

Ростислав Мусієнко

ЗАВИЖРЕНІЙ
ЧАС

Ростислав МУСІЄНКО

*Світлій пам'яті Миколи Штепи,
людини і вченого –
присвячую*

Автор

ЗАВИХРЕНИЙ ЧАС

Науково-фантастична антиутопія

Чернігів
Видавництво «Десна Поліграф»
2016

УДК 821.161.2-1
ББК 84(4УКР=УКР)-44
М 91

Мусієнко Р. А.

М 91 **Завихрений час.** – Чернігів: Десна Поліграф, 2016. – 552 с.

ISBN 978-617-7491-00-1

Гостросюжетна соціальна фантастика завихрюється навколо «чорних дір» в історії незалежної України. Головний герой виступає проти політичної мафії, але вже перші карколомні пригоди доводять – без допомоги іншої тіньової сили не обійтись. Перед журналістом все жорсткіше постає проблема вибору. Микола Мовлян пересвідчується – захисну маску, яку він обрав, тепер можна зірвати лише зі шкірою. Або ж...з головою.

УДК 821.161.2-1
ББК 84(4УКР=УКР)-44

ISBN 978-617-7491-00-1

© Мусієнко Р. А., 2016

Частина перша

РІК МАВПИ

(за східним календарем, 2004)

Фіолетово, незвично сяйнув екран монітора.

– Знаєш, справа таки невідкладна, – ввічливо, твердо сказав Мовлян.

Олег деякий час розглядав його ніби здалеку.

– Затямте, друже – в житті насправді невідкладною буває лише смерть.

Мовлян трохи напружився, готуючись розкрити карти. Але Олег перебив його придушеним вигуком, наполохано, різко повернувся до комп'ютера – екран раптово згас. Майже водночас знизу прокотився короткий страшенний гуркіт, дубові двері кабінету розчахнулись настіж. Гаряче дихнуло кислуватим чадом. Постріли, тупіт підкованих черевиків... «Терористи?» – безглуздо встиг запитати Мовлян. «Гірше!» – якимось чужим голосом вискnuв Олег. Метнувся до приземкуватого сейфа в кутку і якраз устиг зробити якусь маніпуляцію, коли в кабінет увірвалися. Маски, чорно-рябий камуфляж; гостро війнуло потом. За мить до цього додався й запах вакси від грубезних берців, що опинилися поряд з обличчям Мовляна. Він уже лежав ниць на підлозі, моментально скручений, обшуканий, з браслетами на заведених за спину руках. Спробував повернутися зручніше – черевик різко виріс в очах, і Микола відчув у роті солонуватий присмак.

І отямився. Минулась породжена шоком, вегетативного рівня паніка. Лець прищулив очі, слухаючи збуджені голоси.

– Падло, на самоліквідацію поставив... Спецапаратура потрібна...

– Та він нам сам розкаже. Розкажеш, га?

Мовлян почув сухий стук, неясний зойк. Стук повторився, і запала коротка мовчанка.

– Впираємось, – сказав хтось лагідно, співчутливо. – Не хочемо співпрацювати зі слідством. Заважаємо встановленню справедливості... Та це ми швидко.

Почалася якась вовтузня з дивними придушеними звуками.

– Хай відійде, подумає... Командир, мо', за цього козла взяти-ся? – Микола відчув болючий, вивірений удар під ребра.

– Ще не вираховували його, – після паузи озвався командир.

– Можливо, кур'єр... Ану, посадіть. Хай помилується, зговірливішим буде...

Мовляна легко підхопили, кинули в крісло. Майже не повертаючи голови, роздивився. В кабінеті злагоджено працювало кілька чоловік, з деякою делікатністю навіть демонтували комп'ютери. Інші вигортали з шаф стоси паперів, упаковували в пластикові мішки. Але це все він побачив мимобіжно. Бо під стіною, прип'ятий наручниками до труби опалення за спиною, сидів хтось в заюшеному кров'ю костюмі і з зеленкуватим інопланетним рилом замість обличчя. Наступної миті Миколі дійшло, що це протигаз доволі давнього зразка, коли очисна батарея ще приєднувалася до шолома незручним і вразливим шлангом. Та саме шланг, схоже, і являв для незваних гостей головну робочу цінність цієї моделі. Бо вони періодично його перекручували, вдоволено спостерігаючи за конвульсіями жертви. Потім давали трохи передихнути. Так повторилося разів три, і голова інопланетянина м'яко впала підборіддям на побурілу вже сорочку.

– Хай пересапне, – діловито сказали. – Знайдіть, хто смердючіше палить – для наступного сеансу.

– А ти чого вирячився? – загорлав раптом один. Ступив крок до Мовляна, розмахуючи ваговитим, мов бичачий прутень, гумовим кийком. – Чекай, і тебе... вилюбим!

Микола задер підборіддя і неголосно, виразно, чітко артикулюючи, розповів тому про його походження, близьких і віддалених родичів та найближчі перспективи зносин з тим самим «демократизатором». В кабінеті запала мертва тиша. Гевал ошаліло переступив на місці, мов сплутаний кінь. Очі його поволі наливалися кров'ю, але обличчям майнув острах. Цього і чекав Мовлян.

Він мав дуже обмаль часу, щоб продумати становище досконало. Але, зрештою, все зводилось до двох варіантів. Або фірму планово відпрацьовують за погодженням з тими, кому слід. І тоді жертвам «наїзду» не допоможе ніхто, а Мовляна чекає чимало мороки, спекатись якої, втім, цілком реально. Проте вимальовувалася й інша можливість. За обставин, що склалися після ЖП, конкуруючі тіньові клани почали вдаватися до високооплачуваних послуг деяких спецпідрозділів. Досить було на

день-два, в особливо відповідальний момент діяльності, паралізувати фірму, щоб отримати значний вигреш. Право вилучати документи, електронні носії інформації, чинити так звані слідчі дії мали тепер чимало засекречених структур. І всілякі наступні спроби юридично щось відстояти губилися в багатоступінчатому бюрократичному механізмі. Надто, коли врахувати, що в ході реформ мало не щотижня мінялися керівники, підпорядкування та особовий склад підрозділів, навіть їх відомча належність. В гіршому разі, хтось отримував стягнення, яке мало що важило. Та був істотний нюанс. Командири таких підрозділів виконували замовлення неофіційно, на свій страх і ризик, чого ті, кому слід, страх не полюбляли. І якщо наривалися на гарячому, при свідках, наслідки бували дуже неприємні. Відкат готівки нагору тут уже сили не мав.

З цілої низки ознак, включаючи і статус Олегової фірми, Микола зробив висновок, що виступає якраз самодіяльність. І продовжив тиск.

– Гей, ти, йолопе, – його поставлений голос знов прикував до місця горилоподібних бійців, що почали було оживати. – Онде мій гаманець, так, так, зміна шкіра... Взяв? Потайну застібку бачиш? От... А тепер дістань таку собі сріблясту візитку.

Микола трохи помилувався виразом обличчя гевала. Бо візитка, яку той тримав надзвичайно поштиво, належала заступнику міністра. Котрий, принаймні, до вчорашнього дня, був куратором переважно отаких орлів. А зараз Мовлян переконався, що і цих, конкретних, теж. Але й це було не все.

– А тепер, – звелів, – поверни й прочитай, що написано на звороті.

– Ша... шановному Миколі А... Андрійовичу з щи.. щирою повагою, – промимрив гевал. З державною мовою, як і вартувало чекати, йому було непереливки. – Генерал-полковник...

Прізвище пролунало, мов останній удар поховального молотка. Двоє підскочили до Миколи, акуратно поставили на ноги і зняли браслети. Мовлян повільно розтирав затерплі кисті.

– Начальника до мене, – сказав услід тому, хто вже шмигнув до дверей. І, коли такий з'явився, Микола тихо хмикнув. Попри

маску, ці світлі вії і поросячі очиці він пізнав одразу. А начальник збагнув, з ким зустрівся, ледь пізніше. Його відволік підлеглий, нашіптуючи на вухо. «Фіолетові номери... водій з вищим допуском... каже, сам шеф...» – розчув Мовлян нерозбірливе бурмотіння. Начальник глянув уважніше і заціпенів.

– Так, це я, Кравцов, – сказав Микола. – І тихо мене замочити ну ніяк не вийде. І знаєш, чому. – Мовлян по очах побачив, що знає. – Попав ти, Кравцов, ох, попав.

Мовлян по-своєму розважався, послуговуючись їх жаргоном. В поєднанні з підкреслено інтелігентною зовнішністю звучало майже моторошно. Начальник німував.

– Але, – зробив паузу Мовлян. – Слухай сюди. Якщо протягом півгодини все тут стане, як було... А про збитки, моральні теж, ти з ним домовишся ще швидше... – Микола зробив жест в сторону Олега, якому вже надавали медичну допомогу. Вроді оклигав хлопець. – Будем вважати, що мене тут ніколи не було. Я вам примарився. Як і ви – цій фірмі. Пропозиції є? Нема, сам бачу.

Кравцов поспішно закивав. Віддав кілька розпоряджень. За хвилину його люди засновигали кабінетом, мов руді миші. Комп'ютери почали виникати на столах, документи розкладалися по шафах. Олег, навіть не скинувши закривавленого піджака, перевіряв цілісність електронних баз. Кравцов недоладно стовбичив посеред всієї метушні, але його відвертий відчай не розчулив Миколу, котрий підійшов впритул. За своєї худорлявої статури Мовлян мав широку кістку і майже вісімдесят кілограмів ваги, тому обмежився легеньким ковзним ударом. Писок у старого знайомого все-таки виявився роз'юшеним.

Кравцов мовчки утерся.

При виході Микола побачив знівечені спрямованим вибухом важелезні двері – одна стулка, скручена пропелером, захаращувала передпокій, друга перехняблено звисала на єдиній вцілілій петлі. Ударна хвиля на друзки, в порошок рознесла товсте скло, за яким сиділа блондинка. Над її обличчям, посіченим десятками найдрібніших скалок, поралися хлопці зі «швидкої». Микола зупинився, побачивши щось схоже на маску з кривавого фаршу.

– Залишили газовий балон для автомобіля, – бурмотів біля

медиків Олег. – А він... ото... витік стався...

Ті слухали з кам'яними обличчями – охоронця, перев'язавши дві вогнепальні рани, шойно забрали їх колеги. Мовлян вийшов і кілька разів жадібно вдихнув. На вулиці тихо, лише в двох особняках навпроти позакривали жалюзі. Оглянувся – Петро підігнав «Ніссан» зовсім близько і, побачивши Миколу, шарпнувся з-за керма. Мовлян стримано підняв долоню. Важкувато вмовстився поряд.

– Тут таке творилося, Андрійовичу, – нервово поглядаючи на всі боки, незвично скоромовкою сипав Петро. – На «Хаммерах» під'їхали, номери, правда, блакитні... Рвонуло – ого! Ви... хоч... як?..

– Живий, – похмуро сказав Мовлян. Тільки зараз у нього починало все боліти, особливо підребер'я і щелепа. Потер обличчя, поморщився. Глянув у дзеркальце. На щоці темніла тоненька, підковою, майже непомітна лінія, залишена наваксованим передком черевика. Чобіт влади, авжеж.

– Рушаємо? – обережно поцікавився Петро. Микола глянув – безпомічно. І раптом зрозумів, до кого йому треба.

– Тут недалеко, – проказав повільно.

Мав рацію. Але, доки проштовхувалися перевантаженим центром, мав час згадати, як усе починалося. Якихось пару днів тому.

* * *

... Фіолетовий колір службових номерів його автомобіля вже не раз виручав на цій дорозі, останнім часом помітно переобтяжений постами контролюючих служб. Ті швидко відстежили намагання селян потрапити на столичні ринки простішим, як видавалося, шляхом. Адже віднедавна, розповідав Миколі водій, кількість супровідних паперів на вирощене при садибі зросла чи не вдвічі, і головне, ніхто навіть з його метких родичів не міг з'ясувати повного, достатнього переліку. А відсутність бодай одного документа чи печатки, залежно від настрою перевіряючих, могла тягнути навіть конфіскацію овочів чи штрафмайданчик.

– А розцінки старі? – відразу по суті підтримав розмову Микола.

– Ото ж бо і воно, – похмуро скосив око Петро. Дещо молодший від Мовляна, був сухорлявішим, жилавим, та й волосся мав

напівсиве. Хоча на телеекрані, як іноді професійно прикидав Микола, виразне смагляве обличчя колишнього десантника виглядало б переконливіше багатьох інших. «Хто на що вчився», – спокійно відмів колись напівсерйозно висловлену пропозицію шефа Петро. Зараз же він, схоже, дещо нервував.

– Брат каже, останній раз замість десятки «франка» виставили. І не поторгуєшся – система...

– Так отож, – сказав Микола. Його меланхолійна посмішка, знайома ще не так давно вельми широкій аудиторії, стала силуваною. – Кхе-кхм... – супив густі брови, глянув – скося – на узбіччя, де знов з'явилися характерні вайлуваті постаті в одностроях. Втім, сріблястий «Ніссан», котрий тішив Мовляна неземною довершеністю ліній та не менш космічним рівнем електроніки в салоні, ці служби і не мислили зупиняти. Власне, на сигнали від машин, відзначених якимись там блакитними номерами, Петро міг і сам демонстративно не зреагувати, хоча й отримував потім прочуханки. Але й він плавно загальмував, коли вже в місті ними зацікавився патруль «Гідри». Ці якраз полювали на елітну техніку і були запрограмовано непередбачувані – розумна прийма Гаранта.

Петро віддав пачку різнобарвних листків майже двометровому, суціль в чорному гевалу. Коротко зміряли один одного поглядами: один – з-під маски, другий – з-під заламаної брови.

– Вийдіть з машини, – коротко наказав офіцер.

– Спішу, командир, – білозубо усміхнувся Петро.

Ошалів він, чи що, подумав Микола. Стримано позирнув на кількох спецназівців, що зануджено, мов табун орангутангів, тупцялися біля звіроподібного «Хаммера» з добре відомою водіям емблемою та номерами кольору свіжої крові. Вчинений Петром опір, а саме так трактували належні відомчі приписи, міг негайно обернутися наручниками і покладами на асфальт, та ще й з посібником-пасажиром. Микола мав пару знайомих високопосадовців, що надбали таким чином кілька незначних травм і чимало безплідної мороки надалі. Крім показухи простакам, ошчасливленим рівністю принаймні в безправності, поведінка «Гідри» мала ще й справжній серйозний сенс. Жодна фінансова

чи рангова висота не могла захистити від волі Гаранта, хай і висловленій, як подейкували, застільно. «Хай відчують, де живуть», – згадав Микола одну з версій доленосного побажання.

Чорний, як не дивно, теж посміхнувся.

– А пішки квапитись не хочеш? – добродушно звідався.

– Так за віщо?

Тут вже офіцер засміявся цілком природно.

– Та скільки вгодно, – чітко глянув на авто, перегорнув документи. – Так, це у вас є, це теж буде... Спецсигнал переоформлений і відтестований, ти бач... Ага! Акт сертифікації іномарки де?

– Так он же копія з «мокрою» печаткою, – здивувався Петро.

– А потрібен ще один, зелененький такий, з голограмою, – терпляче пояснив чорний. – Всі автомобілі світових фірм, зібрані за межами метрополії, підлягають додатковій сертифікації в експертному бюро ДАІ, постанова номер... від... – завчено процитував.

– Два тижні тому, – сумно сказав Петро.

– А незнання, бач, не звільняє, – лагідно відповів офіцер. – Отже, машина негайно вилучається з експлуатації, ставиться на спецстоянку... Ну, евакуатор, охорону десь на тиждень, поки сертифікують, оплатите потім, так тому й бути, – дістав мобільник.

– Так евакуатор нащо? – розгубився Петро.

– Для безпеки. Машина не досліджена вітчизняними фахівцями, мало чого.

– Але ж, командир! Це чистий японець! – дійшло раптом водію.

– Не може бути, – пробурмотів чорний, зацікавлено гортаючи спішно простягнутий Петром техпаспорт, і на обличчі його, доволі молодому, вперше з'явилося щось людське.

... – Кхе-кхм, – єдине, що зронив Микола, коли «Ніссан», надолужуючи згайноване, почав нарешті втискати його спину в шкіряні округлості сидіння. Петро, який добре знав відтінки кашлю шефа, трохи напружився. Але зиркнув безжурно. «Сучого сина стерво», – повагом проказав подумки схвальну батькову лайку Микола. Він вже почав розслаблятися після чергового зіткання з байдужою до безглуздя, абсурдною в більшості проявів силою, що запанувала останнім часом практично повсюдно.

Абсурдною для невтаємничених, подумав Микола. А ти ж ніби... Мерзлякувато ворухнув плечима, яскраві сірі очі потемніли. Але клімат-контроль в салоні працював бездоганно, сонце все ясніше виглядало крізь пасма туману, і нарешті з'явилася велика Ріка і колеса зашелестіли таким любим його серцю мостом... Та попереду Микола раптом побачив не звичне інженерне диво – струнку, архітектурно досконалу вежу. Назустріч йому зводився, вивершувався з темних захололих вод гігантський багатоокий кракен, витягував, надлюдськи силкуючись, з невіданих глибин довжелезні, відбруючі від напруги, захланності мацаки... Микола трохи зблід. Покрутив головою, ніби заново роздивляючись прямокутні отвори при вершині конструкції, тугі сталеві скрутні розтяжок-канатів, надійно заглиблені в бетон.

Він узвичаєно вийшов з авто за кількасот метрів до воріт – розім'ялись, подихати. Йшов, розглядаючи навсібіч, ніби й не вчора минав той же старої брунатної цегли, вивіреної, строгої кладки мур. Тільки тепер побачив і тріщинки, й дощові, десятиліттями роблені прогалини в темному, скам'янілому масиві, вишмугляному вітрами і негодою. Різко, чужорідно забіліли на древній стіні клапти агітаційних плакатів, змертвілі рештки минулих виборів. І Микола звичним репортерським оком занотував, що ревність комунальників була вибірковою. Хоча й нелегко розправлялись з добротно наклеєними листами, але два портрети, лише здогадувано – чиї, достоту вигризені, знищені геть, і сліди на цеглі вказували на застосування їдких доволі хімікалій. Зате, скажімо, їх запекло-прогресуюча антагоністка з посмішкою, мов м'ясний кавалок, відбулася легким розшарпуванням і залишилась, загалом, пізнаваною. Микола, який не раз спілкувався з цими людьми в студії, та й поза нею, замислено притишив ходу. І стрепенувся, відкривши для себе, що цегляне мурування захищає, і, як з'ясувалось, надійно, давній цвинтар. Він помітив це лише завдяки високому зросту, а підвівшись навшпиньки, зміг розгледіти похилені кам'яні, іноді зі сліпими фігурами обеліски, розрослі, здичавілі кущі, вкриті жухлою рудою паддю алеї... Гостре, вироблене десятиліттями похвилинно розрахованої праці відчуття часу підказало – пора поспішити.

Перейшов вулицю, оглянувся. Виразно помітні плями від тих двох знижених облич темніли на стіні, мов вікна у ні від кого вже не залежний простір за муром.

Струснув головою, повертаючись до буденності, але уява, спромогу якої знав мало хто чужий, а сам він все життя стримував, таки справді розбурхалася. Микола дивився на легкі пасма туману, що поволі піднімалися навколо висотного громаддя, прозваного в народі «фломастером», і враз побачив середньовічну башту-донжон, конічний тьмяний свинцевий дах. Неоковирний довгобуд фасаду, пруття іржавіючої арматури та масив неохайно припасованих блоків обернулися найжаченим зброєю бастионом... Микола стиха лайнувся, прискорив ходу. Він знав, що непередбачувана затримка може виникнути на одному з рівнів допуску. Лише основних постів безпеки було три, та ще, як завжди невчасно, в несподіваних місцях виникали мобільні, найприскіпливіші. Сержанти та прапорщики в синіх, чорних камуфляжних уніформах з нашивками розмежованих охоронних відомств, дуже полюбляли виявити промахи один одного. Кожен рівень вимагав кодованих карток, змінних або одноразових талонів, вкладишів до посвідчення. Все це постійно вдосконалювалося. І не дивно, що відділ режиму вже займав два поверхи, потіснивши сусідів. Звісно, не розлогий євроофіс представництва податкової служби, а заморочену бухгалтерію.

Знехотя прокручував ці речі, мов затерту касету, стоячи у вестибюлі, що йому особисто нагадував дивного покруча залізничного вокзалу з єгипетською пірамідою. Принаймні, так завжди видавалося Мовляну. Старший прапорщик і молодший сержант одночасно, з мобільника і службового, з'ясовували якісь невідповідності в Миколиному документі. «Комп'ютерний збій, – зрозумів їх балачку. – Ще кілька хвилин».

Ідіотизм можна подолати виключно шляхом ревного звикання, подумав Мовлян. Розглядав, по-пташиному повертаючи голову, переконливу, з барельєфними гербом і прапором вивіску. «Загальнонаціональний Державний Електронний Центр». Безіменних авторів словесного новоутворення виправдовували хіба вкрай стислі строки безлічі перемін, що сталися після виборів. Ново-

го Жовтневого перевороту, як це називають переможені, ЖП. Микола таки знайшов потрібний ракурс і вдоволено хмикнув.

Застосована технологія залишалася невідомою, як і народний умілець, але під певними кутами зору, з різних, залежно від освітлення, точок чимало людей мигцем бачили схожий на голограму грецький символ «π». Мовлян нарешті пересвідчився, що це, поперше, не легенда. А по-друге, що символ розташований цілком гармонійно по відношенню до виділеної золотом аббревіатури.

– Пане перший віце-президенте, – упрілий старший прапорщик майже зумів опанувати стійку «струнко» і, от диво, звертався державною мовою, – вибачте, згідно інструкції мусили... Проходьте, прошу...

Секретарка глянула трохи наполохано – запізнення Мовляна принаймні на пару хвилин були неабиякою рідкістю. Микола похмуро привітався, хутко пройшов до себе. Черговий раз драгували футбольні розміри кабінету. Він звик працювати в гранично функціональних закутках і щось подібне обладнав навколо монументального письмового столу. Численні монітори, дисплеї, великі й малі переглядові екрани створювали майже замкнутий простір. Замкнутий на нього, як і бджолина робота групи журналістів, не рахуючи, звісно, обслуги. Микола досі не міг втямити, як це в титанічній вежі, де гніздилися півсотні служб і більше тисячі співробітників, реальний продукт створювали два-три десятки чоловік, тиснучись у всіляких комірках і пристосованих приміщеннях.

І зараз цей кінцевий продукт у вигляді папок, дисків та дискет в ідеальному порядку лежав на робочій поверхні – тій ділянці письмового столу, де Мовлян довго й терпляче привчав референта розміщувати все належне. Микола глянув на годинник, хоча завжди міг назвати час з точністю до двох-трьох хвилин. Дехто з цього приводу заходив у заклад, але бажаних швидко меншало всюди, куди він приходив працювати.

– Отже, час, – проказав замислено. – Оперативна пауза майже вичерпана... До справи.

Гнучко сковзнув у крісло, навис над матеріалами. Рухи стали плавними і точними, риси обличчя ледь загострилися. Спалах-

нули відразу кілька екранів. Невдовзі почнуть виходити в ефір денні новини провідних телеканалів, і, в обумовлений суворою технологією момент, всі вони повинні отримати набір готових репортажів, коментарів, звітів, які й складатимуть основу кожного випуску, а нерідко й весь. Чим далі, тим наполегливіше підбірки ЗДЕЦ, про обов'язковість яких ніхто ніби й не нагадував, витискували власну інформацію цілком, звісно, незалежних структур. Навіть події ексклюзиви їх метких репортерів, добре знайомих Миколі, виходили в найглухіший час. Вже випадало, коли всі ці «Факти», «Репортери», «Вісті» та інші відрізнялися хіба ведучими, оформленням студій та прогнозом погоди.

І все це йшло через нього. Саме Мовлянова віза, хоч і невидима, визначала інформаційний імідж кожного дня.

Микола пробіг довгими сильними пальцями по клавіатурі, уважно вдивляючись в окремо виділений комп'ютером перелік сюжетів і їх дійових осіб. Звірив з невеликим списком на іншому моніторі. Хмикнув, натис клавішу.

– Слухай, Денисе, – сказав, не відповівши на вітання керівника випуску. – Номер третій, репортаж з отого хутора...

– Зрозумів, – квапливо озвався той. Хутором Мовлян назвав один з обласних центрів.

– Це – не подія, – повільно проказав Микола.

– Зняв, – після короткої заминки доповів Денис. Микола похмуро посміхнувся. Нічого, і цей швидко звикся. Шкода, що випускових часто змінюють, але перший віце-президент добре розумів, що за тим стоїть.

– Далі, – продовжував. – Номер шостий, інтерв'ю з губернатором... – не чекаючи реакцій Дениса, чітко вимовив:

– Це – не особа.

– Та його ж місяць як призначили, – вирвалося в молодшого колеги. Микола ледь ворухнув бровою. Його мало турбувала емоційність Дениса, обітреться. Але всі службові переговори записувалися, і ті, кому слід, могли звернути увагу. А це вже хлопцю ні до чого.

– Підбери щось рівноцінне з відповідним хронометражем і зашли мені, – коротко розпорядився, хоча потреби в цьому і не

було. Теж мені, зняли обласного вождя. Він уже відстежив, що ротація кадрів набирає обертів на всіх рівнях, і головна її ознака – непередбачуваність. Ніхто не мусив бути певним ні в чому – ще один наслідок ЖП. Микола криво посміхнувся, потер сильно щоку. Перейшов до офіційних повідомлень. Не так давно, після виснажливої боротьби, він домігся дозволу дещо олюднювати цей канцелярит, принаймні, правити малограмотні звороти. З державною мовою в чиновників ставало дедалі гірше.

– Так, так, – пробурмотів. – Ого! Конституційний Суд... – похопившись, далі читав очима. Варто було чекати, але щоб аж отак... Справді, КС підтвердив правочинність урядового декрету, що всі зміни законів та постанов виконавчої влади можуть мати зворотню силу, якщо стосуються регуляторно-економічної діяльності Кабінету Міністрів і відповідають інтересам державного бюджету та вітчизняного виробника. До власне рішення Конституційного Суду докладалися відгуки керівників відомств контрольно-фіскального спрямування, які гаряче схвалювали новаторський підхід інстанцій вищої справедливості та порівняно стримано позначали нові можливості, які відкриватимуться для їх служб. І, звісна річ, загального блага. Микола замислено похитав головою. Миттєво прорахував, скільки нових вразливих місць з'являється у будь-якого бізнесу. Щоправда, з певного часу він не мав у ньому особистої частки, але знався аж надто добре. Спихмурнів. Продовжував роботу; переглянувши черговий запис, натис кнопку спікерфону:

– Володимире Артемовичу... – коли Мовлян звертався по батькові, підлеглих це не дуже тішило. – Цей ваш власкор.. Репортаж з мітингу трудового колективу на підтримку реверсу нафтогону... Так не роблять. Робітник читає настільки відверто... Ні, це брак, – перебив. – Знімаємо. Так, шукайте – на вечір це обов'язково.

Поступово напруга спадала. Миколі стало часу пройтися текстами кореспондентів, багато з яких уявляли себе неабиякими майстрами і до правок – переважно скорочень – ставилися болісно. Та ще й чийх, чужинця, вискочня. Мовлян цим переймався мало. Як він і чекав, не обійшлося без дзвінків ображених. Щоправда, їх було значно менше, ніж ще місяць тому.

– Так. Ні... Ні, виріжте згідно моїх поправок. Ну, перечитайте, чому ж, встигнете... Все, все, – і, вже кладучи трубку, не стримався:

– Я не можу опускатися до ваших творчих висот.

Сидів він майже боком до дверей, розвернувшись до чергового дисплею, і трохи запізно помітив, що до кабінету зайшли. Микола з досадою відсторонився від екрана. Придивився, впізнав.

– Я в цей час нікого не запрошую, – сказав сухо. – До речі, секретарка через вас матиме стягнення.

– А вона вийшла кудись, – безтурботно відповіла молода жінка. Набагато живіша й симпатичніша, ніж на екрані, відзначив Микола. А оскільки між другим, виробничим, і дванадцятим, де мешкав він сам, поверхами дистанція вимірялася зовсім не геометрично, то їх знайомство так і залишалось віртуальним. Мовлян зітхнув, усвідомивши, що лякатись вона не стала і змарнувати час таки доведеться. Продовжував супитись, вичікувально розглядати одну з помітних економічних оглядачів Центру. Втім, популярність і неабияка професійність, відразу в свій час відзначена Мовлянком, мало цікавила безпосередніх керівників Олени, заклопотаних просуванням своїх і чужих протезе. Деякий період Микола не бачив її коментарів, зате набрався мороки з двома красунями, цілковито неспроможними в ефірі. Він, взагалі-то, твердо тримався лінії невтручання в кадрові інсинуації, доки це не вадило справі. Але, виявивши, що Олена не вмерла й не виїхала, а просто відсунута на задвірки, зробив деякі кроки – ефективні настільки ж, наскільки були неочікуваними.

– Миколо Андрійовичу... – журналістка маленькими кроками перетинала футбольне поле кабінету. Мовлян, попри весь свій інтелект, грубо помилявся. Олена була дуже налякана, і то вже вдруге. Перший, справжній жах вона пережила десь місяць тому, коли раптом осягнула, що всі її фахові знання, і досвід, і повага аудиторії, і такі-сякі знайомства з більш-менш сильними світу цього – все стає примарним, мов у тихому сні, перед примітивними дівчатками і пошепки названими їй іменами тих, хто... Вона ще якимось борсалась, але кошмар не минав, її спокійно, без жодних пояснень прибрали з ефіру, приставили до роботи, яку

й технічною було не назвати. Найгірше, що крім телебачення вона нічого не вмiла й не знала. Затиснута стресом, кволо ще когось шукала, але мобiльники швидко перестали вiдповiдати. Подружки обережно розминалися в лунких коридорах. І раптом щось сталося. Помiтно перекошенi керiвники без жодних пояснень повернули все назад. Деякий час Олена наiвно думала, що без неї таки не змогли обiйтись, зважили на рiвень передач... Потiм подружки, знову щирi й дуже заiнтригованi, визнали, хто втрутився. Просвiтивши Олену i намиливавшись її розгубленiстю, вони заздрiсно зробили свої, хоч i геть невiрнi, висновки i почали ставитись до вчорашньої невдахи з великим пiєтетом.

А вона злякалася вдруге. Бо на змiну невагомому напiвмiстичному стану падiння в прiрву без жодних причин i пiдстав прийшло ясне, тверезе осмислення. Вперше за свої тридцять з невеличким лiт Олена чiтко усвiдомила, що iснує помiж незмiрно могутнiх, iррацiональних, байдужих до всiх її чеснот сил, здатних майже знiчев'я, бавлячись а чи просто з невідання, знищити все таке важливе, головне i обнадiйливе в її життi. До того ж, одна з цих сил, як запевняли подружки, має до неї якийсь невідомий i тим небезпечнiший iнтерес. Треба вiддати Оленi належне – пiсля недовгих вагань вона вирушила до печери Мiнотавра. І зараз, повна ляку i невиразної надiї, наближалася.

– Миколо Андрiйовичу... – вона глянула, як могла жiночно. І виявила, що попри всi поширюванi про Мовляна жахастики, чоловiк вiн, швидше, привабливий. Дещо худорляве, як для широкоплечої статури, обличчя, чуттєвi губи, складенi в сумовиту чомусь подобу усмiшки. Пряме темно-русе волосся майже без сивини. Але ж роздратований, Боже...

– Миколо Андрiйовичу, – нiби замову повторила вона. – Ви тут таку цікаву фразу сказали...

– Я сказав, що секретарка завдячуватиме вам стягненням, – Микола вiдразу виявив свою демонiчну сутнiсть, про яку, звiсно, анiтрохи не пiдозрював.

– Та нi, – Олена прохально склала руки. – Про творчi висоти... До яких не можна опускатися...

В неї вже займався подих. Хтозна, чи вiдчув це Мовлян.

Далеко не бідний на досвід з жінками, бував іноді дивовижно нечутливим, особливо до прямих сигналів. Але тут він просто схаменувся, оцінивши картинку загальним планом – знервована молода жінка стоїть перед бовдуром у кріслі. Рухаючись швидко й легко, як для свого зросту, він вийшов назустріч, чемно провів Олену присісти. Дужа, суха і тепла долоня, – завмираючи, відчула вона.

– А ви взяли й спустилися, – вже миролюбно сказав Микола.
– Щоб саме цю проблему обговорити. Чи ні?
– Взагалі-то я... піднялася, – тихо сказала Олена.
– Над собою? Обставинами? Чи цими... лідерами з «Вістей»?
– розмовляти душевно Миколі все-таки було ніколи. Олена знову розгубилася.

– Я не знаю... Як і завдячувати... Адже...
– Постривайте, постривайте, – перебив її Микола дуже схожим голосом відомого пародиста. – Я вас зараз перерву. А то ви така левіця, свого не упустите. А врятування – справа рук потопляючого. Бо будуть заходи примінені. Біг по пересічній місцевості, словом...

Олена закліпала очима, але зрозуміла відразу.

– І це все в новинах? Іноді чую, але щоб стільки...
– А це я назбирав протягом тижня, – благодушно повідомив Мовлян. – І оскільки у вас таких перлів ніколи не було і ніколи не буде... Облиште нервувати. Працюйте. Все.

Він досить неввічливо підсунув до себе невеличку теку і почав гортати папери. Олена тихенько піднялась і рушила до виходу, кинувши по дорозі кілька поглядів. Так дивитися в схожих випадках її навчали подруги, але зараз вийшло само собою і, власне, широко. Останній погляд Микола – цілком випадково – піймав. Олена завмерла з напіврозтуленим ротом, нажахано чуючи, як її серце вистукує на весь кабінет. Була несподівана для обох пауза. Потім Микола повільно відвів очі, а такі знайомі тепер губи стислися в ретельно загоєний шрам. І, тихенько закриваючи за собою двері, Олена раптом спиною відчула холодну, крижану достоту пустку, що владно облягала цього незрозумілого чоловіка.

А в зовсім іншому, набагато розкішнішому, кабінеті, де кількість золота, коштовного дерева і екзотичної шкіри, схоже, пригнічувала творчий задум дизайнера, на той час теж спілкувалися двоє, старший і молодший. Щось вовче постійно просковзувало у бездоганній, облагороджуваній кращими європейськими модельєрами та косметологами, зовнішності молодшого. І не менш постійна тінь підозріливості лежала на западаючих щоках і характерних носогубних складках старшого.

– Так, а він, е... підійде? – пожувавши губами, старший нарешті поставив очікуване питання. І молодший звично, докладно й аргументовано, почав пояснювати. Зводилось до того, що кандидат ніколи не мав стосунків з опозицією, зациклений на своїй роботі, а що сім'я живе з бізнесу і глибоко в нього встрягла, то все контролювано.

– Але ж він розлучений, – виявив несподівану, аж небезпечну обізнаність старший.

Виникла навіть майже непомітна запинка. Потім молодший так само зважено і спокійно продовжив, що так, дійсно, він і мав на увазі сім'ю, що живе окремо, але кандидат гостро зацікавлений у її добробуті, хоч від участі в справі й дивідендах повністю відсторонився.

– Ага, дурень, – порозуміло сказав старший. – Благородний, бач... Ну, такого можна. А... щоб без фокусів? Перевірити треба. Весь він такий правильний, бля..

– Перевіримо, – без посмішки сказав молодший.

2

Микола заціпеніло дивився в двері, які відокремили його від несподіваної жінки. Нарешті перевів погляд на машинально відкриту теку і відразу занурив довгі чутливі пальці в завихрення над скронею. «Асана контакту з космосом», – усміхалися ті, хто добре знав цей жест. Секретарка ж досі трактувала його дещо однобічно і зовсім спала з лиця, коли зайшла на виклик.

– Давно чекає? – сухо спитав Мовлян.

– Рівно з дванадцяти, – відповіла чітко. – Як призначено.

– Чому ж не доповіли? – напрочуд мирно поцікавився він. Секретарка округлила очі, помітно оживаючи.

– Таж у вас дама... І попередила, що суто особисте питання. Невже...

– Добре, просить, – махнув рукою Микола. Дещо розвеселився. Звісно, інакше б ця... Олена?.. ніяк до нього не втрапила. Так, Олена... Він глянув на таймер комп'ютера і знову відчув прикрість, що змушений бути неточним.

Хоча юнак, який завмер на краєчку крісла в приймальній, ладен був чекати хоч до наступного ранку. Він геть не відчував часу, відтоді як переступив поріг захищеної вершиною в хмарах циклопічної споруди. Насправді то були залишки туману, що піднімався і дедалі більше відкривав прихованого. Допотопні кондиціонери чи забиті фанерою гнізда замість них; руїна недобудованого центрального входу, мов рештки викопного дохристиянського капища... Але юнак відчував себе саме в храмі, особливо під склепіннями вестибюлю, які одразу нагадали йому бачені на відео огроми святилища в Римі. Миколі, який бував у соборі Святого Петра не раз, таке, звісно, й на думку б не спало. Юнак, одначе, пересувався серед облицьованих каменем архітектурних надмірностей, не відчуваючи ніг. Особливо вразила його ритуальна точність на постах пропуску, вправні дії сержантів і прапорщиків, які швидко перебирали пачку виданих йому пропускних документів, робили відмітки, просічки, голографічні наклейки і ввічливо, але твердо спрямовували далі. І навіть відверта байдужість і тяганина численних клерків відділу режиму та управління кадрів і нескінченність їх коридорів не остудили юнака. Адже він уже опинився в зоряному вертепі своєї мрії, і все навколо, немов після доброї дози у непитущої людини, видавалося важливим, значущим і піднесеним. Хоча, як добре розуміли клерки, йшлося всього-навсього про підготовку первинної підбірки документів для кадрового перепризначення у якомусь захлопаному регіоні. Щоправда, один, досвідченіший і надто знудьгований, перечитуючи стандартні роздруківки, таки звернув увагу, що йдеться про місто, яке відіграло певну роль у біографії одного з небожителів – коли за небо сприймати дванад-

цятий поверх. Висновок він зробив найбанальніший і, бажаючи підкреслити свою втаємниченість, легенько підморгнув юнаку:

– Працює земляцтво, чи не так?

Чекав він щонайбільше ледь загадкової або поблажливої, залежно від обізнаності новачка, посмішки. Натомість юнак страшенно розгубився, побачивши якусь провокацію. Чи навіть пастку з ознаками корупційних дій, про які повсюдно гомоніла електронна преса. Його виправдувальне белькотіння клерка спершу розсмішило, а потім вже й почало лякати. Прослухають запис нашої бесіди, а потім знічев'я почнуть копати, і хто ж крайній? Тому клерк, не озвавшись більше й словом, квапливо підготував доручені йому додатки до особової справи новоспеченого, але, що істотно, не затвердженого ще власкора. І, ледве дочекавшись останніх шарудінь і попискувань принтера, тицьнув розбухлу на очах папку кандидату.

Отож юнак нарешті опинився у приймальній першого віце-президента ЗДЕЦ, куди поспішив задовго до названого часу. Переїнятий радісним хвилюванням, він, однак, добре пам'ятав втовкмачене нечисленними тутешніми знайомими і ще менш численними доброзичливцями з обласного телебачення. Все там тепер вирішує Перший – торочили вони. Але ж є ще один віце, та й, зрештою, президент, – відказували інші компетентні співрозмовники. Особливо змістовними ці розмови ставали за чаркою. Не розказуйте, інший віце опікає загальні питання. Ні, оргпитання теж. Так, але творчі кадри підписує виключно той, наш. Який він наш, чотири роки вчився і два працював. І не приїздив ніколи. А я знаю, чому... Перестань, в тебе вічно одне на умі.

Словом, юнак хвилювався і починав уже й нервувати. Особливо турбував загадковий натяк високопоставленого, з усього видно, чиновника відділу режиму і його ж багатозначне мовчання потім. Я, здається, вичерпно пояснив... Ні ж, промовчав. А може... Юнак трохи зблід, як завжди, коли надихався складним журналістським дослідженням. Гарячковим версіям, які притомом заснувалися в його голові, могли б позаздрити й старі майстри детективного жанру, не кажучи про всіляких марнотних одноденок під гострим маринадом. Таки справді талант, подумав

цієї миті Мовлян, закриваючи теку. Легко підвівся назустріч.

Юнак, мов уві сні, побачив недбалий жест секретарки. Високі двері відкрилися, Перший вже виходив з-за столу, а кабінет виявився небачено довгим, і юнак, ледь не спотикаючись, зашпів, потерпаючи від негаданої незручності. Розтягнув губи в безглуздій посмішці, непевно простягаючи руку... З великим запізненням йому дійшов зміст слів, гучно і грубо сказаних ніби навперейми:

— І якого дідька ти сюди прийшов?

Юнак застиг. Миколі довелося подолати більшу частину килима, доки той засвідчив якісь ознаки життя: «А... ва...» — «Та ходім уже», — буркнув Мовлян, плеснувши по спині, як ото роблять, коли людина похлинулася. Юнак слухняно подибав до гостьових крісел, налякано позираючи збоку на похмуру щелепу Першого. Микола справді був злий в цей момент, але виключно на себе. Теж мені, крутий. Але ж насправді — думав далі — виник справжнісінький римейк. Сцена чвертьвікової давнини, коли саме він, Микола, стояв перед всемогутнім тоді функціонером ЦК, і такою ж нескінченною видавалася килимова доріжка до широченного столу... Тільки кабінет, тепер Микола пригадав усе ясно, був набагато менший і скромніший, понурий сталінський стиль з неодмінними брунатними томами в шафах під стіною. Але запитали його приблизно те ж, і тільки щойно Миколі почала проявлятися глибинна сутність того звертання. В дитинстві він зачаровано спостерігав, як батько в спеціальних пластмасових коритцях робить фотографії, оцю заключну стадію, коли з неясних тіней, безликих плям дедалі упевненіше постають, набирають глибини і виразності рідні обличчя, точні контури давно минулих днів — і любив перебирати просто в розчині двомірні й слизькі прямокутнички уречевленого Часу. Микола зміркував, що якраз тодішня зустріч в кабінеті була для нього, зеленого журналіста, швидше двомірною, а справжню її об'ємність і значущість він побачив хіба тепер. З певним зусиллям виринувши з минулого, Микола побачив, що трохи блідий юнак доволі рівно сидить у кріслі і заморожено дивиться на нього. От довів хлопчиська, знов розсердився Мовлян. Налити йому, чи що?

– Випити можеш? – запитав.

– Я... Як усі, – задираючи голову, хутко відповів юнак.

– Алкоголік, значить, – хмикнув Микола. Повернувся на своє місце, почав гортати таки вручену майбутнім власкором папку. Гадав, що таким часом дає час юнаку оговтатись. А той, знову помітно збліднувши, лихоманково перебирав цілком фантастичні варіанти, яким чином і під яким кутом деякі його холостяцькі пригоди могли бути втілені в службові записи. В папці – згадалося – було й кілька опечатаних вкладень... Микола відсунув папери, відкинувся на спинку крісла. Він знав, та й планував заздалегідь, що найближчі півгодини в його вкрай насиченому графіку за тишшя. Дедалі потішніші спогади про визначальний візит в ЦК налаштували лірично. Штани в мене тоді були короткуваті, пригадав Мовлян. А шикарний вельветовий, по страшенному благу роздобутий піджак виявився задовгий. Зате руки з рукавів стриміли, і все не знав, куди їх подіти.

– Не сумуйте, мій друже Петренко, – меланхолійно продекламував Микола. – Алкогольні ексцеси минуці. Вічне лиш, що співала нам ненька, та окремі вірші невмирущі.

Як не дивно, юнак зреагував негайно.

– Ви... ще й вірші пишете?

– Ні, – повідомив Микола. – Просто підставив ваше прізвище. Відомий сучасний автор, хіба ж не так...

Юнак здивовано закивав, відчайдушно згадуючи відомих йому поетів. Список, надто ж сучасна його частина, виявився неприглядно коротким. Але не втерпів.

– Це, можливо, ранній Отрюх, – обережно озвався. І ще обережніше продовжив. – До речі, наголос, коли не помиляюсь, все-таки в`ірші, а не вірші`... А тоді розмір...

– Я йому передам... – мружачись, сказав Микола. З приємністю розглядав юнака, котрий, ступивши на фахові терени, відразу відчув себе людиною. Поки що із засторогами. Таким собі кріпаком. Та на все свій час.

– Авжеж, передам, – рішуче повторив. – Щоб, знаєте, на професійному ґрунті... Буває, щоправда, професійний ґрунт, а часом і професійна крига. Тоненька... – він ляснув долонею по папці.

Жодних опечатаних конвертів і конвертиків Мовлян не розкривав, та й загальну інформацію практично не перечитував – що-що, а це юнак собі відмітив. І знов напружився. Але нічого лихого вимислити не встиг.

– Що ж, – буденно сказав Мовлян. – Всі, кому належить... згідно з приписами... Вам підписали... – він двома пальцями тримав спеціальний бланк, де купчилились щонайменше півтора десятка загонистих розчерків. Розглядав скоса. – То підпишу і я.

І в цілковитій тиші, – юнак, затамувавши подих, дослухався, як шарудить перо, – наклав коротку резолюцію.

– І... все? – знову не зміг стриматись юнак.

– Та ні, – замислено промовив Микола. – Тільки початок.

Він дивився на юнака і знову бачив себе. Двадцять п'ять років, як одна мить. Струснув головою. Юнак не міг знати і ніколи не дізнається, як Мовляну довелося докласти відчутних зусиль, щоб зрештою навкіс поставити свій автограф на доленосному папірці. Вкрай централізована система ЗДЕЦ за визначенням все менше потребувала чогось живого з периферії, хоч перший віце-президент цій неминучості й опирався. А тут промайнуло кілька сюжетів зовсім молодого автора, чию ширість та якесь першозване вболівання за своїх героїв Микола просто не міг не помітити. Не кажучи про зовсім не юначу глибину. Вчорашнього студента вже запрошували деякі комерційні структури, і Мовлян діяв напрочуд швидко і жорстко – втім, для тих, хто недосить його знав. Особливих потерпань душі відносно силоміць випханого на пенсію попереднього власкора у нього чомусь не виникло.

Микола з якогось дива почав розтлумачувати новачку подальші його кроки, хоча це була вже справа незмірно дрібнішого керівника в кореспондентській мережі. Відчувши недоречність, махнув рукою:

– Гаразд, ідіть... Розпочинайте процес деградації.

Останнє визначення вихопилось несамохіть, від несподіваної і самому незрозумілої досади. Знавши Систему і своє місце в ній, чого вже бути дошкульним, – покартав сам себе Микола. Юнак відразу нашорошився, розкрив рота, – пролунав рятівний, здалося Мовляну, телефонний дзвінок. Він машинально натис спікерфон,

замість взяти слухавку, і негайно зрозумів, що спекався дрібних роз'яснень задля розбірки серйознішої.

Бо телефонувала одна з небагатьох офіційно призначених зірок, такий собі Судомитський. Ведених ним шоу Микола органічно не терпів через постійну брехню та підтасовки, але це була не його справа. Та віднедавна Судомитського імплементували в інформаційне мовлення, і Мовлян вже не вперше мусив суттєво коригувати його надто розв'язні і, що гірше, малодоказові коментарі. Не обійшлося без розмови з тими, кому слід – зумів їх переконати. Але ж Судомитський хизувався виходами набагато вище, про що й не затримався нагадати – в своєму хамовитому стилі. Поки слововиверження тривало, Мовлян пригадав вичитаний вранці текст. Зрозумів, що жодної правки зняти не зможе. Краєм ока він бачив юнака, що напружено виструнчився в кріслі – широко відкритими очима дивився на паплюженого першого віце-президента. Цікаво, а ще більшими ці очі можуть стати? – подумав Мовлян.

– Я таких уже двох пережив, черга ваша настає, Миколо Андрійовичу! – на найвищій ноті, вже трохи видихавшись, закінчила зірка.

Це він може, меланхолійно визнав Мовлян. Згадав деяку власну інформацію. В кабінеті лунко потріскувала крижана тиша, юнак – бачив Микола – геть заціпенів. Пора.

– Я оце все думаю, пане Дмитре, – спроквола, аж лінькувато трохи, озвався нарешті Мовлян. – Прізвище ваше... Воно все-таки ко`рчі означає, чи, може, содомію?

Тиша стала ще глибша – Судомитський перестав дихати в спікерфон. Микола, так само незворушно, лише додавши необхідної динаміки своєму поставленому баритону, коротко охарактеризував самого співрозмовника. Його творчість і своє ставлення до неї.

– Ви мене зрозуміли, пане Дмитре? – завершивши основну частину, лагідно поцікавився Мовлян. Після певної заминки він почув зовсім несподіване.

– Мабуть, таки правду казали... – ошелешено, без тіні спротиву в голосі пробурмотів Судомитський. Лунко клацнуло – кинув

трубку.

– Ви щось спитати хотіли, – трохи помовчавши, Микола глянув на юнака. Той доволі швидко оговтувався, але реагував по-дитячому безпосередньо:

– Це ж треба – отак – самого Судомитського!

Мовлян знизав плечима. Власне, збирався просто ввічливо завершити прийом. Стримано відповів:

– Він відрізняється від решти?

Юнак пожвавився.

– От, до речі, саме це слово – відрізнати, відрізнитися... Мало хто задумується. А корінь же простий, звідти, з печер – різати. Зарізав суперника, отже, зумів відрізнитися – тобто, виокремитися, відбутися, продовжити свій рід...

Микола вперше глянув на нового власкора всерйоз. І раптом зрозумів, що сам підтримує це спілкування, оскільки формальна частина давно вичерпалась. Незрозуміле коїться, констатував. І відкрив ще одне – йому вперше за дуже довгий час стало просто цікаво.

– Непогана версія, – підтримав. – Хоча, гадаю, палеолітом чи навіть середньовіччям ці процеси не завершилися... Раз зайшло за дефініції, – він подався вперед, – спробуйте ще раз. Життя людини – що це, по вашому? Якнайкоротше. Формула.

Розчервонілий від такої довірчої бесіди юнак навіть не підозрював, наскільки це питання справді мучило Миколу останні місяці...

Озвався зразу:

– Мабуть, краще Маркса не втнеш. Якщо одним словом – боротьба.

Микола повільно похитав головою.

– Ні.

– Заперечуєте класиків? – усміхнувся, вже майже невимушено, співрозмовник. Мовлян залишився гранично поважним.

– Заперечення має право на існування як складова діалектичного методу Гегеля, – проказав з несподіваною зовсім академічністю. – Щоправда, в мене освіта фізико-математична... – юнак знову розчухнув вії. А очі рідкісно карі, мов з пісні, – вперше

придивився Микола. – Але навіть квантова механіка дотримується принципу, що заперечена теорія входить складовою до нової, більш повної.

– Так, я заперечую Маркса, – підсумував Мовлян.

Юнак почав куйовдити хвилясте волосся над скронєю, але мовчав, поїдаючи поглядом Миколу.

– А ключове слово, – оцінивши його витримку, продовжував Мовлян, – коротше не буває. Вибір.

– Вибір, – неголосно повторив юнак.

І пожавився.

– А й справді, – вибір може передбачати боротьбу, а боротьба нерідко вже позбавлена вибору...

Микола з подивом констатував, що співбесідник вже не звертає уваги на нього, поглинутий хвилиною власних переживань. Пошперхли щоки, очі розгорілися глибинним напруженням вогником. Шарпнув рукою по столу за неіснуючою самопискою. Потім юнак почав акуратно кусати нігті – звичка, якої Мовлян ледве спекався років двадцять тому.

– Кхе-кхм, – позначив свою присутність.

– Вибачте, – стріпнув головою юнак. – Задумався... Знаєте, уявив собі дерево, воно ж гілочки розпускає навсібіч, хіба хто зламає... А людина, виходить, крок за кроком сама, своєю волею, своїм вибором обчухує, обтинає все, залишає одну-єдину гілку. І щойно розгалузилась – треба обрізати все, крім одного паростка... Такий собі стовбур, вузлуватий, пошрамований, голий весь – і лише насамкінець один зеленіючий листочок. Листочок – сьогоднішній день. Навіть мить...

– І кілька бруньок на завтра. Але виживе тільки одна і продовжить пагоном гілку та стовбур, – вмить перейнявшись образом, продовжив Микола.

– Що найсумніше... – юнак, схоже, ледве чув його. Переплів біліючі пальці знайомим до болю жестом. – Адже навіть лісовий пень, і той котроїсь весни з доброго дива випускає пагіння. А жодна з гілчок... Жодна з відкинутих можливостей людського життя... вона вже не відросте. Бо відрізана не пилкою чи секатором. Відрізана, – майже прошепотів, – лезом часу.

Лезо Хроноса, повторив подумки Микола. Він нерідко силкувався уявити собі обличчя часу поза сільськими знаряддями та безумством Гойї. Але виникали всілякі дрібниці. Голубиний послід на сліпо сіріючих мармурових карнизах. Весняний вітер з запахом горілого листя. Маленький вихор, що тягне в небо пелюстки цвіту і шматочки розірваної записки... Загусла вода в затоці Псла, поруділі від спеки ялинки і довгі дощі, і листя каштанів, прилипле до асфальту...

– Отож, наш вибір, мов лезо часу. Незворотний, – невесело посміхнувся Микола, повертаючись до дійсності. Юнак мовчки закивав головою. Мовлян зрозумів, що він досі приголомшений власним видінням обчирженого, однокрилого каліки з одним листочком на шмалькому вітрі. Нічогеньке дерево життя виліпив, спробував схватись за іронію Микола. Але ж ти й сам це все гаразд розумів. І незворотність, і низку втрачених, відкинутих у ту чи іншу неминучу мить цілком імовірних, повноцінних життів.

– І не кожен момент вибору стає моментом істини, – гіркувато завершив він.

– До речі, Миколо Андрійовичу, – благально, перепрошувально глянув на нього юнак. – Ми всі так дивувалися... ви ж мали свою передачу на комерційному каналі, і огляд новин робили... Я розумію, таке підвищення... – він непевно обвів рукою неосяжне поле кабінету. – Але... Вибачте, будь ласка...

Мовлян повільно ковтнув. Потім ще раз, з зусиллям. Оце вже було занадто. І не тому, що не знав, як пояснити хлопчиську. Він не бажав до кінця пояснювати і собі самому. І це було головне. От нахаба. Закортіло поквитатися за пережите гостре відчуття безсилля. Враз схаменувся.

Став відчуженим і вишукано люб'язним, перейшов до загальних службових фраз. Помітно доросліший, ніж перед виходом на футбольне поле, власкор озвучив всі необхідні за протоколом запевнення і вдячності, може, трохи й зайве. І пішов, ледве проштовхавшись в приймальні Першого. З вловлених поглядів зрозумів, що півгодини його затримки в кабінеті стануть живильним середовищем для мінімум тижня розмов.

А Микола застиг за величезним столом, непорушний, мов

сфінкс. Тихо дзижчали, лунко зойкали телефони, наполегливо блимали вогники невідкладних викликів з приймальної. Встав, підійшов до широкого – європакет – вікна. Він не дивився вниз, але нічого відрядного не міг знайти і просто ока. Простуджене, сине, в хворобливих білястих висипах небо, і годі було шукати щось живе в його безмірній площині. Микола згадав давнє і щасливе літо і вони їхали з Петром і з донькою в приношеному «Ланосі» і Микола швидко промовив: «Ксено, дивись, дивись». Водій мельком глянув на дивну суміш дощових та купчастих хмар над вузькою приземною стьожкою неба. Дочка промовчала. А Мовлян побачив самотніх, потемнілих від холоду слоненят, що пливли крижаною синьою рікою на тлі величезних снігових урвищ, збиваючись часом до купи в пошуках прихистку.

3

– Стільки подиву в юних очах! І жаги; і палке сподівання... – Микола вкотре за цей надто довгий день здивував себе, згадавши ще один вірш того ж автора. Широко відомого, як жартували, у тісному колі тим, що ніколи, власне, не римував на тверезу голову.

– Докладуть всіх зусиль, щоб зачах цей порив і снага до змагання, – тихо закінчив Мовлян.

Силкувався пригадати. Стара німецька класика. Так, Гете, звісно, не дослівно... «Я бачив молодого вершника в сірому камзолі, що на світанку виїжджав із міських воріт. Той вершник був я сам, і я ніколи не потрапляв до того міста». Струснув головою.

Тривали доволі звичні клопоти. Прибилася делегація представників офіційної опозиції, уповноважених постійно паплюжити з екрана рештки опозиції нелегальної. Відзвітували про використаний ефірний час, узгодили зміст подальших виступів, і Микола вже чекав, що заберуться. Натомість почали мляво наслідати з натяками про мізерність виплачуваних ЗДЕЦ гонорарів. Мовлян сухо посміхався. Звичайно, гонорари, тому ж, скажімо, Судомитському, бували і на порядок, і на два вищими. Але якщо є контингент, згодний упрівати і за звичні тридцять, гм, умовних одиниць, то нащо витратитися. Розмова кволо тупцяла по колу, доки Микола, трохи розізлившись, натякнув, що, зрештою, осно-

вну платню гості отримують зовсім з інших рук.

Мовлян знав, що така відвертість, навіть виявлена новою глибокою мовою, дедалі поширенішою в верхах, просто-напросто небезпечна. Знали це й співрозмовники, як і про систему тотального прослуховування в усіх службових кабінетах. Але вони розцінили необачність першого віце-президента як нове розширення його повноважень, право на деяку самостійну гру. Та й чутки... І, дещо змінившись обличчями, постарались поховати хистку тему під купою загальних фраз. Потяглися до дверей.

Чого це мене понесло, стомлено подумав Мовлян. Він справді досконало знав всі тонкощі подібних переговорів, задіяні на різних рівнях механізми, і легко міг трохи пізніше завершити бесіду вигідним йому чином. Непрофесійно, згудив себе Микола.

Але оговтатись і поміркувати над причинами скоєного так і не вдалося. Бо в кабінет уже прослизав, ледь-ледь, щілиною прочинивши двері, ще один громадський діяч. Автор пари книжечок для дітей і збірки віршів для дорослих, однаково малозрозумілих читачу будь-якого віку. Лауреат десятків премій, від містечкових і регіональних до нікому не відомих міжнародних. А головне, після банальної автокатастрофи з керівником Національної спілки письменників цей поет, прозаїк, журналіст виконував його обов'язки. Правда, остаточного рішення, знав Микола, там, де треба, ще не прийняли. Тим-то енергійний, хоч і підстаркуватий, пошукувач раніше немислимої для нього посади метушився. Зокрема, прагнув потрапити на основні канали телебачення, куди шлях торувався виключно через ЗДЕЦ.

– Прошу, прошу, пане Дзюбрику, – поквапив Мовлян. Помітив, що відвідувач застиг біля дверей, запитально вивертаючи шию. Але з-за столу не вийшов. Дзюбрик без образи, як належне, подріботів через килим. Внаслідок неперервно триваючого процесу реформ навіть повноцінний голова НСП розглядався набагато нижче телевізійних зверхників, і обидва добре це знали. В усілякому разі, в очах ППЖ – так скорочено іменував про себе Мовлян поета-прозаїка-журналіста – завжди світилася собача, інакше не скажеш, покора, а зсутулена худа постать ніби прогиналася з кожною фразою. Але ж і настирність мав, ніби в

голодної тварини. Вже давно Дзюбрик нав'язував проект справді цікавої передачі. Настільки цікавої, що Микола трохи напружився і з'ясував: задум вкрадений у дійсно талановитого, але вже вкрай знеможеного алкоголем обласного автора. Той давно махнув на проект рукою, тверезо оцінивши масштаби необхідних капіталовкладень і недоступність прямого ефіру. Мовлян уважно вивчив пропонуване і вважав передачу «ЛПФТ» цілком спроможною. За одної умови – коли в студії буде справжній ведучий, а не ППЖ. Дзюбрик, ясна річ, ведучим бачив виключно себе. На цьому все поки що й застрягло.

– Ви ж розумієте, Миколо Андрійовичу, – довірчо нахилиючись-перегинаючись через стіл, торочив Дзюбрик. – Тут і змагальність, і видовищність... Автор плідної ідеї, хто б він не був, у підсумку, в фіналі може зустрітись з лідерами галузі, провідними банкірами... Ну, зрештою, хай з академіками... Недарма ж я назвав проект – Людина І Фактори Творення!

– Ви назвали... – спроквола протягнув Мовлян.

– Авжеж, авжеж, – переконано заторохтів Дзюбрик. – Ну, я вважаю, це і ваш у якійсь мірі проект, ви ж так уважно поставилися, ну, майже як співавтор... – Микола мовчав. – Звичайно, навіщо вам чорнова робота, працювати в кадрі, я цілком справлюсь, повірте... І, між іншим... – шаснув рукою до потертого портфеліка, з несподіваною точністю видобув папір. – Між іншим... – в голосі Дзюбрика поряд зі звичними скімлячими нотами прорізалась досі незнайома. – Дуже поважні, шановні люди теж вважають – ось, гляньте, будь ласка...

Він передав листок вивіренним, блискавичним рухом, що теж взяв на карб Мовлян. І знову зсутулися, згорбився, пошукувально поглядаючи знизу вгору. Теж собача покора, але й щось інше.

Микола спокійно простягнув руку, поєднуючи у давно відпрацьованому жесті дозволену міру недбалості і належну поштивість до вихідної з Контори. Походження паперу він визначив миттєво, щойно він засвітився в чіпких пальцях ППЖ. Єдине, що встиг Мовлян, то це щільніше припасувати до обличчя належну в таких випадках маску. Знайшов з ким розслабитися, йолопе, подумав до себе.

Запала пауза. Чув, як старається притишити збуджене дихання Дзюбрик. Аденоїди в нього, чи що... Як і належало, перший віце-президент вдумливо вчитувався в обов'язковий, взагалі-то, до виконання текст. Але цікавило його дещо інше. Якість і шляхетно-голубуватий відтінок паперу, голограма у верхньому правому кутку з відомим лише посвяченим, часто змінюваним кодом, на жаль, цілком відповідали даті і адресації листа. А от підпис... Прізвище на бланку те, що треба. Але підписав, передбачливо поставивши галочку, заступник. І, що теж цікаво, заступник з дещо іншого напрямку, а не прямиий куратор. Теж правильний, з апаратної точки зору, підпис. Та є, шановні, нюанс. Авжеж є.

Мовчанка затяглася. Дзюбрик, що втамував-таки подих, шумно видихнув, засовався в кріслі. Мовчан повільно підвів голову, люб'язно усміхнувся.

– Що ж, це додає серйозних можливостей в здійсненні наших задумів... Адже наших, так? – грубувато підморгнув. – Хе-хе...

Дзюбрик зайшовся нервовим, гавкаючим сміхом, часто киваючи головою. І фантазія Миколи враз виділила в цих малоприємних звуках, крім радісного собачого повискування, ще й притлумлене, ретельно дочасу заховане гарчання. Чекав. ППЖ затих, виструнчився в кріслі з новим, але знайомим Мовляну блиском в очах.

– Звернетесь до віце-президента, я тут напишу, що слід, – діловито, по-світськи сказав Мовлян. Наклав багатослівну резолюцію, як належить, не вгорі, а нижче високорангового підпису. – Підготовчої роботи чимало, самі розумієте...

Дзюбрик покwapно закивав, тягнучись за бланком контори, спокійно простягнути Миколою. Не втерпів – метушливо запихаючи здобуте в портфельчик, швидко, навкіс схопив очима написане Першим. Низько нахиляючись, длубаючись в портфельчику, так і не зміг стримати гримаси хижого торжества, яку, втім, миттєво заховав. І довго, нудно почав дякувати і описувати Мовляну перспективи співпраці з ним, саме з ним. Той ввічливо слухав, вчасно кивав ще протягом кількох хвилин, які б ніколи не потратив на настільки безглузде заняття за інших обставин. Нарешті, і це закінчилося.

Звичайно, Дзюбрик ще не мав достатньо досвіду, щоб поба-

чити за цілком доброзичливими інструкціями віце-президенту сформульовану новою глибокою мовою категоричну вказівку – зволікати всіма можливими засобами. Але Микола ще деякий час сидів нерухомо за столом, осмислюючи все, що сталося. Похитав головою. Отак недооцінити, недовирахувати цю гидоту. Мерзлякувато ворухнув плечима, очі розширились – згадав розповідь бабусі, як на виснажених концтабірниках одежа й волосся ворухилися від вошей. Струснув головою. Це вже не уява, а нерви, подумав сердито. Сердито, бо зрозумів, що чималий час не помічав сигнального вогника.

– Миколо Андрійовичу, – дещо розгублено доповіла секретарка. – Вам телефонують знизу, з поста охорони номер...

Ворухнув бровою. Названа цифра означала, що звертається офіцер, якому, згідно приписів режиму, аж ніяк не випадало пряму спілкуватися з Першим. Показалися сьогодні всі. Мо', начальнику підрозділу роз'яснити, щоб утовк підлеглому ази субординації? Але спрацювало щось між фаховою цікавістю і знаменитою інтуїцією Мовляна.

– З'єднайте.

Мовчазний подив секретарки змінив нервово-розгублений голос вартового. І брова в Миколи заламалася ще крутіше. Бо йшлося про цілковиту дурницю. Чергова шанувальниця з черговими надзвичайно важливими аргументами на користь негайної, саме негайної зустрічі з телеідолом – щоправда, колишнім. Останні місяці їх поменшало, та бач... Іншим разом офіцер гарантовано отримав би догану за невміння самотужки розібратися в таких банальностях. Але Мовлян, собі на диво, навіть розвеселився.

– І що ж вона каже?

– Каже, що... що ви добре знаєте її особисто... І... і... звільніть мене з роботи, якщо не доповім...

Переконлива дама, потішився Мовлян. Ти ще не все бачив, хлопче. Тут і з моїми позашлюбними дітьми приходили, і...

– То хай вам кодове слово скаже, – промовив поважно. – Всі мої... е... знайомі жінки... мають ідентифікаційний код.

Після коротких приглумлених перемовлянь офіцер доповів:

– Код їй відомий... але...

Дратуючись, що гра зайшла далекувато, Мовлян урвав:

– Хай назве.

– Вона каже, код складається з чотирьох слів...

– Ну? – вже геть облишив веселощі Мовлян.

Офіцер щось перепитав і чітко вимовив:

– Село – Вербівка. Ім'я – Надія.

... Лише величезний досвід найнесподіваніших сутичок в прямому телеєфірі не дозволив Миколі бовкнути щось непоправне. На кшталт «Що-що?!» Або «Невже це вона?» Натомість він сухо розпорядився, щоб жінку провели в кімнату для VIP-відвідувачів до наступних вказівок. І завмер, втупившись в стіл невидючим поглядом.

Він ясно побачив напівпорожній холодний клуб і старезний індійський фільм, що миготів на грубому екранному полотні, а тоді обличчя випадкової сусідки, і вже не існувало заплываної підлоги і перегукування п'яних голосів, а тільки невиразно освітлений профіль і незрозуміле щастя від його близькості. Того вечора він був смішний і до відчаю впертий, доки домігся, щоб дівчина слухала його; і вже потім, після довгих блукань селом, вони сиділи недалеко від її двору, на хисткій, неструганій лавці з численними невміло набитими гвіздками. Надя скоромовкою розповідала про молодшого брата і свою сесію на першому курсі, потім притихла, і він слухав її частий подих і невпинний шелест кленового листя високо над головою. Наступного дня її не було, а до Миколи підійшли, і перший, одутлий, з жовтуватими, застиглими в кров'янистих прожилках очима, цупко згріб його за груди, дихнув в обличчя: «Він?» Ззаду квапливо підтвердили. Була бійка за клубом, біля зруйнованих, порослих сохнучою травою цегляних сходів, і той зрештою залишився на них сидіти, притримуючи щелепу і тихо підвигаючи. Микола пішов, щільніше загортаючись у розірвану куртку. Поїзд відходив за годину, він не міг повірити, що все скінчилось, і так само не повірив, коли дівчина виникла з колючого синього присмерку, і він почув гарячий шепіт: «Мені казали, щоб не ходила, тебе поб'ють... А я прийшла, я так боялась...». Шороткі пальці торкалися його розбитих губ: «Не треба, тобі боляче...». Того

вечора десь високо-високо в небі довго не гасли срібні перисті хмари, а потім – зовсім скоро, як їм здалося – виникло і почало гасити зірки ніжне зеленувате сяйво. Воно ширилося, тремтіло, немов від подиху, охопило півнеба; і, коли його пронизали ясні і холодні червоні смуги, Микола глянув на Надю. Вона заснула в нього на руках, в світлому волоссі заплутались соломинки, і одна впала на обличчя. Він нахилився і зняв її губами.

Мовлянь повільно, з зусиллям ковтнув.

Вони навчалися в педвузах за кількасот кілометрів одне від одного, і бачитись випадало доволі рідко, та й більше в рідному селі, де всі і все на очах. І навіть коли він, достроково склавши один з екзаменів, приїхав до Наді в гуртожиток і подружки здогадливо залишили їх на ніч удвох – нічого, нічого дорослого так і не сталося, лише відчайдушні поцілунки та почуття неймовірної ніжності та постійного лету, які він потім вихлюпував у десятках дивовижних листів. Надія відповідала рідко, стримано, а коли поїхала в якийсь захлюпаний район працювати за розподілом, то й зовсім припинила писати, пославшись принагідно на перевантаженість в школі. Микола нічого не розумів і ходив постійно щасливий, вираховуючи день, коли зможе поїхати до Наді. І день настав, зовсім інший, зимовий, вистужений до краю, навіть небо замерзло, посиніло під рваною вовною хмар. Микола мав кілька вільних днів, але спершу завернув до батьків, радісний у передчутті жаданої поїздки. Те, що Надія не відповіла на жоден з останніх листів, його чомусь анітрохи не бентежило. Під вечір Микола зібрався до клубу, сподіваючись побачити декого зі спільних знайомих.

– Ти ж там шануйся, – сказала мати, пораючись біля печі.

– Угу, – відповів Микола. Мати випросталася і глянула на нього уважно.

– Я до того, що ця... твоя... заміж вийшла. То дурниць не нароби.

Микола вже стояв зодягнений і мовчки вийшов на вулицю. Там він довго, уважно розглядав зчорніле, в хворобливих білястих висипах небо. Облягала ніч, але засніжені вулиці залишалися доволі світлими, і всі вони вели до майдану і далі, впираючись у

Довгу гору, за якою й ховалося сонце. Підйом був справді тривалим, і Микола, минувши безлюдний майдан, безлюдне шкільне подвір'я, вперто простував угору, спершу ступаючи чужими лижними слідами, потім второваною в снігу стежиною. Скінчилася й та, і він повільно рухався далі, провалюючись іноді по коліна в промерзлий, сипучий, мов пісок, сніг. Плину хвилин Микола не відчував. Нарешті дістався вершини і почав пильно оглядати довкіл. Нікого й нічого не було на величезному засніженому обширі, лютий холод і пуста, лише чорніли залиті вже темрявою яруги та ятрився червоно обдертий крижаними застругами хмар захід. Микола дістав з нагрудної кишені її фотокартку і підніс до очей негнучкими долонями. Все захололо і зупинилося, і час теж.

Мовлянь сильно здригнувся, ніби виринаючи з тяжкого сну. Натис кнопку.

– З'єднайте мене з начальником режиму, – звелів секретарці.

І знову він припускався незвичної для себе вільності. Як правило, належні служби вимагали добу і більше, щоб оформити допуск стороннього на керівні поверхи. Мотивували це турботою про безпеку елітних кадрів, але Мовлянь слушно вважав, що проводиться передусім збір докладної інформації про його контакти для упереджувальної передачі кому треба. Порухення цього правила вважалося поганим тоном і привертало небажану, часом небезпечну увагу. Але й вибігти, мов хлопчисько, навіть до VIP-салону, не випадало. З надто багатьох причин. І Микола задіяв усю свою чарівливість, межуючи її з адміністративним хамством, більш зрозумілим генералу резерву, щоб процес пішов з небаченою швидкістю. Не минуло й двох годин. Секретарка, прекрасно розуміючи, що діється дещо незвичайне, щосили намагалася доповісти якнайбуденніше:

– До вас відвідувачка за перепусткою форми...

Таки підстрахувався, служака, подумав Мовлянь. Названий код форми допуску якраз і наголошував, що терміновий прийом відбувається завдяки категоричному наполяганню керівника. Відтак все надійно документовано. І, усвідомивши, що всерйоз підставився, Микола відчув дивну полегкість.

А тим часом до кабінету заходила Вона. І Мовлянь пережив

чергове потрясіння. Він надто добре пам'ятав торішню зустріч з сільськими однокласниками, коли випускниць тридцятирічної давності спершу міг пізнати хіба по голосу та очах. А вона не змінилася анітрохи... Вірніше, змінилася, бо завдяки продуманій модній одежі та легесенькій косметиці стала виразнішою і яскравішою. Жодних зморшок. І ця ж гінка, летюча хода, ніби не торкаючись підлоги. І не зіпсовані жодними хіміями важкі світлі коси, що пахли тоді зів'ялим тополиним листям. І...

А вона теж мала на що глянути. Того, трохи вайлуватого і нерідко потішного Колю, що залишався в неабиякій мірі селяком попри всю купу інститутських і не тільки знань, вона вже й не пам'ятала гаразд. Телеведучого Мовляна, хоча й дуже безпосереднього, вона бачила в цілковитій штучності студійних тем та умовностей, якійсь малозрозумілій грі. А зараз перед нею сидів чоловік, що давно переріс всі ті минущі видимості. Жорсткішими стали риси лагідного, як і тоді, обличчя, підсохли і затверділи повні, такі чуттєві губи. Виразні очі, в яких можна було читати геть усе, здавалось, ще побільшали, але стали непроникними. І в усій підтягнутій, сильній постаті, у вивірених рухах, коли Микола, тільки ледь загаївшись, вийшов з-за столу назустріч, чітко крізьніли ознаки чоловічої неприборкуваної породи, так добре помітні справжній жінці.

– Добридень, – дуже спокійно сказав Мовлян. Вони стояли посеред футбольного поля, вперше за стільки років удвох. – Прошу...

Надія розкуто вместилася в кріслі. Вона поводитися так, ніби зустрічалися ще вчора. І щебетала також безжурно. Про свою невеличку фірму, пов'язану з імпортом. Про сина, що навчався у вузі – доволі серйозному, прикинув Микола. Про чоловіка, сільського п'яничку-механізатора, якого покинула давним-давно. Про часи, що настали після ЖП.

– Думала, що встряла, – розповідала майже весело. – Я ж співпрацювала з виборчим штабом...

Вона назвала політика, чиє ім'я вже давно стало цілковитим табу на всіх каналах, контрольованих ЗДЕЦ. Микола на мить закам'янів. Оце вже було зовсім зайве. Він знав, що кабінет

прослуховують постійно, але записи аналізують вибірково, за ключовими словами, закладеними в комп'ютер. Гучне й досі ім'я було там неодмінно. Мовлян відчув тоскний неспокій. Треба бути дуже наївною людиною, якою Надія ніяк не виглядала, щоб так легковажити подібною інформацією. Хоча вона, звісно, добре відома і чекає свого часу в тих, кому слід. Просто до дрібноти ще руки не дійшли. Та й апарат надто громіздкий, трапляються нестиковки, прогалини. Отож, зайве кликати вовка з лісу.

Про себе він взагалі не подумав.

-А в тебе, схоже, все гаразд? Тільки блідий трохи, мабуть, працюєш багато... А дружина твоя – красуня, така бізнес-леді... Я вас обох в якомусь шоу бачила, молодці...

Було таке, пригадав Микола. Нестерпне напіврекламне мило, куди його умовили прийти з Ірою. Схоже, якраз тоді вони востаннє з'явилися на людях у парі.

– Так, бізнес у неї непоганий, – з деяким зусиллям відгукнувся. – Донька в аспірантурі...

– Авжеж, з таким дахом... – вона захоплено оглянула кабінет. І перейшла, як здалося Мовляну, до справи. – Слухай, Колю... Чи Миколо Андрійовичу? – смішливо глянула.

– Колю, – луною відгукнувся він, дивуючись напівзабутому, з давнього-давнього світу, звучанню.

– Спасибі, – ледь лукаво усміхнулася вона. – Так от... Тут Спілка сприяння підприємництву проводить семінар, я чого й приїхала... Мені треба окремий номер-люкс. В солідному готелі. В мене важливі переговори, розумієш... Враження справити... А тут, в столиці, все так схоплено... – вона прохально склала руки, що було, власне, ні до чого.

Ще б пак, подумав Мовлян. Після ЖП і в цій, і в багатьох інших сферах ринок майже закінчився. Потрібна була або влада, або гроші для придбання владних послуг. Але таких грошей у Надії явно не було.

– З'єднайте мене з віце-президентом, – викликав секретарку.

І, коли за кілька секунд з ним квапливо привітався куратор господарських питань ЗДЕЦу, Микола недбало, буденно пояснив потребу. Надія почула назву готелю, і очі в неї стали ще більшими.

– Вибачайте, що з такою дрібницею, – закінчив Мовлян. – Просто ви цим краще володієте.

– Ну, що ви... Хоча, з іншого боку... – вдоволено озвався віце-президент. – За півгодини доповім, Миколо Андрійовичу.

– Дякую, – поважно сказав Мовлян.

Глянув на Надію. Та прищухла в кріслі, очі сяяли. Мовлян відкашлявся.

– Вважай, все вирішено, – стримано сказав. – Мій водій зараз відвезе, я йому все уточню по мобільному... З речами допоможе. Гаразд?

Виникла пауза.

– Але ж... Я думала... – трохи розгублено промовила Надія. – Я так гадала... Що ти... проведеш...

Знов запала тиша. Мовлян мусив ще раз відкашлятися.

– В мене багато роботи, – сказав нарешті. – Але... Я потім загляну. Перевірю, як тебе влаштували.

– Чекатиму в номері, – швидко, слухняно відповіла вона.

Чекати довелося довго. Темно-синіми стали сутінки, виткнулось, прорвало блаженську запону хмар жовтувате хиже ікло нічного світила. Надія стояла біля величезного оглядового вікна, намагаючись визначити, йдеться до молодика чи, навпаки, повного місяця. Колись їй пояснював нехитре правило Мовлян. І він з'явився, мов утілений спогад, тільки ще менше скидався на колишнього. Виглядав вищим, стрункішим у гарному вечірньому костюмі, був милий і люб'язний, поки вони обходили нескінченні апартаменти, але обличчя залишалося напруженим. Надія розуміла це по-своєму і багато в чому вірно, але не знала ще одного. А саме, коли Микола вже закінчив перевдягатися у своїй кімнаті відпочинку, він почув кризь прочинені двері характерний дзвінок. Схожий на удар гонга, він належав одному з двох апаратів, що стояли цілком осібно від загалу, навіть на окремому коштовному столику. Поки Мовлян долав кілька метрів, дзвінок нетерпляче повторився.

Телефонував президент ЗДЕЦ. І це було дуже дивно. Президент, так уже повелося, давно став суто представницькою фігурою, для більшості співробітників майже міфічною. Мовлян

взаємодіяв з ним хіба протокольно і частіше бачився на різних офіційних заходах, ніж в робочій обстановці. Президент ніколи не був діючим журналістом, слабо знав телевізійну технологію і розумно сторонився творчих питань. Мав зовсім інші функції, передусім, політичного контролю. І, оскільки Мовлян вважав за доцільне ретельно дотримуватися правил гри, навіть змінюваних нерідко прямо в ході чергової партії, підстав для співбесіди, та ще в настільки пізній час, ніби й не випадало.

– Слухаю уважно, – гречно сказав у слухавку Мовлян. І почув спершу тишу, а потім важкувате дихання, трохи дивне для нестарого ще, доволі спортивного чоловіка.

– Добрий вечір, Миколо Андрійовичу, – промовив нарешті президент.

– Невдовзі можна і на добраніч побажати, – ризикнув пожартувати Мовлян. Надто пригнічено, безбарвно звучав голос президента.

– Миколо Андрійовичу, – співрозмовник, здавалося, цілковито не чув його слів. Знову довго мовчав. – Скажіть, будь ласка... А воно вам справді потрібно?

Мовлян відкрив рот. І закрив його. Бо анітрохи не зрозумів предмету розмови, а з іншого боку, в слухавці вже залунали короткі гудки. Хвилин п'ятнадцять він ще посидів у кабінеті, марно чекаючи нового виклику. Може, лідер просто врізав добре, майнула спрощувальна думка. Але ж співрозмовник не був п'яний, Микола це відчув прекрасно.

– Ну, а ми вип'ємо, – не розчувши останніх слів, сказав Надії дещо невпопад, бо глянула здивовано. Покірно рушила за ним в ресторан готелю. І вже тут Микола викинув з голови дивний дзвінок, щоб пошукати відповідь вранці. А вона побачила ще одного Мовляна. Нестерпно елегантного в коротких люб'язностях з усілякими крутими, що поприводили сюди своїх моделей. Нестерпно зверхнього з приводу дрібних помилок хай і добре муштрованої челяді. І до нетерпіння щирого і ніжного, хоч і дуже коректного, під час танців, коли водянисті глибини дзеркал зусібіч створювали цілі простори, паралельні світи, заповнені лише ними двома, але ж безплотними, віртуальними... Надія

ще раз розширила очі, впізнавши портрети на зелених папірцях, які Мовлян недбало віддав за доволі екзотичну, слід визнати, вечерю. І мимоволі глянула на його модної марки годинник. Він перехопив погляд і теж придивився до невідворотнього руху стрілок. Обоє встали.

– Тобі, мабуть, вже пора, – силувано усміхаючись, сказала вона у порожньому й лункому вестибюлі. – Жінка, дитина...

– Жінка, дитина... – луною озвався Мовлян.

Вона довго подивилася йому в вічі. Мовлян відповів. І вже через мить Надія згадала головну причину, яка штовхнула її на те ідіотське заміжжя. Їй так хотілося розуміти, бачити Колю, як бачила наскрізь більшість однолітків. І Коля теж був на перший погляд цілком відкритим, набагато відкритішим тих хлопців, що ставили з себе невідь що. Але далі, за чисто зовнішніми проявами, починалася незрозуміла, глуха стіна, і розчахнути в ній двері міг іноді лише сам Мовлян, відкриваючи часом дивовижні речі. А вона ж хотіла, аж до тоскного безсилля жадань, повністю володарювати й там. І не змогла змиритися.

Зараз ця стіна знов постала перед нею.

– Звичайно, – тихо сказала вона, опускаючи вії. – Треба йти.

– Треба йти.

Вона знову звела на нього очі, хлопнула синім.

– Напевне, ми вже не побачимось, – заговорила ще тихіше. – Я завтра поїду додому. Це далеко...

– Стривай, – ніби прокинувся він. – Справді, триста кілометрів... А як же семінар? Хіба за день?..

Тепер Надія дивилася на нього невідривно.

– Колю, – губи її ледь здригнулися. – Щоб побачити людину, яку ти любила, досить одного дня.

Вона хутко одвернулася, ховаючи обличчя, тоді пішла, майже побігла до ліфтів, мимо чужих, заклопотаних собою людей. Микола застиг. Він довго стояв один в лункій порожнечі вестибюлю, потім повернувся і повільно, дуже повільно пішов.

Петро чутливо дрімав у машині і здалеку помітив високу постать шефа. Ох і зморила вона його, подумав. Мовлян ніколи не цурався жінок, і ще менше жінки цурались його. Отож Петро міг

чимало помітити і зрозуміти. Що його вже перестало дивувати, так це повна байдужість Першого до молоденької, свіжесенької телятинки, яка табунами прагнула потрапити під «Ніссан». Все, що не могло оминати уваги Петра, було пов'язане з якоюсь іскрою, якимось дуже людським інтересом. Деталей він жодних не знав, оскільки Мовлян поводився підкреслено шляхетно. А сьогоднішня білявка, це щось взагалі особливе. Хижуватий медальний профіль Петра на мить застиг, націлюючись, ніздрі виразного носа ледь роздулися, – дуже хотілося висловити своє захоплення Мовляну, що мовчки сів поряд. Відразу збагнув, що відкривати рота не слід. Завмер за кермом.

– Запалити маєш? – спитав невдовзі Мовлян. З сигаретою Петро бачив його, мо', два чи три рази за всі роки знайомства. Не гаючись, дістав пачку. І заціпенів, не дотягнувшись.

– Є? – нетерпляче ворухнув правицею Мовлян.

– Миколо Андрійовичу, – тихо промовив Петро. – Вона... Йде...

Миколо різко повернув голову. І побачив її. В розмаяній нічним вітром світлій сукні, вона непевно, лякливо ніби ступала, ледь заточуючись, мимо нескінченної шеренги крутезних джипів, «мерседесів», «тойот». І кожен подумав би лише одне – от, підгуляла дівка і шукає пригоду. Але Надія шукала «Ніссан», чомусь твердо знаючи, що Микола ще тут. І вже знайшла, повернула, і хистка хода знову стала летючою.

– Поїхали, – коротко сказав Мовлян. Петро миттєво ввімкнув передачу, але поки рушав, встиг почути знову:

– Поїхали!

Всю довгу дорогу залитим безживним електричним вогнем містом вони мовчали. Мовлян таки взяв сигарету, але тільки розкришив її в пальцях. Додому він пішов сходами, невідчутно долаючи марш за маршем, впливали з-за поворотів лампи чергового освітлення – синюшні, мертвонароджені сонця. Вище й вище. Та будь-який підйом теж кінчається. І Микола нарешті опинився вдома. Постояв, один серед просторих кімнат елітної квартири. Повільно ввімкнув світло. І, ніби вперше в чужій домівці, тихо пішов килимами, роззираючись навсібіч.

Все тут було затишно й доцільно, як завжди у Мовляна. Уважний гість міг би примітити, що меблів ніби й замало, а їх ансамбль дещо порушений, буцім кілька предметів недавно вивезли. Та й серед картин, продумано розвішаних, впадали в око прогалини там, де групувалися родинні портрети. Так, дві очевидні прогалини... Треба перемістити, подумав Микола. І кволо махнув рукою. Дивився на батькове обличчя в світлій рамі. Малював його добрий майстер, але вже посмертно, за чорно-білими фотографіями, і ненабагато старший нинішнього Мовляна Андрій видавався темнішим з лица і похмурішим, ніж за життя. А може, це він на мене так дивиться, гірко подумав Микола. Присів, згорбившись, за письмовий стіл. Безцільно перегортав папки з нотатками, літературними чернетками – розрізнені записи, які так і не стали книгою. В журналістику Мовлян прийшов, будучи письменником-початківцем з кількома обнадійливими оповіданнями в солідних журналах. І щиро вважав свою досить бурхливу кар'єру лише засобом забезпечити сім'ю та вільний час для справжньої, творчої праці. Але той самий час поглинали все зростаючі службові обов'язки та бізнес дружини, який Микола допоміг дуже непогано просунути. І опікувався ним достатньо щільно, будучи за природою відповідальним чоловіком. Все кінчилося раптово, коли доброзичливці ґрунтовно роз'яснили Мовляну, чому його дружина днює і ночує в замиському будинку-офісі. Миколу це не турбувало, оскільки там, подалі від загазованої столиці, полюбляла жити і донька-студентка. Що діловий роман дружини може успішно розвиватися на очах дитини і під одним дахом з нею, Миколі просто не вкладалося в голову. Був не святий сам, на багато що дивився, мов Цезар, але те вже було занадто.

Сліпо гортаючи папери, Микола раптом зрозумів, що тримає незавершений лист-вітання доньці. Так і не зміг пересилити образу, щоб дописати і відправити. «... з черговим днем народження. Ця дата все-таки має набагато глибокий смисл, ніж просто привід добре погуляти в загалом байдужому до тебе гурті. Бо вона – насправді – момент істини в стосунках сил космічних і земних, що привели в світ нову Людину...».

– Що є істина, запитує Пілат, – прикро осміхнувся Микола.

Машинально взяв самописку, довго крутив у руці. І раптом швидко, сильно натискуючи, почав писати.

«Дві найтяжчі, світозламні трагедії, які досі випало пережити.

Перша, коли жорстоко, предметно випало переконатися в існуванні абсолютно незалежних чужинних сил, які байдуже і безповоротно, цілковито тебе ігноруючи, нищать найдорожчу людину – батька – і нічим незмога зарадити, і звичний світ з його усталеними, рідними вартостями розвалюється на очах... А друга – коли теж раптово і водночас буденно пересвідчився, що зруйнувати твій світ, його основні, довготривало вибудовувані підвалини можуть не якісь лиховісні відсторонені потуги, а найближчі люди – з тією ж цілковитою байдужістю та недбалістю, повною зневагою до чоловіка й батька... І знов твоя воля і зусилля геть марні.

Спершу абстрактне, нез'ясовне зло, а потім його олюднення, втілення – і в кому?!

1984 – 2004...».

Якийсь час роздивлявся зернятка-літери, що густо, нерівно всіяли папір. Відчув раптом, що в квартирі він не сам. І не встиг стривожитись, бо вже збагнув, чий то м'які, неспішні кроки. Поглядаючи великими жовтавими очима, ледь помахуючи хвостом, до столу ступав білий з рудизною кіт Панько. Останні місяці він був дещо обійдений звичною увагою, з ним майже не гралися, отож Панько переважно налягав на якісні харчі, щедро забезпечувані господарем. А що був уже доволі зрілого віку і більше дрімав, ніж шастав квартирою, як колись, то затягнув би зараз кілограмів десять, прикинув Мовлян. Трохи нагадував добре поросятко, тільки з квадратною незворушною мордою і в довжелезній пухнастій шерсті. Але на коротких сильних лапах ступав, як раніше, пружно і на письмовий стіл зметнувся одним невловимим рухом. Це була вперта звичка Панька, з якою Мовлян давно перестав боротися. Забачивши, що господар пише, Панько поспішав влягтися на розкладених паперах якнайближче, залишивши, втім, місце для руху авторучки. Повелосся, що Микола його потроху відпихав, а Панько, дещо виждавши, підсувався знову. Словом, вівся, ніби справжнісінький співавтор, і часом

Микола замислювався, чи не розуміє кіт змісту написаного – звісно, не текст, а ту ауру, ту енергетику, яка неодмінно присутня в прозі чи віршах, звісно, справдешніх. Кіт-експерт, міркував Мовлян. Адже майже всі автори просто переписують один одного, одиниці спілкуються напряму з Космосом, а невелика решта і є дійсно талановитими письменниками. От і запровадили б одиницю енергетики таланту – один панько, розважався далі Мовлян, згадавши свою фізико-математичну освіту. Розробити несхибну методику вимірів, і публіка дізналася б достеменно, що модний N таки тягне на півпанька, маловідомий X – на п'ять, а еротично заклопотана Z варта нуль цілих однієї десятої енергетичної одиниці... Мовлян сумно всміхнувся, згадавши свої викладки. Втім, сьогодні Панько чомусь почувався біля текстів, особливо щойно написаного, незатишно. Лець приліг, знову звівся, нявкнув стривожено. І гнучко сплигнув додолу, почав точити пазури об коштовний килим.

Мовлян мовчки спостерігав за його руйнівними вправами. Але бачив не здоровенного, зледащілого в чотирьох стінах котяру. Зовсім ще юний, худючий, хоча й не менш кошлатий, Панько-кошеня виходив зі справжнісіньких диких хащів. Ними видавалися тоді Мовляновій міській доньці всілякі плодово-ягідні насадження навколо тещиної сільської хати. Разом з батьком вона вийшла на ганок і дивилася, як, високо піднімаючи лапи, крадеться між заросених кущів Панько. Побачив їх, радісно нявкнув і задріботів стежиною. Стояла рання осінь, і в зелених нетрях з'явилися перші гарячі барви. Донька стисла його долоню і запитала, сильно закидаючи голівку: «Тату, тату, а що, кіт – листоноша?» – «Що-що?» – не зрозумів Мовлян. «А він нам листочки приніс...». Микола придивився, і нарешті дійшло – в пухнастій шерсті Панька заплуталося опале різнокольорове листя.

Була вже глуха ніч. Мовлян усвідомив, що дрімає за столом, сховавши голову в руки. Присилував себе вкластися до ліжка. І майже відразу, що вже давно не траплялося, прийшов сон. До того ж, незвичайний, з паралельного світу. Принаймні, так визначав для себе Микола це небуденне явище. Десять починаючи з сімнадцяти літ йому доволі рідко, раз чи два на рік, снилося

містечко, де він ходив до інституту. Але містечком рухались дивні старомодні трамваї, чого ніколи не було в реальності. І прадідівський дерев'яний будиночок, де квартирував Мовлян, мав дещо іншу, просторішу будову та грубезні, зрубом з колод у «ластівковий хвіст», стіни. Географія містечка теж дещо різнилася, головне, що взагалі не було тіснувато-понуорого робітничого мікрорайону навколо смердючої повстяної фабрики, а міжозерний простір побіля ріки заповнювали ошатні будиночки. А головне, Мовлян, цей круглий до непристойності відмінник, у тих снах постійно тривожився за пропущені лекції, нескладені заліки та завалені іспити. Бо весь час у нього відбирала спрагла, запекла робота над рукописами, постійне допрацювання двох майже готових повістей і написання масштабного роману. Іноді, прокидаючись, Микола ясно пам'ятав сюжети цих фантастичних творів, дивуючись їх сміливій довершеності і оригінальності ідей. Але потім засинав знову і забував на ранок майже геть. Сни з паралельного світу були строго послідовними, в них Микола за тридцять років звичайного буття прожив від першого курсу інституту до випускного, де балансував на грані відрахування. І зараз він опинився в читальному залі, обкладений різнокаліберними томами з теоремеханіки та електродинаміки, вже майже запаморочений довжелезними викладками формул. Цікаво, що поміж студентів та викладачів були як добрі знайомі з реального життя, так і цілковито відсутні в ньому, але прекрасно відомі Миколі-паралельному. Один з них, Володя Касьян, якраз і підійшов з пропозицією трохи перепочити та, може, випити по кухлю пива. Микола ледь поморщився, бо пиво в найближчому до інституту дощатому генделику було зазвичай задавненим і кислуватим. Одразу с'януло інше, і він запропонував Володі пройти далі, до магазинчика, де торгували на розлив дешевим сухим вином. Продавала його дівчина, яка останнім часом все дужче подобалась Мовляну. І тепер, простуючи легко й нечутно, мов справді уві сні, поряд з товаришем, Микола все повніше усвідомлював, що Люба справді чекає його, що вона лагідна й довірлива, і незвичайна певність і піднесеність, радість охоплювали його дедалі сильніше. Але чомусь вони звернули на інший, ніби коротший,

зате малознайомий шлях, а потім і товариш десь подівся, і Микола все йшов і йшов розпеченою сонцем, курною, присипаною жорствою стежкою, що зрештою вперлася в свіже мурування і зелену пляму на ньому. То була хвіртка, металева, груба, достоту як двері в той магазин, і Микола знав, що досить її відчинити, як він опиниться в невеличкому прохолодному приміщенні, наповненому приглушеним, приязним світлом, побачить знайомі меблі і ніжну, лише до нього звернуту посмішку Люби. Він щосили смикнув за грубо наварену, теж суціль металеву ручку і ясно почув холодне бримання замка.

Микола прокинувся, широко розплющеними очима вдивляючись в темряву. Поряд, розкинувшись на півліжка, мирно муркотів Панько, звично вткнувся мордочкою в його долоню. А трохи далі, на журнальному столику, світився зеленим фосфоричним екраном, нетерпляче вібрував і зойкав саме той мобільник, який Мовлян мусив постійно тримати при собі. Номер його знали хіба що троє службовців.

– Та-та-татата! Та-та-татата! – видавав апарат лиховісну музичну формулу нашестя чужинців з відомої симфонії Шостаковича. Колись Микола замовив таку озвучку на хвилі чорного гумору. Тепер він натис кнопку і мовчки вислухав повідомлення начальника режиму про смерть від наглого серцевого нападу президента ЗДЕЦ.

Була четверта година ранку.

4

Зранку Мовлян ще не встиг перейнятися сумними клопотами, як озвався другий телефон на осібному столику-постаменті. На відміну від президентського гонга, він видавав бадьорий марш, який мало звеселив Мовляна. Особливо, коли в слухавці пролунало чітке запрошення негайно з'явитися, куди слід. Микола не міг второпати, до чого такий поспіх у настільки прикрий день. Але обговорювати не випадало. Похмуρο сидячи поряд з принішклим Петром, він з досадою думав про майбутню півгодинну процедуру допуску з численними металошукачами та комп'ютерними звірками. Несподіванки тривали – на вході його

вже чекав спецуповноважений, коротко попросив іти вслід. Микола квапливо крокував мимо задерев'янілих постових. Напружувався. Подібне траплялося дуже рідко і не з ним. В приймальні кабінету, набагато вищого, ніж передбачав Мовлян, чекати теж не довелося. Зате випало опанувати дуже складні почуття, коли незнайомий йому, а широкий публіці взагалі невідомий чоловік вже першою фразою дав наздогад, що в ньому бачать нового керівника ЗДЕЦ. Зробив це не новою глибокою, а людською, вишукано літературною, як відмітив собі Микола, мовою. Мовлян збагнув, що це перший заступник всесильного шефа Контори, але той, що ніколи не виходив з апаратної тіні. Швидше, п'ятьми. А прізвище на стандартній табличці взагалі не говорило нічого й нікому. Темний кінч чи блідий кардинал? Просто Темний.

Також Микола розумів, що подібні речі озвучуються лише після ретельних погоджень в двох головних кабінетах Контори і рішення, власне, прийняте. Звичка до дисципліни і дотримання правил гри, скільки б їх не міняли після ЖП перманентні реформатори, майже паралізувала Мовляна. Але, проговоривши довжелезну ритуальну фразу стосовно вдячності і лояльності, Микола почав слабо пручатися. Дивуючись собі, ретельно підбирав слова, з яких випливала його непридатність для нової посади. Оскільки вона, передусім, політична, а він, Мовлян, просто виконавець, непоганий, певне, журналіст, але не більше.

– То що ж, по-вашому, покійний був політичним діячем? – зацікавився співрозмовник.

– Швидше, провідником політики, – обережно уточнив Микола.

– А Мовлян, виходить, діелектрик, – ледь примружився той.

– Чи, може... ізолятор?

Микола бачив усі натяки, вкладені в однісіньку фразу. І потрібним чином посміхаючись, віддавав належне фізико-технічним знанням візаві.

– Так я і є технар, – розкуто махнув рукою той. – За освітою. Не ракетний, звісно, куди нам... – швидко глянув на Мовляна. Микола вже оговтався, і службова маска сиділа, мов той костюмчик. Довірчий тон в цій установі завжди був набагато небезпеч-

ніший, аніж звичне хамство. Втім, співрозмовник уже переходив до справи. Весь був невиразний і непримітний, і пізніше Микола ніяк не міг згадати навіть кольору волосся або очей. Жорсткість їх погляду, одначе, затямив добре.

– Ви, звісно, звикли за останні роки мати над собою чиновника-наглядача, – прозвучало безапеляційно. – Чия компетентність... вірніше, її відсутність... виправдовувалася особистою відданістю владі та її представникам. Відтепер це все має змінитися. Змінитися на краще.

Микола мовчав.

– Сьогодні наша влада сильна, як ніколи, – продовжував Темний. – І ми можемо замінити, принаймні, частину невігласів справді талановитими людьми, здатними вирішувати непересічні творчі завдання...

– Гадаєте, це все загальні слова? – після монотонних попередніх фраз запитання пролунало, мов цьвохкання батоба. Мовлян, одначе, лишився незворушно уважним.

– Зовсім ні. Авжеж, що ні, – той нахилився над столиком. Свердлив поглядом. – Зокрема, у вашому випадку... Ви читали Оруела, «1984»?

Знову геть несподіване запитання. Мовлян читав, звісно, похмуру антиутопію, але настільки давно, що відразу згадалися хіба емоційні її моменти. Скажімо, як головного героя мають зжертви живцем знавіснілі від голоду пацюки. Активувати пам'ять Микола не встиг.

– Головна суть цього твору, коли залишити осторонь достатньо вбогі силкування автора стосовно жахів тотальної влади, – майже академічно продовжив Темний, – полягає в ідеї цілковитого інформаційного контролю. Пам'ятаєте, влада постійно коригує навіть відображене в ЗМІ минуле. Приводить його у відповідність з потребами поточного моменту. Вищий пілотаж, нам поки що недоступний. Але ставилося завдання, – він знову подався вперед. – Повністю взяти під контроль день сьогоднішній.

– Іншими словами... – в свідомості Мовляна вже проявилися нові фрагменти оруелівської фантастики. Він починав розуміти. – Повністю відірвати інформаційний простір держави від її

реалій. Накинути аудиторії такий собі паралельний світ, де всі події розгортаються саме так, як їх хоче бачити влада. Тобто, ЗМІ вже не відображають життя, бодай у кривому дзеркалі. Вони створюють самодостатній інформаційний континуум – відповідно заданій програмі...

Співрозмовник повільно плеснув у долоні – трічі. І почав відверто розглядати Мовляна. Нарешті, пожував губами.

– Це навіть більше, ніж ми сподівалися, – сказав тихо.

На його подив, Мовлян раптом похитав головою.

– Адже це вже було, – пояснив Микола. – Сталінська система агітпропу. До того ж, аніяких альтернативних джерел інформації.

– Дурниці, – енергійно заперечив Темний. – Примітив. Набір догм, шаблонів, гасел, що силоміць втовкмачувалися в голови – хоча й з неабияким, погодьтесь, ефектом. Досягнутим завдяки всеохопленню. Але це – чорно-білий мультік, навіть діафільм тих же часів порівняно з комп'ютерним спецефектом, якого потрібно досягти нам. Переконливо, мимовільно засвоюваного спецефекту.

Він гіпноотично втупився в Миколу і почав повільно стукати пальцем по столу.

– Йдеться про цілковито життєву, образну, емоційну, з різних кутів зору подану картинку, яка сприймається достовірніше будь-якого лементу самовидців – лементу, якого ніхто й не почує. Без жодних нав'язувань.

– Тобто, – задумливо проказав Микола, – якщо, скажімо... Група бандитів за потурання силовиків розгромила виборчу дільницю й підмінила документи... А ми розповіли про банду п'яних опозиціонерів, які брутально натовкли пики сердешним ментам і намагалися вчинити фальсифікацію результатів голосування... То друге і є подія, а перше – і не подія, і не особи.

– Nonpirson, – з непоганою англійською вимовою підтвердив Темний. І знову довгим поглядом глянув на Миколу. М'яко заговорив.

– Тепер ви розумієте, наскільки епічне творче завдання постає перед вами? Виникає можливість створити цілий світ, перед яким Середзем'я Толкієна, Амбер Зелозни чи якась там поттеріана – дитячий белькіт... Адже ви свого часу писали непогану фантастику,

я от читав... – точно назвав оповідання і число відомого журналу.

Ні біса ти не читав, в'яло подумав Мовлян. Референт подлубався в комп'ютері. Але це була просто захисна реакція приголомшеного мозку. Як і наступна репліка.

– Але ж... Сюди встряватимуть інші джерела інформації...

– По-перше, – загнув, усміхаючись, палець співрозмовник, – ваш образ буде настільки живим, переконливим, зручним для сприйняття, що реципієнт не захоче шукати іншого, лякаючого, непривабливого. По-друге, навколо самого... – він раптом скривився. – Назарянина... – продовжив з натугою. – Існувало стільки тлумачень, апокрифів, атеїстичних нападок – і що з того? По-третє, – посмішка враз пропала, – інших джерел вже обмаль. І що далі, то менше.

Сміливий чоловік, продовжив внутрішній коментар Мовлян. Приплутав самого Господа туди, де ховається абсолютно протилежа постать. Разом з тим Микола не міг не погодитись, що пропонуваний проект є просто логічним розвитком діяльності ЗДЕЦ, його новою якістю. Досі Мовлян мав свою роботу за малонадихаючу, але гру, до того ж, що тішило, високопрофесійну. Принаймні, акуратно відвів собі таку роль і допоки мирився з нею. Але ж личина потроху приростає до лица, і настає час, коли зірвати її можна хіба зі шкірою.

– Знаєте, в голові паморочиться, – вперше за весь прийом Мовлян висловився цілком щиро. І все рівно – двозначно. Темний зрозумів, як йому й хотілося.

– Ясна річ, проект надзвичайний, і охопити все необхідне не так просто. Треба осмислити. Смію запевнити, повноваження ваші будуть розширені належним чином – продумайте. І ще одне... – він запнувся. – Я повинен отримати вашу формальну згоду. Хоча все й так зрозуміло.

Може, йому ще й кров'ю розписатися, не надто вдало пожартував про себе Мовлян. Згідливо повів плечима.

– Так, – сказав. Бо інша відповідь була просто немислима. І несподівано для себе додав.

– Знаєте, я вже забув, коли мав відпустку... Якщо справа терпить, принаймні пару днів... Зібратися з думками.

Темний глянув швидко, пильно – Мовлян не помітив. Відказав несподівано поступливо.

– Чому ж – їдьте до себе, розпорядіться. Потім подзвоните мені – обійдемося без зайвих формальностей.

Глянув ще раз.

– Справді, попереду у вас так багато...

Повертаючись вже з іншим спецуповноваженим, Мовлян виявив, що в нього зуб на зуб не потрапляє – хоча температура в Конторі підтримувалася бездоганна. І в шкіряному сидінні згорбився кострубато, наїжився, мов велика перемерзла птаха. Петро стурбовано косував, тоді придивився уважніше.

– Що це ви, мов з хреста зняті, – буркнув грубувато, переконавшись, що шеф не подає ознак життя. Що було принаймні дивно, оскільки Мовлян дуже цінував робочий час і розпорядження стосовно маршруту видавав негайно.

– ЗДЕЦ, – майже беззвучно вимовив Микола. Петро полегшено зітхнув, рвонув з місця.

«Фломастер» нагадував розтривожений мурашник, де метушню комах замінювали швидкі перемовляння, промовисті погляди, значущі жести. Доки Мовлян подолав звичний шлях до ліфта, йому довелося поручкатися чи обмінятися кивками принаймні з удвічі більшим числом бажачих, ніж завше. Щоправда, останніх збивала з пантелику мовчазна похмурість Мовляна. Втім, тлумачення знайшли швидко – запанів. «Та хай ще спершу затвердять», – злостивився дехто. За інших обставин Микола б від душі посміявся. А зараз він внутрішньо зойкнув з досади, коли, закрившись в кабінеті і відключивши всі комунікації, за хвилину виявив, що горить сигнал прямого телефону.

Це не був спецв'язок для вищих посадовців чи оперативний виробничий. Звичайний міський телефон, але єдиний, котрий минав приймальню. І знали його лічені люди, з якими Мовлян завжди радів спілкуватися. Проте він заціпеніло сидів, дивлячись на блимання вогника, що відповідало вже чи не десятому гудку. Збагнув, що там класти трубку не збираються. Зітхнув, натис кнопку.

І впізнав голос Надії. З'єднало погано, чи то мобільник, чи

застарілий міжміський. З котроїсь Задріпівки. Але те, що розчув Микола, означало непоправні для неї речі. Збувались його побоювання – податкова порушила карну справу, і Надія от-от мала потрапити в СІЗО.

– ... мій водій передасть... знаєш, біля поштамту, – Микола машинально занотував час і місце зустрічі. – Ти прийдеш?..

Микола не зміг нічого сказати, бо на лінії запанували тріск, шипіння, потойбічні, як він висловлювався, голоси. І лише через добру хвилину пробилося віддалене, завмираюче:

– Колю...

Зв'язок різко урвався. Зате за мить озвався той, другий телефон. Миколі несподівано дійшло, що бадьора мелодія, яку він награв, – з «Фауста» Гуно. Простягнув руку, мов заводна лялька.

– Довго не телефонуйте, – почув на диво жвавий голос Темного. – А мені на доповідь пора. Не передумали? – запитав майже грайливо.

Достобіса ж тобі весело, подумав Мовлян. Хитнув головою, ніби знову сидів з Темним віч-на-віч.

– Ні, – проказав повільно. – Ні.

– Отож, пару днів, – діловито підсумував той. – Розпорядження готове, висилаємо електронною спецпоштою на віце-президента. Дату виходу на роботу я не вказував, може, раніше захочете...

Мовлян мовчки кивнув головою. Похопився, але трубку вже поклали. Все так же уповільнено, скуто Микола розвернувся до головного комп'ютера. Увійшов у потрібну програму і став механічно, часом подовгу задумуючись, тицяти в клавіатуру. Потрібно дещо відновити. Звісно, референт знайшов би ці тексти утричі швидше. Але поспіх Миколі був ні до чого. Ага, ось... Джордж Оруел, біографічна довідка. Основні твори... Так, «1984». І тепер треба розшукати належні рядки. Рядки, які неясно згадалися і постійно турбували після перемовин з Темним. А от і вони.

«Кільце маски закрило все, крім пацюків. Дротяні дверцята були від нього буквально за два вершки. І пацюки, схоже, розуміли, що зараз станеться. Один з них все метушився від нетерплячки... Вінстон бачив його вуса і жовті зуби. І знову його охопила паніка. Він став сліпим, безмозким, безпорадним... І раптом (ні,

це ще не було порятунком – лише проблиском надії, але пізно, напевне, надто пізно) – він раптом зрозумів, що в усьому світі є тільки одна людина, на яку можна перенести покарання, одне тіло, яке він міг поставити між собою і пацюками. І він несамо-вито закричав, безугавно наполягаючи на одному:

– Зробіть це з Джулією! Зробіть це з Джулією! Тільки не зі мною! З Джулією! Мені плювати, що ви зробите з нею! Хай пацюки розгризуть її обличчя, об'їдять її до кісток. Тільки не зі мною! З Джулією! Не зі мною!»

Микола акуратно закрив файл. Трохи повагавшись, акуратно стер всі сліди свого заходу сюди. І продовжував сидіти, втупившись в згаслий уже екран. Щось іще муляло йому. Ніби ото людині, якій в автокатастрофі розстрощило ногу, дошкуляє ще й маленький цвяшок під п'ятою. Але вирахувати, що ж це таке, Микола все не міг. Побачив знайомий сигнал і натис клавішу.

– Миколо Андрійовичу, – почув наполоханий голос секретарки. – До вас... віце-президент. Каже, справа невідкладна.

– Запрошуюте, – спокійно сказав Мовлян.

Віце-президент дбайливо причинив за собою двері і рушив футбольним полем. Напівдорозі він дістав хусточку і промокнув м'ясисте, гарно доглянуте обличчя. А в кабінеті ж прохолодно, подумав Микола. Він завжди програмував кондиціонер на пару градусів нижче, ніж заведено. Люб'язно усміхаючись, вийшов назустріч. Рука у віце була зовсім в'ялою.

– Надійшло розпорядження, Миколо Андрійовичу, – пригнічено сказав, ледь вмостившись за стіл. Розкрив симпатичну, крокодилячої шкіру теку, і Мовлян побачив характерний шрифт роздруківки спецкомп'ютера. Віце-президент негайно простягнув папір йому.

Миколі стало хвилини, щоб оцінити всі тонкощі документу. Його відправляли у відпустку на невизначений термін, що для молодосвідченого навіть апаратника за наявних обставин означало безумовну відставку. Виконуючим обов'язки президента з цього ж моменту призначався горопашний віце. Горопашний, бо ті ж бюрократичні механізми в кращому разі передбачали повернення на попередню посаду з приходом справжнього господаря.

А в гіршому безправний «в.о.» відповідав за всі негаразди, які виявляли за короткий, а іноді й тривалий перехідний період.

– Зрозуміло, – Микола повернув документ. Певна річ, хоч щось пояснити вкрай розтривоженому віце він не міг.

– Миколо Андрійовичу, – раптом благальним півшепотом озвався віце. – Адже у вас... там є... – він показував пальцем угору. А Мовлян мовчки, ледь усміхаючись, приклав палець до уст. Віце застиг у своїй напруженій, трохи кумедній позі. Але заворожив його не мовлянів жест. Скромний телефон на окремому столику вривав енергійний марш з «Фауста». Микола, співчутливо глянувши на віце, взяв слухавку.

– Указ вже покладений в папку на підпис, – діловито повідомив Темний.

– Так, – констатував Мовлян.

– Потім, звісно, знадобиться ще декілька, для нових і дуже значних повноважень. Тут вже потрібна ваша участь. Адже йдеться не про якийсь там електронний центр, хай і загальнонаціональний, державний... Нам потрібне, дійсно, Міністерство Правди. Як вам робоча назва вашого, – ледь підкреслив голосом, – проекту?

– Адекватна цілком.

– До речі, – в голосі Темного зазвучала легенька іронія, – цей... віце... документ вам уже приніс?

– Я оцінив, – сказав Микола.

Трубку поклали.

Всю розмову гість не зводив з Мовляна очей. А оскільки вигляд в Миколи був достатньо похмурий і говорив він явно про вже dokonані речі, віце переконався, що всі прикрі розклади таки лягли. І злякався своєї відвертості з Першим, який просто на очах перетворювався в ніщо, в неособу. Хоча – схаменувся, впріваючи, віце-президент – формально це ще лише відпусник.

Микола замислено розглядав цього дебелого, дуже дорого, хоча й не зовсім охайно вбраного чолові'ягу. Хоча б трішки стежив за собою, і за обличчям особливо. Бо все, що зараз гарячково обмірковував віце-президент, його міміка тиражувала дванадцятим кеглем.

– Підготуйте ваш перший наказ, – промовив м'яко. – Мені теж

треба буде розписатися. Печатки залишу в приймальній.

Провів поглядом округлу спину. Спершу віце-президент... вибачайте, вже виконуючий обов'язки президента рухався вайлувато, тягнув ноги. Але потроху вирівнявся. І двері зачинив цілком рішуче. Не озирнувшись.

Микола підійшов до вікна. Невідомо чому сподівався побачити птахів. Але жодного змаху крила не простежувалося у величезному освітленому просторі, лише невпинно пливли сірі, кострубаті хмари, немов летючі острови. Спогад-асоціація заставив Миколу навіть замружитися. Так, десять безтурботних років тому... Він вперше заробив досить серйозні гроші, і всією родиною Мовляни вирушили в середземноморський круїз. Білий корабель вже минув Босфор, Дарданели, і вони чудувалися неймовірно синій воді Егейського моря та кількості розкиданих в ній зернят суші. Острови, острови... Древні рептилії заповзли у воду і скам'яніли. Жорстка, луската шкіра зі шпичаками й наростами висохла, побуріла, взялася лишайниками: скелясто виширилися пащеки... «Тату, тату, море веснянкувате, правда, глянь», – відчайдушно смикала за руку донька. Придивився – вітер зривав з вершечків хвиль водяний пил, там і там спалахували на мить рудуваті плями крихітних веселок. На палубі косо ворухнулися тіні. Підвів голову – на них повільно, незграбно пікірував птеродактиль. Струснув головою, зосередився, розглядаючи химерну, швидко гнану вітром хмарину – показав на «птеродактиля» доньці...

Мовлян відчув, як нігті врзалися в долоні. Струснув головою, звільняючись від міражу. Наглив час, залишалось мало до зустрічі з водієм Надії. Взявся за облаштування формальностей, уникаючи розгублених поглядів помічників. Машиналино роздаючи вказівки, перерозподіляючи обов'язки, Микола бачив усе ніби через товсте скло. Думки напружено снувалися навколо проекту. Міністерство Правди... Навіть його уяви мало не забракло – оцінити сповна можливості і владу, що постають звітдам. Влада, звісно, належатиме кому слід. Але й від нього. Мовляна, ще тільки близького до полудня віку, залежатиме багато. Дуже багато.

Закінчилася, зрештою, і паперова вовтузня. Мовлян полегшено зітхнув, поставивши передостанній на цей день підпис. В двері, вся знічена, заглянула секретарка:

– Миколо Андрійовичу, вибачте... Віце-пре... ой, пробачте... Виконуючий обов'язки президента просить зайти до нього, завірити акт.

Мовлян сухо всміхнувся, сам набрав внутрішній номер.

– Цей автограф тобі потрібен чи мені? – на «ти» він раніше переходив з віце, коли той робив чергову дурницю, а розбиратися підсовував Першому. – Так якого ж дідька... Тим паче, ця посада шкідлива для здоров'я, більше пішки треба – від душі раджу.

Слід віддати належне «в.о.» – попри всю однозначність апаратної перспективи, щось та вчуло його заволохатіле вухо в дикторській, безсторонній інтонації Мовляна. І слухняно причалав, подолавши зо тридцять метрів ієрархічної дистанції між кабінетами, чим неабияк вразив і так запаморочену секретарку Мовляна. Той чемно зустрів новоспеченого керівника напівдорозі, зробив усі необхідні розчерки і провів аж до коридору, ніжно підтримуючи за неосяжну талію.

І нарешті залишився один. Сидів у кріслі, підперши скроною характерним жестом. Асана зв'язку з Космосом. Але й без жодного Космосу було ясно – щонайменше втручання у справу Надії стане брутальним порушенням правил гри. Надто ж тих, які йому щойно оголосили. Секретарці, яка занесла узвичаєний о цій годині чай – Микола дивився крізь неї невидючим поглядом – здалося, що від ранку цього злощасного дня Перший помітно схуд. Вилиці обтягло, губи осмагли, і в очах зачаїлося дещо лихоманкове. Пішла навшпиньках.

– Дякую, – похопившись, вже в зачинені двері сказав Микола. Нюх мав у ці хвилини загострений і негайно зрозумів, що чай заварений згідно особливої складної процедури, до якої секретарка вдавалася хіба задля відповідальних прийомів. Різні сорти і розміри чайного листя, таємниці китайців і прабабусі. Мовлян повільно зковтнув. Обережно відсунув чашечку. Пити він зараз все рівно не міг. Довго дивився на секундну стрілку «Ролекса». Неголосно запитав – невідомо кого:

– То ми робимо вибір чи вибір робить нас?

І рушив до виходу.

З моменту, коли розпорядження Контори покинуло спецвідділ і потрапило на очі клерків відділу режиму, минуло вже добрих дві години. І весь цей час зі швидкістю звуку, обростаючи цілком певними коментарями, поширювалося громадям «фломастера». Тож не дивно, що коридори, якими спокійно крокував Мовлян, дивним чином безлюдніли. І лише в одному місці, саме там, де розминутися було неможливо за будь-якого обраного Миколою маршруту, він побачив – білою плямою – обличчя Олені. Вона вже робила крок від колони, за якою стояла тривалий час – повільно піднімала руки до грудей. Але наштотвхнула на жорсткий, застережливий погляд Миколи, і руки безвільно опустилися. Мовлян притишив крок, з обличчя збігла вся суворість – усміхнувся однією з найсліпучіших своїх телевізійних посмішок. Тільки, на відміну від студійних перегонів, вона була повністю щира і звернута одній-єдиній людині, їй, Олені. Таким вона й запам'ятала Мовляна.

Місце зустрічі з водієм Надія обрала, мов досвідчений оперативник – серед тисняви людей і машин. Микола спроквола крокував мимо незліченних «Лендкрузерів», «Мерседесів», «Міцубісі паджеро», «Крайслерів». Давно минули часи, коли його зарубіжні знайомі дивувалися кількості шикарних авто в злиденній для більшості країні. Але один екземпляр навіть Мовляна змусив пригальмувати. Присадкувата, суціль чорна машина виділялася хижим вищиром радіатора та потужної багатофарної оптики, а широченні колеса засвідчували грубу потугу, дещо приховану ретельно залيزаними лініями. Номер, схоже, був кольору свіжої крові, але геть заляпаний невідь звідки взятою на асфальті багнукою. Та зацікавила, власне, Миколу невеличка, зате вельми оригінальної конфігурації антена. Навіть за давнених знань Мовляна з царини радіоелектроніки – а солдатчину він відбував у підрозділі РЕБ – ставало, щоб визначити передусім передавальний характер цього зграбного пристрою. Схоже, пасажир монстра, помітно ширшого і довшого сусідньої «Тойоти Камрі», шансоном та всіляким белькотінням «ефемок» не переймалися. Хоча й виглядали

цілком пересічними, дуже непримітними молодиками, навіть стрижені не зайве коротко. Вперто не розглядалися по сторонах.

Микола оглянувся на залишений трохи далі «Ніссан» і пришвидшив ходу. Але той хлопець перестрів його буквально за кілька кроків, буркнув грубо: «Це ви на телебаченні працюєте?» Мовлян коротко підтвердив. Тепер він роздивився, що це далеко не юне створіння, а чоловік десь під тридцять, з отих, кого приблизно від цього віку і до глибокої сивини кличуть: «Гей, мужик». Просто обличчя мав красунчика з фільмів для голубих, такого собі херувимчика на утриманні грошовитого татка чи підстаркуватої дами. Остання, втім, мала недосить добрий смак, бо дозволила приліпити до порцелянових щічок досить вульгарні вуса. Молодецьки-жлобська зачіска водія спонукала Миколу згадати спостереження одного нобелівського лауреата про надзвичайно цупке й густе волосся в дурнів. Зробив він це не з лихого гумору, а вкрай роздратований неспроможністю посланця хоч щось втямливим повідомити про становище Надії. Єдине, що спромігся мало не тричі пояснити водій, гугнявлячи, з великими паузами, що телефонувала Надія вже з-під варти, з мобільника якогось прапорщика, і це обійшлося у великі гроші. А сам СІЗО знаходиться – Микола трохи змінився на обличчі – в тому провінційному містечку недалеко від кордону, де Мовлян свого часу закінчував вуз.

Якби Микола мав хоч крихту марновірства, то неодмінно б задумався над чорним жартом долі. Але думати випадало про набагато нагальніші речі. На щастя, недорікуватий шофер – таких Петро називав їздюками – мав пухкий пакет документів, який Мовлян пожадливо вихопив з дивно чистеньких рук. Швидко переглянув, зрозумів, що картина ясна. Настільки ясна, що Миколі стало дещо зле. І він, швидше собі, ніж водієві, сказав якісь нікчемні заспокійливі фрази.

– Я не відступлюся, – похмуро прогугнявив водій, не дивлячись на Мовляна. І щез у вечоровій людській тисняві.

Хоча б телефон залишив, дивак, з досадою подумав Микола. І застиг на місці. Раптово знайшовся цвяшок, що застряг у підсвідомості. Повільно скуйовдив волосся.

Він ніколи не давав Надії прямого номера, на який вона по-
дзвонила з благанням про порятунок.

... Вже дома Микола, зі своєю звичкою довершеності, ще раз прокрутив кілька версій. Найвірогіднішою була розмова в барі під якісні напої п'ятизіркового готелю, і, зрештою, Мовлян пристав на це. Хоча пам'ять його ніколи не потерпала від міцності вживаного, і траплялися кумедні випадки, коли наступного дня дещо знічені друзі саме в Миколи з'ясовували, що ж насправді було. Мовлян з досадою відмахнувся. Час не терпів. Слід було докладніше розібратися з документами, які виглядали так гнітюче.

Проте й доскіпливіше вивчення принесло мало втішного. Микола знову перегортав ксерокопії та оригінали. Акти податкових перевірок, в тому числі валютних, протоколи від митниці, постанова про порушення карної справи... Словом, весь традиційний і добре відомий Мовляну набір, достатній, щоб цілковито знищити бізнес, а його власнику, в кращому разі, дозволити ночувати в підворотнях – згідно старому анекдоту. В гіршому ж випадку могло бути й цілком казенне житло, і то надовго. Причому, всі юридичні силкування нерідко ні в чому не винуватого підприємця могли викликати в силовиків хіба іронічну посмішку. Постійно змінюване законодавство ставило навіть правосвідомого виробника в становище шахіста, якому кожні три-чотири ходи велять грати за іншими, ще досконалішими правилами, аж до ходів пішаками назад і появи в суперника запасного короля. Надто ж після ЖП і визнання Конституційним Судом правомірності зворотної дії певних владних документів становище всіх, хто намагався вести хоч якусь законну діяльність, стало цілковито безнадійним. «Ви досі на волі не завдяки своїм чеснотам, а внаслідок наших недопрацювань», – лагідно говорили навіть його дружині нею ж непогано підготовувані податківці. А Мовляну доводилося не раз втручатися, щоб зупинити ті чи інші наїзди. Але ж то була або самодіяльність деяких надто пожадливих новачків, або й просто непорозуміння. З Надією йшлося про зовсім інше. Після ЖП системно, планово знищувався бізнес всіх, хто мав наївність чи то відвагу підтримати опозицію. Оскільки це стосувалося мільйонів юридичних і фізичних осіб, від міжнародно відомих фірм до

ринкових реалізаторів, величезна каральна машина працювала в поті чола і добралася ще далеко не до всіх. Хто досі чекав черги, ще мав можливість з великими втратами згорнути легальну справу. А далі, залежно від характеру, або животіти, або йти в тінь.

Мовлян відсунув пачку документів і почав згадувати.

Свого часу його чимало подивувала бурхлива кампанія, розгорнута проти підпільних виробників алкогольних напоїв. Мовлян цілком уявляв собі масштаби і прибутковість цього сектора тіньової економіки, а відтак і наповненість грошового потоку, що плинув куди слід. Хто ж бо насмілився потривожити русло? Але вже за кілька днів, відстежуючи викривальні репортажі з усіх без винятку регіонів, Мовлян почав іронічно посміхатись. Стало зрозумілим, що викорінюють всіяку дрібноту, примітивних фальсифікаторів під дахом провінційного криміналітету. Схоже, вони замахнулися на завелику для їх статусу частку лівого спирту, котрий завжди був предметом жорсткої боротьби. Та й побічні ефекти надто примітивних підробок почали штовхати все більше споживачів до легальних високозахищених брендів. Звісно, терпіти таке ті, кому слід, не збиралися. Микола невдовзі вираховував, що відбулася монополізація як неврахованого спирту, так і подальшої його переробки та реалізації. А це, звісно, суттєво впорядкувало та підвищило прибутки всіх зацікавлених. Виграли й пересічні п'янички – якість дешевих сортів горілки, а підроблялися переважно вони, нові господарі встановили на досить пристойному, гуманному, можна сказати, рівні.

Втім, чому ж підробки, подумав Микола. Цілком нормальні, як правило, міні-цехи чи й міні-заводи, це ж не спирт в гаражі водою з-під крана розводити. Більш-менш нормована технологія, за порушення якої нові власники, є відомості, показово карають недбальців. До речі, чому ж – власники. Власник там один. Дон.

Микола випростався в кріслі. Йому дійшло, чому замість черговий раз шукати рятівні лазівки в паперах Надії, він заглибився в малопродуктивні, здавалося, спомини. Мовлян все життя щасливо уникав тісних знайомств з тіньовими лідерами, і Дон винятком не був. Одначе й знати дещо про офіційно відомих чи й не дуже людей, котрі тримали кілька основних кланів тіньо-

вих виробництв, Перший мусив навіть зі службового обов'язку. Та й природної репортерської цікавості. Про Дона він знав, що прізвисько своє той отримав внаслідок прагнення наслідувати в усьому відомого персонажа Маріо П'юзо. Наскільки це вдавалося насправді, Микола достеменно не знав. Але чув неодноразово, що принаймні одне правило «хрещеного батька» Дон опанував досконало. А саме, мати якомога більше своїх людей в сфері правочинства. Причому, якщо старомодного Корлеоне цікавили законодавці, судді та здібні адвокати, то сучасний Дон мав розгалужене коріння в силових структурах. І не тільки... Тепер Микола пригадував уже цілеспрямовано. Був момент, коли дружині потрібна була надійна фірма-посередник для облаштування делікатної оборудки. Солідні знайомі з генеральськими погонями видали Мовляну рекомендацію. А коли його дещо збентежила названа там сума комісійних, нові знайомі спокійно пояснили, що беруть не просто за послугу. Беруть за гарантію, причому стовідсоткову. І, дещо подивовані малообізнаністю клієнта, неохоче пояснили: «Знаєте, річка така є могутня... Тиха, звісно, але...». Здогадливість Миколи їх відразу заспокоїла. Як на те, невдовзі фірму дружини спіткала зустрічна перевірка, і з'ясувалося, що хлопці взяли своє цілком виправдано.

Але ж це було доволі давно, а Микола знав, що подібні підприємства часто міняють і офіси, і реквізити. Глянув на годинник, стомлено похитав головою – навіть добрим знайомим настільки запізно телефонувати не випадало. Що ж, ранок настане за будь-яких умов.

Заснути вдалося не скоро. До болю хотілося знову потрапити в той, паралельний світ вільної студентської юності, їхати старомодним трамваем, які ніколи насправді не ходили в тихому містечку. Знайти зелені двері до затишного, прохолодного серед розпеченого літнього курища приміщення. Пити кислувате легеньке вино і дивитися на Любу. Натомість його довго мучили, знову й знову, по замкнутому колу повторюючись, якісь недолугі виробничі ситуації в ЗДЕЦ, пощезлі термінові сюжети, збої в комп'ютерах випуску, автоаварія при поверненні знімальної групи з саміту... Потім з'явилося обчухране, пошрамоване де-

рево вибору, і єдиний яскраво-зелений листок все тріпотів перед очима Мовляна, а потім застиг, побляк, і це вже була фотокартка, неясна, біла, люба пляма її обличчя, яку потроху обгризали дрібні жовті зуби полум'я, поки замість усміхненої Надії не постала моторошна, зчорніла, розтріскана маска.

5

Розшукати мешканців дельти могутньої тихої ріки видалося справою непростою, оскільки Мовлян волів залучати до цього якнайменше людей, надто ж з офіційних кіл. Але ще задовго до обіду він приїхав у маловідомий мікрорайон нової переважно забудови. Машину з фіолетовими номерами Микола завбачливо залишив подалі і замислено крокував, не без цікавості розглядаючи зразки нової архітектури. Схоже, справи у давніх знайомих склалися успішно. Мовлян пам'ятав їх колишній офіс – просто-напросто найману квартиру на першому поверсі в не надто престижному закутку столиці, пересічну оргтехніку і отой євроремонт, що його тогочасні дотепники пов'язували не з континентом, а певною нацією. Тепер він стояв перед скромним, з дикого каменю і декоративної цегли особняком, де вікна ховалися за художньо кованими ґратами, і відчував допитливий погляд принаймні трьох відеокамер стеження. Знизав плечима. Підійшов до масивної, красиво задекорованої деревом броні дверей і натис кнопку. Не просто натис, а певною послідовністю доторків.

Минуло не менше двох хвилин. Потужна стулка плавно – електродвигун – розчинилася, і Микола опинився в невеликому передпокої, де його зустріли осяйна блондинка за комп'ютером і похмурий чорнозарослий молодик десь мовлянових габаритів, але вдвічі масивніший. Невимушено бавився десантним варіантом АКМ, який в цих лапах видавався дитячою іграшкою.

– Ви до кого? – кінозірково усміхнулася блондинка.

Мовлян почувався досить непевно. Він зник, що його посада і досі не пощезла популярність відкривають будь-які двері, але скористатися цим не міг. Мав лише стару візитку їх керівника та продуману версію суто ділового візиту. Блондинка, з'ясувалося, відіграла тут зовсім не інтер'єрну роль. Напрочуд швидко вона

внесла в комп'ютер дані фірм, співзасновником яких представився Мовлян, і запустила програму перевірки. А Микола вдався до останнього аргументу, назвавши прізвище заступника міністра, з яким дружина і насправді співпрацювала. Блондинка ще трохи поцокала клавіатурою, мило перепросила і зникла в малопомітних бокових дверях. Невдовзі вона повернулася і мовчки провела Мовляна до шефа.

Люб'язно вітаючись, Микола мусив застосувати всю професійну витримку. Минуло ледь півтора року, як він зустрічався з молоджавим життєрадісним чоловіком у затертому джинсовому прикиді, що закручував навколо себе цілий вир справ. Зараз на нього стомлено глянули постарілі літ на десять, почервонілі очі, напівзаховані сизуватими капшуками. Олег сильно полисів, щоки обвисли. І хоча костюм явно був шитий на замовлення в Європі і коштував хіба трішки менше пересічного російського авто, черевце приховати вже ніяк не міг. Може, й тому директор навіть не ворухнувся назустріч.

– Я так зайнятий, – сказав докірливо. – Оце тільки зі старої пам'яті... Може, домовилися б на день-два пізніше?..

Як уже відомо читачеві, оте «пізніше» дуже різнилося від планованого обома.

* * *

... – приїхали? – почув Мовлян несподівано зовсім і ніби дуже далеко голос Петра. Стрепенувся, виринаючи зі споминів.

... Це теж була новобудова, ошатний житловий комплекс з усією мислимою інфраструктурою, де супутниковим тарелям на модернових башточках даху бракувало хіба манни небесної. Якби ще кілька років тому хтось сказав, що літературний заробітчанин Стас в місяцями незмінюваному совковому костюмі невдовзі в'їде до подібних апартаментів, йому б порадили не збиткуватися з бідолахи. Але бурхливі зміни в ЗМІ, які викинули на обмілини чимало китів пера і мікрофона, несподівано для багатьох вивели Стаса в перші ряди. Несподіванкою це не стало для Мовляна, котрий давно роздивився за лінкуватістю і легковаженням Стаса здатність до жорсткого багатогодового аналізу і надзвичайно точних формулювань. Можливо, ще й тому

Стас, співпрацюючи відразу з кількома впливовими агенціями новин, переважно міжнародними, почав потроху встрявати в політтехнології, часом дивуючи частими змінами передвиборних команд. «Коли вже тебе хтось купить остаточно», – хмикнув якось Мовлян, зустрівши Стаса в якості спічрайтера чергового народолобця. «Я не продаюсь», – запально і, схоже, щиро відповів той. Саме ця щирість і змусила Мовляна вперше глянути на приятеля уважніше. «Дивак, – сухо зауважив. – Тобі просто досі не склали правдивої ціни». – «Побачиш», – огризнувся Стас, видимо зачеплений за живе. – «Авжеж», – підсумував Микола.

І таки побачив Стаса в якості залаштункового керівника передвиборчої кампанії одного з найбагатших і найодіозніших претендентів на вищу владу. Про суми, вгачені тим у явно безперспективну виправу, та шалені гонорари Стаса колеги Мовляна перемовлялися пригніченим пошептом. Вочевидь непрохідний кандидат набрав далеко більше, ніж йому відводили, і мало не сплутав декому карти. Саме тоді Стас купив собі першу в житті квартиру, звідки потім переїхав уже сюди. І майже пощез. Не з'являвся на звичних тусовках і лише зрідка друкував у найвпливовіших виданнях, в тому числі й за океаном, напрочуд в'їдливі і, як неодмінно потім впливало, точні огляди-прогнози. За чутками, потужно пив.

І ще одне скабкою сиділо в пам'яті Мовляна. Опублікувавши останнім часом кілька як завжди влучних, але порівняно вузьких аналізів, Стас навіть словом не обмовився про можливість ЖП. А не бачити її він просто не міг.

Відволік його від роздумів тихий посвист Петра. Той припаркувався поряд з ексклюзивним авточудом, Мовлян навіть визначити не зумів зразу – щось класу «Ферарі» або «Порше». Але й цього було замало. Номер був іменний, «СТАС». За тих перемін, що миттєво сталися з реєстрацією авто після ЖП, така бляшана забавка коштувала, як новенький середнього класу «Опель». Петро це, звісно, знав.

– Принаймні ясно, що господар вдома, – здвигнув плечем Мовлян. Петро мовчки зиркнув. І не втерпів, теж виліз з машини, щоб роздивитися сріблястого красеня.

А Микола піднявся ліфтом на знайомий, хоча й давно не відвідуваний поверх. Натис кнопку.

– Хто там? – пролунало не відразу з перемовного пристрою.

– Та я ж на моніторі в тебе, дивак, – відказав Мовлян, дивлячись у замасковане вічко телекамери.

– То й що? – роздумливо поспитав Стас.

– Та пішов ти...

– Постривай, постривай, – раптом пожвавішав господар. – Приніс?

– І не був дурнем, відразу дві, – констатував Микола.

– Так якого ж ти мовчиш, – не зовсім логічно зауважив той.

Двері м'яко відкрив сервопривід. І Микола рушив у похід нескінченними кімнатами, холами та коридорами. Все було просторе, світле, прекрасно опоряджене і до краю занедбане. Стоси часописів щонайменше трьома європейськими мовами, на кріслах і підлозі розкидана чоловіча одежа і подекуди жіноча білизна. Неприбрана постіль на шкіряному дивані. Купи недопалків на розкішно інкрустованих, поплямованих журнальних столиках, об які явно відкривали пивні пляшки. Батарей цих самих пляшок від «Хеннесі» до портвейну з кодовою назвою «Примориш». Кілька включених, густо запошених, крім клавіатури, комп'ютерів. Якись допотопні, чи не з архівів КДБ, рудуваті облікові картки – горою на кухонному столі. А в м'якому, чомусь порізаному ножом куточку на тій же кухні вмовився сам господар. Відклав переносний пульт, зичливо простяг руку. Не встав. Власне, й не зміг би цього зробити, бо щільно притискався черевцем до стільця, заставленого закусками й пляшками. Закуски переважно вчорашні, пляшки порожні, відзначив Микола. Поставив пакет, зняв піджак і почав звично порядкувати, неголосно коментуючи становище.

– За півроку, що тебе не бачив, безладу анітрохи не поменшало, – нарешті підсумував.

Стас мовчки спостерігав за його діями. Іноді морщився, іноді схвально кивав. Зашипів, мов від зубного болю, коли Микола надто різко пересунув стіл з паперами і карткові вежі загрозливо хитнулися. Не менш вражаючі башти з брудного посуду Микола

чіпати не став, обмежившись споліскуванням фужерів. Потім розчистив підходи до господаря. Стас сидів у випрасуваній світлій сорочці, шкіряній, незмінній останні шість літ, вже безформній жилетці і просторих, по коліно, сімейних трусах. Умовно сімейних, бо був запеклий холостяк.

– Всі люди мають талант до алкоголізму. Але не кожному щастить його реалізувати, – поважно проказав Стас, коли Мовлян поставив все необхідне на розчищену територію.

– Тобі це теж поки що не вдалося, – хмикнув Мовлян. Налив. Після всіх змін у житті Стаса він ніколи не бачив його тверезим, але, мусив визнати не він один, п'яним не бачив теж. Стас серйозно підняв палець.

– Я інша річ. Просто нікуди поспішати. Збираюся жити вічно. Досі вдається. Є одна теорія... – він глипнув на Мовляна, явно запрошуючи опонувати. Микола охоче встряв у базікання. Дивна річ – розгардіяш у цій квартирі, геть несумісний з життєвими закладами Мовляна, його не дратував, а навіть заспокоював.

Стас просторікував. Теорію він вигадав сам, але спирався на доконані медичні факти, особливо ж на чорнобильський досвід. Оскільки старіння нерозривно пов'язане з процесами окислення, вільними радикалами, то в організмі має бути присутня належна кількість антиоксидантів. Причому, всі рекламовані пігулки, вітаміни та фрукти – для простаків. Єдине достатнє джерело – всім відома сполука C_2H_5OH , а головна проблема практичної геронтології – визначення, безумовно, експериментальним шляхом оптимального режиму введення її в обмін речовин.

– І як успіхи? – поцікавився Мовлян.

– Дещо просунувся, – діловито відказав Стас. – Але для шліфування експерименту знадобиться ще років п'ять, – зробив солідний ковток.

– І ти опануєш високе мистецтво довголіття, – усміхнувся Микола, теж смакуючи коньяк.

– Вічності, – вперто наголосив Стас. І закопилів губу. – Мистецтво... Теж мені, мистецтво...

І без жодного переходу, дещо монотонно, почав видавати Мовляну своє бачення, як Стас вважав, головного парадоксу ци-

вілізації. Почнімо з того, що можливість тиражування будь-яких духовних цінностей чомусь почала вважатися великим благом прилучення рядових споживачів до вершин людського духу. Справді, всілякі фото-, теле-, ксеро-, і так далі, версії живопису, досконалі копії творів Баха, Моцарта, інших геніїв мали піднести до них мільйони пересічних особин.

Стас, глумливо посміхаючись, допив фужер і негайно знову його наповнив. Продовжував.

Але забули просту річ. Всі названі можливості мали виробничо-товарний, а загалом, комерційний характер. Все останнє без зиску неможливе – неможливе, головне, без збуту. А пересічний громадянин купляти принципово недосяжні, незрозумілі йому речі не хотів. І відбулася наступна фаза, мало ким усвідомлена. Оскільки спроба вже була зроблена, і комерсанти щиро вклали гроші в саме технологію тиражування, – то, під загрозою втрат на досить-таки місткому ринку, сталася революція. Виявилось доцільним не доносити вершин духу споживачу, а тиражувати для того ж споживача йому доступне. На це доступне і витрачали оборотні, маркетингові кошти.

Стас зробив невеличкий ковток і задоволено прицмокнув. Простяг руку жестом римського сенатора.

– А тому, – наголосив. – А тому відбувся повний розворот цивілізації. Ница, бездуховна, але платоспроможна більшість, голосуючи шлунком, визначає, хто геній, хто ні. І нікчеми, не варті ані як драматурги, ані як актори мізинця велетів 19 сторіччя, не кажучи про іншу світову класику – отримують мільйонні гоно-рари і користуються запобігливою увагою ЗМІ. Той запив, той згвалтував, той привселюдно обгидився... Бачили б це Шекспір, Тарковський, Бунін.

Стас поставив фужер, щоб емоційно змахнути руками:

– Висновок – така цивілізація не може бути нормальною, і її здобутки виявляються химерами.

Мовлянь заворожено слухав. Раніше він помітив дещо розм'яклі, підперті чорними з рудизною вусами щоки Стаса, червонуватий ніс. Зараз бачив могутній, античного ліплення лоб, глибокі залисини. Ясні коричневі очі раптом вп'ялися в нього

з-під припухлих повік.

– Я доступно пояснюю? – нестерпним тоном запитав Стас. Дивився на Мовляна знизу вгору, але надзвичайно зверху. Микола знав цю ознаку однієї зі стадій його сп'яніння, далеко не останньої. Головне було не зважати.

– Чому ж, – відказав обережно. – Звідси, до речі, ще одна думка. Виявляється, справжнє мистецтво полягає не в творчому осяянні, а в знаходженні ринку реалізації його змертвілих решток. Книг, дисків, аудіо-відеокасет тощо. Власне, все так зване мистецтво – поїдання трупів.

Стас повільно плеснув у долоні.

– А ти не такий безнадійний, як з вигляду, – пробурчав він. І логічно завершив думку. – Наливай!

Легенько цокнулися. Микола задумливо погойдав у руці тонке скло, спостерігаючи, як світла рідина кольору гарного чаю залишає на стінках характерні для доброго коньяку маслянисті сліди.

– Тиражування здобутків мистецтва, нехай і не завжди кращих, – мабуть, не головна біда... – промовив. – Гірше, коли цими ж засобами розмножується зло... – мерзлякувато повів плечима, згадавши, невідь чому, кабінет Темного.

– Ото ж бо, – підхопив Стас. – Схоже, що можливість тиражування, а точніше, механічного відтворення в будь-яких масштабах, Зла, – він підкреслив голосом велику літеру, – просто не враховувалася в першопочаткових умовах вселенської задачі, поставленої і вирішуваної Богом... І саме цивілізація останніх століть визначається якраз тиражуванням ідей та знахідок дуже незначної групи особистостей. Але аж ніяк не підносить до їх рівня колосальну масу споживачів продуктів тиражування геніальних відкриттів. До первісного, Божого, осяяння їй, цій масі, взагалі зась.

– Цікава виходить річ, – повільно проказав Мовлян. – Мільйон людей, що дивляться телевізор, є лише відблиском, тінню генія, котрий це диво створив. Але ж мільйон людей, які виконують наказ диктатора поневолити когось, вбивати, є прямими втілювачами Зла.

Стас випростався на своєму диванчику. Дивився поверх голови

Миколи, здалося – в незмірну далеч.

– Так от, слухай, – клацнув пальцями. – Існують два взаємопов’язані і, взагалі-то, моторошні процеси. Геній, прямий провідник Космосу в історії людства, марно силкуючись, не може анітрохи піднести мільйони споживачів свого дару до власного рівня. Але диктатор, нелюдь – робить мільйони виконавців своєї злочинної волі прямими винуватцями перед Богом.

Він виглядав ніби навіть тверезішим, ніж на початку розмови. І надолужив довгим спраглим ковтком. Мовлян вирішив не відставати. Відчуття холоду нарешті минуло.

– Що ж, – сумно усміхнувся. – Залишається радіти, що справжніх диктатур у світі все меншає.

Стас скривився, але не від лимона. Зміряв Миколу нищівним поглядом.

– Фізик хрінів, – озвався. – То йшов би в школу товкмачити безневинних діточок законами Ньютона. І підтирати їм зашмаркані носи. Личинка. Неук!

Мовлян розгубився від такого натиску. До того ж, бачив, що в товариша не черговий приступ п’яної манія грандіоза. Стас і справді страшенно розізлився. Трохи заспокоївся, лише прикінчивши пляшку. І встав, дуже рівно пішов з кімнати. Куди це він, спантеличено подумав Мовлян. Ще ж друга є. Щось з гуркотом і шелестом розсипалось за спіною. Стас повернувся, розмахуючи листами паперу. Ткнув один Миколі:

– Почитай, мислитель...

Мовлян слухняно взявся за комп’ютерний текст. Спершу водив очима, потім, непомітно для себе, став читати вголос.

«Головною вадою всіх попередніх систем влади була їх інерційність – генетична, родова, кланова. З часом геральдичні гілки виродилися та ослабли. Стався переворот. Демократія вперше зробила спробу відсікти інерційний «хвіст».

Але на нинішньому етапі наявна демократична система навіть у найрозвиненіших країнах виродилася до попередньої. Оскільки ймовірність обрання на серйозну посаду без генетично-родово-кланової підтримки – нульова. Буш – старший, Буш – молодший і т.п.

Можливості громадян однакові де-юре, але використання їх де-факто, соціалізація, уречевлення абсолютно залежні від вищесказаного.

Прогноз – поворот до попереднього, від демократії до диктатури. Тому що юрмі втішно підкоряться швидше гвалтівнику, аніж власному обранцю, рівному їй за визначенням...».

Стас з несподіваним спритом вихопив листок.

– Досить, – сказав похмуро. – Далі вже державна таємниця. Наливай.

– Слухай... – Мовлян відкорковував пляшку, але цілком механічно. – Що це за текст?

– Нове євангеліє для влади, – чим Стас завжди вражав, так це скромністю. – Готував я, давненько вже, один аналіз для... – він зам'явся. Махнув рукою. – Словом, для роботодавців. Вони в нас з тобою приблизно ті самі...

– І що ж, ти насправді вважаєш... – трохи запинаючись, почав формулювати Мовлян. – Що перехід до нових диктаторських режимів є тенденцією глобального порядку?

– Нових! – Стас підняв палець. – Знайшов ключове слово, молодець. Примітивних постатей на кшталт вусатого... чи там саддамоподібних... вже не виникатиме. Релікти деінде доживатимуть віку, але це все... муамарна справа. – Мовлян відкрив було рот, але одразу збагнув гру слів. Стас витримав паузу. І доповнив її ковтком коньяку.

– Чого вже там, ліпи, – похмуро сказав Мовлян. – Прорікай.

Стас вдоволено посміхнувся. Він все ще вагався. Микола мовчки простягнув фужер, і вони вдвох випили до дна. Стас знову підняв палець.

– Настає нова якість демократії, – він і справді прорікав. – Вона стала настільки тотальною, що не зчується, як прокинеться тоталітарною. Новий лад буде демократичним тоталітаризмом. Втім, поставлене завдання... – він похлинувся і швидко запив коньяком. Нервував. – Поставлене завдання досягнути стану досконалого демократичного тоталітаризму. ДДТ.

Не дивлячись на Мовляна, простягнув спорожнілий посуд. І тримав, допоки сягнуло вінець.

– Оцей термін, – сказав сухо. – І його розробка... Власне, й становлять державну таємницю. Але з твоїми допущеннями... Гадаю, можеш спати спокійно.

– Досконалий демократичний тоталітаризм, – розгублено повторив Микола. – Смажена крига. Нонсенс.

– Аби ж то, – сказав Стас. І діловито, монотонно часом взявся пояснювати. Тоталітаризм він поділяв на два типи, однакові за змістом, але відчутно різні за формою. Перший Стас умовно називав ідеологічним, і це вже був геть вичерпаний, зужитий продукт історій часів світових та холодних війн. Остання велика брила цього льодовика розкришилася разом з крахом СРСР. Головна риса монстра, котрий нажахав увесь світ – інтереси правлячих груп чи кланів втілюються жорсткими каральними механізмами, силовими структурами під приводом реалізації фіктивних, віртуальних власне завдань. Побудови світлого майбутнього, боротьби зі світовим імперіалізмом та ворогами народу тощо. Все це на сьогодні віджило, неефективне і, головне, зустрічає потужну відсіч розвинутих країн. Шлях, тупиковий для сучасного диктатора.

– Це все аж занадто доступно, – необережно бовкнув Мовлян. Стас грізно зиркнув на нього, але, от дива, лише продовжив свої тлумачення.

Другий, новонароджуваний тип тоталітаризму, мав, за Стасом, справді дикувату на поверховий погляд форму демократичного.

– Тут уже згадані інтереси правлячих груп чи кланів забезпечуються все тими ж каральними механізмами, силовими структурами під приводом... – Стас переможно всміхнувся. Легенько ковтнув, примружився. – Під приводом реалізації демократичних засад. Виконання легітимно прийнятих законів, особливо реформаторських, рішень референдумів, судових постанов. Але весь фокус в тім, що названі закони, рішення та постанови продукуються під контролем тих, кому слід. Іншими словами, створений проміжний, доволі складний механізм маніпулювання демократичними інститутами. І це і є реальне зосередження влади. А фіктивною, віртуальною стає сама демократія в її старому розумінні.

– Механізм, кажеш, – криво усміхнувся Мовлян. І продовжив з п'януватою прямоотою. – А розмістився цей механізм під виві-

скою адм. . .

– Заткнись, фізик! – гостро перебив Стас. – Випий краще. . . – простежив, щоб Микола добре хильнув. Продовжив спокійніше. – Сам знаєш, де живеш. . . А механізм, звичайно ж, має розгалужену структуру, про яку тобі ніхто не розкаже. Важливо, що він постійно розвивається і вдосконалюється. І коли набуде тої якості, яка запрограмована. . . – Стас замовк.

– То буде досконалий демократичний тоталітаризм. ДДТ, – тихо промовив Мовлян. Він почав потирати долонею лоба – знайомий Стасу жест, що означав уже неабияку втому від чарки. Але міркував усе ще тверезо. – Загалом зрозуміло. . . Але. . . хіба. . . після ЖП ще не досягнуто досконалості?

Стас поблажливо усміхнувся.

– Звичайно, ні. Хоча б тому, що й меж досконалості не існує. Наприклад, у твоїй царині ще чимало треба допрацювати. . . Але гадаю, в кінцевому підсумку ми переплюнемо систему Оруела.

Він невірною зрозумів дивний погляд Миколи.

– Та пригадай же, «1984», – нетерпляче продовжував. – У цій антиутопії дисидентів вигадливо мордують, щоб вони, грубо кажучи, визнали чорне за біле. Мало того, щиро в це повірили. А за ДДТ, – він простягнув палець. – В такому звірстві просто не буде потреби. Люди насправді бачитимуть біле там, де фізично, – в'їдливо хмикнув, – фізично абсолютно чорне. Бачитимуть те, що ми їм покажемо.

– Що я їм покажу, – мов заворожений, відгукнувся Мовлян.

– І ти теж, – здвигнув плечем Стас. – Ти теж. . . як би це точніше. . . Допоміжна, керована частина механізму. Саме так.

Несподівано, дивно хихикнув.

– Справді, наскільки все досконаліше, доцільніше, – він наливавав обом, не поціляючи пляшкою. Мовлян підправив. – Ті ж дисиденти, скажімо, за Брежнєва – та весь світ горою ставав. А хто сьогодні заступиться за підприємця, який, виявляється, недоплатив податки? На святе ж замахнувся, бач!

– А взяті ставлення до робочої сили, – підхопив Микола. – Сталінські табори, рабська, непродуктивна праця зеків. Тепер – залишений на волі підприємець, високоєфективний працівник,

такий собі акумулятор, елемент-накопичувач. Постійно віддає, кому треба, більше, ніж сам має. Той же невільник де-факто і потенційний зек де-юре.

– От що значить нова тенденція розвитку цивілізації, – почвально проказав Стас. – І ми тут знову попереду планети всієї.

Мовлян мовчав, впершись долонями в коліна.

– Слухай, Стас, – промовив, не піднімаючи очей.

– Не бий голови, – озвався той. – В барі в мене ще повно.

– Я не про те, – Микола глянув незнайомим поглядом. – Слухай...

Запала мовчанка.

– Мені треба вийти на Дона, – сказав нарешті Мовлян. І, не давши Стасу розкрити рота, продовжував. – Ти ж це можеш. Ти все можеш, Стас.

– Можеш, можеш... – з досадою пробурчав Стас. З нього навіть хміль почасті злетів. – Знайшов деміурга... Притому, це небезпечно.

– Тобі небезпечно? – ніби п'яно здивувався Мовлян.

– Та ні, – знову буркнув Стас. – В багатьох... вимірах.

– Мені треба з ним поговорити, – вперто повторив Мовлян.

– Дуже треба.

– Ти п'яний чи прикидаєшся? – спробував розгніватися Стас. Але вже відчув, що з товаришем коїться щось нештатне. Почав крутити й посмикувати вуса. Мовлян сидів дуже рівно, спостерігаючи за обнадійливою – знав – процедурою. Вона добряче-таки затяглась.

– Думаю... – повільно сказав нарешті Стас. – Думаю, за пару днів зможу таку можливість вирахувати.

– А раніше?.. – вирвалось у Миколи.

– Та пішов ти...

– Вибач. Зрозумів, – Мовлян махнув рукою. – То де твій бар?

Подальша розмова ставала дедалі незв'язнішою. Микола відчував у собі незмірну порожнечу, і коньяк теж не міг її заповнити. Зайшло про літературу, новоз'явлених авторів, і Мовлян немало подивував Стаса, розповівши про власні науково-фантастичні розробки. Виявляється, разів чотири за останні двадцять років

він майже розпочинав писати, і щоразу це був цілковито новий, багатоплановий сюжет – їх фрагменти Микола пробував, трохи плутано, але цікаво переказувати. Стас, за всього свого сарказму стосовно членів НСПУ, слухав напрочуд співчутливо. А почувши начерк історії про талановитого вченого, якого інопланетяни перетворюють в алкоголіка, аби запобігти небезпечному для Космосу відкриттю, розчулено засопів. Він був теж таки добряче напідпитку.

– Ненаписані книги, – бурмотів, – це ж гірше, ніж спалені рукописи... Котрі, як відомо, не горять... Чого ж не писав?

Мовлян безпомічно розвів руками, вражаючись цілому пласту свого життя, що зараз так легко й печально поставав у пам'яті. Причини ж були прості. То нова кар'єрна сходинка, що на деякий час поглинала всю снагу. То розширення бізнесу дружини. То будівництво замиського будинку...

– І ти завжди постуপався своїм, головним, – замислено повторював Стас.

– Розумієш, – якось розгублено говорив Мовлян. Очі мав невидючі. – Мені завжди здавалося, що час ще буде... Що я, зрештою, сильніший, розумніший... І можу трохи піти назустріч, щось там особисте віддати в жертву...

– Авжеж, – іронічно зауважив Стас. – До речі, якщо людина весь час поступається своїми справедливими інтересами, вважаючи, що вона розумніша – то ця самооцінка явно завищена... Ну, звісно – то пленум ЦК, то засідання Кабміну, а жити коли? Між іншим, про ці самі засідання...

Микола заплющив очі. Голос Стаса долинав ніби здалеку, потроху заколисуючи. Іншим разом Мовляна і кілограм би не вгортав. Але надто багато йому випало за останні дні й навіть години.

– Так от, – пожвавішав голос Стаса. – У Герберта Уелса є оповідання, яке дивовижно відрізняється з-поміж решти його фантастики. «Зелені двері в стіні...».

Мовлян слухав, потроху провалюючись в сон, але на диво точно, ніби своїми очима, сприймав оповідь про чужий звичному, радісний світ, який випадково, але цілісно відкривається допитливому, хоча й пересічному наче хлопчику за непримітною

хвірткою в рядовому для Лондона муруванні. Але за нею – спокій і піднесеність, і дві ласкаві пуми біжать поряд з хлопчиком, і він наперед знає безвинність їх ігор з собою...

Потім хлопчик, ставши вже молодим і вельми перспективним політиком, підсвідомо та все з більшою силою тягнеться до цього чистого-пречистого, аж до потойбічності, спогаду – хоча, хто знає, і опинявся десь у міських нетрях, скажімо, мандрівний цирк, і не проганяли хлопчика з його задвірків дресирувальники лагідних диких кішок... Та щоразу молодий міністерський чиновник, побачивши знайомі двері, не міг скористатися щасливим випадком – адже водій тому й гнав авто малознайомими, незгадуваними потім вулицями, щоб встигнути на вкрай важливу, нагальну, неодмінну для кар'єри подію – мітинг опозиції, кабінетову кризу, заворушку в парламенті. Омріяні зелені двері він бачив тим рідше, чим успішніше вирішував свої пересування по службі.

Але одного разу засідання Кабінету, присвячене надзвичайно важливим зарубіжним проблемам, було перервано через шокуючу відсутність нещодавно призначеного міністра, про справжні перспективи якого тільки починали подейкувати. Потім спантеличений водій розповів недовірливим поліцейським, що шеф, прекрасно знаючи про важливість і невідкладність обговорюваних подій, звелів їхати кружним і незвичним шляхом. Видавалося, він і сам гаразд не знав маршруту. В одному з провулків, одначе, міністр рішуче наказав спинитися біля високого паркану з непримітними зеленими дверима і пішов просто в них.

За дверима, незамкненими через халатність сторожа, відразу починалось урвище занедбаного промислового кар'єру...

Мовлян відчув, що він сам провалюється в той кар'єр, але нестримний, нескінченний лет анітрохи не жахає, а навпаки, сповнює невагоме тіло радістю.

6

Нескінченний щасливий політ. Мовлян уже не падав – він ширяв, відірвавшись від марнот, в безмежному, пронизаному незвичайним світлом просторі на грані космічного мороку, потроху усвідомлюючи вагу і знаковість перемін, що відбувалися

в горніх висотах, де поряд з осяйним, теплим, лагідним Сонцем починали проколювати чорніюче небо алмазні голочки зірок, – і в самому собі... Політ обірвався. Він знову сидів, точніше напівлежав на диванчику Стаса, а той брутально торсав за плече, супроводжуючи ці вправи не менш делікатною лексикою.

– Та прокинувся я, – розчаровано сказав Мовлян. Він все намагався утримати щось важливе, добре, значне, відкрите щойно уві сні. Похмурий погляд Стаса істотно вадив цим зусиллям. Микола відзначив, що ніби розм'яклий трохи, округлий вид товариша насправді м'ясистий і енергійний, а зараз ще й підкреслений вольовими складками. Досадливо повернувся до дійсності.

– При пам'яті? – сухо запитав Стас.

– Авжеж, – усміхнувся Микола. Розім'яв ледь затерплю від незручної пози шию, потягнувся. Сів рівно. Хоча, встиг прикинути, минуло заледве півтори години, почувався практично тверезим. От що значить не змішувати, подумав Мовлян. І знов усміхнувся, пригадавши себе зовсім ще юним кореспондентом обласного радіо. Тоді після ночі в компанії напоїв різної сумнівності та відповідних друзів і подружок йому вистачало холодного вмивання, щоб допізна дивувати колег підготовкою випусків новин, – наймаруднішою, саме для молодих, роботою.

– Сяєш, дивитися гидко, – пробурчав Стас. Ще раз уважно заглянув Миколі у вічі і, мабуть, задовольнився. Бо видав інформацію, від якої Мовлян порадів, що сидить.

– Тебе розшукує Дон, – без тіні радості повідомив. – Вже розшукав. Я тут ні до чого.

– Куди... коли? – досить безглуздо відгукнувся Мовлян. І швидко рушив до крана з холодною водою.

– Коли, коли, – перекривив Стас. Глянув на свій наручний «Картє». – Вислана машина. В нас хвилин п'ять-сім.

– То виходим, – Мовлян струснув ще трохи мокрою головою. Збагнув раптом, що Стас уже в дорогому з біса костюмі, хоча краватка, супермодна минулого сезону, пов'язана вкрай недбало. Поголений і тверезий, мов скельце. Похопившись, Мовлян швидко знайшов і забрав невелику шкіряну теку. Спускалися мовчки. Лише на вулиці Стас повернувся і став обличчям до Миколи.

Завжди червонувате, воно зараз було майже нормального кольору.

– Я не знаю, в яке лайно ти встряв, – сказав приглушено. – І не запитую. Але спробую...

Завершити фразу він не встиг. Бо поряд безшумно зупинився чорний шестисотий «Мерседес». І миттєво виниклий звідти молодий чоловік в бездоганному діловому костюмі надзвичайно ввічливо і вкрай безапеляційно пояснив, що Мовлян запрошений один. Так, жодних непорозумінь – один. Доки враз побурілий Стас силкувався щось сказати ще, другий молодик вже розчахнув перед Миколою задні дверцята «мерса».

Мовлян слухняно сів, подумавши, правда, про Петра. Зрештою, зв'яжемося з мобільників. Скло в машині було, як і годиться, тоноване, але Миколі вдалося, що тон аж надто глибокий. Принаймні, розмістившись належно у вигідному сидінні, він анітрохи не міг зорієнтуватися, куди мчить авто. Єдине, що вирахував Мовлян з особливостей прискорень «мерса», то це незаперечну наявність броні.

Місце, куди вони потрапили, проїхавши насамкінець кількома наскрізними дворами і підземним гаражем, мало різнилося від офісу пересічної фірми. Впадала в око хіба нарочито ускладнена система переходу до основного приміщення та практична відсутність жінок. Микола наївно чекав побачити качків з голеними загривками, але всюди стрічав акуратних, цілком презентабельних молодих і середнього віку чоловіків, вдягнутих трохи одноманітно. Мимо них супровідник перемістив Мовляна швидко, іноді мовчки, іноді обмінюючись короткими малозрозумілими фразами. Заминка сталася лише в просторому, без вікон приміщенні, де стояли все ті ж однотипні хлопці і попросив хвилинку почекати супровідник. Він явно хотів пройти доповісти, і ніхто його не зупиняв. Але двері неочікувано, як відчув Мовлян, розчинилися самі, дивними нерівними поштовхами, і з тамбура виник високий худий, довговолосий молодик у великих окулярах. Щоки його прикривала чи задавнена щетина, чи ще не відросла вовна. Але й вона не могла приховати дивної блідості обличчя. Картопляний пагін, пророслий у погребі, подумав Мовлян. Ще він помітив, двоє з присутніх мали міні-навушники і повернули

голови до дверей секундою раніше, ніж ті почали відчинятися. Молодик стояв, трохи похитуючись, чудно шкрябаючи пальцями стулку. Мов заживо похований – віко труни, спало Мовляну. Ті двоє, а за ними й решта миттєво, мов кільце удава, зімкнулися навколо вихідця з того боку і пощезли в іншому, малопомітному виході.

Супровідник виглядав дещо наполоханим. Єдиний, хто залишився тут, мовчки показав на двері. Опікун Мовляна заглянув і вискочив, мов корок.

– Вас, – промовив люб'язно. – Тільки вас.

Мовлян зайшов і мало не зойкнув від подиву. Крім комп'ютерного закутка, де стояло, само собою, найсучасніше обладнання, все дико нагадувало і так незабутній цеківський кабінет двадцятирічної давності. Навіть шафи з брунатними томиками. Господар, однак, був ненабагато старший Мовляна, але худий, мов скіпка, і зморшки на обличчі більше всього нагадували тріщини в скелі.

– Я хотів вас бачити, Миколо Андрійовичу, – неголосно, поважливо промовив, зустрічаючи Мовляна точно посередині кабінету.

– Присядьте, відпочиньте. Не втомили ці мої... хлопці?

– Що ви, що ви, – світськи зреагував Мовлян. – Анітрохи.

– Є об'єктивні причини генетичної ненависті нездар до людей обдарованих, – ніби й не чувши його слів, господар випростався в кріслі. – У кам'яному віці найсильніший самець просто-напросто знищував більш-менш потужних суперників, залишаючи кількох холуїв – моральних передусім – для послуг племені. Це, до речі, відбилося в намаганні більшості диктаторів знищувати рід ворогів своїх до сьомого коліна.

Але, за всіх обставин, нащадки помилюваних холуїв в силу простих формул геометричної прогресії... – він раптом глянув у вічі Мовляну. – Відомих вам, чи не так? В силу цих формул незмірно переважають числом спадкоємців великих вождів племен. При тому, над ними тяжіє генетичний жах бути фізично усунутим. Хоча практично все трапляється швидше навпаки.

Відтак нащадки холуїв мають потужну, хоча й цілковито невмотивовану на перший погляд насагу до боротьби з кращими

за них.

– Чого самі кращі просто нездатні збагнути, – закінчив господар свою несподівану промову.

– І що ж вас наштовхнуло... е... на ці, вкрай цікаві, висліди? – дуже обережно поцікавився Мовлян.

– Багато хто, а не що. Принаймні, оцей уйо... – Мовлян так і не розчув, чи йшлося про евфемізм для долара, чи про звичайнісіньке москальство.

– Він погіршив ваше бачення світобудови? – ризикнув пожартувати Мовлян. Дон посміхнувся – ще одна тріщина прорізала скелю.

– Ні, лише уточнив, – просто відповів. – Бачте, Миколо Андрійовичу, це той наш співробітник, який відіграв неабияку роль у їхньому... – Дон сковтнув. І Мовлян швидко відвів очі, досі цілком контактні з поглядом господаря. – Їхньому наїзді на фірму Олега. Роль... – це була вже не посмішка, а вишкір. – Козачка засланого. Ми розібралися.

– І що йому тепер робити? – тихо спитав Мовлян, відновлюючи контакт.

– Якщо в нього є той самий єдиний Бог, хай помолиться. Добре помолиться. Але, – Дон змахнув рукою, – це не допоможе.

Мовлян відчув несподівану літературність цієї фрази. І за мить згадав. Булгаков.

– Але ж ви не Понтій Пілат. А він так і геть не...

– Вірно. І якщо розіп'яли безневинного Сина людського, то що, по вашому, зробити з цією... – він затнувся. І Мовлян знову відвів погляд.

– Цікавитесь цим автором? – трохи силувано запитав.

– Швидше, першоджерелами, – просто відповів Дон. Тільки тепер Микола побачив, що за книга, єдина серед записників та ділових паперів, лежить на робочому столі. Солідне видання Біблії. Мабуть, щось все-таки відбилося на його змарнілому обличчя. Господар, анітрохи не образившись, коротенько розповів про свої власні бачення не раз, схоже, прочитаного. Особливо цікавили його незначні відмінності в текстах чотирьох Євангелій.

– Скажімо, дуже важлива, як на мене, сцена з апостолами, по-

снулими в ту страшну ніч в Гетсиманському саду, більш-менш повно описана лише в Іоанна... – на цій фразі Мовлян включився в розмову. І вже в господаря майнув в очах деякий подив, який невдовзі змінився відвертою повагою. Новий Завіт і чимало досліджень його Микола справді знав дуже добре.

– Але маю і власну версію. Дуже... – зам'явся, – несподівану.

– Таж ви фантаст, – зронив Дон. Одні всезнайки навколо, з досадою відзначив Мовлян. Але він по-справжньому захопився.

– Я вважаю, – почав повільно, – що ота Гетсиманська ніч була випробуванням навіть більше апостолів, ніж Ісуса. І Батько міг зовсім інакше прийняти знамениту молитву про чашу, якби Петро, Яків та Іоанн поставились до проблем Вчителя хоча б з часткою тієї уваги, яку він завжди віддавав їм. А так... апостоли спали. І Син людський мусив спокутувати, крім усього, ще й байдужість людську.

– Невже сили волі трьох смертних, та ще й у такій простій речі, як сон, було б достатньо, щоб розп'яття не сталося?

– Бог важить усе, навіть те, що ми маємо за марницю, – упевнено відповів Мовлян. – Так, я стверджую – Ісус міг продовжити своє земне життя, і доля цивілізації змінилася б дуже серйозно.

Мовлян відкинувся в кріслі і витер лоб.

– Отже, ці троє мало не опинилися в одному ряду з Іскаріотом, – доповнив Дон. І продовжив без посмішки. – Добре, що ми живем не за середньовіччя та інквізиції.

– А чим третє тисячоліття краще? – гірко вихопилось у Мовляна. Згадав Стаса і багато інших речей.

– А все, зрештою, залежить від нас. Від кожного, – дуже серйозно відгукнувся господар. – І ваша версія... про трьох смертних, які, виявляється, змінили долю людства... це лише підтверджує.

Дон теж відкинувся в кріслі і почав розмірковувати вголос.

Іноді дивуються, – якщо Господь любить праведників своїх, то чому вони в земному житті дуже рідко стають царями чи принаймні номенклатурою. Для загалу це дуже серйозний аргумент. Але – хіба щасливий був Сталін, будь хто з диктаторів? Чи потрібен пророку ранг державного службовця?

Переживання особистості – кожної – мають однаковий масштаб перед Богом, хай це генсек чи вуличний підмітайло.

– Цього ми якраз не розуміємо, – підхопив Мовлян.

– Ігри в ієрархію – суто наші, земні ігри, – кивнув головою Дон. – Господу вони, схоже, видимі, як викривлення нормальних людських стосунків чи й просто дітвацтво. Зверхник наказав – і зробилося. Але ж робить це кожен з нас, наділений від Господа свободою волі. «Я виконував наказ», – але ж перед Богом ти рівна диктатору істота, і нас – мільйони. Не виконуйте!

– Стосунки субординації між вами, людьми, мене не цікавлять – може сказати Господь. Є конкретна вина кожного, його частка у світовому Злі, – переконливо промовив Микола. – І це ставить все на місце.

– Тут ще й важливий наслідок, – Дон знову подався вперед. – Якщо людина чинить зло іншим людям чийсь посередництвом – вона, можливо, в очах Бога може бути і невинною. Справді, хто натис гачок? Хто скинув бомбу? При чому тут Сталін? Адже без мільйонів злочинних виконавців будь-який диктатор був би цілковито безпорадним.

Вони деякий час сиділи, роздивляючись один одного. Мовлян відчув, що страшенна внутрішня напруга спала. А навпроти тріщини на скелі дещо стерлися, і посмішка, що невдовзі з'явилася, вже не так жорстко нагадувала розколину в гранітному масиві.

– Чи ж не дивно, Миколо Андрійовичу, що колишній партійний радіожурналіст і комсомольський ватажок районного масштабу отак ударилися в... опіум для народу?

Мовлян різко випростався в кріслі. Тільки тепер збагнув, чому постійно щось нагадували вперті сині очі Дона, зовсім молоді на обвітреному Часом обличчі. Пощезли геть і завзята, здіблена неначе чуприна, і рум'янець на свіжих щоках, здатних тоді ще спалахувати від різкого слова. Тоді – тобто...

– Майже чверть століття минуло... – нарешті здобувся на голос Мовлян.

Але згадав він тепер усе, ніби це відбувалося вчора. І швидко виростаючий райкомівський лідер, який створив і розширював структуру молодіжних будівельних загонів, добившись для них

майже повної економічної самостійності – власне, це були майбутні кооперативи. І пильних ідеологічно старших товаришів. І позачергові, позапланові квартири для пацанів, яким поталанило повернутися з чужої війни. І старців з парткомісій, де обговорювали вже крайні заходи впливу на капіталістичного переродженця...

Дон, який уважно стежив за вкрай безпосереднім у ці хвилини обличчям Мовляна, легенько покивав:

– Так, так... І зовсім юний власкор республіканського радіо. І серія цілковито несподіваних, економічно обгрунтованих репортажів з голосами тих, хто будував, і тих, хто отримував... Майстерні були репортажі, що й казати.

– Головне, якраз починалися незворотні зміни в системі, – замислено сказав Мовлян. Чи не вперше спало на думку, що це, власне, і був початок його кар'єрного сходження. Майже відразу після нашумілих радіопередач його й забрали до столиці.

– А знаєш...

– А пам'ятаєш... – вони непомітно перейшли на «ти», наввипередки згадуючи часом смішні, часом драматичні моменти тієї першої зустрічі. І разом замовкли.

– Гаразд. До діла, – сказав Дон. Непомітно, як йому здавалося, глянув на годинник. Коротко розповів, що ж крилося за протистоянням, в яке таким несподіваним і вирішальним чином втрутився Мовлян. Фірма Олега була визначальною, накопичувальною ланкою в досконалому міжнародному ланцюжку конвертацій та виведення за рубіж валюти. Саме в той момент на ній зосередився контроль за доларовими надходженнями – не просто великими, а дуже великими. Варто було вибити Олега з гри принаймні на пару банківських днів, як величезні суми ставали ніби «безгоспними» і легко перетворювалися в здобич конкурентів – внаслідок свого малолегітимного статусу. І правила цих ігор робили безсилим навіть Дона.

– А правова сторона... – заїкнувся було Мовлян.

– Той прав, хто на всі права клав, – грубо перебив Дон. Продовжував. – Вони все точно розрахували. Завдяки цій... цьому... А ти ж цілком міг показати посвідчення і просто піти. Не зв'язуватися – це ж смертельно небезпечно, знав прекрасно...

Не перебивай! – обірвав жест Мовляна. – Словом, так. Якщо узагальнити підрахунки моїх фахівців, ти врятував для нас принаймні двісті лимонів. Зелених, – уточнив.

Дон відкинувся в кріслі і уважно, ніби заново, подивився на Миколу.

– Преси, що хочеш, – сказав просто.

Мовлян відчув доторки пульсу на скронях. Господар анітрохи не жартував. І розміри винагороди, цілковито, за поняттями, ним заслуженої, Микола прикинув доволі точно. Це була б цілковита незалежність. Можна навіть полишити службу. Виїхати за кордон, писати свою фантастику і видавати гідними накладками. Безтурботне, забезпечене творче життя, про яке він так мріяв завжди.

Мовлян занурив руку в волосся над скронєю. Асана зв'язку з Космосом. Ми робимо вибір. І вибір робить нас.

– Ти сказав, – тихо вимовив сакральні слова.

Дон тонко усміхнувся. Він ще нічого не зрозумів.

– Лише врахуй, – сказав благодушно, – що в таких випадках граничними вважаються вісім відсотків, – і додав:

– Включно.

– Ні, – зовсім тихо сказав Микола. – Ні.

Подав теку. Дон з подивом почав гортати. Йому вистачило лічених хвилин.

– Це планова зачистка після ЖП. З самого верху, ті, кому слід, – пояснював рубано. – Ніякі гроші не допоможуть. Сидітиме.

І враз його осяяло. Подивився на Мовляна майже з містичним жахом.

– Невже... задля цієї дівки?.. – утер чоло. – Ти ж знаєш, – промовив твердо. – Виконується тільки одне прохання.

Мовлян відчув у кабінеті крижаний холод. Йому судомно перехопило подих. Але решток повітря в легенях стало:

– Ти сказав.

Плечі Дона безсило опустилися.

– Послухай. Може, мені почулося, що ти говорив. Чи... не... говорив?..

Всією поставою, поглядом він подавав Мовлян у цілком певний знак. Але в голосі його вже звучала безнадія.

– Ти сказав, – втретє повторив Мовлян.

Дон довго, дуже довго мовчав.

– Тебе ж розіпнуть, – сказав, ніби в жарт. Микола затято німував. Господар тяжко зітхнув. Зняв трубку якогось хитрого апарата і власноручно, ледь суплячись, набрав номер. З попискування електроніки набору Микола впізнав маловідому навіть вищим чиновникам систему урядового зв'язку.

– Лідочка? Як там донька? – деякий час слухав. – От бачиш, що значить німці, Баден-Баден... Так... так... звичайно. Генеральний на зв'язку? – спитав вимогливо. По паузі. – З'єднай.

– З'єднай, – повторив жорстко через деякий час. Як збагнув Микола, невдовзі включився потрібний чоловік. Голос Дона був, немов тисячотонна брила, яку рушив донизу високогірний зсув.

– Нарада? Яка, в хер, нарада? Приїжджай.

І, явно недослухавши, промовив з незрозумілою Мовляну інтонацією:

– Таж я сказав.

Кинув – саме кинув – трубку. І вже дивився на Миколу.

– Цей... Буде в мене за півгодини. Але бачитись тобі з ним не варто. Водій, Петро твій, чекає за пару кварталів. Путній хлопець, – голос Дона ледь пом'якшав. Але тільки ледь. – Тебе підвезуть.

Вловивши погляд Мовляна, ляснув долонею по столу.

– Все буде готово завтра. До кінця робочого дня. Можливо – мого робочого дня.

– Спасибі.

– Іди геть, – сказав Дон. – Щоб очі мої не бачили. Ідіот.

Але знову вийшов з-за столу і провів Миколу до дверей. Потиск руки залишився дужим і теплим.

Ніхто не може розіп'ястися за все це гребане людство, думав Дон, проводжаючи поглядом Мовляна. Крім Сина Божого. Але ж чому досі знаходяться смертні, здатні зробити це задля окремо взятих, анітрохи не вартих того, людей? Аби я знав, зітхнув Дон. Він справді розумів, що випускає з кола своїх понять дещо важливе. І це його турбувало.

– Зрештою, – сказав уголос, один в пустельному обширі кабінету, – якби я мав це знання, навряд чи зміг би вести свою справу.

І приготувався належно зустріти викликаного спецзв'язком.

Мовлян сидів у цей час поряд з Петром, який поглядав на нього збентежено, але мовчав. Машина мчала залитими безживним електричним вогнем вулицями столиці. Минали міст, і Микола знов побачив гігатського кракена, що тужився, спинався, намагаючись вивершитись над усім довкіллям. Кволо всміхнувся. Тут, на більш-менш просторій і вже не перевантаженій у цей час ділянці дороги, Петро почав усе частіше косувати в бокове дзеркало і зрештою невиразно вилаявся.

– Це, мабуть, ті ваші хлопці? – спитав невпевнено. – Гляньте, Андрійовичу.

Мовлян гнучко повернувся всім тілом у кріслі, вдивляючись у довжелезне, напівпорожнє, всіяне вогнями бетонне річище, яким несло їх і ще чимало металевого мотлоху. В плямах світла і переважаючої темряви він не зразу добачив, а потім уже простежував виразно потужну чорну машину невідомої моделі, ретельно зализану, мов глибоководна риба з небезпечних океанських западин, сплющена придонним тиском. Вона віддалялася, пощезала часом, іноді й надовго, але неодмінно знаходила їх навіть після складних поворотів і розв'язок. Мов хижак, що добре чує слід.

– Так, Петре, – повільно сказав Мовлян. – Це хлопці наші.

Потім і ця слизька, невловима риба, і багатоокий кракен постійно запливали в його тривожні, розшарпані сни аж до пізнього ранку, коли Микола нарешті випірнув з каламутного потоку підсвідомості і деякий час лежав, чекаючи, доки він увійде в береги. В роті стояв неприємний присмак, не видалений навіть зубною щіткою. Подзвонив Стасу, але той неохоче буркнув, що має невідкладне замовлення, і поклав трубку. Вперше за десяток, напевне, років Мовляну випадало просто згайнувати день до вечора, і він виявив, що це не така й проста робота. Довго гладив і вичісував Панька, доки той, невдоволено муркнувши, не пощез в напівтемних глибинах квартири. Микола зітхнув. Поплентався впорядковувати власні літературні архіви. Він займався цим систематично, коли випадав час і трошки залишалося снаги, протягом останніх трьох років, і за цей день сподівався зробити приблизно стільки ж, як за весь минулий період. І це майже вдалося.

Десятки розрізаних записів – на клаптиках обгорткового явно паперу, чужих візитках, полях газет. Одна навіть на почесній грамоті вже нових часів, червоно заплямованій, але, звісно, не кров'ю. «Стіна, забризкана сонячними веснянками», – вчитався у власний, чомусь надто кострубатий, почерк Микола. «Ліс стояв, рудий і розхристаний», – цьому спостереженню було вже років двадцять. «Чорно-райдушний відсвіт, як то буває від густо засохлого на склі чорнила». Боже мій, коли і хто бачив востаннє оту чорнильницю-невиливайку... «Наждакова шкуринка вітру». А це вже слабенько, прямолінійно надто – констатував Мовлян. І перейшов до пізніших записів. «Річка все далі тікала від берегів, крилася від спеки в загадкових глибинах старезного русла, і обмілини спрагло тягнули до води посірілі, зневоложені язика...». Микола спохмурнів. Це був початок фантастичної повісті, він тоді одним духом написав три захоплюючі сторінки і... і все. Відсунув папку, розкрив іншу. Ага, це вже майже сучасність. Образи поступилися висловам.

– Як найбільша швидкість морської ескадри неминуче наближається до швидкості її найтихохіднішого корабля, так інтелектуальність компанії пияків неминуче прямує до найнижчого розумом, – смачно процитував себе Микола. Хмикнув, читаючи наступний запис.

«Наявність сірої речовини в мозку обумовлює природний опір, де хвиля породжує хвилю (принцип Гюйгенса-Френеля). Це заважає прозаїку з його масивом асоціацій підганяти рими. А тому в літературі набагато більше поетів з їх поверховою (поверхневою!) жвавістю розуму (ковзання по плівці, водомірка...».

Мовлян навіть трохи розвеселився. Цікаво, що б утнув мені Стас, почувши таке судження про поетичну працю. Микола негolosно, з почуттям прочитав сам собі один з останніх віршів вічно п'януватого товариша.

*Час осені. Немов на плаху
Скида натомлена душа
Гризот, марнот нікчемні лахи
І голу сутність залиша.*

Похитав головою – треба ж, що часом вивершує цей грубого-

лосий цинік. Відштовхнувся від захарашеного паперами стола, пройшовся кімнатою. Відчував незрозумілу пустку в душі, ніби після виконання величезної, обтяжливої, але ж марної роботи. Зимно пересмикнув плечима. Не хотілося думати далі, як на крок – два. Без всякого смаку пообідав, з набагато більшою зацікавленістю погодував Панька. І задрімав.

Йому нічого не приснилося аж до моменту, коли пролунала лиховісна мелодія того самого, для дуже обмежених, – жартував Мовлян, – мобільника і Дон призначив місце і час зустрічі – через пару годин. Оці вже два кола хвилиної стрілки циферблатом далися Миколі дуже важко, він не знаходив собі місця. Але ж минає все. І в належній точці просторово-часової чотиривимірності він сидів у явно позиченому хлопцями Дона «Хаммері» і перегортав папери.

Не втримався, протер очі. Це дійсно було щось по відомству Воланда. Тепер до кожного грізно-звинувачувального, невідворотного документу був прикріплений інший. Протокол митниці супроводжувався новим протоколом, складеним там же, ледь пізніше, але більш високоранговими фахіцями. Все крилося в прикрому недогляді рядових виконавців та їх недостатньому розумінні правових тонкощів експортних операцій, а фірма – резидент виявлялася надзвичайно білою і пухнастою. Те саме сталося й з податківцями, бо їх вбивчий акт зводився нанівець актом повторної перевірки, який з'ясував молодшим колегам їх поспіх та, м'яко кажучи, вільності в тлумаченні положень про адміністрування ПДВ, а бюджет ще й залишався винним фірмі, щоправда, цілком символічну суму. І, ясна річ, на підставі настільки незаперечних доказів відповідний прокурор вже встиг заявити протест, суддя належного рівня виголосив виправдовуюче рішення, а належне відомство, схилиючи голову перед законом, видало наказ про негайне звільнення громадянки Н. І все це – належно зареєстровані оригінали з мокрими печатками саме там, де слід. Фініта, калатають дзвони.

Мовлян ошелешено глянув на Дона.

– Я справді фантаст, але щоб отак...

– Охолонь, – порадив той. – З біса радий, бачу.

– Спасибі.

Дон помовчав. І діловито пояснив:

– Офіційним шляхом ці папери надійдуть за день-два, а тут ще й кінець тижня. Але вповноваженому можна відвезти й вручити їх негайно.

– Тобто... Хто вповноважений?

– Ти. Там є доручення за спеціальною формою на такого собі Мовляна М.А. Втім, – Дон глянув на годинник, – робочий день у них вже скінчився. Завтра вранці вручиш. Скажи, Ланцелот хрінів, – само собою, він висловився прямим текстом.

Микола подивився на нього довгим поглядом. І по-справжньому люті яскраво-сині, молоді очі Дона раптом поблякли. Він не додав ані слова, лише міцно стис руку Мовляна.

Микола не міг знати, що саме в цей час відбувається ще одна зустріч.

* * *

В розкішному кабінеті, де задуми дизайнера явно губилися серед неміряного нагромодження коштовних порід дерева, екзотичної шкіри та звичайнісінького золота, знову спілкувалися двоє, старший і молодший. В бездоганній, доглянутій кращими європейськими знавцями візажу та косметології зовнішності молодшого проглядало щось від цькованого вовчука. А характерні носогубні складки та запалі щоки старшого вкривала густа тінь підозріливості.

– Цьому... – смачно вилаявся старший. – Треба було руки повідривати або інше щось, бя...

– Це зараз не зовсім просто, – ввічливо сказав молодший. Заходився звично, докладно аргументувати. Головне, як завжди, він приборіг наостанок. – Він зараз страшенно розлютився через наїзд Рахманова. Думає, що, може, й ми... А відомі вам швейцарські рахунки обслуговує саме він...

Старший пожував губами і ще раз вилаявся.

– Ну, а цей? Проект ваш, бя... – старший нервово крутив у руках антикварний черепаховий ніж для розрізання паперів. Подейкували, це дуже рідкісна річ і щось подібне колись тримав на своєму столі сам Адольф. – Він же некерований зовсім. Не-

керований, мати вашу!

В мертвій тиші, що опанувала кабінет, вони дивилися один одному в вічі.

Молодший здригнувся – пролунав тріск, ніж в старечих, але чіпких руках зламався.

Мовляну за останні роки вкрай рідко випадало побувати в містечку студентської юності. І зараз, коли під широкими шинами «Ніссана» слухняно, згідливо шепотіла дорога і ранній присмерк розмивав швидко напливаючу далечінь, Микола весь заглибився в радісне передчуття. Дотелефонуватися керівництву слідчого ізолятора так і не вдалося, запрацьовані тюремники, як і передрікав Дон, вкрай шанобливо ставилися до свого права на відпочинок. Тож все станеться завтрашнього ранку. І це теж влаштувало Миколу, він навіть знав, у кого заночує. З'являтися в готелі він, звісно, не збирався.

Петро легенько тримав кермо, ледь повертаючи, мов хижий птах, туди-сюди голову. Неголосно пирхнув. Микола глянув зацікавлено. Все важило в дорозі для Петра – і ледь помітні зміни в роботі двигуна, і випадковий сторонній стукіт, і, ясна річ, ситуація на трасі.

– Та ці, ваші, – відгукнувся Петро на погляд Мовляна. – Але, схоже, кудись відвернули.

Мовлян промовчав.

У містечку вони визначилися швидко. Петро, загадково посміхнувшись, сказав, що має куди пристати на ніч, і Микола одразу пригадав, що так. А Мовлян з солідним пакунком з'явився в майстерні знайомого вже чверть століття художника, потерпаючи лише, щоб там не було надто велелюдно. Однак Тадейович захопився роботою і всіх порозганяв. Майже не змінився на своєму сьомому десятку. Поменшало короткого сивого волосся навколо блідої через звичку до вічного берета лисини, став ще сухішим та жилавішим. Ще рівніше тримав лобату, кістляву голову, худі щоки ретельно виголені. Руки, грубі, мов обценьки, не забули звички перевірити гостя на потиск. Мовлян, ледь усміхнувшись, відповів.

– Облиш! – йойкнув старий. – Вродиться ж отака довбня...
– розминав відразу затерплі пальці, захоплено роздивляючись Мовляна. – Яким вітром?

– Ніч перебути в тебе можна? – відповів питанням Мовлян, розставляючи на дубовому столі дев'ятнадцятого сторіччя вміст пакунка. Попри завали всілякого мотлоху, включаючи часописи та книги тієї ж срібної доби, місця майже вистачило. Тадейович зацікавлено спостерігав, і Миколі довелося повторити. Старий хитро посміхнувся.

– Мала тут одна... заглянути, – сказав. – Але вже пізно, не прийде. А ти... когось чекаєш?

Тадейович вівся, ніби в ті давні часи, коли студенту Мовлян у справді гостро бракувало часом гостинного даху. Микола хмикнув, відкорковуєчи пляшку. Покрутив головою.

– Чистісінькі – сам мив, – гордо заявив старий, переставляючи добротні гранчаки. Подумав мить і дістав для гостя масивну срібну чарку з вигадливим вензелем. – Бери, бери. Ти ж гурман.

Микола від душі розсміявся, щедро напліскуючи напій кольору гарно завареного чаю. Відпочивав душею в просторій світлій кімнаті, геть заставленій готовими та початими картинами, ескізами, підмальовками. В натюрмортах дуже багато скла, цілий таємничий світ відблисків, від смарагдового до рубінового. Тонкогорлі стрункі пляшки-іноземки, солідні темні штофи, простодушні бутлі та сулії з наливками, обплетені часом лозою. Чорний хліб, золотава цибуля розсипом, обсмалені в печі горщики та глеки. І добряче сало з прорістю.

– Тадейович, – жуючи маслину, озвався Микола. – Не будь скнарою, підріж закуски.

– Так чого ж, – заметушився старий. – Ти всього навіз... А в мене, от, огірки, хліб...

– Та ні, – наполягав Мовлян. – Сала вріж. Таке живе, що слина котиться, – він показував пальцем на картину, і Тадейович, малочутливий до гумору, спантеличено водив очима, доки обидва не розреготалися. Потім художник заходився витягувати з усіляких криївок свої натурні роботи, приховані від зайве настирних замовників. І знову Мовляна огорнуло щемке відчуття. Врослі в

землю сільські хати, самотній лелека на вершині висихаючого дерева, рештки якоїсь сільськогосподарської споруди... Село, якого вже нема, яке відлітає у сни, у далечінь Часу, мов журавлиний клин захмареного ранку...

– Кхе-кгм, – кашлянув Микола. Промовив похмуро:

– Етапи ба-а-льшого путі, панімаєш...

– Чого це ти московською? – здивувався простодушно старий.

Мовлян махнув рукою, налив ще. Розмова нагадувала політ кажана – згадували, перескакуючи, всілякі дрібниці, спільних знайомих. Микола не втерпів і розповів, звісно, без жодних деталей, про життєвий шлях Дона. Старий дотямив не зразу, а тоді стрепенувся.

– То це ж як – із комсомольців у бандити?

Мовлян хмикнув.

– Тепер це називають шляхетніше – олігархи... Та й комсомол, власне, з чого починався?.. Згадай. А зрештою, – Микола примружився, розглядаючи примхливі візерунки на антикварному сріблі. – Зрештою, мій знайомий просто-напросто породження третього етапу розвитку соціалізму на одній шостій земної суші...

– Якого це третього етапу? – підозріливо спитав старий. Він небезпідставно пишався величезними, переважно фактографічними, знаннями історії. Але системності в сировинних покладах прізвищ, цифр і дат нерідко бракувало, і Мовлян іноді легенько шкилював з цього приводу. Зараз він, однак, був цілком серйозний.

– Пояснюю. Перший етап – ленінський – тотальне пограбування держави і народу в інтересах обмеженої групи осіб шляхом масового споживання – винищення людських ресурсів через громадянську війну, розкуркулювання, голодомори, Гулаг. Проміжний підсумок – мілітарна індустріалізація. Кодова назва – перемога соціалізму.

Все це Мовлян виголосив одним духом і зволовив горло. Старий задумливо кивав і, похопившись, теж потягнувся до чарки.

– Етап другий – вірних послідовників. Тотальне пограбування територій проживання народу в інтересах обмеженої групи осіб шляхом масованого споживання – безповоротної втрати – природних багатств засобами розпорошення, розпродажу, вичерпання ресурсів нафти, лісу, руд, мінералів. Проміжний підсумок – ядер-

ний паритет. Кодова назва – розвинутий соціалізм.

– Еге ж... – почухав потилицю художник. – Здорово це в тебе.

– Третій етап, – продовжував видавати Мовлян. – Суверен – комуністів. Пограбування успадкованих після розвалу імперій окремо взятих територій і проживаючих на них народів через тотальне споживання – остаточне відчуження – решток накопичених завдяки двом першим етапам цінностей шляхом багатоваріантного перетворення у вільноконвертовану валюту і вивезення її за кордон в інтересах дещо менш обмеженої групи осіб. Кодова назва – розбудова державності.

Микола стомлено схилив голову. Все, почуте зараз старим, він сформулював для себе щойно. І зупинився на думці, що можливий ще й четвертий етап. За Стасом.

Витер липкий, холодний піт з чола, потягнувся до чарки. Змагала задуха, хоча в майстерні Тадейовича було навіть прохолодно. Підійшов до вікна – повільними тягучими ударами билося серце. Облягала ніч. І Микола несподівано для себе мерзлякувато здригнувся.

– Вийду подихаю, – сказав, не оглядаючись.

Став на ганку, сильно закинув голову. В'юнилися, нуртували хмари, вивергаючи з пітьми неясні загрозливі фігури; і він повернув голову і побачив просто перед себе над примарними вітрилами дахів глумливо осміхнений профіль гігантської мавпи. Тої ж миті гостро засяяла невиразна раніше скалка місяця, ковзнула зі збуреної темряви під кошлату надбрівну дугу, точно в сліпу досі очницю чудовиська, надавши морді моторошної, живої виразності. Мавпа повільно, дедалі глибше вишкіряючись, поверталася до нього. Мовлян слабо відмахнувся рукою, відступив назад за двері і лише тоді стямився. І побачив, що Тадейович спить на стільці, низько схиливши голову, ніби ховаючи очі від Миколи. Той трохи постояв, дивлячись згори на зморшкувату, червонясту від літньої засмаги, все ще дужу шию старого. Облягала ніч. Мовлян відчув тоскний неспокій, хотів поліпшити стан і виявив, що чарка геть не лізе в горло. Обережно поставив важкий ковалок срібла на стіл. Навалювалась тиша, тільки ледь сопів старий та тихенько дзижчала під стелею мертвотна лампа

денного світла, мов муха в тенетах павука. Мовлян неспокійно оглянувся. Такі любі раніше, життєрадісні барви картин тепер, коли за вікном обсівся морок, дивно пожухли, потемніли, як темніє протягом століть ікона.

– Не спи, – негolosно погукав Мовлян. – Не спи!

– Га? Так, – стрепенувся старий. Схоже, уві сні він щось розповідав Миколі, бо відразу продовжив:

– Отже, Калнишевський, Петро Іванович, останній кошовий, народився в 1690 році, в селі Пустовійтівка Смілянської сотні Лубенського полку... В січні 1762 року вперше обраний кошовим отаманом. Усунений зусиллями шойно коронованої Катерини Другої, але в 1765 році – знову кошовий. Разом з Військом Запорізьким забезпечив перемогу імперії в російсько-турецькій війні 1768 – 1774 років. Вже через рік Катерина знищила Січ, а отамана запроторила на Соловки, де Калнишевський чверть століття просидів у казематі, кам'яній норі, власне, – Тадейович перевів погляд кудись угору і явно почав цитувати з пам'яті невідомого Мовляну дослідника. – «Житло в'язня має форму лежачого урізаного конуса з цегли завдовжки аршина чотири, завширшки сажень, висоти при вході три аршини, у вузькому кінці – півтора...».

– Помер Петро Калнишевський 113 років від роду, – закінчив Тадейович. Повільно підняв гранчак, вихилив до дна.

Мовлян уважно вислухав раптову тираду, яка напрочуд відповідала несподіваному відчуттю безвиході, замкнутого навкіл його простору. Майстерня залишалася острівцем світла серед торжествуючої навколо п'тьми. Мовлян знову витер зрошене рясними, повільно, ніби кров, стікаючими краплями поту лице. І покvapно, щоб розвинути розмову, утримати біля себе старого друга, почав ділитися власними міркуваннями.

Дивуються – чому та звідки страшенна колотнеча українських спадкоємців Хмельницького, а врешті – Руїна, занепад, експансія безликих московитів. Все просто – було надмір яскравих і ще яскравіших особистостей, котрі, відповідно, нікого за вождя визнавати не бажали. Відтак – постійні змагання та втрати, розпорошення сил України. Яскраві, могутньо обдаровані особистості – Богуні, Виговські, Пушкарі, Сірки – могли підняти і

мобілізувати навколо себе стільки людей, що це перевершувало будь-яку потребу захисту від зовнішнього ворога, але втягувало в протидію все більше опонентів внутрішніх. Відрив такої кількості лицарів, мужів, ратаїв від економіки власне України перевершив критичну масу необхідних мирній праці людей і підірвав, врешті, її господарство.

– Найтрагічніший висновок, – тихо підсумував Микола, – вся ця кількість прихильників улюблених, шанованих, легендарних ватагів відірвана була не тільки від економіки, а й від родини. А відтак, оскільки гинули або поверталися каліченими, хворими, знеспроможеними кращі з кращих, генотип народу зазнав непоправних втрат. Хоча його потім і вистачало ще на Розумовських та принаймні половину інтелектуальної верхівки імперії – але...

Микола підвів очі. І побачив, що старий міцно спить, і на-труджені, пересновані жилами руки зі слідами фарб безвільно зісковзнули донизу.

– Не спи, – вже з відчаєм попросив Мовлян. – Не міг ти хоч годину...

Але розумів, що все марно. Підвівся, легко, обережно підхопив худого, але важкого, м'язистого Тадейовича, котрий отак з півстоліття тому всерйоз займався боксом. Лавіруючи між стосів книг, розкладених на табуретках підрамників, переніс старого на тахту і скинув йому стоптані черевики.

Постояв хвилину. Облягала ніч, і геть чорними були великі вікна студії. Вартувало влаштуватися на топчані в закутку, але Мовлян повернувся до свого стільця, розвернутого на схід. Зайву електрику він задля Тадейовича повимикав, і єдина денна лампа перетворювала недавній острівець світла в згусток синюшного напівморюку. Микола перебував у якомусь напівдрімотному, напівпритомному стані, і єдине, що залишалося у відчуттях, то це краплини поту по обличчю та завмираючий звук мухи, що бореться за життя в тенетах. Але вже глупої ночі, у найглухіший її час, лампа забриніла надсадніше і згасла. Микола не зворухнувся в стільці. Очі мав широко розплющені і так і сидів, доки у вікні не заятрився червоний, запалений рубець крайнеба.

З початком робочого дня керівництво СІЗО ще не було,

черговий пояснив – на нараді в місті. Випадало ще пару годин чекати. Веселий, трохи невиспаний Петро поглядав нишком на мовчазного Мовляна, і добрий настрій його швидко згасав. Незадовго до названої години Микола пройшов до ізолятора, знову енергійно чарівливий, усміхнений, приязний з байдужими людьми в уніформах. Розбалакав якогось прапорщика, причетного до наступної зустрічі з начальником. Той охоче підтвердив, що дійсно є така громадянка, але на дещо особливому становищі. Особливих невідгод вона не зазнає, і взагалі, схоже, вже мало не звільнена. Принаймні, коли вчора приїхав її чоловік, то без конвою на кілька годин випускали в місто. Для звичайного підслідного, ясно, річ немислима.

– Чоловік? – повільно перепитав Мовлян.

– Молоденькій такой, – сказав прапорщик. – Смазлівенькій.

Мовлян замовк і не зронив слова й надалі. Хоча далі, власне, було й нікуди. Невдовзі його провели в кабінет, де сиділи два незнайомих полковники, один в цивільному, Надія і її водій. Виникла невелика німа сцена. Що маєте робити, робіть вже швидше, подумав Микола. Надія граційно підхопилася, знайомою летючою ходою метнулася до нього і ніжно поцілувала.

– Ти молодець, – сказала вона, сяючи очима. – Ти справжній, мені розказали. Але це все було непотрібно. Всього лише... як це мені пояснили... перевірка.

Обличчя Мовляна залишалося кам'яним. Він злегка кивнув усім, поклав на стіл теку, чітко розвернувся і пішов. Ніхто на довгому, дивно довгому шляху нескінченними коридорами не забалакав і не зупинив. Автоматичні двері розчинилися відразу, і дуже скоро Микола опинився на порожній, зовсім порожній площі, де чекав «Ніссан».

Ще на виході з похмурого громаддя ізолятора почав тихенько награвати мобільник загального вжитку, але Мовлян не реагував. Він нарешті дістався авто і кивнув заспокійливо Петру, який занепокоєно придивлявся до шефа. Мобільний задзижчав знову. Микола механічно глянув на дисплей і побачив незнайомий місцевий номер. Напевне, хтось із обласних телевізійників врахував, що він тут. Ні чути, ні бачити колег Мовлян зараз не міг.

Він мовчки дочекався завершення виклику і повернувся до Петра.

Дзвонила дочка. Вона приїхала в це містечко на міжвузівську наукову конференцію, зустріла одного зі старих батькових друзів – однокурсників і після довгої розмови наважилася набрати міцно закарбований в пам'яті номер. Телефонувала вона просто з будинку однокурсника, куди той не раз приводив у гості Мовляна тридцять років тому, пишаючись знайомством перед батьками.

– Не відповідає, Володимире Антоновичу, – розгублено сказала вона.

– Знаєш, яка в нього робота, – заспокоїв той. – Набери за півгодини. Час є.

– Авжеж, – зі знайомою однокурснику наполегливістю кивнула вона і ввічливо потяглася до вже охололого чаю.

Це був саме той дзвінок, якого Мовлян так чекав весь останній рік. Дзвінок, який він ніколи не зробив би першим. І якби була натиснута, принаймні випадково, кнопка з'єднання, Микола б нікуди не поїхав. Він просто пішов би вузьенькою заплутаною вулицею мимо старих, дореволюційних часом будинків, обшитих давно не підфарбованими дошками, деінде навіть зі старовинним дерев'яним різьбленням вздовж карнизів. Пішов би мимо горіхів, вишень, диких троянд, інших найнесподіваніших рослин, на свій смак виплуканих мешканцями тихого, пенсійного куточка. Він дуже любив цей район. Йти було метрів триста.

– То що ж, дядьку, – витримуючи жартівливий тон, звернувся Микола. І навіть підморгнув досить природно. – В тебе тут, я знаю, заночувати є де... Потім попередь, коли ми повертаємось з відрадження. А я сам покермую.

Петро завагався. Все, що він останнім часом бачив і відчував, дуже не подобалося. І надто вже стрімким буває цей потужний японець, якого Мовлян водив досить мало. З іншого боку, спокуса продовжити знайомство зі зговірливою молодичкою, що її колись представляв, ледь хизуючись, Мовляну, переважала. Та й що може скоїтись на цій трасі, одній з кращих у країні, заспокоїв себе Петро. І залишив учителя. Так іноді, разом з найближчими співробітниками, називав Мовляна. Малася на увазі не тільки педагогічна освіта.

Микола неспішно вибрався за місто і деякий час їхав зовсім тихо, як для «Ніссана» з оранжевими номерами. Дивився він не так на дорогу, як в оглядове дзеркало. Там повільно віддалялася, відпливала, здавалося, просто в небо золотOVERXа, на кручі, церква часів його козацьких предків. Коли рвійно знесені увись струнки вежі з куполами раптово щезли за поворотом, Микола судомно зітхнув і натис на газ. Дорога перетворилася на миготливий шалений потік.

Минаючи несподівані загородження ремонтних робіт, він здалеку побачив радіаторні ґратки трьох зустрічних вантажних, геть однакових «МАЗів» – почорнілі від незлизаної крові, вдоволено заклацнуті після тривного перекусу пащеки незнаних чудовиськ. Кволо посміхнувся своїй, і досі нестримній, фантазії. Вантажівки йшли тісно, відбираючи значну частину і так звуженої дорожньої смуги. Саме тої хвилини наблизилася ззаду і чорна іномарка, пласка, мов придонна, з океанських западин, риба – хижо залізана, невиразна. Дотепер Микола все ганяв приймач, і, мов назло, жодної рідної пісні вловити не міг, – всі «ефемки», і навіть животіючий досі державний канал, вперто натоптували ефір чужинськомовним галасом. Щоправда, після кількох спроб, він почув пам'ятний зі студентської лави голос. Хоч щось, стомлено подумав.

Мы друзей за ошибки прощали,

Лишь измены простить не могли...

– високо і молодю виводив Градський. Враз вимкнувся і приймач, і, як часткою секунди пізніше зрозумів Микола, вся електроніка його надсучасного автомобіля. Машину почало кидати трасою.

Можливо, досвідчений водій-профі щось би й зміг вдіяти. Стискаючи затерплий, нечутливий руль, Микола не встиг злякатися.

І всі жахітно короткі й нестерпно довгі миттєвості, поки його «Ніссан» і він сам проламувалися крізь жорсткі металеві нутрощі середнього «МАЗа», він невідривно дивився на підпалену власноруч любительську чорно-білу фотокартку, яка так повільно обвуглювалася краями, не хотіла, не сміла горіти, і зрештою звуглилась, перетворившись у цілковиту чорноту.

Частина друга

РІК ШАКАЛА

(за зороастрійським календарем, 2005)

Фіолетові слоненята ще не розпочинали свого лиховісно-пустотливого танцю. Але провідного патологоанатома обласного центру їм не судилося обдурити. Дмитро вже бачив їх оманливі тіні, вкрадливі рухи в закутках похмурого робочого приміщення трупарні, серед волого поблискуючого, вельми специфічного обладнання та не менш апетитних анатомічних решток його буденних клопотів. Знав, що має робити. Короткими, точними рухами, у давно вивірєній пропорції змішав медичний спирт з глюкозою, наповнив шприц. І, з почуттям глибокого задоволення, так добре знайомого радянській за вихованням людині, ввів у вену потрібну дозу.

Сидів нерухомо. Минув деякий час. Широко розчахнув приплющені було, припухлі повіки. Очі зволожились. Вдихнув – глибоко, полегшено. Новим, ледь дитинним, поглядом обвів залу. Вона почала наповнюватися прозорим, лагідним світлом, бридкі фіолетові, лілові тіні наполохано пощезли. Дмитро розслабився. В своєму зручному – спонсори подбали – кріслі. В такі нечисленні радісні моменти він з особливою, підкресленою гостротою сприймав усе навколо, ніби вже й геть зужите – тонкий запах формаліну, шорсткий матовий відблиск розпиленої кістки, зворушливий згин пальчиків відтятої жіночої ноги з рештками лаку на доглянутих нігтях... Знову закрив очі, відкинувся зручніше. Здавалося, мозок, переповнений відчуттями, набуває цілком певних екстрасенсорних здатностей.

... Одначе, навіть їх таки бракувало, щоб дістатися одного з найретельніше захищених всіма електронними і не тільки засобами кабінетів на Печерських пагорбах. Де пахло не формаліном, а чудовим ексклюзивним парфумом, від молодого відносно чоловіка з бездоганною, нещодавно привезеною з Парижа на власному літаку зачіскою. Щось невловимо хиже, вовче проглядало на його вміло поголеному обличчі, поштиво і навіть догідливо звернутому до набагато старшого співрозмовника. А того, схоже, анітрохи не тішила загониста розкіш помешкання, яке й робочим назвати було важко через нагромадження коштовного дерева, справжнісінького золота і шкіри, здертої з рідкісних тварин –

словом, службових меблів. Похмуро слухав молодшого, і вічно підозріливі носогубні складки прорізалися ще жорсткіше. Перебив, грубо ляснувши долонею по столу. Добре, що не по фізії – і таке траплялося з деякими лідерами на Пагорбах. Робота нервова, що поробиш. Молодший залишився незворушним.

– Мать вашу... – доволі стримано повідомив старший. Нервово струснув ріденьким, хоча й ретельно відновленим волоссям. – Скільки можна – автокатастрофа, автокатастрофа... Журналаюга цей, з Дніпра – Єфимов... Єфремов... Отой діяч, що з експортом зброї напаскудив... За дурнів усіх маєш?

Молодший німував.

– Від серця він помер, – нарешті знову, з притиском озвався старший. – Від серцевого нападу. Все.

Молодший мовчки, покірно схилив голову. Добре знавши манери шефа, негайно рушив до виходу.

– Зачекай, – почув ззаду. Миттєво, як добре навчений солдат, розвернувся. – Простеж... Папірець щоб був. Звідти, місцевий – зрозумів? Натуральний папірець. Сюди на стіл. Сьогодні! Партачі... – процідив уже в спину, що швидко віддалялася.

... Отак і вийшло, що провідного патологоанатома обласного центру вивели з блаженного вельми стану гвалтівним чином. Спершу він ліниво навіть глянув на двох молодиків, які дуже впадали в око саме своєю непримітністю. Костюми зовні скромні, хоча й дуже дорогі, і сидять, мов добре підігнані однострої, відмітив собі Дмитро. А ті теж кинули кілька професійних поглядів і зробили висновок, що – нічого складного. Опасистий літній чолов'яга, одутлі трохи щоки вкриті рябою від сивини сумішшю щетини й вовни, яку, схоже, дружина час від часу підривнює ножицями. Щоправда, потужний, мов танкова башта, зализий лоб. Коротка, теж явно домашня, стрижка. Водянисто-голубі, з певною алкогольною каламуттю, ледь банькуваті очі.

Ці очі пару разів кліпнули, зафіксувавши поспішну з'яву, слідом за молодиками, головлікаря. Таким наполоханим шефа Дмитро за багато років спільного труповиробництва і трупопереробки – водився в патологоанатома такий чорний жарт – ще не бачив. А коли майже одразу санітари внесли тіло, ті самі очі – теж

небачене для Дмитра явище – взагалі вибалушилися і застигли. Хоча картина, здавалося – звичніше не буває.

Одразу опанував себе.

– Дмитре Віталійовичу... – почав, затиноючись, головлікар. – Тут от... товаришам... папір потрібен... – і, вже перейшовши до суто медичних термінів, дещо заспокоївся.

Якому вовку ці молодики є товаришами, Дмитро збагнув прекрасно. Але повівся якось незрозуміло. Тобто, щойно прибулі спеціалісти глибокого профілю вважали, буцім він такий і є. А от головлікар, попри весь завданий стрес, починав дивуватися. По-перше, добре йому знаний колега видавався набагато п'януватішим свого звичного робочого стану. По-друге, куди й поділася властива Дмитру – між іншим, в стані будь-якому – швидкість і точність фахових суджень, конкретність оцінок, котрі не раз завдавали клопоту постачальникам його клієнтів. Патологоанатом валькувато ходив навколо тіла, нудно торочив про складність і багатоступінчатість належних процедур... Тим часом один з молодиків уже вдруге нервово відповідав на дуже наполегливі виклики мобільника, дедалі темніючи з лиця. А Дмитро правив своєї. Це ж доки до розтину дійде, схоже, доведеться консилиум збирати, і без судмедексперта спершу ніяк не обійтись... Насправді ж столичним птахам у їх справі було ніяк не обійтись без його, Дмитра, особистих підпису й печатки. І він це чудово знав, та й головлікар теж, – хоча все менше розумів, що ж відбувається. Зате зрозуміли, хоча й по-своєму, спеціалісти глибокого профілю, яких дико наглили спливаючий час і вже оскаженілий київський генерал.

– Слухай, ти, му...жик, – один з них ніби легенько, по-дружньому, взяв Дмитра за лікоть, і той шарпнувся, трохи зблід. – Який судмедексперт? Який консилиум? Сказано ж тобі – серцевий напад, авто втратило керування. Зустрічна смуга, аварія... Але помер від серця, зрозумів?

А розтин потім, сам зробиш, що це тобі варто?

– Так оце ж... варто, так... – промимрив Дмитро. Змінив платівку. Почав скаржитись на відповідальність, що завжди тяжіє над його посадою, але ніхто на це не зважає, належним чином

не поцінує... Словом, натякав так нахабно, що головлікар вже й отетерів. Молодики переглянулись. Один дістав великого райдужного папірця, з тих, що почали виглядати все переконливіше на звичному досі зеленому тлі.

– Досить? – запитав ледь презирливо.

Дмитро квапливо закивав. Похапцем, зіжмакавши, запхав купюру в кишеню халата, чим остаточно добив головлікаря. За кілька хвилин спеціалісти глибокого профілю, уважно вивчивши оформлений за всіма правилами документ, вилетіли до свого звіроподібного джипа, мов корок з пляшки шампанського.

Мені б шампанського тепер не завадило, подумав головлікар. Навпіл зі спиртом. І уважно подивився на Дмитра. Той спокійно зустрів багатозначний погляд. Обом було відомо, що патологоанатом чимало знає. І, на відміну від деяких об'єктів його досліджень, саме ці знання загалом сприяють довголіттю. Головлікар повільно відвів очі. Але ще довго силкувався вирахувати, що ж криється за поведінкою колеги. Звісно, що не гроші. Бо які то гроші – сотня євро?

Якби міг на той момент добутися правди, порадив би дуже, що прекрасні лікарі кардіологічного відділення знаходяться зовсім недалеко від його кабінету.

Правда почала проявлятися, коли Дмитро повернувся до несподіваного тіла. Загадкового для головлікаря і надто добре знайомого Дмитру. І це худорляве обличчя з чуттєвими, повними, тоді ще по-дитячому безформними губами, і густе темно-русе волосся, зрозуміло, навіть без сліду теперішньої сивини, і широкоплечу поставу він тривалий час спостерігав за сусідньою шкільною партою. Також, нерідко, в протистояннях на баскетбольному майданчику. Так, колись він, Дмитро, як і Микола Мовлян, непогано виглядав у цій рухливій грі.

А зараз у нього затрусилися руки. Не від похмільного синдрому. Вгамував себе, знову вдивляючись в обличчя, ще рік-два тому знайоме мільйонам телеглядачів. Звісно, не в цих моторошних землисто-жовтих барвах. Але, якби спеціалісти глибокого профілю мали трішки ширшу підготовку, а головлікар – заледве менш переляканий, вони б зуміли розпізнати деяку різницю між

виглядом Мовляна і пересічного, звичного Дмитру мертв'яка.

Микола був у глибокій комі. Коли поверховим оглядом не відстежуються ані дихання, ані пульс. І доправили його сюди аж надто швидко, щоб запідозрити відсутність інших характерних ознак. Власне, якби Дмитро бачив, що залишилося від красеня – «Ніссана», звідки з автогеном видобували Мовляна, теж би не засумнівався, що завдання виконане. Задіяний в спецоперації «МАЗ» також навряд чи підлягав ремонту.

Зате ремонту міг підлягати Микола – якщо не помре найближчим часом і якщо про нього не згадають раніше ті, кому слід. Тим-то Дмитро й доводив до сказу запресованих згори молодиків, щоб вони й думати забули проконтролювати розтин. Смертельний для Мовляна в усіх випадках. Щоб пам'ятали п'янделигу і недалекого хапугу, а не того, ким патологоанатом міг виявитися насправді. Міг, але виявленим ще не був.

А був він зовсім не публічно довіреною особою однієї з опозиційних політсил в цьому регіоні. З достатньо багатими і своєрідними повноваженнями, в основі яких, одначе, залишалася повна анонімність. Принаймні, головлікар уявлення не мав про широту інтересів свого підлеглого.

Дмитро ще раз придивився до виснаженого, мертвотного обличчя.

– Стан стабільний, – буркнув під носа. – Стабільніший хіба на цвинтарі...

Ступаючи по-ведмежому – колихалося чималеньке черевце – посунув до непримітної шафки, заповненої всяким господарським мотлохом. Мусив незручно нахилитися, червонів натужно, порпаючись в найнижчому відділенні. Видобув, нарешті, старомодний зовні мобільник, начинці якого, одначе, могли б позаздрити найновітніші моделі. Принаймні, прослухати кодований сигнал могли хіба заздалегідь попереджені, добре оснащені служби. Тому Дмитро, набравши належний в таких випадках номер, майже одразу почув голос сивочолого поета-аматора, одного з залятих друзів Гаранта.

Доповідь була стисла і змістовна. А німотна пауза така, що Дмитро навіть подумав – служба таки працює. Одначе сивочолий

просто лихоманково прораховував шанси, надані майже неймовірним збігом обставин. Схаменувся все-таки швидко.

– Рятувати, безперечно. Задійте резерв... – пролунало слово-пароль. – Але... до Києва везти не можна. Знайдіть щось поблизу.

– Дякую. Знайду, – уривчасто відповів патологоанатом.

Важко сказати, чиї пошуки були шаленішими – Дмитра чи сивочолого. Який прекрасно розумів, що без широкої, забезпечуваної, само собою, телебаченням та радіо, аудиторії його виступ приречений. А весь ефір підлягав брутальному контролю ЗДЕЦ. І жодних можливостей просковзнути мимо цього кракена не мали навіть ду-у-уже самостійні комерційні канали, які так полюбили хизуватися своєю «свободою слова». Чи ще там чогось.

Рішення все не складалося. Зарубіжжя... так, хіба зарубіжжя. Тільки ж цей надзвичайно ласий прихисток для всіляких дисидентів совкових часів – з яких половина, добре знав сивочолий, була банальними сексотами КДБ – останнім часом гірко розчаровував. Повіривши, що в недавній колонії запанувала демократія, їхні корпункти то брали інтерв'ю в Гаранта, то збиткувалися над потугами опозиції, то взагалі шукали, як висловлюювся один із знайомих недоброзичливців бізнес-медіа, «чорнуху – порнуху – заказуху». І від перспективи запобігливого спілкування з тим чи іншим керівником цих надзвичайно вільних і всім доступних служб поет-аматор нервово пересмикнув плечима. Звично прищулив очі, намагаючись – а раптом! – добачити шанс...

З медитативного стану вивів дзвінок мобільника. Сивочолий, за усталеною звичкою, спершу розпізнав номер виклику. І мало не оскаженів – та що ж собі дозволяє ця дівка з його прес-служби, виходить напрямки до самого шефа! Першим пориванням було викликати помічника, щоб підрихтував мізки розбещеній, схоже, співробітниці. Але спрацювала набута мудрість, котра, як відомо, приходиться з роками – або, нерідко, роки приходять самі. Аматор чітко усвідомив, що дівка, діючи отак, підставляє свою очільницю. Але добре продумана зміна орієнтирів – це ж не зрада, а проста передбачливість. Що сивочолий добре знав з власного досвіду. Рішуче натис кнопку.

– Вас шукає журналістка Олена, зі ЗДЕЦ... – після необхідних

пояснень доповіла доволі нажахана власною самодіяльністю підлегла. Жодних лихих намірів стосовно безпосередньої шефині вона не мала, страшенно лякалася несанкціонованого дзвінка Самому. Як на лихо, керівниця десь повіялася і, за звичкою, на її жалюгідні сигнали не реагувала. А в голосі Олени дзвеніли настільки розпачливо-щемні нотки, що інформаційна челядниця сивочолого, мало вгрузаючи в зміст сказаного – вельми завуальованого, слід віддати належне фаховій майстерності мовлянового протеже – насмілилася по-жіночому їй посприяти.

– З'єднайте, – відрубав amator.

... ЗДЕЦ гув, неначе вулик. Всі газети, які зараз поспіхом розхапували співробітники, вийшли з жалобним, доволі містким прямокутником. Де, за доволі примітивним уявленням замовників, помістилося все життя Мовляна. Некролог колезі, якого так передчасно, ще до полудня віку, скосив нещадний інфаркт, підписали не тільки в.о. президента ЗДЕЦ, а й дехто з високопосадовців Пагорбів, а також, як заведено узагальнювати, діячі мистецтва і культури.

Олена не прочитала жодного штампованого рядка. Мов зачарована, постійно вдивлялася в фотографію. До честі виконавців замовного дійства, вони вибрали світлину, де Мовлян був справді, мов живий – швидкий, енергійний, дотепний. І Олена, з несподівано гострим відчуттям, згадала своє вичікування під колоною в вестибюлі ЗДЕЦ і миколину невідпорну усмішку та – водночас – застережливий погляд...

От застерігатись їй тепер, гадалося, було вже нічого. Згадала ще випадкову зустріч з Петром, схудлим і почорнілим за дуже короткий час. Незв'язно пояснював, що хоче розібратися з «Нісаном», за кермом якого нібито й загинув Мовлян. Якщо навіть вдарений, треба ж до ладу привести – пам'ять про шефа.

– А мені кажуть... Ніжно так кажуть – забудь про цю тачку. Там слідство, те-се... Ми тебе – кажуть – захочеш, на мікроавтобус посадим, зарплатня набагато більша... Що з ним утворили, знаєте?..

Залізною рукою колишнього десантника вхопив за передпліччя, силкувався заглянути у вічі. Але, побачивши смертельну

блідість Олени, повільно розтис пальці. Відвернувся і почовгав, опустивши плечі, коридором.

Ті синці ще не зійшли з руки, якою вона набирала заборонений мешканцям ЗДЕЦ, але добре їй відомий номер прес-служби опозиційної політсили. Спершу все було, як і годиться, довго, нудно, безглуздо. Щойно заходило про Самого – а ні з ким іншим Олена спілкуватися не збиралася – їй туркотили про наради, заходи, перевантаженість. Вона не вгамовувалась. Аж раптом...

Почула люб'язний голос. Котрий вже десь рік не лунав на провідних телеканалах. Говорили вкрай стисло, прекрасно розуміючи можливості рідної держави. А завершували перемови дещо пізніше, в одній з більш-менш захищених криївок, яку надав досі відданий бізнес-партнер партії сивочолого. Олена гадала, що шокує опозиційного лідера своїми версіями стосовно смерті Мовляна. Але сама зазнала шоку, набагато глибшого.

– Я... все зроблю. Все!.. – прошепотіла вона при завершенні розмови.

Наступного ранку Олена заходила до пірамідально-єгипетських склепінь вестибюлю ЗДЕЦ, майже фізично відчуваючи, як пече груди непримітний, власне, лазерний диск і муляє, тре в кишеньці внизу живота маленька комп'ютерна флешка. Їй здавалося, що погляди всього табуна зануджених сержантів і прапорщиків перевіряючих постів спрямовані саме на ці привабливі частинки її тіла. Невдовзі з'ясувалося, то була переоцінка. Їй буденно проставили входні помітки на режимних папірцях і навіть не провели прискіпливим поглядом.

А даремно.

Бо Олена не пішла в свій робочий закуток. В одну з комірок, які геніальне керівництво вигородило для видатного оглядача і двох десятків її колег, котрі, власне, і робили все оригінальне, що залишалося під ЗДЕЦ – на території, приблизно вдвічі меншій, ніж кабінет того віце-президента, що став, завдяки Мовлянчу, виконуючим обов'язки першої особи. Олена, не переймаючись формальностями виробничої дисципліни, необхідністю вчасно зафіксувати момент виходу на роботу магнітною карткою, нещодавно запровадженою чуйним, обсілим на вістрі часу роботодав-

цем – шаснула на технічний поверх.

Саме там, у невеликій напівброньованій, з трьома ступенями захисту кімнаті мешкав ще не визнаний світовою спільнотою, але незаперечний юний комп'ютерний геній. В системі ЗДЕЦ він виконував доволі примітивні для свого обдарування функції. А саме, ретельно, згідно наданих згори матеріалів, контролював вихід в ефір всього, що досі з волі ЗДЕЦ ворушилося. І в разі якихось недоречностей – котрих, звісно, після жовтневого перевероту, тобто, як злостивилася опозиція, ЖП – не траплялося, мав негайно перервати передачу.

Безперечно, робота ця юного генія не приваблювала змістом, але втішала непоганою, навіть на рівні провідних журналістів, зарплатнею. Як і годиться, виробничу нудьгу забарвлювали захоплення. Їх, коли чесно, було лише два. Перше – комп'ютер, інтернет, некорисливе хакерство, потроху «форекс». Другим була Олена.

Вона вже давно, спершу з подивом, а потім і порозумінням, звернула увагу на несподівано часті зустрічі з хлопчиною, котрий за всіма технологічними особливостями творчо-виробничого процесу ЗДЕЦ, і на очі їй не мав потрапляти. Але, за першим разом, надати консультацію з приводу найновітнішого цифрового магнітофона з'явився саме він, а не звичний підстаркуватий інженер. Потім, коли виникли проблеми з терміновим перезаписом звуку від того ж електронного дива на монтажний комп'ютер і ніхто не міг дати ради, виник раптово цей патлатий юнак і за пару хвилин позбавив Олену від неминучих неприємностей. І набагато більше часу провів, делікатно пояснюючи, як впоратися з доволі складною системою управління комп'ютерним монстром. Задля наочності брав палець Олени і обережно тицяв ним в ту чи іншу кнопку.

Вона не була ані надто старою, ані трішки дурепою, аби не збагнути, що все це значить. І після ще кількох, ну, зовсім випадкових, технічних консультацій, опинившись, теж незрозумілим чином, в тій самій режимній кімнаті наодинці, вирішила довести свою жіночу зверхність. Тихо продекламувала:

– В очах твоїх буяє ніч – жагуча, пристрасна, і сповнена чекання. Боюся залишатись віч-на-віч. Лібідо – це ще не кохання...

Це було задовго до зустрічі з Мовлянком. Чекала чого завгодно, навіть бурхливого розвитку подій. Хлопчина, молодший років на десять, був безперечно симпатичний. Але після її віршованих вправ і справді палаючі очі пригасили. Зате спаленіло обличчя. Він ввічливо вручив Олені відгестований пристрій і провів до дверей, які – згадувала – заклацнули надто різко.

Потім, вже кілька місяців, всілякі робочі негаразди з її записуючим приладдям регулювали або підстаркуватий інженер, або його молоденькі і, як зазначила собі Олена, доволі пришепелкуваті підлеглі. А юний геній, навіть зустрівшись в їдальні, напрочуд точно опинявся в протилежному кутку.

Тепер вона прийшла до нього сама.

Ззовні двері відчинити було неможливо. Тихо назвавши своє ім'я, вона зачалася біля масивних ступок. Котрі, здалося, минуло невідь часу, нарешті почали рухатись. І вона побачила спершу усміхнене, а потім скам'яніле обличчя юнака. Виникла незручна заминка.

– Ой, вибачте, – нарешті спохопився він. – Тут одна Олена є, з техвідділу... Проходьте, будь ласка...

Як і раніше, вперто звертався до неї на «ви». Олена спроквола переступила поріг. З цієї миті вона постійно бачила себе ніби зі сторони, в уповільненому відтворенні рапідної зйомки.

А ще бачила спершу відчайдушно злі, потім наполохані, а затим відверто сяючі очі юнака. Котрий щось нескінченно розповідь про свої здобутки й винаходи, успіхи в «форексі», а взагалі він зараз на порозі такого, такого...

– Розумничок ти мій, – тихо сказала нарешті Олена. – Але... постривай. Постривай...

Напрочуд точно, майже як в своїх аналітичних передачах, виклала суть. Звернула увагу, що вже після перших слів руки хлопчини зметнулися і натисли кілька клавiш. А потім він уважно дослухав.

– Технічно цілком можливо, – констатував. І знову невідривно дивився на неї.

Обидва розуміли, що все затіяне означатиме для них, щонайменше, безробіття. В кращому разі.

– Ти... ти... – хрипкувато сказала Олена. – Можеш отримати компенсацію.

Крім диска і флешки, вона мала товстеньку пачку портретів іноземного президента, завбачливо вручену сивочолим.

– Ні. Ні. Я не згоден... на таке.

Олена сполотніла. І водночас побачила, як швидко блідне її співрозмовник.

– Чого ж ти хочеш?..

Комп'ютерний геній вже побілів, мов стіна за його плечима. Зате запалали очі. Судорожно ковтнув. І сказав тихо, виразно:

– Я – хочу – тебе.

Власне, Олена таке передчувала. Ще вдалася до дрібних хитрощів, на кшталт – де, коли... Почула неголосне, чітке:

– Тут. Зараз.

Повільно підійшла, схилила голову. Хапливо почав роздягати, порпаючись раптово затверділими, нечутливими пальцями. Олена стояла, безвільно опустивши руки, іноді покірно рухала стегнами, піднімала ногу. Якоїсь миті, ніби прокинувшись, відчула, що знизу на ній вже немає нічого, крім панчо. І глибоко, слухняно нагнулася, вперлась долонями в стілець.

– Нарешті я тебе люблю... Люблю... Люблю!..

Можливо, він і насправді так думав. Але слова вимовляв інші, жорсткі, брутальні. Враз постав дуже великий, страшенно твердий, напружений. І Олена зазнала нестямно гострих відчуттів, коли чесно, давно призабутих. Але навіть насамкінець, вже повільно, знесилено опускаючись на коліна, вона твердо вірила і навіть знала, що все відбувається зовсім не з цим приголомшеним хлопчиною ззаду. А з тим, чию осяйну посмішку запам'ятала востаннє в неміряних розмірів склепі вестибюлю ЗДЕЦ.

З Миколою Мовлянком.

... А самому Миколі на цей час було хороше й цікаво.

Бурхали, здійснюючи неймовірної висоти примарні хвилі, океани плазми. Знову й знову відчував себе розчиненим у вогнистому, світлоносному просторі, відчував, як нуртує, завихрюється, підкоряючись не зрозумілим ще до кінця законам, потік енергії, утримуючи, об'єднуючи його нове єство, безкрає, але й кінечне.

Бо далі, за вируючим осередком, де вихлюпувалися, пульсували небачені сили, починалися п'ятьма, морок, ентропія.

«Ентропія» – ця думка не словом, відчуттям чітко відбилася в свідомості Мовляна, разом з тривогою відчуження, відторження від звичного, такого живлющого, насиченого надвисокими спромогами Середовища. Все ясніше ставало, що Середовище, та космічна, справді безмежна першосутність, що породила його, зараз виштовхує, вивергає занадто високоорганізовану свою плоть; що він уже на межі, вже сягнув краю, за яким – міжзоряний холод, розпад, необоротність...

І раптом все припинилося. Осаяний, болісний, сліпучий спалах – і Микола вже стояв на рівних ногах. Але доволі слабеньких, хоч і взутих в рідкісні для села і його чотирирічного віку сандалики. Та ще й зашпортувався, бо ціле море різнотрав'я гуляло хвилями переважно вище його голови.

То був давно закритий, напівзабутий цвинтар за якусь сотню-другу метрів від старої, ще земством спорудженої на межі минулих століть школи. Де мали кімнатку в прибудові-флігелі його батьки. Звідки й розпочав свою виправу, скориставшись заклопотаністю старших, малий Микола. Найважче було подолати дорогу-колію, спершу вибиту в розквашеному дощами чорноземі, а потім, останніми сонячними днями, засохлу, мов камінь. Тут були і сльози, і пара синців та подряпини на голих колінах. І перемога, коли він видерся нарешті з останнього рівчака і гордо подибав до розхитаної вітром Країни Дрімучих Трав.

Рухатись було доволі складно, заважали численні горбочки або ж неглибокі провалини, а ще траплялися пересохлі, сірі, іноді підгнилі дерев'яні бруси, часом збиті навхрест. Один навіть не був повалений, а, ледь похилившись, високо зводився з трави. Микола обережно торкнувся його жорсткої, розтрісканої поверхні. Тоді, чіпляючись за почорнілу деревину, видобувся на високий, порівняно з сусідніми, горбочок. Зачаровано розглядався навколо.

Вітер вщухав, хоча й продовжував гнати цвинтарем повільні трав'яні вали. Густо настояні запахи, теплий відпар – навіть за літньої спеки останніх днів тут залишалося чимало вологи – щільно обіймали хлопчика. І зводилися, вивершувалися, купчилися

по всьому небокраю неймовірні, вищі, напевне, за Джомолунгму (про неї Микола вже десь чув), нестерпно білосніжні громаддя хмар – напівземні, напівкосмічні мандрівні вежі... Хлопчик зазмер з напіврозтуленим ротом. Але швидко оговтався, помітивши неподалік старезну грушу. Знав, що там можна знайти дуже цікавих комах. Хоча назвати комахою, наприклад, потужного жука-оленя, котрий не раз боляче стискав Миколин палець своїми гіллястими «рогами», ніби й не випадало. Знайти таке диво можна було якраз на груші, як і жука-носорога. І хлопчик рішуче помандрував туди.

... Неймовірно довго тривав день, весь заповнений сонячними зайчиками, пахощами невідомих малому квітів, поважним летом дуже великих, з характерним видовженням крил, метеликів, що їх назву хлопчик звідав набагато пізніше – махаони. Повзала дивовижна гусінь, то зовсім гола, зеленкувата, ніби й напівпрозора – а то застрашило волохата, пістрява, отруйно яскравих кольорів. Юрмилися, падали на квітки дрібні лугові метелики, перелітали дещо більші, ніби з райдужними очима на крильцях. Одного з них малюк примудрився спіймати і, захоплено сопівши, обережно відірвав ті самі крильця, щоб краще роздивитись. І як же він гірко плакав, коли назад їх притулити так і не вдалося, а маленьке, вже зовсім не схоже на метелика тільце, кілька разів судомно вигнувшись, залякло... Але так само, все вище, зводились білосніжні вежі хмар, і невгамовно сюрчали, плигали коники, і нічого, геть нічого не змінила загибель необачного маленького літуна. Микола розтер кулачком сльози і трохи заспокоївся. А далі він щось відчув. Почав стривожено оглядатись.

І побачив зовсім недалеко дорослого, ба навіть літнього чоловіка. Котрий, схоже, добре знав його, зовсім непомітний здалеку, прихисток між кущами глоду і рівно, спокійно рухався саме туди. Дядько цей, чи й дідусь, був у приношеній, блаженській гімнастерці, обвислих, теж захисного кольору, штанях. Коли дід порівнявся з малюком, Микола здивовано відзначив, що його кострубаті, грубі черевики зовсім не чавлять буяюче навколо зело. Висока трава, лугові квіти, що бурхливо заповнили цвинтар, ніби про-ростали крізь взуття і навіть ноги незнайомця.

Але Микола не злякався. Бо вже упізнав таки справжнісінького власного діда. Чий портрет не так давно з'явився в їх кімнаті-комірці, привезений виснаженим, теж немолодим чоловіком. Батько просидів з ним у так-сяк відгородженому завіскою кутку весь вечір і, схоже, ніч, бо коли напівсонний Микола шукав десь під ранок горщика, гасова лампа все ще горіла, і малюк запам'ятав незнайомі досі слова: «Колима... зона... етап». Все це дивно переплелось в пам'яті з дещо пізнішими подіями, коли мати несподівано ввімкнула на повну гучність переважно притлумлювану радіоточку, і дуже довго всі разом слухали напружено-піднесений голос диктора. Котрий озвучував щось малозрозуміле Миколі. Відклалося: «З'їзд... партія... культ особи... товариш Хрущов...» От з хрущами, які нахабно залітали на світло, а потім безпорадно смикались, лежачи догори лапками, все було справді ясно. А те, що бабуся протягом всієї тривалої передачі сиділа дуже рівно, не зронивши ані слова, і тихо вмивалася сльозами, залишалось абсолютно незрозумілим. Доти Микола мав певність, що дорослі взагалі не плачуть.

Отож малюк без ляку, але схвильовано розглядав обличчя, так добре передане незнаним, та, вочевидь, дуже фаховим художником з допомогою олії і полотна. Голений правильний череп, нашорошені трохи вуха, акуратні посивілі вуса. Глибокі, сумовиті, виразні карі очі.

Зараз, коли дід вже порівнявся з заростями глоду, ці очі стали теплими і ніжними.

– Вставай, внучку, – голос, неабияк схожий на батьків, пролунав ніби не в вухах, а в самій свідомості. Малюку було важко розібратися, але різницю він відчув. Простягнув рученята, щоб дід допоміг звестися. Але той ніби не звернув уваги на цей жест. Микола легко схопився сам. Дивно – дід чомусь не хотів приголубити його, навіть відступив на крок. Мав неодмінно зачепитися за колючки чагарника, але цього не сталося.

– Давай погуляємо, Миколко, – сказав лагідно. А малюк, котрому дуже кортіло залізти діду на плечі, мов до батька, раптом відчув, що чинити так не слід. І слухняно чалапав поряд. Спробував схопити діда за руку, але той, ніби випадково, її відвів.

Неголосно розмовляв з малим, неначе розмірковував уголос. Микола заворожено слухав, хоча розумів і не все.

– За людиною невідступно слідує добро і зло. Справа лише в тому, наскільки людина здібна розпізнати одне й друге, знайти між ними межі та обрати те чи інше.

Людина серед чисельного тваринного світу – абсолютно окремих суб'єкт. Вона є повна досконала форма з високорозвиненою організованою матерією, головним мозком і розумною, вічною душею... Кора головного мозку не є чиста дошка, а монтаж-дошка, де певним подразненням включаються до дій відповідні центри...

Малюк зачудовано дивився на діда. В своєму віці він вже вмів читати і навіть подолав кілька дорослих книжок – засвоївши, звісно, не так і багато. Але те, прочитане, чомусь нагадувало Миколі пріснувату кашу, силоміць натоптувану. А слова Сави Артемовича – він уже пригадав, як того звати – відлунювали, ніби цвяхи, вправно забивані батьком. І ще виникав спомин про голку, якою мати залюбки лагодила товстелезну «кухвайку».

– Праця, вправність людину лише удосконалює, та не створює нічого нового ні фізичного, ні технічного. Не праця створила людину, а людина удосконалила працю, бо має на це розумові здібності. Праця властива і комасі, і пташці, будує складні галереї кріт, мостить лігво ведмідь, але всі вони залишаються кожен на своєму місці... Хоча й людина не підкоряє природу, а лише пізнає її закони. Вона, навіть, не творить ідей, а лише їх використовує. Ідею літака запозичили у птаха, а реактивного рушія – в личинки.

Тут малий Микола насупився. Чомусь він був певен, що таки здатний щось створити самотужки. Дід ніби вгадав його протест і лагідно повів рукою.

– Ти ж глянь навколо...

Пливло, тремтіло розпечене полудневе повітря. Роїлися, золотисто зблискували хмари комах. І неквапно торували шлях в насиченій синяві нескінченні білосніжно-бавовняні башти, – ген, ген за овид...

– Хто збагне велич всесвітнього простору, процеси створення й руйнування, його механіку; хто ладен осягти розумом закони

органічної природи... – неголосно продовжив дід. – Найскладніші процеси, за яких нікчемна личинка з часом набуває нової форми з визначенням кінцівок, крил, очей і інших частин тіла, а пізніше з'являється справжня, абсолютно відмінна від личинки, з прекрасною грою кольорів, комаха... Хто розкриє тасмницю найдрібнішого зернятка, яке несе в собі певну форму велетня-рослини, яке включило в себе якості і своїх далеких попередників, і далеких нащадків?

Микола все прекрасно розумів. І знову, майже благально, потягнувся до діда – він ще й досі полюбляв «гуляти на ручках». І знову дід неочевидно, але дуже вправно, ухилився. Тихо продовжив:

– Тобі є над чим задуматись...

Звідки споконвічна матерія, хто створив її різноманітні форми – сонце, комети. Хто зібрав їх в неосяжні острови галактичних просторів. Хто привів весь світ космічних тіл до руху і спрямував кожне з них по абсолютно постійних і певних орбітах?

Тут Микола виявив, що дід уже вивів його ближче до школи, і доводиться долати трикляту колію, щоб рушати до флігеля. Малюк мужньо почав перелазити через глибоченні, як для його зросту, скам'яніло пересохлі баюри. В якийсь момент спробував спертися на дідову, таку близьку, руку – але пальці незбагненним чином вхопили тільки повітря. Він боляче забився і мало не зарюмсав.

– Вибач, внучку, – малюк гостро відчув глуху тугу в голосі Сави Артемовича. А потім наблизилися, задзвеніли зовсім інші, юні голоси. Микола з подивом оглянувся і побачив цілий гурт старшокласників, що звідусіль збігалися до нього. Тоді підвів голову і раптово, з величезним подивом збагнув, що нескінченним, здавалося, день таки завершується. На сході громадились, насували вже потемнілі хмари, верхівки їх ще густо, криваво червоніли, а внизу западала глуха тінь. Годі було вже розрізнити окремі зарості глоду, терну, іншого чагарнику, що дико розрісся на цвинтарі. Повільно, тяжко проgrimіло, кресонув землистий, загублений в товщі хмар відсвіт. Востаннє засвітився, згас у насуваючій пітьмі порослий берізками купол занедбаной церкви...

Микола, трохи наляканий, подріботів назустріч добре йому знайомим хлопцям з десятого «А». Набагато швидше наближалася вже покликана ними мати.

Мало не з обіду, помітивши нарешті пощезання первістка, батьки впадали в дедалі більшу паніку. Коли пошуки в короткому радіусі ні до чого не призвели, обидва класні керівники мобілізували своїх підопічних і влаштували справжнісіньке прочісування місцевості. Але зусилля спрямували на ставок, ще пару невеличких водойм та недалекий порівняно ліс. Як не дивно, сусідній цвинтар повністю випав з поля зору – «мов пошептав хто», згадувала пізніше мати.

Саме вона зараз рішуче скорочувала дистанцію до Миколи, і той, оцінивши раптом динаміку пересування молодого педагога, затурбувався.

– Мамо! – гукнув навперейми. – Мамо... Так я ж з дідом гуляв... з дідом Савою...

– Яким... дідом... Савою?... – ледве перевівши дух, ошелешено перепитала та.

– Так ось же він, – малюк наївно тицьнув пальцем за плече, де весь останній час, мов пришитий, рухався поруч з ним давно замордований – чого Микола знати не міг – сталінський в'язень. Побачивши ну дуже дивний погляд матері, рвучко повернувся.

Діда не було. А от потиличник, чи не вперше в житті отриманий, був ваговитий і смачний. Микола сів у траву і тихо заплакав. Не від болю.

Зате біль, який пережив у трупарні Мовлян, коли його забирали зі столу, мало не повернув журналіста до тями. Але вже починали діяти хутко зроблені ін'єкції. І він знову поринув у свій примарний світ.

2

Горопашний, як подумки колись визначив Мовлян, колега-віце, котрий волею випадку нині доволі впевнено почувався в ролі виконуючого обов'язки президента ЗДЕЦ – радісно потер руки. Наставав найприємніший момент в доволі клопітному, слід визнати, робочому графіку. Річ у тім, що після неабияких стресів,

смерті від «хард аттак» спершу дійсного президента, а потім і першого віце, Мовляна – усталений більш-менш в.о., напевне, на нервовому ґрунті, основні позитивні емоції почав отримувати переважно з харчами. Був десь Миколиним ровесником, але навіть цілі табуни свіжесенької телятинки, що гарцювала навколо зграбними ніжками, ретельно селекціонованими менеджерами набагато нижчих рангів, викликали у в.о. лише тоскную думку: «А воно тобі треба?» Зате кулінарія... Віднедавно взяв за звичай переглядати головний випуск новин у власній кімнаті відпочинку. Споживаючи телепродукт разом зі смаковитими наїдками, і, що там гріха таїти, невеличкою кількістю дуже якісного алкоголю. Ну, віскі, текіла, коньячок – бажано, автентичний, французький. Бажання, само собою, було кому вгадувати.

Отож в.о. прискіпливо оглянув стіл після заходів, здійснених тямущою секретаркою. Залишився, загалом, задоволеним. Турбувала, звичайно, відповідність чорного кав'яру задекларованим на етикетці даним. Хоча високий митний начальник і божився, але... Завжди залишається оце кляте «але». А от домашня ковбаска... В.о. принохався, ледь опустивши повіки. Ні, таки молодчина ця недавно взята на роботу тітонька. Та їй вже пора редакцією завідувати, а не просто стовбичити в кадрі. Що значить – немає фахового досвіду, та й самого фаху, чесно кажучи? Є головне, панове. І в.о. грізно зиркнув навсібіч, вже передбачаючи заперечення страшенно нудного в таких випадках керівника підрозділу.

Глянув на свій скромний – всього з десяток штук убитих енотів, авжеж – «Картъє». Випуск починався за кілька хвилин. І головним його вважали не завдяки прайм-тайму чи там насиченості ексклюзивами. Причина, панове, інша. Це було «ноу-хау» в.о. і предмет його глибоко захованої гордості. Якщо раніше всі провідні канали отримували головні сюжети просто відредатованими ЗДЕЦ, але транслювали їх самостійно – то нещодавно розпочався сміливий і багатообіцяючий експеримент. Коли вже й сам сигнал поширювався виключно від ЗДЕЦ, набуваючи надалі лише необхідних брендівих ознак.

Словом, от зараз... після цієї чарки «Вайт Хорс»... і цього дерунчика з чорною ікрою... весь телепростір держави, без жодних

альтернатив, заповниться ретельно вивіреном і лише ним контрольованим доробком ЗДЕЦ. Він схвально кивнув, побачивши стартову, загальну заставку, і перехилив ще трішки. Повинні ж там, на Пагорбах, оцінити таке новаторство... Можливо, і цього бридкою «в.о.» вдасться невдовзі позбутися... Тепер відразу на кількох моніторах, відрізняючись лише логотипами незалежних буцімто компаній, біг однаковісінький відеоряд. В.о. самовдоволено посміхнувся. А тепер, справді, домашньої ковбаски...

Він ще її прожовував, смачнюшу, дбайливо підігріту, коли вдарив грім. Гроном з ясних досі плазмових площин, власне, можна було б вважати дзвінок спецтелефона, котрий вривав марш від «Фауста» композитора Гуно. Але ще кільканадцять секунд до цієї музичної вставки змертвілий в.о. дивився просто в вічі несподівано посталому на всіх без винятку екранах держави сивочолому. І слухав страшні, убивчі слова.

Поет, звичайно, був із цього дядька так собі. Але текст звернення опрацювали, безумовно, розумні хлопці. Тут вам і скорбота за станом свободи слова, загнаної Гарантом. І відвертий заклик виборювати волю не тільки слову, а й суспільству. І безмежне вболівання з приводу загибелі – таки ж від інфаркту – молодого зовсім, талановитого журналіста. А на завершення – гримучий, мов ота змія, фінальний акорд.

– Маємо точні дані, що Миколі Мовляну, котрий ніколи не мав серцево-судинних проблем, була влаштована... – тут сивочолий тонко посміхнувся. – Влаштована така звична останнім часом автокатастрофа. Медичні висновки фальсифіковані. Але тепер я скажу головне, – заклятий друг Гаранта наблизив обличчя до камери. – Микола Мовлян живий, врятований від посіпак узурпатора і невдовзі... – значуще підняв палець. – Невдовзі дасть свідчення у Верховній Раді. Дуже ґрунтовні свідчення.

А далі, під грайливу музичку, пішов прогноз погоди... Але, якби навіть ведуча пообіцяла на сьогодні тридцятиметровий цунамі по всій території України, в.о. на це б не реагував. Він вслухався, як після короткої перерви знову гримить мефістофельськими акордами спецтелефон. Встав, похитуючись – обличчя побуряковіло і, здавалось, розпухло від приливу крові. Недалад-

но змахнув рукою, ніби муху відганяв – насправді ж намагався схопити слухавку. Все стало більше більше більше потім менше менше менше і кімната почала повільно обертатися навколо. А тоді на нього стала падати підлога, він кволо пручався, відштовхував слизький паркет, що зрештою щільно придушив в.о. і повністю затулює світло.

... Переполох, розпочавшись на дванадцятому, президентському поверсі ЗДЕЦ, ринув, мов та вода з пробоїни «Титаника», стрімко захоплюючи виробничі, технічні, режимні відсіки всього громадя «фломастера». Вже ніхто нічого не контролював. Комп'ютерний геній вирішив, що за таких обставин справу ще не завершено. І коли в розкішному кабінеті на Пагорбах після деякої метушні знову увімкнули плазмовий екран, на всіх каналах в багатозначній тиші з'явився портрет Миколи Мовляна зі знайомою мільйонам телешанувальників сліпучою посмішкою. Єдине, на що спромоглися розгублені технарі ЗДЕЦ, так це «вирубати» сигнал повністю.

Миготливе шипіння, яке заповнило в цей момент робоче приміщення Гаранта, видавалося чи не ідеальним фоном для успіхом зібраної наради. Але, якщо хаотичні пробіски в телевізорі приборкали одним натиском кнопки, то з блискавицями в очах старшого співрозмовника складалося набагато гірше. Власне, й термін цей, співрозмовник, виглядає неточним. Бо жодної розмови не було – був натхненний, переконливий, іскристий монолог. Молодий Адміністратор дізнався, зокрема, багато цікавого й навіть оригінального про деякі таємниці свого походження і пікантні особливості його, Адміністратора, генеалогічного дерева – до предка неандертальця включно. Коли промовець зрештою зупинився, щоб пересапнути, в молодшого автоматично спрацював основний апаратний інстинкт – перевести стрілку.

– Але ж... це його люди займалися... – пробелькотів.

– Заткнись, – майже лагідно порадив старший. Але глибоко виточені підозрливості носогубні складки і чутливий, виразний ніс таки перенацілились на третього, досі мовчазного, учасника.

– То... де ж він? – з тією ж застрашливою лагідністю звідався старший.

Звертався він до високого чоловіка в затемнених окулярах, чиє цивільне вбрання і за версту не приховало б суто військової виправки. Він і справді був відомий, кому слід, як генерал К. Тільки підлеглі нерідко вимовляли це скорочення протягло, «Каа», маючи на увазі моторошнуватого для всіляких там бандар-логів пітона з відомого навіть міліціонерам твору Р.Кіплінга. Генерал дійсно відзначався холодною розважливістю і крижаним спокоєм рептилії у найкритичніші навіть моменти. Одначе зараз він зняв і почав крутити в руках окуляри, що промовляло вже багато про що.

– В моргу його немає, – коротко повідомив.

– Отакої, – ніби аж весело озвався старший.

– Тіло, чи мертве, чи живе, вивезли за кілька годин до виступу цього блазня, – сухо, протокольно продовжував генерал. – Діяли під нашою вівіскою, пред'явили дуже грамотно підроблені посвідчення...

– А може, це справжні посвідчення були?.. – люб'язно поцікавився старший.

Генерал деякий час дивився в побляклі трохи з віком, але дуже чіпкі очі навпроти.

– В нас є перевертні, – сказав нарешті спокійно. – Але... Не по цій лінії.

Старший звернув увагу, що з ним вже давно намагається з'єднатися помічник. Взяв слухавку, мовчки, довго покусював губи. Неприємна, коли лагідно казати, ознака.

– Ну от, догралися. В кількох містах опозиція збирає мітинги, – сказав, ніби й ні до кого не звертаючись. З якимось бридливим інтересом розглядав оцих двох. Різко розвернувся до генерала.

– Знайти. Доправити – живого або мертвого. Якщо справді живий... – знов пожував губами. – Ще краще. Він у нас ще виступить, в прямому ефірі, ха-ха... Йди, займайся.

Від цього короткого сміху навіть генералові зробилося зимно. Молодий Адміністратор, залишившись наодинці зі старшим, теж почувався вкрай незатишно. Раптом його осяяло.

– Я продумав план, – сказав підкреслено діловито. Насправді він вигадував його на ходу. – В опозиції має з'явитися новий сильний лідер, бажано яскравіший за цього... поета. І цей лідер

має бути нашою, керованою людиною.

Старший дивився недовірливо. Але дав знак говорити. І поступово в бляклих чіпких очах почала виростати цікавість.

Тим часом генерал К почав діяти. Поставив на вуха всю свою розгалужену, мов канцер в останній стадії, службу. Одним з плодів цієї бурхливої роботи бійців, переважно, невидимого фронту стала ще одна нарада утьрох. Тільки відбувалася вона оддалік від Пагорбів, в скромному, старомодному швидше, кабінеті, котрий колись до болю нагадав Мовляну пересічний чиновницький апартамент двадцятирічної давності, рівня десь так завідувача відділу ЦК КПУ. Враження підсилювали ще й акуратні томики класиків марксизму-ленінізму в зашкленних шафах. Тільки, всупереч застійному ритуалу, звичне ПЗТ Бланка-Ульянова-Леніна доповнювали праці корифея всіх наук Джугашвілі-Сталіна і роздобуті невідомо яким чином – принаймні, дуже дорогим – твори Бронштейна-Троцького. Здивованим нерідко відвідувачам Дон – колишній комсомольський ватажок Петро Лихоправ – пояснював вичерпно:

– Бандити були – нам далеко... Треба, батечку, вчитись, вчитись і ще раз вчитись...

Хоча і сам Дон, і запрошені двоє теж засвоїли чимало, та ще й в нових історичних умовах. Взяти хоча б Олеся Анджеєвського, відомого більше в оточенні Дона, як Права Рука, ПР. Сидів, лагідно посміхаючись, поглядав ясними, мало не дитинними очима принципово непитущої людини. Зразковий сім'янин, батько вже трьох дітей, і, – знав Дон – на часі четверте поповнення. В тісному колі дуже обмежених людей – котрі, втім, цей жарт цілком розуміли, – вже стало легендою, як на початку свавільних дев'яностих ПР сумістив домашні обов'язки з виробничими. В одну слухавку він диктував доньці розв'язок задачі з фізики, а в другу – вказівки бригаді, відправленої на розбірку з безбаштовими партнерами-конкурентами. У підсумку донька отримала п'ятірку, а зайве відморожені рекетири – зеро, як висловлювався Майкл Корлеоне. Якщо точніше, то й за цей нуль розписатися у відомості було вже нікому.

ПР виглядав ще більш милим і таким собі хатнім на тлі тре-

тього. В означених вузьких колах той мав кодове позначення – Брокер. Може, тому, що нерідко опікувався транзитом делікатних вантажів, часом живих, часом – порошкової консистенції. Колись непоганий професійний футболіст, зберіг на початку шостого десятка сухорляву гінку постать. Хоча, вживаючи його ж терміну, ковбик над паском таки виділявся. Що давало підставу, поглядаючи на себе в дзеркало, іноді іронічно бурмотіти:

– Авжеж, п'ятдесят... Почався зворотний відлік. Період само-реалізації плавно переходить в період самоутилізації...

Сам Дон тим часом вважав Брокера справді висококваліфікованим майстром утилізації, тільки застосовно до недругів та їх зазіхань. І зараз він пильно, ніби заново, вивчав це достатньо свіже, худе, носате обличчя. Брокер, невдоволений такими відвертими розглядинами, ворухнув уперто, по-чоловічому випнутим, ретельно поголеним підборіддям. Лихоправ хмикнув і звелів запрошеним сідати ближче.

– Ці шури ніяк не вгамуються. Після наїзду Рахманова, який завдяки нашому другу сповна отримав по писку... – Дон зловтішно усміхнувся, показавши жовтуваті потужні ікла. – Вони взялися перерозподіляти фінансові потоки. А головне, прагнуть зменшити залежність від наших позицій в Швейцарії... – швидко зиркнув на ПР. Той віддано стежив за шефом своїми чистими очима. Але трохи зашарівся.

– Там буде окрема невелика розмова, – як завжди, голос Дона в таких випадках нагадував важелезну брилу, що невідворотно суне, зрушена підземним повтовхом, з високогірного схилу. А обличчя, ще недавно близьке до благородного мармуру, тепер скидалося на червонястий, грубо обтесаний і вивітрений граніт. Помовчав.

– Ця розмова буде потім. А зараз... – він несподівано начепив далекого окуляри в застарілого штибу оправі і почав роздивлятися дрібно помережані папірці. – Зараз треба просто дати їм по руках.

– Я вирішив підтримати опозицію, – оголосив спокійно.

На обличчі Брокера не ворухнувся жодний м'яз. А ясний погляд Правої Руки ледь затуманився в передбаченні нових

клопотів. Що ж, логічно. Якщо ти не берешся за політику, то вона неодмінно візьметься за тебе. Не так політика, як оці захлапні політикани. Що вже перетворили поле своєї діяльності не в концентровану економіку, як визначав видатний винахідник концтаборів товариш Ленін, а в концентрований кримінал. Що ж, з вовками жити... ПР скривився, піймавши себе на банальності. Добре, хоч Дон цієї гримаси не помітив.

– І почнемо з Мовляна. Зараз навколо його імені і незрозумілої долі дехто непогано розкрутився. А сам Микола... – він ще раз глянув на папірці. – Сам Микола захований людьми... – поморщився. – ... поета в рідному містечку. Він в комі, але, схоже, видряпається. Біда та, що я з цими хлопцями принципово не маю контакту ще з компартійних часів і точних координат схованки встановити не можу. Зате їх вже практично визнав наш спільний друг Каа...

Тепер незворушним залишався ПР, а от зіркі очі Брокера, звичні дивитися крізь прицільну рамку, просто так і вп'ялися в Дона. Той знову продемонстрував жовтуваті ікла.

– Він остаточно все уточнює і скоро проведе операцію вилучення. Про час «Ч» мене повідомлять заздалегідь... Реаніmobіль і джип охорони вирушать на Київ. І, дивіться...

На окремому столі з'явилася не зовсім звичайна карта. Швидше всього, результат комп'ютерної обробки зйомок розвідувального супутника. Всі троє уважно розглядали виділену маркером ділянку. Репліки стали уривчасті.

– ... реаніmobіль потім заганяємо в рефрижератор «МАН»...

– ... тягач супроводжує офіцер ДАІ – справжній підполковник...

– ... а фальшиві даїшники блокують рух на межах робочого відрізу траси – це в момент «че плюс один»...

– ... не забути ворота фури закласти відповідним товаром, «ніжки Буша», чи там консерви...

– ... восьми стволів вистачить, щоб з гарантією...

– ... і далі очима манівцями...

– Авжеж, «МАНу» й треба – манівцями, – Дон явно перебував у доброму гуморі, збираючись не тільки врятувати друга,

але й смачно плюнути в юшку партнерам, що зарвалися. Хоча, з іншого боку, не дуже й хотілося допомагати тим, хто робив зараз піар-бізнес на біді Мовляна.

... Котрий знову перебував у невідомій космічній далечі. Знову й знову Миколу огортало сяючим, хлюпотливим теплом без кінця й краю, хвилі – переливи дивного світла – котилися його тілом, ніби розмиваючи, розносячи Мовляна пронизаним сонцем простором. І щоразу струшував холодний ляк від раптового усвідомлення, що його і самого ось-ось немає, він всюди й ніде, розтанув у вогнистому океані... Наполоханий владним імпульсом інстинкту самозбереження, спробував зупинити своє шугання.

Сталося. Підліток Микола Мовлян стояв на ганку одноповерхової сільської школи, пристосованої влітку під піонертабор. Серце калатало об цератову палітурку захованого за пазуху загального зошита. Облизнув пошерхлі губи, плигнув униз.

Між перших сосон бавилися з м'ячем молодші дівчатка, загаласували: «Розумака – задавака, задавака...» Мовлян глянув темно. Був змарнілий, з-за вух неохайно стирчало волосся. Мовчки, втупившись під ноги, ступав гарячою глищею. Вторована босоніж дітлахами стежина репалася від спеки. Микола тихо дихав розтуленим ротом, звернув убік.

На свіжих пеньках загусла, жовтіла сірчано живиця. Він поклав на сосновий оцупок зошита, глибоко зітхнув. Озирнувся. Гаряче, томливе безгоміння... Глухо, сильно вдарило в грудях – вивів, завмираючи, перші слова: «Експериментальний рейс».

Укляк навколішки, гриз олівця. Губи заворушилися – повторив двічі:

– Небо було високе і порожнє, і зовсім, зовсім не було нікого на площі, тільки дощ ішов, м'який і теплий, а може, що й ні.

Вслухався. Бачив виразно той прикосмодромний курний майданчик, сохнучу, закіптявлену траву в стиках гігантських плит.

Космонавт, стомлений, зрозпачений жорстокістю Експерименту, обрубаними крилами – подвійна, сизо-червона тінь... Мовляну защеміло в горлі. Зсутулившись, квапливо, сильно натиснув олівцем. Твердий графіт волохатив папір, Микола, хапаючись, шкрябав нігтем осердя: «До дідька, пише...» Щез час. Рухались,

лягли на пеньок тіні. Мураха, жвава, рудезна, заповзла на рядок...

Микола, мов спросоння, дивився на комаху. Розчепив затерплі пальці – олівець вислизнув, покотився сторінкою. Микола силкувався, не міг її прочитати – зчужілі, плоскі, незначущі карлючки... Мерзлякувато повів плечима, руки звисли. Не чув легких кроків. Марійка вив'юнилася збоку, вихопила зошита.

– Відлюдько, відлюдько знайшовся... От щоб знав – не віддам, кому листи пишеш... – торохтіла оддалік. Додала, вагаючись:

– Ага, і прочитаю... «Туманилась рівнина. В розривах хмар проглядало світило, схоже на мідну монету. Крізь запону туману зблискувало оранжеве око маяка, який позначав місце спуску... Григір прикріпив випромінювач до скафандра і рушив униз, чіпляючись за виступи вологих скель...»

Спотикалася, змовкла. У Миколи некрасиво обтягло підборіддя, зіжмакано: «Віддай... Чуєш, віддай...» Переніссям нап'ялася синювата жилка. Марійка закліпала: «Ти чого, чого – мухоморів наївся?»

Мовлян ступив до неї – натикався на пеньки. Повторила жалібно: «Та візьми, візьми...» Тицьнула зшиток. Хлопець спинився, одвертаючись, чи то схлипнув, чи зітхнув. Тихо сказав:

– Ти не зважай, нічого... Просто, – ковтнув, гірко морщився, – не можу, не можу...

Вже ніяковіючи, запихав зшитка під майку. Марійка поспитала боязко:

– А це... Це ти з книжки списав, правда? Інтересно як...

Микола знову почав супитися. Відповів низьким голосом: «Ну, з книжки...» – «А назва, назва яка?» – не вгавала, осмілівши, дівчинка. Микола несподівано, щасливо осміхнувся, проказав:

– Краю нам не буде.

Марійка докірливо зморщила носик: «От і дуриш, нема такої... Скажи чесне піонерське...». Микола глянув спідлоба: незвично, терпко... В дівчиська веснянки розбіглися, поблідли, очі – лякливо побільшали. Сказав:

– Її ще немає. Я її пишу... Але це, – наголосив суворо, – таємниця...

І знову болісний спалах, і такий лагідний світ навколо потьмя-

нів, звужився до жевріючої спроквола цятки – примарного світла в кінці тунелю, яким повільно рухався сам Мовлян. Тим часом його змучене тіло окремо почало рух в реаніmobілі, завантажене людьми генерала К. Старший з них набрав на мобільнику, захищеному нібито від прослуховування, потрібний номер і проказав фразу, безглузду для невтаємниченого.

Тільки не для Дона, який прослухав ці слова вже за хвилину. А ще через кілька секунд на мобільниках Брокера і ПР висвітились достатньо безневинні СМС-ки.

Спецгрупа вже проїхала частину дороги до столиці і якраз рухалась більш-менш вільною від всіляких генделіків та АЗС ділянкою траси. Старший хотів зробити чергову доповідь і матюкнувся, виявивши, що накриття несподівано пощезло. Також відмітив, що жвава в таку пору магістраль чомусь майже порожня, лише спереду суне проїдений іржею «ЗІЛ» – тягач з довжелезним торохтючим напівприцепом, а ще далі, зустрічною смугою, наближається теж допотопний «рафік». Задуматись над таким збігом офіцер не встиг, бо мусив вилятись набагато запальніше – тепер цей сільський йолоп почав повертати на другорядну дорогу до якоїсь своєї Захлюпівки, та ще й з неналежної смуги, повністю перегородивши шлях джипу з реаніmobілем. Під вереск гальм машина охорони мало не тицьнулася хромованим рилом в облізле сидло тягача, перемашене почорнілою оливою. Реаніmobіль зумів акуратно зупинитись на узбіччі. Ошалілі, старший з водієм виплигнули на асфальт, і за мить там уже лежав, прикриваючи руками голову, типовий наголений шоферюга у замашеній ватянці. Відвівши душу парою копняків під ребра, старший нахилився над порушником.

– Документи... мати!...

– Зараз, зараз, – забелькотів шоферюга. Поліз за пазуху. Рука несподівано спритно висковзнула з-під бруднющого спецодягу, і надзвичайно подивований офіцер побачив у ній новенький пістолет «Беретта» останнього зразка.

Це був останній подив у житті старшого спецгрупи, і водія теж. А їх колеги в джипі навіть не встигли сповна усвідомити шок, коли борт до борту, на відстані витягнутої руки, зупинився

той самий зустрічний «РАФ», про якого всі забули. Негайно вилетіло, розсипалося все бокове скло, і на джип обвалився град автоматних черг.

Менше ніж за хвилину з охороною було все скінчено. Гострий дух згорілого пороху, інший, млосний, солодкуватий запах... Брокер з «Береттою» – це був він – миттю відірвався від асфальту, прослизнув мимо реаніомобіля і різко, по-спецназівськи, присідаючи з наведеним стволом, розчахнув двері.

Він побоювався, що там могли залишити ще когось з бійців. Але біля затихлого під крапельницею Мовляна знаходилися лише літній лікар і молоденька медсестричка. Обоє сполотнілі.

Дуло «Беретти» чорно дивилося просто на дівчину. Невідомо, які інстинкти керували нею. Але, неждано для Брокера, вона впала на коліна, відчайдушно склавши руки на грудях. А потім різко їх розвела, і вигулькнули два плоди, два здобутки української степової, віками виплеканої породи. Серед доброї сотні екземплярів, не лише на погляд знайомих Брокеру, ці були чи не найпривабливіші. Різко відвів ствол.

Справа була не в жесті дівчини. Ніхто й не збирався чіпати медиків. Як і водія реаніомобіля – якщо він, звісно, не довірена людина генерала К. Це якраз з'ясовували. Ми ж не звірі – подумки повторив Брокер тезу Дона, втовкмачувану ним підлеглим.

– Будете жити, доки він живий, – все-таки налякав наостанок.

Минула ще хвилина, і на місці зустрічі залишилися лише три купи брухту на колесах. Облягла тиша, яку порушував дивний звук – розмірений, схожий на тихий стук метронома.

З численних отворів у дверцятах і днищі джипа потроху скапувала кров.

3

Надія замислено йшла мимо перших наметів, що почали з'являтися на Площі. За рогом її висадили з непримітного пошарпаного «фордика», приватного, ясна річ. Ретельно прокручувала в добре тренованій бізнесовими хитросплетіннями, модельно красивій і достобіса розумній голівці події останніх трьох годин. І остаточно переконувалася – це і є отой Великий Шанс, котрий

випадає в житті лише раз. Широко розчахнуті очі мала в ці хвилини практично невидючі, і тому не звертала уваги, що мешканці наметів, переважно гарна, усміхнена молодь, при її наближенні припиняють жарти, скандування, вправи з графіті на стінах величких, імперської епохи будівель – і зачаровано дивляться вслід. Швидко перемовляються, дехто намагається підійти ближче... Надія, лихоманково виструнчуючи заново в пам'яті фрагменти доленосної, як уже цілком певно вважала, розмови, заплуталася в кріпленнях чергової напівсаморобної халабуди і мало не впала. Впала би, але вперлася рукою в примітивно збиту з дощок стінку. Лише тоді стямилася й розглянулася довкола. Потроху зрозуміла, що заблукала майже до центру табору протестувальників, а її виплекана, дуже жіночна долонька зі стриманим, теплого тону манікюром лягла, мов ляпас, на... власне обличчя.

Бо перед Надією був її великий портрет. Гарна кольорова поліграфія, натхненні очі, дуже вдало схоплена невідомим комп'ютерним генієм справді властива Надії летючість в кожному русі... Повільно відвела, опустила руку. Повернулася, шукаючи прохід. Швидко зиркнула через плече. Так. Все вірно. Жінку на портреті увінчувала масивна золотава коса. Машинально торкнулася свого розмаяного волосся.

Котре – спершу тільки воно – вже привернуло увагу двох парубійків, що роздавали на розі роздруківки. Повернули до неї.

– Ви, бачу, новенька? – весело загукав молодший. Судячи з одягу – селюк. Як водиться, спершу придивлявся до ніг, обличчя – то другорядне. І ще не вціорив, як казали на рідній йому Полтавщині.

– Дивина, та й годі, – базикав далі. – То одні листівочки підносили, а щойно цілу паку газет привезли. Ось, тримай... Цікава дівка, до речі...

Тут напарник, котрий вже прямо з'їдав поглядом трохи зблідлу Надію, міцно штурхонував балакуна ліктем. І той, ніби правцем вхоплений, заляк на півслові. З роззявленим ротом. Надія, звісно, вміла володіти собою набагато краще, ніж оці хлопчиська. Але й її, майже непомітно підмальовані, хоча й трохи жорсткувато, як для жінки, окреслені губи ледь розтулилися.

На першій шпальті однієї з центральних газет, раніше чомусь не поміченої в симпатіях до опозиції, вивершувався її ж портрет – той самий, з косою. А далі... Надія швидко пробігала очима добре знайомі рядки. Так, знайомі, бо газета оприлюднювала її власну політичну програму, програму дій – не слова, а, звиняйте, діла. Всього годину тому завчену на пам'ять в ретельно захищеному від прослуховувань та інших загроз кабінеті, схожому швидше на бункер.

Надія акуратно перегорнула сторінку. Далі вже йшли патетика з красивостями, «соплі в шоколаді», як сама вона визначала подібний жанр. Але на багатьох – оту саму більшість, яка чомусь ухвалює найважливіші рішення, тоді як розумних людей завжди менше, – на оту біомасу обраний незанимаючим автором стиль діяв невідпорно. А як же. Здібна бізнес-вумен, організатор оригінального вітчизняного виробництва, робочі місця, пожертви на церкву і дитбудинки. Національно свідомо патріотка, яка, не забоявшись репресій, рішуче підтримала головного опозиціонера. Руйнування цілком легітимного, без жодної тіні, процвітаючого бізнесу каральними органами, цькування в ЗМІ...

Надія ледь хитнула головою. Стосовно ЗМІ автор явно перебрав. Хоча, можливо, заднім числом і виникнуть якісь матеріали – вона вже нічому не дивувалася. Саме в цей момент один з хлопців дещо побачив і відбіг, гукаючи: «Пані Олено! Пані Олено!» Надія вирішила дочитати.

Жахіття несправедного ув'язнення в СІЗО, мужній опір та неохитна людська гідність безневинної жертви. Блискуче володіння юридичними тонкощами, глибокі економічні та правові знання, які дали змогу відстояти правду в нерівному герці з цілим натовпом слідчих, прокурорів та суддів, заляканих і куплених посіпаками Гаранта... Надія ледь не пирхнула. І тепер, отримавши жадану волю, незламна борчиня, анітрохи не жахаючись переслідувань підступних ворогів демократії, пропонує свої блискучі ідеї та чималий капітал... – Надія здригнулася – ... головному опозиціонеру і очолюваному ним руху на Площі.

А потім автор ще й вплив, слід визнати, тонко й тактовно, драматично-романтичну нотку про якісь такі високі взаємини, повні

шляхетності стосунки між нею і ще однією жертвою злочинного режиму, талановитим журналістом, поборником прав людини і демократичних цінностей – Миколою Мовлянком.

Надія повільно відвела газету. Ще раз глянула на першу шпальту, своє одухотворене обличчя. Що-що, а з мізками ніколи проблем не мала і зараз намагалася відстежити, проявити невловимий нюанс, відблиски певної гри, дбайливо приховані за розлогими пафосними міркуваннями, вельми художніми описами та влучними аналізами. Всією довершеною композицією блискучої, безперечно, статті...

На мить прикрила долонею очі. І побачила – так, так – чомусь кривувато-гіркувату посмішку, ледь помітну тінь пародії за лаштунками цього словесного театру.

Мала рацію. Бо надтерміноване завдання з Пагорбів виконував, випивши за цим ділом пляшку коньяку і нервово матюкаючись, саме Стас. І якби Надія могла оцінити вираз його м'ясистого, з вусами сторч, обличчя в момент передачі матеріалу на майже нікому не відомий персональний е-мейл Молодого Адміністратора, зрозуміла б ще дещо.

А натомість, опустивши руку, вона побачила просто перед собою граційну, помітно схвильовану жінку з мікрофоном в руці. Трохи далі двоє юнаків у фірмових операторських жилетах встановлювали відеокамери. Олена зробила ще один крок, і ще побільшали її очі.

– Так ви знали особисто Мовляна... – тихо, майже пошепки промовила.

Надія мовчала. Дві жінки застигли майже впритул, вдивляючись одна в одну.

... Олена навіть тині здогаду не могла мати, що перший крок до цієї зустрічі на революційно-помаранчевій Площі був зроблений в отому розкішному кабінеті, де тишили око м'які відблиски справжнісіньких золотих оздоб, а екзотична шкіра крісел вигідно, пестливо облягала кістляві сідниці господаря та пружні, м'язисті – Молодого Адміністратора. Саме так, бо спини вони тримали напружено, нахилившись один до одного. І після майже двох годин складної розмови підозріливі складки на запалих щоках

старшого трохи розм'якли, а невловні вовчі риси на обличчі молодшого передавали вже не зацькованість, а, коли хочете, стадію стрибка на спину здобичі.

– Авжеж, – старший дозволив собі невеличке розслаблення. Таки відкинувся на догідливої форми спинку. – То за часів Політбюро політика була грою в шахи. А тепер або лохотрон, або наперстки... В кращому разі – «чапаєв», шашки...

– От ми й проведемо дамку, – дозволив собі обережно пожартувати молодший. – Ви ж самі знаєте, їх лідер... не поет, звісно, а головний, банкір...

– Ех, не того банкіра свого часу... Хоча... – з досадою вихопилося в старшого. Молодший дивно глянув. Помовчав, продовжував.

– Він, звичайно, прекраснодушна людина, національно свідомий патріот-державник, історією давніх культур цікавиться...

– Слабак, словом, – знову перебив старший.

– ... і тому ця дівка, опинившись в їх компанії, невдовзі всіх інтелігентних тюхтіїв у баранячий ріг скрутить, – завершив думку молодший.

– Така собі козачка заслана, – реготнув навіть господар. І відразу зиркнув гостро.

– Кебети в неї, судячи з твоєї інформації, стане... А от як з керованістю?.. Ми вже з одним... – точним, але далеким від вишуканої лексики словом пояснив, що має на увазі.

– Ну, в тому випадку стався швидше рідкісний збіг обставин... – почав було молодший. Але помітив, як починає люто кривитися обличчя візаві, і заспішив.

– Від нашої пропозиції вона не зможе відмовитися тому... – непомітно для себе цитував дона Корлеоне. – Що ми їй роз'яснимо альтернативу.

Стишив голос і почав оповідати господарю про речі, тому безумовно відомі, але, виявляється, придатні для застосування ще в одному, несподіваному, недавно зовсім продуманому молодим Адміністратором варіанті. Старший слухав уважно.

– ... а головне, що ця структура може бути і збережена, і задіяна навіть за найгіршого для нас розвитку подій. В автономному

режимі, – закінчив молодший.

– Так. Ресурсу в нас вистачить, – замислено підтвердив старший. – Давай. Працюй.

Продемонстрована Молодим Адміністратором ілюстрація до пропозиції, від якої Надія і насправді не змогла відмовитись, потім дуже довго поставала перед її внутрішнім зором. Але спершу теж були дуже сильні враження, навіть для такої жінки з характером, як вона. Раптове й безцеремонне, напівсиломіць, запрошення до величезного позашляховика з наглухо затонованим склом. Горилоподібний гевал з короткоствольним автоматом невідомої Надії конструкції поряд з водієм. Акуратні, з помітною військовою підтягнутістю, коротко підстрижені молодики по обидва боки від неї – стримані, бездоганно ввічливі, аж до пропозиції сигарети чи кави з вмонтованого бару. Але абсолютно неговіркі. До того ж, сіли вони так, що збоку Надія побачити нічого не могла. А спереду височіли плечисті спини приблизно однакових за габаритами водія і охоронця. Протягом поїздки, достатньо тривалої, хоча машина мчала шалено, Надія змогла помітити хіба що цілковиту відсутність інших авто на останньому відтинку дороги, миготіння сосон і якихось водойм. Потім – височенний бетонний паркан, металеві ворота хитрої конструкції, двометрові вартові в чорних уніформах... Під час цієї веселенької прогулянки з вітерцем Надія потроху впадала в усе менш притомний стан. Крутилися безглузді уривки думок, найдоречніша, звичайно – про видатну майстриню-перукаря, до якої вона з такими зусиллями, через спільних знайомих, записалася саме на цей час. Розпачливо й більш-менш зв'язно – про сина-студента, рештки її фінансових резервів, до яких він навряд чи зможе досягнути... Тому проходу територією і приміщеннями надсекретного підрозділу «ВВ», куди вона з чужої небезпечної волі втрапила, Надія не запам'ятала анітрохи.

Зате подальше врзалось, мов єгипетські ієрогліфи – в дикий камінь пірамід.

Справді, щось від похмурості, фундаментальності і містики споруд фараонів було в кабінеті-бункері з товстелезними броньованими автоматичними дверима. Зі світлом, що ледве про-

бивалося в невеликі вікна під стелею і мусило бути підсилене неприємно яскравою, галогеновою, схоже, системою, але й вона не розганяла, а швидше підкреслювала похмурі тіні. Саме в одній з таких затінених частин бункера сидів невідомий ще чоловік. Очі Надії, залишеної супровідником якраз у найзасвіченішій точці, розширились. Не тільки від галогеново-хімічного блиску. Вона впізнала. Але, хоча вже почала усвідомлювати себе, перші почуті з-за столу слова зрозуміла й справді не краще ієрогліфів,

– Чи не здається вам, пані Надіє, – голос був спокійним, навіть доброзичливим. – Що найдикіша диктатура відрізняється від найліберальнішої демократії виключно технологічними засобами утримання в покорі бидла, яке наївно вважає себе народом?

Надія сильно мружилась. Вона і дійсно ще нічого не второпала. Але потім, по завершенню розмови, цей перший для неї урок великої політики вона змогла б уже продекламувати напам'ять. Здібна дівчинка, ще в школі її хвалили.

– Та що це вас, мов на допиті в гестапо, під лампу поставили, – обурився, зрозумівши її стан, Молодий Адміністратор. Бо це був він. А небажане порівняння з сумно відомою установою рейху вихопилося хоч і мимоволі, але завдяки зайвій обізнаності. Яка, втім, коли справжня, то зайвою ніколи не буває. Так от, співрозмовник Надії знав, що зафіксоване в належних документах секретне, але зовні безневинне скорочення «ВВ» насправді означає «Вервольф», перевертень. І запроваджене генералом К, він же Каа, зовсім не випадково. Як і чорна зі срібним шитвом, так схожа на есесівську, форма для вищих посадовців його вже монстроподібного останніми роками відомства. Ну, мала людина таку невеличку слабкість, цікавилася виробничими технологіями, звичаями тієї скромної фірми, особливо часів її активної співпраці з НКВС. Молодому Адміністратору навіть було відомо, що деякі зв'язки, налагоджені генералом К з російськими колегами, він використовує для отримання копій досі цілковито закритих архівних пам'яток тієї цікавої доби. Чого не зробиш задля невинного хобі.

Хутко встав, привітно провів Надію до зручного дивана поряд з журнальним столиком. Каву не став пропонувати – власноручно приготував і приніс, та ще й трохи, для пахоців, плеснув у її

філіжанку коньяку «Хеннесі».

– Я ж знаю, ви так полюбляєте, – усміхнувся. – Щоправда, з «Закарпатським»... Повірте, цей не гірший... – і ще кілька хвилин вів світську розмову. Згадав і про успіхи в навчанні її сина, але й трохи покепкував з його мажорських претензій. Назвавши заодно бар на Хрещатику, де хлопець ще півгодини тому гуляв з приятелями.

Надія, вже сповна оговтана, уважно глянула на Молодого Адміністратора. І він, навіть не допивши кави, рівно, виділяючи необхідні подробиці, почав викладати план, вже детально пророблений з найдовіренішими помічниками після згоди Гаранта. Вона напружено слухала.

Вже через півгодини конструктивних – як писали колись в друкованому органі ЦК КПРС – переговорів почала гаразд усвідомлювати, що й справді може посісти неабияке місце в політичній і владній системі держави. Не кіт начхав. Головним же поки що для Надії було ствердження, що їй мають намір передати під контроль деякі фінансові потоки, котрі зараз відбирають від опального Дона. Цифри, спокійно названі Молодим Адміністратором, принаймні на три порядки перевищували обсяги її власного бізнесу в найкращі, достатньо далекі, часи.

– Ви будете розпоряджатися коштами цілком самостійно, для забезпечення тієї програми, яку ми зараз обговорюємо, – підкреслив він. Тонко посміхнувся. – В межах розумного, звісно. Політичний ринок теж має і свої розцінки, і тендери, і відкати... Демпінгувати не треба. І, зрозуміло, все це – в наших спільних інтересах.

З цікавістю відстежив, як в очах Надії починають розгоратися такі знайомі її бізнес-конкурентам вогники.

Потім довго розбиралися з політтехнологіями, де Надії явно бракувало досвіду. Але Молодий Адміністратор з подивом і якимось неприємним холодком переконався, що розуміє і засвоює Надія аж надто швидко.

– А це ж – радикалізм і популізм, – сказала, ознайомившись з написаною для неї програмою.

– Саме те, що їм зараз і потрібно, – ледь затнувшись, майже

невимушено відповів перемовник. Зміряв її довгим поглядом. – Отому, як я вже казав, бидлу... І будьте люб'язні, Надіє – треба завчити програму напам'ять. Вона має від зубів відлітати, особливо з телевізійниками, на мітингах... Час ще є... Хоча, щоб ви знали – операція «Проект Надії» вже почалася.

Екзамен він зміг прийняти не через годину, як планував, а хвилин за двадцять. І знову відчув легенький холодок. А Надію стурбувала ситуація з мітингами – вона ніколи не переймалася такими діями.

– Нічого, – усміхнувся він. – Вам це повинно вдаватися, такий собі коктейль Молотова – суміш аргументованих емоцій з емоційними аргументами...

І, весь такий академічний, чомусь вдався грубо до жаргону:

– Піпл хаває.

Взявся готувати ще кави – з неодмінним коньяком. Ласуючи запашним напоєм, Надія дуже жіночно глянула на спохмурнілого чомусь Молодого Адміністратора:

– То що, на сьогодні все? У нас...

Той незрозуміло усміхнувся – швидше показав зуби. І Надія з подивом переконалася, що її спостереження, котре не раз протягом спілкування виникало і було з досадою відігнане, таки вірне. Що таки справді в мужніх, привабливих загалом рисах молодого чоловіка криється, просковзує, переховується таке собі вовче. Здатне при нагоді вирватись назовні з потужним гарчанням...

А Молодий Адміністратор мовчки встав і запросив до виходу – чітким протокольним жестом. І так само протокольно йшов поряд коридором, достатньо довгим, щоб у Надії встигла зрости неприємна напруга. Біля одних з неодмінно металевих, без жодних надписів, дверей він чітко зупинився, набрав комбінацію цифр, а потім ще й скористався власним ключем. Ледь переступили поріг – повернувся, став майже лицем до лица. Надії стало банально страшно.

– На сьогодні в нас ще не все, – повідомив заіржавілим ніби голосом. – Залишилося найважливіше... І пам'ятай, – теж лякаюче перейшов на «ти», – те, що зараз побачиш, не повинна знати жодна жива душа.

Криво посміхнувся.

– Нежива – може.

Досі він закривав собою прохід з невеличкої прихожої до сусідньої кімнати. А тепер відступив. І Надія побачила в порожньому, лише крісла й незрозумілий пульт, приміщенні велике, на половину стіни, вікно, схоже, до готельного номера. Звичайний службовий набір – ліжко, тумбочка, телевізор, стіл...

За столом в простенькому кріслі сиділа вона, Надія. І щось писала. Тоді звелась і її ж летючою ходою пішла прямо назустріч, і за мить їх розділяло лише скло. Котре виявилось прозорим з боку Надії дзеркалом. Бо та, друга, зупинилася і почала розглядати себе – поправляти зачіску, сукню, прикраси. Надію ніби навздогін вразило, що все це, від одягу до біжутерії, абсолютно співпадає з її вбранням.

Лише волосся... На голові її дзеркального в усьому іншому відображення лежала, мов корона, важка золотава коса. І коли Надії це нарешті дійшло, в глибині номера відчинилися двері і до дзеркала підійшов Микола Мовлян. Та ж постава, рухи, шевелюра. Тільки в обличчі Надія машинально помітила деяку відмінність, та й усмішка, коли двійник телеідола щось запитав у жінки, була далека від Миколиного фотоспалаху. Зуби – теж.

– Недопрацьований ще... – незрозуміло пробурмотів Молодий Адміністратор. Міцно взяв за лікоть. – Пішли.

Надія надто багато і враз затямила, щоб розводити непотрібні теревені. Співрозмовник це теж оцінив. Знову сама люб'язність, коротко проінструкував стосовно найближчих дій, системи зв'язку, ще деяких дрібниць.

– А коса... – пояснив на прощання. – Наші технологи запропонували. Кажуть, тим вона сподобається.

І передоручив провожатому. Котрий припустився дуже неприємної для себе помилки. Залишив Надію в якомусь службовому, цілком тривіальному, вестибюлі і відлучився, щось буркнувши про водія і ключі від машини. А за мить з протилежного входу зайшли двоє, і Надія ледве встояла на ногах.

Прибулий був один – але в двох примірниках. Високих, в доладних чорних строях зі срібним шитвом – Надія досить без-

глуздо згадала Штірліца. За мить вона помітила єдину відмінність – в того, що заходив другим, зірки на погонах були дрібнішими. І дещо відрізнявся кінчик носа. . . Миті наступної перший помітив Надію і кинув гнівний погляд на провозатого, котрий уже підбігав зі злощасними ключами в руці. Генерал навіть зробив крок до них. Та в цей момент хтось в цивільному буквально підскочив до нього, виструнчився й почав поквапно, тихо доповідати.

Останнє, що встигла зауважити Надія, перш ніж помітно посірілий молодик майже бігцем рушив з нею до дверей – так це блискавичний поворот голови першого в чорному, який моментально витягнув шию назустріч неприємній, схоже, новині.

Таку миттєву реакцію, майже на фіксовану оком стрімкість вона колись, ще дитиною, назавжди запам'ятала під час відвідин зоопарку. Де пітон саме зібрався перекусити кроликом.

Свого часу генерал К мав підстави для чорного, мов його мундир, гумору, коли вирішив призначити командиром «Вервольфа» свого двійника. Тому навіть довелося перетерпіти деяку пластику обличчя. А зараз була причина для небезпечно-змійного руху головою.

Йому передали шойно отримане повідомлення про викрадення Мовляна.

4

– Ні. Вези мене туди. Зараз, негайно, – проскрипів господар розкішного кабінету. Він помітно постарів за цей дуже короткий час, коли протести охопили навіть найзатурканіші регіони і, головне, стало ясно, що ота його знаменита владна вертикаль бандитів і хабарників відверто тремтить від страху й нездатна дати ради на вручених їм для достатньо ситої годівлі територіях.

– Слухаюсь, – генерал ще не розучився ставати в стійку «струнко». Хоча останніми роками набагато частіше випадало опановувати стійку мисливського пса стосовно реальних, а нерідко й уявних, недоброзичливців господаря. А іноді й пса охоронного, пса-вбивці на кшталт дурнуватого добермана. Дурнем Каа ніколи не був, тому і постарався накинути на обличчя скорботну тінь незаслужено ображеного.

На що Гарант не звернув ніякісної уваги. Єдине, що обнадіяло генерала, було коротке зауваження, яке зронив у дорозі глибоко задуманий Господар:

– Нічого... Можливо, він нам і мертвий знадобиться...

То була доволі оригінальна картина. Два вигорілих, зрешечених кулями рудих металевих кістяки, які ще зовсім недавно були крутезним джипом і напханим дорогою апаратурою реанімобілем. Останній ще й дивно розчахнутий, ніби вибухом. Чорно сяючий кортеж столичних «мерседесів». І жалюгідні на їх фоні, характерно розфарбовані двійко міліційних «жигулів». До них відразу і попрямував, призупинивши рукою генерала, головний учасник дійства. Запалі щоки, налиті підозріливістю очі й ріденька рудява чуприна впритул наблизились до закам'янілого молодого майора.

– То що ж це ти натворив, синку, – скрушно похитав головою Господар. – Так і до тюрми недовго... Всіх перестріляв, а навіщо?

Майор ще сильніше зблід, але відповів чітко і впевнено.

– У позначений в оперативному журналі час... – старий не терпляче відмахнувся. Швидше, мовляв. – Я отримав інформацію від патрульної машини ДАІ, що невідомі, дуже небезпечні зловмисники розстріляли спецавтомобіль з нашими столичними колегами управління «Бета», забрали супроводжуваний реанімобіль і, орієнтовно, рухаються цією дорогою. Оскільки, судячи з огляду жертв, злочинці мали кілька одиниць автоматичної зброї, їх перехоплення й знешкодження набувало надзвичайної ваги. Виходивши з наявних можливостей, керуючись безпосередніми вказівками міністерства, я організував, враховуючи особливості місцевості, вогневу засідку...

– Так то воно так, – пожував губами Господар. Досі доповідь майора співпадала з поясненнями Каа.

– А от скажи мені, синку... Ясно, в позашляховику – бандити. Тільки ж навіщо реанімобіль гробити? Там ще ж, мабуть, і якогось хворого везли...

Вицвілі, але дуже чіпкі очі мало не виймали зіниці майора. Котрий відповів негайно:

– Після початку обстрілу джипа з реанімобіля відкрили во-

гонь по нашій позиції принаймні два стволи типу АК-47. Просто йшлося – хто кого... – винувато посміхнувся.

– Прокуратурі тут роботи та й роботи, – з натяком, ще раз змірявши поглядом майора, сказав його допитливий слухач. Але інтерес до начальника райвідділу вже втратив. Саме тоді генерал К, схоже, здатний помірятися звірячою інтуїцією з самим шефом, дозволив собі наблизитися на контактну віддаль. Потиснувши руку майора, вологу й напружену, кинув:

– Давай, показуй...

Разом обійшли розстелений на узбіччі брезент. Там було кілька звуглених, покорчених кістяків, деякі розпались на частини. Але одне тіло, хоч і обпалене, збереглося непогано, і Господар, в котрого Мовлян кілька разів свого часу брав інтерв'ю, не міг не погодитись – все це і є він.

Все, крім однієї деталі. Голови. Її просто не було. Стирчали обірвані невідомою страшною силою білі хребці, виглядали волокна шийних м'язів... Серед позеленілого почту двох головних дійових осіб стався певний – а чи непевний – рух. Проте ці двоє стояли незворушно. Вицвілі чіпкі очі знову втупилися в генерала.

– Стався вибух. Схоже, в когось із терористів була граната – бачте, як салон порвало, – спокійно розвів руками генерал. – Може, спеціально під головою заряд тримали, щоб живим не віддати... Хлопці саме його встигли витягти, а решта... Вогонь був – жах.

Господар мовчки розвернувся і рушив до «мерса». Жестом запросив до свого салону генерала. Той крадькома витер спітнілий лоб.

– Отже, він мертвий, – сказав, дуже не скоро, Господар. – Спростувань не буде, але й викриттів – теж. Причина смерті відома з попереднього документа. Встановити щось інше – малоймовірно. Таким чином, – оглянувся на Каа. – Труп офіційно оформити, провести прес-конференцію. Як над ним поглумилися невідомі, але неодмінно пов'язані з Площею бандити, намагаючись зберегти поетичний міф про живого Мовляна. Провести жалобні заходи, залучити колег, родичів... А, сам здогадаєшся... – махнув рукою і далі аж до Пагорбів мовчав.

Мовчав і генерал, досі не спроможний повірити, що, маючи лічені хвилини на прийняття рішень, вийшов сухим із води. Глибокої, треба сказати, води.

... І як в глибоку воду пірнула Надія, розпочавши своє перше в житті інтерв'ю для центральних, мало того, зарубіжних каналів. Це була одна з тих ситуацій, коли голова починає думку, а потім з жахом дослухається, як язик її закінчує. Але далися взнаки і ненав'язлива майстерність Олени, котра вміло перекидала своїми запитаннями місточки до наступних тем. І власний неабиякий життєвий та комерційний досвід Надії, доповнений сьогодні тренінгом на вищому адміністративному рівні. І, головне, її гостре відчуття нового, захоплююче цікавого, обнадійливого поля діяльності, про яке вона так мріяла останнім безпросвітним часом. Коли, ділившись креативними планами з також зубожілими бізнес-подружками, чула захоплене:

– Та твоїм думкам ціни немає!

І мусила чесно відповідати:

– Авжеж... Аби хто шеляг заплатив.

Завершуючи інтерв'ю, вона не без вдячності використала настанови Молодого Адміністратора. Бачила подив і захоплення в очах швидше співчутливої досі Олени.

– Дякуємо, – сказала журналістка. Зробила знак операторам. Надія тільки тепер звернула увагу, що неподалік стоїть іноземний мікроавтобус зі супутниковою тарілкою, камер виявилось вже не дві, а чотири, і від них до телепересувки гадючаться товсті кабелі.

– А... це що? – дещо налякано запитала. Олена безжурно махнула рукою.

– Європа, і не тільки. СіеНеН, радіо Бі-Бі-Сі... Звикай до світового ефіру. Вони вже від Площі божеволіють...

Почала набирати з мобільника номер, очевидно, одного з каналів, що рішуче перейшов на бік протестувальників. Але апаратик раптом сам вибухнув гучною класичною мелодією. По тому, як квапливо натисла кнопки Олена, Надії стало ясно – викликає дуже серйозний абонент. Уважно стежила за потрібною, принаймні на перших кроках нового життя, знайомою. Олена раптом міцно замружилась. А коли відкрила очі, з них повільно

почали стікати сльози.

– Надійшла інформація... – голос її урвався. – Це наші друзі з посольства, у них надійні джерела... Офіційних повідомлень ще немає, напевне, будуть в вечірніх або нічних випусках... – відчайдушно розмазала по обличчю макіяж, сьорбнула носом. – Загинув Мовлян. Остаточо. Таки добили ці падлюки, спалили з автомобілем разом – кінці в воду, тобто, в вогонь... І будуть знову щось брехати.

Замахала рукою операторам, які взялися було перекурювати. Тоді рвучко повернулася до Надії.

– Ти ж можеш сказати... про Миколу. Ти знала його... То говори – на весь світ... – і вже клацнула вмикачем мікрофона.

Обличчя Надії вкрила смертельна блідість, і Олені здавалося, що вона її повністю розуміє. Виданий в ці хвилини текст обійшов, справді, всі провідні міжнародні агенції та телеканали. Але першими поціновувачами, біля плазмового екрану в розкішному кабінеті, стали старший і молодший. Так вже склалося, що спершу вони дивилися невиразну і обережну прес-конференцію Каа, якого штурмували всілякі бандар-логи з хвостами мікрофонів, а він анітрохи не справджував своєї грізної для цього племені репутації. А потім – треба ж, така випадковість – ціла низка провідних «кнопок» відразу показала інтерв'ю полум'яної революціонерки. Яке продовжилося репортажем ще й з наймасовішого досі мітингу на Площі. Де вона, вже за присутності головного опозиціонера, відіграла мало не провідну роль.

– Що скажете? – не без приховуваної пихи звідався молодший. – Вчимося потроху, вчимося...

Старший довго мовчав.

– Якщо бардак не можна припинити, його треба очолити, – сказав нарешті. – Сподіваюся, їй це вдасться. А наш час ще настане...

– Ні, а ваша оцінка? Прямо-таки з ходу... – не вгамовувався молодший. Чим заслужив косий погляд Господаря.

– Сучка, звісно, – стенив плечима. – Але... – зітхнув. – Наша сучка.

На мітингу, такому вдалому для Надії, дев'ятий вал бушуючої юрми викинув поряд на берег, в ролі якого був Головоштамт,

двох членів екіпажу потерпілого катастрофу корабля під назвою ЗДЕЦ. Але не жертв, а переможців, організаторів лункого краху. Жвавий обмін думками з цього приводу вони продовжили на холостяцькій квартирі комп'ютерного генія. Де він, після гучного успіху портрета жінки з косою, чаклував над образом ще однієї, безповоротної, на жаль, жертви злочинного режиму. Побачивши один з вдалих, на думку хлопчини, варіантів осяйної посмішки та мужнього, викличного повороту голови, Олена ніби впала в певний транс, і юнак навіть боязко відсмикнув простягнуту було руку. Але – повільно повернулася до нього. І вже за хвилину звабно вигнула в ліжку, допомагаючи хлопчині звільнити її від останньої детальки одєжі, вже край наближеної до шат праматінки Єви. Любощі тепер не були силуваними, але ніжними, винахідливими і нестримними з боку Олени. Юнак теж стійко сприймав її наполягання, і їх творча наснага згасла лише тоді, коли почав розгоратися зимний, оранжевих тонів світанок. Одне дещо муляло щасливо засинаючому генію, проте він самовпевнено відніс цю обставину на рахунок власної комп'ютерної майстерності, художньої досконалості новоствореного образу, який просто-таки западав у душу.

Справа в тім, що Олена, вже напівсонною продовжуючи знадливо рухатись, постійно забувала його ім'я і натомість кликала, кликала, кликала Миколу...

Микола знову перебував дуже далеко. Черговий тунель на решті вивів його до світла. Світло дня виписки з лікарні, куди він потрапив, підхопивши дивну гарячку просто в піонертаборі. Тепер його забирила попутна колгоспна вантажівка. Від райцентру ще була вбога асфальтівка – немов сама земля, курна, розтріскана, нещадно збита колесами, затигла свою рану сукровицею, і та засохла червонясто-чорними нерівними шматками. За поворотом до села Микола наковтався гарячої куряви, що висіла, не спадаючи, над путівцем. Стояв, гойдаючись, пружинячи всім тілом, у кузові, бо єдине місце в кабіні займала шанована тітонька – ветфельдшер. За літо Мовлян помітно витягся і схуд, обтягнуте засмагле обличчя виділялося в русявому, відрослому, аж хвилястому волоссі. В потемнілих сірих очах проглядала від-

чуженість. І пахло від нього вже не теплим гороб'ячим духом, а чимось терпким, дикуватим, тривожним.

Нарешті вантажівка, ще дужче заторохтівши, призупинилася під бляклим плакатом: «Ласкаво просимо. Стороннім вхід заборонений». Микола сплигнув через дерев'яний борт, поплентався мимо викладеної шишками лінійки для шикунвань, мимо щогли з добряче вицвілим за ці спечні тижні шматком червоної матерії нагорі. І спинився. Від їдальні поспішала Марійка.

Затверділе обличчя Миколи пом'якшало, пустотливо, подитячому розійшлись осмагли губи. Дівча помітило його. Метка, мов білка, зиркнула раз, вдруге, прожогом вскочила у флігель. «Ото потороча...» – пробурмотів Мовлян. Сів на лавку, дивився, як догасає розіп'яте в хрестовинах сосен сонце. Чекав довго, і Марійка все-таки вийшла, поволі, незалежно наблизилась, тільки за нею, трохи в стороні стояли, шушукались дві подружки. Микола дивився на неї, безпричинно усміхаючись.

– Тобі вже розказали, мабуть, – Марійка войовниче стріпнула кісками. – Так це Галина Василівна веліла, мов, він хворий, нервова гарячка, мало що понаписував... А я одна знала, я підглядала... як ти зошит ховав... – Вона зам'ялась трохи, озирнулась на подружок, тоді підвела очі на Миколу. Бачила тільки темний, різкий, закам'янілий профіль. Посміливішала, заторохтіла:

– Ну, і читали, ну, і що... Ми ж разом, колективом можна... Подумаєш, секрет... Це Галина Василівна так сказала. Ти ж такого понаписував, сором один! – по-жіночому сплеснула руками. – Чого це вони в тебе пооживали... через тисячу років... Який з дядька Григора космонавт, він же в тебе куркулем був – я так виховательці й сказала... Вона каже – молодець, нащадок Павлика Морозова... А як це ти написав, що церква і космічний корабель – одне й те саме, ти ж піонер, Миколо, хіба тобі не соромно, – глянула чистими, докірливими очима.

– Та що за маячня, – Мовлян різко схопився. Подружки шарпнулись в різні боки і завмерли. – Я писав... Постривай... Ідея злету, прориву в безмежність пронизує історію людства, об'єднавши архітектуру храмів з конструкціями космічних кораблів... Тож нестримність і довершеність форм, націленість в недосягну ще

височінь... – голос його охрип. Повільно опустився на лавку, відвернувся. Нерухомий відбиток обличчя на призахідному приску геть почорнів, обвуглився.

– Ну, правильно, це все одно, – вперто продовжувала Марійка. – І це називається... Богоіскательство, – з зусиллям вимовила. – Ось як...

– Що? – щиро здивувався Мовлян.

– Богоіскательство, – впевнено повторила Марійка. – Це Галина Василівна сказала... І ще... Це в тебе не соціалістичний реалізм, а... А... – вона ворушила губами, намагаючись пригадати незнайоме слово. – Ну, не важно... От ми тебе на раді дружини послухаємо, що ти в нас за юний ленінець, Мовляне, – вона раптом шморгнула носом і хутко відступила до подружок. Ті швидко, тихо загомоніли – підтримували. Микола ще посидів трохи, поки на вечірньому пррузі дочаділи останні жарини. Сутулячись, побрів до палати.

Довго не міг заснути. Мало не опівночі вийшов на ганок флігеля.

Спокійно, твердо закинув голову – хмари, насичені мертвотно-свинцевим, розсіяним відсвітом, нанизувались на тьмяне, старече ікло місяця, холодно сяяли ближче до нього ніжними опаловими переливами. Але не ці жалюгідні скупчення водяної пари привернули Мовляна. Він зараз – вперше – збагнув об'ємність зоряного безмежжя, котре вже не нависало запаморочливо, не втягувало в свою безкінечність, а жило, пульсувало поряд і навколо, і він гостро відчув наближеність, звичність одних сонць і безнадійну далеч інших. Заглиблюючись у це нове в собі, відчув, шкірою майже, перезрілість, набухання, наростаючий шум непримітної зірки, що готувалася невдовзі, за якихось кількесот років, стати Новою; вловив останній болісний сплеск з напрямку, де гравітаційний колапс перетворив уже світило в чорного карлика... Ці незвичні, але не лякаючі, свіжі, привабливі відчуття переслідували його і в ліжку, і, впадаючи в короткий глибокий сон, він вже знав, куди падає... І справді, лет загальмувався, світло, животно-повільні хвилі світла оточили Миколу з усіх боків, вже звично, без внутрішнього опору розмиваючи, розносячи навсібіч його єство, що

стало тепер насиченим енергією Простором. Простором, але не безмежним; він, теж вперше, відчув свою нову оболонку, розмиту, невидиму, але надійну, збагнув, що може пересуватися, відчув наполегливий поклик, що вже давно непокоїв його.

... Олена, маючи дивну порожнечу в голові, залишила розіспалого юнака і квапилася на Площу. На ходу намагалася скоординувати операторів. Уже вдвічі, дуже ввічливо і дуже зверхньо, їй телефонувала помічниця Надії, нагадувала – ніби Олена сама не знала! – що в шефіні страшенна скрута з часом. По ЗДЕЦ ходили легенди, що Мовлян, особливо в молоді роки, отаку прес-челядь міг послати дуже далеко. Олена, хоча цей приклад і не наслідувала, в душі була з Миколою згідна. Але зараз – все для революції!

Прискорювала ходу, майже не помічала перехожих, що теж переважно поспішали на Площу. Несли вже звичні пакети з теплими шкарпетками й устілками, термоси гарячого чаю. Долаючи морозну імлу, все вище поставало червоне холодне сонце. В непевному ранковому світлі вкриті сніговою, зледенілою лускою намети видавалися стадом доісторичних велетенських тварин, що довго пливли бетонним річищем Хрещатика і нарешті збилися до гурту, аби трохи зігрітися. Їх стомлений віддих піднімався в небо тонкими вертикальними струминками. Власноручно виліплений образ спершу потішив Олену, а тоді й засмутив спогадом, що доісторичні заври такі ж вимерли. Та ми творимо нині нову історію – заперечила собі.

Не підозрювала, наскільки була близька не те що до творення історії, а її раптового повороту. Вже минаючи перші сонні халабуды, слухаючи невиразний поки що гомін за брезентовими стінками, побачила оддалік спину високого чоловіка в ошатному пальто, непокриту темно-русяву голову. Олена спинилась – тенькнуло, пропустило удар серце. Лише один з відомих їй мужчин міг так елегантно вдягатися, лише одна голова вміла вивершуватися так гордо... Схаменулася – чоловік рухався помітно сковано, непевно, можливо – в не найкращій кампанії з власним похміллям. А відтак це в жодному разі не міг бути Мовлян. Олена труснула головою, звільняючись від несподіваного марева. Рішуче попростувала

до штабного приміщення, віддаляючись від все ще ймовірної точки біфуркації, коли вдатися до мудрого терміну дослідників паралельної історії. Відомо, що не сильний перемагає в боротьбі, і не прудкий – в бігу, а на все є час і випадок. Древній автор крилатої сентенції, одначе, не вказав головного – місця, де треба в той самий час опинитися. Оця невизначеність часо-просторового континууму й утнула лихий жарт з Оленою та Мовлян, котрі знаходилися майже поряд. І тепер з двох варіантів майбутнього, котрі, як знають фахівці, можуть брати початок саме зі згаданої точки біфуркації, залишився один. Той, куди майже бігла вже вона і чвалав він.

Явно похмільний що з ходи, що з неголеного вигляду чоловік і справді був Микола Мовлян. Підкоряючись космічному, схоже, дедалі наполегливішому поклику, він розплющив очі з першими променями сонця, що проклюнулися крізь старовинне аркове вікно затишного покою в одній з найконспіративніших криївок Дона. Сховатися можна тільки в найпомітнішому місці, повчав один непересічний одесит. І Права Рука блискуче розвинув цю тезу, розмістивши офіс для аж надто діткливих справ практично в центрі столиці, поряд з урядовими, парламентськими та спецслужбовими конторами. Мовлян, звісно, цього не знав. Як не знав і нічого, що відбувалося після тих жахітних миттевостей, коли після зіткнення «Ніссана» з МАЗом в очах дивним чином спалахнула, довго догорала, не хотіла, не могла горіти і таки згоріла, перетворившись в цілковиту чорноту, фотографія юної Надії. Тепер він вплив з чорного мороку і намагався хоч щось осягнути. Обережно поворушив руками, ногами. Там і сям поболювало, але стерпно. Гуло, часом пожвавлюючись, невелике джмелине гніздо під черепом. Сам череп, помацав Микола, був ніби неушкоджений. Тихенько сів у ліжку, не без подиву роздивлявся на звичайну, домашню, але зовсім не ним придбану білизну. Огледівся. Бачив невибагливу, хоча й достатньо дорого і зі смаком обставлену спальню, де поряд з ліжком на тумбочці купчилися всілякі медичні засоби, а трохи далі бовваніла порожня крапельниця. Глянув на свої вени і прикинув, що наштриканий по самісінькі вінця.

Потроху прокидався азарт дослідника. Микола звівся на рівні. Кімната м'яко гойднулася, але одразу стала на місце. Микола, відчуваючи неабияку скутість, почалапав до великого – очевидний антикваріат – дзеркала. Похитав головою. Страшенно, виявляється, змарнів, навіть м'язисті ноги потоншали. А щетина – Микола з досадою помацав запалі щоки – відросла, мов у покійника. Її вже ніяк не випадало видавати за модну неголеність новобагатків.

Роззирнувся ще. Повертатися до ліжка, будши волелюбним, мов кіт, не мав жодної охоти. Але й стирчати босоніж і в сімейних трусах якось нецікаво. Звернув увагу на шафу. Вона виявилася з сюрпризом – повним комплектом вельми респектабельного одягу, навіть верхнього. Був і годинник, правда, не той аристократичний, з яким звіяряли час усі працівники ЗДЕЦ. І гаманець, теж не зміїної шкіри, уподобаної колись Мовлянном. Але, принаймні, з натуральної. І з натуральною пачкою непоганих купюр, хоча й вітчизняних.

Про це все подбали люди Правої Руки, дізнавшись від лікаря, що недужий за тиждень – два оклигає і бажаючи зробити приємне явно важливому гостю самого Дона. Але й ці меткі хлопці не могли передбачити дивовижного збігу обставин, на кшталт того, що констатував свого часу в розмові з Господарем Молодий Адміністратор. Одна дисциплінована, але самовпевнена медсестра залишила Мовляна точно в час завершення своєї зміни, не дочекавшись напарниці. Напарниця загавилася, читаючи на Площі нові тексти про Підрахуя, і спізнилася ледь-ледь. Один з найдорожчих і найдовіреніших в специфічних колах столиці лікарів був терміново запрошений до ду-у-же поважного пацієнта і вважав, що за наявності гарно підготовлених і ще краще оплачуваних доглядальниць його півгодинна затримка безіменному – саме так – другу Лихоправа ніяк не завадить. А головне – завідувач офісу і двійко штатних охоронців, прямуючи на роботу, звично перевищили швидкість і незвично довго розбиралися з чужими, східними ДАІшниками, спрямованими на підсилення до столиці в зв'язку з відомими вже всьому світу подіями. Відтак протягом лічених хвилин у Мовлянному прихистку залишався один-єдиний костолом при подвійних, загратованих додатково

дверях. Яким приблизно дорівнювався інтелектом.

Він отетерів, побачивши, як вишуканими сходами на його бідолашну голову – ні, не падає, а спокійно спускається Мовлян. Чий статус в резиденції Дона він розумів дуже неясно, але оцінював правильно – як дуже високий. Гість Самого явно намірився вийти в двері, котрі костолому категорично заборонялося відкривати без дозволу згори. Але був нюанс, який зараз доводив колишнього прапорщика мало не до божевілля. Заборона виходила від безпосереднього начальника. А зараз до нього наближалася, з усього судячи, особа незрівнянно вищого рангу.

Мовлян ще згори оцінив особливості ситуації. Сплив чомусь в добряче розбовтаній свідомості теж безпам'ятний після автостастрофи принц Корвін зі знаменитих «Хронік Амбера» Зелозни і пройдений ним містичний Вогняний Шлях, де теж крилася ота сама проблема. Яку письменник іменував з великої літери – Остання Перешкода. Качок внизу, звісно, на таку поштивість не тягнув. Швидше виглядав наочним посібником до збірника анекдотів на тему – сім куль в голову, але мозок не ушкоджений. Був час, коли сама постава Мовляна, а ще нестерпно впевнений погляд просто паралізували отаку категорію прислуги. Проте зараз чимало рефлексів, зовсім не умовних, а дуже потрібних, ще не відновилося. Та й зображувати вищу істоту, маючи неохайний заріст на обличчі з синюшними тінями під очима, було важкувато. Мовлян, горячково міркуючи, сповільнив крок – знизу це виглядало майже велично. Добряче-таки потрошений калейдоскоп пам'яті викинув ще одну картинку – принципи. Не оті, заяложені політиканами, якими вони не можуть поступатися, але охоче торгують. А принципи справжні. Воїни першої шеренги римського легіону, які не могли порушити стрій навіть кроком назад – бо це означало руйнування лав і швидко загибель всього підрозділу. Принцип мав простий вибір – перемогти або померти.

Мовлян не був принципом. І не завжди, коли чесно, вдавалося зберегти принциповість. Але і вибору не мав. Точніше, він його вже зробив. І невідворотно рухався на качка, змагаючись з болем задля якомога впевненішої ходи. Мовчки, елегантним жестом, змахнув рукавичкою в бік дверей.

– Я... не могу... – промимрив качок. Виструнчуючись під Миколиним поглядом, спробував схитрувати. – Бачте... Сам без команди заборонив...

– Сам? – артистично підняв брову Мовлян.

– Ну... сам Дон... – червоніючи від напруги, пробелькотіла Остання Перешкода. Микола розглядав його, мов рослину в гербарії. Плавню підніс до очей годинника. На жаль, не той, не «Ролекс». Але теж достатньо переконливий.

– Дон буде тут рівно за хвилину. Телефонував, що чекатиме в «Мерсі» на вулиці. Ми поспішаємо. То що, – голос Мовляна сповнився недбалим презирством, – передзвонити йому?

Повільно потягся рукою за вилогу пальто.

Блефувати так відчайдушно Миколі трапилося вперше в житті. Мобільника він не мав, а номери Дона не знав і в кращі часи. Якби качок ще трішки вичекав... Але обличчя перед ним, щойно схоже на помідор, несподівано зазнало генної модифікації. Десь до лимонних за кольором параметрів.

– Ні, ні, що ви... Вибачте... – метнувся маніпулювати з пультом. Тихо задзижчав сервопривід, відкриваючи броньовані стулки, втягуючи ґрати. Війнуло свіжістю, холодом. – Прошу...

Мовлян недбало кивнув. На вулиці стало набагато легше – можна було йти, підлаштовуючись до прийняттого, але докучливого болю в усьому тілі. Через деякий час не без подиву зрозумів, що перебуває зовсім недалеко від Хрещатика. Відзначив дивний характер руху ще небагатьох о цій порі перехожих. В усі часи він мав характер броунівського. А зараз складалося враження, що окремі крапельки, тоненькі ручаї, а далі вже й потужніші людські потоки скочуються в одному напрямку, до глибочезного річища Хрещатика, і переважно – в сторону Площі. Заінтригували Миколу і незвичні речі, якими завантажили себе зрання ці люди різного дуже віку. Один дідусь волік пару камуфляжних ватянок і валянки до них – скидалося, і дуже, що весь цей комплект був ще в радянські часи поцуплений якимось прапорщиком з армійського, бездонного тоді складу. Двоє мало не підлітків, упріваючи навіть на морозі в своїх синтетичних курточках та помаранчевих шапочках, тягли величезний харчовий термос. І ще багато ціка-

вого, приєднавшись до одного з потоків, відзначив собі Мовлян. Також і те, що об'єднувала цих аж надто різних людей навіть не оранжева символіка, яку він теж не оминув увагою.

У всіх однаково горіли очі. Микола несподівано згадав вогники різдвяних свічок.

Сам дивився швидше затуманено. Варто було зробити спробу осмислити достатньо банальні речі – відсутність ключів і документів, жодної інформації про справи в ЗДЕЦ і тривалість його, Мовляна, перебування десь там в паралельному світі – як джмелине гніздо під черепом починало гнівно й боляче ворухитися, і Микола незабаром облишив ці зусилля. До того ж, неймовірний наметовий пейзаж на головній Площі держави відволік би від особистих проблем і людину з більш стабільною психікою, ніж тепер у Мовляна. Зачаровано вивчавши колоритні подробиці побуту цього стійбища далеко не первісних, а справді 21 століття людей, він і не помітив пробігаючої Олени.

Та щиро, зовсім не завдяки нагінкам помічниці Принцеси Площі, поспішала до людини, яку чомусь вважала вже дуже близькою собі, подружкою по нещастю. Наділена глибоким аналітичним, схильним до образності мисленням, мавши певний, не завжди райдужний, життєвий досвід, Олена чомусь не подумала, що її чекає у жорстко вказаний час вже зовсім не та молода жінка в німбі розмаяного волосся, з великими наляканими очима, не зовсім певна в собі. Зробивши багатомільйонні внески, походженням яких нікому й ніколи було цікавитись, на підтримку протестних акцій, заволодівши симпатіями сотисячної маси, яку, всі переконалися, здатна легко зробити власноруч керованою, Надія віднині посідала одне з чільних місць в тій складній, багаторівневій, суворо ієрархічній структурі колонії павуків у замкненому просторі, яку іноді так наївно називають керівництвом політсили. І досягнути до неї відтепер було зовсім непросто. Олені відводили таку дорогоцінну і ретельно регламентовану можливість зовсім не завдяки її журналістським чи людським чеснотам та, як вона наївно гадала, особистій приязні двох жінок, що виникла за таких драматичних обставин. Просто вчинки Олени часто обумовлювала романтична уява, а Надію вів

тверезий, прагматичний розрахунок. Оскільки Олена після краху ЗДЕЦ ефективно співпрацювала з цілою низкою зарубіжних інформагенцій та одним з провідних загальнодержавних каналів, і всі вони цілковито покладалися на професійність і порядність здібної журналістки – Надії вона була потрібна.

Поки що.

Олені, яка мов на крилах влітала до штабного приміщення, підганяючи флегматичних, своїм звичаєм, операторів, варто було б знати один з висловів Дона, сформульований в довірчій бесіді з Правою Рукою.

– Є принцип трьох «П» – порядність, патріотизм, професійність. В нашій державі, як завжди, пішли ще далі. Тут віднедавна стосовно фахівців діє принцип 3,14 – число «пі»... – невесело усміхнувся. – Продовження вгадай сам.

Отож, хоча колишній оглядач ЗДЕЦ навіть зухвало зиркнула на помічницю, котра ще раз нагадала про непорушність часової квоти обсягом десять хвилин – доки хлопці виставляли відеоапаратуру, змогла, теж шукаючи потрібний ракурс зйомки, побачити відчутні зміни в зовнішності Надії. Справа була навіть не в ретельно підбраному, достобіса дорогому і водночас скромному одязі, який чомусь викликав згадку про Жанну д'Арк. І не в знаменитій уже косі, котра туго, дисциплінуюче охоплювала гарну голівку і справді нагадувала корону. Змінився погляд. Холоднуватий, прицільний, оцінюючий, він дещо збентежив Олену.

– Починаємо?.. – з легеньким нетерпінням спитала Принцеса.

Перед ввімкненими камерами вона моментально перевтілювалася, поєднуючи жіночу чарівність з наступальністю, але й зваженістю політика. В очах сяяли людяність і тривога за майбутнє країни. А сам виголошений текст, на фахову оцінку Олени, був вищий всіляких похвал.

Вона, звісно, не могла знати, що, крім власних незаперечних здібностей, Надія користується ще й інтелектуальною підтримкою зі старанно замаскованих джерел.

– Ой, Надіє, ви так гарно позиції Площі захищали... – прощобетала, прагнучи поспілкуватися, Олена. Ненароком вона допомогла Принцесі уточнити важливу для неї думку. Тому була

удостоєна ще десяти секунд.

– Позичі не можна утримувати. Їх треба просувати. Просте утримання позицій призводить до їх втрати, – сказала суворо. Дивилася не на Олену, а на годинник.

– Вибачайте, пора готуватися до мітингу... – промовила за мить до появи готової випхати телевізійників помічниці.

Поспішаючи готувати сюжет, Олена знову проминула Мовляна. Операторів вона послала, висловлюючись їх жаргоном, «набити» відеоряд для подальшої роботи. Відзняти всіляких яскравих сценок, колоритних типажів, багатозначних подробиць. Займаючись цією рутинною, загалом, роботою, один з хлопців звернув увагу на справді оригінального чоловіка, на поєднання вишуканого і дорогого, що називається, з голочки, одягу і доволі пом'ятого, хоча й очевидно породистого, обличчя. Чоловік, ніби трохи не в собі, гарячково роздивлявся один з численних портретів жінки з косою. Характерним жестом торкнувся скроні. Оцей момент і взяв у кадр оператор, постаравшись, щоб профіль Мовляна суміщався з портретом Надії. Зробив, про всякий випадок, ще пару планів. Олена вже потім вибере, що підійде, дівка тямуща. Потішно, щось на кшталт – причмелений олігарх хоче познайомитися з Принцесою.

Микола й справді почувався причмеленим. Джмелине гніздо гуло дедалі настирливіше, в очах іноді двоїлося. Але й за цих неприємних обставин він прекрасно упізнав Надію з її оновленою зачіскою. А потім побачив, живішу всіх живих і дуже темпераментну, на потужно озвученій мітинговій трибуні – власне, цілій сцені. Не довго думавши, Мовлян рушив туди. В один момент, щоправда, різко застиг, почувши власне ім'я. Ім'я відомого журналіста, національно свідомого демократа, по-звірячому закатованого злочинним режимом. Навіть голову йому, тварюки, відтяли – для гарантії... Натовп навколо вибухнув таким ревом, що Миколі здалося – голова і справді відривається. Притримав її обома руками і деякий час стояв з дивним виразом на обличчі.

Вже приземлено, а не містично дивуватися йому випало, коли все-таки спробував дістатися до сцени, де Надія скромно стала осторонь, поряд з сивочолим поетом-аматором, а промовляв уже

Головний Опозиціонер. З'ясувалося, що, хоча на самій Площі рухатись було безборонно, неподалік сцени виникав незрозумілий бар'єр. Чи рубіж, як вам, панове, завгодно. Хоча мітингувальники, групами й поодинокі, ніби й мігрували туди-сюди, але Микола, де б не потикався, застрявав між міцних спокійних хлопців, переважно камуфльованих. Питали щось про документи, перепустки, іноді й зовсім незрозуміле. В результаті Мовляна постійно, ввічливо, без жодних пояснень відтручували назад. Словом, обитель небожителів на сцені залишалася недосяжною. Мовлян, хоча й почував себе дедалі гірше, помітив, що подібне відбувається не тільки з ним, а й з деякими простодушними мітингарями, які лише хотіли ближче роздивитися вождів. Передусім, «нашу Надію».

Махнув рукою, почав вибиратися з тисняви навколо сцени. Невдовзі натовп порідшав. Мовлян полегшено зітхнув, потроху плентав між нечисленних вже далі аборигенів Площі. Ті займалися дрібними побутовими справами – куховарили, розбиралися в купах знесених киянами теплих речей. Мовлян спинився. Йому, через особливості роботи таки насправжки приголомшеного мозку, тільки-но почав доходити сенс сказаного зі сцени перед величезною купою людей. Але дійти, через вже згадані особливості, ніяк не міг. Свіжопроголошений покійник, та ще й безголовий, ступив ще кілька непевних кроків, згадуючи машинально поведінку зарубаної курки. В неіснуючій, буцімто, голові макітрилося. І замакітрилося ще дужче, коли підвів очі й побачив, чим займаються двійко статечних, з важкими руками чи то лісорубів, чи мулярів, дядьків і одна гарненька юнка. Вони дбайливо прикріплювали до стінки намету великий портрет в чорній жалобній рамці. Прикрасили його кількома ялинковими гілочками. І запалили внизу, вміло прилаштувавши в обрізку пластикової пляшки, свічку.

Один навіть перехрестився.

З портрета усміхався він, Мовлян.

Це вже було трохи занадто. Миколі видалося, що він і справді розглядає себе з якогось потойбіччя. Або, принаймні, задзеркалля. Мов тороплений, казала покійна бабуся. Але якийсь, професійно орієнтований, шматочок свідомості працював ще чітко. І Микола,

цілковито відсторонено, подумки віддав належне невідомому йому комп'ютерному таланту. Може, й генію. Звичайно, той мав непогану фактуру, одну з молодших ненабагато від нинішнього оригіналу фотографію. Але невідстежувані практично доповнення якраз і перетворювали просто світлину в шедевр. Оця натхненність, справді властива Мовляну, але далеко не останнім часом. І гордий, незалежний рух підборіддя, ніби щойно зупинений. І така людяна, сліпуча посмішка, в якій, одначе, вбачалося щось невловимо трагічне... Недарма в юнки на очах блищали сльози.

Мовлян мимоволі схвально кивнув, віддаючи належне. Не власній світлій пам'яті, а майстерності автора плаката. А потім почав дочувати уривки поминальної розмови.

– Треба ж, такого файного легіня... – сказав один з лісорубів. Запалив цигарку.

– А так, – підтвердив другий, тягнучись за вогником.

Почалося жваве, передусім, з ініціативи юнки, обговорення. Раптово Мовлян дізнався багато невідомих йому особисто фактів з власної біографії. Як його, виявляється, переслідувала за надзвичайно сміливі, викривальні репортажі тодішня компартійна верхівка. Як він, вже в нові часи, викривав корупціонерів і захищав від переслідувань багатьох чесних журналістів. Щось про його високі та романтичні стосунки з нашою Надією – тільки, з'ясувалося, допомагала йому вона, а не навпаки. А саме, допомагала на високому посту в малозрозумілій державній конторі боротися, так, до останнього подиху, за ідеали демократії та свободи слова.

Атож. Саме цим я в ЗДЕЦ і займався, подумав Мовлян, поволі занурюючись в цілковиту ірреальність того, що відбувалося. Затим розмова перекинулася на інші героїчні якості небіжчика. Кажуть же, він чи то в Афгані, чи в Грузії воював, поранений був... Особливо цим переймалася юнка.

У Мовляна до голови, і так змученої, прилила кров. Стосовно будь-якого тероризму, в тому числі найстрашнішого, державного, він мав цілком світоглядне, виболене ставлення. Хоча й співчував афганським жертвам безглузких амбіцій імперії, провів свого

часу з тоді ще комсомольським ватажком Петром Лихоправом цілу інформаційну кампанію на Українському радіо – задля отримання ветеранами ще однієї незначимої війни квартир... Подальшу, ще крутішу маячно навколо портрета слухати було вже несила. Так недоречно припливла кров стукотіла в скронях. Звісно, лише загальний стан Миколи міг вибачити наступну необачність. Як висловився колись Талейран, це був не злочин, а набагато гірше – помилка.

– Та не водив він взвод в атаку на душманів, – поставленим голосом досвідченого ведучого, яким одразу перекрив балаканину біля тривожно ряхтіючої свічки, промовив Мовлян. – Бо ніколи в Афганістані не був. Служив у Забайкаллі.

Запала неприязна мовчанка. Всі роздивлялися щонайменше незрозумілого чоловіка, в прекрасно облягаючому, довгому, до-роженному, видно ж, пальто, шовковому, зовсім не помаранчевому, шарфі. З хворобливим обличчям, яке можна надбати хіба протягом тижня запійних зусиль.

– А ти звідки знаєш, хлопче? – ще неприязніше пролунало очікуване, не дуже ввічливе, питання. Старший за всіх присутніх Мовлян і справді, навіть в своєму прикрому стані, виглядав порівняно молодого.

Процес, що називається, пішов.

– Бо я і є Мовлян, – спокійно оголосив Микола.

...

Здійнялася веремія. На тлі багатих емоцій, від злостивих до відверто насмішкуватих, була сформована загальна думка – та хіба ж з такою пікою початкуючого алкоголіка наблизитися до світлого імені подвижника визвольних змагань. Та він взагалі шизик. У нього, козаки, просто дах з перепою їде, хай собі чалапає звідси – людина все-таки своя, чого там... Все змінила юнка, чий очі запалали приблизно таким за інтенсивністю вогнем, на якому інквізиція підсмажувала відьом.

– Провокатор! – підскочила до Миколи. – Та як ви не розумієте... Підіслали, звідти, з Банкової, – тицьнула вгору маленьким твердим кулачком, – провокатора. Щоб ганьбити нашого Мовляна!

Тим же кулачком спробувала дістати Миколу. Невміло; він легко ухилився. Але справа набувала паскудних обрисів. Заворушилися, гнівно забурчали дядьки, роззираючись в пошуках чогось замашного. Колись Микола зміг би дати раду їм обом, не надто напружуючись. Тепер стояв, безвільно опустивши руки. В геть знеможеній голові вертілися читані давненько біблійні описи побиття релігійних опонентів – побиття, якого одного разу ледве уник сам Спаситель і зазнали чимало святих...

Себе до святих Микола в жодному разі не зараховував. Йому залишалося хіба й справді звернутися з молитвою до Ісуса, щоб послав якого-небудь рятівника. Одначе цей, навряд чи продуктивний, замір випередили.

Поряд, саме в тій стратегічній точці, не оминувши яку дістати Мовляна було неможливо, виник ще один чоловік. Сухорлявий, середнього швидше зросту, чисто поголений. Якби Мовляну, мов у тій давній, поширеній колись серед початкуючих літераторів, грі запропонували визначити нову дійову особу одним словом, відповідь була б негайна – «небезпечний».

Небезпека чаїлася не в якихось накручених східних стійках чи розчепіристих жестах. Її холодно засвідчували чужі ніби навколишньому очі. Звичні бачити смерть. І дивитися на неї не з моральних чи релігійних точок зору. А так, як ото добре вишколений снайпер в оптичний приціл.

Років двадцять тому Микола в такі, навіки заморожені, зіниці надивився. Тоді цих хлопців, що кидалися ночами від кошмарів Афганістану, наполегливо повторюваних в снах, було ще чимало. Потім значна частина просто вимерла від неміряного споживання сурогатних, переважно, спиртних напоїв. Немало полягло в розбірках братків з правильними пацанами на початку свавільних 90-х, де хлопці з обірваними нервами були не тільки ударною силою, але й нерозсудливими мішенями. Дехто пощез в збройних наймах у далеких, часом екзотичних, країнах, але переважно ближньому зарубіжжі. І лише одиниці досягли спершу теплих компартійних, а потім комерційних висот. Або стали на доволі забезпечену – хоча й небезпечну – службу до сильних світу сього.

Як от Сергій-Афганець, герой одного з репортажів власкора

Мовляна десь п'ятнадцятирічної давнини. І один з провідних спеціалістів Дона сьогодні. Та ще й, схоже, польовий командир Площі. Бо войовниче налаштовані дядьки відразу прищухли. Як і юнка, котра дивилася вже тільки на Сергія, і то зачарованими очима.

Микола впізнав його зразу. І не сумнівався, що сам був розпізнаний ще раніше.

– Провокатор, кажете? – неголосно запитав Сергій. – Розберемося... Ходім, – чітко повернувся до Мовляна. І, ледь накульгуючи на знайомий Миколі європротез, повів до вміло припаркованої – прихованої наподалік машини. Котра своїм округлим потужним кузовом і витягненим, хромовано вишкіреним рилом чомусь нагадала Миколі бультер'єра.

Хоча Дон буквально оскаженів після доповіді, яку отримав через лічені хвилини затим, як Мовлян залишив суперзахиснений офіс, набута з роками мудрість взяла своє. Після пояснень неабияк переляканого лікаря Лихоправ переніс розмову з винуватцем торжества на ранок. А до того велів проколоти й прокапати все, що тільки можна, аби уникнути небажаних наслідків легенької прогулянки свіжим повітрям.

– Так... Ясно... Звичайно... Єсть... Так точно... – з доброго, а може, якраз недоброго, дива перейшов на армійський словниковий запас ескулапа. Задом відчинив двері.

– А цю б..., що не прийшла вчасно.... – Дон повернувся до Правої Руки, без особливої потреби, поспіхом викликаного на офіс.

– Покарати сьогодні ж вночі? – незворушно запитав Олесь Анджеєвський. Злий, бо відірвали від дійсно важливих справ. Швейцарських в тому числі.

Несамовито сині, досі несподівано молоді очі Дона, здавалося, от-от вилізуть на лоб. А вивітрений червонястий, грубо обтесаний граніт обличчя швидко перетворювався в не менш грубий бурий сланець. Права Рука погляду не відвів. А ще за кільканадцять, дуже небезпечних для Олеся секунд, Дон відкинувся в кріслі і зареготав.

– Справді. Старий дурень... Знайшов крайню. Але... – глипнув

на Олеся. – Поясни. Сам. Особисто.

І вже від цих трьох, коротких, обрубаних слів ПР стало трохи не по собі.

Мовлян заснув ще раннього вечора, напханий всім, на що спромоглася неабияк профінансована ерудиція лікаря, включаючи снодійні і заспокійливі. На ранок почувався напрочуд добре і сам, звісно, на запрошення, з'явився до Лихоправа в кабінет.

Обидва довго мовчали.

– То що, покійничок, – раптом єхидно усміхнувся Дон. – Намилувався на свою подружку?.. Добряче вона цим підарасам насолила...

Комсомольське виховання і схильність до гранично точних оцінок зовсім не означали безграмотності. Свого часу, в незабутню власкорівську епоху, молодий тоді Петро Лихоправ роз'яснив молодшому навіть Миколі Мовляну сутність понять. Педераст – це просто генетично травмована людина, і в цьому її нещастя. Або ж, не виключено, щастя. А от «підарас» – політичний термін, вперше задіяний уславленим кукурудзознавцем Микитою на виставці, теж знаменитій, в московському Манежі.

– Одне цікаво, де вона стільки грошей набрала... – замислено продовжив. – Ніяк з'ясувати не можу. А треба...

Дон теж не міг знати всього. Попри навіть хитромудрі і взаємно корисні зв'язки в структурі генерала Каа. Але ніх мав справжнього звіра. Котрого ще й намагалися обікласти ті, кому слід, мешканці Пагорбів.

– Гаразд. Це все до... – знову вжив вичерпного терміну. – Кажуть, ти вже ніби метикований?

Мовлян міг поклястись, що в лютих синіх блимаках Дона майнула дещо, неприпустиме для його роботи, співчутливе. Мовчки кивнув.

– Тоді слухай сюди, – Лихоправ уперся ліктями в стіл.

Микола слухати вмів. І запитувати в потрібні моменти теж. Тому дуже швидко засвоїв історію власних поневірянь. Де особливо виділявся епізод з блискучим, не згірш Кличка на рингу, ухилинням генерала К від нокаутуючого гніву Гаранта.

– Уявляєш, – Дон навіть прицмокнув. – Негайно жене туди

однотипний реанімобіль і чоловіка... дуже схожого на тебе, – Дон був обізнаний, хоча й не повністю, з механізмами підрозділу «Вервольф». І в подробиці вдаватися не збирався. – І свою спецкоманду в автомобілях з номерами місцевого райвідділу, їх же документами – ну, це раз начхати – форма, само собою... Чужий, тут заощадив, жлобень, джип... Та й навішав Господарю, мо', з кілограм локшини на вуха.

Реготнув, показавши принішклому Мовляну виразні жовтуваті ікла.

– Так, – Мовлян сковтнув. – Так... А ті... обгорілі геть трупи...

– Оце питаєш, – недбало махнув рукою Дон. – З'ясувалося, щоправда, вже пізніше, в одному зі слідчих ізоляторів неприємність сталася. Пожежа. Згоріли, бідолашні, в тій нещасливій камері до кісток... А чому, від чого? Слідство ведеться. Була б людина, казав Лаврентій Павлович, а статтю підберуть.

Мовлян остаточно замовк. Мовчав і Дон. Встав, що рідко з ним траплялося під час серйозних бесід, пройшовся кабінетом. Деякий час дивився в вікно, де оддалік тріпотіло щось оранжеве. Насуплено сів – недалеко від Мовляна.

– Пора до головного, – сказав неголосно.

Зовсім нещодавно люті, яскраво сині очі тепер видавалися побляклими. Дон довго вагався. Зрештою, розвернувся мало не впритул до Мовляна. Стримано заговорив.

– Ти хоч сам розумієш, в якій ямі опинився?

Мовлян мовчав.

– Отже, починаєш розуміти... Не гаймо часу, я теж колишній вчитель-історик, дітлахам доступно пояснював... Отже – раз. Тебе вираховують люди Гаранта. Ти, живий, смертельна небезпека, насамперед, для генерала Каа. І для Господаря теж, бо можеш багато додати до заяв... е... поета-аматора. Всі інтереси збігаються – ти їм потрібен лише гарантовано мертвий, і чим швидше, тим ліпше.

Мовлян лише глянув і знову опустив голову.

– Тепер – два. Наші доблесні революціонери... До речі, така сама свинота, тільки менш тямуща, чого їх свого часу і відіпхали від корита... Але зараз їх, надзвичайно далеких від народу, наш

дивовижний народ радісно підтримує. Повірів, бідолашний, що змагаються за його майбутнє, а не згадане вже корито... Один із стовпів кампанії – нелюдською смертю замордований взірць самопожертви в ім'я свободи слова і демократії національно свідомий український журналіст без голови Микола Мовлян... – Дон виголосив довжелезну фразу, ні разу не запнувшись. Давалася взнаки власна мітингова практика п'ятнадцятирічної давнини. – Визнати тебе живим означає, вибач, обіс..ся. А їм це не дозволено. І їх господарі, страшенні поборники прав людини, не дозволять. Словом, ще до їх штабу не дійдеш, а голову вже відірвуть. Твою, а не того бідолахи.

Дон нахилився обличчям до обличчя.

– Самим силюньки забракне – звернеться до того самого Каа. Не сумнівайся. Радоців буде в генерала...

Мовлян, власне, і не сумнівався. Він вже познайомився з так смачно описаною Доном системою, і поповнювати досвід страшенно не хотілося. Десь навіть на біологічному, клітинному рівні все волало – ні! Мало, зрештою, рацію.

– Але... допустимо... провести добре підготовану прес-конференцію в надійному агентстві... сказати правду... – благально глянув на Лихоправа. А той подивився, мов на душевнохворого.

– Правду. Атож, правду. Кому вона, твоя правда, нахрін потрібна, – Дон починав злитися. – Слухай, вельмишановний перший віце... отого самого, три цілих чотирнадцять сотих ЗДЕЦ... Невже ніколи не звертав уваги на отакі собі чорні діри в сяючих інформаційних галактиках? На моментально вилучені теми? Розмістили в Інтернеті шокуючий матеріал – а він за дві години пощез, і озватися ніхто не встиг. Оpubлікувала здуру серйозна навіть газета убивчу статтю, всі ЗМІ мали б верещати тиждень – а вони, як риба об лід. І самі автори геть відмерзли... – Дон гнівно махнув рукою. Гнівався на явну недолугість Мовляна. Але опанував себе, продовжив спокійно:

– Кожен керівник, а ще більше власник кожної агенції, кожного ЗМІ, хоче спокійно навчати своїх дітей якщо не в Гарварді, то принаймні в Могилянці. Політики приходять і відходять, а

народ... тьху... а їсти хочеться завжди. От і все.

Мовлян мовчав, і мовчанка ставала відверто гнітючою. Дон повернувся до робочого крісла.

– Я тобі винен до дідька грошей, – сказав раптом. – Ця дівка вже своє відробила і ще відробить, питання знімається. Хочеш, переправлю тебе десь подалі, на острови, чи в Англію – там у них руки короткі. Дорого, звичайно, але в ціні з нашими зійдемося. За твій рахунок... – показав міцні ікла. – Не вболівай, решти з головою стане...

Мовлян знову відчув доторки пульсу в скронях. Згадав свої рукописи, початі й незакінчені, силу-силенну нотаток і фрагментів, котрі все не ставало або часу, або снаги завершити й об'єднати. Білий пісок, пружну густо-синю, таку відмінну від кримського бруду морську воду Середземномор'я, акуратні, без аляпуватих надмірностей, котеджі.

– Я українець, Петре. Я хотів би жити... у себе вдома.

– Жити... вдома... – майже перекривив Дон. – І друге, і – особливо – перше достатньо проблемні речі. Цікаво, скільки за тебе попросять мої найвірніші, якщо з таким собі Лихоправом завтра щось станеться? Людина не просто смертна, вона – раптово смертна, – процитував класика.

На превеликий подив Миколи, сховав обличчя в долонях і деякий час сидів непорушно.

– Годі. Закрили, – сказав через хвилину. І ще через хвилину, нестерпно довгу для Мовляна, продовжив.

– Є одна технологія, аж надто сучасна. Ми ж співпрацюємо в деяких питаннях з Каа. Як НКВС з гестапо, – продемонстрував свою, досі не загублену, схильність до історичних паралелей. – Малоприємна, чесно скажу, технологія. Але гарантовано. Деталі пояснять фахівці, і вибір – тільки за тобою.

Ми робимо вибір, і вибір робить нас, – згадав Микола власний, як він полубляв колись жартувати, «аферизм».

5

Сьогодні Мовлян особливо гостро відчув свою крихатість, хоча й не страждав ніколи меншовартістю, поряд з громадям

«фломастера». Хоча той на краще за нових господарів не змінився. Так само виглядали подекуди коробки допотопних, совкових ще кондиціонерів, а подекуди ніші для них просто забили фанерою. Ще дужче взялися рудою – помаранчевою, гірко всміхнувся Микола – іржею віхті потужної колись арматури, що стирчали з занедбаной недобудови головного входу. Нагромадження бетонних брил, стін без перекрить і незрозумілих отворів, ніби вивалених снарядами, вже не нагадувало грізний, најжений зброєю бастион, як малювалося колись фантазії Мовляна. Швидше це були рештки саморобного укріплення, погромленого і завойованого успішним окупантом. Котрий вже й взявся до планового грабунку.

Маленьким під монументальним, суміш єгипетської піраміди і залізничного вокзалу, склепінням вестибюлю Микола почувався і тому, що мав добру, попри всі випробовування, пам'ять. І забути, як входив сюди фактичним керівником могутньої на той час структури, звісно, не міг. Зараз між цих поліровано-гранітних площин він був ніхто на ймення ніяк. Не без подиву виявив, що за нових демократичних умов кількість перевіряючих постів чомусь не поменшала. Мавши цілком справні документи, він їх пройшов і зупинився, розглядаючи ландшафтні зміни після політичного землетрусу.

Оскільки сейсмічним хвилям від Площі котитися сюди було далекувато, то «фломастер» відбувся переважно косметичними змінами. Від поштовхів обвалилася і розвіялась найдрібнішим пилом знаменита навіть між людей з повнісінькою відсутністю гумору аббревіатура ЗДЕЦ. Себто, загальнонаціональний державний електронний центр. Зсув геологічних пластів у владній вертикалі випхав на поверхню нову, не менш амбіційну, вівіску – Перший Національний канал. Котра, на відміну від ЗДЕЦ, щонайменше відповідала реаліям. Микола добре знав, що оця надзвичайно громіздка контора, призначена тепер переважно для відмивання та відкату бюджетних грошей, у дійсному інформаційному полі з гріхом пополам має рейтинг внизу десятка відв'язаних і добре фінансованих, нерідко з півночі, комерційних каналів. Та й не дивно, бо рівень будь-якого творчого осередку ніяк не зможе переплигнути рівень свого лідера. З яким сьогодні Микола правдами

й неправдами домігся зустрічі.

Як і раніше, не глянувши на годинника, відчував час до хвилини. Наслідок десятиліть саме новинної, інформаційної, оперативної роботи, де пройшов, не переплигуючи, всі сходинки – від рядового кореспондента обласного радіо до першого віце оцього комплексу. Часу ще вистачало з лихвою, і він також точно знав, скільки потрібно, щоб дістатися дванадцятого, залишеного командним, поверху. Тому ще раз пороздивлявся вкарбовані в граніт, претензійні, кованої міді літери. Перший Національний.

Хмикнув. Був момент, коли всерйоз почали обговорювати ідею присвоїти єдиній державній «кнопці» світле ім'я жертви злочинного режиму. Вже і йшло до того, але посипалися листи. То колективні, то особисті, від заслужених, народних, діячів, лауреатів – словом, нероб, яких він не встиг повиганяти свого часу з надто численних поверхів ЗДЕЦ. Особливо старався Судомитський, який тепер навіть в студії не знімав оранжевого шалика. Від гріха подалі вирішили обмежитися великим портретом символу боротьби за свободу слова.

Оцей портрет Микола і розглядав. Замість, як заведено, задалегідь висиджувати в приймальній. Чув про цю історію, але тільки тепер переконався, що знову став жертвою. На цей раз не зловорожих антиукраїнських сил, а банальної жадібності розпорядників тих же бюджетних грошей. Спершу природним чином вважалося, що це має бути портрет роботи комп'ютерного генія, відомий мільйонам завдяки Площі і телебаченню. Юнак, маючи незаперечні авторські права, пропонував усе безплатно. Але почалася непрозора, як стало вже модно говорити, тяганина, включилися малозрозумілі зв'язки, і вирішили, що герой має бути увічнений не в якийсь там легковажній цифрово-комп'ютерній, а живописній, академічній формі. Яку й доручено було вивершити одному з народних художників, зовсім випадково – дядечку куми Головного Опозиціонера. Котрий, щоправда, вже передав цей титул опоненту, а сам став головним у державі. Де не першою, але й не другою особою водночас мала підстави вважати себе Надія. Це так, до слова. А що до портрета... Микола зміг лише ще раз іронічно хмикнути. Бо монстр з чомусь мало не звислими

сизуватими щоками, вдвічі товщою, ніж у справжнього, достатньо м'язистого, Мовляна шиєю і зневажливо чомусь скошеними вниз очима був ніяк на нього не схожий.

Йшлося, звичайно, про його тодішнього, а не про нинішній плід кваліфікованих зусиль спеціалістів Дона.

Микола таки пристав на умови Лихоправа. І тривалий порівняно час витримував малоприємні комплексні процедури. В результаті обличчя колишнього телеідола невпізнанно змінила горбкувата напівмаска хімічно модифікованої шкіри, особливо ближче до очей, котрі навіть втратили свій характерний розріз. Оксамитовий, соковитий баритон завдяки мікрооперації на зв'язках тепер звучав нижче, глухо і надсадно. Умільці бралися й до хребта, щоб змінити поставу. Але тут отримали рішучого відкоша.

– Хребет у чоловіка головне, – похмуро заявив Мовлян. – Хоча, звичайно, глибина прогину хребта нерідко цінується більше, ніж глибина розуму...

Спеціаліст кисло посміхнувся, мало порадуваний гумором замість гонорару.

Документи люди Правої Руки підготували разом з досконалою легендою, залишивши навіть попереднє ім'я, аби не створювати зайвих психологічних труднощів. Їх і так у Миколи вистачало. Дон особисто вручив паспорт, детальну біографію – в паралельному житті Мовлян, хоч і мав віднині інше прізвище, теж виявився журналістом, тільки нікому не відомої районної газети. Був Лихоправ невеселий.

– Ох ми і встряли з твоєю подружкою, – повідомив. – Всі системи напіврозвалені, тарифи на хабарі зросли вдвічі, і дуже багато справ – на грані «кидка». Може, усталиться... – додав невпевнено.

І перевів розмову на практичні рейки.

– Знаю, ти ухиляєшся від моїх грошей, – зауважив без тіні докору. – Але... як ти думаєш, скільки твоїх портретів було поширено по всій країні? Голлівудські зірки за свої фотосесії мільйони беруть. ЗДЕЦ, звісно, не Голлівуд... – підкусив злегенька. – Але гонорар мусиш забрати.

Микола здвигнув плечима. Логіка Дона залишалася, як і завжди, залізною.

– Ще одне. Свого часу ти зробив вибір на користь цієї дівки... – Дон побарабанив пальцями по столу. – Отой, котрого до ночі не згадують, вважав, що не варто наживатися на чужій легковажності. Ти ж читав Булгакова. А син професора теології на цих речах знався... То тримай.

Микола не без цікавості покрутив перед очима золотаву картку.

– Коли зрозумієш, що визрів до співробітництва з часткою тієї сили, що вічно зла жада і вічно вершить благо... – Дон шкилював, цитуючи у вільному, чи не своєму, перекладі рядок Гете з «Фауста». Вони розуміли один одного. – Звертайся до банку... – назвав повністю ним контрольовану, як відомо було Миколі, вельми солідну устанovu.

– Вдячний тобі, Петре, – відповів широко. – Але спершу спробую...

Дон мовчки провів його аж до виходу. Де Микола вже ніколи не бачив необачного прапорщика.

Все це він згадував, роздивляючись свою малопривабливу живописну версію. А ще одна, безголова, досі зберігалася замороженою і чекала результатів геть заплутаних експертиз. Чи не забагато маю іпостасей, подумав Мовлян. Відчув, що пора до ліфта.

Він запізнився секунд на п'ятнадцять. Мав необачність задуматись, і ноги самі занесли до приймальні свого колишнього кабінету. Де вже встигли зробити анітрохи не потрібний, але дорогий євроремонт, а табличка на таких знайомих дверях сповіщала, що тут обсівся перший віце Борис Захарович Докаленко. Власне, виконавці обмежилися ініціалами. Мовлян оцінив. Швидко перемістився, куди слід.

Вболівав стосовно власної непунктуальності намарне. Новий очільник переймав протокольні моди з найвищого рівня і запізнився на годину з гаком. Ніби так і годилося, незворушно запросив заходити. Такий собі польовий командир з Площі Панас Пецьків. Котрий мав до журналістики, та ще й електронної, приблизно таке відношення, як Мовлян до гінекології. Вчитель

історії, Пецьків ані дня в школі не працював. Резонно вважаючи, що, чим розтлумачувати зашмарканим діткам сумнівні події минувшини, краще попрацювати над майбутнім. Нації, звісно, але в першу чергу своїм. І нація, і пан Пецьків у підсумку мали те, що мали. Принаймні, на кисті руки з дорогим манікюром, невимушено покладеної на стіл, Микола бачив поки що доволі скромний, всього кілька тисяч євро, «Картъє». Приблизно такого класу годинник, пригадав Мовлян, носив горопашний віце, він же в.о. Який саме вичунав від інфаркту і очікував, як незаперечна жертва режиму, непоганої посади.

– То я вас слухаю, – Пецьків легенько нахилив голову з модельною зачіскою, ніби виявляючи повагу до співрозмовника. Насправді ж косував на циферблат того самого «Картъє». Про цього дивака Панасу дзвонив з новоствореного Секретаріату Президента один дивом уцілілий і навіть підвищений рангом апаратник гучно скасованої Адміністрації. Тож достойнику Площі, край заклопотаному правильним освоєнням фінансового ресурсу, щедро виділеного на проведення в країні конкурсу Євробачення, доводилося потерпіти.

Мовлян ще не до кінця опанував своїм новим голосом, і це додавало йому, такому звичному до найскладніших спілкувань, хвилювання. Так, хвилювався, бо йшлося про задум, над яким багато міркував ще в часи ЗДЕЦ. Тоді ці напрацювання і навіть деякі зроблені нотатки, оскільки цілковито йшли врозріз обраній на Пагорбах політиці ДДТ – досконалого демократичного тоталітаризму, як визначав Стас, – залишалися фантастикою. І навіть не науковою. Тепер Мовлянів телепроект, детально останнім часом розроблений і обгрунтований, опинявся цілковито в руслі намірів нової, народної влади – принаймні, задекларованих на Площі. Знавши близькі власним погляди вже згаданого апаратника, зумів потрапити до нього на прийом і, як і сподівався, зацікавити. Настільки, що той прямо в присутності малопривабливого відвідувача з вулиці перебалакав спецтелефоном з щойно призначеним президентом Першого Національного. На котрого всі журналісти, далекі від кола справжніх інтересів національно свідомого польового командира, покладали великі надії. Мовлян

теж. Апаратник, напевне, був обізнаний краще, бо під час розмови з Пецьківим його обличчя не полишала незрозуміла Мовляну легенька гримаса. Ніби ото випадково залишив у роті шматочок лимона, а виплюнути незручно.

– Що від мене залежало, я зробив, – сказав нарешті, співчутливо, як видалось Миколі, розглядаючи автора справді ексклюзивного проекту. Тільки природа того співчуття залишилася тоді Мовляну незрозумілою. Адже йшлося про дійсно важливі, принципово відмінні від нині існуючого – точніше, животіючого – на Першому Національному стану інформаційного мовлення речі. Це він тепер і роз'яснював натхненно Пецьківу – в могильній тиші, що зависла з протилежної сторони столу і на яку Микола, з усім його досвідом, чомусь не зважав. Бо говорив про добре знане і наболіле. Про можливість відмовитися від убогого мавпування комерційних каналів, які, в свою чергу, бездумно і охоче запроваджують зарубіжну практику чотирьох «С» – страх, секс, смерть, сенсації. Або, коли простіше, чорнуху-порнуху-заказуху. І не калькувати в головному, вечірньому випуску новини, вже чотири рази обсмоктані раніше конкурентами. Та й які новини? Авіакатастрофа, сексуальні збочення, витребеньки гламурної дівки, пригоди синка-мажора, черговий епатаж чергової політичної повії та трохи неминучого офіціозу. Все це, зрештою, можна використати як дайджест з розумним в'їдливим коментарем. А самим дійти до справжніх, насущних, важливих людям речей. Туди, де кінчається асфальт. Або де він був колись покладений, а нині проростає травою... Тут Микола захопився і переказав сюжет того самого юного власкора з рідного містечка. Котрий тоді Мовляна глибоко вразив, але до ефіру потрапити, звісно, не міг. Про поглинуте лісом село, де живе однісінька бабуся з останньою, ще не вкраденою яструбом курочкою. І вони часто удвох ховаються в хаті, перечікуючи наскоки на занедбаний город диких свиней. А на центральній вулиці заможного колись поселення в зріст людини стоїть трава, і протоптана в ній бабусею стежечка виводить до дивно рівного поля, зарослого вже по пояс кореспонденту – цим він скористався, знімаючи стенд-ап – самосійними берізками та сосонками. Виявляється, років двадцять

тому це ще був доглянутий колгоспний лан. Далі камера брала нескінченний ряд стовпів електропередач. Похилені врізнобіч, з давно знятими на брухт дротами, вкриті сіро-зеленим лишайником, вони вервечкою, мов сліпці за невідомим поводитирем ідуть до імлістого горизонту, в безвість, в нікуди...

У Мовляна навіть мурашки пробігли. Невже цей образний кадр і справді про наш шлях і перспективу? Тиша навпроти обсідалася все глибша, і Мовлян, захоплений своїми нотатками, не піднімавши голови, щиро гадав, що справив враження. Звичайно, очолити проект йому не дозволять, бо, сказано вже, ніхто і звати ніяк. Але попрацювати можна буде плідно і цікаво. Перейшов до ретельно аргументованих практичних рекомендацій, структурних змін та організаційних заходів – власне, технології справжнього інформаційного прориву на Першому Національному. Чим відібрав у Пецьківа ще з десяток дорогоцінних, у багатьох вимірах, хвилин.

– Оце й гарантує перехід до справді суспільного телебачення, до народних новин, – підсумував Мовлян.

Підвів голову. І побачив перед собою прозорі-прозорі очі. В яких ані Мовляна, ані його записів просто ніколи не існувало.

– Ви закінчили? – запитав рівним тоном. Взяв тією самою рукою з дорогим манікюром і «Картъє» машинально простягнуту Мовлянню папку. – Залиште референту контактний телефон, з вами зв'яжуться.

Цікаво, чи бувають безконтактні телефони, подумав Микола. Цей гумор був захисною реакцією. Дійшло, що за весь час його просвітницьких зусиль президент не поставив жодного питання.

Заворожено простежив, як Пецьків звичним жестом кладе його теку на окремий столик, де вже вивершувався чималенький стос подібних рукописів. У радянських видавництва часів молодого Мовляна такі впорядковані, мов цвинтар після Великодня, звалища чужих надій на столі редактора, не криючись, називали гробницями.

Встав, подякував за увагу, попрощався. Пецьків, міцно тримаючись відповідним місцем за крісло, ввічливо кивнув.

На виході з кабінету стався невеличкий казус. Мало не штов-

хнувши Мовляна, мимо прорвався модно неголений молодик і на ходу загукав:

– Панасе, надійшов новий транш – десять лимонів! Треба швидше цього офшорника...

Заткнувся, помітивши погляд патрона, спрямований у спину Мовляну. Ніякого телефона, ані контактного, ані безконтактного, він залишати не став. Та й не було на місці жодного референта. Чимала заасфальтована територія навколо «фломастера» виявилася напрочуд безлюдна.

– Небо було високе і порожнє, і зовсім, зовсім не було нікого на площі, тільки дощ ішов, м'який і теплий, а може, що й ні, – несподівано для себе повторив заключну фразу зі свого першого, напівдитячого ще фантастичного оповідання «Експериментальний рейс». Несподівано надрукованого в одному з республіканських журналів. На мить згадав ту нестямну, неповторювану ніколи радість.

Небо й справді було порожнє, та ще й приблизно такого ж кольору, як захлюпаний асфальтовий майданчик. Ні про який м'який і теплий дощ в навколишній відсирілій мряці не йшлося. І там, в світлому фантастичному світі, створеному уявою юного Миколи, був таки ж Космонавт і його друзі на могутній міжзор'яній базі. А тут, в ранньому присмерку бридкого зимового дня, невідомо куди йшов, не розбираючи калуж, вибачайте, панове – небіжчик.

Раптово мрець зупинився, оглянувся на вже даленіючий «фломастер» і смачно плюнув.

Цей плювок поставив жирну крапку в першому малопривабливому, але дуже пізнавальному періоді Мовляного життя після смерті. І навіть дещо його розважив. Відновилася здатність, а головне, потреба дещо осмислити. Згадав раптом, що з подібним своєму феноменом вже зустрічався. Ще за компартійної доби малодосвідченого, молодого Мовляна ошелешив один обкомівський знайомий, вживши стосовно іншого, набагато старшого представника номенклатури гнітюче визначення: «покійний».

– Та я ж... його ще вранці зустрів, – ледве здобувся на слова.

– Звичайно, – тонко усміхаючись, підтвердив знайомиць. Непоганий, до речі, мовлянів інформатор в обкомівських хитросплетіннях. – Стрічав... А вчора увечері, на бюро, його з посади зняли. Є така думка, – багатозначно підняв палець угору, – є думка, що випають на пенсію, достроково, за інвалідністю. Авжеж, інвалід розумової праці... – хмикнув на адресу партійного бонзи. Цілого завідувача відділу, до якого ще рівно добу тому ставився з надзвичайним пієтетом. – Так що, вибачай, друже – для нашого апарату він уже того, покійний...

Мовлян, шокований таким цинізмом, все зрозумів вірно. Тільки не міг уявити, що подібна, ще й гірша, ситуація складеться для нього. Цілковито позбавлений звичних зв'язків і впливів, друзів, яких не міг підставляти разом з собою, не бажавши залежності від Дона, Мовлян спершу був певен, що знайде нове місце в житті. Мав блискучу професійну спромогу, купу ідей і проєктів, котрі раніше відкладав у шухляду через кар'єрну перевантаженість. Видавалося, коли, як не зараз, після торжества прибічників Площі, все це й задіяти. Та почалися дивні речі, які Микола спершу вважав випадковостями та непорозуміннями. Хоча вже з перших кроків у новому стані дослідив загрозливу закономірність. Раніше в керівних і не дуже кріслах різноманітних ЗМІ працювали всілякі, звісно, люди. Але практично всі вони мали спільну рису – фаховість. Тепер ці кабінети, добуватися куди стало чомусь дуже довготривалим і малоприємним процесом, обсіли люди, спрямовані туди або за партійною, або й взагалі незрозумілою ознакою. Глибокі аналізи, креативні, як тепер полюбляли висловлюватись, проєкти, пропоновані Мовляном, їм були або відверто незрозумілі, або просто нецікаві. Щоправда, в одній комерційній продакшн-студії Мовлянову оригінальну розробку взяли і багато наобіцяли. Лише через місяць дотично-унікаючих розмов з напрочуд нетямущими дівчатками, котрі щоразу поставали замість пошезлого раптом шефа, Мовлян відстежив, що його безцеремонно обікрали. Але й крадене застосовують напрочуд безталанно. Цей рядовий, взагалі-то, епізод підштовхнув до певного перегляду безплідної досі тактики. Особливо, коли в умовах швидкого під-

вищення цін, котре очевидно випереджало часто рекламоване з телеекрана Надією карколомне зростання економіки, навіть отриманий від Лихоправа солідний гонорар за фотосесію танув неприємно швидко. Останньою краплею в ходіннях редакціями стала розмова з черговим представником нової генерації топ-менеджменту. Протримавши Мовляна годину під дверима свого євроофісу, той навіть не дослухав Миколиних пропозицій. Перебив, підозріливо примружившись:

– Постривайте, постривайте... А ви приймали участь у наших міроприємствах на Площі?

– Ні. У ваших заходах на Площі я участі не брав, – чітко відповів Мовлян. Розвернувся і вийшов. Відтоді він зосередився, як вважав, на головному – проекті для Першого Національного. Проект інформаційного прориву.

– Авжеж, прориву, – пробурмотів під носа. – Різні прориви бувають. В каналізації, наприклад...

Все ще дивився на «фломастер». Подумки покепкував з власної наївності. Адже в цих хлопців не знайшлося справжньої справи навіть для Олени. Чиї чесні й схвильовані репортажі з Площі тримали в напрузі весь світ. Групу оглядачів – аналітиків, де вона мала намір отримати постійну роботу, нове керівництво Першого Національного просто-напросто скоротило. За непотрібністю, відсталістю від їх масштабних, бюджетомістких задумів. Заодно позбулися й більшості регіональних корпунктів, якими так опікувався Мовлян. З ким ти зібрався попрацювати, хлопче.

Олена, втім, від цього лише виграла. Одразу була запрошена очолити представництво однієї з відомих міжнародних агенцій. Отримувала зарплатню в євро і готувала на свій розсуд справді вартісні сюжети.

А ще займалася дуже напруженим розслідуванням, про яке і гадки не мав Мовлян. Котрий, пізніше з'ясується, таки невчасно зупинився на Площі роздивитися портрет жінки з косою.

– ... і було надбання кількох нещадно грабованих поколінь, та ще й Божі угіддя, необачно Ним цьому народу вручені... – розчух Микола неголосне, розбірливе бурмотіння. Рвучко повернувся. Виявляється його занесло майже до невеликої церкви, малозна-

йомої Мовляну. Саме до поблискуючих в тьмяному небі хрестів звертався худий, мов скіпка, чоловік в чистій, але страшенно блаженській, зношеній одежі. Давно нестрижене напівсиве волосся спадало на комір вицвілого пальто, імпортованого в Союз десь так наприкінці горбачовської перебудови. Різка, мов індійська сокира, обличчя – в тріснутих, престижних колись великих рогових окулярах. Час від часу хрестився.

– ... і весь цей огром раптові і випадкові люди при дуже мишій владі вирішили дуже чесно поділити. І призначити для того спецрозпорядників, які й виробили швиденько спецумови з врахуванням їх і їхніх владців побажань...

Мовлян звернув увагу, що невідомий – бомж? жебрак? схибнутий? – бурмоче вишуканою літературною українською.

– ... і сталося проречене Еклезіастом про час і випадок – тільки місця їх поєднання мудрий єврей не назвав, а от Бог ним обрав нашу Батьківщину.

Мовлян мерзло пересмикнув плечима. Ступив ближче.

– ... і так багато було надбано в Україні з Божою поміччю людьми, що досі розгризають між собою наше майно оці лохотронники – наперсточники, засіваючи іноді гречкою народ, котрий за це все радісно голосує...

Голос незнайомця згас. Микола підійшов і запхнув йому в кишеню одну з великих купюр, яких вже й сам мав не так багато. Незнайомець не ворухнувся, а Мовлян швидко закрокував геть. Усвідомив з неприємною ясністю, що вже тривалий час не мав жодної радості від зустрічей з людьми.

Трапилася одна щаслива навіть зустріч, але зовсім не з двоногим. Мовлян простував поблизу району елітних будинків, в одному з них залишалася і його – власне, вже не його – квартира. І раптом почув відчайдушне нявчання. За ним дріботів – саме так, бо одна передня лапа не слухалася – великий, колись пухнастий, а зараз просто жахливо звалений кіт. Худий настільки, що Мовлян згадав скелет від оселедця. Побачивши, що господар зупинився, Панько не пішов звичним раніше статечним перевальцем. Навпаки – рвонувся хутчіше, долаючи очевидний біль в незагоєній лапі. І, добігши, звівся на задні й ткнувся досі квадратною, хоча

дуже висухлою, мордочкою в коліна, водночас боляче вчепившись здоровою лапою за Мовлянове стегно.

У Миколи підозріло заблищали очі. Підхопив бруднюшого Панька на руки. Відчув, як тремтить старенький, коли перекладати на людські мірки, набагато зношеніший, ніж він, Мовлян, кіт. Обережно прилаштував його за вилогу пальто, і Панько ще ковзав там замазюканими лапами по піджаку, вмощуючись зручніше. Потроху зігрівся і навіть нерівно, уривчасто замурчав. Про ділову зустріч, куди так поспішав Мовлян, не могло бути й мови. Негайно повернувся до винайманой однокімнатної квартири, затримавшись ненадовго, але ґрунтовно, біля магазину «Кіт і Пес». Довго вимивав і лікував замордованого паразитами Панька, сушив феном, позиченим в одиначки-сусідки, яку ще лякала зовнішність Мовляна, але вже приваблювали його манери. Потім обережно, намагаючись не зашкодити, підкладав котячі найдки. Втім, і Панько пригощався стримано, довго обнюхував підзабуті делікатеси. І вночі поводився неспокійно, никав тісною, незнайомою квартирою, все щось досліджував. Лише під ранок з коротким стогоном – зачепив поранену лапу – заплигнув до Миколи на по-радянськи незручну, але, спасибі, достатньо широку тахту. Звично витягнувся на всю довжину і ткнувся мордочкою у відкинуту Мовлянову долоню. Саме цієї хвилини господар почав бачити сон-спомин. Худючий підліток-Панько з прилиплим до спини мокрим опалим, різнобарвним листям, і голосок доньки: «Тату, а він кіт-листоноша, правда? Бач, листочки нам приніс...»

Микола стрепенувся, збагнувши, що ці всі спомини і асоціації не випадкові. Побачив поряд, за крок, справді котячі, сторчма, жорсткі вуса, котрі ще недавно були шовковистими і без сивини. А також м'ясисті раніше, запалі щоки. І лише скульптурний сократівський лоб Стаса залишався, як завжди, завершеним, підкреслений ледь поглибленими зморшками. Мовляна Стас, звісно, і впритул не бачив. Втім, як і всіх інших.

Микола плюнув на все і прийняв рішення. Ледь притримав рукою покvapного перехожого. Стас насторожено глипнув на малозрозумілого, застрашливого швидше незнайомця. Той м'яко посміхнувся. І почав читати вірша.

*Про любов вже мою, либонь,
Розповіли в гаях солов'ї вам,
Бо віддав я свою любов
Тим гаям і зеленим зливам...*

Це була одна з кращих поетичних спроб юного Мовляна. Пізніше він тих вправ соромився, вважаючи, що підліткова поезія стоїть десь поряд з теж підлітковими самостійно-сексуальними вправами. Тому ці рядки чули, звісно, за чаркою, лише найближчі друзі.

Стас застиг. Дивився вкрай недовірливо і, що гріха таїти, налякано. Озався нарешті:

*Вже стільки їх упало в ту безодню,
Розверзту віддалік!
Настане день, коли безповоротно
Поцезну я з землі...*

А це вже пішли викаблучування Стаса, переклад Марини Цветаєвої, якого він, попри справді непогану якість, теж соромився і показував, схоже, одному Мовлянчу.

Прочитав строфу і вичікував. Микола посміхнувся вже всім спотвореним обличчям. Продовжив.

*І буде це життя
З його насущним хлібом,
Забудькуватим днем...
Так, буде все. Але під небом – ніби! – і не було мене!*

Обидва замовкли. Потім Стас промовив неголосно:

– Я ж підозрював. Але... що б це змінило...

– Незмінним залишається одне, – Мовлян вперше за тривалий час розслабився. – А саме, хибність тези, буцім родичів нам дає Бог, а друзів обираємо самі. Все навпаки. Родичі нам дістаються генетично, а от друзі – від Бога.

Стас приглянувся до нього пильніше. Хоча стояли на практично безлюдному тротуарі, швидко озирнувся і стишив голос:

– Так це Дон... За технологіями Каа...

– Досить, – підняв долоню Мовлян. – Досить про веселе.

Невдовзі з'ясувалося, що в Стаса справи теж кепські. Незадовго до бурхливих подій його умовили встрягти в рекламний

бізнес, де Стас нічого не тямив, але спокусився на можливість пожити на дивіденди і менше залежати від часом настирливих, часом безвідповідальних замовників. Засновницькі документи до пуття не вивчив. І в час шаленого обвалу, обумовленого подіями на Площі, дуже несподівано для себе опинився крайнім перед кредиторами і клієнтами такої досі респектабельної фірми. Оскільки неперевершений аналітик виявився цілковито безпорадним в податково-судовій тяганині, а колишні високі – вище не буває – покровителі вже переймалися найперше власною долею, Стасу довелося за чужі, власне, борги віддати автомобіль. А елітну квартиру поміняти на набагато скромнішу.

– Але там і зараз дещо є... Поїхали!

Мовлян похитав головою.

– Таж у мене Панько. Досі не оговтався. Давай краще до мене.

Вранці, на похмілля, хоч і не дуже глибоке, як завжди виникла блискуча ідея.

– А чи не провались воно все, – раптом сказав Мовлян. – Поїхали до мого містечка. Остобрид цей мурашник. Розвіємся, подумаєм... Панька я зараз до сусідки прилаштую, людина сердечна.

Стасу, власне, було фіолетово. І вже за пару з хвостиком годин, трохи затерпілі в маршрутці, затісній для їх габаритів, стояли під студією Тадейовича.

– Не відкрию, в мене люди! – почули роздратований голос старого. Мовлян машинально відстукав у двері свій код – „дай, дай запалить» – але художник, схоже, дещо підзабув.

– А ми що, по-твоєму, свині? – скипів раптом Стас. Як не дивно, його чужа і, власне, безапеляційна заява спрацювала. Старий з'явився на порозі, підозріливо блимаючи на двох нахаб.

– Це ж що за татари? – помірявся голосом зі Стасом.

Мовлян уважно розглядав Тадейовича. Останні місяці не пішли на користь і йому. Помітно всох, правиця нервово посмикувалася. Восьмий десяток, що поробиш. Але інтуїцію зберіг знамениту, можливо, не згірш Мовляна. Відступив на крок і поманив за собою.

За юрму, декларовану Тадейовичем, правив місцевий журналіст-пенсіонер, знайомий Миколі ще зі студентських років.

Коли, член Спілки письменників, являв для початкуючого автора недосяжну висоту. Справді глибокий, справжній поет і чудовий перекладач російської класики, зокрема, Арсена Тарковського, мирно спав. П'янений; забувши зняти далекозорі окуляри, примостив пом'яту щоку на товстий том історії еротичного мистецтва Середньовіччя та Відродження. Микола зрозумів, чому старий не хотів запрошувати сторонніх.

– То хто ви, бандити? – вже мирно, притишено поцікавився. Стас почав легенько червоніти. Мовлян притримав товариша за лікоть. Знав, що для Тадейовича це одне з найлюб'язніших звертань.

– Друзі Мовляна, з Києва, – промовив своїм новим, глухуватим голосом. – Він нам розповідав... А от товаришу закортіло натюрморт з салом придбати, колись він в Миколи бачив...

Старий незрозуміло, довго дивився на нього. Нарешті, ніби отямившись, почав вітатися. Правиця була холодна і зовсім квола, ані сліду тих обценьок, якими трохи хизувався дід під час колишніх рукостискань. Винувато промовив:

– Бачте, я зараз... поки що... не пишу. А те сало, що було... Продати довелося... Не знаю, справді...

– Продати, продати, – несподівано пролунало з тахти. Поет сів і спідлоба розглядав незнайомих. – Скажи вже людям чесно – видурили... Гаразд, пішов я.

– Та куди ж ти такий, Інокентійовичу, – сплеснув розгублено долонями художник. Поет мовчки грюкнув дверима. Мовлян, щоб заповнити незручну паузу, почав звично порядкувати з принесеним пакетом. Стояв боком до старого і не помічав, що той пильно придивляється до його рухів.

– Кажете, миколині друзі... – повільно проказав старий, коли вже вмостилися навколо дубового старовинного столу. Дістав антикварні срібні чарки, десь вісімнадцяте – дев'ятнадцяте століття, прикинув Мовлян. Одну, з вибагливим вензелем, він пам'ятав аж надто добре. Наповнив пам'ятки Срібної доби шляхетним напоєм кольору гарно завареного чаю.

– То не цокаємся, – оголосив Тадейович. І знову зачаровано стежив, як тримає чарку Мовлян, а той знову нічого не помітив.

Виникла малесенька заминка, Стас кркнув і перехилив одним духом. Мовлян пив незворушно, ковтками. Смакував, розважаючись новою думкою, яка щойно спливла з денця. Раніше, хоч і не часто, траплялися двічі Герої Радянського Союзу, а тепер, виявляється, є двічі небіжчик держави Україна. Спершу – згідно довідки Дмитра, а вдруге – відповідно документів МВС, оприлюднених генералом К. З подивом глянув на Тадейовича, котрий ледь торкнувся губами чарки і поставив її на стіл.

– Не можна мені, – зітхнув старий. – Боюся...

В короткій наступній розмові Мовляну стало зрозуміло, чому ж на стінах студії, завжди завішаних картинами, тепер, ніби відкриті рани, зяють порожні місця. Тадейович нещодавно мав неабиякі проблеми з мозковим кровообігом. Лікування забрало чимало часу й грошей, які в непрактичного, завжди гостинного художника ніколи не затримувалися. Довелося поспіхом віддавати картини, і перекупники, що прилетіли на цю нагоду, мов круки на бойовище, обідрали довірливого та ще й ослаблого старого, мов липку. Пощезла й сама «Липа» – натхненне, пастозне увічнення на полотні двохсотлітнього релікту з Мовлянових країв, яким він завжди милувався. Відлетіли назавжди двійко лелек з гнізда на всихаючому дереві, біля занедбаної селянської хати під стріхою. А кількома варіантами сала з прорістю, котре, здавалося завжди Мовляну, сповнювало студію непередаваними пахощами, пишаючись в оточенні то домашнього чорного хліба з золотавою цибулею, то загадково виблискуючих карафок і простодушних гранчаків, то присмаленого глека і солідного горщика з гречаною кашею – тими кількома апетитними шматками пройдисвіти смачно закусили. Щоб їх вдавило, згадав уживане в рідному селі побажання Мовлян.

– Шкода, я не знав... – пробурмотів з досадою. І прикусив язика. Старий швидко глянув. Стас нервово спостеріг цю сцену і хутко заявив, що хоче подивитися «Час новин» по телеку. Тадейович мовчки, припадаючи, як з гіркотою зауважив Мовлян, на праву ногу, пішов за пультом.

Новини, як завжди, будувалися за принципом чотирьох «С», котрий так дратував Мовляна. Але у щойно розпочатому випуску

відразу три з них, сенсація, смерть і страх, об'єдналися в одному сюжеті. Покінчив самогубством звинувачуваний у багатьох злочинах, вже запрошений на допит до Генпрокуратури генерал К. Красуючись в кадрі, молоденька журналісточка заповнювала наданий їй чималий час купою подробиць, не надто силкувавшись їх осмислити. Зате цим відразу перейнявся зануджений без справжньої роботи Стас. І вже на другій хвилині його ясні коричневі очі, просвітлені до того ж добрим коньяком, збуджено заблищали.

– Бач, справжнім чоловіком виявився, – озвався, дослухавши, дещо вражений Мовлян. Стас зашипів, мов дикий кіт. Вимкнув телевізор і всім кремезним тілом розвернувся до Миколи.

– Фізик хрінів. Личинка. Неук! – випалив геть увесь лайливий набір, який в суперечках за чаркою іноді застосовував до товариша, але переважно частинами. Мовлян витріщився на нього. Стас пересапнув і трохи заспокоївся. Єхидно посміхнувся навіть.

– Знаєш, чим відрізняється справжній аналітик від такого телепня, як ти? – звідався майже ніжно.

– Ну-ну. Видавай, – сухо озвався Мовлян.

– Тим, що аналітик може видобувати абсолютно невідому інформацію з цілковито загальнодоступних джерел, – урочисто виголосив Стас. Перехилив покvapно, щоб не відволікала, чарку.

– І що ж ти видобув невідомого? – саркастично запитав Микола. Старий сидів тихо, зацікавлено спостерігав.

– Ти вважаєш, що це самогубство, – почав здалеку Стас.

– Ти ж чув, – знизав плечима Мовлян. – Правда, є версія, ця дівчинка теж цвенькнула – могли вбити...

– Так, так, – радісно закивав Стас. – Тепер по порядку. Самогубство. Двома пострілами. «Беретта» – ще та гармата, між іншим, великокаліберна куля валить запросто з ніг. І от досвідчений військовий, вправний стрілець, якому ніхто не заважає, робить дуже дивний постріл. Який досягає іншої, не самозгубної, мети – повністю деформує обличчя. Куля пробиває язик і трощить верхню щелепу, вибиває зуби, відриває кінчик носа... – Стас, трохи похлинувшись, притьмом запив намальований ним жахастик. – Словом, якби навіть Кличко затопив просто в писок, то була

б дитяча забавка. І що ж, по твоєму, має статися після пострілу?

– Глибокий аут, – сказав Микола.

– Так. Страшений больовий шок, втрата свідомості. А наш самогубець? Спокійно, акуратно, тепер уже точно цілиться в скроню. Зносить ще половину обличчя. Справу нарешті зроблено. До речі, ти ж майор запасу. Що, чисто технічно, має відбуватися далі?

– Тіло падає на підлогу. Пістолет відлітає далеко вбік, – машинально відповів Мовлян.

– Вірно. А наш самогубця спокійно залишається сидіти. На стільці, завваж, не в кріслі. І встигає, що характерно, акуратно притулити пістолет до ніжки стільця. Стволом угору. Як тобі пейзаж олією? – глипнув на Тадейовича, котрий навіть подих затамував.

– Значить, убивство? – розгублено запитав Микола. Він уже й сам почав напружено вираховувати.

– Авжеж, – радісно погодився Стас. – Є такий фільмець, «Убити Біла». Тільки це не Біл. І не debil. Це генерал, сидить в захищеному особняку, озброєний до зубів. Обнесена парканом елітна територія, на вході охорона, всі всіх знають. І от якісь диво-кілери на цю територію просочуються, ніндзя просто, тільки не черепашки. Залазять, ніким не помічені, чомусь в гараж і чекають там жертву, – Стас підняв палець. – До речі, генерал в гараж заходить не зобов'язаний. Він міг кудись піти чи поїхати. І що нашим кілерам робити тоді?

Мовлян мовчав.

– Допустимо, дочекалися, зайшов випадково генерал. Допустимо, імітували самогубство пострілом в скроню. Але що це за постріл в підборіддя, який цю версію, навпаки, руйнує? Неточний, безглуздий постріл. У профі, до речі, руки не трусяться... А головне – навіщо так підставлятися і все ускладнювати? Останні дні генерал ніде не ховався, їздив усталеним маршрутом, наприклад, на тенісний корт... Снайперу за таких обставин навіть напружуватися не треба. Так ні, ліземо в пастку, в гараж, в зуби охорони...

– Може... Все впиралося в контрольний постріл?.. Гарантія потрібна... – непевно промовив Мовлян.

– А що завадило профі стріляти як належить, в потилицю чи в лоб? Це ще ж і примудритися треба, як в тому анекдоті... – Стас неприродно вивернув руку з порожньою чаркою, імітуючи кілера з пістолетом.

– Справді, нісенітниця якась, – здвигнув плечима Микола. Стас тріумфував.

– Важко шукати чорну кішку в темній кімнаті. Особливо, коли її там немає, – сказав повчально.

– Але ти знайшов, – без тіні сумніву ствердив Мовлян. Стаса він знав давно і добре. Той скромно усміхнувся.

– Відповідь проста, як двері. Котрі ніхто не здогадався відчинити. І кішка тут як тут, вмивається на ясному сонечку. Тільки ніхто не дивиться в ту сторону.

– Не вимучуй, – озвався заінтригований Мовлян. Стас, продовжуючи усміхатися, вказав поглядом на чарку. Микола поспіхом налив. А от товариш пив уповільнено, прицмокуючи. Нарешті, коньяк, як і все прекрасне, скінчився. І Стас уважно оглянув слухачів.

– Замочили двійника, – оголосив спокійно. Послухав трохи запалу тишу і визнав за потрібне дещо пояснити. – Тільки двійник був не зовсім вдалий, чимось з лица дещо відрізнявся. Тому другий, – підкреслив, – другий постріл не був ані безглуздим, ані нецілким. Після першого, – знов підкреслив, – пострілу побачили, що деякі відмінності ще зберігаються. І потрібен був саме другий, дуже точний, ювелірний, я б сказав, постріл. По-своєму, справді, контрольний. Після якого вже ніхто б нічого, принаймні візуально, не розпізнав. Тому труп всадовили на стілець і дуже ретельно цілились, розраховували. Бо рихтувати результати поспіху ще й третьою кулею... – Стас іронічно всміхнувся, – Це вже самогубець для книги Гіннеса.

– Але ж... – промимрив Мовлян.

– Так, – зупинив Стас. – Питань можна ставити багато. Але повір – далі вже гола технологія...

Вглядавав стомлено. Глянув на годинник.

– Ага. Гадаю, десь в цей час твій колега долітає до островів. Приватним літаком. З потрібними документами.

– Чому колега? – бовкнув Мовлян. І вдруге за короткий час прикусив язика. Зате озвався досі німотний старий.

– Нічого собі. Тут і прийняти не гріх... Міцного не буду, але винця... Я зараз, – потягнувся до дверей.

– Ніч ожилих мертв'яків, – хмикнув Стас, коли ті зачинилися.
– Покійнички ви наші... Давай глянемо, може, ще якісь деталі впливли?

Поклацав пультом. Але новин не було, каналами гнали серіали.

– «Хроніки Нарнії», – прокоментував. – Хроніками в нас у радянські, до речі, часи алкашів називали. Точніше, хронами...

– Марна вся хроніка нашої держави, – Мовлян думав про своє.
– Чи примарна... як, по-твоєму?

– Слухай, – пожвавився Стас. – От... «Хроніки Марнії»... Марнії, уявної країни, де ми й живемо... Оце б я тепер написав. Все'дно роботи катма.

І тут затенькав його мобільник, змусивши набагато сильніше тенькнути серце власника надзвичайно накрученої і відповідно дорогої цяцьки. Яка останні пару місяців перетворилася, як не дивно, в цілковитий непотріб – Стасу просто ніхто не дзвонив. А йому дзвонити було нікому.

Стас тримав розкішний апаратик з марновірним виразом обличчя.

– Невже хтось згадав... – натис нарешті кнопку.

Викликала Олена. Вона завершила своє розслідування. Розпочате відразу після перегляду «набитого» на Площі допоміжного відеоряду з Мовляном на тлі портрета жінки з косою. Не могла не впізнати, і, звичайно ж, кинулась до Надії. І, звичайно ж, не потрапила. Зате відбула серйозну і жорстку навіть розмову з одним із довірених польових командирів. Їй роз'яснили, що Мовляна однозначно немає. Настільки наполегливо, що Олена пригадала маячню Маяковського про «живішого за всіх живих». Виходило, Микола – мертвіший за всіх мертвих. А те, що вона побачила, наполягав Панас Пецьків, це злісна провокація. Підібрали там схожого чолові'ягу, намагаються внести розлад в наші згуртовані помаранчеві ряди. Наколоти, словом, мов той апельсин. Ви добре все зрозуміли, Олено?

– Я все зрозуміла. Геть усе, – слухняно доповіла вона. Бо очі Панаса не були зараз прозорими, як пізніше з Мовлянком. В них, навпаки, не проглядалося нічого, але Олена чітко бачила там небезпеку. І сказала правду. Вона дійсно осягнула достатньо. Пізніше за Дона, але ж і поінформована була набагато гірше.

– До речі, цю касету... Ви її краще мені залиште. Мало чого, викрадуть, будуть спекулювати... – вже лагідніше озвався польовий командир.

– Та зараз, нащо вона мені... Збігаю, принесу, – знову слухняно, мов шкільна відмінниця, реагувала Олена.

Майбутньому зверхнику Першого Національного бракувало технічної грамотності зрозуміти, що ті кадри вже могли бути переписані на кілька різних носіїв. Що Олена відразу й зробила. Пацьків передбачливо, як йому здавалося, відрядив з нею свою людину, котра негайно, з рук в руки, отримала невеличку пластмасову коробочку величезної, слід визнати, вибухової сили.

А Олена почала власне, дуже обережне, дослідження. Котре могло надалі обернутися поважними наслідками для багатьох. Зате найпершим постраждав ні в чому не винуватий комп'ютерний геній, до глибини юного серця вражений байдужістю Олени стосовно римейка недавньої чудової ночі. Але слухняно взявся ламати деякі засекречені комп'ютерні бази даних МВС. З цього все й почалося. Потім, після остаточної перемоги Площі, стало де в чому простіше. Спершу Олена розшукала одного з причетних – звісно, сьома вода на киселі – до таємничого підрозділу «ВВ». Знав він дуже мало, але напрямок пошуку уточнив. Ще трохи пізніше Олена надібалала на колишнього рядового співробітника Правої Руки, вже відправленого ПР на пенсію. Костолом дуже ображався, що Лихоправ не посприяв йому придбати на старість облюбовану земельну діляночку. Якби Дон почув, що відставний прапорщик розповідає Олені, негайно б виділив як мінімум два метри. Навіть на Байковому, не став би скупитися.

Отож колишній оглядач ЗДЕЦ, а нині очільниця зарубіжного представництва впливової агенції мала на руках вибуховий матеріал набагато потужніший, ніж ота касета, радісно вилучена Опецьком – так іноді дражнили в школі майбутнього господаря

конкурсу Євробачення в Україні. Паралельно вона весь час вираховувала місцезнаходження Миколи, гублячись в найфантастичніших версіях. Знала таки ж багато, але не все. Поміж всього іншого, вийшла на Стаса.

– Стасе... – Олена блефувала, але дуже вміло. – Я знаю, що Микола з вами...

Вона мала на увазі, звичайно, просто підтримувані зв'язки. Але Стас сприйняв буквально і отетерів. Включив спікерфон і обмінявся кількома ухильними фразами, щоб послухав Микола. Олена обмовилась навіть про підготовку передачі, і Мовляна охопив звичайнісінький жах. На відміну від досі наївної в деяких чоловічих іграх Олени, він добре знав, що знешкодити вибухівку надійніше всього, коли висадити її в повітря разом з ворожим сапером. Котрий, як відомо, помиляється раз в житті.

Олена, вже набираючи номер Стаса, стала на грань цієї фатальної помилки. Але помилився й Мовлян, геть забувши про свій новий голос. Він вирвав мобільник з рук товариша і хрипко гукнув:

– Олено, це я, я... Негайно все припини, не дзвони більше, зрозуміла? Я приїду... – зв'язок обірвався. Олену страшенно налякав чужий, що вдерся в розмову зі Стасом. Та справжніх масштабів небезпеки вона не розуміла й досі.

Зате зрозумів, яку дурницю втнув, сам Микола. Після короткого обговорення зі Стасом набрав висвітлений номер. Як і слід було чекати, абонент відповісти не міг. А Стаса раптом розвезло. Чи то напруга далася взнаки, чи коньяк, спожитий в набагато більшій кількості, ніж Мовлянном. Потягло на вірші власного виробництва.

– Замовкають всі клоуни, і над світом – печать, – продекламував меланхолійно. – Все, що було замовлено, треба з'їсти – й мовчать.

– Та ні, я цього просто так не з'їм, – Микола дивився на товариша цілковито дикими очима. Крім усього, він гаразд розумів, що мобільний зв'язок Олени мають всі підстави прослуховувати. Причому, з обох сторін. – Стасе, я негайно в Київ...

Захмелілий товариш ще нічого не второпав, як Мовлян уже зіштовхнувся на виході з художником. Старий ніс тетрапак якогось

червоного шмурдяку.

– Тадейовичу, – так безпосередньо і, чого гріха таїти, владно міг говорити в цій студії хіба колишній Мовлян. А зовсім не чужий тут, невідомий нікому «знайомий». Але Микола вже ні на що не зважав. – Потурбуйтеся, будь ласка, про Стаса. Стомилася літня людина, що поробиш... Я перетелефоную, трохи пізніше.

І пощез.

Тадейович хитро всміхнувся. Набулькав собі по вінця добрячий гранчак, ввічливо цокнувся з чаркою Стаса і одним духом випив. Той навіть трохи протверезів від такої картини.

– Таж вам... Лікарі не радять... – вимовив з зусиллям.

– Ет, життя того... – махнув рукою старий. – Але ж який привід є! – і занепокоївся. – А що це наш Микола так вискочив?

Особливістю Стаса були здатність реагувати на важливі речі в будь-якому стані. Його коричневі очі мало не полізли на лоба, зіткнувшись з насмішкуватим поглядом старого. Але спробував опиратися. Вдаючи менш тверезого, ніж насправді, почав філософствувати:

– Квапився, напевне... Бачте, спершу щиро вважаємо, що досі відіграли лише перший тайм – пам'ятаєте Градського? А потім вже доводиться задуматися про додатковий час, відведений – чи й ні? – Суддею...

– Облиш, – махнув рукою старий. Повагався, але півсклянки ще собі налив. І виплескав рештки коньяку в чарку Стаса.

– За його здоров'я, – смачно приклався. – Чого дивишся? Ет, татари... Постава, розумієш? Людина не міняється, доки їй не зігнули хребет. Чи не зламали, якщо не гнеться... А руки? Кисті, тобто? Бандити ви непутящі... Руки – це мало не половина портрета. Розцінки зовсім різні – сам писок малюємо, чи й руки теж. Портрет Жуковського роботи Брюлова згадай, яким Тараса викупили – оці поетові руки... Микола, звісно, не Жуковський, довбня отака. Але щоб я ці руки не пізнав – ну, татари...

Тим часом Мовлян, якому художник цілком резонно відмовив у порівнянні з наставником майбутнього царя-визволителя, напружено міркував. Згарячу забув, що нині він ніхто на ймення ніяк. А в столиці з такими мало рахуються. Що ж, до дідька,

вдіяти?.. Лихоманково оглядався, ніби всілякі, різного ступеня дебільності, рекламні вивіски могли щось підказати. Але ж підказали. Мовлян побачив назву банку і згадав картку від Дона, асоційовану з цим логотипом. Йти містечком було пару хвилин.

Дівчинка за комп'ютером глянула перелякано, і Микола з досадою згадав про нову зовнішність. Але помилявся. Дівчинка щось тихо почала говорити в слухавку. Майже одразу з'явився молодий чоловік з бейджиком менеджера, і вони вже вдвох почали трохи нервово длубатися в клавіатурі. Добре, хоч паспорт при собі – згадав Мовлян. Метушня і напруга за скляним бар'єром наростала. Підійшов, схоже, інженер і став щось перевіряти в комп'ютері. З'явився ще один менеджер... Миколі вже почала набридати оця вовтузня. Знічев'я спробував поглянути на себе в невелике люстерко за спиною дівчинки-касира. Не зумів. Але побачив цифру, яка вперто висвітлювалася на екрані. Оптичні властивості зворотного зображення ніяк не впливали на кількість нулів.

Ого, подумав Микола. Згадав розмову в Дона після інциденту з фірмою Олега, а також останню їх зустріч.

З'юрмлені біля компа молоді люди раптом дружно повернули голови, побачивши щось за спиною Мовляна. Той обернувся і побачив – не щось, а дехто. Імпозантний, з благородною сивиною на скронях дядечко. На Мовляна він дивився з надзвичайною поштивістю.

– Годі, я все з'ясував... – мимохідь неголосно сказав у віконце каси. Далі директор філії церемонно представився Мовляну. Світськи звідався, чим може...

– Готівка, – коротко сказав Микола.

З величезною прикрістю директор пояснив, що таку... таку суму треба заздалегідь замовляти в Нацбанку. Всі наявні резерви філії в його, клієнта, котрий завжди правий, повному розпорядженні. Але це тільки незначна частка...

Мовлян насупився. А директор помітно спав з лица.

– Тоді... Мені потрібна машина. Без водія, – Мовлян згадав, як залишив минулого року в містечку Петра. Тоді це було щось інтуїтивне. Зараз – тверезий розрахунок.

У цей момент зовсім не тверезі друзі Мовляна продовжували інтенсивне спілкування. Тадейович аж ніби помолодшав. А Стас, якому ще в дитинстві ведмідь на вухо наступив, намагався виспівати власну версію пісні Градського:

Перший тайм не скінчиться ніколи.

Є поняття, які не горять.

Ми на сходинках вічної школи

Ще вчимося життя шанувать...

Директор аж засяяв від можливості догодити людині зі спеціальною карткою Дона. Повідомив – для філії тільки-но купили дуже гарний автомобіль. Правда, він ще без реєстрації... Микола згадав, що прав водія на прізвище в паспорті теж не має.

– Давайте. Ну, і з вашого резерву, сотні три, – додав великодушно.

Зовсім скоро директор, несучи невеликий портфель, провів Миколу до гаража. Де стояв «Ніссан», точна копія – Мовлян навіть замружився – того самого. Тільки новісінький. Відсутність документів і прав за наявності шанобливо врученого директором портфеля його не лякала. Хоча тарифи, завдяки запеклій боротьбі з корупцією, зросли вдвічі, він зміг би доїхати не тільки до столиці, а й до західного кордону незалежної держави.

В оглядовому дзеркалі повільно віддалялася, відпливала, здавалося, просто в небо золотoverха, на кручі, церква часів його козацьких предків. Коли рвійно знесені увись струнки вежі з куполами раптово щезли за поворотом, Микола судомно зітхнув і натис на газ. Дорога перетворилася на миготливий шалений потік.

Поки що вільна дорога.

Частина третя

РІК ВОВКА

(версія зороастрійського календаря, 2005)

На стовпах висіли народні депутати. Як новітнього, так і деяких минулих скликань. Ще ніхто не квапився прибрати ці охололі рештки так несподівано завершеної кампанії. День «Ч», нестямно наближуваний виставленими тепер на байдужі оглядини загалу ВПами, підвів раптову жирну риску під таким багатовекторним ще вчора життям.

На стовпах висіли народні депутати. І нечисленні після вчорашнього стресу перехожі байдуже швендяли мимо. Нікого вже не цікавили пригаслі вогники в поетично прищулених очах геть сивого добродія, дуже порядного з виду. Як і збережена, але вельми перекошена тепер посмішка його прогресуючої антагоністки, схожа більше всього на ледь завітрений м'ясний кавалок. Та й безживно акуратна коса чи збережені на міністерському ще недавно носі окуляри не викликали в перехожих колишніх емоцій.

На стовпах висіли народні депутати. Був перший день довгоочікуваного прийдешнього. Дочекалися, авжеж. Обличчя повішених були зовсім трохи спотворені останніми прижиттєвими конвульсіями. Конвульсіями такого гладенького, гламурного плакатного паперу, силоміць розп'ятого на неоковирних патьоках клею поверх шкарубкої холодної товщі бетону».

Генерал завжди вражав підлеглих, особливо новачків, швидкістю схоплення текстів. Навіть край специфічних актів податкових перевірок, насичених цифрами, канцеляритом та юридичними неоковирностями. Оскільки щойно прочитане вигулькнуло на моніторі спецзахищеного, в глибокому розумінні слова персонального комп'ютера начальника слідчого управління ДПА України, та ще й в кодованому режимі негайного ознайомлення, Валентин ще протягом першої секунди грішним ділом подумав про закрите оперативне зведення однієї з контор колег-конкурентів. СБУ, наприклад. Авжеж, в країні чергових позачергових своєчасно дочасних виборів колись та можуть дочекатися... Та, пару разів кліпнувши, встиг зрозуміти, що комп'ютер просто «з'їв» перші лапки. А останнє речення й поготів засвідчило, що йдеться не про суспільний катаклізм, а про фрагмент доволі в'їдливої, як вбачалося, політологічної статті.

Інша річ, яким дивом чийсь журналістські забавки просковзнули на екран, доступний, як жартував сам Кучинський, таки дуже обмеженим людям. Поки його вправні пальці мимохідь чаклували над клавіатурою, з'ясовуючи підходи до зухвальця-хакера, генерал внутрішньо вже починав сміятися. Розбестила народ демократія. В часи його сержантської юності за подібні натяжки стосовно «недоторканих» з підвалу найвищого на Володимирській будинку КДБ, визнавали в народі, можна було й Колиму побачити. Як це Микола анекдот розповідав? «Повзе Брежнєв по Хрещатику з ножем в спині...» – і замовк, оглядаючись. – «А далі?» – не втерпів Валентин. – «Далі не знаю, – зітхнув Мовлян. – Але початок обнадійливий...» Пам'ятається, заочник Академії МВС і без п'яти хвилин офіцер грізного відомства Кучинський був дещо шокований.

Спогад майнув майже одночасно з рядками на екрані, котрі засвідчили, що отак, з наскоку, новачка в колі його віртуальних відвідувачів не застукати. Хто б сумнівався, подумав генерал. Міг би, з природної впертої наполегливості, продовжити пошук, задіявши секретну програму. Натомість дав відбій.

Бо з останнім доторком до клавіші все стало й так зрозумілим. Спомин чвертьвікової давнини, власне, як і все в цьому житті, зовсім не був випадковим. З Миколою Мовлянком, тодішнім радіожурналістом, а нині залаштунковим господарем однієї з найвпливовіших столичних газет, Валентин бачився востаннє не так і давно, залучивши мало не всю потугу свого – і не тільки – відомства. Лише затим, щоб кількахвилинна здибанка з передачею міні-флешки залишилася невраховуваною для фахівців, як ніжно висловлювався генерал, опонентів. Справа надзвичайної ваги, і критичний день наставав саме сьогодні. А найважчим було зберегти конфіденційність результату. Група радіоелектронних перехоплень у їх давнього знайомого, укомплектована поспіль колишніми співробітниками спецслужб, працювала настільки ж ефективніше останніх, наскільки різнилася їх винагорода за нелегку, слід визнати, працю. Та й найновітніша техніка, в тому числі суперкомп'ютери, про які й мріяти не могли на тій же Володимирській, відіграла роль.

– Зрештою, тут двійкова система, «так – ні», – згадавши, напевне, свою задавнену фізико-математичну освіту, підсумував Мовлян. – У випадку «так» саме того дня ти отримаєш... сигнал.

– Дуже складно забезпечити захищеність будь-якого сигналу, – застеріг Валентин. – А якщо вони дізнаються завчасно...

– То мій клопіт, – легковажно ніби озвався Микола. На жаль, пустотлива посмішка на сильно спотвореному обличчі колишньої телезірки виглядала тепер напівгримасою. – Головне, чекай на роботі приймні до обіду. Бувай!

І Валентин пощез в прохідному дворі, де вартувало стареньке таксі з невиразним майором в пошарпаній джинсі за кермом.

А тепер він міг сповна оцінити доробок Миколи. Повідомлення, надіслане нестандартним шляхом, перехопити було не до снаги навіть умільцям Дона – хіба випадково. Та й станься таке, важко щось второпати з писанини, схожої на розваги Інтернет-літераторів.

Якщо не знати стилю Мовляна та відомих небагатьом, генералу теж, його політичних поглядів. Та ще слід долучити мало афішований момент. Високоранговий суддя, котрий сьогодні відігравав роль одного з наріжних каменів у ретельно й довго вивершуваній генералом конструкції, якраз і відомий широко у вузькому колі мистецтвом співпраці з нардепами дуже різних орієнтацій...

Кучинський відчув, як потеплішало на душі. І це було вельми вчасно. Бо справді крижаним холодом віяло з диванчика для відвідувачів, де скромно, на краєчку примостився не зовсім очікуваний в цю пору гість.

Сказати чесно, такого ходу, який дивно – у прості збіги генерал не вірив майже змалечку – співпав у часі з сигналом Мовляна, Валентин не передбачав.

Адже команда опонентів мала до останнього зберігати певність, що ключова справа їх протистояння згине в суді. Бо й справді, задіяних людьми Дона важелів, серед яких фінанси відігравали навіть не головну роль, іншим разом стало б з лихвою і для котрогось надрезонансного процесу, охоче оспівуваного ЗМІ. Коли маніяк-убивця виявляється раптом жертвою процедурних

порушень та насильницьких дій запопадливих міліціонерів, і ті щиро каються в залі суду, звідки підслідного негайно звільняють з-під варти, а самих перевертнів беруть в наручники. Або підстаркуватий педофіл, розбещувач неповнолітніх, відповідною постановою визнається навіть не безневинним еротоманом, а й мало не педагогом-новатором, чий досвід варто переймати загальноосвітнім школам. Звичайно, подумки Кучинський дещо перегинав, але диких прикладів праведного вітчизняного судочинства знав чимало. Як і попередніх слідчих висновків. Типу, одначе, скутера, котрий на швидкості 250 вилетів на головну і розтросив нещасний «Бентлі» синочка одного з місцевих крутеликів. Той саме тихесенько підкрадався до перехрестя. Шматки скутера і його водія, що розлетілися на десятки метрів навсібіч, враження на незалежних експертів справили слабеньке...

Все це промайнуло в голові Валентина, доки він, ввічливо попросивши пробачення, робив вигляд, що завершує роботу з дещо невчасним, але – що поробиш, служба, – невідкладним завданням керівництва. Хоча насправді невідкладним в цьому смішному житті буває хіба юридично визнаний випадок смерті – сам собі розсудив Кучинський. Саме яскравого представника кістлявої карги він зараз намагався, демонстративно клацаючи «мишкою», достеменно роздивитися з-під легенько опущених, припухлих від недосипання повік.

Набагато молодший генерала візаві міг влаштуватися в дитсадок вихователем без жодних сумнівів вимогливої директриси. Мало, що дві вищих освіти, педагогічна та юридична. Просвітлене, щире, сором'язливе обличчя, округлі жести коротеньких рук. Палке бажання вислухати передусім співрозмовника, надзвичайно вчасно погодитись. А вже стосовно Олесевих якостей сім'янина в оточенні Дона ходили легенди. Казали, що його вдало започаткована кар'єра тривалий час залишалася непевною через повну залежність Анджеєвського від витівок дружини, котра жодної гадки не мала про дійсні заняття і рівень відповідальності свого благовірного. Траплялося, коли він запізнювався додому принаймні на чверть години від обумовленого часу, мобільник Олеся розпікався до червоного. Оскільки він його, природно, не

брав, дзвінки летіли кому завгодно: охороні, водіям, самому Дону, – котрих дружина сприймала приблизно однаково. Потроху це починало дратувати, і не виключено, що Олесь міг повернутися до більш-менш тривіальних занять. Все вирішила одна з характерних для некерованих дев'яностих ситуацій. Олесь відправив на «стрілку» належним чином підготовлену бригаду, видавши пацанам достатньо жорсткі інструкції. Як на те, сам Дон знаходився в Швейцарії і оперативного контролю здійснювати не міг чисто технічно. А йшлося про дуже серйозні речі. Після від'їзду бойовиків і штатного перемовника Анджеєвський сидів у штабі, спілкуючись слухавкою з родиною. Спершу він заспокоїв жінку, пообіцявши, хоч і затримується, порозв'язувати Оленці задачі з проклятущої фізики по телефону. Чим і зайнявся. Періодично на нього виходили зі «стрілки», де обстановка чимраз загострювалася. Олесь незворушно працював з двома трубками під нажаханими поглядами секретарки – людини, звісно, не випадкової. Виглядало це приблизно так.

– Оленочко, запиши, будь ласка, формулу – вона в підручнику – що сила опору в'язкого середовища пропорційна квадрату швидкості...

– Олег, не треба спішити. Хай скажуть всі умови.

– А тепер, Оленко, не забудь, що прискорення зворотно пропорційне масі...

– Олег, така грошова маса сьогодні нереальна. Можливо, шеф привезе що-небудь, але пришвидшувати процес їм не варто. Спробуємо затягнути...

– Оленко, зверни увагу, як в цьому рівнянні зайва сила скорочується... Знайшла? О, молодець.

Донька ще радісно пояснювала, як гарно все сходиться, коли вскрай стурбований Олег знов зателефонував з приводу агресивної незговірливості партнерів.

Олесь зітхнув:

– Оленко, хвилиночку...

Натис блокуючу кнопку і наказав Олегу:

– Мочити всіх. Негайно. Без винятку.

– Це можна. Але ж...

– Та ж я сказав, – безвиразно продублював відому формулу Дона Олесь. І, поморщившись від какофонії стрілянини, що за лічені секунди увірвалася в слухавку, переключився знову і попросив:

– Тільки в чистовик переписуй акуратніше, донечко.

... Найдоскіпливіший аналіз всіх обставин, здійснений розлюченим Доном, котрий тоді ще старався уникати грубих розправ, несподівано довів цілковиту слушність Олесевих дій. Мало, що неабиякий борг платити виявилось вже нікому, оскільки вцілілі кредитори тієї ж ночі перетнули благодійний державний кордон і загубилися на безкрайніх теренах великого північного сусіда. І нажахали їх не так вогнева перевага та жорстокість суперників, як цілковита безапеляційність Того, хто за ними стояв. Навіть не довести до кінця звичного «базару», не дочекатися процедурних кроків, котрі рятують принаймні гідність слабшого... Самі неабиякі відморозки, тимчасові партнери Дона (втім, про власне його існування вони й не здогадувалися) раптом уздріли в облягаючій їх пільмі ледь підсвічену автоматними спалахами безпросвітню чорну постать, абсолютно байдужу до так шанованих деким дрібних звичаїв та ритуалів, освячених в зоні прав. Їм стало страшно, дуже страшно.

Крім очевидної економії коштів, з'ясувалося, що для Донових структур, котрі вже потерпали через обмеженість «лебенсрауму», несподівано відкриваються спокусливі території, звідки вже поспішили гінці тодішнього хаотичного бізнесу, готового оплачувати «дах», але за чіткими по можливості правилами. Виявляється, розгромлене угруповання вже давно діяло підприємців своєю непередбачуваністю і дріб'язковою відволікаючою опікою, і дехто сміливіший вже починав об'єднавчі зусилля, щоб запросити «варягів». А тут все ладналося найкращим чином.

Та був ще й головний чинник, для обрахування якого Дон і запросив на вирішальну, як розумів Олесь, зустріч Анджеєвського. До цього моменту він перебував у деякій делікатній ізоляції, під своєрідним домашнім арештом, що дуже тішило знову вагітну дружину, але самого в'язня тримало в пекельному напруженні. Нарешті, за ним приїхали, але з поведінки довірених охоронців Дона навіть Олесю годі було щось зрозуміти.

Дон зустрів, не звівшись з крісла в своєму робочому кабінеті. Якби Олесь був трохи старшим, неодмінно згадав би достатньо вбогі, як навіть на тогочасний офісний лад, апартаменти компартійних вождів обкомівського чи й цеківського рівнів. Навіть в стандартних совкових шафах під глухими, без вікон, стінами стояли – Олесь закліпав очима – сині та брунатні томи повних, на диво, зібрань Леніна та Сталіна. Дон завважив цей погляд.

– Що лупаєш? – буркнув. – Бандити були, тобі далеко... Кажеш, одним махом – сімох?..

– Шістьох, – ввічливо поправив Олесь. Похопившись, дивився лише на співрозмовника. Обличчя Дона в ті часи ще не набуло вигляду обвітреного дикого каменю. Швидше це був більш-менш окультурений мармур, що вже взявся тріщинами зморшок.

– Шістьох, – повторив Олесь, лагідно посміхаючись. І, ледь зашарівся – додав:

– І двох... довелось... трохи пізніше.

Дон довго мовчав.

– А звідки ти взяв, – повільно проказав нарешті, – звідки взяв, що в нас не буде мороки з... правоохоронцями?

Олесь зітхнув і прохально склав руки на грудях.

– Я це просто знав, – скромно повідомив, широко розчухнувши назустріч шаленому погляду з-за столу свої чисті, ясні, не скаламучені жодного разу алкоголем чи тютюном очі.

– Знав? – Дон ворухнув борлаком і якимось дивно, незнайомо глянув. Плеснув долонею:

– Сядь. Розповідай.

Олесь почервонів. Присів на самісінький кут старого, ще мідяними цвяшками оббитого стільця. Почав розповідати про попередні свої дослідження на території партнерів-суперників, налагоджені зв'язки від дільничних до оперів, які не знали вже, як здихатися безбаштових, але щедрих на гроші вищим чинам гостей... Ще дещо розповів, машинально притишивши голос. Дон мовчав. Не перебив ані разу. І коли закінчилася розповідь, добіг кінця і незрозумілий багатьом статус Анджеєвського – ніби юриста, ніби помічника, ніби виконавця особливих доручень. Замість такого собі сором'язливого Олесь поставив Права Рука.

Повноправний заступник з усіх дразливих питань. А їх, попри всі – і загалом щирі – прагнення Дона до легалізації та легітимізації свого бізнесу, вистачало завжди.

От і сьогодні...

Генерал, схоже, закінчував свої вправи з комп'ютером. Невже йому про мене інформації досі бракує, іронічно подумав ПР. Але в рамках, окреслених Першій Руці його чільником, з гумором було сутужно. Весь останній час головні дійові особи протистояння невмолимо наближалися до часу й місця, майже за Еклезіастом, де конфлікт або вичерпається, або набуде вкрай небезпечного розвитку, дійде критичної межі. Критичної, слід визнати, для Дона. Бо цей дивак, схоже, всі відведені йому правилами гри межі переступив. І якби не найжорсткіша, владна заборона... ПР мимоволі прищулив очі, давно зосереджені на зграбній постаті генерала. Чисті, голубі-голубі десятиліття з гаком тому, коли тихий, поміркований Олесь починав своє непримітне сходження, очі ці так і не взялися кров'янистою павутиною прожилок, не загрузли в синюшних капшуках, що вже давно відбувалося з багатьма колегами. «Ти мені брат, брат...» – якимось п'яно освідчувався один з них. – «Який ще брат?» – трохи огризнувся ПР. Не любив легковажності в таких речах. – «Який? Та по крові!..» – продовжував блазнювати ніби колега. ПР пересмикнув плечима, відійшов. Лише потім зайшла несподівана думка, що таки брати, тільки не по батьківській – пролитій крові.

Що за маячня в голову лізе, розсердився на себе ПР. І повернувся до суто професійного мислення. Багатьох людей доводилося умовляти, залакувати, влещувати, просто досягати згоди чи й ламати. І завжди спершу Олесь, а потім і ПР прагнув знайти в співрозмовника якусь знакову особливість, щось відмінне, лише йому притаманне. Звісно, на Кучинського мав чимало документів. І паперових, оригіналів чи крадькома зроблених фотокопій, і несподіваних світлин, і коли якісного, а коли й кострубато, за поганого освітлення й ракурсу знятого відео. Але віч-на-віч вони зійшлися вперше. І зараз, коли генерал вже закрив останній файл і повертався до нежданого – та й незваного – гостя, ПР таки дещо для себе відмітив.

Загалом зовнішність генерала нічим особливим не вражала. Пряме темне волосся, ледь присолене часом. Доволі породистий ніс. Чисте, без надто виражених зморщок обличчя засвідчувало неабиякий контроль над емоціями. Короткі, прицільні погляди несподівано карих очей ніби точковим зварюванням прихоплювали навколишніх, вимушуючи їх часом незручно вовтузитись. Не Праву Руку, звісно. А от його увагу привернули, як не дивно, вуха візаві. Цілком звичайні, правильні, хіба що ледь-ледь не те що відстовбурчені, а... а... нашорошені, так. Мов у гордого лісового звіра, котрий завжди чує небезпеку і не ухилиться від смертельного герцю, але й не дозволить собі згинуту в дешевій пастці. Щось подібне колишньому Олесю розповідав приятель, запеклий мисливець, про здобуту-таки рись, яка зуміла скалічити двох собак, решту обдурити і лише випадково, вже вихоплюючись із оточення, потрапила під кулю. Пам'ятається, Олесь довго, вражено роздивлявся зупиненого в стрибку хижака, напружені лапи, гінкий хребет, відчайдушно загрозливий вищир зубів... Це все було лише опудалом, розіп'ятим на чудовому деревориті. Чомусь його охопила гостра, незрозуміла туга. Опудал досі випадало бачити чимало, не розіп'ятих, а зручно вмощених в посадових кріслах, бадьорих, звичних до розшарпування напівмертвих, безодвітних територій, відданих цим тимчасовцям іменем незалежності. І почала муляти вина перед беззахисним серед людських вигадок та умовностей красунем, загнаним у безвихідь чужою азартною пожадливістю.

Зупинись, сказав собі Права Рука. Головне, що генерал ніколи не був опудалом. І не дозволить себе таким зробити. Та ще й порве, коли заганятимуть невміло, надто запопадливих псів. Хоча навряд чи добереться-таки до розпорядника облави.

Тепер вони розташувалися в кабінеті лицем до лица, і генерал зробив легенький запрошувальний жест, велівши секретарці ні з ким не з'єднувати.

Права Рука був аж надто досвідченим перемовником. Дрібницями ніколи не займався, і чи не завше за вивіреном жестом, тихо проказаним словом чи, навпаки, лункою паузою крилися долі багатьох людей. Дехто з них, до речі, про існування ПР і

не підозрював. Як і в кожному ремеслі, були тут свої наробітки, неминучі шаблони і штампи на кшталт пропозицій, від яких не можна відмовлятися. Але мат за два ходи можна ставити хіба новачкам, з якими ПР давно вже справи не мав і мусив розігрувати дедалі складніші комбінації. Виробив потроху і фірмовий хід, такий собі гамбіт, коли перед заціпенілим в напрузі, зацикленим на ретельно продуманих варіантах розмови суперником постає цілковито «ліве», безглузде навіть в грізному контексті зустрічі питання. В особливо вдалих випадках ПР майже фізично, без жодної зловтіхи, але з неабияким grosмейстерським інтересом відчував, що зовсім непогані мізки навпроти ніби збовтали ложкою.

– Валентине Петровичу, – ледь подався вперед, довірчо складаючи руки човником. – Валентине Петровичу... – широка, невинна посмішка. – Як, по-вашому... – пауза. – Що криється за поняттям... – пауза, довша й напруженіша. Знову посмішка, вже скупіша.

– За поняттям – щастя? – зовсім тихо закінчив ПР. І глянув майже благально. Бо, коли грав, то вже грав.

Такого розчарування, як наступної миті, ПР не зазнавав уже давно.

– Щастя, – чітко відповів генерал, – це вдале поєднання дурості, грошей і здоров'я.

А відтак...

Кинув той самий прицільний погляд, фіксуючи, мов фотоспалахом, миттєву розгубленість співрозмовника.

– Відтак людина розумна не може бути щасливою за самим визначенням.

– Чи не правда? – лагідно поцікавився за секунду. Пішов на добивання відразу в першому раунді, констатував ПР і розізлився, зовсім не на власну користь. А Кучинський, навпаки, цілковито заспокоївся. І навіть думка промайнула, така ніби зайво-філософська, відсторонено недоречна в цьому поєдинку, який ще й не розпочався по суті – дуже лиховісній суті.

Генерал Валентин Кучинський раптово подумав, що найбільше усміхався щастю саме в ті неповторні часи, коли був усього-на-всього сержантом.

Валентин і Валентина вибралися з села на велосипедах серед завмерлого від спеки дня, не стрівши жодної цікавої душі. Лише трапився назустріч всім добре відомий, тихо схибнутий дідуган на дивне прізвище Драган – йшов, неголосно мимрив-мурикав своє, малозрозуміле. І раптом став, мов укопаний, дивився так пильно, що Валентина сердито відвернулася. Щось, напевно, відчув чи й згадав старий в їх нарочито стриманих перегукуваннях, не завжди доцільних маневрах запилженою кривулястою вуличкою, а головне – сяйві очей, котре вже ніяк не підлягало жодному світломаскуванню. Драган так і стовбичив, задерши бороду, доки не зник за поворотом. Втім, Валентин його і не завважив. Звісно, не завдяки піжонським пластмасовим окулярам, що ними починали тоді хизуватися місцеві хлопці. Просто не міг відірвати погляду від одного-єдиного летючого об'єкту, який лише не так давно почав Валентина впізнавати. Добре, хоч інших учасників руху не було, але й без того мало не заорав носом, влетівши в вибиту колгоспними «камазами» баюру. На щастя, Валентина трохи вирвалася вперед і несолідного для парубка стрибка з металевим конем не бачила.

Простіше стало, коли вихопилися до лугу. Війнуло гарячим настоєм трав, осоки, а там, далі, чорніли покинуті торфовища і наближалася зелена уривчаста стрічка, берег річки. Злинув незнайомий великий птах, поволі стинав крилами в паркому, тремтливому повітрі... Велосипеди справно котилися прокладеною в трав'янистій стерні колією. Минули старезні, з грубою на дотик корою верби – вони далеко вимкнулися від річки – широко блиснула в очі водяна гладінь ще не пересохлого старика...

– Ой, там білі лілеї... – зачаровано промовила Валентина. Пригальмувала, відкинула назад важке волосся – вдивлялася. Він мовчки зіскочив, поклав велосипед. Одним вправним рухом скинув теніску. «Облиш, це ж Червона книга... та й зів'януть швидко...», – озвалася Валентина. Притримала легенько за кисть. Долонька була на диво прохолодною, а він відчув щось схоже на сонячний опік. Так буває, коли бавишся зі збільшувальним склом і світляний зайчик на шкірі стає все меншим і яскравішим, і коли

вгавити, доводиться відсмикувати руку. «Спіймав сонячного зайчика», – промайнула дивна думка. І ще чомусь згадалася іскра, що легенько б'є від блискучої кульки на шкільній електрофорній машині. Завмер, затримавши руку, доки її пальці не зісковзнули. Тоді повільно, в цілковитій тиші, накинув теніску. Валентина глянула трохи сполохано. Чомусь відводячи погляд, він нахилився за своїм «ХВЗ».

Мовчки рушили далі. Заторохтів під колесами дерев'яний настил мосту, доводилось обминати чималі вилами, крізь які проглядала ледача течія розмороної спекою води. Потім довго грузли в білому глибокому піску, і Валентин тягнув в руках обидва велосипеди, що впиралися, мов неслухняні лошата; аж нарешті почався зелений, твердий, поснований коров'ячими стежками моріжок і там, на межі пісковиння й луку, їх зустрічала самотня сосна, криво, могутньо зносила натруджені вітром міднокорі віти. «От і дороговказ, – ледь ковтаючи слова, яких набралось несподівано багато для простого пояснення, почав Валентин. – Минемо той сосновий підлісок, і вже й Вербівка, хто її звав так, одна сосна кругом...» Збився, замовк. Валентина швидко глянула і далі зосереджено стежила за дорогою.

Валентин вже з тиждень вмовляв її погостювати в сусідньому селі, де начальником літнього піонертабору працював його старший дещо товариш, в присутності дітей поважливо званий Анатолієм Дмитровичем. Натхненно, хоча й не дуже переконливо, плів про вечірнє багаття, нічну риболовлю, красу корабельних сосон в тамтешньому старезному бору. І з легеньким, достоту м'ятним, холодком під грудьми думав, що на добу чи й більше вони залишаться без нагляду всевидющих і всезнаючих очей рідних вулиць і кутків, де кожен крок і навіть сміливіший узвичаєного порух відстежують і дітлахи, й бабусі, та ще й набагато краще його улюблених Шерлока Холмса чи героїв Володимира Кашина. Втім, зі сміливістю в учорашнього хвацького «дембеля» теж було непросто, навіть коли винаходив, не без опору Валентини, привід і обставини хоч трохи побути наодинці. Весь казармений фольклор і нахабні оповідки вже ніби аж пересичених ровесників, крадькома від батьків роздо-

бутий і конспіративно прочитаний «Декамерон» відлітали, мов соняшникове лушпиння, від єдиного смішлого погляду чи підкусювального слівця, а тверде останнє чоловіче рішення от саме тепер принаймні обняти «по-справжньому» провалювалося в п'яти разом з шалено калатаючим серцем. Залишалося, згідно протоколу, гризти ті самі «соняхи», плести байки з небагатого, переважно армійського, досвіду та прочитаних детективів і невідривно дивитися на неї. Валентина, як і належить, статечно сиділа поряд на твердо утримуваній дистанції, делікатно лускала насіння, іноді посміювалася над теревенями, до яких Валентин був і справді не мастак. Було, правда, кілька випадкових ніби дотиків під час хуліганського вимикання світла на танцях в клубі, і йому ще довго пекли долоні на згадку про тверді і ніжно піддатливі округлості – хоч Валентин і не підозрював, наскільки вони скривджені примітивним совковим ліфчиком... І був ще один дивовижний вечір, коли умовив Валентину погуляти в полі за околицею – пішла неохоче, сторонилася. Захід вже зробився палевої барви, і там висіло сонце – крем'яч з глевкої, перепаленої глини, ніби зашпурений аж туди якимось зухвалим хлопчиськом. «Ти глянь, красиво як...» – озвалася Валентина. Підійшла ближче, здавалось, саме її широко розчахнутими очима він бачив обрій, підсвічені багряно красчки хмар, – ніби курилися в небі, жевріючи потроху, забуті жарини. Темніли, проймалися холодом кольори, Валентин раптом добачив, що захід – смугастий. Смуги жовтогарячі й бузкові; небо вишмугляне верховим вітром до прозорої, блідої-блідої зеленавості... Довго стояли поряд, Валентина, ніби мерзнучи, тулилася до плеча, і він, тамуючи подих, обняв її за стан. Мовчала, тихо, часто дихала. Пора було вертатися. Йшли через невеликий сосновий гай, кроки глушив слизький килим пересохлої глиці, часом траплявся мох, і тіні виростали з нього темні, густо-зелені. Зривався вітерець, щось нашіптував верховіттям. Валентина закинула голову – високо, неймовірно високо срібнилася пір'їнка самотньої хмарини, а нижче наступала холодна космічна чорнота, міжзоряний морок. Стала, піднімала плечі. Голос Валентина, який пробував досі щось розповідати, дивно заглух. Повернувся до неї – стояла, безвільно опустивши

руки, очі напівзаплющені. Лець хитнулася до нього. Ані раніше, ані в подальшому житті – упевнений Валентин – він не бував таким бовдуром.

– Тобі негаразд? – спитав стривожено. Міцно, боляче стис передпліччя. Валентина злякано відкрила очі – плеснула яскравою трав'яною зеленню.

– Я думала... А ти такий... – промовила, мов уві сні. Швидко пішла. Валентин слухняно чвалав поруч, не розумів нічого, але відчував набагато більше і сильно хвилювався. Трохи заспокоїла поведінка самої Валентини. Вже ступаючи мимо перших дідівських тинів з перелазами та новітніх, нахабно високих дощатих парканів, вона м'яко прихилила голову йому до плеча. Валентин обережно обійняв правицею, і, диво, не відчув жодного спротиву. Лише теплий подих десь в шию. Жодних ліхтарів, м'які, теплі плями поодиноких освітлених вікон. Валентин трохи перемістив долоню, обережно стис. Рідко, сильно тенькало серце. Місяць вгорі обважнів, опустився нижче, плив – оранжевий, великий – в опалово-сизій холоднечі розірваних хмар...

Саме в тому примарному сьайві їх ясні силуети чітко висвітлювалися на перехресті вже ближчих до центру вулиць, де саме тюпав додому дядько Василь, дуже мирна загалом істота як для знатного – послуговуючись тодішнім газетним штилем – комбайнера. Але спожита в місцевій чайній дика суміш «Сонцедару», прокислого бочкового «Жигулівського» і ще якоїсь бурди штовхала дядька на подвиги, принаймні моралізаторського плану. Отож, роздивившись гаразд юну пару, п'яно гигикнув.

– Отакої! Залигав за шию, мов корову, та й веде! Нада же!

Валентин ще нічого не второпав, як Валентина крутнулася, мов кішка, і – видалося – з легеньким кішчиним шипінням. І пощезла в найближчому завулку. А він, пізнавши і справді наліганого чолов'ягу, повільно розтис побілілі кулаки. І гайнув слідом. Звісно, намарне.

Пару днів вона уникала зустрічей. А потім, коли Валентин з'ясував, що іменитий дядько не пам'ятає не те що учасників, а й самого інциденту, навіть розвеселилася. Отоді Валентин і почав торочити про подорож до Вербівки. А вона легенько ухилялася,

та й довшим зустрічам неодмінно щось заважало, і Валентин вже доходив до відчаю, коли десь через тиждень почув:

– А як твій Дмитрович, чекає?

– Авжеж... – похлинувся Валентин. І бовкнув:

– Так... А дома... Ти як?..

Валентина загадково усміхнулася. Лише набагато пізніше він дізнався, що саме тоді її батьки вирушили з візитом до неблиьких, слід визнати, родичів, котрих кожна путня сільська родина має в більш-менш серйозному місті з одним-двома вузами, театром та іншими вигодами. Повезли узвичаєні гостинці, яблука, сало та кров'янку, ретельно запаковані домашні яєчка і теж домашню, хоч і не колійський був сезон, ковбасу. Повезли те все як приправу до серйозної розмови про інститутське, і, звісно, міське майбутнє дочки. Колись, тоді вже капітан, Кучинський філософськи помислив, що далеченька подорож батьків до обласного центру і їх з Валентиною вилазка до сусіднього села мали десь однаково доленосний характер – як почали висловлюватися в ті роки, рівняючись на останнього генсека з вроджено заплямованою лисиною.

А зараз були второвані стежки мимо хазяйських городів, обнесених посірілими, перехнябленими подекуди латами; невеликий майдан з несподіваним дещо культмагом і дуже доречною чайною, де, втім, чаю ніхто ніколи не замовляв. І вже недалечко, на межі села і лісу, старенькі флігелі піонертабору, успадковані чи не від земської школи. Дмитровича вони зустріли якраз під таким любим радянській людині транспарантом: «Постороннім вхід заборонений». Побачив «дубль-ве», як про себе вже називав Валентина й Валентину – весело наморщив ніс, худе строге обличчя видалося зовсім хлоп'ячим. Урочисто підніс палець:

– Вас – оце – не стосується...

– То давай, керуй, начальник Чукотки, – хмикнув Валентин.

Дмитрович покерував доволі вправно – спершу обідом для гостей в спорожнілій після дітей їдальні, де навіть виставив на подряпаний пластик кривоногого столика пляшку сухої кислятини. Валентина, звісно, відмовилася. Зате охоче грала потім у волейбол, і засмагала на невеликому пляжі на закруті сонливої

річки. Тремтіло, пливло над лугом розпечене повітря, гостро пахло водоростями, настоєм різнотрав'я, і голосно, часто кричали над водою птахи. Дмитрович між іншим розповів Валентину, що в таборі перезмінка, і частина палат повністю гуляє. Той знову відчув під грудьми знайомий м'ятний холодок. Пізніше він з деяким подивом відзначав, що сам день майже не запам'ятався, хоча було багато веселощів, ігор, змагань у напрочуд чистій, схожій під вечір на парне молоко воді... Але так само, як лінкувата течія знеможеної сонцем річки таки зносила потроху всілякий дріб'язок: бурі клапти водоростей, намарне зірвані лілеї, сріблінку викинутої рибалкою малесенької плітки, недоплетений вінок з дрібних, незнайомих Валентину квітів, – так і невидимий потік часу плавно ніс їх удвох спершу в надвечір'я, де в розжареному приску заходу допікався білок хмар, а потім і в справдешню ніч – гарячу, сповнену лісовими тривожними запахами. Сиділи на лавці, каламутно, вапнисто біліла поряд стіна флігеля. Все видавалося незнайомим, дивним. Валентин вже вкотре облизував пересохлі губи і не міг здобути на слово. Валентина обхопила руками коліна. Дивилася вгору. Хмари, олов'яно підсвічені зсередини, з невловимим райдужним відсвітом по краях, зсувалися до обрїю, громадилися над чорно-зеленим обширом соснового бору; проступила густо затрушена блискітками солі колія Чумацького Шляху. Навалювалася, полонила чорна безмежність. Валентина закинула голову – набухли, пульсували зірки. Рот її здивовано, налякано розтулився, блакитно блиснули зуби... Завмерла, і тої ж миті близько, нелюдськи зойкнуло. Два схарапуджених клубки шерсті несамовито промчали в темну глибину двору – один, вивертаючись на ходу, зиркнув хижо зажовтілими жаринами. Валентина мовчки, міцно обхопила юнака, притулилася всім тілом, і тихе подвір'я заповнилось калатанням їх сердець. Мов тісна, розпечена коробка БМП – клетотом форсованого двигуна; Валентин знову почув голос взводного: «Приймайте рішення, сержанте...» Щось відволікало, муляло в кишені джинсів, щільно притиснутій дівочим стегном, і він насилу збагнув, що то громіздкий ключ від окремого, вільного крила флігеля, тихцем вручений після вечері товаришем...

– ... Сержанте, сержанте!

Черговий на одній зі столичних станцій метро Валентин Кучинський миттєво розвернувся на поклик, картаючи себе, що надто заглибився в спогади. Вважав за необхідне постійно бути справжнім міліціонером, підтягнутим, уважним. Стрункий, навіть худорлявий в ретельно підігнаній формі, анітрохи не намагався виглядати владним чи грізним, як це полюбляли деякі його колеги. «Слід не видаватися, а бути», – відрізав якимось у фаховій суперечці. І вже чимало тутешніх «ділових» спершу відчули, а потім і визнали, що Кучинський таки є. Замінивши не так давно легковажного нібито ровесника, який мало не потурав, з невідомих Валентину причин, всіляким напівлегальним процесам на прибуткових, надто на піку перебудови, територіях метро, де підземні переходи самі собою переходили в ринки і навпаки, – Кучинський взявся вивчати доручені квадратні метри і все, що на них відбувається. Зовсім не застрашливий зовні, малопереконливий швидше на тлі деяких бикоподібних тримачів доволі ще відв'язаного на ті часи бізнесу, Валентин ухилився від гучногоголосих розмов за поняттями, з'ясовував юридичні помилки підопічних тихою, без жодних «зв'язок», насиченою законодавчими термінами мовою. Можливо, сприяло тому і щойно розпочате заочне навчання в Академії МВС. Дуже швидко підземні мешканці переконалися, що новий мент нічого не забуває. І, як не дивно, – можливо, молодий надто, – не зосереджується на переслідуванні бабусьок з насінням чи ліквідації розкладених в неналежному місці старих газет з убогим металевим мотлохом та підписними томиками класиків на спродаж. Навіть був помічений за придбанням одного такого томика, здається, Конан Дойля, напрочуд акуратно, згідно названої ціни, розплатився. Зате один з колишніх «недоторканих», злегковаживши наполегливим, але незрозуміло ввічливим проханням прояснити походження пропонованих пасажиром товарів, несподівано став зазнавати прикрощів. Якийсь час він взагалі пощез, потім з'явився знову, вже з іншим ширвжитковим набором. Колеги помітили деяку нервовість. І недаремно – майже відразу поряд виріс Кучинський. На той час він вже нагадував аборигенам таку собі моторну пташину, котра несподівано падає

згори. Кілька швидких переміщень, кілька метких поглядів – і точний, миттєвий удар дзьоба. Саме туди, куди слід. «Чуйка в нього, чи що», – перемовлялися. Так чи інакше, недавньому «недоторканному» довелося пройти. Потім він ще раз виник, вже без товару, і трагічно шепнув знайомцям, що все, треба давати, тільки яка ж тепер такса... Співчутливо покивали. Невдовзі повернувся з просто-таки вибалушеними очима.

– Що, справді загнув? – у присутніх прокинувся професійний інтерес.

– Гірше... – ледь здобувся на голос потерпілий. – Гірше... Не бере! Сука!

Запала тиша, мов на цвинтарі.

Все в роботі цікавило Валентина. І перші «човники» з польським крамом, чий безрозмірні брезентові торби на візочках, як і зайшли в моду барсетки для свіжозароблених, ще рідкісних у побуті доларів ставали справжнім залассям для всіляких злодюжок і пройдисвітів. І щойно явлені жебрачки та жебраки, до яких час від часу підбігали випадкові ніби люди і хутенько витрушували вже набрану касу. Один з цих жертв, справдешній інвалід, та ще й з дефектами мови, щільно опікуваний двома кремезно-огрядними мурляками, явно далекої від місцевих теренів національності, викликав у Кучинського дедалі фаховішу увагу. Певну розвідку він зробив, але щось там, в технологічних переплетіннях ніби й своєї ж контори, гальмувало... І ще багато чого відстежував його молодий розум. Навіть деяких дівчаток, котрі невміло і відчайдушно пробували пізнати найдревнішу професію. Чесно кажучи, почувався розгубленим і непевним. Хіба показово наближався, коли починали метушитися ще не зовсім знахабнілі грошовиті клієнти. Дівчата вже теж пізнавали Кучинського і намагалися – хто силувано, хто щиро – посміхатися. Але коли він вирахував тамтешнього, вибачте, як це зветься, ні, не сутенер, звичайно, мерчандайзер, чи, може, логіст, – коли він таки все це вирахував, мало тому не видалося. Пригніченим пошептом відповідні перекази поширилися майже по всіх станціях метро. І він, того не відаючи, ставав уже й героєм ніким не дослідженої субкультури підземки. Хоча популярність тішила Валентина щонайменше.

А ще й гірчили за споглядин анітрохи не задіяних у тій справі, ніжних, красивих, смачних, – так, найвищим карбом, означували в рідному селі Кучинського дійсно видатних спадкоємців Єви, запеклих антиподів чоловіцтва, – його власні спогади.

Валентино, Валентино...

– ... Сержанте!

Валентин уже виникав, з'являвся на поклик, зовсім не побоюючи людську тисняву, утворену на вході-виході ескалатора, а ніби ковзнувши крізь неї. Сполохано гукало доволі симпатичне дівча, і він, з мимовільною досадою оцінивши її неабиякі природні обдарування, зопалу подумав про можливі розбірки з приводу, здавалося, більш-менш закритої на цій станції теми. Та все було набагато простіше.

– Там... б'ють! – видихнула вона, мало не впавши на груди Кучинського. Котрий виявив максимум делікатності, але затримуватися не став.

Бо передчуття його анітрохи не обманювало – власне, як і завжди. На перший погляд банальщина, з'ясування чоловічих стосунків у вельми придатному для таких справ закутку підземного переходу. Але Валентин відразу оцінив неприємні особливості схопленої одним поглядом картинки. Те, що чи не семеро на одного, в наш час, неповторний і радісний, не здивуєш. Та був ще й підтекст. Нападали явно зайшли рекетири-початківці, недосвідчені в новообраному інтелектуальному ремеслі, і цей професійний гандж тупо намагалися приховати зайвим нахабством та агресивністю. До того ж, заброди, чи, як іноді кажуть поліщуки, наволоки явно не звикли попередньо обстежувати робоче місце та визнавати умови своєї ненормованої праці. Інакше їм би дехто з лоточників роз'яснив певну такої праці шкідливість та особливості застосування законодавства, зовсім не трудового, саме на цій станції метро. А тому й діяли аматори найпримітивнішим чином, присікалися до жертви-одинака, щоб її болючий приклад зробив місцевих зговірливішими. Навіть не зважили, що людина ця стороння і, швидше всього, поспішає з метро на сусідній автовокзал.

Тепер високий, маслакуватий дещо молодик вже нікуди не

поспішав. Він повільно сповзав стіною, все ще намагався встати, але туман у великих сірих очах засвідчував, що по голові, точніше, потилиці отримав міцно. Що-що, а бити ці напасники вміли, здоровенні лоби в спортивних костюмах, які зайве підтверджували колишню участь в тій чи іншій команді, явно не шаховій. Один, щоправда, загальмував, тримаючись за роз'юшений писок, але решта от-от мала дорватися на добивання. Словом, Кучинський наспів дуже доречно – але не з погляду більшості, ображеної в найкращих намірах. Лобуряки, звісно, трохи сахнулися, спрацював уже ледь не за типом собачки Павлова рефлекс на форму. Але їм майже одразу дійшло, що ментяра-бо сам один, і без зброї, що характерно, та й взагалі сопляк. Худе, непоказне, хіба очі надто вже неприємно пильні.

– А вот в глаз... – пробурмотів один.

– Стояти, – неголосно скомандував Кучинський.

Табельного «Макарова» він не брав з собою принципово. Слушно вважав, що в людській тисняві слід діяти з допомогою мізків, а не свинцевої дурепа. І навіть, коли згідно тих чи інших вимог доводилося демонструвати навколишнім кобуру, в ній лежав дуже грамотно виготовлений знайомими умільцями макет. Навіть начальник Валентина, доскіпливий прапорщик Гейченко, про хитру підміну не здогадувався.

Але й кобури з макетом, котрий міг би допомогти принаймні психологічно, Кучинський при собі не мав. А власних знань психології зграї, доповнених вже прочитаними підручниками, цілком ставало, щоб оцінити небезпеку.

– Слухай, командир... Воно тобі треба... Ми етого фраера подрихтуєм, і нас тут нема... Зачем неприятности... – зазвучали голоси, вдаючи миролюбність. Валентин бачив перекивлені неголені фізіономії, очі чужаків наливалися кров'ю. Можливо, що й кастет чи викрутка-заточка чекали нагоди. А пощезнути в мереживі наскрізних проходів-виходів, заваливши мента, простіше простого.

Краєм ока Валентин бачив, що й потерпілий досі не вертається до тям. Не впав під ноги братві, і то добре. А ті вже ледь заворушилися...

– Стояти! – звідкись здалеку почув Кучинський свій напрочуд твердий, спокійний голос. І, як з ним іноді бувало, неймовірно уповільнився час. Моторна досі стрілка китайського будильника на сусідньому лотку ніяк не могла здолати одну-єдину поділку.

Саме в цю частку секунди і промайнула давня, геть ніби й недоречна згадка.

Він продовжував відстежувати братків, завмерлих при початку вже цілком відвертого наступального руху. Водночас перед внутрішнім зором, ніби в миттєвій телевізійній розгортці, промайнули зовсім інші кадри.

Сонячна, зелена галявина, підлітки грають в футбол. Валентин поганенько володів м'ячем, його неохоче брали в команду, але цього разу гравців бракувало, один з кращиків, Іван, вирішив похизуватись – відмовився. І малого Кучинського таки прийняли, хоча й на ворота, штатне місце для слабачків. Валентин квапливо побіг до двох сосон, став, зігнувшись. Так – бачив по телевізору – стоять воротарі. Засмагли вуха його посіріли від напруження. Гра ближчала, «Тримай ворота!» – загукали відчайдушно. Злетів пісок. Валентин вискочив з воріт, засліплено змахнув руками – чіпляючи гілки, м'яч влетів. «Високо, високо... Ні, дістав би», – засперечалися. Льонька, товариш Валентина по кутку і капітан команди, махнув рукою: «Хай, випросили, один-нуль...».

Знову заметушилися біля воріт. Він задкував, м'яч косо падав зі сторони сонця, хтось буцнув головою – і Валентин, відчуваючи несподівану легкість, стрибнув, витягуючись увесь – обпекло долоні – вибив м'яч з самого кута. «Штангу, штангу прикрий...» – чулися голоси. Валентин вже не бачив нічого, крім чорної шкіряної кулі, що знову нависла над воротами – вибіг, сягнув угору, кінчиками пальців дістаючи грубезні, криво позшивані латки. Його турнули, м'яч вив'юнився, скакнув обіч – Валентин нестямно кинувся слідом, згріб, падаючи, і, зібгавшись, завмер. Льонька підтюпцем підбіг, допоміг звестися. Нетерпляче чекав свистка – жиливий, зграбний, ганяв торсом тугі скрутні м'язів. Валентин невміло, вдячно кивнув. Іван стояв недалеко, кинув байдуже: «Льонька, я грати хочу, хай вийде хто...».

Валентин відчув, як прищухли хлоп'ята. Ніяково заперезира-

лися, але поглядали більше на нього. Іванові очі насмішкувато веселішали, наливалися знайомою розбишацькою жовтизною. «Відпочинь...» – ніби жартома, боляче ткнув пальцем Валентина. Той розпачливо озирнувся, товариші стояли, нехотя посміхаючись, Льонька, напіводвернувшись, зосереджено длубався кросівкою в піску. Валентин раптом глибоко втягнув повітря. Бачив, як недобре прищулив очі Іван, і тої ж миті щось сталося; але болю не було – оглушила гаряча хвиля образи. Валентин, зціпивши зуби, міцно штурхонував Івана – той, не чекавши, заточився. Хлопці загули. Іван знавісніло кинувся вперед, – наткнувся на кулак, невдало, – забило подих. Зігнувшись зіпав ротом, очі зволожились. Валентин тремтів, підскочив... «Досить, досить», – загомоніли хлопці...

А тут не було підлітків, які вболівали за чесну бійку. Напливали перекошені заволохатілі пики, вже увійшли в контактну зону – крок і витягнута рука. Приймайте рішення, сержанте.

Секундна стрілка на китайському будильнику нарешті подолала ту нескінченну шістдесятую частку циферблата. І це було останнє, що їй судилося в короткому електронно-механічному житті. Бо вже наступної миті Валентин пропустив мимо себе довбнеподібний кулак найспритнішого зі зграї і, сповна користаючи чужий розгін, додав прискорення міцним аперкотом в щелепу. Завмерла торгівельна аудиторія уважно спостерігала, як ноги здорованя відірвалися від землі, він красиво вигнувся в польоті і вгатився в притулений під стіною стіл, завалений всілякими корисними дрібничками. Розхитаний столярний виріб на таку наругу зреагував миттєво. Ніжки з тріском підламалися, і літун гримнув на бетон підлоги, весь художньо обсипаний годинниками, батарейками та іграшками. А знайомий Кучинському будильник вилетів на середину переходу і там розсипався на друзки.

На прикру долю зразка економічного розвитку Піднебесної ніхто не звернув уваги. Вона була прикута до наступної дійової особи. Засторцювавши від невловимого змаху руки Валентина, не менш потужний гевал вривався в лотки під протилежною стіною і обвалив їх, мов фінансову піраміду. Їх власники, середнього віку дядьки, замордовані постійним бандюківським пресуванням,

раптово підхопилися і доволі вміло доважили агресору, котрий спромігся лише відкочуватися переходом, закриваючи руками діткливі місця. Тим часом саме Микола Мовлян – це впливало з документів, прочитаних пізніше Валентином – поставив, як з'ясувалося, логічну крапку в драмі, котра швидко перетворювалася на фарс. Неждано для третього, відірвавши голову від приємно прохолодної плитки, він переніс вагу на потрібну ногу і вдало, на протиході, зустрів прямим справа останнього активіста. Бо решта молодців противечої спеціалізації зацепеніла, шокована перебігом, а чи й перельотом, подій. Зі ступора їх, та й потерпілих вивів командирський голос Кучинського.

– Єфрейтор Петренко, рядовий Іванов, до мене! – чітко наказав, дивлячись кудись за спину колишніх спортсменів. А за мить побачив і власне їх спини, що віддалялися з усією можливою для перетятої ринкової місцевості швидкістю. Валентин був шарпнувся когось затримати, але тут Мовлян, котрий так вдало долучився до виховної акції, похитнувся і трохи зблід. Сержант подумки махнув рукою, а в дійсності підтримав нею Мовляна. Той, щоправда, вже ніби оклигав і навіть починав щось пояснювати. Кучинський зупинив.

– Пройдемо до мене, поговоримо, – сказав ледь сухіше, ніж збирався. Вловив тонкий запах спиртного, схоже, вельми непоганого. Сам Валентин в ті роки ставився до цієї справи більш ніж стримано, та й часу постійно бракувало за чергуваннями та підручниками. Мовлян трохи занервував. Скидалося, йому навряд чи коли випадало «пройти», та ще після таких гучних подій. Дисципліновано рушив поряд.

Якби не активований генератор шуму в голові, здібний журналіст, яким був Мовлян, неодмінно оцінив би ситуацію в переході. Вельми строкатий торговельний люд відстежував кожний крок такого інтелігентного правника-сержанта однаково враженими поглядами. Видавалося, тут уже почали компонувати сагу про Велике Побиття Мародерів, яка потім в різних, фантастичних у тому числі, варіаціях довго кочувала станціями підземки. Але навіть в своєму сколошканому стані схильний до образності Мовлян подумав, що зустрічні лоточники при наближенні Кучинського

лише трохи не дотягують до шпалер почесного караулу. Одначе двоє з них почувалися якось непевно. Якраз біля них Кучинський і зупинився. Дядьки остаточно зів'яли.

– Недобре, – після вагової паузи сказав сержант. – Недобре розпускати руки... кгм... ноги, тим паче. Це можна кваліфікувати як... – чітко зачитував належні статті. І ще трохи постояв, роздивляючись добровільних помічників.

– Але ж... – наважився нарешті порушити застиглу в переході тишу один, сміливіший. – Ви ж самі... Звиняйте...

– Мені – можна, – без тіні посмішки повідомив Кучинський. І рушив далі.

В своїй службовій кімнаті продовжив знайомство з Миколою, котрий не дуже охоче дістав посвідчення. Впливало, що Мовлян має доволі поважну посаду в обласному телерадіокомітеті неподалік столиці. А сьогодні, пояснив, трохи хвилюючись, відбулася важлива зустріч на Хрещатику, 26 стосовно його подальшої співпраці з Українським радіо. І, звісно, зі старшими колегами ледь-ледь, трішечки...

– Авжеж, трішечки, – хмикнув Валентин. – Трішечки, на денце... Тазика, – закінчив думку. Вже встиг кинути на співрозмовника кілька своїх прицільних поглядів. Зодягається пристойно і навіть дорого, але з цілковитою байдужістю до цієї клопітної справи. І немає явно дружини чи постійної коханки, яка б підказала, що шикарний вельветовий піджак задовгий, хоча кисті з рукавів і стримлять, а штани з модного саме кримплону – короткуваті. Та й галстук, цілком сучасно пов'язаний, не дуже пасує до піджака... Сам Валентин ставився до власного вигляду не те, щоб надто ретельно. Але з неабияким смаком, розвинутим невідомо звідки.

Виразні сірі очі Мовляна ледь потемніли від міліцейського жарту. Мовчки пригладив копицю прямого русявого волосся. Промовчав. І це сподобалось Валентину, який бачив уже солідних дорослих людей, котрі в неприємній ситуації геть забували про гідність. А цей... Кучинський продовжував своє дослідження. Ненабагато старший мене – відзначив. А вже бач, офіцер запасу, вузівський стаціонар, прекрасні перспективи престижної журна-

літської роботи... Валентин просто фізично не вмів заздрити і принципово не витрачав зусиль, щоб комусь заподіяти лихе. Але не міг не зміркувати, що якась падлюка на його місці могла б добряче попити крові з цього симпатичного молодого чоловіка. Ох і могла б... Тут вам, товарищі, і нетверезий стан в робочий, зауважте, час, і сумнівна бійка, яку цілком міг цей красунчик спровокувати, щоб, скажімо, похизуватися перед якоюсь дівкою – а ми таку підшукаємо, будьте певні...

Валентин навіть сумно всміхнувся, прикинувши можливі для Мовляна наслідки. Та ще врахуйте, товарищі, принципову поведінку первинної партійної організації, схвильованої так вчасно виявленою аморальністю зазнайкуватого молодика – адже багатьох ветеранів цієї самої первинки Микола різко обійшов у кар'єрному зростанні, збираючись, втім, іти й набагато далі. Попри молодість, Валентин вже знав чимало і прекрасно розумів, що без партквитка очевидні успіхи Мовляна були б неможливі.

Валентин полюбляв отакі віртуальні слідчі дії, побудову всіляких версій і, треба визнати, рідко помилявся. І цього разу теж. Цікаво, що в Мовляна вже було зіткнення з міні-партократами, як він про себе називав старих комуністів облтелерадіо. А от Микола витлумачив посмішку сержанта не зовсім вірно. Надзвичайно ввічливо, вишуканою літературною мовою поцікавився, чи не забагато дорогоцінного службового часу відібрав і відбирає у вельмишановного співробітника органів і чи не пора вже йому, Миколі Мовлянчу, з прикрістю позбавити себе розкошів змістовного спілкування і, зрештою, не обтяжувати товариша сержанта своєю присутністю.

Очевидну необачність Миколи виправдати міг хіба його стан, обумовлений залишковими впливами доброго коньяку і не менш добрячого удару по голові. Принаймні, час від часу йому видавалося, що кімната починає тихесенько обертатися, а потім, навпаки, різко гальмує. Виголошена ним промова і справді могла неабияк роздратувати котрогось із колег Валентина. А той лише ворухнув бровою. Бо в його конструюванні робочої моделі співрозмовника з'явилася чи не головна деталь.

Кучинський нерідко вів своєрідну гру, намагаючись визнати

про незнайому людину якнайбільше, задіявши щонайменше традиційних джерел інформації. В таких випадках включалася, що називається, й підкірка. І тепер, слухаючи тираду Мовляна, він чомусь зосередився не на її викличному змісті, а на самому голосі. А що радіоточок в міліцейському гуртожитку ніколи не вимикали, то Валентину несподівано дійшло, з чим пов'язаний цей соковитий баритон.

– Постривайте, постривайте... – вони сиділи за столом, і Кучинський легенько поплескав долонею по вичовганій пластиковій поверхні. – То це ви той Мовлян, що так часто виступає на першому каналі, в новинах?

Чекав, принаймні, зверхнього погляду на якогось там сержанта. Тим більше, що Мовлян уже означив себе достатньо гоноровим. Але той дивним чином навіть зникнув.

– Та... трапляється... Їм, бачте, позаштатні автори потрібні... – почав кострубато дещо пояснювати особливості медійної кухні. Кучинський перебив:

– Я от звернув увагу, ви більше культурним життям цікавитесь. І все про мову та про мову. «Просвіта», товариство Шевченка... Невже воно так важливо?

Це теж була складова уперто напрацьовуваного методу. Легенько зачепити, підбурити співрозмовника, викликати живу більш-менш реакцію... Спрацювало більше ніж. І тепер Кучинський мусив вислухати чималенький монолог. Відомо ж бо, чим більше паморочиться в голові, тим сильніше кортить поділитися думками.

Генератор шуму під черепом Мовляна і справді не вгавав. Проте промовляв доладно і, визнавав Валентин, цікаво. От, стосовно мови. Щоб ви знали, шановний, мова є цифровою системою вираження національного менталітету. Так, так, оті тридцять з гаком літер для кожного народу є знаками вже генетичного на сьогодні рівня. А компоновані з них, швидше, матриковані слова і визначають світосприйняття народу, його, на загал кажучи, духовний формат. І перехід з одного цифрового формату в інший, тобто втрата чи зміна мови, якраз і визначає не умовно ідеологічну, а цілком реальну втрату народної самосвідомості. Нація пощезає,

асимілюється, гине і тому вистачає прикладів. А, скажімо, дух Древнього Риму живе й досі завдяки незнищенній латині та закодованому в ній світогляду нащадків Ромула.

Доки Валентин перетравлював цей пасаж, Мовлян перескочив на інше.

– До речі, про ідеологію... Закладена в літературний твір ідеологічна брехня завжди позбавляє його художньої правди, – виголосив Микола, нахилиючись до Кучинського. І почав сипати прикладами. Найяскравіший, мабуть, – «Піднята цілина» Шолохова. Чи її теж грамотний дядя писав, як і «Тихий Дон»? А такий собі байкар Сергій Михалков. Головна його байка – гімн Радянського Союзу. Бо там жодного слова правди, зате маса сумнівних алюзій...

Це вже для заочника Академії МВС було трохи забагато.

– Тут, мабуть, треба почекати на суд історії... – сказав стримано.

– Про нього пам'ятають всі, – погодився Мовлян. – Але! – підняв палець. – Ніхто не зважає... Особливо ті літератори, що пнуться в політику.

На глибоке переконання Мовляна, письменники не можуть бути політичними діячами, оскільки звикли жити у вигаданому світі. Один Винниченко чого вартий, що, власне, й засвідчує – чим талановитіший майстер слова, тим гірше для тих, чий інтереси він береться представляти, скажімо, в парламенті. Валентин обережно назвав імена деяких доволі відомих, навіть галасливо відомих, сучасників. То й що, відмахнувся Мовлян. Ось побачиш, більшість з них завалять все, що задекларували. А хтось, можливо, зробить непогану для себе особисто політичну кар'єру. Тільки це якраз і означатиме, що письменник він лише за членським квитком.

Кучинський звернув увагу, що Микола з легкістю перейшов на «ти». Як не дивно, вимогливого в таких речах Валентина це не зачепило, а швидше потішило. Турбувало тільки, що Мовлян залишався дуже блідим, хоча говірливість його від того не меншала. Валентин, котрий всерйоз цікавився психологією, в тому числі й особливостями кризових, межових станів, запідозрив, що

в журналіста, внаслідок низки стресів, і фізичного тяж, виникло дещо на кшталт шокової ейфорії. Можливо, вибалакається й зане, прикинув Кучинський. Така можливість його не стурбувала.

А Мовлян і далі влучно закидав камінці в город своїх сусідів по цеху. Найбільше драгувала його перебудовна новація у видавничій справі, що давала змогу деяким діячам друкувати свою писанину за власний чи спонсорський кошт, і головне, без жодних обмежень. Ти ж зрозумій, Валентине, – майже благально звертався Мовлян, – письменники і графомани співвідносяться, як культурні рослини і бур'ян. Отож, результат їх взаємин наперед визначений. Недаремно кажуть, що геніям таки слід допомагати, бо нездари проб'ються й самі.

Тут Кучинський зробив черговий вислід стосовно свого несподіваного підопічного. Авжеж, авжеж, намагається наш журналіст щось таке вивершити пером, далеке від ефірної швидкоплинності. І, мабуть, не завжди користується порозумінням в журналах та видавництвах. Валентин вставив безневинне запитаннячко, мовляв, і сам потроху пишеш – а про що? Він знову все відстежив вірно, хоча деталей, звісно, знати не міг. Мовлян і справді вже багато років уперто писав художню прозу, досить незвичайну, самотню фантастику, котра ну ніяк не в'язалася зі світлим комуністичним майбутнім на зразок оспіваного в «Туманності Андромеди». Більше того, саме цю справу Микола вважав головною в своєму житті. Але якраз відверта несхожість його оповідань, котрі просто-таки виламувалися з сірого гурту працюючої зліплених поробок охоче тиражованих авторів, і залишала їх вилежуватись в громіздких стосах-домовинах на столах літературних клерків тієї ж «Молоді» чи «Радпису». Бо й літпрацівники, і редактори різних рангів вперто трималися за нехитрий набір правил і штампів – затовчений напам'ять, він давав змогу відтрити від священного плану редпідготовки твори сумнівні чи й просто ризиковані, небезпечні для благополуччя мешканця затишного крісла. Шкода, що те крісло не може прирости до певного місця і утворити нову породу чиновників-равликів, невіддільних від своєї мушлі – сумно міркував Мовлян, слухаючи черговий раз бадьорий жарт: «Терпіння, терпіння – не мине й кількох років,

і в нашому видавництві побачить світ перша книжка молодого автора». При цьому очі в жартівників набували надзвичайної прозорості – відзначав Мовлян. Зовсім нещодавно один з рукописів йому взагалі повернули з байдужісінькою відпискою.

Тому на будь-чию, навіть найдоброзичливішу, цікавість стосовно його літературних справ Мовлян, навіть перебуваючи в доброму здоров'ї та гуморі, реагував болісно. Цього вже вирахувати навіть Кучинський не міг. Він тільки здивувався і стривожився, коли Микола, почувши його питання, ще більше зблід і відповів не тільки грубо, а й не дуже зв'язно:

– Про що, про що... Про війну, любов і німців... Звісно...

Підпер голову руками, майже затуливши обличчя. Довгі чутливі пальці занурилися в невелике завихрення над скронею, очі стали нетутешні. І – знову несподіванка для Валентина – неголосно почав читати вірша.

*Про любов вже мою, либонь,
Розповіли в гаях солов'ї вам,
Бо віддав я свою любов
Тим гаям і зеленим зливам...*

Спершу Кучинський професійно відмітив, що Микола належить до того психологічного типу, поширеного серед творчих натур, якому властива підвищена асоціативність, здатність бачити зв'язок між речами, які більшість людей ніколи в уяві не поєднують. Бо, справді, Валентин анітрохи не второпав, чому відсторонена розмова про красне письменство перейшла до відвертої лірики. А саме щирість Мовляна не викликала жодних сумнівів. Читав він дуже виразно, ледь-ледь захрипло, повіки опустил. І не треба було Валентинові самопідготовки, щоб розуміти – Мовлян вкладає в римовані рядки якесь глибоко особисте переживання, власний душевний щем.

*І живе поміж ними вона
У високих вітрів на раменах,
Вона юна, як ви, і ясна, як весна,
Як зоря вечорова на кленах.*

Ви зустріньте, зустріньте її,

*Розчешіть її коси вербові,
Бо з моєї любові зеленіють гаї,
І співають гаї із моєї любові...*

Мовляв глибоко зітхнув і опустив голову на стіл, на долоні. За мить він вже тихо спав, що, власне, і передбачав Кучинський. Але останній не міг передбачати власного стану на той момент. Щось стислося і захолонуло в грудях. Важкувато ковтнув. Знову, знову поставала перед очима Валентина. Адже була дивовижна ніч в старовинному флігелі, де вони нескінченно пливли в місячному світлі, а під ранок поснули і були розбуджені легеньким стукотом в шибку. То бавилася розгойдана вітром гілка, але Валентина сказала, що крізь скло прокльовуються перші промені сонця і їх треба зустрічати. Танучі пасма туману на узліссі, незліченні діаманти роси, павутина, що раптом спалахує на сонці, стійкий запах живиці... Сержант переривчасто зітхнув. Все було добре й надалі, але наблизилася пора вступних іспитів. Валентина ніби само собою вважала, що він поїде разом з нею вступати до провінційного педінституту, де вже згадані далекі родичі навіть знайшли більш-менш близькі підходи до потрібних людей. А Валентин марив юридичною освітою і подальшою роботою слідчого. Який розплутує загадкові справи не згірше, ніж в книжках братів Вайнерів. Валентина поблажливо усміхалася, ще краще майбутнього супермена розуміючи, що таке знання, надані обтяженими городами-свинями-курами тощо вчителями. Та ще й ґрунтовно підзабуті в школі життя, як вигадали називати армію спритні партідеологи. Валентина товкмачила йому, що якраз отаких знань, та ще з деякою допомогою, йому і стане цілком для поповнення власною особою струнких лав радянських педагогів. А там...

— Хто ж з розумних хлопців у школі залишається? — цілком слушно доводила дівчина. — Ти тільки подивись... — називалися добре відомі й Валентину імена односельців, уже достатньо шанованих. — Той в комсомол, цілий секретар райкому; той якусь контору очолив... А Василь, цей, ну, Гусаками ще їх кличуть на вулиці — так в ті самі твої органи потрапив, офіцером, теж по комсомольській путівці...

– Комсомол – це там, де п’ють і кохаються, як дорослі, а працюють, мов діти, – похмуро відрубав Кучинський, коли така балачка зайшла по черговому колу. І пояснив Валентині свій план, про який надто довго, як з’ясувалося, промовчував. Влаштується в київську міліцію, звичайним постовим, і вступить на заочне в юридичну академію. Саме з такої служби, та ще з рекомендаціями по міліційній лінії, вступ можна подолати, він дізнався. А далі все, як годиться – диплом, зірочки, улюблена робота...

Він розповідав це все без особливого натхнення, дивився вниз, бо раптом зрозумів, що поділитися з Валентиною слід було ще чи не в Вербівці. Говорив у повній тиші, почав повторюватися, збився і нарешті підвів погляд. Валентина стояла непорушно і ніби одразу спала з лиця.

– Виходить... виходить... – вона все не могла повірити. – Ти до Києва, а я... за чотириста кілометрів? А як же...

– І ти це все давно вирішив, – спокійно, надто спокійно закінчила після довгої паузи. Валентин побачив – затремтіла нижня губа. Сердито її закусила. Замість промовчати або чимось розрадити, почав вперто і не дуже переконливо доводити переваги свого вибору. І тут розгорілася настільки жорстока, наскільки й безглузда сварка, як і буває між справді закоханими. Після цього вони уникали навіть випадкових зустрічей до самого від’їзду з села.

І дивна річ – невдовзі сержант міліції Кучинський не міг пригадати ані жодного з тих образливих, дошкульних, просто гірко несправедливих слів, згарячу випалених Валентиною. А от її тремтячі губи згадував всі ці роки, що промайнули напрочуд швидко. Цим двом ніби хто поробив чи зурочив. Спершу не відповідав на листи він, потім – вона. Далі дивовижним чином не співпадали її канікули і його відпустки. Потім уже домовлена зустріч зірвалася через якусь нештатну ситуації по службі, де Валентин не мав жодної вини, але Валентина поставила йому на карб. І коли довгоочікуване побачення відбулося, вони навіть не доторкнулися один до одного. Зчужіло обмінювалися якимись дурницями, жартиками стосовно київських дівчат і донбасівських хлопців. Тоді розійшлися врзнобіч, спина до спина, але тепер у

неї підозріло блищали очі, а закусити губи довелося вже Валентину. Розсердившись на свою неприпустиму слабкість, заборонив собі озирнутися. А даремно. Вона вже давно повернулася і стояла, чекаючи на його погляд. Коли Кучинський пощез за поворотом, повільно, безживно опустивши руки, почала опускатися в звично загиджений підземний перехід.

Ясно, Валентин цього не знав. Зате знав добре, що останні місяці вони не обмінялися жодною звісткою. І щоразу, коли молодий, достатньо привабливий сержант помічав істоту, хоч трохи схожу на Валентину, відчував не інтерес, а гірчинку.

Мовляв з прочитаним віршем його взагалі ошелешив. Тому, коли двері рвучко розчахнулися, кілька секунд лише сторопіло стежив, як поширюється кімнатою його безпосередній начальник, прапорщик Гейченко. Той і справді заповнив весь тіснуватий службовий простір своїм розчервонілим обличчям, огрядною постагтто, а головне – неперервною балачкою.

– Вчишся, студент? В робочий час, правильно... Батько Гейченко за вас, грамотних, всю службу тягне, а от що ти сьогодні путнього зробив? А, ось, якогось п'янделигу притарабанив! А нащо він тут, товариш сержант? Де його місце, питаю? Його місце – у ви-тве-резнику! Зараз віддыхаюсь, розберусь...

Упав на стілець майже в той момент, коли Валентин нарешті звівся, щоб привітати керівництво. Їх з прапорщиком життєві засади різнилися дуже помітно. Зокрема, тягти службу для Гейченка означало цупити, переважно по дрібному, всілякі гостинці від залежних мешканців підлеглих територій. Від дармової чарки до іграшок і китайського ширвжитку. До цих, як соковито означалося в підручнику, ознак корупційних діянь Валентин ставився з гидливою стриманістю. Але, коли вирахував, що прапорщик має певний зиск від користування жебрака-інваліда двома особами неслов'янської національності, занервував. Втім, зопалу нічого не чинив, продовжував відстежувати ситуацію. Не те що на нього вплинули розв'язні напучування Гейченка стосовно багатоярусної, мов у тієї азійської пагоди, системи «дахування». Явні перебільшення рясномовного прапора сержант бачив прекрасно, але не менш чітко оцінював і деякі реалії. Ніяк не відображені, коли

відверто, в солідних томах з юриспруденції, акуратно складених край столу на постійну досаду Гейченка. Того відверто муляли зірочки, що через якихось пару років мали надати погонам Кучинського зовсім іншої якості. Але ж протягом цього чималого часу випадало ще достатньо нагод позбиткуватися над бездоганно дисциплінованим, але непокореним в душі – прапорщиком це відчувають дуже тонко – сержантом.

– Так, що за фрукт, питаю? – відсапавшись, вимогливо звернувся Гейченко до підлеглого. І рвучко, наскільки дозволяла опасиста туша, розвернувся до Мовляна.

– Бійка була в переході, – доповів Кучинський. – Цей от, потерпілий, по голові отримав. Я привів... Думаю, от-от отямиться, товаришу прапорщик. Просто – післяшоковий сон.

– Післяшоковий сон, післяшоковий... грамотні... А чого не затримав нікого? – дедалі більше драгувався прапорщик. Чи, може, позначав роздратування, він таке теж умів. Тільки не знав, що Валентину це відомо.

– Втекли, – коротко відказав сержант. Вже тоді він засвоїв звичку говорити те, що думає. Але не все.

– Втекли! – Гейченко глумливо оглянув невеликого на його фоні Кучинського. – Звісно, від такого героя тікатимуть. Аж в штани напудять... – презирливо сплюнув. І раптом сильно, аж крекнув, нахилився до Мовляна, заворушив дивно тонким на м'ясистій фізіономії носом. Переможно випростався.

– Так він же п'яний! – оголосив радісно. – А ти ж куди дивишся, сержант? На політзаняття ходиш? Вся країна бореться...

Та він же зранку вже не менше гранчака прийняв, тоскно думав Валентин, пускаючи повз вуха просторікування прапорщика стосовно курсу партії і вимог поточного політичного моменту. Внюхати нічого не міг. Спробую... До того ж, безглузда кампанія боротьби з явно негідним вождів народом згорталася на очах.

– Може, пива випив, – сказав миролюбно. – Точку-бо знову відкрили. Людина ж, видно, інтелігентна...

Ненароком вимовив ключове слово. Щоки Гейченка, і так схожі на натюрморт з помідорами, взялися сизуватими плямами.

– Інтелігент, кажеш! – зловтішно вигукнув. – Замість рабо-

тять, работать і работать – пиво дудлить! Зараз подзвоню, хай відвезуть...

Потягнувся через стіл до телефона. Той стояв задалеко, а нахилитися далі прапорщику заважало черево. Застиг на мить в незручній позі.

– Та не царське це діло, товаришу прапорщик! – почув спокійний, піднесений навіть голос Валентина. – Там, поряд, я бачив, машина ПМГ стоїть. Їм і здам, чого вам морочитись... Справді, розлігся... Вставай, вставай! Пішли!

Аби не перегнути, подумав Валентин. Але грубість, з якою він несподівано сильно вишарпнув із-за столу ще не прочуманого Мовляна, і швидкість, з якою виставив його за двері, зробили своє. Прапорщик, полегшено сповзаючи на стілець, подумав, що прокинулась-таки в салаги класова солідарність. Не полінувався, проте, визирнути вслід і переконатися, що таки вірною дорогою йдуть товариші. Тоді вернувся за стіл і витяг з кишені купку зіжмаканих кольорових папірців. Сопів, розгладжуючи, рахував.

А Валентин, протягнувши спантеличеного і напівсонного Мовляна майже на собі належну для маскування відстань, різко звернув туди, де проходила автотраса потрібного напрямку. Чарівної смугастої палички, звісно, не мав, але чомусь на владний жест сержанта відразу спинилася солідна вантажівка – іномарка. Кучинський коротко перемовився з водієм, допоміг Миколі вмотитися в високому зручному сидінні. Тільки зараз спрацювала професійна звичка, журналіст зібрав до купи розрізнені кадри. Хижа посмішка прапорщика, нарочита грубість Валентина, його несподіваний маневр... Мовлян вже знайомим жестом пригладив завихрення над скронею.

– Знайду обов'язково, – сказав. – Тільки як?

Жодних візиток, звісно, студент-заочник не мав і навіть не думав про них. Просто представився:

– Сержант Валентин Кучинський.

Простежив, щоб заклацнулися двері kabіни і деякий час дивився вслід потужному «МАНу», який ніби злітав над трасою, стрімко відносив несподіваного гостя до іншого, далекого від замузаних переходів і метушливих натовпів, цікавого й барвистого

життя. Авжеж, гість з майбутнього, подумав Валентин. Бо його власне сьогодні з набридливим Гейченком, постовою рутинною і холодним койкомісцем в гуртожитку видалося щойно не дуже привабливим. Нічого. Завтра буде новий день.

Прапорщик вже неодмінно вирушив у черговий обхід свого асфальтово-бетонного пасовища, тож поспішати потреби не було. І до койкомісця ще нескоро... Спокійно крокував майже порожнім цієї пори пероном метро. Стояв погожий, теплий осінній день, пронизливо зблискували павутинки бабиного літа, і сонце сяяло так, що стали б у пригоді ті пластмасові окуляри-консерви, якими шикував незабутнього літа з Валентиною.

Спохмурнів. Згадав прочитаний Мовляном вірш, і стало ще тужливіше. Але старанно культивована професійність брала своє, машинально поглядав на пасажирів. Нічого особливого. Двійко в міру захмелених рибалок. Пара підлітків, він і вона, височенькі та зовсім юні, цілуються у всіх на очах, дуже невміло і дуже безпосередньо. Валентин повільно відвів погляд. І раптом дещо зауважив. Броунівський рух пасажирів на пероні завжди керувався певними внутрішніми законами, давно дослідженими Кучинським. Люди або виглядали потяг, або перетягували багаж на вигідніше, як їм видавалося, місце, або спілкувалися з різною мірою темпераменту. Залишалося переважно простежити, щоб чийсь темперамент надміру вибухового характеру не призвів, мовою підручника, до асоціальних проявів. За надмірного скупчення виникали ще деякі ускладнення, пов'язані з психологією натовпу. Але зараз людей перетоптувалося мало. І одразу впадала в приметливе око жіноча струнка постать, яка переміщувалася геть незвично. Якщо вся зосереджена на пероні людність так чи інакше вивертала голову вправо, нетерпеливлячись з приводу електрички, то ця незрозуміла дівчина вочевидь пантрувала двері до кімнати міліції. Підходила то ближче, то збоку, подовгу завмирала на місці. Прогуркотіла, провібривала електромоторами одна, потім зустрічна металево-блакитна череда вагонів, виплеснула і всмоктала ріденькі ручаї пасажирів. А та все чекала. Мов Каплан на Леніна – з чорним гумором подумав Кучинський. Можливо, прислав хтось із заручників Гейченка, прикинув сержант. Він

стояв ще оддалік і бачив лише спину незнайомки в балахонистому плащі та капелюшок останнього дурнячого фасону, що цілком приховував волосся. Та й хмарка набігла, утворивши в тій частині перону дивний присмерк. Валентин сердито прискорив ходу, наблизився. І заціпенів. Лише одна рука в світі могла так лебедино вигнутися у відчайному жесті. Дівчина навіщось зірвала капелюшок, і важке волосся вільно ринуло на плечі. Розвернулася на каблуках і майже побігла назустріч Валентину, не помічаючи його. Бо саме тієї миті сонце теж вивільнилося з-під хмарної запони і сійнуло всією своєю термоядерною, непідвладною осені потугою. І в епіцентрі сонячного удару, вперше після літа у Вербівці, знову опинилися Валентин і Валентина. Вони впізнали одне одного лише за лічені кроки. І завмерли, і почали сторожко наближатися, обережно, наполохано переступати через всі зурочення й намови, всі чорні сили, що досі заважали цим половинкам з'єднатися.

Ноги тихо несли їх містком, наведеним сонячним промінням. Валентина не могла стримати сліз. Знавши з чужих слів, дуже приблизно, про характер служби Кучинського, вона виходила вже на котрій станції метро і намагалася по можливості здалеку впізнати лише одного з постових. Підійти і розпитати суворих чоловіків у формі вона не сміла, та й гордість не дозволяла. Враховуючи кількість станцій і невідомий їй графік чергування, розшукати таким способом Кучинського було справжнім дивом.

І коли їх витягнуті руки от-от мали переплестися, обоє згадали останню щасливу зустріч, місце для якої несподівано обрав Валентин.

Стіни храму рвійно здіймалися вгору, і закинувши голови, вони відчували легке запаморочення – рухались хмари, плив прямо на них, падаючи й злітаючи водночас, бентежно звихрений, невагомий купол... Темні провалини вікон, вилами в стінах дерев'яного творіння прийшлого, як переказували, століття тому майстра додавали відчуженості, загадковості занедбаній сільській церкві. З любовно підігнаних, без жодного, схоже, цвяха дощок, брусів давно зійшла фарба, і церква первісно, оголено сіріла у вечоровому примарному світлі, світилася дерев'яними зне-

кровленими ребрами, розп'ята на всіх вітрах. Огорожа навколо була давно зруйнована, залишилися напіврозібрані цегляні приворітні стовпці, та вrostав у землю похилений чорногранітний обеліск, де ще вдавалося розібрати: «... генерал-маіорь...» Подальший дрібніший, але чіткіший текст нагадував, що поховане тут подружжя просить прийдешніх не турбувати їх спочинку. У Валентини дивно засяяли очі. Майже навшпиньках, легко ступаючи, пройшли до середини. Замість підлоги тут залишилася сира земля, стриміли залишки підвалин. Рештки іконостасу, уламки дерев'яних образів ледь вгадувалися між різного мотлоху. Стіни на висоту приблизно середнього зросту чоловіка з піднятою рукою теж були обідрані й загиджені. Але вгорі ледь вицвілі барви розпису загалом збереглися, і двоє знову завмерли, задираючи голови. В непевному призахідному промінні, що вільно заповнювало підкупольний простір крізь порожні очниці вікон, провалену стелю – постаті й лики м'яко відсвічували, сяяли внутрішнім теплом фарб. Люди, що померли, як розуміли Валентин з Валентиною, давно-давно, сотні й тисячі років тому, уважно дивилися на них великими печальними очима; виснажені обличчя, руки ніби відділялися від стін, пливли у тремтливому повітрі гарячого літнього надвечір'я... Валентина тихо зітхнула.

– Бачив той граніт? – запитала неголосно. – Це ж, я розумію... Все життя поруч, і потім теж...

– Так то ж генерал, – легковажно озвався Валентин. Його вже переймали набагато земніші поривання. – Йому належить...

– А хіба ти не станеш генералом? – Валентина дивилася без тіні жарту, несподівано уважно, просто в вічі.

... І тепер вона дивилася точнісінько так, тільки набагато дорослішим поглядом, на свого сержанта, впритул, довго, дуже довго, нескліпно. А потім тверде, схудле за час розлуки обличчя Валентина раптово розмилося, як ото буває, коли їдеш степовою дорогою і на лобове скло падає гаряча літня злива. Вона зовсім по-дівчачому шмигнула носом і зарилася ним у вилоги жорстко напрасованої форми.

Бо зуміла заирнути в очі Валентина дуже глибоко.

Коли мрії збуваються одна за одною, це вже починає насто- рожувати. Так чи інакше, останнім часом на Валентина дехто став поглядати косо. А він час від часу проводив, у своєму душі, психологічний експеримент, про дивні і, що істотно, незмінні під- сумки якого охоче б розповів Мовляну. Але той, як водиться, був надто заклопотаний власними, слід визнати, чималими успіхами, та й послуга, що вже відбулася, дуже швидко перестає рахува- тися, – це Валентин мав не одну нагоду засвоїти. З'являвся Ми- кола лише в ефірі Українського радіо, де вже працював власним кореспондентом в тому ж регіоні, шлях куди мало не перетнули спершу бандюки, а потім і прапорщик Гейченко. «Номенклатура ЦК», – присвиснув один з небагатьох друзів Кучинського, з яким поділився спогадом Валентин. Випускаючи, за вже усталеною звичкою, чимало подробиць. Та й голос знайомця старший лей- тенант Кучинський міг чути хіба випадково, бо вільного часу ставало все менше, а в найманій тісній «хрущобі», де тулилася його невелика родина, «брехунець» взагалі не працював – схо- же, хазяйка вирішила заощадити на абонентських копійках. Це, власне, мало хвилювало Валентина й Валентину, бо звукова па- літра в молодят виявилася цілком насиченою. Маленька Ганнуся впадкувала від них, тьху-тьху, здоровенькі легені і наполегливу трансляцію власних, безумовно, багатих відчуттів, переживань і незгод вела мало не цілодобово. І в той час, коли заведено мовчати навіть радянському радіо, теж.

Отож результатами своїх психологічних досліджень Кучин- ському випадало поділитися хіба з Валентиною. З нею, власне, він ділився всім, крім службових таємниць, а відтак про службу в їх оселі мова велася все менше. Добре, що наекспериментоване Валентином жодного секрету не становило.

– Розумієш, стоїмо з хлопцями, перекуримо, побазикаємо... Питають – що в тебе, як? Спершу, з необачності, розповідаю – все добре, давній «висяк» закрив, премію отримав, начальник пообіцяв на дострокову зірочку подати... І бачу, всі замовкають, обличчя витягуються, дехто вже й поглядає косо... Один, при- гадаю, навіть цигарку отак нервово затоптав та й побіг, буцімто, шеф призначав нараду... Ха-ха...

Валентина дивилася без посмішки.

– Наступного разу, ще не встигли й затягнутися до пуття, починаю жалітися. Мовляв, начепили знову «глухаря», та ще й начальство тисне, доганою погрожує. Найману квартиру затило, ремонтувати нема за що, дружина бурчить – ти вже, Валю, вибач за брехню, це такий собі слідчий блеф, щоб співбесідника розколоти... Премію обіцяли-обіцяли, не дали...

Тепер переставав усміхатися Кучинський.

– І, уяви собі, розквітають колеги. Посміхатися починають, жартувати. По плечу плескають – нічого, Валентин, ти в нас молодий, витягнеш... Чому це воно так, Валю? – зобразив ображену міну.

Нарешті засміялися обоє.

Так уже сталося, що підстав супитися надто чутливим до чужих здобутків колегам Кучинський надавав більше, ніж їм, може, хотілося. За порівняно короткий час роботи в слідстві розібрався з кількома справами. Які раніше виявилися не по зубах цілком сумніним професіоналам з багаторічним стажем. А потім вчорашній сержант-заочник став на прохання з торгівельною мафією одного зі столичних районів – вагові категорії, та ще за часів повсюдного дефіциту, просто-таки несумісні. Схоже, компартійні покровителі, без яких керівники райторгу ніколи б не зважилися діяти з таким розмахом і нахабством, припустилися фатальної помилки. Вірніше, їх підставили свої люди в слідчому управлінні, цілком логічно розміркувавши, що кращий спосіб завалити справу – передати її новачкові. Перестарасться, то ще й собі карк зломить – обмінювалися значущими поглядами вже биті за надлишкову ревність до роботи, досвідчені слідаки. І навіть на Валентина почали позирати співчутливо, що той не загаявся занести до історії свого експерименту.

Наступні події багатьох вкинули у глибокий шок. Бо починав справу Кучинський з розпорошених, кволих матеріалів його добре обізнаних з підводними течіями та рифами колег. А потім деякі раптово отримані свідчення, на одному подиху проведені допити, ретельно сплановані і своєчасно проведені ревізії почали складатися для Кучинського в ще нікому не очевидну конструкцію.

Приблизно так живописець на пленері спроквола тицяє пензлем, надовго завмирає над мольбертом, і байдужі гуляки, зазираючи з-за спини, бачать окремі мазки, випадкові скупчення пастозно накладених фарб, незрозумілі розмиті плями – словом, базгранина якась, нічого спільного з такими очевидними і зрозумілими деревами, які художник нібито взявся змалювати. Та настає час, коли кілька точних доторків з'єднують і виявляють необхідні, не видимі поверховим баченням сув'язі речей, і з кольорової імли на полотні зводиться, впливає, мов град Кітеж з озерних глибин, досі небачена картина.

Бо за деревами майстер побачив ліс.

От і Кучинський за банальними ніби, розрізненими крадіжками, усушками, службовими недоглядами, випадковою пожежею почав добачати несподівані зв'язки, такі собі причинно-наслідкові вервечки, котрі потроху сукалися в доволі міцний канат. Достатньо міцний, щоб підвісити декого з тих, про кого пересічному лейтенанту і помислити страшно, принаймні за... талію. Чи там трохи нижче.

Просто лейтенант трапився непересічний. Чого гріха таїти, Валентину теж не раз ставало мультко від дедалі яснішого усвідомлення, в яку безодню він почав зазирати. І вже й Валентина почала тривожитись. В ті нечисленні радісні їй години, коли чоловік міг посидіти з нею і поїсти чогось тепленького, Валентин міг завмерти з недожованим шматком у роті й втупитися невидючим поглядом мимо неї. Та й годин цих ставало все менше. А лейтенант, звісно, не міг відкритися дружині з нещодавно набутих твердим знанням: якщо довго вдивлятися в безодню, то безодня рано чи пізно гляне на тебе.

Та сталося так – можливо, через зайву зарозумілість протилежної сторони, а чи за збігами різних перебудовних обставин – що торговельні боси ніяк не дотямлювали, до чого йдеться. За виваженими кроками Кучинського, якими той наближався до вже міцно, мов радаром, захопленої цілі, вони досі бачили якісь окремі, часом дошкульні, але ж надто дрібні підступи мента, який просто відробляє свій хліб. Стосовно хліба, то дехто з підручних головних постатей починав метушитися. Він ніколи не

забуде великі, дуже великі очі Валентини, коли якась несподівана знайома запропонувала їй, та ще й задешево, дитяче імпортне харчування для Ганнусі – таке поживне, корисне, з усіма чи майже всіма потрібними вітамінами і мікроелементами. Чи не вперше з дня зустрічі на пероні метро вони не розуміли одне одного. Щоправда, Валентин пообіцяв і невдовзі роздобув через нічим не зобов'язаного йому товариша дещо подібне, звісно, гірше й дорожче. Та й навколо нього раз у раз почали дивним чином виникати пропозиції придбати, знову-таки, чисто випадково і надзвичайно вигідно, то якусь смакоту до свята, то жіночу оригінальну і теплу кофтину – дивним чином, саме тої фірми, про яку мріяла Валентина, і, треба ж, саме її розміру. А що мислення Валентин мав в'їдливе, мов та кислота, що відразу розправляється з накипом на поверхні і дістається чистого металу, то неабияк збагатив свій досвід, і не тільки фаховий. Стосовно останнього, то дав собі слово вивчити з часом тонкощі давно й ґрунтовно, як бачилось, напрацьованої системи виходів зацікавлених осіб на слідчого. А тим часом готувався довести до повної досконалості справу райторгу, в якій винахідливо і з розмахом створена система грабунку людей і держави поки що лишалася зашифрованою. Передусім, для чужого ока, хоч воно могло належати і товаришу з сусіднього кабінету – Кучинський це вже добре розумів. Отож, справу тримав у стадії тієї самої кольорової імлі, окремих плям, часом доволі соковитих та яскравих, але ще не поєднаних. Бракувало саме тих завершальних, майже точкових ударів пензля, щоб зробити картину ціліснішою і віддати на суд глядача. Тобто, віддати справу на розсуд прокурора, а потім і до суду. День такий справді настав, бо інакше, як точковими ударами, низку блискавично проведених Кучинським затримань і навіть арештів не назвати. Допити, очні ставки, писання повинних та інших зізнань злилися для лейтенанта в мерехтливий калейдоскоп геть змішаних днів і ночей, а потім, не встиг ніхто похопитися, мішанина та мерехтіння кольорових плям у тому калейдоскопі склалася в напрочуд чітку, математично точну мозаїку.

Коли буденніше, то надбані раніше Кучинським пухкі теки поповнилися саме тими, що слід, матеріалами і помандрували

за призначенням.

І вдарив грім.

На той час Валентин не читав Рея Бредбері. А коли мав якомсь шматочок відпустки і знічев'я погортав тоненьку збірку оповідань, пригадав саме цей епізод своєї достатньо бурхливої практики. Справді, яких непередбачуваних змін в давно усталеному і визнаному порядку мало не світлобудівного характеру може натворити котрась дрібничка, забута організаторами дійства. У цьому випадку за дрібничку правив саме він – принаймні, з точки зору тих, хто зопалу доручив Кучинському вести ще не дуже тоді резонансну справу. Вести, як передбачалося, в тупик. Знову-таки, якщо за Бредбері зміни накопичувалися мільйонами років, то тут стало лічених днів, вгавлених опонентами. І коли звалився шквал дзвінків, викликів у кабінети різного, абсолютно недосяжного раніше лейтенантові рівня, вдіяти застукані зненацька початкуючим слідчим ділки могли вже досить мало. Розвалити несподівано міцно збиту справу, де чимало простеньких з виду аркушів грали роль цвяха-«двохсотки» в доробку теслі, можна було лише двома шляхами. Або повністю підкорити Кучинського, або – теж повністю – відсторонити його від справи, передати цю змішану зі шротом вибухівку іншому, керованому слідкаку. Може, такий би і знайшовся, особливо серед відомих своєю некорисливістю і розумінням завдань, поставлених партією. Але жоден варіант не проходив. Не тільки завдяки безумовним чеснотам Валентина, які в ті дні виявилися дуже шкідливими для його ж нервової системи. А ще й внаслідок вперше тоді осягнутого Кучинським фактора, котрий він набагато пізніше, трохи шкилюючи з деяких державних мужів, називав «багатовекторністю». Суть полягала в тій чистій – а в його разі швидше нечистій – фізиці, що, коли на певне тіло, наприклад, начальника слідства ДПА України, діє кілька взаємно протилежних сил, зазвичай і зображуваних на задіяних схемах векторними стрілами, то результат виявляється рівним нулю. Простішими словами, тіло залишається в посадовому кріслі. Інша річ, що ці стріли в життєвих реаліях впинаються в зовсім не абстрактне, абсолютно тверде тіло, а в живу і вразливу плоть, нерідко до крові – добре, коли не з кульового отвору. Отака-

от фізика від нечистого, з якою тільки-тільки почав зазнаватися лейтенант. Після удару грому його те й рятувало, що владний моноліт, як і личить за визначенням, ніякій перебудові, скільки б не морочив народ Горбачов, не підлягав. І в тому процесі, що так знаменито пішов, міг тільки розвалитися, мов скеля, зрушена землетрусом. А відтак утворилися, почали ворухитися й жити своїми дрібними й ще дрібнішими пізніше інтересами всілякі владні уламки. Як вже набагато пізніше вираховував Кучинський, розкручена ним гучна справа на той момент стала знаряддям у боротьбі двох впливових угруповань, для одних згубним, для інших вельми потрібним, і обмін ударами тривав десь високо над головою необачного слідчого, з яким вже й власне керівництво не знало, що чинити в настільки дражливій ситуації. На велике полегшення старожилів райвідділу, вирішення взяв на себе дехто третій.

Коли Кучинському поміж всієї метушні, що напирала і відкочувалася, подібно морському прибою, тільки замість дохлих медуз залишала не менш драглисті побажання завсідників різнокаліберних кабінетів, передали вказівку з'явитися до центрального апарату, він спершу подумав, що це надто вже лихий жарт, аби вивести його з рівноваги. Мудрість таки справді приходить з віком, хоча той і має прикре почуття гумору, з'являючись іноді сам. І лейтенант, хоча ніби й обраховував усе детально, досі не зрозумів до пуття, куди вляпався. Бачив за деревами ліс, але його справдешніх, моторошних гущавин просто не уявляв. Та й смаленого вовка ще не бачив. Так тихцем називали полковника на генеральській посаді. Можливо, за сіру від сивини чуприну або справді жовті, присмалені безперестанним палінням вуса. Та швидше за інші, асоційовані з іклами, якості.

– Порве, мов Тузик грілку, – пригнічено сказав один з друзів, яких, не минуло й тижня, стало зовсім мало. Вони з Кучинським сиділи в чудом вцілілому за безалкогольних часів генделику на околиці міста. Тепер він знову процвітав, і зовсім не завдяки плодючідним сокам. По дорозі двічі поміняли метро на тролейбус і навпаки. Для розваги, звісно.

– Але він – не Тузик. А я – не грілка, – сказав Кучинський.

Товариш уже плюнув на багато чого і спробував, хоча й безуспішно, поліпшити кислотно-лужний баланс організму вже третьою порцією фальшивого коньяку «Наполеон». Валентин, своїм тодішнім звичаєм, не пив взагалі. Приїхали вони сюди саме на пропозицію друга, сформульовану якимись напівзагадками, і Валентин тужливо чекав чергового вербування з подальшим викреслюванням зі списків ще одного прізвища. Але і з'явитися до умовного вельми дому на стурбовані очі Валентини він ще просто не зібрався на силі. Випив ковток томатного соку. Кажуть, там багато заліза.

А трішки буваліший за нього старлей, званий в компанії Стасом, соками, принаймні зараз, не цікавився. Взагалі-то він сік визнавав, але тільки один. Виноградний. Зброджений. Перегнаний та вистояний. Бажано, в дубових бочках. Пійло під назвою «Наполеон», яким він зараз інтенсивно не гребував, мало до тих світлих уявлень доволі віддалений стосунок. Але ж будь-яка кількість таки переходить в конкретну якість. Цей процес Валентин, дещо відволікшись від своїх напруг, вже починав спостерігати з інтересом психолога-аматора. Та його, навіть вузівської, підготовки забракло, коли Стас перестав сипати анекдотами, жартами на адресу форм сміхотливої офіціантки і нахилився ближче до Валентина.

– А тепер слухай. Завтра тобі до справжнього полковника...
– Валентин стрепенувся, Стасу він про це нічого не говорив. – Ніхто не знає, чому, для чого... – підкреслено п'янувато махнув рукою. – Мене просили... так, просили... – очі мав дуже тверезі.
– Щоб ти дав задній хід. Там, вроді, була розмова. Сам подумай...

Замовк, неуважливо доливав «Наполеон», в основному мимо чарки.

– А ти що думаєш? – сухувато запитав Валентин.

– Я думаю, – повільно, з гідністю проказав Стас. – Що їх... їх... Ти маєш послати нах-нах. Ти мене зрозумів? Хоча мене, повторюю, просили. І не просто просили.

Очі його залишалися тверезими. Мабуть, остання територія організму, ще не завойована сурогатним імператором. Валентину раптом полегшало на душі. Сказав спокійно:

– Пора платити. Згідно рахунку.

З полковником, до якого назавтра секунда в секунду, з уда-
ром старовинного годинника в приймальні, з'явився Валентин,
справді мали розмову. Коли точніше, розмову не одну, і дуже різні
люди. Це був найвищий поріг, до якого за тодішнього номен-
клатурного розкладу могли доскочити закляті друзі-райкомівці.
Доступ до тіла отримали представники обох сторін, з приблизно
однаковими за вартістю аргументами і кінцевим результатом –
теж. Полковник, тривалий час керуючи непростими процесами
на генеральській посаді, мав, за всіма звичаями свого відомства,
вже разів три отримати належне звання. І щоразу опинявся поза
омріяним багатьма списком. Бо, на подив деяких гнучкошиїх
колег, вперто не бажав, чи швидше, просто не вмів розуміти всі-
лякі натяки, тонкі й не дуже, котрі мав би стрімголов утілювати
в життя. Не давався старому служачі й вишуканий партійний
«новояз», котрим воліли спілкуватися його куратори з ЦК. Тому
останнім іноді випадало зриватися на загальнодоступну мову,
тобто апаратне матюччя, адресоване в таких випадках не тільки
полковнику, а і його шефам. Нерідко загальнодоступне звертан-
ня супроводжувалося риторичним запитанням – то довго цей...
цей... буде всіх нас мордувати? До честі шефів, ті розуміли, що
полковник сидить саме на тій інформації, яку потім політики в
боях компроматів міряли чемоданами. Тому досі переговори за-
вершувалися згодою, що полковнику треба все-таки залишити
якийсь просвіток. Навіть два. На погонах. Отож він уникав долі
покійника, який надто багато знав, і саме в номенклатурному
розумінні. Бо в тих «тісних колах дуже обмежених людей», які
не завжди вірно розуміли цього визначення з поширеного анек-
дота, існували свої поняття і закони. Нічого дивного, в широкій
країні, де вільно дозволялося хіба дихати, кожен мав свою зону.
Від номенклатурної до табірної чи там колгоспної, зони відріз-
нялися лише мірою комфортності, а порядки скрізь були заведені
однакові. Так от, якщо в найліпшій за вигодами зоні «К» – РК,
ОК, ЦК – говорили про небіжчика Петренка, це зовсім не озна-
чало, що цей товариш уже зайняв належне місце на Байковому
чи іншому, суворо адекватному його рангу, престижному цвин-

тарі. Зрештою, всі там будемо, тільки в різний час. Йшлося про набагато гірше – товариш Петренко позбувся посади, і ще треба розібратися, кому він тепер товариш.

Отож полковник залишався живішим всіх живих. Але переконатися в цьому Кучинський ще не міг, бо секретарка люб'язно попросила зачекати. Якщо лейтенант дотепер і не знав, як топтання у високій приймальні впливає на загальне самопочуття, то тепер довідався. Невдовзі, одначе, подвійні двері розчинилися, звідти вийшов візуально знайомий Валентину офіцер з управління кадрів. Уважний погляд, кинутий ним на лейтенанта, чомусь змусив Кучинського згадати зголоднілого гурмана, який вже тримає ножа і приміряється до свіженької відбивної виделкою. В животі неприємно похололо.

А в кабінеті Валентину, навпаки, відразу стало жарко, хоча насправді там було набагато холодніше, ніж у секретарки. І з перших кроків почалися несподіванки. Наприклад, Кучинський не міг пригадати, щоб хтось із райвідділівських начальників хоча б символічно відірвався від нагрітого відомо чим місця йому назустріч. Переступивши поріг, він зробив два чітких стройових кроки, які відразу нагадали сержантські будні на плацу, виструнчився і набрав повні груди повітря для доповіді. Повітря виходило з тихим шипінням, доки полковник, застережно піднявши долоню, виходив з-за столу і наближався до лейтенанта. Гречно привітався за руку, показав на крісло, ближче до себе. Вмостився сам, відразу запалив цигарку – одну з найпростіших, відмітив Валентин. І здригнувся, почувши:

– Ну, синку, розкажуй, що натворив.

Знову зробив глибокий вдих. Вся попередня служба доводила Валентину, що чим більше перед ним зірок на погонах, тим важче пояснити їх носію хоч що-небудь. Взнявши за точку відліку одного з найвищих досі співрозмовників, майора Тевсадзе, зробив додаткову поправку на вік і почав настільки загально і здалеку, що полковник на другій фразі ляснув долонею по столу.

– Синку, ти мене за дурня маєш? Чи душевнохворого?

– Я... а...

Валентин остаточно зтих – побачив, що полковник різким

рухом знімає трубку. Почуте виявилось теж неочікуваним.

– Лідочко! Зробіть чай нам, з лейтенантом. Який?.. Ага... Так, цейлонський. Цейлонський, – з незрозумілим Валентину притиском додав полковник. Глянув на слідчого, настовбурченого, мов спіймана птаха:

– А ти почекай, синку, подумай. Зараз приготує.

Глибоко затягнувся. Валентин, вважаючи, що втрачати вже нічого, крадькома придивлявся крізь димову завісу. Авжеж, шифр СВ – смалений вовк. Невідомо, що за скульптор працював над цим обличчям, але він його швидше витесав, ніж різьбив. Майже самі прямі лінії. Якось, бажаючи підлеститись, полковнику сказали, що він схожий на маршала Жукова. Полковник, знавши, що хист заступника Сталіна зводився до торування переможного шляху мільйонами тіл витратного матеріалу під назвою «радянський солдат», буркнув про свою схожість швидше на актора Ульянова. За мить додав:

– Власне, чого там. Це вони на мене схожі.

Тобто, полковник знав свою правдиву ціну і мало переймався чужою думкою з цього приводу. І це було майже все, що дізнався про нього Валентин, готуючись самотужки до зустрічі. Чого він і поготів не міг відати, так це обсягу підготовки до неї самого полковника. А той достатньо ґрунтовно познайомився з матеріалами скандальної вже справи. Поміркувавши, викликав кадровика з особовою справою самого Валентина. І з цікавістю її погортав.

Секретарка, мовчки посміхаючись, поставила перед лейтенантом чай. Навіть порізаний лимон на тарілочці, здивувався Валентин. Чекав, доки свою склянку візьме полковник. Той не забарився.

– Давай, синку, – підніс чомусь бурштиновий напій спершу до носа. Схвально кречнув. – А то вже й робочий день закінчується.

Про нормований робочий день Валентин забув уже давно, а за весь попередній тиждень спав у ліжку дві-три години на добу. Що і вплинуло на подальше. Лець встиг здивуватися, що чай швидше холодний, як подив його зріс безмірно. Голосно ковтнув, застиг.

– Тобі що, синку, мій чай не подобається? – грізно, як видалося Кучинському, поцікавився господар. З переляку допив коньяк од-

ним духом. Хапливо, вже не дбаючи про особливості протоколу, прожував скибку лимона, разом зі шкіркою. І тільки тоді глянув на полковника. Той спокійно поставив десь наполовину повну склянку, загасив цигарку і ледь подався вперед.

– Тепер, синку, до діла, – звелів.

Мить Валентин сидів, прислухаючись, як піднімається зсередини гаряча хвиля. І чітко почав доповідати.

А несподіванки тривали. Вперше за свою кар’єру слідчого Кучинський зустрівся з абсолютною професійністю керівника. Все, що він мусив довго розтлумачувати чи доводити раніше, полковник схоплював одразу. Інколи уточнював формулювання, непомильно орієнтуючись в статтях кодексів. Зробив пару важливих підказок – в окремих епізодах, які лейтенант вважав неухильно доведеними, залишалися щілини для захисту в суді.

– А до суду доведемо, не сумнівайся, – підсумував полковник.
– Що ж, з цим питанням поки що все.

І несподівано почав розпитувати Валентина про всякі мало-значущі, як тому видалося, речі. Отут і далось взнаки тривале недосипання. Кучинський зробився незвично для себе говірким. А полковник слухати вмів добре, і питання ставив не тільки фахово, а й ніби випереджаючи, вихоплюючи думку співрозмовника. Отак і вихопив корок, яким Валентин завжди щільно затикав інформацію, так би мовити, для внутрішнього вжитку. Витікати вона почала, аж забулькало. Доки Кучинський похопився і дещо пригальмував, полковник дізнався чимало нового й цікавого про діяльність райвідділу. Зі смаком допив свою склянку, позирнув на годинник, потім на Валентина. Лейтенант розплився в кріслі і почувався на диво затишно. Його чекала остання, найважливіша несподіванка – полковник, вже офіційним тоном, повідомив про своє рішення стосовно майбутнього проходження служби – коли вже послуговуватися канцеляритом.

В першу мить у Кучинського дитинно розтулився рот – коньяк у полковника був відмінного ґатунку. Наступної він хотів підхопитися на рівні і вигукнути щось, затовчене з армійських часів. Ноги чомусь не послухались.

– А цьому вашому... Товстозадзе... передаси мій привіт. І

скажеш, що він і справді – дупа.

Придивившись уважніше, як закліпав очима лейтенант, полковник ще раз довів свою рангову висоту, відмінивши щойно виданий наказ.

– Не треба. Я завтра сам йому скажу.

Валентин, замість відповісти, відчайдушно закивав. Полковник глянув ще раз і зняв трубку.

– Іване... Ну що, прокладку поміняв? Так... Зайди до мене. Забереш тут мого гостя і відвезеш, куди скаже... – глянув знову.
– Не куди скаже, а тільки додому. Зрозумів?

Уже покидаючи кабінет слідом за неговірким водієм, Валентин почув за спиною:

– Ти, синку, потроху навчайся пити. Не навчишся – виженуть. Така вже робота.

Отак і вийшло, що Валентина зустрічала чоловіка о давно забутій, зовсім ранній порі. Ще й дев'ятнадцятої не сповістили сигнали точного часу. Кучинський рівно зайшов до кімнати, залитої призахідним світлом, був хіба мовчазний та дещо блідіший звичайного. Зовсім заморила ця бісова робота, подумала Валентина і притьмом кинулася на кухню щось розігріти. Коли за кілька хвилин прийшла кликати до столу, Валентин стояв біля дверей, уважно дивлячись на яскраве сонце, і спроквола ковзав рукою по стіні. Вимикач знаходився з протилежного боку.

– Валентино, люба, – почула вона спокійний голос. – Вимкни, будь ласка, що лампочку – дуже очі ріже.

Щоб не виникало сумнівів, акуратно показав пальцем на мідяний обважнілий диск. Тоді чітко підійшов до їх подружнього ліжка, сів, кліпаючи очима. І вклався, підмостивши долоні під щоку, як вчила мати в дитинстві. Затих.

Валентину давно не було так хороше. Над селом гуляли розкуйовджені хмари, сонце висвітлювало в них зародки дощу. Сліпа злива почалася раніше, ніж вони з Валентиною добігли до узлісся. Важкі краплі піднімали фонтанчики пилу з ґрунтової пересохлої дороги, а потім вона вся змокрила і заблищала вкоченими місцями. Мокре ситцеве платтячко прозоро обліпило стан Валентини, приставало до ніг, і вона вже змиралася з тим, лише

захищала руками недавно зроблену зачіску. Він простягнув долоні, намагаючись і собі зарадити. З подивом зрозумів, що краплі не просто теплі, а гарячі.

Розплющив очі. Невдовзі з'ясував, що лежить роздягнений в свіжій, старанно заправленій постільній білизні, а клята лампочка вже щонайменше як кілька годин ховається за обрієм. Поряд узголів'я сиділа Валентина і тихо старалася не плакати. Їй це майже вдавалося, але, побачивши, що чоловік повернувся до реальності, захлюпала носом.

– Я так і знала, – ледве вимовляла мокрими, солонкуватими, безформними тепер губами. – Так і знала, що тебе виженуть... Хіба ж чесній людині там утриматись... Бідний мій...

Валентин деякий час гладив її плечі, ревізуючи пам'ять. Спершу все постало в чорно-сірих тонах, мов старезний фільм у сільському клубі. Стрічка, як і годиться, була подряпана, миготіла, але розривів і вирізаних місць не мала. А коли добігла до завершення розмови зі справжнім полковником, взагалі засяяла всіма кольорами райдуги.

– Валю, – сказав він тихо. – Валю...

Дружина рішуче розмазала обличчям ще не змиті сльозами рештки фарби для вій.

– Нічого, нічого, ти ж юрист, – прошепотіла. – Можеш і в школу потім піти, і на виробництво... От тільки завтра за квартиру платити, а в мене грошей нема...

Валентин одним рухом, гнучко сів.

– Валентино, – м'яко промовив. – Ти, гадаєш, за дурня виїшла? Перестань плакати.

І додав трохи суворіше:

– Мене забирають до главку. На майорську посаду, – далі він трішки злукавив, хоч по суті був і правий. – Сам генерал.

Виникла невелика німа сцена. Пару секунд Валентина йому не вірила – вперше в шлюбі. А Валентин вдруге в житті, після Вербівки, з надзвичайною силою відчув себе чоловіком. Вона ледве встигла розстібнути халатик, один гудзик все-таки відлетів.

Капітан Кучинський відверто втішався екскурсією. Виглядав, щоправда, набагато імпазантніше помітно девальвованого на той час звання. Добротний, явно не в Бердичеві шитий костюм м'яко, з ненав'язливим натяком на вихований з діда-прадіда смак, доповнювали сріблясто-сірий галстук і черевики фірми «Саламандер». Звичайно, дід, котрий завдяки колективізації все життя проходив у чунях та ватянці-«кухвайці» і мав за щастя штани з лавошнього краму, навряд чи оцінив би ще й підбір сорочки, з тоном якої Валентин влучив у самісіньке яблучко. Але за внука порадив би, неодмінно проказавши місцеву схвальну лайку: «Ич, сучого сина стерво...». Валентин на мить відволікся від розповіді, пригадуючи побляклі фотографії десь шістдесятих років. Минуле облягало звідусіль, тільки серед древнощів найстарішого, не виключено, міста України воно вимірювалося сотнями й тисячами років – куди тим родинним реліквіям. Труснув головою, зосередився на розповіді. Вів її, невимушено жонглюючи десятками дат та прізвищ, немолодий уже, дедалі цікавіший Кучинському чоловік. За звичкою Валентин почав придивлятися. Старомодний, дуже зручний шкіряний піджак, шляхетний овал блідого, з м'якими складками, доглянутого обличчя. Лець звислу нижню губу час від часу іронічно випинає. Світлі, ніби й невиразні льодянисто-сірі очі іноді гостро поблискують. Ні, не схожий на журналіста-краєзнавця, як рекомендували Павла Олександровича. Хоча спілчанський значок на лацкані, безперечно, зароблений. Та й жестикулює стримано, швидше кволо, ніби весь запал залишив у архівній порохняві. Хто ж ви, доктор Зорге?

Щоправда, ще при початку знайомства Павло Олександрович запевнив, що ніякий він не доктор і не кандидат. Навіть потряс невеликою, дуже гарної форми кистю, що тоді й наштовхнула Валентина на думку про непросте походження. Так чи інакше, ерудицію мав приголомшуючу. І не просте нагромадження заточених напам'ять фактів, хай і маловідомих, приваблювало Валентина, а постійний пошук то несподіваних, то парадоксальних, але завжди мотивованих зв'язків між ними. Тут Кучинський відчував щось дуже близьке.

Після найбільшого на Лівобережжі собору, побудованого ще Мазепою, після підземного лабіринту домонгольської доби, де в спеціальних нішах лежали акуратно складені черепи і часом насправді з'являвся, як енергійно стверджував Павло Олександрович, привид часів Гетьманщини, вони стояли перед храмом, який починали будувати раніше Софії Київської. Кучинський майже фізично відчув енергетику тисячолітньої давнини, замуровану в тонких нашаруваннях оголеної плінфи. Знову перестав слухати.

– ... поряд знаходиться Борисоглібський собор. Йдеться про братів, убієнних в боротьбі за великокняжий стіл...

– Жертви Святополка, суперника Ярослава Мудрого? – уточнив, пригадуючи шкільну історію, Валентин.

Отут і виник вже помічений Кучинським особливий відблиск в очах Павла Олександровича. Ніби ховалися там невеликі, сіруваті необроблені алмази, що іноді поверталися однією-єдиною шліфованою гострою гранню. Без жодного переходу, діловито, скупю виклав власну – підкреслив – версію. Полягала вона в тім, що, сучасною мовою кажучи, Ярослав блискуче здійснив проти братів спецоперацію, убивши не тільки Бориса й Гліба, а мало не трьох політичних зайців відразу. По-перше, спекався рівних собі в правах спадкоємців. По-друге, безнадійно скомпрометував Святополка, за яким тодішня громадська думка навічно залишила прізвисько Окаянного. По-третє, здобув на тлі цих похмурих злочинств моральний авторитет першого претендента, чим і скористався.

– І це людина, яку вважають однією з найвизначніших постатей слов'янської історії? – розгубився навіть Кучинський. – Діяч, з яким пов'язують розквіт Київської Русі? Постривайте, але ж потрібні докази...

Павло Олександрович хмикнув. Ледь випнув свою аристократичну губу.

– Та є докази. І вони невідпорні. Йдеться навіть не про якесь слідство по гарячих слідах. Воно, безумовно, проводилось, князі мали свої спецслужби, не згірш теперішніх. Інша річ, що результати слідчих дій були фальсифіковані на догоду Ярославу. Та через деякий час з'явилася ціла сага, поширювана по всій Скандинавії.

Де кілери-варяги, найняті Ярославом, детально змальовують їх подвиг і стосунки з замовником...

– А це не фальшивка? – вже професійно зацікавився Валентин. Павло Олександрович похитав головою.

– Документ тогочасний. А мистецтво замовних публікацій кому-кому, а вікінгам було просто невідоме. Історики, звісно, знають, але воліють не чіпати офіційної концепції...

– Послухайте, але ж кричущий злочин... – Кучинський навіть зупинився. – Ви казали, слідство велося неодмінно, і тодішній слідчий не міг не розібратися, що скоєно насправді. Хіба йому не випадало спробувати... принаймні, з почуття професійного обов'язку...

Павло Олександрович хмикнув – іронічно. І в світло-сірих твердих камінцях, точно спрямованих на Валентина, знову з'явився алмазний блиск. Хоча голос був – сама благодушність.

– Облиште, батьку... – Валентин вже не раз дивувався цьому зверненню, очевидно, звичному для Павла Олександрович незалежно від віку. По відношенню до приблизно вдвічі молодшого Кучинського воно мало б сприйматися мало не комічно, а виходило – цілком природно. Хоча тепер, коли у Валентина пожвавилася фахова «чуйка», він відчув за старосвітською люб'язністю ще й неясну, ввічливу, але ж іронію.

– Облиште, батьку... Ви, мені сказали, людина столична, обізнана. То як гадаєте, може сучасний слідчий, хай і сумлінний, чесний – взяти й піти проти волі ЦК? А тоді методи виховання крутіші були...

Валентин піймався – не втерпів, коротко глянув просто в вічі. І виявив, що його, вже знаменитий у деяких колах, погляд-постріл легенько, за виграшки відбивається алмазними гранями.

Це була тільки мить. По якій очі Павла Олександровича знову перетворилися в невиразні світло-сірі камінці. Навіть якась підстаркувата бляклість в них з'явилася. Продовжував лекцію, мило вставляючи своє «батьку», і Валентин дізнався, звісно, ще багато чого. Та найцікавіше чекало потім. Коли за кілька днів, без відома своїх місцевих опікунів, таки вирахував свого екскурсовода. Котрий справді багато працював з маловідомими, а

часто й просто засекреченими, документами. Архівними теж, їх в обласному управлінні КДБ вдалося для найдопитливішого історика. Тільки треба мати відповідні допуски. А підполковник з ініціалами П.О. їх мав. До найвищого включно.

Тільки тоді Валентину дійшло сповна, наскільки всерйоз ставляться до його місії і в цьому обласному центрі, і, безумовно, десь набагато вище. А починалося ж відрядження так задушевно. Прямо з дверей рейсового автобуса – за два роки служби в прямому підпорядкуванні Справжньому Полковнику Валентину персонального авто ще не належало – Кучинського підхопили під руки двоє колег, майор і підполковник, само собою, в цивільному. Чорна «Волга» – з номерами обкому, а не рідної контори, завважив капітан – промчала майже порожніми, порівняно з Києвом, вулицями до захищеного в чудовому гаю на березі Десни елітного, як на ті часи, готелю. Де спершу розім'ялися кавою, так-так, без жартів, лише кавою. Правда, з коньяком. Тоді взяли показувати місто, ні-ні, справи почекають. Тут і з'явився в машині один з кращих знавців доби Київської Русі на тутешніх теренах, як рекомендували Павла Олександровича провозаті. Після екскурсії розпочався обід, накритий в спецзалі кращого в місті ресторану з усім містечковим розмахом, до якого Валентин, котрий за межами столиці, власне, і не працював, поставився з легеньким сторопінням. Яке знімається, легко здогадатись, відповідними напоями. Тут, слід визнати, виникла легенька дискусія. Валентин, звичайно, не міг ігнорувати отриману при першій зустрічі зі Справжнім Полковником пряму вказівку – вчитись, вчитись і вчитись пити справжнім чином. Але, вибачайте, саме справжнього натхнення в цій справі йому завжди й бракувало. А в цій милій компанії, до якої приєдналися ще й зовсім випадково перестрінуті подружки офіцерів, чорнявка й білявка, Кучинському і поготів хотілося бути максимально стриманим. Особливо, коли з'ясував, що подружки працюють в найстарішій місцевій газеті, і їм, схоже, сама доля підказувала поєднувати дві найдревніші професії. Отож, дискусія мала місце. Спершу колеги закликали Валентина вшанувати той факт, що мають більші зі розміром зірочки на погонах. По-перше, погонів зараз на нас немає, а по-друге, коли вже на те пішло, то в

нього тих зірочок найбільша кількість, – парирував Кучинський. Після недовгих безплідних умовлянь, до яких підступно підключили подружок, майор з підполковником Валентина таки добили. Правда, чужим авторитетом та ще й рядового солдата, тільки що царської армії. Капітане, ти батька Шевченка поважаєш? А то як же. А що він сказав з цього приводу? – переможно навідали місцеві. Валентин, звісно, знав, що зовсім не п'є або дуже хвора людина, або дуже велика падлюка. За будь-якого бажання до жодної з цих категорій він себе зарахувати не міг. Та й ніхто, ані тоді, ані надалі. Ситуація зайшла в тупик, і Кучинський мусив взяти до рук білий прапор. Його роль виконувала чарка біленької.

Як і слід було чекати, всі присутні, за винятком Валентина, вимагали продовження бенкету, і обід, за добрим слов'янським звичаєм, плавно перейшов у вечерю. Вже в іншому, замиському закладі, де челядь метушилася навколо очікуваних вже давно гостей, горів камін, а на відкритому повітрі похмурий чорнозарослий кавказець готував не якийсь там шашлик, а дичину на рожні. Цвяхом програми стала, вже на третій точці, сауна. Вся натуральна, з грубезного дубового бруса та плах, заповнена збуджуючими запахами трав'яних настоїв та ефірних масел. Можливо, це теж вплинуло на подружок, котрі без жодних ознак закомплексованості намагалися якнайефектніше виконати роль Афродіти. Тільки та, як відомо, поставала з морської піни, а білявка й чорнявка піднімалися з не менш розбурханого розгаряченими тілами басейну. І зовсім не поспішали приховати простирадлами свої принади, які дещо поступалися античним уявленням про богинь, але цілком годилися до вжитку. Не дочекавшись прямого відгуку від Валентина, що саме зібрався вийти подихати свіжим, соснового присмаку, як він уже помітив, повітрям, білявка вдалася до прямого тиску. Тобто, притислася до капітана, а її оголений гострий сосок так і прагнув травмувати ледь прикриту лляною тканиною Валентинову область серця, як заведено писати в міліцейських протоколах. Той ввічливо поправив на подружці простирадло, задрапувавши, хоча б поверхово, небезпечне знаряддя. Тоді білявка почала загадково шепотіти, щоб він не покидав її.

– ... Бо... через вашого товариша... з певних причин... вас

можуть в приміщення не пустити... – торочила монотонно. Валентин обережно ухилився від наступного натиску-притиску і оглянув поле змагань. Як завжди, в боротьбі з зеленим змієм брав гору саме змії, а стадія взаємного подолання полягала в тому, що, коли зовсім недавно всі слухали всіх, то нині вже ніхто нікого не слухав. Білявка, раптово облишивши Валентина, бурхливо щось з'ясувала з підполковником, який реагував на її закиди з помітним гальмуванням. Чорнявка тепер зображала в басейні, напевне, русалку, судячи з відвертого побоювання майора зайти з нею в воду, – попри всі закличні змахи кінцівками. Кучинський щільніше загорнувся в свіже простирadlo – їх тут лежала купа, новесеньких, невживаних, схоже, з військового складу – і таки вийшов на затишну, теж дерев'яну терасу.

Хлюпнув заспокійливий гомін соснових верховіть. Підняв голову, примружився – гостро, просто в зіниці, вкололи алмазні вістря зірок. Алкоголь, відкритий, згідно одній з відомих Валентину версій, саме арабськими астрономами, до краю загострив сприйняття – як це й буває спершу з малопитущими. Заворожувала безодня. Здавалося, чорні космічні вихори, звиваючись невидимо, підхопили і мчать Валентина, всенюк планету в безмірний зоряний огром, далі й далі, і вже зірки пролітають мимо, викрешуючи небом довгі оранжеві іскри, й бентежно близькі молочні скупчення по краях Чумацького Шляху, – а нестримне падіння у височінь триває, і ось Валентин завважив у суцільній зоряній стіні щербатий, темний цілковито вилам, подібизну кінської голови. Жодного просвітку, жодного руху не було в тих воротах мороку, що шалено засмоктували, вбирали погляд...

Кучинський з несподіваною силою вп'явся пальцями в дерев'яний поручень – заспокійливо шорсткий, вичовганий зовсім не багатьма руками. Астрономію в школі він склав на відмінно і пам'ятав про загадкову пилову туманність Кінська Голова десь за мільйони чи мільярди – яка, зрештою, смертним різниця? – світлових років. Але протверезів не з ляку перед космічною безоднею, навіть настільки переконливою. Просто згадав свій перший досвід схрещення поглядів з безоднею інших, зовсім не академічних вимірів. Тоді, коли перед потягом глибини вже

німіли пальці, по яких щодня били в різних кабінетах натяжками підписати чи переписати певні папери, – його підхопив СП. І добрих два роки він займався справою, яку вмів і любив робити, і навіть отримував за це непогані, завдяки майорській посаді і достроковим зірочкам, гроші. Коли часом щось і заварювалося нагорі, Кучинський міг хіба вираховувати і здогадуватися, бо Справжній Полковник всі позаслужбові розбірки замикав на собі. Це був дуже щасливий час, осягнув раптом Кучинський. Єдине, що муляло, так це відсутність власного житла. Але ж радянським людям так і належало, навіть певні критерії виробилися. Якщо під п'ятдесят маєш на родину двокімнатну «панельку», підношеного «Москвича» і собачу будку, звану дачею, на трьох сотках за містом – життя прожите не марно.

Валентин перевів подих.

Лихою призвісткою стало довгождане вручення Справжньому Полковнику погонів, безпросвітних, як життя в армійського «духа»-новобранця. Численні підлегли, крім хіба підсаджених в цю структуру для отримання необхідного запису в кадровій об'єктивці, щиро раділи. І навіть влаштували додаткові тренування в тому мистецтві, про яке вказував СП наприкінці першої зустрічі з Валентином. Дехто, знову-таки, дуже обмежені – цей жарт в колективі прижився – мали честь провести відповідний майстер-клас зі Справжнім... вибачайте, з генералом. Кучинський у цій компанії був єдиний, хто ще мав на погонах аж чотири зірочки. В інших світилося від однієї до трьох. Але жоден зі старших офіцерів зверхньо не глянув, навпаки, дехто знайомився ближче з відвертою цікавістю. Вчорашній старлей вже зажив небезпечної слави. І небезпека ця чигала на багатьох, тільки першим у списку, вважали старожили главку, стояв сам Валентин.

Тоді він цього ще не розумів. Давалося взнаки ще й молодече запаморочення від успіхів, а знаменитого листа товариша Сталіна до колгоспників Кучинський, звісно, не читав. Проте «чуйки» своєї не губив за жодних обставин, навіть за щедрим генеральським столом. Відтак і виніс звідти, крім ваговитого удару по печінці, прикре враження. Видавалося, що шеф стурбований, навіть пригнічений. Хоча за приязною бесідою цього ніхто, крім

Валентина, не помітив.

А Кучинський мав нагоду поповнити свої спостереження, коли десь за пару тижнів новоспечений генерал запросив до себе. Самовпевненості Валентину в ту пору справді не бракувало, і просто з порога, похапцем привітавшись, він почав доповідати по справі, яка – вважав – тільки й могла бути причиною виклику. Генерал стояв з неодмінною дешевою, без фільтру, цигаркою, і Валентин раптом запнувся, виявивши, як безжально змарніло, постарішало добре вивчене жорстке обличчя.

Запнувся він дуже доречно.

– Як ви все за мене краще знаєте, – з досадою сказав генерал. Раніше він не виявляв емоцій, хіба що деякі недотямкуваті докладали велику силу волі і доводили, як висловлювався СП, до дипломатірних звертань.

– Цю справу передаси підполковнику Германішку, – продовжив генерал, коли Кучинський здогадався заткнутися. З деякою зловтіхою глянув на ошелешене обличчя Валентина. Той ще за інерцією розкрив рота для безглузкого питання, але генерал жестом руки поставив капітану щелепу на місце – ясна річ, безконтактним способом.

– Треба ж йому, зрештою, звання заробити, – миролюбно зауважив генерал.

– Але ж... Складна справа... А ви ж знаєте... – все не міг зупинитися Валентин. Генерал мовчки глянув, і він нарешті охолов. Знали обидва – про здібності Германішка. Не так давно з великим скреготом запханого в ці затісні для амбіцій його покровителів коридори. У Кучинського майнула думка – можливо, генерал передає справу, щоб зайвий раз засвідчити недолугість протеже невідомих капітану, але явно могутніх сил. Хоча гра в апаратні інтриги завжди була слабким місцем СП.

Генерал тим часом вказав на крісло, завжди пам'ятне Валентину. Сам спроквола – два кроки туди-сюди – пройшовся кабінетом. Сильним рухом загасив цигарку.

– Є така думка... Є, розумієш, така думка... – замислено сказав. Капітан ледь стрепенувся. Як молодий – відповідно посаді – комуніст мав дуже безпосередні враження від обов'язкових рай-

комівських процедур та партійних зборів апарату міністерства. І не міг не оцінити магічне значення цієї формули. Особливо, коли «така думка» тяжіє над цілим генералом, начальником главку.

– Мене попросили... Ну, попросили люди, яким не заведено відмовляти... – пригнічено продовжував генерал. Кучинський відразу згадав знамениту пропозицію Дона Корлеоне, від якої не могли відмовитися. Шефа він просто не пізнавав. І генерал це, схоже, теж відчув – випростався в кріслі, владно плеснув долонею по надто вишуканій для цього простодушно вмебльованого кабінету шкіряній теці.

– Словом, так, капітане. Треба допомогти нашим колегам в сусідній області. Там щось непевне, а певність треба внести... у відповідності з лінією КПРС, розумієш?

Валентин німував. Від СП він ніколи не чув навіть схожого на партійну маячню. Можливо, генералові просто згідно звання належить ставити завдання отаким чином? Точка зору, відомо, визначається тим, де сидиш.

Ще більше його спантеличив наступний виїзд у чуже місто. Турбували Валентина з Ганнусею, само собою. Але й спеціалістів-слідчих його профілю і, скромно скажемо, його кваліфікації ніколи не посилали затикати чужі дірки. Що ж там стряслося?

– Мені просто нікого послати... – знову незвично вибачливий тон генерала. – На тебе я можу покластися, – додав сердито. І нарешті перейшов до суті, котра Валентина, передусім фахово, зацікавила. В згаданій області діє низка фірм, формально самостійних, але насправді жорстко зав'язаних на одну-єдину людину. А чоловік той, до речі, твій, капітане, ровесник. Трохи старший, дрібниці. Але все рівно надто молодий, щоб претендувати на вищі партійні пости, хай і в тому захлюпаному регіоні. А він, користуючись вже некерованою демократією, таки зазіхає. І є така думка... Така думка, капітане... Що необліковані гроші з тих фірм і фірмочок використовує для своїх кар'єрних цілей. Дідько з ним, хай чубляться, але ж розкрадань соціалістичної власності ніхто не відміняв, капітане? А ті телепні ніяк нитки не вхоплять. Ти, капітане, розберись. Заодно відпочинеш, містечко гарне, старовинне...

– Але ж, – обережно зауважив Кучинський, – тепер поширюється і кооперативна, і колективна власність, в нових формах... Нормативна база – одні нестикування.

Генерал нетерпляче махнув рукою. Давно від мене не відмахувався, ображено подумав Кучинський.

– Розберись. Треба розібратися, капітане, – спинив на підлеглому сердитий, аж демонстративно сердитий, погляд генерал. – Отут деякі матеріали...

Підкреслено діловито простягнув шкіряну теку і стомлено відкинувся в кріслі. Навіть очі приплющив, вразився Кучинський. Тихо залишив кабінет.

... Стрепенувся, щільніше закутався в простирадло. Хміль на прохолодній, вітряній терасі помітно втрачав свій вплив. Та й протягом цього великотрудного дня Валентин неодноразово вдавався до непримітних технічних прийомів, напрацьованих в ході попередніх тренінгів з не менш уважними спаринг-партнерами. Ненароком налита замість горілки негазована мінералка, підмінена або миттєво перелита чарка були серед найпростіших. Ще й завдяки цьому Кучинському не довелося напружуватися, щоб пригадати – шкіряна тека лежить в машині його супроводу. Готельному номеру довіряти документи, хоча й не бозна-якої цінності, капітан не став. А от довірити свій, дещо перевантажений враженнями, організм вже й пора. Годинника, звісно, на руці не мав, але навіть розташування зірок підказувало, що час пізній. Або й ранній, кому як. Треба вниз.

Внизу якраз ширилася деяка паніка, бо тільки тепер тут захопилися, що з шахівниці пощезла найважливіша фігура. Спеки в сауні, і так старанно розігрітій, додала звичка Валентина до нетривіальних ходів. Службові дверцята, якими він висковзнув на терасу, його супутники просто не помітили. Завдяки особливостям як напівінтимного освітлення, так і власного агрегатного стану, який після фази твердої і фази розпливчастої наближався вже до газоподібної. А як це ще визначити, коли люди дивляться один крізь одного і нічого не бачать? Перевіривши по третьому колу такі вірогідні точки, як туалет і окрема кімната відпочинку, майор вже настільки ошалів, що пірнув у басейн і обмацував дно,

доки сам не почав булькати. На щастя, захопився за простягнуту згори руку – як виявилось, імовірного потопельника. Здолавши останні процесуальні бар'єри – «на коня», «за стремено», «за курганом», компанія врешті доставила Валентина в готель, викликавши легенький переполох серед муштрованого персоналу. Саме цим скористався Кучинський. У вестибюлі він раптом зник, а матеріалізувався вже в номері, котрий негайно і надійно замкнув. Не помилився, бо невдовзі почув за дверима шкряботіння й попискування. Якась криска-лариска. Отут він уже мав повне право прикинутися жертвою сп'яніння. Не чую, сплю, і квіт.

Завтра, свіжий, мов огірочок, точно на початку робочого дня, переступив поріг місцевої контори. Був жорстко напрасований, в галстуку додалось сріблястих відтінків. Кабінет тамтешнього полковника, на відміну від застоялого, до деренчання в горлі, тютюнового диму в СП, був просякнутий гарними парфумами. І не якоюсь там польською підробкою «Шанелі». Кучинський знався на гарних речах, хоча міг собі – чи Валентині – дозволити їх дуже зрідка. Але, після першої схвальної реакції, сплив старий анекдот про солдата і чиновника, де в першого ордени пахнуть порохом, а в другого – липою. Тілистий господар нагадав йому і Гейченка, і Германішка водночас. Не так габаритами, як влазливою обережністю, здатною негайно помінятися на вульгарність чи хамство. Коли диференціація кольору штанів завершувалась не на користь відвідувача. Відчувши це, капітан тримався настільки пиховито, що запереживав під кінець розмови, чи не відвалиться від постійних згідливих кивків гарбузоподібна голова співбесідника. В результаті його негайно почали знайомити з надбаннями підрозділу, котрий всерйоз і довго займався дорученою Кучинському проблемою.

Надбання виявилися так собі. Чим далі продирався столичний куратор паперовими захарашеннями, тим більший подив відчував. Особливо, коли певні, близькі до конкретних результатів, розвідки явно не в тім'я битих колег чомусь припинялися за крок до очевидних, просто-таки необхідних процесуальних дій, на кшталт допиту того чи іншого фігуранта, який потім і взагалі пощезав з поля зору правоохоронців. Валентину стало двох-трьох

таких розробок, щоб всерйоз замислитись, чиє ж вони право так своєрідно охороняли. А тут під руку потрапили дещо інші теки. І він потроху почав розуміти, що ж спричинило теперішній безлад в королівстві Датському. Порівняння Валентина було достатньо правомірним, бо доручена його турботам область за територією мало поступалася деяким дрібним європейським державам.

І на всій цій немаленькій території плідно працювали такі собі економічні новоутворення. Абсолютно законно засновані, були дуже різними за профілем діяльності – від аграрного сектора, де підміняли собою вимираючі колгоспи, до край прибуткових туристичних послуг. Хай і дещо одноманітних, бо їх клієнти з усього світу обирали виключно Польщу, і хіба зрідка – Китай. Мінлива була і форма власності, але в будь-якому разі нічого не мала спільного з державною. Іноді, щоправда, ці конструкції ліпилися до окремих державою заснованих фондів, культури, наприклад, але негайно відпадали, мов рибки-прилипали від акули, коли спонтанно змінюване законодавство пропонувало забути про пільги і згадати про відрахування покровителям та податки державі. Словом, чимало тут назбиралося матеріалу, і ставало очевидним, що кампанія ведеться вже давно. І не завдяки любові її ініціаторів до розмаїття форм ділової активності, заохочуваної перебудовним процесом, котрий не просто пішов, а вже й зайшов дуже далеко, за певну незворотну, як дуже швидко з'ясувалося, позначку. Навпаки, вся строкатість і різноманітність люб'язно, навіть запобігливо наданих Кучинському стосів інформації зводилась до одного.

До одного-єдиного чоловіка, з яким була нерозривно пов'язана вся моментально оцінена капітаном структура. Так, йшлося про системний, з жорсткою вертикаллю, суто приватний бізнес під орудою і дахом дуже авторитарного лідера. Висновок, на який за пару місяців спромоглися, і то дуже неоднозначно, з недомовками і ваганнями, місцеві міліціанти, та й то, схоже, під шаленим тиском тутешніх компартійних бонз, – постав перед Кучинським на кінець його другого робочого дня в гостинному містечку. Перший, визнавав, був таки важчим. Хоча зараз, після обробітку кількох тисяч сторінок, в очі мов підсипали дрібненького піску.

Але й так він бачив, що хаотично, хай і ледачими чи неточними рухами окреслена постаць дрібною не назвати. І запрагнув розібратися – так, розібратися, адже була така вказівка – з правдивими масштабами вперше, слід визнати, в професійній кар’єрі відстеженого явища.

Сповна користався перевагами свого статусу. Замовляв всілякі довідки, безглузді кожна окремо взята, що радісно відзначали його загноби під столичну шишку трудяги-слідаки. Відмовився, може трохи й невічливо, від продовження культурної програми, чим вельми засмутив крисок-ларисок. Зате викликав полегшене зітхання в закріплених за ним майора з підполковником, котрі все-таки поважливо ставилися до своїх підшлункових залоз та спонсорських гаманців. На подив негаймо, з приїзду, встановленої «наружки» проводив чимало часу в бібліотеці, де в підшивках місцевої партійно-комсомольської преси крізь шлакоблочно-монументальний стиль передових, і не тільки, статей, можна було добачити чимало потрібного. Важкувато, звичайно, починати пошук зі слів, наприклад: «З усією непохитністю стверджуваної думки...», вирихтуваних котримось молодіжним кореспондентом, та ще й за явно вигаданим підписом «В.Щербонос». Особливо, коли й думку в кількасотрядковому опусі здобати непросто. Мов ту сіру кішку в темній кімнаті. Але крихти ненароком загубленої серед розлогих штампів інформації Валентин збирав, мов клептоман – дрібнички в супермаркеті, і акуратно тулив до вже звичної мозаїки.

Потім запашний полковник, якого Кучинський помістив у свій внутрішній комп’ютер під шифром Парфумер, скорочено ПП, був немало подивований інформацією про відвідини київським капітаном дешевих пивничок та кафе. Він дивувався б менше, якби спостерігачі підійшли до звичної справи хоч трішки творчо і з’ясували, що на кухню пива Кучинський підшукував дуже конкретних співрозмовників. Як правило, це були чомусь роботи-будівельники або колишні афганці. Хоча б поверхово ідентифікувати компаньйонів капітана «наружці» кебети забракло.

Власне, ті хлопці, не напружуючись, просто дотримувалися посадових інструкцій. А Кучинський, шануючи належні відо-

мчі приписи, постійно виходив за їх межі, що, звісно, вимагало неабиякої напруги. Тому майже водночас з ідентифікацією підполковника КДБ він завершив і набагато складнішу роботу. Коли коротко, намалював собі робочий портрет героя тодішнього часу, котрий настільки впікся місцевим вождям, що вони заволали до столиці.

Портрет виходив переконливий і багато в чому зацікавлював. Йшлося не про зовнішні дані, хоча Кучинський з інтересом розглядав фотографії десь квартальної давнини. Пізніше їх в офіційній пресі як обрізало, і причину Валентин вирахував теж. А раніше світлин з'ялося чимало, більше на будовах, з недбало нап'ятою на масивну, хоч і з худорлявим обличчям, голову неодмінною каскою. І на мітингу, зовсім не схожому на поставлені режисерами з обкомівського агітпропу, бачив Кучинський Петра Лихоправа – таке вже в його підопічного було промовисте прізвище. Та й в президії якогось обласного хуралу виокремило допитливе капітанське око знайому вже лобату фізіономію зі скуйовдженою завше зачіскою. Там Петро, судячи з усього, відверто нудгував.

Бо, як уже встиг не тільки переконатися на рівні «чуйки», а й ґрунтовно підтвердити документами Валентин, ненабагато старший за нього Лихоправ останнім часом розгорнув простотами вулканічну діяльність. Це порівняння виникло в далекого взагалі-то від словесних красивостей Кучинського неспроста. Відомо ж бо, що вулкан може, скажімо, обігрівати ціле місто термальними водами, а може й завдати йому непоправних руйнувань. Принаймні, на останньому наголошували Кучинському деякі зацікавлені особи з місцевого істеблїшменту, котрі подеколи, зовсім випадково, опинялися в кабінеті ПП, полковника-парфумера. Поки що капітан бачив протилежне. Лихоправ якраз і набув неабиякої популярності на посту секретаря міськкому комсомолу, бо дуже жваво і ревно взявся розвивати МЖК, молодіжні житлові кооперативи. Данину цій вигаданій згори ініціативі мушили віддавати повсюдно, і, як і всі інші, вона благополучно в тих же масштабах і чахла. Тільки не в Петра. Бо він умудрився з перших кроків повернути поняттю «кооператив» його чи не первісне,

економічно самостійне значення, і не стільки бігав до всесильних апаратників за грошима, скільки шукав шляхи їх оптимального застосування. На превеликий подив комсомольських і не тільки бюрократів, чергова ініціатива втілилася не в планову галочку, а в ніякими планами не очікувану багатоповерхівку. Де, крім усього, отримали квартири «афганці». Отут керівні товариші і пропустилися рокової помилки.

Вони-то знали про малокерованість молодого комсомольського ватажка, насамперед, в дражливих ситуаціях. Чого варта була хоча б його реакція на перевірку використання робочого часу, з найкращих побажань здійснену народним контролем в стінах міськкому комсомолу. Допитливі дідки й бабусі, скеровані грамотними функціонерами, оперативно з'ясували, що половини міськкомівців не було на освяченому традиціями робочому місці щонайменше половину дня. І що ж утнув Лихоправ? Замість іти на поклін до одного зі старійшин бюро міськкому партії, того самого шефа народного контролю, на тому ж бюро нахабно заявив:

– Мізки працюють двадцять чотири години на добу. А дупи висиджують на робочих стільцях рівно вісім. Свій вибір між мізками і дупами я зробив давно. А ваша думка, товариші?

Старійшину, котрий вельми пишався звитягами своїх народних дозорців, як їх не зовсім грамотно величала міська газета, мало грець не вхопив. А невдовзі сталася ще одна конфузія. Заступником, себто другим секретарем, у Петра працював довго ним розшукуваний грамотний економіст, який, власне, повністю убезпечив діяльність МЖК від всіляких волонтаризмів. Єдиною бідою прекрасного спеціаліста залишалось галілеянське походження його предків, котре анітрохи не вадило Христу, зате відіграло роль червоної ганчірки для бикоподібних адептів «капеесесівського» антисемітизму. Лихоправу надійшло кілька ЦУ – цінних указівок – стосовно необхідності кадрових переставлень. Відповідь Петра була класичною. Анітрохи не знавши про знамениті слова одного з найвідоміших підсудних Нюрнберзького процесу, він їх, по суті, продублював. Пояснивши заворгу обкому партії, берегині цієї святої святих, де в постійно оновлюваних картотеках контролювалося майбутнє тисяч партійців, і його, Лихоправа, теж

– деяку прагматичну істину. А саме, що в своєму штабі – вжив цього воєнізованого слова, замість сакрального «міськком» – він сам визначає, хто семіт, а хто антисеміт. Та ще й додав:

– Антисемітами вважаю тих, кому бракує тями до семи призапасити горілки. Але вистачає розуму в її відсутності звинувачувати євреїв.

Ніхто з простих смертних після таких конфліктів на посаді просто б не вижив. Це гаразд розумів навіть далекий від компартійних ігрищ капітан Кучинський, котрий повільно, але невідворотно накопичував матеріал для остаточних висновків. Та була одна заковика... Існував такий собі Ліхоправов у апараті справжнього, не якогось там республіканського, ЦК. І всі зусилля з'ясувати ступінь спорідненості цих двох прізвищ на містечковому рівні успіхом досі не увінчалися.

А тому вожді обрали вичікувально-упереджувальну тактику. Всіляко підтримувати ініціативу, котра вже принесла плоди. Дай Бог, заберуть розумаку нагору, які от вже було з Віктором Мироненком. Заодно і за певні дивіденди в дуже непевній перебудовній метушні можна зачепитися. Думка була, загалом, здорова. Але хто ж міг помислити, як здорово – для себе – використає цей опортунізм, угодовство, коли вже називати речі своїми іменами, лідер емжеківського руху.

Ані заворг, ані секретарі обкому яось не зметикували, що буквально на носі обласна комсомольська звітно-виборна конференція. Тобто, вся рутинна робота велася, новий ватажок регіональної комсомолії був давно узгоджений, апарат лінкувато перетрушував списки виступаючих та дошліфонував для них тексти. Ніхто навіть не подумав, які можливості, особливо ж на рівні завжди бунтівної молоді, відкриває для Ліхоправа розгул перебудовної демократії. Уповноваженим озвучити виплекані в оргвідділі папірці масштаб катастрофи дійшов лише в залі драмтеатру, де й відбулося дійство, перед яким поблідли всі вистави за Шекспіром. Зала була напакована листівками різних сортів, але однакової поліграфічної привабливості, і йшлося в них – стисло, хвацько – про здобутки МЖК і хлопця на ймення Петро. Оприлюднювалися блискучі перспективи для всієї без-

домної молоді, насамперед, афганців і чорнобильців. Акустично бездоганний театральний простір гримів не зовсім правильним з точки зору ревнителів мови, але психологічно дуже ефективним скандуванням: «Лихоправ – завжди прав!» Це ще можна було пережити. Але тричі погоджений і перевірений голова президії конференції чомусь надавав слово не штатним доповідачам, а зовсім випадковим людям.

Комусь, може, й випадковим. Але не Петру Лихоправу, який з гуркотом і запахом сірки – це про фейсверк, хоча дехто думав про інше – утвердився на посаді вже першого секретаря обкому комсомолу. Саме з цього моменту, взяв собі на карб Кучинський, його фото пощезли зі шпальт обласних газет, все ще підпорядкованих КП.

Та це був дріб'язок, кволі спроби насипати солі на хвіст ще не спійманої миші. Котра, мов за змахом чарівної палички, перетворилася на відправлений в майбутнє потяг, угнатися за яким – дзуськи. Лихоправ майже миттєво почав розгортати нові структури, особливо в районах, котрі межували з російськими та білоруськими сусідами. Почувався невразливим для жодних перевірок, бо його прізвище серед засновників не фігурувало ніде. Зате новостворені підприємства, діючи під різними формально егідами, починали з перших кроків вражати громаду. Доки пересічні «човники» топталися на митних переходах зі своїми жалюгідними клунками, одна з фірм, мало не провокаційно названа – «Петро Перший», орендувала десяток європейських автобусів з безрозмірними багажними відділеннями, котрі дивовижно швидко і без особливих втрат – треба ж, таке щастя – згадані переходи проскакували. Безмірний ентузіазм клієнтів невдовзі вимусив орендований парк «неопланів» подвоїти, а деякі й викупити за смішною залишковою ціною. Та доки щасливі користувачі послуг «Петра Першого» стояли на польських базарах, люди просто Петра почали укладати вже оптові угоди з зарубіжними партнерами і дочиста спорожнили вічно затоварені склади деяких місцевих фабрик. Наприклад, звичного аутсайдера соціалістичного змагання в галузі легкої промисловості, колектив якого вперто продукував ліфчики особливо великих розмірів і, так вже

в них виходило, особливо страшнуватої моделі. З'ясувалося, що абсолютно гігієнічно-екологічний матеріал та зручна, хай і далека від голлівудських вимог, форма цих виробів викликала справжній фурор серед зрілого польського жіноцтва. Майже одночасно люди Петра з'ясували, що солдатська тепла білизна стосовідсотково бавовняного вмісту є найліпшою, з погляду західних друзів, сировиною для виробництва фальшованих, само собою, костюмів «Адідас», гостро запитаних на все ще радянських теренах. Кілька прапорщиків і один майор отримали нечувані на ті часи хабарі, аж по триста доларів, а реінкарновані поляками в дефіцитні спортивні костюми спідні службових випали, в кінцевому підсумку, на рахунки фірм Лихоправа густим грошовим дощем. На жаль, безготівковим – бо в ті часи Петро аж надто шанував деякі соціалістичні умовності. Та й конвертаційна інфраструктура, котра в наступне десятиліття завдала стільки клопотів вже полковнику Кучинському, перебувала в зародковому стані.

А готівкових грошей бракувало таки гостро. Тому що Лихоправ залишався ідеалістом і вважав, що програма МЖК має розвиватися. Словами «МЖК має бути побудований» він навіть взяв за звичай завершувати обкомівські оперативки, зовсім забувши – а може, і не знаючи – що видатні політики інших часів і народів уславилися швидше протилежними творчими тезами. Наприклад, «Карфаген має бути зруйнований». Лихоправу досі неймовірно щастило, оскільки, лише отримавши фейсом по тейблу, починаєш розуміти, що жодне зроблене добро не залишалося безкарним. А він ще й нічого кращого не вигадав, як залучити необхідні оборотні засоби шляхом нарахування дуже довіреним людям неймовірної для тогочасної суспільної психології зарплатні.

Але й виходу не мав. Будівельні матеріали, та ще в тих обсягах, на які замахнувся Петро, належали до строго фондованих. У третьому тисячолітті від Різдва Христового це поняття мало кому що говорить. Але в критичні для однієї шостої земної суші роки добути оці самі фонди, навіть маючи неміряно грошей на безготівковому, само собою, рахунку було не легше, ніж прогулятися хвилями, як по сухому. Особливо коли врахувати, що місцева влада всі, навіть жирно підмазані, спроби подібного

штибу топила, мов садюга кошенят.

А тим часом з офісу Лихоправа, чия офіційна вівіска «Обком ЛКСМУ» все менше відповідала суті тут розкручуваних справ, не вилазили меткі хлопці переважно кавказького походження. Як вони дізнавалися про його проблеми, залишалось невідомим. Але зрозумілою була їх цілковита спроможність підігнати все необхідне, та й документальний супровід організувати, що особливо тішило Петра. Він тоді ще не знав, наскільки вразливі такі операції для спеціалістів рівня того ж Кучинського. Та залишалася одна, незмінна, остаточна умова – гроші готівкою. По факту, після прибуття, акту передачі – але готівкою.

Отож кілька хлопців з найближчих Лихоправу отримали зарплати, які обраховувалися сотнями тисяч ще радянських рублів. Мало, що фірмами сплачені всі необхідні податки та відрахування. Хлопці, а як же інакше, були дисциплінованими комуністами і потяглися до своїх первинних партосередків з багатотисячними внесками. Поза сумнівом, грошей, власноруч внесених в партійну касу, жоден з них не тримав протягом всього життя. Але ці руки не здригнулися й тоді, коли передавали неймовірно для радянської людини суми на продовження будівництва. Втім, юридично простежити подальшу долю цих зарплат не видавалося ймовірним, це міг підтвердити і столичний капітан. А от внески...

Рейвах знявся неймовірний. Навіть деякі центральні газети написали, переколотивши, як у них водиться, грішне з праведним і достовірні факти з вигадками корпункту. Однак незаперечним Кучинський визнавав одне. Саме з цього моменту проти невокоскуваного молодіжного лідера старші товариші почали війну на знищення. Оскільки популярність Лихоправа зростала з кожним заселенням під'їздом, та й всякий галас йшов йому на користь, головні сподівання стали покладати на «обехеес» – як називали в просторіччі і справді грізну контору.

Але й тут складнощів поставало більше, ніж сподівалися замовники. Працюючи вже другий тиждень по чотирнадцять годин на добу, Кучинський і досі міг не так розвіяти, як підтвердити їх побоювання. Найперше полягало в тім, що існуюче, давно напам'ять відоме всім учасникам судових тяганин законодавство

майже не перетиналося з новими господарськими формами. Всюди виникали люфти, щілини і просто неконтрольовані ділянки. А друге... Валентин дедалі більше утверджувався в підозрі, що принаймні частина підпорядкованих йому місцевих співробітників до партійного завдання ставилася нехлюйськи. То недбалості в оформленні великим дивом нашкрябаних матеріалів, які відразу втрачали свою процесуальну значимість. То незрозумілі слідчі прогалини, котрі ставили під сумнів весь початковий задум. Про результати окремих ревізій, покликаних допомогти доблесним органам, взагалі було шкода говорити. Кучинський ненароком поцікавився творчими біографіями деяких своїх тутешніх помічників і майже без подиву виявив, що в систему МВС вони потрапили саме з комсомолу, коли такі речі були широко практиковані, і сам Лихоправ, якби не знехтував тоді спокусливими пропозиціями, вже б дорівнявся у званні Валентину.

Зате дорівнялися, а то й піднялися вище ті, хто починав комсомольську юність спільно з Петром. Кучинський провів деякі паралелі, і вони лише підтвердили, що звук від усіх його простувань можливих схованок в чужому занедбаному домі ще довго залишатиметься глухим. Як саме? Відвиклий від поразок Валентин почав дедалі похмуріше задумуватися над долею генеральського доручення. Звичайно, було ще дещо в загашниках, хоча вдаватися до них Кучинський не хотів.

Саме на цій стадії стукіт прозвучав лунко. Але це був стукіт невідомої впевненої руки у двері його готельного «люксу», а пізній час непередбачуваного візиту наводив на прикрі роздуми. Комплексувати Валентин не став. Відсунув на край столу нагромадження тек і без жодних перепитувань, коротким рухом прочинив двері.

В коридорі, усміхаючись, стояв Мовлян.

Довго дивилися один на одного.

Вилюднів, зазначив собі Валентин. Немає вже потішних невідповідностей в одягу, та й описати його можна одним словом – стильний. Є кому потурбуватися про імідж, який Микола переважно ігнорував. Та й кістляві щоки дещо округлилися. Проте непідробно щира, білозуба посмішка сальцем не взялася.

– Вибач, – сказав спокійно. – Все хотів розшукати, але ж метро ти давно осиротив... Прогуляємось?

Валентин не став запитувати, звідки Микола отримав його нинішні, старанно утаємничувані, координати. Але радіоточку в номері після вселення Кучинського відновили негайно, і він старався слухати республіканські новини. Як правило, вдавалося дізнатися перші й останні за часом випуску. Один з голосів, насичений баритон, помітно виділявся, не тільки обертонами, а й вельми наступальним змістом сюжетів. Від культури Мовлян давно перейшов до гострих соціально-економічних тем. Валентин повернувся до шафи, задумливо перебирав галстуки. Тоді пов'язав чорний зі сріблом, кивнув коротко: «Ходімо».

Еліт-готель продумано ховався в нетрях розкішного гаю, недоступний поглядам тих, кого невдовзі політики називатимуть «електоратом», «пересічними громадянами» чи «маленькими українцями», маючи, втім, на думці незалежне від партійних розмальовок коротеньке узагальнення – бидло. Як і чекав Кучинський, ближче до виходу з рукотворних, вміло спланованих хащ, в несподіваному тупичку стояла обшарпана відповідно віку «копійка». Водія навіщось вирядили в камуфляж, що змусило капітана внутрішньо поморщитись. Недолюблював він ці малоестетичні однострої ще з сержантської пори. А от рівний звук двигуна і м'який, не повірив би, рух заплутаними вибоїстими вуличками викликав схвальну посмішку. Добру роботу поважав завжди.

Вийшли десь в приватному секторі. Водій, і досі не зронивши слова, чомусь довго порпався на вході з ключами – і тут уже щось крізь зуби сказав. Нарешті, втрапили до хати, схоже, холостяцького барлогу, судячи з геть запацьореної газової плити і колекції пляшок з-під популярних напоїв типу «Приморського» біля холодильника. Ще одну, з рештками на денці, водій прибрав з подряпаного столу.

– Сідайте, будь ласка, – запросив на правах господаря. Хоча господарем, бачив Кучинський, в жодному разі не був. Вони вперше стрілися очима. Валентин безжурно вмоستився на дивані, що виявилось непростою справою через стан пружин. Хто б тут

не спав, уночі поводився дуже неспокійно.

– Познайомся, Валентине, – з ледь силуваною на цей раз душевністю звернувся Мовлян. – Сергій, один з активістів руху МЖК. А взагалі... взагалі-то ми зємо його Афганець. Я про нього такий репортаж зробив, з нової квартири!

Ми, помітив собі Валентин. Цікаво, що єднало зараз Мовляна з цими хлопцями – повне порозуміння чи віра у власноруч, талановито виліплений світлий образ? Стосовно ж минулого Сергія Мовлян міг і промовчати. Очі, звернуті до нього в жовтуватому світлі запилужених кухонних «ріжків», Валентин звик розпізнавати в будь-яких випадках, і випадки ті, як правило, до найприємніших не відносив. Незалежно від кольору, такі очі мали спільну моторошувату печать і завжди ніби очікували на дещо, чого візаві ніяк не зможе помітити. Їм просто траплялося бачити смерть – чужу, dokonану і поряд свою, ще трохи оддалік. І скидалося, той подвійний образ намертво фіксувала сама сітківка чи зорові нерви, бо змити його не міг навіть добротний медичний спирт. Кучинський мав лиху нагоду такий експеримент спостерігати, і поновити ті враження зовсім не хотів. Головне він засвоїв уже давно – люди з такими очима дивляться на смерть, знову-таки, і чужу, і свою, зовсім не з морально-філософських позицій. А з позиції геть практичної, як ото в добре навченого снайпера.

– Рана чи протез? – спитав раптом Сергія. Хоча пересувався той, особливо на погляд Мовляна, цілком нормально. Афганець застиг. Потім повільно потягнув штанину, і Кучинський побачив майже термінаторську євроконструкцію. Вітчизна виявилася до солдата щедрою, – подумав. Афганець, видно, теж вмів ловити на льоту.

– Яка там, в хрін, Родіна-мать, – сказав грубо. – Це все Петро... – тепер погляд його осяявся фанатичним блиском.

– Так, розумію, його й чекаємо? – мирно поцікавився Валентин. І почув хурчання двигуна, помітно потужнішого, ніж в «копійки». Звук одразу подаленів, але в сінях пролунали тверді кроки. Афганець метнувся назустріч так хутко, що тепер його ваду міг додати й журналіст.

Проте Мовлян в цей момент з неприхованим інтересом дивився на Кучинського, який ледь повернувся, а потім і легко звівся на рівні, зустрічаючи нову дійову особу. Головну, коли точніше. Сумніватися тут не випадало. Вже так повелося, в якому б гурті не опинявся Лихоправ, чи в кабінеті на майбутній Банковій, чи на багатотисячному мітингу, люди охоче визнавали його за зверхника, незалежно від формальних посад. Кучинському було досить спостерігати краєм ока гонорового загалом Мовляна, щоб зробити висновки. Про Афганця й говорити годі. Але, звісно, увагу прикували не вони.

Зворохлене волосся Петра, якого таки задовго тримали на дрібних комсомольських постах, вже зачепила сивина. Та й через очевидну втому виглядав набагато старшим за присутніх. Вищий навіть Мовляна, замість надбати номенклатурний животик, швидше на тих хлібах охляв. Тримався дуже прямо в достатньо ординарному костюмі, котрий носив, мов прапорщик уніформу. Та й краватка, вибачайте, мінімум з минулого сезону. Але все це й справді виявлялося дуже вторинним, коли Петро Лихоправ з'являвся на трибуні. Деякий час натовп стихав, дивлячись на цей впертий лоб, ще стиснуті міцно важкуваті, чуттєво повні, не одній активісточки пам'ятні губи. Потім обличчя трохи червоніло, неймовірно сині очі ставали ще пронизливішими, а губи розтулялися в посмішці, яка нічого доброго не обіцяла ворогам-чиновникам. Як і взірцевий прикус міцних рівних зубів. І остаточно заверлий майдан чув щось несподіване, але дуже дохідливе.

– Кажуть, не можна двічі ступити в одну річку, – починав, наприклад, майже вкрадливо, нахилиючись уперед. А тоді голос набирав сили і бив навідріг по криво усміхнених апаратниках, що спершу гуртувалися окремо, а пізніше намагалися розпошитися.

– А двічі ступити в одне лайно – можна? Можна – я вас питаю!?

І викидав кулак, і натовп вибухав ревом. Бо йшлося про всім остобридли безладдя з міською каналізацією, і бездарно розпошені чи й розікрадені гроші на її ремонт, і про викиди з головного колектора в красуню річку, що сильно зачіпало місцевих патріотів. І всі знали, що Петро їм зараз дасть. Він і давав, саме

те, що люди хотіли почути – з цифрами, фактами, конкретними прізвищами недоброзичливців зібраного на площі народу. Від реву мітингувальників жалібно подзенькувало скло в сусідніх адмінбудівлях.

Кучинський не полінувався пару разів відвідати ці вистави і оцінити їх потужність. Чого не можна було збагнути – публічне дійство на те й публічне – так це щирості незаперечного лідера. Особливо, коли Валентин придивлявся до дрібноти з усіляких опозицій, котра охоче і, очевидно, не без згоди Лихоправа тупилася до його заходів, хоча і представляла таки ж протилежну комсомольцям політичну силу. Всілякі суб'єкти з різними за щільністю та конфігураціями борідками, лантухоподібна тітка, що підскакувала, мов надувна, і ні сіло не впало скандувала українські вірші, і височенний, з дебільно малорухливою фізіономією красунчика телеоператор, неодмінний супровідник цієї компанії... Весь досі набутий хист психоаналітика просто-таки гукав Кучинському, що подібних суб'єктів до вирішення жодних проблем не можна підпускати не те що на гарматний постріл, а навіть на всім відому прицільну дистанцію «Макарова». Одначе політика, і мітингова теж, досі залишалася поза інтересами Валентина. Хоча й починав дедалі повніше усвідомлювати, що, коли цією брудною справою не цікавишся, то вона охоче зацікавиться тобою. Принаймні, один з її найпомітніших в містечку представників уже робив крок назустріч.

– Микола сказав, ви його друг, – сказав трохи глухуватим, натрудженим голосом Петро. – А його друзі належать і до моїх.

Невелика пауза, яка виникла з потиском масивної твердої долоні, була обумовлена мимолітним роздратуванням Кучинського з приводу Мовляна. Сам капітан ніколи не легковажив подібними заявами. Але вже наступної миті Валентин внутрішньо усміхнувся. І ручкання вийшло взаємним. Петро це відчув.

– Є про що поговорити, – сказав, спиняючи гіпнотичний для багатьох синій вогонь погляду на Валентині. Той бачив лише по червонілі від перевтоми, вже схильні до далекозорості очі вельми неоднозначної людини. Зробив легенький застережливий жест і пройшовся кімнатою. Цокав нігтем по допотопному, стягнутому

ізоляцією телефону, по абажуру настільної лампи при дивані, поглядаючи на Лихоправа. Той розвеселився.

– Поясни, Сергію, – дозволив.

Афганець стисло повідомив, що хата абсолютно випадкова, обрана годину тому, коли її власник позичив ключі дуже далекому знайомому для створення міцної, не менше як на одну ніч, радянської сім'ї. А сам пішов до друзів у гуртожиток, де його сьогодні стрічатимуть з небувалою інтенсивністю. Валентин дозволив собі ще один прицільний погляд на водія, чиї завдання явно не обмежувалися еротичним масажем педалей. Згадав аристократично випнуту губу краєзнавця-підполковника і подумав, що професійна служба дещо недооцінює аматорську. Схвально кивнув. Чим викликав пожвавлення у Мовляна і малопомітне розслаблення Лихоправа.

– Сергію, потурбуйся, будь ласка, – попросив.

Той охоче, відчувалося, з душею заклопотався над столом. З'явилася не надто вибаглива закуска, серед якої Валентин виділив рожеве сало з прорістю, мариновані білі гриби та урочисто виставлену бляшанку гостродефіцитних маслин. А Лихоправ порпався в шкіряному – мрія бюрократа – портфелі, і коли витяг темну пляшку, на обличчі його майнуло щось дитяче.

– Віскі, – сказав. – «Джонні Уокер». Справжнє!

Першу випили суто по-радянськи, чисто, з тьмяних гранчастих стограмівок відсутнього господаря. І Валентин, досі знайомий зі знаковим для багатьох літературних героїв напоєм лише теоретично, не без подиву відзначив, що більше всього спожите нагадує підфарбовану травами чи там горіхом самогонку з рідного села. Непогану, але і не найкращу.

За другим разом Лихоправ взяв чайні – коли вони ще пам'ятали смак заварки – склянки, додав до віскі трохи яблучного соку, теж імпортного, видобутого вслід з безрозмірного, скидалося, портфеля, та шматочки льоду з рідного «Дніпра». Валентин відчув, що ця версія йому смакує непогано. Спершу мирно теревенили на загальні теми, але й тут, щойно заходило, скажімо, про цькування тодішньої Демократичної платформи в КПСС, повні тверді губи Петра стискалися, мов добре припасовані цеглини. Кучинський

визнав за краще не гаяти час.

– Ви, напевне, щось хотіли дізнатися, – промовив м'яко. Лихоправ глянув незворушно. Несподівано втрутився Афганець і, хмикнувши, заявив, що знають вони якраз чимало. З його короткої розповіді Кучинський справді отримав нові знання, а головним було, що здогадки капітана про п'яту колону в підпорядкованій йому групі повністю підтверджувалися. Навіть деякі навідки озвучив згарячу Сергій, і тепер Валентину було неважко вирахувати, що найактивніше працював проти столичного гостя той самий любитель-водолаз в майорському званні. Тут втрутився Лихоправ, котрий вже поглядав занепокоєно на повністю відморожене обличчя вдячного слухача. Не дуже ввічливо обізвавши Сергія, зробив таку собі офіційну заяву. Мовляв, його команда високо цінує кваліфікацію і хист Мовляного друга, його офіцерську гідність. Але саме ці прекрасні якості мали б підказати товаришу Кучинському – саме так було наголошено, товаришу, – що його київські командири, досі контрольовані цегкістами-апаратниками... Тут губи Петра перетворилися вже не в дві цеглини, а в посірілий бетонний моноліт. Потім моноліт все-таки розколола тріщина, і прозвучало основне. Справа, нав'язана Кучинському, мало що ганебна. Але й цілковито неспроможна в жодних юридичних вимірах, і товариш мав уже в цьому переконатися. Загрози Лихоправу немає, йому нічого приховувати від громадськості. Але турбує постійна шарпанина навколо взагалі безвинних людей, мордування рядових працівників, за яких він, лідер команди, завжди горою. Чим швидше Кучинський підтвердить нагорі недолугість цієї затії, тим краще. Валентин коротко глянув на лідера, який все-таки забув, що промовляє не з мітингового помосту. Боковим зором спостерігав сяюче обличчя Афганця і напружене – Мовляна. Микола теж розумів, що не все так просто.

Пауза поглиблювалася, мов розколина в льодовику. І якщо й не крижаний, то достатньо помітний холодок почав поширюватися за столом. Втім, холод одразу змінився натуральною спекою після зваженої фрази Кучинського.

– Я не поділяю вашого оптимізму, товариші. Маєте різнома-

нітну, але неповну інформацію. Особливо, що стосується власне моєї роботи і вашої, товаришу Лихоправ, особистої безпеки. Мушу сказати відповідально – хоча справи, якими я опікуюся, порушені по фактах, а не проти вас... фактах, до речі, більш-менш доведених... за певних умов можна добитися затримання товариша Лихоправа й помістити його в СІЗО.

Мить все залишалося без змін. А тоді Петро просто спаленів. І не буряковим лютим рум'янцем взявся, як ото буває зі знавіснелим дорослим мужиком. Саме зашарівся, ніби засоромлений слухняний підліток-відмінник, що випадково спізнився на урок і мусить слухати нагінку від директора. Засоромлений, але й ображений різкістю тону. Так, саме якась дитинна образа ненадовго проступила на ретельно виголених щоках товариша Лихоправа. А потім воно повільно стало зовсім незворушним, ледь світлішим звичайного. Закам'яніло. Адже й справді образився, подивувався Валентин. Але потім вчасно згадав одного відомого кіногероя-гангстера. Той навіть стихійне лихо, що завдало шкоди йому чи друзям, розглядав, як особисту образу. З конкретними оргвисновками стосовно конкурентів.

Про гангстера подумалося не випадково. В очах Афганця відомий Валентину абстрактний знак смерті набув відвертої конкретності.

– А що за умови ти маєш на увазі, Валентине? – ніби здалеку від усіх пролунав голос Мовляна. Безпосередній, спокійний. Ніби в своїй студії продовжує брати рядове цілком інтерв'ю, схвалив подумки Валентин. Бо градус завислої над столом спеки дещо спав. Уголос же Кучинський сказав, теж спокійно:

– Лише справа, нічого особистого. Ось, наприклад...

Не кваплячись, розважливо пояснював. Справді, невразливість Лихоправу гарантувала його відстороненість від комерційної, та й будь-якої взагалі, діяльності підприємців, яких останнім часом трусили наполегливими перевірками. Він не був ані директором, ані власником і шкоди міг зазнати хіба моральної. Та в окремих випадках співзасновником достатньо прибуткових структур виступав обком комсомолу, що теж ніякої біди не обіцяло. Та сталася одна необачність. Засадничі документи процвітаючих

фірм були оформлені так, що право банківського підпису, тобто, розпорядника кредитами, опинилося, крім директора, ще в однієї людини. Першого секретаря ОК ЛКСМУ.

Валентин значуще глянув на лідера. Той щось напружено пригадував. Кучинський продовжив.

І тут закон порушення не вбачає. Та от морока, трапилася ситуація, коли за відсутності відрядженого в Європу директора слід було негайно підписати двійко дуже вигідних, дуже об'ємних, дуже багатообіцяючих контрактів. Щоправда, трохи слизьких, бо все перевірити й передбачити в трикутнику Чернігів-Ташкент-Іваново у відведений контрагентами час було неможливо.

– Негайно – дуже небезпечне поняття для бізнесу... – пробурчав Лихоправ. І далі слухав мовчки.

Звісно, провадив Кучинський, заступники директора побігли до Першого. А той, натура розмашиста, не тільки дав добро, а й поставив свої загонисті автографи всюди, де було слід. Чи... не слід. Бо надалі з так безжурно підписаними контрактами – і перерахованими грошима – почалася низка пригод. В довгий ланцюжок перетворення узбецької бавовни в готову білизну на вже орендованих українських складах вплуталися і якісь заборонені бартери, і оскаржені потім, так звані чеченські, авізо, і банальні помилки в оформленнях документів. Словом, гробух на столі в Кучинського лежав ще той.

– Але ж... все ніби зрештою владналося... – непевно сказав Афганець. Пізніше Валентин дізнався, що саме він їздив на розбірку в Іваново з купою неврахованої готівки.

– Це з точки зору партнерів, – тонко зауважив Кучинський. – Але не з точки зору держави. Взагалі... – він зітхнув і видав фразу, яка в різних версіях залишалася крилатою в усі наступні періоди:

– Підприємець залишається на волі не через свою законслухняність, а внаслідок недопрацювань відповідних органів.

Мовлян дзвінко засміявся, але відразу замовк, побачивши, що решта анітрохи не поділяють його веселощів. А Кучинський, діловито загинаючи пальці, намалював примірну схему затримання. Як беруть під варту деяких низових чи й не зовсім співробітників і хутенько, доки ніхто не оговтався, отримують потрібні зізнання.

Як оперативно реагує на появу нових обставин і вочевидь завдану шкоду інтересам держави непохитний і принциповий прокурор. Як потрапляє, спершу ненадовго, в СІЗО раптово обвинувачений любитель давати автографи, але суд чомусь термін утримання під вартою продовжує. А там... Звісно, все ще може розвалитися.

– Але ламати в цій системі якраз набагато важче, ніж будувати, – закінчив Кучинський.

– Висновок з цього... – почав був Микола, але похлинувся.

– Висновок простий. Крім своїх слідаків, треба мати ще й прокурорів та суддів, – важко промовив лідер. Чим трохи ошелешив Кучинського. Не чекав таких очевидних і логічних вислідів з проведеного уроку. Уроку, який Лихоправ – Валентин переконаність потім не раз – затамить на все життя. Ще й творчо буде користуватися.

В запалій тиші всі дивилися на нього. Лідер ще й блимнув пару разів на Мовляна. Ото друзі в тебе, зрозумів Кучинський. І знову взяв ініціативу на себе.

В ході достатньо таємної, але далекої від святощів вечері йому раптово відкрився один нюанс. Можливо, непередаваний і невідомий раніше смак «Джонні Уокера» з яблучним соком активував той шматочок губчастої, наповненої кров'ю і електричними міні-розрядами субстанції під черепом, що пам'ятала неповторне знайомство з коньяком Справжнього Полковника. І той шматочок потривожив інші, можливо, скроневі області, де надійно зберігалися деталі останньої розмови з генералом. Бо Кучинський раптово усвідомив, що насправді СП не ставив йому завдання від свого імені, як робив це завжди. Він переказував чужі забаганки, про що й натякав. Те, що протягом тривалого-таки відрядження відбулися лише дві поверхові розмови з шефом, підтверджувало здогад.

Приймайте рішення, капітане.

І він його прийняв.

– Бачу, сценарій вас зацікавив, – сказав, шукаючи поглядом дуже необхідну річ. Знайшов запашний кавалок сала з прорістю, смачно надкусив, прожував. Присутні заворожено стежили за наочною ілюстрацією взаємовигідних стосунків держава – під-

приємець.

– Тільки, хай всі вибачають, кіна не буде, – завершив Кучинський. Саме так говорили в його селі. Коротко пояснив, що подібні речі робляться на окреме замовлення, а він, м'яко кажучи, не наймався. Але вважав за потрібне зосередити увагу присутніх на деяких, як стає модно говорити, викликах часу.

– А?.. – сказав Мовлян.

– А більше нікому, – заспокоїв Валентин. – Навіть цих підписів ніхто не помітив. Чи не хотів... А ви ж діло робите. Стільки прибутків вкласти в фінансування МЖК. Інтереси держави ніхто не зачепив, бо доля цих хлопців, – кивнув на Афганця, – давно поза її інтересами. Дещо, звичайно... самі знаєте...

Вони й справді вже не тільки знали, а й пересвідчилися, що Кучинський опрацював за ці дні бісову купу матеріалів.

– Це називається – супутні витрати, – швидко сказав Лихоправ. – Але ми заберемо в них годівничку. І ти сам побачиш... Побачиш...

Несподівано перейшов на «ти». Наливав у склянки, трохи розхлюпав. Не міг відвести очей від чоловіка, який в котрийсь момент зумів поєднати ролі слідчого, прокурора та судді, і все на користь справі. Оскільки Лихоправ себе зі справою залюбки ототожнював, то був не від того, аби подібну ситуацію мати коли-небудь в запасі. Показав на мигах Сергію, щоб дістав льоду.

Кучинський смачно ковтнув. Докорів професійного сумління чомусь не відчував, вовтузня в затишному містечку вже набридла. Та й щоденні дзвінки Валентині з готельного телефона-автомата вже ставали в копійчку. Службовим зв'язком Кучинський уникав користуватися з багатьох причин.

– Побачиш, – з притиском повторив Лихоправ, проводжаючи Валентина до машини. Вже не «копійки», а новомодного «москвича» автозаводу імені ленінського комсомолу. Кучинський усміхнувся збігові, але до інтонації лідера поставився серйозно. І наступного вечора таки побачив. Чорну «Волгу» зі спецномерами, яка з доброго дива втрапила в ДТП на досить спокійному перехресті. Зім'ятий, навстіж розчахнутий багажник, який ніби волав по допомогу роззявленою пащею. Не випадково – паща

по самісіньку пельку була натоптана баликами, сиров'яленою ковбасою, іншою, не просто, а супердефіцитною смачнею, яку отой самий пересічний міг побачити хіба в голодному сні, коли ще й мав добру пам'ять. Посірілий водій та нахабно-п'януватий чиновник тицjali під носа випадковому «даїшнику» червонясті посвідчення, але кремезний парубок-сержант не поспішав брати під козирок. Навпаки, відверто до обох принохувався. Бачив Кучинський і Мовляна, котрий практично відразу, треба ж, виник на місці подій з репортерським апаратом, вже тицяв комусь вітрозахищений, на спеціальній висувній штанзі мікрофон.

Сам Мовлян спостерігав за юрбою. Висотуючись звідусіль ще тихими струмочками, вона піднімалася, мов повенева вода, ручаями, бурхливими потоками стікала бетонними річищами вуличок і проспектів до місця істини. Є, знаєте, момент істини, але місце для неї теж треба мати, бажано, заздалегідь підібране. В усякому разі, викликаним патрульним автомобілям довелося мчати здалеку, вони безнадійно запізнилися і просто втонули в людських водовертях. А потім повінь перетворилася в море, пішли хвилі, не згірш цунамі. Вони за виграшки підхопили, перекинули чорне втілення ще недавно всемогутньої влади і, нещадно дряпаючи об асфальт, поволочили до всім відомого Білого дому. Чи Дому для білих, хто вже як називав модернову споруду ОК КПУ. Там і відбувся найгучніший з мітингів, організованих Лихоправом. Холоднокровно спостерігаючи, як формальний хазяїн області, імпозантний, сивочолий, намагається щось відповідати лідеру, подалі відставляючи від далекозорих очей невідомо коли заготовлені листочки, Кучинський не дослухався слів. Він просто прикинув амплітуду тремтіння далеко не старечих рук, що ті заготовки тримали. І подумав, що відрядження завершується.

Воно й завершилося, ще швидше, ніж Валентин гадав. Уже наступного дня він з неспокійною душею заходив до генеральської приймальні. Сум'яття в настрій Кучинського додала присутність під дверима Германішка, його новенькі погони полковника і хижий, торжествуючий погляд, кинутий на капітана. Валентин ввічливо загальмував, заодно пригадуючи. Так, він передавав старшому за званням, але не за посадою, колезі згадану генералом

справу. І, за звичкою, детально, іноді перевіряючи, наскільки його розуміє підполковник, вводив у курс. Можливо, Германішко, з деяких природних причин зрозумівши дуже мало, сприйняв його зусилля за витончений глум, досадливо подумав Кучинський. І почув голос секретарки, котра терпляче пояснювала Германішку, що чекають саме на капітана. А полковник може поки що присісти.

За порогом Кучинський поринув у звичну димову завісу. Котра не змогла, одначе, поглинути короткий погляд, кинутий на СП. Валентин засмутився. Складалося враження, що Справжній Полковник прекрасно зберігався і виглядав саме в старому своєму мундирі, а безпросвітність та різкі злами шитва нових погонів позначалися на ньому не кращим чином. Схуд, швидше змарнів; квадратове підборіддя обтяглося сухою шкірою і поважчало. Кучинський, котрий завжди входив сюди з розмаїтими настроями, де повага й професійна зацікавленість розбавлялися різними за величиною дозами адреналіну, вперше відчув звичайнісіньку жалість. Яка, здавалося, не повинна була виникати в такому кабінеті просто за визначенням.

– Собі поспівчувай, – раптово буркнув генерал. Виявлялося, що спостережливість в цих стінах відточував не один Валентин.

– Сядь, не стовбич під дверима. Доповідай, – знайомий жест долоні, що утрамбовує паперові скупчення на столі. Цікаво, що йому там на мене поклали, подумав Валентин. Чомусь майже не хвилювався, і прохолодний порівняно, вкрай діловий прийом тривоги не викликав. Більше того, майнула «чуйка», що суворість генерала швидше награна. Поринувши у фахові подробиці, звичну співпрацю з прекрасно, як завжди, підготовленим партнером, Валентин заспокоївся цілком. Ранувато, одначе.

– Так, – вдруге ляснув по столу генерал. Що означало завершення обговорення. Але ж буде ще й третій, заключний удар молотка... Тобто, міцної правиці, уточнив собі Валентин. Підібрався.

– А тепер скажи мені, синку... – розвернувся в кріслі генерал. Валентин відчув наростаючий подив, навіть деякий ляк. Батьківського звертання з часів першої зустрічі командир не дарував йому ніколи.

– Ти, синку, скажи... Вговтати цього комсомольця ти... не зміг? Чи... не захотів?

– Швидше, не зміг, – повільно проказав Валентин. – Ми ж зішлися з вами, що ця правова плутанина, неврегульованість пов'язаного з диким ринком законодавства, прямі колізії... – відчував, що говорить правильно, але не те. Підвів голову назустріч незрозумілому погляду генерала.

– Але й не захотів, – сказав твердо.

Генерал повільно вийшов з-за столу і з цигаркою, неквапно, рушив мимо Валентина. Кабінет, звісно, дуже поступався корисною площею робітні відомого вождя народів і корифея всіх наук. Але й лічені кроки, зроблені генералом, для Кучинського тяглися дуже довго.

– Я ж пояснював тобі, звідки це замовлення, – генерал якось двозначно акцентував останнє слово.

Кучинський мовчав.

– Не виправдав, значить, – інтонація генерала залишалася незрозумілою. – Не виправдав високої довіри, виявленої партією... – продовжував, стоячи спиною до завмерлого капітана.

А тоді круто розвернувся, підійшов, нахилився близько до Валентина, поклавши вільну від цигарки руку на плече. Міцно стис. Валентин відчув, що погон от-от відірветься.

– Так і хер з нею, – сказав генерал з задоволенням, дивлячись впритул зовсім молодими в цю мить, по-розбишацьки веселими очима. Вернувся за свою частину Т-подібного столу. Уточнювати, кому адресувалося найсолоніше з досі почутих особисто від генерала слів, довірі чи партії, Кучинський не став. Просто перевів подих. Правильно зробив, наступний стрес виявився ще міцнішим. Хоча й попередній замалим зовсім не видавався.

Без жодної драматичної паузи, на якій щосили б наполягав кожен більш-менш грамотний режисер, генерал повідомив Валентину, що виходить на пенсію.

– Я втомився боротися, – коротко відказав на невисловлене питання. Швидше всього, не знав, що повторює слова американського екстрасенса Гудіні, котрий з невиліковною хворобою прожив утричі довше, ніж доброзичливо відводили лікарі. Вален-

тин про таке читав. І подумки побажав генералу користуватися пенсією якнайдовше. Хоча й не уявляв, що то за життя.

Генерал теж не бавився з уявою. Мав достатньо чіткі плани. Найперший полягав у тому, щоб порадіти новій квартирі удвох з дружиною. Кучинський і в голову не міг забрати, що на своїй посаді СП багато років тулився в середньої руки «сталінці» з родиною сина.

– Тепер і він, і невістка, і внучок переїдуть в новобудову на Оболоні. Недалеко, район гарний, – тішився генерал. – Ми з Марією Кіндратівною теж виберемося, на Печерськ – за званням належить... Добре я з ними поторгувався, га? На все були готові, аби здихатися... Так я ще й добився, щоб моє нинішнє житло залишалося в розпорядженні главку. Моєму, доки ще начальник, особистому розпорядженні, – навіщось підкреслив.

Але останніх слів генерала Кучинський майже не розчув. Розмова про такі болючі для Валентина й Валентини квадратні метри здійняла в думках справжній вихор. В загальній черзі, та ще з появою нової великої групи чорнобильських пільговиків, Кучинському світило хіба нове тисячоліття. І єдиною надією було досягти достатньої службової висоти, отримати посаду, яка б передбачала вирішення злочасного квартирного питання. Кучинський і справді ріс швидко, але що буде зі зміною керівництва? Раптом згадав злорадіючу посмішку Германішка, його новенькі погони. Стало геть тоскно.

– Наполіг, і все. Вони особливо й не пручалися, – задоволено довершив тему генерал. Валентин машинально кивнув. Подумав, що пора вже йти, і крадькома зиркнув на годинник.

– Так ти ж нічого не розумієш, – здивовано глянув начальник. Котрий, з точки зору апаратних гравців, уже перетворювався в ніщо, таку собі бутафорію, муляж, розцяцькований на плечах золотим шитвом. Але вони дещо плутали. Це ніщо, як би там не голосили виконавці «Інтернаціоналу», просто за визначенням не може стати всім. А того, хто звук в житті відповідати за все, перетворити в ніщо не вдасться. Хоча генерал гаразд знався на реаліях.

– Звичайно, за короткий час ляже такий розклад, коли я вже

ніхто і звати мене ніяк, – сухо усміхнувся Валентину. – Надані послуги, як відомо, перестають бути такими з моменту їх отримання. – Кучинський сіпнувся в кріслі, промовчав. – Так, саме з моменту отримання. І ти в цьому не раз надалі переконаєшся, – погляд генерала ледь затуманився, бо спогадів явно вистачало. – А інформації, якої досі небезпідставно побоюються, стане ненадовго. Бачиш, час з роками має властивість прискорюватися. Незалежно від нас. І це не просто біологічно-маразматичне явище, але й космічна тенденція. Всього за кілька років ти це добре відчуєш.

Філософічних тез Кучинський від Справжнього Полковника не чув зроду. Особливий видався день. День, який настає колинебудь для кожного, і щастя, що ніхто не знає точної дати. Всього за кілька років... Для молодого, хоча й не п'ятнадцятирічного, за Жюль Верном, капітана це був астрономічний термін. Але основоположник наукової фантастики згадався йому неспроста.

– Для молодого хлопця, молодій сім'ї кілька років справді нестерпно довгі... – звично вихопив чужу думку генерал. І перепитав з наростаючим подивом. – Ти й справді нічого не хочеш запитати?

Кучинський і далі не міг нічого второпати. Про свої житлові негаразди в спілкуваннях з СП, нерідко дуже довірчих, він навіть гадки не мав заїкнутися.

– Дивні в мене офіцери, їй-право, – ніби аж розсердився генерал. – Нема, щоб котру киянку, бажано директорську дочку, червцем ошчасливити... Бач, лицар, перше кохання з села привіз... Словом, – звично ляснув долонею, – мою квартиру отримаєте ви.

– Я одружився сержантом, – машинально промовив Валентин. І лише тут йому дійшла заключна частина фрази. Повірити почутому він в жодному разі не міг. Заціпеніло мовчав.

– Звичайно, є формальні труднощі, – тепер уже не все розумів генерал. – Але ми з товаришем... – назвав гучне в столичній системі МВС прізвище. – Вигадали схему. Їм там потрібні тямущі дільничні. А для них квартирна процедура простіша. Зробимо взаємозалік, те, се... Тобі, звичайно, деяке пониження. Та головне, отримаєш хату. А потім про тебе згадають. Прийдуть і покличуть.

– А... чому?... – єдине, на що спромігся Валентин.

– Тому, що ти талановитий, – замислено сказав генерал. – Бездарна свинота сама всього доб’ється. Ота, наприклад... – квадратово щелепа вказала на двері.

– Так це він... – Кучинський щось мав продовжити, але замовк. Вчасно.

– Авжеж, – почув підтвердження. – А знаєш, з чого він почне своє керування? – запитання виглядало несподіваним. Валентин здвигнув плечима.

– З кадрів, напевне.

– От і не вгадав, – іронічно посміхнувся генерал. – З євроремонту. Оцього, окремо взятого кабінету. І це був ще один аргумент. Ти не повинен від нього залежати. Все.

Вийшов з-за столу і під час рукостискання сказав ще раз:

– Талановита людина не повинна бути залежною. Йди.

Немов повітрям ступаючи до дверей, Валентин почув спокійний голос:

– Лідочко, запрошуйте оту гепу.

5

Полковник Кучинський повільно поклав телефонну трубку. Довго дивився в просторе вікно. Схожі на старанно розмішані в склянці чайнки, там кружляли, метлялися, тривожно кричали птахи. Але їх різкі зойки згасали для Валентина не завдяки досконалості фірмового європакету. Все перекрив щойно почутий голос, котрий продовжував лунко відгомінюватися в свідомості.

Як і передрікав Справжній Полковник, після їх розставання час постійно прискорювався. Складалося враження, що те прискорення має не так простенький лінійний, як крутий експоненціальний характер. Справді, коли ти ще недавно був дільничним і обживав достатньо-таки занедбану квартиру колишнього шефа, а ніби позавчора отримав запрошення на серйозну посаду в новостворюваній податковій міліції, то сьогодні дещо дивно сидіти в кріслі начальника слідчого управління ДПА України. Правда, крісло це з деякими особливостями. Твій достатньо гучний титул має неприємний додаток «в.о.». Котрий зайвий раз нагадує, що

все на світі минуще й смішне, як висловився маловідомий поет. А звання досі не відповідає генеральській посаді, і то не через технічні складнощі приліплення до заготовленого клерками Указу президентського факсиміле, а внаслідок твоєї необачної впертості мати власну точку зору. Шкідлива й збиткова звичка, згоджувався іноді з Валентиною задавнений, як не визнати, полковник. Особливо після іноді дозволеної собі чарки віскі «Крейзі Хорс». Але ж не тільки ми робимо вибір, а й вибір робить нас, вважає наш друг Микола Мовлян, – продовжував обстоювати свою позицію Валентин. Та що тобі до Мовляна, сердилася дружина. Телезірка, ведучий надпопулярної програми «Неволя слова», а тепер ще й куратор всіх електронних ЗМІ, мало не міністр за рангом – куди тобі, шеренговому армії українських полковників, до нього рівнятися. Валентин сміявся, вона теж. Тому що, крім безлічі інших речей, їх єднала цілковита відсутність заздрощів. На жаль, навіть привід до цієї малошанованої емоції пощез в епоху помаранчево-майданних потрясінь. Мовлян малозрозумілим чином загинув у автокатастрофі. Неясність полягала не в самому факті зіткнення власноруч чомусь кермованого – за наявності штатного водія – «Ніссана» з «МАЗом». Бо на той час роль великовагових вантажівок в політичному житті України вже могла потягти на тему кандидатської, а далі й докторської дисертації. Нез'ясовним залишилося, і, схоже, назавжди, пощезнення самого Миколиного тіла, причому, вже після висновку патологоанатома. А потім прозвучала сенсаційна заява одного з парламентських лідерів, телегенічно сивого поета-початківця, що насправді Мовлян живий і от-от виступить з жахливими свідченнями проти діючого режиму. До всього з цим пов'язаного Валентин поставився глибоко скептично, давно склавши правдиву ціну навколорядній метушні. Хоча й знав, теоретично, як йому тоді видавалося, застереження – коли сам не переймаєшся політикою, то вона рано чи пізно візьметься за тебе.

Так і сталося, і набагато швидше, ніж уявляв свіжоспечений тоді начальник столичного податкового слідства В.Кучинський. Точніше, уявляв він собі дещо інше, а саме, аполітичність своєї роботи, спрямованої – от фантазер! – не на обслуговування інтер-

есів певних кланів, а на торжество закону і поповнення державної скарбниці. Наївністю він, само собою, не страждав і добре засвоїв специфіку тих часів, коли досліджені ним з колегами хитромудрі комерційні комбінації чи, навпаки, нахабні, відверто протиправні оборудки залишалися безкарними. В основному, завдяки найгуманнішому в світі пострадянському правосуддю, якому в окремо опла... ну, словом, у виключних випадках сприяла надзвичайно принципова позиція ще окреміших прокурорських працівників. Але й на отримання безапеляційних вказівок стосовно наперед визначеного майбуття чийогось системного, з тисячами працюючих, бізнесу винятково завдяки кольоровим уподобанням їх власника Валентин на новій, багатообіцяючій посаді не чекав. До пори до часу дещо руйнувалося в самому ході слідства через повну безглуздість інкримінованого. Щось з горем навпіл доводили до суду, де вправні і набагато краще, ніж офіцери Кучинського, оплачувані адвокати не залишали від хитких звинувачувальних конструкцій каменя на камені. Траплялися й різні юридичні парадокси, сумлінно відстежувані Кучинським. Але з такою безпосередністю, яку виявило дуже високе керівництво на Печерських пагорбах, Кучинському доти зустрітися не доводилось.

– Виробництво – розвалити. Господаря – посадити, – однозначно впливало з вказівок, переданих полковнику сучасною глибокою мовою, однією з версій знаменитого компартійно-оруделівського «новоязу». Ніякого, самі розумієте, диктату, жодних погроз. Але терміни виконання замовлення визначили жорсткі. Навіть якби докладені до ЦУ матеріали перевірок були не такі безпорадні, Кучинський не кидався б сторчголов догоджати демонічному в очах багатьох підручному тодішнього Президента. Не через недостатню обізнаність в сфері демонологій, а завдяки знанню самого себе. Нічийім, вибачте за мій французький, холуєм Кучинський не був і не буде. А коли полковник ще й ознайомився з пропонуваним доробком підручних високопосадового юриста, то подумав, що такого глуму з елементарних фахових засад своєї роботи ще не стрічав. Мовчки поклав ті, з дозволу сказати, акти перевірок в осібну шухляду, спеціально відведена для дефективних паперових виробів.

Замовник теж мовчав, строго до кінця відведеного терміну. Безперечно, мав своїх інформаторів серед робочого оточення Кучинського. А ще через пару днів Валентину зателефонував україстривожений відомчий начальник з Львівської площі. Зустріч відбувалася невесело. З коротких пояснень шефа випливало, що той самий юрист зумів добряче-таки завести Президента натяком, що ДПА покриває його недругів з опозиції. Як і належить на Пагорбах, в суть справи ніхто й не заглядав. Дивилися в корінь проблеми – ненадійність кадрів. І питання ставили звично – рубка.

– «Сатана», вважай, вже летить, – пригнічено сказав чоловік, в чиему кріслі, щоправда, спершу «в.о.», після помаранчевої колотнечі зовсім несподівано опиниться Кучинський. Шеф мав на увазі не помічника діючого Гаранта Конституції, а знамениту ракету, котру той колись клепав у Дніпропетровську на пострах всьому світу. – Є три цілі, на вибір. З посади має піти або перша особа, або я. Або... – він замовк.

– Я напишу рапорт, – твердо сказав Кучинський. – До кінця дня.

Спокійно зустрівши уважний погляд шефа, пояснив, що має доповісти безпосередньому, міському начальнику, який його, власне, й запрошував на роботу. Інакше буде не по-людськи. А на розмову потрібен деякий час.

Часу витратити довелося більше, ніж гадав Валентин. Бо випало долати дуже серйозний опір свого енергійного ровесника, який покладався на підтримку мера і на дух не терпів інтриганів з Пагорбів, особливо ж того, хто й влаштував пастку для Кучинського. Доводив, що «всю ту банду» невдовзі розженуть, а для звільнення Валентина немає жодних законних підстав. Згадка про закон трохи насмішила Кучинського.

– Я сказав своє слово, – пояснив наприкінці. – Дуже вам вдячний, але підводити цих людей не можу. Вони мені довіряють.

Рапорт про звільнення він передав шефу особисто. І опинився в так званому резерві, що означало, крім повної службової незначеності, ще й певні матеріальні ускладнення. Також судилося відчути й пізнати багато цікавих речей, з якими завжди успішному Кучинському раніше спіткатися де доводилось. Так, в першому

періоді вимушеного дозвілля він раз за разом перевіряв справність мобільників, котрі, виявлялося, нічим не компрометували своїх високих брендів. Просто знято німували. «Полковнику ніхто не пише», – сумовито жартувала Валентина. Хто був у захваті, так це Ганнуся. Через достатньо юний вік вона мало усвідомлювала всю складність ситуації. Зате тато-заочник, як вона жартувала, тепер старанно відробляв академічні заборгованості перед донькою і відчутно поповнив свій літературно-мистецький багаж. Андріївський узвіз, музеї, театри... Але під ложечкою у Валентина смоктало дедалі сильніше. Поки що не від голоду. Він раптом почав усвідомлювати поверховість і легковажність своїх уявлень. Буцімто визнана й відома всім професійність, бездоганна репутація, незалежність від усіляких потужних груп, які гопки скакали, щоб запопасти свою людину в його грізному відомстві, – що все це рано чи пізно спрацює. Прийдуть і покличуть. А от не йшли і не кликали. І коли Валентин дізнався про чергові призначення, лише невесело посміхався. Та щодалі ставало не до сміху. Ганнуся мала вступати до найкращого в країні вузу, це не підлягало жодним сумнівам. Але відоме співвідношення ціни і якості у вітчизняній освіті вже давно красувалося на повний зріст. Валентину чи не вперше в житті стало не по собі, коли він без зусиль вирахував, що ресурсів напіввідставного полковника елементарно забракне і на вуз, і на багатов чого іншого, так потрібного родині. А Валентина, як на те, за останні роки звикла, що грошей в чоловіка завжди вистачає, і часом робила замовлення, які змушували Кучинського нервуватися. Йти ж кудись на поклін він просто не міг. А застосувавши до себе досвід психоаналітика, раптово виявив, що трапляються такі випадіння з часу, коли він просто сидить і тупо дивиться на телефон. Мов чукча з анекдоту.

Як тільки Валентин вольовим зусиллям відучив себе від такого малоплідного заняття, телефон задзвонив.

Йому пропонували роботу. Тільки не в тих відомствах, які вважав собі рідними, але родичання виявилось якимось однобоким. Пропозиція виглядала солідно – очолити службу безпеки в крутій бізнесовій структурі. Машина з водієм, статус заступника генерального, чотири тисячі утоплених енотів щомісяця. Валентин

повільно облизнув пересохлі чомусь губи. Сум'яття суперечливих почуттів. Так, здається, писали в романах Срібного століття.

Почати з того, що дзвонив Лихоправ. Котрий дивним чином пощез з поля зору Кучинського ще на початку бурхливих дев'яностих, коли якраз такі неординарні постаті і опинялися в світлі юпітерів. Петро, схоже, перехворів мітингами і волів залишатися в тіні. Тоді саме й заговорили на повний голос про тіньову економіку. Кучинський в тих присмерках орієнтувався, мов нічний хижак, і не тільки за запахами грошей, і брудних, і відмитих, там ціла гама відтінків. Він ще й слід брав, неабияких, треба сказати, звірюк. Але комсомольський лідер в тих нетрях не траплявся. Можливо, забився в найглибшу гушавину, а може, вміло використовував маскувальний ефект світлотіні. Цікаво, що до пропонованого Валентину роботодавця Лихоправ буцім теж не мав жодного відношення. Кучинський встиг дізнатися про ту контору ще не дуже багато, принаймні, хлопці далеко не такі білі й пухнасті, як в своїх рекламних роликах. Та відсутність Петра в списках акціонерів чи директорату була однозначною.

Хоча це теж ні про що не говорило.

Говорити треба було йому, Валентину. Щось відповісти на знадливу пропозицію. Він глибоко вдихнув, видихнув, невчасно згадав про Ганнусин вуз.

І відмовився.

– Шкода, – почув у слухавці. Завжди емоційний, запальний того часу Лихоправ був тепер спокійний, мов удав. Поки ще ситий удав. – Але все залишається в силі. Надумаєш, зателефонуй прямо туди. Досить твого прізвища.

Вимкнувся. Номер, звернув увагу Валентин, був кодований.

Про цю незвичайну в багатьох відношеннях, як відчувалося Кучинському, розмову дружині він розповідати не став. А невдовзі і Валентина, і Ганнуса, як не дивно, майже перестали приділяти йому увагу. Весь вільний час вони проводили на Майдані, прибігали голодні, змерзлі, з сяючими очима розповідали про черговий виступ вождя опозиції чи особисту зустріч з котримсь польовим командиром. Картали батька, що не біжить слідом за ними. Накупляли купу теплих шкарпеток, щодня тягали для мітингарів

торби з харчами, чим помітно розширили дірку в сімейному бюджеті. А ночами сиділи біля телевізора, переглядали новини на всіх каналах. Іноді могли згарячу розбудити Валентина, щоб повідомити надзвичайно важливу, з їх точки зору, інформацію. І постійно дорікали за пасивність.

Насправді ж Валентин остеронь не був, тільки свої справи звично волів не афішувати. Кучинський встановив зв'язки з цілою групою давніх знайомих по МВС, багато їх вже посідали важливі пости в серйозних підрозділах. Або й частинах, коли говорити про внутрішні війська. Навіть зуміли організувати конспіративну зустріч, де говорили про те саме – недопущення кровопролиття на Майдані. Інформація гуляла найзагрозливіша, іноді – на межі безумства. Намітили план дій і систему оперативного зв'язку. В одну з ночей, заздалегідь помічених в робочому календаріку Кучинського, він мало не добився негайного розлучення, заборонивши Валентині й Ганнусі йти на Майдан. Лише придивившись уважніше до батька, дівчата раптом притихли і слухняно провели його до дверей. Бо полковник якраз і вирушав туди, куди їм було зась.

Побачив він багато. Непередаваний фольклор, який у формі настінних графіті та приліплених де завгодно листівок заповнив Хрещатик і був у значній мірі присвячений такому собі «Підрахую». Напівоголених на морозі хлопців, котрі потужно, не відволікаючись, били в металеві бочки – барабани. Обв'язані по саме нікуди помаранчевими стрічками крутезні джипи, «Лексуси», «Хаммери», «Тойоти Лендкрузер» та «Інфініті», котрі прикривали своїми дороженими носорогоподібними тушами танконебезпечні напрямки. Двох тверезих вуйків, які мирно пригощали явно домашньою закускою підпилого донецького шахтаря, навіщось замчатого сюди спецпоїздами ще живого, хоча й ушкодженого неврівноваженим мало-не-президентом Кирпи. Бачив однакове, мов полум'я великодньої свічки, сяйво в очах тисяч надзвичайно різних людей.

– Це вам не біомаса, – пробурмотів крізь зуби.

Бачив і головне, задля чого сюди й прийшов. В більшості тактично вірно обраних точок стояли люди, котрі анітрохи не

виділялися одягом чи якимись ще зовнішніми ознаками з-поміж постійних мешканців Майдану. Стояли без зайвої напорошеності, недбало палили, забалакували до дівчат. Лише глибоко професійне око могло добачити характерну підтягнутість, швидкість реакції та безумовну координованість цих молодиків та небагатьох старших серед них за віком. Кучинський натис кнопку мобільника і сказав коротку, малозрозумілу фразу.

І майже відразу звернув увагу, що крім з легкістю ним вирахованих перевдягнених службовців, переважно офіцерів, МВС становище намагаються контролювати ще й інші. Ці віддавали перевагу камуфляжним або спортивним обладункам, котрі анітрохи не виділялися серед строкатої майданної юрми. Трималися також невимушено, навіть розкуто. Деякий час полковник намагався з'ясувати для себе різницю між учасниками плану дій ветеранів міністерства та поміченими аматорами. Розуміння настало раптово.

Фахівці МВС, котрі за власним вибором, в цивільному, але з усім необхідним підійшли сюди в критичну ніч, обирали позицію, оптимальну для припинення можливих акцій всіляких аж надто крилатих спецназів. А поки що невідомі полковнику, але не менш організовані хлопці розмістилися, виходячи з власного досвіду дій в населеному пункті.

Бойових, само собою, дій.

Полковник нервово скотнув. Потім швидко перебрав очима навколишніх аборигенів і зупинився на двох вуйках, які нарешті спекалися розімлілого від уваги шахтаря.

— Людина як людина, — здвигував плечима один. — Тільки белькоче: «Ваше наречіє, ваше наречіє...»

— Ото ж і біда, що вже ні своєї, ні чужої мови не знає, — з досадою доповнив другий.

Кучинський засвідчив блискуче знання як літературної, з львівським шармом, української, так і глибоке розуміння психології щойно, цілком випадково здибаних співрозмовників. І вже десь за п'ять хвилин йому тихцем пояснили, що то люди такого собі Дона. А він — за революцію.

Кучинський повернув голову і ще раз уважно оглянув незна-

йомців. Стосовно останнього він був не зовсім правий. Так уже склалося з хаотичним освітленням, що одне з облич щойно названих людей стало чудово видно. Належало воно Сергію. Відчутно постарілому, схудлому за останні роки Афганцю, чий погляд за чималий час не змінився анітрохи. Валентина він не помітив. А той десь за годину отримав на мобільник умовний сигнал. Кучинський довго розглядав уже потьмянілий екран з безневинною «есемескою». Влада відмовилася від свого останнього шансу, силового варіанту. Тобто, на очах переставала бути владою.

Буквально через пару днів після інавгурації нового Президента Валентина запросили на співбесіду туди, де ще недавно всім заправляв даремно демонізований юрист. Розмова його й потішила, і засмутила. Озвучена посада, звісно, була чи не найвищою з тих, про які всерйоз міг думати Кучинський. Начальник оперативного управління ДПА України, це вам, одначе... Але приємне хвилювання від осмислення нових можливостей багато в чому пригасили постійні наголоси на його статусі жертви попереднього режиму та майже ритуальні заклинання стосовно необхідних кадрових переставлянь і мало не люстрацій за кольоровим критерієм. Мало не расизм, тільки шароварний, прикро подумав полковник. Багатьох в управлінні він знав, і не всі, звісно, вміли останнім часом ухилитися від владної «заказухи», особливо маючи перед очима його, Валентина, приклад. Але там завжди зберігався кістяк потужних профі, люди знали свою справу. Словом, зустрічних ініціатив і р-революційного запалу від Кучинського не дочекалися, а сам він майже визнав, що співбесіда якась поверхова. Та були невідомі тоді йому чинники, які взяли-таки своє. Не без подиву Валентин опинився на запаморочливій посадівій висоті. І, не зважаючи на лукавий додаток «в.о.», знову перетворився на батька-заочника. Аж надто багато справ вимагали доскіпливого дослідження.

Поряд з потоком невідкладних, оперативних доручень, частіше колишнього супроводжуваних високими, іноді зовсім протилежними, дзвінками, Кучинський звично почав вибудовувати свою робочу картину малоприрученого державою бізнесового світу. Де кукурудзяними полями приречено блукали мамути-ла-

тифундисти, а в густих сутінках банківських хащ діловито обгризали маслаки чужої фінансової здобичі гієни конвертаційних центрів. Кучинський вистежував хижаків зубатіших. Іноді, глухої ночі в робочому кабінеті на Львівській площі, йому починало ввижатися, що мозок перетворюється на таку собі допотопну сільськогосподарську машину, котра перетрушує в собі тонни підпірлої половини. Щоправда, інформаційної, електронно-паперової половини. Котра, на відміну від колгоспної, може ховати в собі справді золоті зерна.

І зерна траплялися. А потім, з напрацюванням взаємин в регіонах, з залученням здібної молоді типу Стасового сина, теж Станіслава, перед запаленими від недосипу очима Кучинського став проявлятися такий собі Клондайк. Надійно досі замаскований в геологічних відкладеннях економіки перехідного типу. Тут вже йшлося про підготовку глибокого буріння та підривних робіт, панове офіцери.

На цьому етапі Кучинського почало переслідувати відчуття дежавю. Десь він це вже бачив. Десятки дуже різних за формою власності, від легковажних ПП до солідних ЗАТ і гнучких ТОВ, фірм і фірмочок будь-яких спрямувань, від зеленого туризму до горілчаного заводу. Жодних спільних засновників, жодних формальних зв'язків. Але вони явно об'єднані в замкнуту систему, на кшталт звичайнісінького водяного опалення. Тільки циркулює там не банальна «аш два о», а потужний фінансовий потік, правдиві обсяги якого поки що важко відстежити.

Хто ж той слюсар дядя Вася, що підтримує настільки складну структуру в ідеальному майже стані, без небезпечних витоків влітої валюти або, ще гірше, внутрішньої інформації, – ставив собі питання Кучинський, прокидаючись на дивані в службовій кімнаті відпочинку і спостерігаючи холодну зеленкувату смугу на сході. Адже це вам не жарт, навіть якщо слюсар високого розряду. Скільки прокладок треба хутенько ущільнити чи й геть викинути, поставити нові. Та й з'єднання постійно підтягувати. А, не дай Бог, контрольна арматура почне коверзувати, тут же звичайним розвідним ключем не обійтись. Навіть якщо по голові. Потрібні серйозніші інструменти. Гей, хто ви, слюсарю?

Потребу в серйозних інструментах відчував і сам полковник. Точніше, у важелях впливу, особливо на обласних відомчих начальників. Несерйозне на загальнодержавних рівнях звання і клята наклейка «в.о.» багато чого ускладнювали, головне, відбирали дорогоцінний час. Кучинський, зіщипивши зуби, працював далі, зводив потроху до купи ще розрізнені масиви даних. Вже були порушені негучні зовсім карні справи, підшивалися протоколи перших допитів – теж ніби дріб'язкових. Але це якщо брати поодинці кожний камінчик мозаїки. Задумане Валентином панно ще теж зяло порожніми місцями, коли чесно. Але вони заповнювалися. Образ шлюсаря ставав усе менш фантомним.

І тут його знову покликали на Печерські пагорби. Розмова відбувалася вже не з малозрозумілими ентузіастами революції. Приймав Кучинського достатньо йому відомий Панас Пецьків, дуже свідомий національно діяч, тепер один з керівників президентського апарату. Щоправда, крім хіба ролі польового командира на Майдані, попередній досвід Пецьківа ніяк не перетинався з правоохоронними чи бодай економічними проблемами. Та братися за енергійне кураторство ДПА цей дріб'язковий момент йому не вадив.

Енергію стилю високого керівника Кучинський оцінив відразу. Той, не опускаючись до такого-сякого знайомства, з порога оголосив, що вже підготовлений Указ про присвоєння генеральського звання і, одночасно, затвердження Кучинського на посаді. Тільки треба ще попередньо засвідчити свою, безперечно, прогресивну позицію стосовно невідкладної реформи податкового слідства. Навіть не те що засвідчити, а приєднатися до вже висловленої думки, власне, експертного висновку кількох шанованих у цій сфері фахівців.

– Вони всі генерали, – бадьоро сказав Пецьків. – Отож, приєднуйтесь, як рівня.

І вже простягував Кучинському невеликий порівняно текст, де Валентин справді пізнав натуральні розчерки відомих йому керівників. Тільки відношення до саме його служби вони мали дуже опосередковане, а дехто й зовсім далеке. Валентин відчув щось недобре. Наївно сказав, що ніби незручно, та й недосить

авторитетно, підписувати документ в нинішньому легковажному становищі. Хіба не краще, коли через деякий час він долучить свій підпис у повноправному вже статусі?

– Нічого-нічого, – замахав рукою Пецьків. – Підпишете зараз, як полковник. А тоді ще завізуєте остаточний, допрацьований документ, як генерал. От і все.

– Тоді, – зітхнув Кучинський, – дозвольте ознайомитися.

Документ йому простягли з деяким подивом. А сам Валентин відчув не здивування, а швидше жах. Бо тримав у руках, власне, відгук на законопроект, чутки про який вже давно тривожили слідчих. Як це траплялося нерідко, автори реформи мавпували російський досвід, та ще й у гіршій, як заведено, версії. Проте головного вони дотримувалися залізною – відділити слідчого від ревізора, розвести їх під різні дахи. Це все одно, думав Кучинський, що вийняти з «Калашникова» затвор і віддати його чужому дяді. А з тим, що залишилося, звеліти вести прицільний вогонь по небезпечному бандиту, котрий наближається.

Приблизно так, максимально дохідливо, він і намагався пояснювати господарю високого кабінету недоцільність, безглуздість затіяного явно для потурання лідерам тіньової економіки. Кучинський говорив довго, влучно, з цікавими прикладами – просто знахідка була б для загиблого Мовляна. Завершив просто-таки вбвчим, як на гадку Валентина, аргументом: після прийняття подібного закону великим північним сусідом за цілий рік по всій Русі великій в суди потрапили... аж три справи.

– Одна з них – Ходорковського, – закінчив Валентин. В кабінеті стояла тиша. Кучинський підвів погляд, досі зосереджений на коментованому тексті, і просто перед собою побачив прозорі-прозорі очі Панаса Пецьківа.

– То ви підписуєте? – запитав той з легеньким нетерпінням. Поворушив кистю з колекційним «Вашерон Константин». – Це, бачте, ще один крок назустріч людям, як каже наш Президент.

Кучинський відкрив рот, потім його закryw. Перевів подих.

– Бізнесмени – теж люди, згоден, – сказав невдовзі. – Але підписати... це... я не можу.

В прозорих очах нарешті з'явилося щось людське. Як ото в

людини, котра побачила в себе на обідньому столі нахабну комаху.
– Ви вільні... полковнику, – ледь хитнув красиво підстриженою головою.

На вулиці було спекно, небо ніби перетворилося в суцільну блакитну лінзу, фокусуючи сонячний потік на голові Валентина. Насправді ж почувався зимно. Ледве дійшов до машини, а по дорозі вперше подумав з досадою про нескінченні телефонні дзвінки, що перетворюють зараз кабінет в збожеволілу музичну шкатулку. Але водограї мелодій, якими завжди фонтанували кілька різнокаліберних апаратів включно з мобільними, десь за пару годин перетворилися на кволі струмочки, а потім і зміліли нанівець. Очевидно, не він один чекав результатів сьогоднішньої розмови.

Залишалося працювати, тобто думати. Робити це без звукового супроводу телефонних викликів було навіть приємно. Кучинський знову зосередився на постаті міфічного слюсаря. Останнім часом підлеглі, особливо молодші, безпосередніші, все частіше надавали інформацію про тіньового олігарха, якого всі звали просто – Дон. Але ідентифікувати цей мало не фантом, можливо, персонаж кримінального фольклору, з конкретно живою людиною ніяк не вдавалося. Кучинський продовжував міркувати. Якщо раніше у вузівському курсі можна було подибувати таку банальність, як порівняння політики з концентрованою економікою, то в сьогоднішній Україні постала нова якість. Політика стала концентрувати кримінал. І тому Кучинський пройшовся базами даних, зупиняючись іноді на прізвищах тих чи інших нардепів, високорангових чиновників. Дивовижних зв'язків навколо них вистачало. Але щоразу полковник замислено хитав головою.

Надто дрібні.

Озався телефон. Не повертаючи голови, точним рухом взяв потрібну слухавку.

– Був сьогодні на Пагорбах? – замість вітання запитав Лихоправ. Кучинський мовчки кивнув головою. Похопившись, підтвердив:

– Так.

– А папір... Той папір... підписав? – наполегливо продовжив

Петро. Вже геть спантеличений полковник працював у двійковому режимі:

– Ні.

– Тепер чекаєш, коли виженуть? – іронії в голосі не було.

– Так.

– Не дочекаються, – пообіцяв Лихоправ і негайно пощез з ефіру.

Кучинський мало не продовжив за інерцією: «Ні». Поклав трубку – мимо гнізда. Чортihnувся. Схопився, стояв навпроти просторого європакету вікна, звідки виднівся ще не доїдений бетонними динозаврами новобудов шмат неба. Приватизований поки що – от де недогляд мерії – лише птахами. Телефон загукав знову. Певний, що то знову Петро, Валентин майже назвав його по імені. Але щось в підкірці переклинило, несподіваний інший код, і вийшов лише непевний звук.

А далі він міцно стиснув зуби і слухав незнайомий голос, що вимовляв неймовірно знайомі слова.

Про любов вже мою, либонь,

Розповіли в гаях солов'ї вам,

Бо віддав я свою любов

Тим птахам і зеленим зливам...

Голос дочитав вірша до відомого ще сержанту Кучинському останнього рядка. А тоді сказав:

– Треба терміново зустрітися. Місце тобі відоме. І час теж.

Короткі гудки лунали доволі довго. Доки Валентин згадав – коли він вмощував Мовляна в ошатну вантажівку «МАН» поблизу станції метро, обидва звернули увагу на оригінальний електронний таймер. Сержант тоді навіть звірів свої «Командирські». А полковник глянув на теперішній свій хронометр і виявив, що встигає з деяким запасом. Машину викликати не став. Треба сказати, що дорогою коліщатка в завжди збалансованому не згірш «Ролекса» розумовому механізмі полковника відчайдушно метлялися й скреготали, а стрілки починали обертатися навсібіч.

За добрих два десятиліття, як тут тягнув службу правник-заочник, насиченість території рекламою та торгівлею, людськими стовпищами зросла в рази. Полковник на секунду-другу зупи-

нився, щоб освоїтися в потоках. І твердо, легко розминаючись з малокерованими багажними «кравчучками» та керованими ще менше зграйками недолітків з неодмінним пивом, рушив у підземний перехід. В закутку, де тепер торгували зовсім вільною і незалежною пресою, спиною до Кучинського стояв високий, трохи посивілий чоловік, чия статура, схоже, ніколи не мінялася. Валентин, облишивши всю свою аналітику, радісно плеснув по твердому, м'язистому плечу. Чоловік спокійно обернувся.

А Валентин отетерів. Це, безумовно, був Мовлян. Але він не мав Мовляногого обличчя. Замість чарівливих рис телеїдола Кучинський бачив вугрувату маску, і навіть розріз великих сірих очей змінився невпізнано. Оце останнє слово, схоже, і було ключовим. Невпізнаним став і голос – знаменитий баритон захрип і потьмянів. Але звучав, як і завжди, з непідробною щирістю.

– Радий. Радий бачити. Слухай, тут трохи далі генделик новий відкрили, людей там поки що обмаль. Пішли? Я пригощаю.

На жаль, жартівлива посмішка Миколи могла тепер швидше налякати, ніж потішити. Кучинський швидко прорахував. У метро, був переконаний, «хвоста» не з'являлося. Дзвінок Мовляна взагалі кого вгодно збив би з пантелику. Приймайте рішення, полковнику. Оперчас не жде.

Простацька випивка й закуска в якомусь там «Живчику», чесно кажучи, мало смакувала Валентину, розбалуваному дещо кулінарними здібностями дружини. А Мовлян, немов у молодості, смачно перехилив чарку, жував філе хека і прискорено розповідав. Кучинський дізнався про дивовижну історію його порятунку завдяки суперсистемам безпеки «Ніссана» та блискавичним діям людей Дона. Про полювання на завислого між світами живих і мертвих журналіста з боку протистоячих на Майдані сил – причому, обом він був потрібний лише в ролі опізнаного трупа. Про угоду з Доном і витівку його умільців, котрі змінили не тільки обличчя, а й голос всім знаного телеведучого.

– Вони хотіли й з хребтом моїм попрацювати, – вперше спохмурнів Мовлян. – Поставу змінити. Дзуськи. Прямий хребет – головна чоловіча ознака.

За надану колись серйозну послугу Дон заплатив по-царськи.

Власне, в межах звичайних комісійних. Але з огляду на врятовану Миколою суму... З новими документами на нікому не цікаве ім'я давно згинулого ровесника – бомжа непізнаваний Мовлян невдовзі став господарем добре відомого Кучинському тижневіка. Валентин аж присвиснув по-хлоп'ячому. Аналітичні статті, спрямовані тепер зрозумілою Валентину рукою, уважно читали на Пагорбах. Звісно, на люди Мовлян не пхався.

– Чому я тобі зателефонував... – Микола нарешті перейшов до головного. Спершу, правда, поколупався в зубах, бо хек пішов якийсь кістлявий. І враз змінився. Кучинський фізично відчув ту енергію, яка підкорювала як учасників, так і глядачів прямих телевізійних ефірів часів дрібних політиканів в епоху молодого Мовляна.

Почуте Кучинського навіть не вразило. Є в психологів, до яких він і себе обережно відносив, поняття запорогового гальмування. Коли вже все до... як би це ніжніше сформулювати, і сприйняття притуплюється. В нього ж усе загострилося, тільки сам Валентин знаходився ніби оддалік і зацікавлено слухав. Передусім, що створена система, націлена на виведення бюджетних, головне, грошей в офшори. І якщо за попереднього Гаранта, котрий по-директорськи все централізував і не давав декому розгулятися, йшлося про сотні мільйонів...

– Це там, де я випадково встряв, – пояснив Мовлян.

... то за наявності двох-трьох майже рівноцінних центрів нової влади зупиняти відлагоджені схеми майже нікому. Рівнодія протилежних сил дорівнює нулю. А Дон і його партнери якраз і зібралися додати цей нуль до наступного траншу. Тобто, на порядок...

– Математику я знаю, – перебив Кучинський. Випив чарку «СВ» і не відчув не те що спиртового, а й взагалі ніякого смаку. Згадав людей Дона на Майдані, Афганця. Все ставало на місця.

Мозаїчне панно в його баченні заповнювалося з шаленою швидкістю. Видані Миколою додаткові параметри колосальної оборудки дивовижним чином коректувалися з малозрозумілими досі побічними деталями. Все співпадало по фазі – крім його неминучого і дуже близького в часі звільнення з посади.

– І ти вважаєш, щось зробити маю саме я, – сказав.

– А хто? – з відчаєм запитав Мовлян. Відповідь знали обидва. Перед очима Кучинського постала здичавіла закраїна Полісся, куди він іноді їздив на полювання. Рівні ряди посірілих, поїдених лишаєм стовпів електромереж з давно зрізаними і зданими перекупниками дротами. Дивно правильні рівні поля, зарослі самосійними сосонками та березою на зріст людини – років двадцять тому це були доглянуті картопляні лани. Чималі колись села, де тепер доживають віку один-двоє старих, а центральна вулиця захрясла травною по пояс, і дикорослі дерева постали поряд з досі заксленими вікнами, і негамовне зело піднімається крізь асфальт ще недавно второваних доріг... Закам'янів обличчям. Безодня, яка розкривалася перед ним зараз, була анітрохи не порівнювана з напівдитячими враженнями ще лейтенанта Кучинського.

– Їх треба зупинити, – гарячково продовжував Мовлян. – Вони повинні нарешті відчутти опір. Це як ракова пухлина – вона буде жерти організм, доки в ньому, загубленому, не здохне сама.

Теж мені оптиміст, думав полковник. На відміну від безмозких метастазів, ці хлопці давно приготували запасні варіанти. Великобританія, Кіпр, та де завгодно. А нам жити тут.

Він несподівано розповів Миколі про відчуття погляду безодні. Мовлян стрепенувся.

– Послухай, – проказав повільно. – Ти правий. Коли довго вдивлятися в безодню, вона зрештою придивиться до тебе. Але, якщо відведеш погляд... Вона просто поглине тебе. Як і багатьох слабкодухих раніше. А потім, по тобі, і всю решту.

Кучинський дивився в спотворений розріз яскравих сірих очей. Потім забрав приготовану Мовлянком комп'ютерну флешку. Розходились поодиночі. Піднімаючись зі станції «Золоті Ворота», подумав, чи не чекають вже його з передачею справ. Надто підозріло мовчав сотовий зв'язок.

Зате за дверима кабінету телефони просто розривалися. Валентин поспіхом повернув ключ, і все затихло. Зате завібрував найменш відомий загалу мобільний.

– Привіт, пане генерале, – почув спокійний голос Лихоправа. – Читай в Інтернеті Указ. Завтра буде в «Кур'єрі».

І м'яко закінчив:

– Нам треба зустрітися.

6

Генерал Кучинський схвально оглядав новий офіс Лихоправа. Це була зовсім не та похмура робітня, де побував свого часу Мовлян чи перетворився в Праву Руку сором'язливий Олесь. Чого вартий європейського дизайну, коштовних порід дерева стіл з вмонтованими антикварними вазами для екзотичних квітів. Хоча, коли вже говорити про вартість, продумано розміщені на стінах картини старих майстрів, переважно голландської школи, просто не мали ціни. Валентин за часів вимушеного байдикування таки ґрунтовно поповнив знання живопису. І розумів, що якби котромусь новобогатку запроглось обклеїти стіни стодоларівками, це обійшлося б на два порядки дешевше.

Лихоправ спокійно стежив за доволі безпосередніми поглядами старого знайомого. Котрий і господаря вже встиг добре роздивитись. Цупке, завжди неслухняне волосся Петра витончилось, посивіло і покірно вкривало кістлявий потужний череп. Обличчя більше всього нагадувало тепер обвітрений червонястий граніт, вкритий прямими тріщинами зморшок. Тільки гіпнотичні для багатьох очі продовжували молодод горіти отим самим синім полум'ям.

– Пристойні картини, – добродушно кивнув нарешті. – Пора, пора вже й тобі щось подібне в кабінет повісити. Та й додому... Для душі. До речі, чому Ганнуся так до Шевченка навіпілася? Є ж зарубіжні програми, ексклюзивні, звісно. Гарвард, Йель... га?

Одразу бика за роги, подумав Кучинський. Одначе такої, неминучої для багатьох чоловіків, прикраси зроду не носив, і добре взятися навіть Петру не випадало. Той не поспішав. Дістав з оригінального, срібло з кришталем і античною, схоже, керамікою, бару чареватеньку пляшку, прицмокнув:

– Ти ж віскі полюбив потроху споживати... Вчора в Лондоні на аукціоні купили, доправили літаком. Ага, і сік той, що слід... Багато знає, погодився Кучинський. Стримано взяв келих.

– Букет і справді надзвичайний, – похвалив щиро.

– Та за ту справу, коли ти горе-юриста вмив, хоч і злетів потім з роботи, такого добра ми ще ящик вип’єм, – махнув рукою Лихоправ. Генерал повільно поставив на стіл рідкісний кришталь. Тоді він не знав, що врятоване від погрому виробництво теж входить до імперії Дона. Хто перед ним сидить, Кучинський вже знав точно. Приймайте рішення, генерале.

Смакували напій, потроху переходили до діла. Лихоправ підтвердив здогадки генерала. В боротьбі за його впливову посаду справді зчепилися дві приблизно рівні сили, заклияті друзі по Майдану. Як не дивно, роль останньої соломинки на терезах відіграла відмова полковника, та ще й «в.о.», від підпису знакового папірця.

– Впершу бачу, щоб професійна порядність пішла на користь і людині, і справі, – зауважив Валентин.

– Так, – замислено сказав Лихоправ. – Порядність у нас сьогодні – найменш адекватна форма поведінки... Я радий, що твої повноваження не обкарнали ці розумники. Є чим зайнятися... – стис кулак. – До речі... Валентин. Там твої хлопці впритул за деякі фірми взялися. Тобі не казали, що я їх... куратор?

Запала тривала мовчанка. Кучинський підняв голову.

– Вони забагато вкрали, Петре, – сказав повільно.

– В держави, чи що? В цієї, – глузливо усміхнувся Дон, – держави? Облиш...

– Та ні, – спокійно, дуже спокійно пояснив генерал. – Не в держави. За державу хай митники ображаються. А тут украли в українців.

Випростався в кріслі.

– Я – українець, – сказав неголосно.

– А я, по-твоєму – космополіт? – голос Дона нагадав відлуння грози. Валентин бачив дивовижне – цей помітно старший генерала чоловік сприймав його поведінку, як особисту образу. Навіть спаленів, як п’ятнадцять років тому. Ненадовго.

– Послухай, – взяв себе в руки. – Послухай. Гроші справді великі. Набагато більші, ніж за минулого режиму нам врятував твій друг, – останні два слова Дон підкреслив. – А зараз режиму немає, одна демократія. І гроші ті, само собою, не тих хлопців,

що ти взяв на гачок. І навіть не мої, в значній мірі. Бо за цим усим – політична сила. Партія, – додав, покривившись.

– Петре, – в голосі генерала теж прорізалась емоція. – Ти ж по натурі творець. Будував, розгортав виробництво... А це, що коїться тепер навколо тебе...

Ледь ожиле обличчя закам'яніло. Дон тримався, але глянув уже шалено.

– Послухай ще, – сказав мало не прохально. Валентин не знав, що така нота в голосі Дона – явище нечуване. – Все набагато простіше, ніж тобі видається. Всі сили, тобі відомі, йдуть до влади, щоб напилити грошей. Це в Україні замкнене коло, гроші – влада – ще більші гроші. Ніхто цього кола не порве. І навіть якщо дехто юродивий заставить повернути вкрадене в той же бюджет – їх знову вкрадуть. Тільки хтось інший, не ті, за кого ти зараз зачепився. Все ж так просто, Валентине. Ти ніколи не задумувався, чому в слів «украсти» й «Україна» однаковий корінь?

Може, він ще сподівався перевести на жарт. Кучинський вперто хитнув головою.

– Комусь же треба почати, – сказав просто. – Рвати це кляте коло.

Чекав вибуху, навіть небезпечного. Але Дон просто довго мовчав, і навіть сині очі пригасли. Долив до повної келихи і одразу взяв свій, вже не цокаючись. Мов за покійником, раптово подумав Валентин.

– Ти нічого не розумієш, – сказав Дон ніби здалеку. – Ми б з тобою нарobili справ. Відігнали від корита деяку свиноту. А там і нові вибори... – скрушно зітхнув. – Ти ж сільський хлопець, Валентин. Невже не знаєш, звідки береться оте золото ланів, про яке аж заходились Мовлянові колеги? З лайна, хлопче, з лайна. Якщо не полінувався нагромадити його в достатній кількості.

В очах Дона знову почало розгоратися полум'я.

– Я думав, ти мені друг, – заговорив знову. – Ти і Микола. А ви залишили мене. Щось у вас змінилося, – закінчив гіркувато.

– Ми не змінилися, – м'яко відповів Валентин. – Змінилися, але мало. Змінився час. Час, знаєш, завжди змінюється швидше, ніж ми.

– Та ви просто дурні, – не втерпів таки Дон. – Дурні романтики, які завжди псували життя собі й людям. Словом, так. Я не звернуся до тебе більше. Ніколи. Ти, мабуть, теж не станеш звертатися.

Тицьнув пальцем кудись на столі, буркнув: «Зайди». І, коли в кабінеті з’явився охайний молодий чоловік, завершив розмову:

– Відтепер справами, про які ми не домовились, займатиметься він.

Кучинський вже стояв. Побачив ясні, чисті очі, ледь сором’язливу посмішку. Чомусь згадав, як зовсім маленьким придибав погладити гарну чужу цюцю і почув низьке, аж підсвідомо похололо в животі, потужне гарчання.

Права Рука зустрівся віч-на-віч з Кучинським вперше. І вже в цьому короткому, мов у боксерів перед гонгом, обміні поглядами відчув у генералі щось спільне з вільним лісовим звіром, здатним залюбки порвати необачного, кимось нацькованого пса.

Минуло, як обом видалося, небагато днів, заповнених край бурхливими подіями, і ці двоє зійшлися знову вже в генеральському кабінеті на Львівській площі.

На той момент Кучинський сповна скористався новими можливостями. Колеги в регіонах, котрі з «в.о.» починали щось мимрити і зволікати, тепер наввипередки доводили Валентину свою службову відповідність. Дехто з ключових постатей майже розшифрованої системи Дона опинився в СІЗО, а одна, зате найважливіша справа чекала вердикту суддів. Достатньо очевидний, коли виходити з чисто законних підстав, вирок міг дати Кучинському змогу, задіявши й Інтерпол, понишпорити в офшорних криївках. Що, в разі успіху, ставило тіньову імперію в геть неестетичну позицію. В усякому разі, найближчий тепер помічник Валентина Стасик Станіславович, з усім запалом і необачністю молодості, згадав якогось ставкового любителя постійно задкувати.

Але імперія не задкувала. Вона завдавала виважені, мов у Кличка, удари у відповідь. Вже двоє суддів належної інстанції, дізнався Кучинський, були готові знайти огріхи в аргументах ДПА – навіть якщо їх там і немає. І ці майстри відлову неіснуючої сірої кішки в темній кімнаті попсували генералу чимало крові.

Одному з них таки вдалося зробити невідпорну пропозицію. Спасибі рідному синку служителя Феміди, який, покладаючись на «дах», наробив зовсім не обов'язкових дурниць в своєму бізнесі. Справу можна було залагодити, заплативши ігноровані досі нарахування, тепер уже й зі штрафами. А можна було й покопати глибше. Коли той самий Стасик в приватній розмові з їх честю дохідливо пояснив, які цікавинки може розкрити отака археологічна експедиція, суддя запевнив, що закон для нього понад усе. Про всяк випадок справу синка залишали на контролі, а генерал легенько дорікнув помічнику за самодіяльність на межі фолу. Переможців, однак, не судять.

Зате колега дбайливого тата залежності від близьких родичів щасливо уникав. Як і багатьох інших, хоча й не всіх, спокус. Невинною слабкістю було хіба що захоплення Інтернетом, де він під вигадливим ніком полюбляв розсилати коротенькі моралізаторські закиди співмешканцям Павутини. Один з адресатів вдячно відгукнувся. Написав, що заувага того самого ніка підштовхнула до написання ґрунтовної статті про такого собі високоповажного суддю з незаплямованою нічим репутацією. А тим часом... Текст статті докладався. Як і примітка, що вона вже підготовлена до друку в тому самому впливовому, уважно читаному на Пагорбах тижневику, де під чужим іменем керував Мовлян. Вказана була й дата планованої публікації – якраз наступний після вже зарахованого собі в актив Ніком, позначимо його так, судового засідання. Містився в електронному пакеті і контактний е-мейл.

Проштудіювавши газетний матеріал набагато уважніше, ніж деякі юридичні, сам Нік мусив визнати, що невідомий журналіст добряче попорпався в маловідомих, інтимних теж, слабкостях шанованої людини. Шанованої настільки, що вже визрівав указ про її призначення на посаду, яка, власне, стає вінцем кар'єри судді. А тут такі наклепи, що витворює ця жовта преса. Нік знався на правилах гри і розумів, що неминуче роздмухуваний скандал надовго, якщо не назавжди, відріже шлях до мантиї омріяного кольору. Кучинський не мав подробиць подальшого електронного листування. Але дотепний сигнал Мовляна засвідчував, що все гаразд.

«На стовпах висіли народні депутати...» – хмикнув про себе. До початку засідання в справі конвертаційного центру залишалася десь година. Вчасно ж з'явився Права Рука. Пошукати, бачте, щастя...

– А коли розумних людей двоє? – нарешті зреагував на експромт генерала ПР. – Щастя, це коли тебе розуміють... – несподівано скористався фразою з фільму часів юності Валентина.

– Або коли всі доживають до понеділка, – набагато похмуріше озвався генерал. Анджеєвський благально підняв руку.

– То була помилка. Ексцес... – замовк. Мав на увазі, звісно, відомий термін «ексцес виконавця», але зайвого казати не збирався. Генерал, навпаки, міг би виповісти чимало. Той день стояв перед очима в чорно-білих, мов старий фільм, тонах, бо головні події сталися під вечір. Його наполегливо, вже тривалий час запрошував на полювання старий знайомий. Жалівся, дикі свині розплодилися так, що власники городів з найближчих сіл загрожують позовами до його мисливського господарства. Знав Ляненко, чим спокусити. Кучинському загалом подобався цей чоловік, немолодий, грубоголосий.

Одружився вчетверте, ще з більшою різницею в віці. Крім дівчат, обожнював свою колекцію мисливської зброї і уважно охороняв звірину від зайд-бракон'єрів. Саме зайд, бо місцеві й не мислили зв'язуватися з Ляненком. Колись вони ще з полковником Кучинським кілька годин чатували, озброєні лише приладами нічного бачення, щоб переконатися в появі нової колонії бобрів. Фанатиків своєї справи Валентин шанував. Отож і вибралися з найближчими співробітниками в один з вихідних, щоб хоч трішки провітрити мізки. Все було напрочуд вдало – і впольований кабан, і традиційна учта з місцевою настоянкою в хаті з потемнілих, нетинькованих колод, де по всій стіні, над столом з дубових плах, тягнулося мідяне карбування: «Сьогодні з нами ти не п'єш, а завтра Батьківщині зрадиш!» Кучинський сам був за кермом, але, оскільки дороги мали долати переважно лісові, неспроможливо-безлюдні, дозволив собі чарчину. Лише одну, попри примовляння незвично балакучого Ляненка. Котрий цим разом чомусь неохоче хизувався своїм арсеналом. Поповненим

новеньким італійським карабіном, вартість якого явно не співпадала зі статками районного екоінспектора. Може, краденим лісом допомагає підторговувати, подумав Валентин. Згадав помічений сьогодні оддалік здоровенний джип, відверто нетутешній.

Починало вже сіріти, Ляненко виводив їх «Лендкрузер» своїм УАЗом, і раптом круто повернув, став, вискочив з карабіном: «Там вовк! Вовк!» Генерал ще гальмував, як хлопці – Стасик попереду – вилетіли з машини. Розсіялися в чагарнику між столітніх височезних сосон. Обвальна стрілянина припинилася різко, як і почалася. І пролунав крик.

Стасика Валентин колись носив на руках маленьким. Зараз – де й сила взялась – доніс до машини напівпритомного. Домчали до райлікарні, де зробили все можливе. Малозрозуміла рана в бік виявилася, слава Богу, порівняно неважкою, і Стасика домовилися завтра ж, окремим рейсом, доправити в столицю. Вже глибої, непроглядної, моторошної ночі генерал підвозив Ляненка до залишеного на місці події УАЗа. Кучинський мовчав, а в чолові'яги почалося щось схоже на словесну діарею. Але й це добро Валентин фільтрував уважно. Коли вже вдвох, у темряві, оддалік від решти хлопців, стояли біля «УАЗа», Ляненко раптом завважив, що генерал навіщось вийшов з карабіном. А за мить почув його, незнайомий зовсім, голос:

– Кому ти нас здав, стерво? Прізвище! Кажі!

Брязнув метал, і ствол СКС уперся в праве підребер'я гостинного господаря.

– ... То був ексцес, – повторив Права Рука. Кучинський мовчки дивився. З самим виконавцем теж невдовзі стався ексцес, який вклав того до лікарні набагато надовше Стасика. В безбаштового, як з'ясувалося, спеціаліста було чимало ворогів, тільки не могли ніяк вирахувати його схованку. Хтось підказав. Невідомий доброзичливець.

Доки генерал німував, Права Рука згадав розмову з Доном. На пропозицію вдатися до фізичного впливу той відповів категоричною заборонаю. Відтепер Валентина і Валентин, Ганнуся ставали для ПР недоторканими. Більше того.

– В кого голови гарячі, попередь теж, – звелів Дон.

ПР зітхнув.

– Треба ж хоч психологічно... – обережно закинув. – От собачка в них, Тобик...

– Собака – теж член сім'ї, – відрізав Дон. – Для мене, наприклад, наш Даня набагато більший член сім'ї, ніж зять. Ти зрозумів?

ПР скрушно кивнув. Зрештою, Дон нічого не сказав про співробітників генерала. І то добре.

– Ваше щастя, що Станіслав Станіславович вже на роботі, – нарешті озвався генерал. І, дивлячись на його обличчя, ПР погодився подумки, що таки да. Дечого він, Олесь, з усім своїм досвідом не дорахував. А часу залишається все менше.

Поспіх, як відомо, потрібний лише в окремих випадках. Бо з дещо прискорених ПР перемовин Кучинський визнав істотну річ. Виявлялося, його опоненти були досі переконані, що в суді у них все схоплено. Але не вигідне рішення Кучинський може оскаржити. А от якщо зателефонувати представнику ДПА, щоб розгляд перенесли через нові обставини в справі... А потім, з часом, мало що можна зробити...

Такого нахабства Кучинський не чекав. Права Рука помилявся, оцінюючи його. Хоча, зі своєї точки зору, з'явився з усім фаршем. Тут і гарантії, і спокусливі, безперечно, пропозиції. Все належним чином завуальоване, але розумній людині – спасибі, хлопче, за визнання – зрозуміле. Що ж, якщо помилявся сам Дон, то що взяти з заступника, великодушно подумав Кучинський. Вирішив не марнувати час.

– Кажете, подзвонити, – зупинив черговий натяк опонента. – А може, позвонить ви – знаєте, кому. І запитайте...

Багатослівним у цих стінах бути не випадало.

В Правій Руці здригнулося підборіддя. Зиркнув на генерала – раз, ще раз. Видобув маленький апаратик і гарно доглянутим нігтем набрав необхідну комбінацію.

– Доброго здоров'ячка! – жваво, люб'язно. – Як у нас... Що? Що... Та ви...

Там, напевне, вже відключили зв'язок. ПР спершу не повірив. По інерції натис потрібну кнопку і почув – приємним жіночим

голосом – рекомендацію зателефонувати, будь ласка, пізніше. Це вже добило.

На Кучинського замість рожевого усміхненого, молодого личка, ясних очей глянуло раптом дещо страшеньке. Якби співрозмовник зараз зашипів і підплигнув до стелі, як вампір з жахастика, Валентин би не сильно здивувався. Натомість з перекошених губ лише зірвалося:

– Мент... – неймовірним зусиллям ПР змусив себе заткнути.

Настільки очевидного визнання поразки генерал навіть не сподівався.

– Та я швидше податківець, – ніжно промовив Кучинський. – Завжди до послуг, прошу.

Мало не засміявся. А наступної миті заgrimів телефон. Не один з робочих навколо дисплея комп'ютера. Цей вивершувався осібно і мав на корпусі державний тризуб. Взагалі-то надзахищеним видом зв'язку генералу користуватися не випадало за рангом, але на якомусь історичному етапі спецтехніка залишилася в кабінеті. Дзвонити могли, наприклад, секретар РНБО чи Прем'єр-Міністр.

Або Президент.

Вони глянули один одному в вічі і далі невідривно дивилися на апарат.

Телефон не вгавав.

Частина четверта

РІК ЧУПАКАБРИ

(за повір'ями індіанців,
нащадків цивілізації майя,
настане на початку Третього тисячоліття)

Фіолетовий колір, тривожний і напружений, транзитних номерів його автомобіля нарешті відійшов у минуле. Олена чекала, нічим не прикрившись, очі мала заплюснені. І тепер Мовлян бачив легесенький бузковий відсвіт там, де ніжно, пухнасто сходилися її рівні, гладенькі стегна.

Такий собі портал у котрийсь з паралельних світів – майнуло в голові письменника-фантаста. Куди він і поринув, не гаючись. Світ виявився, як матінка-Земля замолоду. З виверженнями, струсами, катаклізмами. Потроху, як і підтверджують геологи, їх періодичність почала зростати, а тектонічні зрушення – вгамовуватися. Десь під ранок Микола навіть задрімав. У процесі пробудження його випередило власне чоловіче ество. Олена, теж оспала, відчула сідничками тугий, пружний, упертий притиск. Чарівний сон тривав, і вона, несподівано для Мовляна, сіла в ліжку. Обличчя в світанковому присмерку було натхненне і ледь загадкове. Гнучко нахилилася, припухлі за ніч губи, ледь шорсткий язичок відразу знайшли, чого шукали.

...Цей спомин дедалі частіше з'являвся йому останніми безсонними скаламученими ранками. Ранки, мов незагоєні рани, – якось навіть покпив з самого себе. Годинами, ніби працьовиті мурахи, повзали під черепом то недоладні, розпорошені фрагменти минулого, то взагалі маячливі, як він визначав, ще не втративши самоіронії, спогади про прийдешнє. І він вкотре обертаяся з боку на бік в просторому порожньому ліжку, доки простирadlo не перетворювалося в таку собі подобу недбало скрученого каната. Тоді, мимрячи крізь зуби дещо ненормативне, вставав. Крізь припухлі повіки бачив уламок старовинної, затертої срібної монети – рівно, моторошно, незворушно світив у вікно місяць. Обережно брав на руки Панька, який вже давно перестав лягати поряд, а мостився подалі, біля ніг, – перекладав на килим. Тоді короткими кострубатими рухами, ніби заведена механічна лялька, струшував, вирівнював той квадрат ляного полотна, нерідко вогкий від поту. І з глухим зітханням лягав, слухав нерівне, загрозливо часом нерівне, калатання серця. Коли це тривало надто довго – а таке траплялося дедалі частіше – вста-

вав і кволо чалапав на кухню, де непевно намацував вимикач і готував коктейль власного винаходу – чарку горілки з чималою домішкою корвалолу. Іноді після цього вдавалося-таки поринути в ті барвисті паралельні світи, які так бентежили колись відносно молодого Мовляна.

Але тепер, навіть після повторного коктейлю, зелена хвіртка в стіні – згадав оповідання Уелса – все не прочинялася. А замість лагідного паралельного буття в пам'яті надзвичайно яскраво стали жорсткі перпендикуляри не надто й давніх подій.

Коли «Ніссан» з фіолетовими номерами вже полишив за видноколом церкву на кручі при в'їзді до містечка його юності, дорога нагадала Миколі довжелезну ненажерливу змію, котра захланно й захоплено заковтувала кілометр за кілометром.

А потім він побачив, що дехто хоче, може, й не заковтнути, а просто захряцати саме його. Бо силует такої машини він вже пам'ятав мало не на генетичному рівні. Але надто стрімко наближалися ті сплюснені, ковзкі придонні риби, постійні мешканки Маріанських западин його кошмарних снів. І вже кілька цих спецмашин мало не гризли спецпокришками асфальт – зовсім не в маренні, а наяву. Звичайного літнього будня з неймовірними, ніби в дитинстві, вежами білих хмар над головою.

Яку зібралися відірвати такі остаточно. Час поплив надзвичайно повільно – іноді з ним таке траплялося... Микола бачив, як плавно перетворюється в химерну краплю на лобовому склі невдатна комаха, і це тривало, тривало, тривало... А потім його власні руки, анітрохи не заклопотані шаленим станом мозку, твердо і впевнено викрутили руль позашляховика. Одночасно до підлоги була втоплена, вдаючись до водійського сленгу, «гашетка».

І «Ніссан» понісся умовно асфальтованим путівцем у напрямку, приблизно відомому Миколі. Багато років тому там процвітав ще й доти, як не дивно, державний мисливський заповідник. Процвітав майже в прямому розумінні слова. Ніздрі Мовляна ворухнулися від рефлекторної згадки про мало не гектарні плантації дикоростучих конвалій, блукаючи якими, можна було й знепритомніти. Але тоді його, кореспондента телебачення з камерою на плечі, хутко виводили куди слід – а, власне, на слід – тамтешні

егері. Йшло полювання на зубрів – безкровне, слава Богу, полювання. І вже десь на межі світлових сприймань підстаркуватого телеобладнання і фізичної спромоги його супровідників він побачив величні обриси тварин і натис червону кнопку.

Зараз на червоній кнопці, тільки зовсім інших пристроїв, перебував він сам. З ще однією різницею. Зубри здатні пересуватися десь вдвічі – втричі швидше людини, навіть взутої в кросівки. А от непогана зовсім гума «Ніссана» практично не давала переваг відносно хутких переслідувачів. І зубром себе Микола анітрохи не відчував. Швидше – зайцем...

Але і зайці, мовою мисливців, уміють робити «скидку» – тобто, плутати погоні напрям. Мовлян лихоманково завважив, що вже починається ріденький ліс і знамениті колії, захаращені, як у нас заведено, купами сміття. Знову почав застигати, мов розмазаний по склу метелик, час. Майже не гальмуючи, щосили повернув кермо. Спершу «Ніссан» їхав на двох колесах, але потім вчепився всіма широчезними шинами в піскуватий ґрунт.

Переслідувачі, залишивши на умовному асфальті жирні смуги від пригорілого гальмівного шляху, метнулися навздогін.

Отут їм і почалися непереливки.

На відміну від Миколиного джипа, риби, виплеснуті з мото-рошнуватих глибин структури-перевертня, про існування якої Мовлян вже давненько починав здогадуватися, були таки дуже присадкуваті. І їх незаперечна аеродинамічна перевага на більш-менш пристойній трасі оберталася зараз доволі кумедним боком. «І довго землю рив і нюхав, і дуже жалібно стогнав», – криво посміхнувся Микола, в розшарпаних асоціаціях якого несподівано виник батько Котляревський. Рити й нюхати поліський супісок переслідувачам доводилося раз за разом, і зовсім не в поетичному розумінні. До того ж, згідно всій класиці гонитви, жертва має одну-єдину перевагу. Полювальники твердо й однозначно обрали саме її, але вона має вибір багатьох шляхів до втечі. І Мовлян скористався цим правом сповна. Мов цькований звір, він несподівано виявив у себе подібну ж інтуїцію, кидаючи «Ніссан» такими манівцями, що відрив постійно зростав. А потім настав такий собі момент істини. Джип вихопився на цілковито несподівану

в цій глушині дорогу, яку Мовлян свого часу називав космічною.

Пряма, мов стріла, дійсно викладена з плит, виготовлених за технологіями, близькими до критеріїв надійності стартових смуг, вона мала одну особливість, добре відому Мовляну і цілковито незнану тим, хто вже тішився перевагами своєї спецтехніки на цілковито, нібито, сучасному покритті. Тільки вони не відали, що таким воно було десь півстоліття тому. Коли створювався один з найпотужніших полігонів бронетехніки в колишній радянській імперії. І ще одне... Злітними смугами танки – принаймні, за рідкісними винятками – таки ж не їздять. А тут вони їздили постійно. Довівши суперплити до стану, коли її арматура почала просто-таки збуджуватися, зрушена в своїх з'єднаннях, розпружнюватися і виростати, мов ті гриби, з-під бетону.

Тільки ж гриб, навіть якщо проріс на асфальті, жодної небезпеки для автомобіля не становить. На відміну від мало не півтораметрових штирів з високоякісного, напрочуд твердого металу, котрі не надто густо, але цілковито хаотично і, головне, під дуже небезпечним кутом стирчали по цій дорозі. Яку вже давно забули танки, але опановували місцеві і навіть столичні грибники. Практично кожен таку залізяку вони знали напам'ять.

Мовлян виїжджав сюди за маслом та білими не раз, хоча й давненько. І вже тоді мовчазні охоронці мертвого полігону, що негайно відгукувалися на легеньку вібрацію траси, ледь водили, ніби прицілюючись, сліпими бронебійними голівками, нагадали йому готових до кидка змій.

Густішали сутінки, і він уважно відстежував малопомітні для необізнаних сюрпризи. Один, розташований аж вельми вдало, постарався проскочити майже впритул. Водночас спостерігаючи в дзеркалі погоню, яка радісно додавала газу.

Потроху, хоча і впевнено, в навколишніх хащах обсідалися присмерки. Вони враз перетворилися в цілковиту ніч для командора автопробігу, коли гартоване, а може, й леговане вістря таки дочекалося свого часу. Без особливих складнощів проштрикнувши метал, пластик, а потім і грудну клітину чолов'яги поряд з водієм. Той навіть не встиг нічого зрозуміти. Як і кермувальник наступного спецапарата, котрий на шаленій швидкості вгатився

за мить в бензобак лідера. Процес детонацій парів пального ще тільки починався, як до невеселої компанії долучився третій і останній учасник перегонів.

Такого вибуху, справді гідного легендарного полігону, майор запасу Мовлян не спостерігав давненько. Принаймні, з часів масштабних військових навчань в Забайкальському окрузі.

Тільки тоді він був юним рядовим, і всілякі вогненно-шумові ефекти лише неабияк тішили. Зараз Мовлян з несподіваними для себе труднощами зупинив джип і на негнучких ногах майже випав з шкіряного сидіння. Спершу прихилився до запилюженого крила, а потім і сів, приткнувшись скронею до розігрітої покривки. Патьоки поту, змішуючись з гарячим дорожнім брудом, спливали з чола на щоку, шию. Микола не відчував. Зіниці мав розширені неймовірно. На краю наступаючої пітьми шалене полум'я обгризало купу металобрухту. Спалах, глухий рев, що перейшов у навальне гуготіння – вибухнув останній бензобак. Вогняні ікла шматували скорчені металеві кістяки, схожі тепер на викопних ящерів. Жодних інших звуків, крім торжествуючого шипіння вогню, Микола не почув.

Догоріло все швидко. Звісно, залишалося жевріння – мов хто поблимував, приглядався червоними жадібними очима до одинака серед пустельного обширу. І це мимоволі повернуло Миколу до суті справи. Раптове припинення зв'язку з групою перехоплення неминуче спонукає колег-перевертнів до з'ясування обставин. Мовлян не сумнівався, що ті мають і досконале навігаційне обладнання, і супутникові зв'язок та спостереження. Відтак вирахувати таку помітну ціль, як його «Ніссан», мороки не завдавало.

Треба спішити, кволо подумав Микола. Руки на кермі трохи здригалися. Уникав вмикати фари, їхав мало не навпомацки, то давніми глибочезними танковими баюрами, то навпростець горбкуватими галявинами, то вузькими й заплутаними лісовими дорогами, густо всипаними глицею. За півгодини видалося – таки заблукав. Вийшов з машини й довго, закинувши голову, вдивлявся в напрочуд ясне зоряне небо. Ніби хто розтрусив там алмази, а потім довго порався віником, та зміг згребти лише частину їх в довжелезну смугу і на цьому облишив. Миколі нарешті дійшло, як

співвідноситься напрямок його просування з огромом Чумацького Шляху. І вже невдовзі джип зупинився на височезній кручі, під якою чорно плюскотів неабиякий, добре знав Микола, чорторій. Вже за хвилину він став останнім притулком «Ніссана».

– Вибачай, друже, – неголосно сказав Мовлян, почувши в темряві потужний сплеск, а потім недовге булькання. Стрепнувся – навколо помітно посвітлішало. Над лісом, дуже доречно, почав сходити місяць.

Безживні промені висрібнили Миколі зрозумілий уже шлях. Під ними ледь ворухнулися, ожили, мов ті мерці з відомого фільму жахів, сухі стебла нескінченних полинових заростей. Звісно, то була не містика, а легенький вітерець, що приніс Миколі терпкі, гіркувато-смолисті запахи. Йшов, ніби уві сні, не відчуваючи під ногами піскуватого ґрунту, пошрамованого бронетехнікою. Щось неземне було в пейзажі, котрий потроху розгортався перед Мовляном. Численні, вже оплилі й зарослі полином сліди гусениць. Низка кратерів – звісно, артилерійські вирви. Шмат бетонки, що починався нізвідки і прямував у нікуди, за кількасот метрів раптово уриваючись. Незрозумілі нагромадження товстелезних армованих брил, цілковито чужі людському сприйняттю, швидше інопланетні – Микола згадав недобудови єгипетських храмів. Колонами до невідомих пощезлих капищ бовваніли з примарному сьайві стовпи електропередач з давно зрізаними дротами – дивовижно чужорідні серед наступаючого чагарнику, дико розрослого підліску... Прокричав невідомий Мовляну нічний птах, і він зимно стеновав плечима – хоча вітерець не ніс жодної прохолоди, було парко, душно, піт повільно, мов краплі крові, стікав обличчям. Спробував прискорити ходу – до світанку варто було дістатися більш-менш цивілізованих місць. Микола заглибився на доволі дивну йому територію, де здичавілі яблуні, груші, перестаркуваті й переважно всохлі вишні стояли незрозуміло правильними групами. Помітив заглиблення з рештками фундаментів, провалені ями давніх погребів і збагнув, що колись тут було залюднене, заможне, як на ті часи, село...

Крокував недовго. Неземний ландшафт став потроху поступатися звичайному поліському. Вирубаний ліс, пеньки, мов

рештки зношених зубів, виширялися з розбуялих чагарників. Притлумлені бур'янами, визирали насадження сононок. Починалася низина, луг, і навіть копички сіна. Мовлян перевів подих. Зупинився, підвів голову – небо на сході зеленіло все яскравіше, мертвотні місячні примари танули, ховалися між чорніючих подекуди дерев. Микола хутко пішов ледь вкоченою в траві дорогою і раптом застиг.

З-за придорожньої копиці напорошено виглядав, шкірячись хромом, автомобільний писк. В непевному досвітку Мовлян першу мить не міг второпати, що ж він надибав. Чи, може, надибали його. Коли так – йа, йа, зер гут, панове профі... Дістав з елегантного портфеля масивний предмет, який йому з важкими зітханнями позичали в службі охорони банку на додачу до нещасного «Ніссана». Наступної миті Микола мало не розреготався.

То була звичайнісінька, пришелепкувата, як визначав собі Мовлян подібні, з «Москвича» починаючи, типи автомобілів, «Газель». Тільки естетично заклопотаний водій оздобив радіатор всілякою іноземною автобіжутерією, аж до «мерсової» зірки включно. Услід за нервовим сміхом Микола приглушив легеньке чортихання. А зробивши кілька скрадливих кроків, мусив визнати, що далеко не все в уявленнях шоферюги про прекрасне настільки безнадійне.

Поряд з «Газеллю», на ще зовсім свіжому сіні, примостилася істота, набагато ближча до граційної дикої кози, ніж ота неоковирна залізняка. Дівчина спала голісінька, прикрита хіба кількома стеблинами різнотрав'я, що натрусилося згори копиці. Микола важкувато ковтнув, умить оцінивши всі ті округлості, талановиті лінії ніг, беззахисну рожевість делікатно підібганих ступнів... Сильно, глухо калатнуло серце. Глянув на схід. Те саме зеленіюче небо, ті ж холодні червоні смуги, що вже пронизали це неповторне тло... І навіть соломинка на обличчі Надії, яку він зняв губами. Тільки ж в них тоді не було нічого, крім навіжено-невмілих поцілунків.

Миттєво перенацілив погляд, відчувши поряд з дівчиною непевний рух. Водій, який намагався повернути до відвислої щелепи згаслу цигарку, заціпенів знову. Кудлатий, чернозасмаглий

і густозарослий по всьому тілу, він нагадав Миколі фавна. Особливо, що стан п'ят і нігтів цілком відповідав козлоногості. Та й дещо інше античних уявлень не принижувало. Микола спробував люб'язно посміхнутися, чим остаточно приголомшив парубійка. Бо знову забув про стан свого обличчя.

Справедливо цінуючи власну фантазію, Мовлян дещо недооцінював подібні здібності в застуканого зненацька водія. Звісно, книжок той практично не читав і про фавнів сном-духом не відав. Зате дивився іноді телевізор і навіть відик. Отож побачив перед собою справжнього Термінатора. Мало того, що Микола статурою був доволі близький до кіногероя Шварца. Так ще й полюбляв, навіть за літньої спеки, носити чорний шкіряний жилет з безлічню кишеньок – згадка про підробітки в юності телеоператором. А в руці... Мовлян поманив хлопця рукою до себе. Не зваживши, що тримає в ній достатньо переконливий ствол. Обличчя водія в цей момент зрівнялося кольором з швидко сіріючим присхідним небом. Тільки без червоних тонів.

– От дідько... – пробурмотів, схаменувшись, Микола. – Тихше, не розбуди... Відійдемо. Та хоч плавки які начепи, хай тобі грець...

Не зводячи погляду з Термінатора, той трохи поплигав на одній нозі і плавно, мов кролик до удава, рушив за Миколою, який на кілька кроків відійшов. Доки Мовлян розмірковував, з чого почати, хлопець квапливо, затиноючись, заговорив:

– Це вас Аскарида найняв, да?.. Ну... коли що, якщо можна... Забирайте «Газель», я її майже викупив... Тільки її не чіпайте! – саяйнув раптом очима.

Отут блискучий телеведучий прямих ефірів і, нагадаємо, письменник– фантаст майже сторопів. Але фахові звички таки спрацювали, і досить швидко проведене Мовляном інтерв'ю дало потрібну інформацію.

Він надібав справжнісіньких Ромео і Джульетту, щоправда, двадцять першого століття і з іменами Роман та Юля. В рідному селі їх всіляко гнобили власні батьки, а головне, Аскарида, тобто місцевий бізнесмен Капралов, власник двох лотків на базарі в райцентрі і напівпідпільного генделика при власній садибі. Словом,

вельми вигідний жених для от-от повнолітньої Юлі, котра, втім, просто світилася, побачивши Романа. Сина геть спитого колишнього механізатора колишнього колгоспу. Відповідно, наділити єдиного спадкоємця, окрім ліжкомісцем в занедбаній хаті, той зміг хіба неабиякими, слід визнати, здібностями у спілкуванні з усілякою технікою. Що й підштовхнуло Романа, задля утвердження в очах коханої, на доволі дикуватих кредитних умовах взяти в оренду під викуп оцю, напівдобиту на момент дуже вдалої для власника обладнання, «Газель». За півроку хлопець, використовуючи деталі мало не від прабабусиної швейної машинки, зробив з автівки лялечку. Та водночас, важкувато розумівши різницю між власне ліцензією та ліцензійною карткою, а надто ж тонкощі всіляких податково-фондово-екологічних пасток для приватного підприємця, швидко дожився до ситуації, коли їхати міг, як заведено казати в народі, хіба «до першого мента». Ще й Аскаріда задля цього підметушився...

– А чому, власне, Аскаріда?.. – не стримав суто журналістської цікавості Мовлян.

Парубійко глипнув недовіркою. Збагнув уже, власне, що суперкілерські нахили співрозмовника і його можливі договірні стосунки з Капраловим дещо перебільшив. Неохоче буркнув:

– Так оце ж такі, як він, найкраще себе там і почувають, у начальства... Куди без мила влазять...

Мовлян з легеньким зусиллям освіжив у пам'яті шкільні знання про гельмінтів і, зрештою, згідливо кивнув. Заодно подумав, що міг би оповісти малообізаному юнаку не тільки про дрібненьких аскарід чи там остриць, а й про потужних солітерів. Але часу на просвітництво гостро бракувало. Посвітлішало вже настільки, що на сіні ворухнулася юнка. Солодко потягнулася – Мовлян мимоволі відстежив це диво – розплющила величезні, ще напівсонні очі. Уздрівши чужого дорослого дядька, з тихим писком пощезла за копицею. Хлопець шарпнувся і застиг, зупинений ледь помітним владним порухом підборіддя Мовляна. Той вже прийняв рішення.

Несподівано звідався, чого ж таки насправді варта виплекана водієм «Газель». Хоча й ніколи не переймався дійсними, а може,

й уявними перевагами витвору сусідського автомобільного генія, легенько присвиснув. За всіх обставин, які не дуже доладно викладав знервований парубійко, здерли з нього не по-дитячому. Коли мовою ділових рівня Капралова, хлопець досі залишався в глибокому мінусі. А ще як врахувати ситуацію з цілою низкою перевіряючих контор... Микола мимоволі покрутив головою.

– А вам воно... ото... нащо? – бовкнув дещо осмілілий парубійко. Переступав на місці, намагаючись зазирнути в вічі вищого майже на голову Мовляна.

– Сподобалася твоя тачка, – коли треба, Микола легко переходив на будь-яку професійну говірку. Від арго наркоманів і, скажімо, роботяг-будівельників до нової глибокої мови небожителів столичних Пагорбів. – Ти ж на бабки попав, да? А мені колеса потрібні...

Останні слова він вимовляв, дивлячись через напружене плече хлопця. Замок, сковтнув. З-за копиці, мов відблиск світанку, виникла Вона, і це слово Микола знову, як у дуже рідкісних випадках свого життя, сприймав саме так – з великої літери. Силоміць повертаючи собі почуття гумору, Мовлян подумав, що цей світанковий фантом аж надто тілесний. Хоча вже й прикритий легесеньким, дуже коротким платтячком, під яким – гостро, чуттєво зрозумів Микола – не було нічого. Засмагли високі ноги обережно, лякливо намацували босими пальчиками шлях у трав'яній стерні. Робили це повільно, непевно, бо величезні темні очі дівчини не відривалися від доволі екзотичної чоловічої пари. Патлатий худорлявий хлопчина у вицвілих недолугих плавках і якимось по-чужому, вишукано – це Юля теж відчула враз – вбраний прибулець. Ніби й справді з нетутешнього, іншого світу – наприклад, американських бойовиків, як вершини відомого Юлі мистецтва. На розвиток теми дівчина побачила в Миколи ваговитий воронований револьвер і завмерла остаточно, прикривши долонькою рот.

Цього переполоханого жесту Микола вже не бачив. Злостивлячись на себе, перевів погляд на співрозмовника, якому так і не зміг дотлумачити пропозицію. І виявив, що нервує даремно. Хлопцю теж відібрало мову. Зовсім з іншої причини. Такого гострого передчуття щастя він не зазнавав уже давно – принаймні,

від часів перших зустрічей з коханою. Тільки це було зовсім інше.

Нарешті стямився.

– Так... Але ж... Як? Я ще й хазяїну должний... – пробелькотів. Ох і засмічена мова в цих краях, машинально, краєм свідомості зазначив Мовлян. Коротко пояснюючи тим часом, що бачить в ціні автівки вже сплачене Романом, його видатки на ремонт і, звісно ж, залишок ще не повернутого викупу.

– То скільки це вийде? – з легеньким нетерпінням запитав Микола.

– Ой, в мене в калькуляторі батарейка сіла... – хлопець заворушив губами, потім пальцями. Назвав нарешті підсумок, котрий, як негайно вирахував Мовлян, відсотків на двадцять відхилявся від дійсного стану речей – звісно, не на користь водія. Лець іронічно повідомив про це контрагенту.

– А?.. Невже, да... А як ви... – той розхвилювався. – Це ж треба в МРЕВ... І техпаспорт на хазяїна, як же воно... Це ж вопрос...

– Затям, хлопче – в Україні немає жодних питань, – майже грубо сказав Мовлян. – Є лише їх ціна.

Пояснив, що всі проблеми з оформленням бере на себе. І, доки хлопець метнувся до кабіни за документами, не ворухнувшись, продовжував дивитися на Неї. Вона теж не зводила бездонних очей з Миколи. На тлі присхідної, вже помаранчево-вогняної смуги, в своєму чорному жилеті і чорною міні-гаубицею в руці, він і справді видавався заблукалим під їхню Задралівку солдатом космічних чи там зоряних воєн. І навіть вади обличчя скидалися просто на зайвину бойового камуфляжного гриму. Дівчина дивилася довго. Потім низько нахилила голову, і хвилі чорного волосся майже сховали спаленіле раптом обличчя.

Микола не міг не згадати ті самі майже, жодним перукарем не зглумлені, потоки – але лляні, лляні... Тридцять років минають, як не дивно, швидше, ніж наша пам'ять. Коли точніше, то час минає швидше, ніж ми.

Водій вискочив з кабіни, коротко перешептався з дівчиною. Та вражено – світла вже було достатньо, щоб Мовлян бачив виразний порух всього тіла – глянула на хлопця. Парубійко встиг нап'ясти злинялі джинси, модні приблизно десятирічку тому, і футболку

неймовірних кольоросполук з середнього ідіотизму англомовним текстом. Треба ж, і патли зумів трохи причесати. Радісно підбіг до Мовляна, і вже тут його повело ходором.

– Да, а... техпаспорт вам зараз?.. – почав тремтливим голосом.

Мовлян мовчки відкрив портфель від «Гуард», вкинув туди вже набридлу гармату. Натомість дістав пачку новеньких, шелестливих портретів найпопулярнішого в Україні президента США – звісно, не Буша. Портрети, щоправда, були в якомусь зеленавому, помережаному значками і цифрами обрамленні прямокутного формату.

– Рахуй, – сказав Микола. – Хоч тепер, принаймні, не помиляйся.

Звісно, розумів, що Роман анітрохи не знайомий ані з деліріум тременс, ані з її проміжними станами. Але, дивлячись на руки хлопця, міг і завагатися. Той, після кількох більш-менш вдалих спроб себе в ролі касира, підвів ошалілі очі.

– Тут... Все вірно, але... На дві сотні більше.

– Все вірно, ти сказав, – лагідно промовив Мовлян. – А дві сотні – за те, що ти зараз, негайно, відженеш мою нову власність під Київ.

– Та ви що, здуріли?.. – дуже ввічливо випалив шоферюга. Саме таке визначення видалося Мовляну цієї миті найдоречнішим. – В мене ж... І з карткою, і з правами... Мало не в розшуку... Ні, ви забирайте, а ми вже...

Микола мав справу з водіями – персональними, звісно, – десь чверть століття. Стомився їх міняти, мов шкарпетки. При тому, що цей делікатний предмет чоловічого туалету в Мовляна ніколи не мав навіть тіні смороду, який часом примудрялися розвести окремі професійні прокладки між кермом і сидінням. Лише незадовго до появи Петра інтелектуал хрінів – так себе подумки величав у подібних ситуаціях Микола – хоч трохи навчився давати раду подібним екземплярам. Призабутий досвід якраз і пригодився. Мовлян хижо прищулив очі.

Почувши надзвичайно стисле й вичерпне роз'яснення свого походження, а також перспектив на майбутнє, з легеньким еротичним підтекстом, водій чомусь опанував стійку «руки по

швах» – доволі розшарпаних, як і вся його свідомість за останні півгодини.

– Заводь. Прогрівай... – крізь зуби сказав Мовлян, мимохіть спостерігаючи, як парубійко жужмом запихає шкірки убитих снотів до блаженьких джинсових кишень.

Коли «Газель» почала потроху гуцикати лугом, вишукуючи розцяцькованим передком більш-менш пристойний виїзд на вказаний Миколою напрям, його навідало певне дежа вю. Отак йому не раз випадало сидіти чи то в ранкових, чи у вечірніх присмерках, коли авіалайнери найвідоміших в світі компаній, оті самі «Боїнги» чи «Ейрбаси», неквапливо завмираючи іноді, виштовхувалися на злітні прями. Орлі, Хитроу... Водій безхитрісно шарпав машину, набагато жвавіше, ніж варто. І не було жодних стюардес, фірмових посмішок і таць з напоями – дуже б доречними, коли чесно, саме в цей момент. Коли Мовляна почало чи то попускати, чи, навпаки, забирати всерйоз. Він напрочуд чітко, до того ж, з деталями, підказаними власною триклятою фантазією, усвідомив уже непоправне. Починаючи з виправи Дона, в якій відзначився псевдошоферюга – Брокер, і завершуючи – причому, до фінішу було ще дуже далеко, тверезо оцінив Мовлян – стартовими вогнями на космічній трасі полігону, навколо нього, Миколи, загинуло вже десяток-півтора людей. Лише тому, що дехто вперто волів бачити мертвим саме його. Автівка вибралася на більш-менш пристойний, вкочений путівець і набирала ходу, ніби дійсно збиралася злітати. Чому, звісно, сприяли рельєфні особливості ґрунтівки. Безсонна ніч і всі попередні пустощі все глибше заганяли Мовляна в такий собі межовий стан. Котрий і спорудив у надірваній пам'яті підсвідомо виштовхувані рядки.

*Настане день. Коли поцезне все –
що так манило, вабило, пручалось...*

*І замість овиду розчахнеться вікно,
де цілковитий морок, безмір, хаос...*

*О Господи, ти відаєш той час,
коли з землі постануть всі померлі.*

*А ми не знаєм, нащо вже й для нас
прочинені тобою вічні двері.*

Микола не розумів, що, попри майже непритомність, неголосно, але дуже виразно, хоча й глухуватим, та цілком поставленим голосом, цю поезію озвучує. Лайнер рейсом Задралівка – Київ і насправді відривався від землі – полірований шинами глинозем змінився, зусиллями водія, на дещо подібне асфальту. Мовлян нарешті побачив стюардесу – вона летючим, достоту, мов Надія, кроком, наближалася затемненим, надзвичайно довгим, тунелем – коридором і замість прохолодного напою приклала до спраглих уст Миколи вологу, вкрай гігієнічну серветку.

Микола розплющив очі. Не відразу зрозумів, що його запалені губи й щетинясте вже підборіддя охоплене долонькою дівчини. Глибоко здригнувся. Повільно повернув голову.

Сонце таки вибилося з-під землі. Червоне, мов щойно народжене здорове немовля. А в його життєрадісних променях зовсім підупалий Роман теж дитячими майже жестами намагався чимось розчулити двох даїшників. Котрі розглядали його вже з чисто гастрономічним інтересом. Іноді обмінювалися парою слів і порозуміло усміхалися.

– Тш... ш... – шепотіла дівчина. – Ти ж уві сні промовляв... щось цікаве дуже... А вони й кажуть – що, наркоманів возиш? Тоді за документи взялись... Аби ж там сержанти, а то – цілий прапорщик...

Ще цілу секунду Микола перебував десь дуже далеко. Скривджено відчув, як давно не пізнавав запаху юного дівочого тіла, досхочу скупаного в одній з найчистіших поліських річок. Що стільки часу не мав нагоди пересвідчитись, яка ніжна ця шкіра, як тремтливо, може, й ненавмисне, можуть тулитися до його м'язистого й досі торсу... А тоді побачив вранішній пейзаж загуслою олією: «Знову двійка». Тобто, двійко правоохоронців і вже геть знічений Роман. Який, до того ж, постійно ковзав долонями по відстовбурчених джинсових кишенях, що не могло не привернути чисто фахового інтересу співрозмовників. Стрепенувся.

Дівчина дивилася на нього з жахом і надією. Мовлян нахилився до дверцят водія, знову відчувши всі непередавані запахи й мимовільні доторки. Металева стулка розчахнулася з таким звичним радянській людині грюкотом – обидва в одностроях

рефлекторно розвернулися. На тій же хвилі бримання заліза пролунав не менш жорсткий голос:

– Прапорщик! До мене.

Микола вже вкотре переконаувався, що доблесних силовиків найбільше лякає невідома їм сила. Обидва шарпнулися, мов коні, що на своєму асфальтовому пасовищі зачули посвист гарапника. Потім один, явно старший, вайлувато рушив до «Газелі». Мовлян виразно чув скрип – звісно, не добротних черевиків. Перевантажених зненацька мізків. Та ще й, дуже схоже, похмільних. Прапорщик напливав, непевно, повільно. Микола збагнув, що знову шалено прискорилося, загострилось його власне сприйняття. Ледь лоскотав вухо відчайдушно тамований подих дівчини. Вже чітко бачив нахабнувато-каламутні, хоча й дещо сторопілі очиці, опасисті, обвислі трохи щоки... Років п'ятнадцять непосильною працею займається, машинально відзначив Мовлян. Рідкісний дія такої посади кадр. Людина, або дуже довірена, або...

І раптом він згадав – розглядаючи вже майже впритул професійні капшуки під дедалі настороженішими спостережними пристроями.

То був доволі рідкісний випадок кілька років тому, коли навіть Мовляну довелося вранці складати події вдало проминулого вечора з неабияк розрізаних шматочків мозаїки. Причому, одні були цілком прийнятною кольоровою гамою, інші – дуже потьмянілі або взагалі чорно-білі, чи й геть затерті, бляклі. Але фахово-журналістське чуття один такий фрагмент незрозумілого вітражу навіть на підсвідомому рівні фіксувало і виділяло.

Дивну комбінацію пальців правиці, схожу чи на римську шістку, чи на благословляючий жест з ікони. Її миттєво показав і відразу опустив долоню генерал в цивільному, що, сам за кермом, підвозив таки притомленого Мовляна. Показав, коли службовим «Мерсом» надто ревно, нехтуючи цілком поважним посвідченням, зайнялися бійці «Гідри». Наступний уламок мозаїки, виколупаний з пам'яті Миколою, скидався швидше на зменшувальне скло – грізні перевіряючі враз пощезли оддалік.

З генералом вони товаришували, але бачились не так і часто. Лише десь через пару тижнів невимушено удвох спілкуючись,

змагалися в гострих жартах, підігрітих не зовсім тупою закускою – і в один з моментів словесного герцю Микола, мов ту червону картку, викинув перед товаришем несподівано згаданий жест.

Той справді був товариш Миколі. Але й товариш генерал. Хоча його колеги переважно вже сприйняли панський статус, цей мав дещо особну точку зору.

А от погляд продемонстрував у цю мить надзвичайно дивний. Мовлян на цих речах знався добре. Знічено опустил невчасно розчепірену долоню, наївно думаючи, що образив візаві чимось на кшталт славнозвісних «пальців віялом». Лише через кілька місяців з'ясував дещо і збагнув, наскільки небезпечної помилки припустився. Смертельно небезпечної, коли відверто.

Генералу вистачило секунди, щоб поховати свою реакцію. Надійніше було б, ясна річ, поховати заодно і отакого аж зайве талановитого та симпатичного журналюгу. Він доволі чітко проводив межу між цим визначенням і просто журналігами, котрі наводнювали всілякі фуршети, в тому числі й по його відомству. Наступної секунди вирішив.

– Що це ти мені за дулі крутиш? – звідався п'янувато. Цю вдавану п'януватість Микола відчув гостро. І зробив чергову помилку.

– Та в тебе ж і навчився, – здвигнув, теж нетверезо, плечима. – Пам'ятаєш, ти цих придурків з «Гідри» послав...

Микола, нічого не відаючи, знову опинився на межі. Але його співрозмовник був справжнім генералом. З тих, котрі, ухваливши рішення, його й дотримуються. А зазнавши психологічного нокдауну, вмить повертаються до тями. Тепер Мовлян не помітив жодних незрозумілостей. Хіба що посмішка навпроти засяяла аж надто щира.

– От йолоп... Треба ж... Ха-ха! – гучно засміявся генерал. Плеснув більше звичного брунатної рідини в богемські келихи. – Я там, бачиш, офіцера-однокурсника пізнав, засидівся, бідолаха, в майорах... А ми тоді перед дівками випендрювалися, і вигадали умовний знак – мов, ти звалюй, я залишаюсь...

Для переконливості генерал, смачно хильнувши, повторив так міцно засвоєний Миколою жест. Мовлян згідливо кивнув і

приєднався до процесу.

– Тільки ж ти, – хмикнув благодушно співрозмовник, – в офіцерських компаніях так не розважайся. Наші на чужого і образитися можуть...

– Та що я, хлопчисько? – теж дуже щиро усміхнувся Мовлян.

Стас таки несправедливо шкилював з його аналітичних здібностей після власного бліцу стосовно наглої загибелі генерала Каа. Так, з усім відомим фактів зробити нікому не доступні висновки... Мовлян, аби мав тоді час, міг би дещо розтовкмачити товаришу. Бо є факти, постійно присутні на вже достатньо заплижених архівних сторінках. Чи вічно завислі, мов ті летючі миші догори лапками, в павутині Інтернету. Але є факти з синдромом раптового пощезання. Мов той синдром раптової зупинки серця – подумалося в певний момент Мовляну. Ось виникло дещо з-під пера необачливого або надто амбітного журналіста. Авантюрно вихоплена придибенція, раптовий здогад, генетичне, – аж ніяк не геометричне, – перехрестя паралелей... Здавалося, того ж чи наступного дня всі схильні до щонайменшої навіть самоповаги ЗМІ повинні, стукаючись лобами, кинутися в ледь прочинені двері. А натомість за той же короткий час все пощезає з ну ду-у-уже демократичних сайтів, і ціленіє – жодних коментарів! – безпосередній винуватець негайно вгамованого переполоху. А щілина між невчасно потривоженими стулками не те що захряснута – надійно замурована, і вже й товстий шар єврокосметики встигли покласти. Чорні дірки в інформаційній Галактиці – так охрестив для себе через деякий час це явище допитливий дослідник, фізик з червоним дипломом, такий собі Микола Мовлян. І зимно стенув плечима, уявивши, як Галактика зірок потроху перетворюється в Галактику чорних дір. Так от, відстежувані ним протягом кількох місяців після обміну ритуальними жестами з генералом проблиски негайно згашених маяків таки ж окреслили курс.

Взятий деякою групою людей, частково аж надто засвіченої в усіляких прямих ефірах, а частково зануреної в глуху тінь. Курс, одначе, пролягав зовсім не морською хитавицею. Був жорстко, мов той клімат, континентальним і брався неміряним євразійським суходолом – десь так з афганських дикуватих макородючих

країв до цивілізованих споживачів Євросоюзу. А одним з співробітників бюро прогнозів згаданого клімату, який іноді кидав то в жар, то в холод чимало наркодилерів як Старого, так і Нового світу, був Мовлянів товариш генерал.

Розбудова наркотрафіку, само собою, відбувалася паралельно з розбудовою держави. Але, зрозуміло, зі значним випередженням. І доки національно свідомі все сперечалися навколо великого герба надзвичайно незалежної неньки, підопічні генерала вже отримали власний невибагливий символ. Сенсу його ці хлопці, звісно, не знали. Але добре знали порядок своїх наступних дій.

... Писок прапорщика вже затулив собою все прісхідне Сонце. Мовлян з надзвичайною точністю бачив дрібні червонясті прожилки на побрезклих щоках, нерівно підстрижені і – треба ж! – підфарбовані вуса. Спостережні пристрої над професійними сизуватими капшуками все ще обережно, але міцно взяли в приціл дивнувато вдягнутого чолов'ягу, який незручно перехилився через коліна доволі апетитної – кістлява, щоправда, – дівки. Якщо бабла бракує, могли б і натурою віддячити – майнула в прапора недоречна думка. Всю глибину недоречності він мав нагоду осягнути вже наступної миті.

Юля взагалі перестала дихати. Але Микола чув тенькання її серця, до якого мимоволі опинився аж надто близько. А потім – зворотний відлік – його правиця плавно пропливла і зупинилася перед обличчям служачки якраз на тій відстані, коли він уже трохи й сахнувся, але гаразд міг усвідомити побачене.

На це варто було подивитися й Мовляну. За своє достатньо насичене життя йому випадало бачити, як міняють вигляд деякі хамелеонисті тварини. Прапорщик теж почав з кольору, котрий хутко деградував від переспілого помідора до якогось там незрілого кабачка. Швидше жовтуватих сортів. Далі на заґрунтованому належно тлі виникла картина марновірного майже остраху.

– Невже... знову... – пробурмотів. – Вибачте...

І раптом знайшов-таки себе. Виструнчився і гаркнув:

– Щасливої дороги!

– Вільний, – сухо сказав Мовлян. – Водія сюди.

– Єсть!

Хотів гнучко відхилитися назад, до свого крісла. Але чомусь заслаб. Мусив якоїсь миті спертися долонею на коліно дівчини – власне, випадково. Поволі пересунувся, звалився на спинку сидіння. Парубійко вже гуркнув двигуном і позирав нетерпляче, хоча й ще нажаханіше, на все менш зрозумілого супутника.

– То... як? – поспитав обережно.

– Давай, вперед, – кволо махнув рукою Микола.

І випав з часу. Просто до засинаючої палати піонертабору. Хлопці півголосно переказували оповідки, деякі Микола погано розумів. «Старе все, – сказали з кутка. – Давай кіно розкажіть, чи що...» Малий Микола затамував подих, весь стискаючись на ліжку. Всі мовчали, він зважився: «Давай, давай», – озвались. «Швидкий поїзд-експрес йшов на схід...» – почав Коля переказувати роман Володимира Владка, збиваючись від хвилювання. Далі заговорив швидко, по-своєму, ковтаючи слова, переінакшуючи прочитане. Розсотувалася запона п'їтьми, виступив уперед загадковий Сивий Капітан, і вже сам Коля, німіючи від захвату, сидів за кермом його могутньої машини, що мчала на допомогу друзям... В роті пересохло, він поквапно передихнув, відчуваючи – горять щоки. В кутку почали висвистувати носами. Сусід тицяв гострим ліктем: «Далі, далі що?» Коля зневоложеним голосом продовжував...

Вже за північ він закінчив оповідь. В палаті сонно сопіли, у вікні навпроти виглядав з-під хмари гострий червоний уламок місяця – летюча тарілка... Сильно калатало серце. Встав, неслухняними ногами подибав до дверей.

У напівосвітленому коридорі сидів вожатий – уважно глянув. Обличчя Коля мав трохи здичавіле, припухле, м'яке волосся стало сторчма. Вожатий похитав головою:

– А ти, знаєш, ніби з газети – такого наплутав...

Чув, певно, все. Хлопець повів невидючими очима. В них усе падав, падав, і не міг, не повинен був упасти корабель Сивого Капітана...

2

Тим часом для персонального миколиного лайнера Задралівка – Київ, чию роль сумлінно виконувала підбасьорена 95-м, ніколи

не смакованим за все своє існування бензином «Газель», наставав момент вимушеного приземлення. Мовляч очунав майже вчасно, щоб зрозуміти – вони якраз неподалік однієї з приміських зупинок електрички.

– Штурвал від себе, – виринаючи зі сну-марення, невдало скомандував Микола. Водій наполохано зиркнув, і це остаточно повернуло до реалій.

– Звертаємо з траси, – пояснив. – Тут мої друзі, в них стоянка, ресторан... Перепочину трохи.

Жодної знайомої душі в цьому містечку Микола, звісно, не мав. Як і бажання пояснювати парубійку свої подальші плани. Вони доволі швидко – водій навіть не запідозрив, що Термінатор діє навмання – наткнулися на потужне стійбище далекобійників. «Перепустка» – буркнув невиспаний охоронець. Уздрівши колір документу – альтернативи, надрукованого чомусь єврошрифтом, метнувся напіврежимною територією і за пару хвилин радісно доповів, що є надійне місце.

– Хоч і на місяць, – як і належить колишньому сержанту, їв очима запасника-майора. Подумки охоронець, фаховим поглядом просканувавши миколин «Гуард», присвоїв клієнту набагато вищий ранг.

– От хай і стоїть... Це – шефу, це – тобі... – Микола вчасно схаменувся і не став привертати уваги надмірною передоплатою. Отриманого й так стало з лихвою, щоб закамouflяжений дядько взявся особисто заганяти куди слід «Газель». Роман ув'язався з ним.

Микола ненадовго відчув себе вільним. Невидюще глянув на прищухлу юнку. Повільно закинув голову і побачив високо вгорі між обмілілих озерець блакиті звалища разюче вибілених несамовитим уже сонцем пташиних кісток, вцент потрошених чиймись захланными іклами. Провів долонею по обличчю.

– Перисті хмари, – сказав глухувато. – Всього-навсього... Перисті хмари...

Переривчасто, глибоко зітхнув. Дівчина не зводила з нього очей, бездонних, мов ті озера у височині, але темних, ніби поліський чорторій. Надбїг Роман у супроводі вже двох сек'юриті,

що дуже не сподобалося Мовляну. Але, схоже, сержант, котрий поштиво вручив ключі, просто хотів похизуватися перед напарником. Чого бажав парубійко, зрозуміти було неважко. Мало не пританцьовував.

– Так... усьо, да? Командир роз'яснив, тут автобусна недалеко... – шарпнувся ручкатися з Мовлянком. Та його – несподівано – сильно смикнула до себе Юля. Джулія, подумав раптово Микола. Несамохіть чув їх швидке перемовляння: «Документи... та подумаєш... а раптом... та треба... так я і кажу...» Водій, зрештою, неохоче звернувся до нього:

– Мо... який телефончик... А раптом Аскарیدا щось вигадувати почне... Воно, конешно...

Бурмотів і далі. Микола не розумів практично жодного слова. І справа була не в тім, що, коли людей привчають розмовляти суржиком, то їх мислення стає шаржем на самих себе. Причину своєї раптової оглушеності – чув лише нечасті, чіткі удари пульсу – Микола розумів добре. Як і повний ідіотизм власної поведінки.

Бо, перервавши белькотіння Романа, він неголосно продиктував йому номер мобільного. Звісно, то була лише така собі «поштова скринька». Але для більш-менш грамотної контори озвученого набору цифр – Микола з припізнілим подивом виявив для себе, що там містилося якраз три шістки – цілком вистачало. Стис зуби, уникаючи погляду юнки, яку нетерпляче потягнув за собою водій. Круто розвернувся в протилежну сторону.

Достобіса ж ти радий, звитяжець, криво усміхнувся сам собі Микола, коли вервечка гримотливих металевих ящиків, напханих доволі строкатим людом, почала розганятися в напрямку столиці. Щільно притиснута сусідами по лаві молодичка сприйняла цю гримасу надто спрощено і налякано шарпнулася. Він звівся, став навпроти дверей – розмірено миготіла жорства, новенькі бетонні шпали зустрічної колії. Нічого схожого на ряхтливий суцільний струмінь за бортовим склом «Ніссана», котрий краяв простір, мов вигострений мисливський ніж – консервну бляшанку.

«Ніссан», потім «Газель»... Мовлян був переконаний, що коли хто й намагався йти по сліду, то вже його безповоротно втратив. І, крім кількох ним сказаних необачно слів, записаних

з «прослушки» мобільника Олени, перевертні мають, власне, «зеро». Але продовжував напружено міркувати, бо вчитися варто не лише на помилках, але й на перемогах. Вираховував, як же вийшли на банківський автомобіль. Ну, миттєво встановити місцезнаходження співрозмовника журналістки, це нескладно. А от потім... Микола насуплено, відсторонено спостерігав свою фантомну тінь у глибині запилюженого скла. Коротко, різко засміявся, сполохавши ще одну супутницю, стареньку з «кравчучкою». Авжеж, так... Грамотні психологи, зрозуміли з реплік Мовляна, що він готовий до різких вчинків. Героїчних навіть. Але в наш час лицарство потребує набагато більших грошей, ніж за середньовіччя. Отож фахівці-опоненти Дона негайно промоніторили перетікання готівки на рахунках тих самих філій банків. Надто, що в провінційному містечку їх зовсім небагато. Далі вже простіше... Мовлян повільно кивнув. Висновок один. Оскільки, за всіма законами жанру, він мав тривалий час уникати будь-яких контактів з Оленою, її треба розшукати негайно.

Передихнув, ніби після важкої роботи.

Коли вдатися до мови шахістів, аналіз відкладеної позиції, де хід тепер був за ним, Микола провів загалом правильно. Бо завжди слід сподіватися, що суперник гратиме найсильнішим чином. Мовлян навіть уявити не міг, якого недогляду припустився досвідчений, ба, міжнародний навіть, майстер з протилежної сторони шахівниці. До певної міри він не стільки прогавив, скільки мусив рахуватися з дуже ускладненою, насиченою фільтрами та ізоляційними прокладками системою зв'язку в своїй, м'яко кажучи, нетривіальній структурі. Умови підпілля, що й казати, – хоча «Вервольф» і розпорозився по базах цілком легальних фірм. Словом, керівник підрозділу, котрий давно, терпляче і неухильно вистежував загиблого буцімто національного героя, отримавши дані про «Ніссан» Мовляна, прийняв цілковито вірне тактичне рішення – діяти надоперативно, на свій страх і ризик, без рапорту нагору. Рапорт, з усіма документованими подробицями, і даними радіоперехоплень теж, мав надійти потім. Згідно службових інструкцій, просто з ноутбука командора пробігу. Тільки ноутбук цей, разом з усією інформацією і її єдиним власником, вже давно

перетворився в звуглений моторошнуватий пласт на колишньому сидінні колишнього спецавтомобіля. Навіть решток якого, дедали навісніючи, досі не могли розшукати колеги останніх, слід сподіватися, жертв танкоманії в колишній імперії. Бригада, як засвідчив черговий бази, вирвалася на шаленій швидкості за ворота, які ще не встиг до кінця розчинити сервопривід – і... пощезла.

– Великих перемог не буває в принципі, – повчав якось Мовляна Стас. – Просто трапляються великі збіги обставин...

Отож ціла низка конспіративних витівок, до яких вдався Мовлян, в тому числі й винаймання на лічені години кількох квартир водночас, були, власне кажучи, зайвими. Зате додали чимало прянощів до їх бурхливо розбуялих стосунків. Що пізніше змусило Миколу згадати про достатньо цікаву ботанікам групу рослин-ефемерид, котрі постають, виростають, мов зелений вибух, мало не на очах. І майже відразу гинуть. Олена, вже не тільки відома, але й модна міжнародна телезірка, ледве встигала час від часу випадати з обійми, куди її загнали доля і власні здібності, щоб відвідати Мовляна. Котрий похмуро чекав у черговому своєму схроні – сам вигадав цей невеликий жарг. Вона щебетала про прес-конференції, прийоми в амбасадах, недбало тасувала вже доволі пухку колоду гучних імен. Олігархи, політики, дипломати... Що, в дідька, робив між ними давно побитий козир на ймення Микола, той вже переставав розуміти. Зате почав відчувати зростаючу силуваність розмов, швидше, монологів, а потім, потроху, і відчайдушних спершу любощів. Так, відчайдушних, до краю щирих...

... Мовлян черговий раз перекутувся в ліжку, відганяючи і водночас гірко смакуючи спомини, в які, сказано ж бо класиком, переходить усе. Так, тоді він саме вийшов з ванної. Олена стояла біля столу, який хотіла накрити, але ще не встигла. Зате вчасно відкрила все для його допитливого погляду. Прикрита хіба ніжним пушком там, куди цей погляд відразу і метнувся. Мовлян підійшов до неї впритул і легко підняв на краєчок дубової стільниці. Відкинувшись, вона зробила розлогий, немов пташиними крилами, змах і опустила тендітні ступні на миколині плечі. Відчув тремтливий порух пальчиків. А потім – свій, мимовільний,

невідпорний рух.

– Будеш на перше, – сказав тихо.

... Знову дивився у вікно. Місяць, котрий кількома – скількома? – ночами раніше видавався половинкою древньої вичовганої та подзьобаної срібної монети, нагадував тепер сточений, побитий, та все одно хижий серп. Саме серпом по шиї були для Мовляна розмови, які все частіше заводила з цілковито колись недосяжним для неї телеідолом, керівником могутньої медіадержави в державі, Олена. Безтурботне, нібито, щебетання зводилося до наполегливого – треба ж працювати, принаймні, під псевдонімом, в інтернеті навіть... Микола спершу віджартовувався, потім відмовчувався, радіючи, що в приимерку не видно, як ворушаться його жовна. Принизливу епопею зі своїми проектами він волів не висвітлювати. Був ще один момент, який чомусь не спадав на думку Олені. Мовлян задовго до цих балачок підготував пару замашних оглядів для тих інтернет-видань, які видалися йому більш-менш пристойними. Вже й набрав відповідні латинські літери. А тоді швидко вийшов з програми і довго сидів, втупившись в осліплий вже екран.

Згадав моніторингові можливості людей генерала Каа і неповторність власного літературного, журналістського стилю. Самобутня логіка щільно припасованих речень, несподівана парадоксальність невідпорних аргументів, навіть словниковий запас, вельми відмінний від учбового лексикону переважної більшості медіа-челяді, – просто-таки волали. Так ось же він! Хапайте!

Мовлянові руки безсило зісковзнули з клавіатури компа.

Їм, щоправда, доставало снаги для Олени. А та все не вгавала. Останнього разу в неї виникла нова блискуча ідея – нехай Микола робить для неї певну реферативну роботу, власне, напівтехнічну. Сировинні заготовки для майбутніх сюжетів. Вона й заплатити може...

Заключну фразу стосовно співвідношення єврогонорару до кількості друкованих знаків Олена завершувала вже невпевнено. Замовкла, і в кімнаті зависла тиша. За вікном вичахали, бралися попелом ще недавно такі розпечені жарини призахідних хмар. Медальний профіль Мовляна на цьому тлі видавався суціль

чорним. Мов гранітний барельєф на мармуровому обеліску – здригнулася від лихого видіння Олена. Мовчанка ставала вже нестерпною.

– Я подумаю, – нарешті спокійно, дуже спокійно промовив Микола. – Вибач... Маю йти, зовсім забув про цю бісову зустріч... Ти відпочинь. Ключ кинеш в поштову скриньку.

Одягнувся, мов колись по тривозі на армійських зборах – менше ніж за хвилину. І пощез. Олена нерухомо сиділа в ліжку і спостерігала, як повільно, неухильно, мов та крижана вода «Титанік», заповнює кімнату п'тьма.

Зате пекельним вогнем палав для Мовляна весь оковид, що відкривався з Пагорбів, де він уподобав винаймати останніми днями тимчасовий прихисток. І не тільки у відповідь душевному стану, а й чисто технічно. Особливо привернули його увагу, коли перші навальні кроки дещо сповільнилися, новітні високочоверхівки. Відверто й безживно осяяні, вони стирчали, мов окремі поки що зуби в ненажерній пащі. Акулячий, спало на думку Мовляну. Тільки ж в океанської хижачки вони відростають по мірі зношення старих. А ці, відповідно до замірів власників, з'являлися наввипередки.

Втім, району, куди мав намір потрапити Мовлян, ці ікла поки що не загрожували. Стас мешкав тепер в доволі віддалених панельних нічліжках, далеких від колишніх апартаментів як географічно, так і за суттю. Але це була єдина людина у величезному мегаполісі, яку Микола волів бачити.

Він дещо занервував, коли після кількох наполегливих дзвінків обшарпані двері все не відчинялися. Не без гумору подумав, що товариш вирахував його заходи і їх ігнорує. Річ у тім, що в кварталі, де опинився мало не серед ночі Мовлян, мережа шикарних магазинів ще не встигла, а, можливо, й не поспішала поширити свої метастази. Відтак шляхетного коньяку, уподобаного Стасом, Микола розшукати не зміг. Як і більш-менш пристойного відповідника. Це ж тільки деякі наївнята, навіть сивобороді часом, гадають, що підозріле пійло брунатного кольору, запахане в пляшки з яскравими наліпками і запобігливими цінниками десь так до сотні гривень, може мати щось спільне зі справжнім

напоєм. Тому Миколі довелося, після деяких вагань, придбати оковиту. До остаточного вибору підштовхнула думка, що бренд «Козацька рада» чи не єдиний в цій державі, котрий не потребує перед ключовим словом скромної літери «З».

Нарешті брязнув замок. Стас, в традиційних розкішних трусах, виглядав охлялим і наполоханим. І майже засяяв, уздрівши Миколу з чималим пакетом.

– Вибачай, кредитори дістали... – сильно потер схудлу щоку.
– Заходь, чого ж тут...

Почав накривати на стіл з ніколи не властивою йому спритністю. Ввімкнув телевизор – якесь допотопне чудовисько типу «Рубін-Тесла», вкрай дефіцитне років так 20 тому. В екрані, дещо блідо-синюватіший, ніж насправді, розбалакував невідомо про що колишній лідер Майдану. Він же – любий друг Панаса Пецьківа.

– Ти вибач, я зараз... – буркнув Стас. Враховуючи габарити квартири, зрозуміти напрям його ретиради було неважко. Оплески високопосадового збіговиська, яке мимоволі відстежував Мовлян, напрочуд міцно поєдналися в його свідомості з бурханням води, що змивалася через пошарпаний унітаз.

Стас повернувся. Виглядав дещо пригніченим, але вже з порогу почав пащекувати.

– Розумієш, Миколо, – сказав довірчо. – Навіть геть духовно незалежний, національно свідомий козак може стати бранцем власної діареї...

– Особливо ж – словесної, – неохоче відгукнувся Мовлян. Деякий час вислуховував продовження розмови ні про що, потім різко вирубав клавішу. Запала тиша.

– Є афоризми, – хмикнув Стас. – А є президентизми. Від дежа ВЮ прямуємо до дежа ВЯ...

– Гадаєш?... – байдуже звідався Мовлян.

– Тут і гадати нічого, – здвигнув плечима товариш. Навіть знову увімкнув ящик. Тепер там метушився набридлий всім людям природної орієнтації шустрий панок.

– Стасе, ти ж у нас мовознавець, – важкувато вимовив Микола.

– Шустрый – це як? Меткий, метушливий, чи...

– Саме «чи», – невесело посміхнувся Стас.

В цілковитій мовчанці Микола налив. Чокатись вони чомусь, не змовляючись, не стали.

– І як тобі це все? – буркнув нарешті Мовлян. Звук в телевізорі він вивів на нуль, і було доволі потішно спостерігати міміку завідників дорожнього шоу – набагато виразнішу та інформативнішу, ніж заздалегідь затовчені тексти. Свободу словоблуддю, панове.

– Бачиш, – глибокодумно завів Стас. – Історія починається з драми, а завершується фарсом...

– Йолопи! – вибухнув Мовлян. На щастя, вчасно оцінив, наскільки блаженський стіл. І приклався кулаком до власного коліна. – Йолопи... Невже нікому не дійде, нарешті, що фарс може продовжитися драмою – і знову, й знову по замкненому колу?..

Стас заткнувся. Мо', образився, або напружено думав.

– Між іншим, – вже пом'якло озвався Микола. – Є чіткий фізичний постулат... Робота по замкнутому контуру в полі консервативних сил дорівнює нулю.

– Фізик хрінів, – обережно озвався Стас. З надією глипнув на ще не завершену пляшку. Микола зреагував миттєво. Товариш вдячно приклався.

– Навзаєм, – буркнув Мовлян, спорожнивши половину гранчака класичних маленковсько-мухінських параметрів. Де їх і доп'яв господар. Почало потроху попускати.

– І як тобі все це? – запитав уривчasto. Співрозмовник від душі матюкнувся. А тоді логічно продовжив.

– Пухир має два шляхи – або роздуватися, або луснути.

– Є ще й третій, – заперечив Мовлян. – Переродитися в дещо зляксісне.

– Та й пішов уже процес, – махнув рукою Стас. – Десять у Бернарда Шоу є такий собі вислів – що, буцім, демократія порівняно з феодалізмом... Це коли замість аморальної меншості майбутнє держави визначає безграмотна більшість, – переможно посміхнувся, зиркнув на Мовляна. Зі смаком доточив.

– Україна менше ніж за два десятки років знову опинилася попереду планети всієї. Вона дивовижно поєднала обидві ознаки вершителів долі!

– Вибач... – Стас знову метнувся в тісний коридорчик. Повернувся, винувато розвів руками.

– Та чого вже там, – Мовлян відкоркував другу. Ще зі студентських часів пам'ятав нищівну фразу – пошли дурня за пляшкою, так він одну й принесе. – Якщо тобі за п'ятдесят, прокинувся, і нічого не болить...

– То це, можливо, дарунок від Бога, – хутко зреагував Стас. І в такому ж темпоритмі впорався з налитим.

– Свій серед чужих, чужий серед своїх – схоже, це доля кожної розумної людини, – бовкнув несподівано, з якимось дивним інтересом розглядаючи Мовляна. Той стрепенувся, але не дуже.

Гірше всього – він ясно почував, як мізки ніби потроху вкриває товстий шар липкої замазки. Поділився цінним спостереженням зі Стасом, згадавши ненароком – ніколи з ним такого не траплялося – ще й про складнощі з жіночою психологією. Усвідомив, що жаліється, і на короткий час протверезів. Достатньо, щоб вловити наляканий трохи погляд Стаса. А також помітив розкішного, вгодованого таргана, який статечно чимчикував через всю величезну для комахи, аж шестиквадратову кухню. Треба ж, ровесник динозаврів – з наростаючою, вже справді п'януватою злістю подумав Мовлян. Збагнув, що вгавив початок фрази товариша. Такого з ним раніше теж не траплялося...

– ... мало з ким – криза середнього віку... – обережно пояснював Стас.

– Та якого ж середнього, – жорстко відповів. – Передостаннього...

Раптово з'ясував – щойно повні гранчаки виявилися порожніми. Що ж, на це ми раду знайдемо... Авжеж, козацьку. Мовлян твердо – принаймні, так йому здалося – націлив пляшку. Чомусь на липкуватій клейночці утворилася калюжка, закапало на підлогу. Це зупинило повного самоповаги таргана, який спантеличено ворухив вусами якраз під начищеним черевиком журналіста.

Залишалось зробити легенький рух, щоб поставити масну крапку в біографії поважного представника біологічного виду, який пережив ящерів Юрського, і не тільки, періоду.

Попри всю свою проникливість, Стас так нічого і не зрозумів.

Його лише налякала несподівана, мало не синювата, блідість Мовляна. До котрого раптом гостро дійшло, що саме цієї миті хтось з неймовірної височини розглядає його, отакого, бачте, всемогутнього хомо сапієнса, ліниво притримуючи пальцями ноги пантофлю, готову зісковзнути і розчавити весь надзвичайно барвистий, запашний, неповторний Всесвіт, котрий і є ним, Миколою... Він обережно, але достатньо чітко опустив ногу далеко від третього учасника їх посиденьок. Що спонукало таргана, забувши про весь престиж, притьмом чкурнути до найближчої щілинки.

– Наливай, – вже зовсім тверезим голосом сказав Мовлян.

– Але ж... – розгубився Стас. – Руку не міняють...

Микола поважно кивнув.

Ця ніч видалася важкуватою. Попри нерішучі умовляння Стаса, Мовлян здійснив ще одну експедицію до крамниці. Смачно поцілував замок і, скерований якимись непевними особами, довго шукав цілодобовий генделик. Високо вгорі розгніваний місяць, чий настрій постійно й достеменно, мов той радіоприймач, сприймав Козеріг-Микола, все брав на жовтуваті загострені роги нуртуючі каламутні, схожі на зграї незнаних кошлатих хижаків, хмари. Вже неабияк стривожений Стас нарешті дочекався цінного вантажу, яким себе в той момент небезпідставно вважав його товариш. Бо паралельно з заготівельною операцією в генделику часу не гаяв, цокнувшись біля заляпаного столика з доволі підозрілими типами. Котрі все ж, оцінивши статуру щедрого пригощальника і його різкі, точні рухи, на продовженні наполягати не стали.

Зате наполегливість у знищенні доставленого виявили ті двоє, на яких зі своєї затишної щілинки погордливо поглядав тарган. Починалася стадія лакун, як науково визначав один знайомий Миколі археолог. В якийсь момент Мовлян дещо отямився і виявив, що Стас уже мирно дрімає, опустивши лобату голову, а малознайомий, надто надривний голос належить йому самому.

– Так, не можна змінити свою карму – чи як там її... Але можна змінити себе. І що тоді тобі до карми?

Мовлянова голова з певною цікавістю дослухала сентенцію власного язика і теж знеможено відкинулася на стільці. Далі вже

запрацювали малонауково-фантастичні переміщення в просторі-часі, котрісь там любовно розсмаковані його колегами телепортації. І, вже лежачи на асфальті, Микола побачив квадратове, пласке, невиразне обличчя неймовірних розмірів, що насувалося просто на нього.

То був тролейбус.

А коли точніше – малопримний сон, який довго переслідував його під ранок. Прокинувшись і з полегшенням завершивши процедуру опізнання власного ліжка, а потім і повного комплекту притаманних євроремонтованій квартирі зручностей, Микола вже достатньо збадьорився, щоб збагнути, в чому річ. Він справді бачив першу вервечку металевих сараїв для переміщень біомаси, коли добрався на таксі зі Стасового нічліжного району.

Легше від цього відкриття не стало.

Микола ніколи не належав до чималого, слід визнати, об'єднання громадян за цілком певними інтересами. Котрі, зрештою, зводяться до одного – якщо ситуацію не можна поліпшити, її свідомо і цілеспрямовано погіршують. Але зараз відчував цілковиту солідарність з цим, чесно кажучи, малопривабливим контингентом. Колись, будучи ще дуже молодосвідченим у цій цікавій справі, написав доволі оригінальне оповідання «Коротке замикання». Про геніального вченого, мозок якого під впливом алкоголю починає працювати в неймовірно інтенсивному, перенасиченому режимі. Той сюжет юний фантаст вибудовував швидше теоретично. Зараз Мовляну гостро закортіло перевірити тодішні викладки на практиці. Хмикнув, згадавши, що необхідних для експерименту препаратів у бошівському холодильнику немає. Але ж все геніальне насправді просте. Як легко засвоюваний набір цифр телефону ненав'язливої послуги відомого супермаркета. Де в цій системі знаходиться грайливо-тонка грань між «супер» і «гіпер», Микола якимось не замислювався.

Хлопці, котрі добряче впріли, випхавши замовлений ящик на п'ятій поверх елітної «сталінки» поряд з Ботанічним садом, були переконані, що там нетерпляче тупцює чимала похмільна компанія. Натомість їх зустрів спокійний, ретельно поголений чоловік. Хіба що уважно придивившись, можна було закинути, що з лица

він дещо спав. Напевне, після втомливого нічного чергування в тій чи іншій, дуже відповідальній конторі. Микола непогано доплатив за оперативність і акуратно, послідовно заклацнув на усі замки солідні двері з далеко не китайським бронюванням.

Спорудив між собою і навколишнім світом такий собі бар'єр, стосовно надійності якого не плекав жодних ілюзій. Тому чимдуж взявся розбудовувати цілий примарний світ в самому собі. Непогано допомагав джин, випущений з пляшки. За доволі короткий час і, головне, незворотно. Микола навіть з деяким подивом глянув на висхлі, – мов ті пустельні піски, де, за переказами, джиновмісні посудини таки знаходять, – стінки пляшки зі зрозумілим лише втаємниченим надписом «Біфітер». Покрутив перед очима переконливий скляний виріб, і знову-таки не виявив жодної зі знаменитих сорока крапель. Інший проміжний висновок був набагато втішнішим – пощезла гидка сухість в горлі, що переслідувала-таки до втручання східного чарівника західного виробництва. Водночас був досягнутий ефект памперса – сухо і комфортно. В цих вимірах.

Вдоволено хмикнув і продовжив розбудову власного інформаційного поля. Нічогеньке постало закрите акціонерне товариство, щось на кшталт «Мовляні і Ко». Особливо приваблювало, що вся компанія жодних звуків, крім догідливого час від часу булькання, видавати не могла. Натомість виструнчувалася перед ним на столі в ошатних мундирах іноземного строю. Ніби захищала недешево здобутий Миколою «лебенсраум».

– Авжеж, життєвий простір... – недобре посміхнувся Микола.

Відштовхнув пальцем осклілу постать середньовічного мушкетера чи там рейтара, котра почала загрозово виростати в очах. Загарбник задзенькав, хитаючись, але встояв у шерензі.

– Біснுவатому так ніколи й не дійшло... – продовжив Микола.
– Не встиг, бач... Що є набагато важливіші поняття. І для націй, і для кожного з нас... Отже, формулою...

Виявив, красномовство вадить нормальному зволоженню ротової порожнини, і мусив вжити додаткових заходів. Не без задоволення спостеріг, що позиції співрозмовників на столі, котрі вже й не знати, чи захищали, чи обмежували його особисту

територію, зазнали прорідження.

– Лебенсцайт! – виголосив з максимальною твердістю. Знать німецької, особливо в цей момент, Миколі ледь-ледь забракло, щоб оцінити точність власноруч запровадженого поняття. Тому відразу вдався до роз'яснень.

– Життєвий час... Час життя... Притаманний, але й жорстко відведений, як людині, так і державі... Навіть етносу. Ось головне.

Він вперше спромігся глянути вище стіни пляшок. Достатньо нахабно приватизована землянами зірка вже давно стояла в височині, більше того – потроху покидала простору кімнату. По дорозі припасувала гостру світляну скалку до циферблата старовинних, в потемнілому дерев'яному корпусі дзигарів доби десь так раннього Распутіна. Деякий час фізик зачудовано вивчав цей гібрид механічно-сонячного годинника, намагаючись вирахувати справжній час. Так і не зміг, чим був трохи засмучений. Досаду зігнав на ще одному з учасників безвідмовного ЗАТ власного імені. Цього стало, аби нарешті завершити думку.

– Так, головне... головне якраз не це... А те, що... Життєвий час кожному даний Богом. І ти вже ним ніде не розживешся. Можеш відібрати його лише в себе, ні в кого іншого. Або... подарувати іншій людині. Хоча – не маєш права. Бо то вже... приховане самогубство. Нерідко схвалюване й підтримуване. Передусім, юрмою невігласів і вищою формою їх самоорганізації – державою.

Вітальною гострими ножами розбатували тіні. Микола теж взявся за ножа, та й виделку разом – нарешті закортіло не просто закусити, а й поїсти. Розправляючись, не без успіху, з усілякими витребеньками, якими уперто гидував Панько, тужливо згадав про сало з життєрадісних картин Тадейовича. Котре так задушевно можна було б краяти лезами актикварних кавказьких кинджалів чи морських кортиків з колекції старого, частково роздарованої, але переважно розікраденої. Зітхнув, покрутив перед очима достатньо банальний кухарський тесак, скоса глянув на стіл. Там, втупивши погляд в тарілку з чималою ще кількістю рибних та м'ясних нарізок, стовбичив останній зі скляних вояків. Мовлян, спізнавши вже глибоку втому, великодушно вирішив

його помилувати. Умовно, принаймні. Потім ще раз глянув на пристрій для здійснення глибоких точних розрізів у чужих тілах чи там їх рештках. Замислився настільки, що, попри нещодавнє рішення, потягнувся до стійкого вартового і безжально скрутив йому металеву голову. Чим тобі не Хронос, що ті самі голови жертв просто відгризає – згадав знамениту серію офортів вже, схоже, напівбожевільного тоді Гойї. Як і їх неофіційну назву. Сон розуму породжує чудовиськ, так...

– Пояснюю, – підняв палець. – В дискусії про життєвий час... двох мертв'яків незалежної України... – встиг наповнити келишки і двома руками, що вельми ускладнювало розрахунок траєкторій, зістикував їх над столом. – В жодній мірі не йшлося про випадки, пов'язані з насильством. В тому числі й над собою... Це...

Микола замислився і завершив академічно:

– Життєвий час – це відрізок прямої між двома точками. Народження і смерті.

– Народження і смерті, – повторив невдовзі. Келишки вже були порожні, зате голос Мовляна звучав повно, насичено. – А ці точки... крапки... цятки... ні, цятки – це життєпис мухи...

Стрепенувся і виголосив:

– Справжні крапки ставимо зовсім не ми.

На нього підступно, по-ведмежому почала навалюватись спинка дивана. Микола трохи поборсався, але шкіряна потвора була явно сильніша. Тож вирішив у цій боротьбі трохи перепочити. Щось турбувало, одначе, на вигідних, розлогих подушках. Треба було шукати. Знайти... знайти...

Натомість його самого віднайшов-таки сон. Микола не зчувся, як опинився серед безкрайнього непривітного обширу, чорно-зеленкуватих холодних тонів. Все було дуже великим, навіть незнайома, вища за нього рослина з твердим жилавим стовбуром, за який чіпко, налякано тримався полишений сам на себе малюк. І вже зовсім широчезною, несходимою видавалася багниста, блискуча від недавнього дощу смуга, яку мати недавно назвала незрозумілим словом «грейдер». Ще незрозуміліше доточив на це чужий дядько-водій. Зціпивши зуби, він все викручував

«баранку» «полуторки» – теж нові, дуже цікаві Миколі слова. Та й взагалі його довго все цікавило. І постійні, хоч і неквапливі, зміни за вікном тісної гримотливої кабіни, де він тулився на вже замлілих материних колінах. І блискучі скельця та рухливі стрілочки з боку водія, особливо одна, більша, яка то дряпалася вгору, то безсило падала майже до нуля – цифри Микола знав уже майже всі.

Надто грубий важіль, який часто шарпав водій, заставляючи маму тулитися до дверцят, викликав у малого наполегливий інтерес. Дуже кортіло й самому посмикати. Він вже й намірився було, коли дядько відволікся, весь подавшись вперед. «Полуторка» рухалась тепер незрозумілими, неприємними ривками, і це все заважало Миколі вхопитися за чорну, лискучу «ебонітову» – він і це слово затямив – кульку. Аж дядько раптом сам міцно вчепився в неї, а машина сильно хитнулася, застрашливо нахилилась – Микола забув про важіль, вп'явся в мамину кофту – і почала кудись сповзати. Застрягла на місці, підвиваючи мотором і смикаючись. Заглухла, завмерла, незатишно перекошена. Отоді й почалася прикра для Миколи метушня дорослих, і зрештою його залишили на оцьому, протилежному узбіччі, суворо звелівши чекати. «Полуторка» тим часом майже пощезла, навпроти дуже далеко виглядав лише верх кабіни та вкутані брезентом речі з кузова. Неабияк наполоханий Микола згадав ще одне нове, щойно почуте слово – «кювет». Шморгнув носом, витягував шию – там, в кюветі, знову почав надсадно гурчати двигун. Микола глибоко зітхнув і випустив намертво досі затиснуту в кулачку таку надійну опору, стару, напівзасохлу вже лободу.

І почав долати розквашену дощами перешкоду, яка нещодавно виявилася непідвладною всім кінським силам вантажівки. Щоправда, форсував її Микола впоперек, але від цього було не легше. Масна твань вдоволено плямкала, вкотре засмоктавши його за великі, на виріст куплені гумові чобітки. Раз він вискочив ногою з чобота, встояв, але тепер багнука булькала у самій взуванці. Потім посковзнувся і дивом зумів приземлитися на руки. Ледве випростався. Хоча й поспішав, сполоснув долоні в глибокій калюжі, куди сам ледве не сповз. Витер їх, не дуже чисті, об штан-

ці, вітер носа і, замурзаний, продовжив похід. Щоб, здолавши останній рубіж, побачити, як швидко – принаймні, так видалося йому – віддаляється кюветом машина, і її чимдуж підпихають батько і мати. Микола схлипнув, кинувся навздогін – зашпортався в густій, високій траві. Впав не боляче, але забруднився ще дужче і вже зарюмсає у голос. Піднявся, подріботів далі, погано бачивши кризь сльози...

Остаточно він заспокоївся, добряче висварений і ледь не налупцьований матір'ю, коли «полупторка» вже вибралася на дещо надійніший путівець, а батько забрав його до себе на кузов, вимостивши затишне кубельце зі старезного, рудого з прозеленню кожуха. Андрій називав цю, дідівську ще, спадщину «чумаркою». Миколі не сиділося, він йорзав, ставав на коліна, щоб виткнути носа над бортом. Розгорався день, вище піднімалися темно-сизі, олов'яні, попелясті хмари – неквапно торували нікому не відомий шлях за виднокрай. Назустріч їм, мимо вантажівки, теж гуртами і теж неквапно, пливли з безвісті в безвість степові могили. «Кургани, – озвався Андрій, спіймавши зачарований погляд хлопчика. Хутко взяв за плече. – Дивись, туди глянь, ну ж бо...»

Попереду звелася яскрава райдуга, і вони мчали тепер, вся родина, Микола за кермом «Ніссана», все швидше, швидше, отією ж космічною, прямою, мов стріла, дорогою, тільки серед безмежного степу – просто під величню, тепер уже подвійну арку.

Раптово райдуга перетворилася в електричну дугу, і все пощезло в сліпучому спалаху.

... Мовляні широко відкрив очі – в них кризь незавішене звечора євровікно впритул било ранкове сонце. Повільно замружився і довго лежав так, відновлюючи по-телевізійному, кадр за кадром, побачене. Сон був напрочуд послідовним, тоді як Микола, котрому на час переїзду Мовлянів з Макіївки на Полтавщину, виповнилося заледве три роки, в звичайному житті міг пригадати хіба окремі фрагменти. Серед них, звісно ж, машину в кюветі і напружені спини батька й матері. Болото під ногами, так... Жестом тодішнього хлопчика вітер змокрілі очі – сонце витисло сльози, авжеж. Щоб уникнути нестерпних променів, тихо повернув голову, обережно підвів повіки.

І просто перед власними побачив очі чужі. Нелюдські, жовтаво-зелені, зі зміїними щілинками зіниць, вони незворушно спостерігали впритул за виразом людських отетерілих. Дуже цікавим у ці перші секунди, швидко змінюваним виразом. Таки білочка, навіть з деяким полегшенням подумав за мить Микола. Ще за мить згадав анекдот, смачно колись розказаний молодим тоді Доном. Навіть не Доном, а всього-навсього Петром Лихо-правом. «Прокидається ото дядько, з добрячого переїдку, ну, як часом ми з тобою, – оповідав комсомольський лідер. – А в нього на грудях – барсук. Якого тобі – питає, спантеличений. То барсук і пояснює, сердито – на вас, падлюк, вже білок в лісі не вистачає, довелось мені йти...»

У цілковитій відповідності зі згаданим наступної миті Мовлян нарешті відчув неабиякий тягар саме на грудях. Далі вже пішло простіше. Деякий час розглядав Панька. Попри свій звичай останнього часу лягати в ногах неспокійного уві сні господаря, кіт вмостився повністю на ньому, мало не торкаючись вусами губів Миколи. Але не муркотів, як завше. Вдивлявся напружено, мов на очній ставці. Щось йому явно не подобалось.

– Та цур тобі, – здобувся нарешті на мову Мовлян. Обережно відтрутив Панька. Той неголосно, докірливо нявкнув і подріботів на кухню. Микола сів, мабуть, надто різко. Бо легенько гойднулася стеля, нагадавши йому компанію крапельниць в криївці у Дона, поряд з Площею. Тоді були автокатастрофи, автоматні черги, спецслужби. А зараз?

Зараз він, принаймні, знав, що хотів знайти вчора, доки не став жертвою ведмежих обіймів дивана.

«Час прудкіший, аніж нам іноді видається, – читав уже незабаром. – А власне часи минають швидше, ніж ми. І я не вбачаю в цьому доконаному факті нічого лихого. Оскільки людина – так вже їй попустив Бог – є мірилом всіх речей, їй і насправді варто залишатися дещо сталішою в навколишній метушні.

І ще одне рідкісне благо дозволив нам Господь. Виявляється, смертна людина здатна вловити й утримати, дуже надовго, клаптик чи й ціле полотно безсмертного часу. Пастка для нього плететься розумною рукою на папері – навіть зжовклому, грубо-

му, пошарпаному. Але описаному фрагменту часу вже звідти не вирватися. І тепер не ми чекаємо на ту чи іншу миттєвість – вона чекає на нас...»

Микола завмер, тримаючи в руках аркуші формату А4 належної щільності, списані власним, можливо, дещо кострубатішим звичного, почерком. В часи безплідної епопеї пошуку застосування своїх численних медіа-проектів він самотніми вечорами намагався відтворити бодай частку безнадійно втрачених архівів. Ніколи не мав фактографічної пам'яті. Але думку, та ще й сформульовану, теж не забував ніколи. Отаку, наприклад...

– З посіву вічних абеткових знаків починає проростати пам'ять... – це вже Микола прочитав уголос. Запис на цьому урвався. Але далі йому шпаргалка була непотрібна.

Грубезна, в цупкій обкладинці конторська книга, засіяна мереживом літер-зернят, чекала його майже півстоліття від першого запису в травні 1956 року. Так, батькова рука... «Ходив зі своєю школою на демонстрацію. Мама і Шура були вдома. Відправили листи стосовно роботи на Полтавщині».

Микола й справді знав практично напам'ять всі невеличкі тексти, вкраплені на зручному для ведення родинної бухгалтерії папері в клітинку – між акуратними звітами про отримані й втрачені гроші. Наприклад – «... зарплата. Андрій – 356,00. Шура – 266,00». Це ще старими грошима, до хрущовської реформи. А далі – «... хліб, булочки 3,00. М'ятні краплі 1,20. Огірки 4,40. Буряки 3,15. Цукор, сірники 25,00. Мило 1,90. Книжка 2,80. Цукерки 7,00...».

Вони ще й порозкошували цукерками. Можливо, й йому дали покуштувати. Щойно виповнилося два роки, ого! Особливо ж вражав Миколу запис окремим рядком – «Мандарина 2,00».

Розкіш. Делікатес в одному помаранчевому екземплярі. Звісно, для нього, Миколи.

Сидів, хитав головою. Після вчорашнього вона й справді нагадувала міксер, де спроквола бовталися мізки й продукти розпаду зажитих трунків. З тієї інфернальної суміші нагору повільно спливали заключні рядки – на них записи Андрія чомусь урвалися.

«Давнє велике село, розташоване без плану, все в зелені, на

дуже нерівній місцевості. Школа в чотирьох приміщеннях. Голівний корпус, земська школа початку століття – на підвищенні край села. На північ – великий вигін і цвинтар...».

Наступні кілька сторінок залишилися незайманими.

Цвинтар! Микола стис руками скроні. Треба було пригадати щось важливе, але вже не ставало снаги. Але й видобутого досі з глибин десь на грані підсвідомості вистачало для наступних дій.

Рвучко звівся. Нічого вже не хилиталося в залитій світлом кімнаті. Зловорожі тіні настрахано забилися якнайглибше. Микола дивився в дзеркало і чомусь був певний, що звідти до нього теж спрямовані погляди. Багато різних поглядів.

– Я дякую, що досі є живий, – сказав глухувато. – Коли лютують сатанинські сили, тамують той ненадлий буревій всі предки, призабуті ген в могилах...

Озирнувся. В одній з пляшок ще залишалося чимало. Старанно вимив прозорою рідиною руки. Решта придалася для дезінфекції унітаза.

– Так отож, – сказав зловтішно.

Ще раз уважно придивився до себе. Не без гумору подумав, що дводобовий, художній майже заріст на схудлих щоках – чи не єдина в його теперішніх обставинах чоловіча ознака. Якої треба негайно позбутися, щоб перейти від прикмет до сутності. Бути, а не видаватися.

Мовляч з величезним задоволенням виплеснув на помазок чи не подвійну порцію гелю для гоління, збив густу піну і взявся за звичний «МАК 3 турбо».

Він якраз завершив усі ці процедури і навіть полякав обличчя шматочком льоду – всіляких парфумів Микола не полюбляв – коли в двері подзвонили.

Завмер з рушником в руках.

Ніхто, крім, звісно, Олени, не знав цієї адреси. А вона якраз відала точно, що відразу після чергової зустрічі він переміщується на нову квартиру. До того ж, була крицева домовленість, що без попереднього обміну зашифрованими сигналами бачитись не можна. Що стосується взагалі ні в чому не обізнаного чоловіка, котрий за непогану плату відігравав роль «поштової скриньки»,

то він тепер йшов на будь-який контакт лише після отримання від Миколи вичерпних інструкцій. Словом, система-ніпель, як полюбляли жартувати юні велосипедисти, друзі хлоп'ячих літ Мовляна.

Акуратно повісив рушник і зробив нечутний крок до дверей. Звичайно, могла бути випадковість – від сусідів, до, скажімо, місіонерів свідків Єгови. Але Микола завжди поділяв точку зору Булгакова – чи Воланда, що майже одне й те ж. Цеглина випадково на голову не падає. Особливо, коли голова та чогось варта.

Мелодійний дзвін гонга знову проплив між різьблених на замовлення дерев'яних меблів передпокою і застряг на вищирених жовтуватих іклах опудала. Пару днів тому Микола не без поваги роздивлявся потужну голову дикого кабана, котрий, як відомо, може дати відсіч хоч і цілій зграї людських найманців – собак. Тільки ж безсилий перед точно спрямованим свинцем.

Третій мідний поклик несподівано нагадав Мовляну особібно прилаштований телефонний апарат прямого зв'язку між першим віце-президентом ЗДЕЦ та його очільником. На той момент до бідолашного шефа вже було байдуже тим, кому слід – що живий, що мертвий. З мертвим, принаймні, клопоту менше. Але ж, за всіма прикидками Мовляна, перевертням він був потрібний саме живим. Принаймні, спершу. Це вже давало деякі шанси. До того ж, хід зараз був за ним. А Микола, котрий десь років тридцять тому за виграшки виконав норматив кандидата в майстри з шахів, на цих тонкощах знався добре.

Втім, гаразд усвідомлював і те, що, коли натрапив на профі grosмейстерського рівня, така маленька перевага не рятує. Акуратно, саме наскільки треба, витягнув шухляду, де замість взуттєвих щіток лежав воронований апарат. Такий собі дірокол, тільки не для паперу. Дуже пам'ятний Джулії. Так подумки назвав її, пригадуючи якомсь чартерний рейс Задралівка – Київ. Ніби залишаючи в минулому колишню Юлю, разом з її шоферюгою.

Четвертий дзвінок прозвучав якомсь надірвано, тоскно, мідь немов схлипнула. Микола, несподівано навіть для себе, зреагував на гонг, наче завсідник рингу. Працювала ота його інтуїція. Точно вибрав позицію і миттєво відчинив двері.

Замки брязнули, мов затвор середнього калібру гармати, заставивши її здригнутися. Але не зупинитися. Джулія повільно, мов сновида, проминула Мовляна і беззвучно рушила далі, в глибину апартаментів. Блідістю і тендітністю у напівтемряві передпокою першої миті могла нагадувати примару. Одначе, доки Микола закривав спершу рот, а потім броньовану стулку, Джулія опинилася вже в центрі сонячного вихору, що разом з дрібнесенькими блискітками пилу танцював посеред вітальні. Обернулася до Мовляна і виявилася істотою цілком із плоті, ледь прикритою коротесенькою сукнею. Руки й голову тримала опущеними, очі, схоже, взагалі закрила.

В дедалі гучнішій тиші серце Мовляна відважувало удари не згірш недавніх мідяних.

Він вже давно, аж прикро, наскільки давно, не був дилетантом у взаєминах зі спадкоємицями спокусниці Єви. Але й байдужим професіоналом не ставав ніколи. Мав себе швидше за любителя. Часом жагучого, іноді трохи наївного, траплялося – надзвичайно ніжного. Щоправда, в жодному з таких випадків Миколу не застукували отак зненацька. Нагло настільки, що він примудрився бовкнути:

– І чого ти сюди прийшла?..

Мозок Мовляна все ще розпачливо дослухався, що ж виплів його язик – знакову, чого й казати, фразу... Як Вона широко розчахнула очі. Неймовірного темно-синього кольору, з невловимим фіолетовим, готовий був присягнутись Микола, відблиском. Мов та просвітлена оптика, подумав безглуздо.

– Я приїхала... приїхала... – розпачливо промовила юнка. Замовкла.

Напрочуд змістовний діалог, ніби звідкись, дуже здалеку, оцінив Мовлян. Вона ж спершу спаленіла, потім зблідла. З викликом, зухвало глянула на Миколу.

– Затим і приїхала! – ляснула, мов батогом, одним-єдиним словом, яке тут доводиться переказувати трьома.

Тепер, попри весь досвід і вік, почервонів Мовлян. А далі вони тихо рушили одне до одного. Залишаючи на пухнастому багрянному килимі округлі сліди босих п'ят Миколи і майже не-

загойні, точкові рани від її провінційних каблучків-шпильок. Коли ці пунктири перетнулися, після недовгої, оскільки одягу на обох було вкрай обмаль, вовтузні впливло, що Джулія анітрохи не розуміється на вишуканому єврообладнанні ванної. Довелося проводити дедалі пізнавальніший для обох майстер-клас. Потім, ще вся в крапельках води, вона сіла з самого краю дивана, безтурботно розкинувши коліна – опуклі білі сіднички ясно виділялися на темному шкірядному тлі. Микола твердо став навпроти. І вона раптом, несподівано для самої себе, міцно вхопилася за дуже тверді, худорляві м'язи його стегон. Микола мовчки дивився згори на дедалі розгойданіші хвилі її волосся.

... Ще дуже нескоро, але Джулія таки задрімала на тому ж таки дивані, навідсіч відмовившись вкриватися навіть простирадлом. Було й справді по-літньому спекотно. Микола примостився за столом з ноутбуком, переходив з сайту на сайт, дедалі жорсткіше шпетив себе за втрачені дні. Час від часу поглядав на сонну юнку. Усміхнувся раптом, подумавши, як би оцінив таку натуру Тадейович. Це тобі, діду, не сало з прорістю квецяти.

Втім, недовзі його вже настільки заплутала інтернет-павутина, що відволікти зміг лише Панько зі своїм надзвичайно сумлінним ставленням до ролі співавтора. Але відсутність традиційних ручки і паперу kota спантеличувала. Коли ж отримав легенького щигля в писк після чергової спроби пройтися лапами по клавіатурі, охолов до творчості остаточно. Презирливо нявкнув, безшумно сплигнув додолу. І, мов так і завше було, невимушено примостився поряд з дівчиною. Солодко замуракотів.

– Треба ж, перекинчик нещасний... – не без подиву пробурмотів Мовлян. В усі часи Панько, якщо вже випадало йому бути третім зайвим, на більшість його відвідувачок просто шипів. Мало не довівши якось до сліз одну й так розхвильовану молоду особу. В кращому разі статечно чвалав з кімнати, нервово посмикуючи хвостом. Та щоб отак... Мовлян здвигнув подивовано плечем. Але заглибитися в філософські розумування стосовно енергетичної близькості, скажімо, жіночої аури до екстремагнітних резонансів психіки кішок не дозволяв монітор, де нуртували потоки інформації. Доволі каламутні потоки. Десь так давненько Микола з

властивою йому образністю зреагував на докори доньки. Та годинами чатувала в Інтернеті і свій юний максималізм намагалася накинути батьку. Той, зрештою, меланхолійно поцікавився, яка, на її думку, різниця між водогоном і каналізацією. Та дуже проста – порушив сам спантеличену мовчанку. В каналізацію, рано чи пізно, потрапляє все те, що несе водогін. Але є там і багато іншого, не дуже апетитного. Отож традиційним ЗМІ, передусім, друкованим, він, Мовлян, відводить роль водогону. Щоправда, неабияк зношеного і з геть забитими фільтрами. А от аналог останнього рубежу асенізаторів... Донька пирхнула і довго на цю тему не забалакувала.

Миколі несподівано дійшло, звідки взялася ця згадка. Легенький дівочий подих... Джулія вже з годину стояла за його спиною і зачаровано стежила за маніпуляціями Мовляна, котрі, немов з волі факіра, викликали на екран нові й нові тексти та картинки. Як на те, стався незрозумілий збій. Заключило, коли по-їхньому. В таких випадках Микола завжди нервувався трохи більше, ніж слід. І зараз теж ніяк не вдавалося повернути потрібну табличку.

– Постій, – озвалася несподівано Джулія. Мовлян отетерів, коли вона почала акуратно цокати нігтиками по клавішах. Ворухнула «мишкою». – Ти ж це шукав?

Так, знайшла саме те... А як вона тебе розшукала, йолопе, – з величезним запізненням сяйнуло Мовляну. Дуже повільно, ніби поряд з коброю, повернув голову і побачив просто перед собою величезні, вже швидше чорні, аніж сині, очі з невідчутним майже фіолетовим відсвітом.

Приблизно так може дивитися сама Безодня – була остання квота думка Мовляна.

3

Коли надто довго вдивлятися в Безодню, то вона рано чи пізно зверне увагу й на тебе. Валентин, щоправда, прикував себе поглядом всього-навсього до телефону. Тривіальної, загалом, речі для генеральської робітні, де слухавок найсучасніших моделей стриміло достобіса. Але саме той апарат вивершувався над іншими як занадто монументальним виглядом, так і чітко ви-

діленим золотим державним тризубом замість набірної панелі. З'язок він забезпечував лише односторонній, надзахищений, з достойниками, які зуміли постати крутіше самих Пагорбів. Міг користуватися суперзасекреченими можливостями стратегічної установки, скажімо, той, хто нині слугував народу як не перша, але й не друга особа в державі, коли послуговуватися крилатим висловом відомого комуніста-капіталіста. Єдине, що твердо пригадав начальник оперативного управління ДПА за той короткий час, що відвів собі для зосередження, – доступ до телефона, який, власне, випадково, не за рангом, залишився в його кабінеті, мало чи не менше посадовців, ніж пальців на його правиці.

Котра нарешті повільно потяглася до трубки. Теж старомодно дещо оформлена, з броньовано-товстим, різуче відмінним від звичайного з'єднувального проводу, кільцями згорнутим кабелем, вона раптово нагадала Кучинському готову до кидка гадюку. Веселенька компанія, – спрацював у Валентина рятівний, хоча й дуже темних тонів, гумор. Бо ненабагато безпечнішим від отруйного плазуна виглядав шанований генеральський гість.

Олесь Анджеєвський, він же Права Рука добре знаного Валентину Дона, скулившись на дивані, пантрував за кожним рухом супротивника. Рухом лицьових м'язів у тому числі. Втім, міміка генерала засвідчувала хіба цілковиту певність у собі. Недарма ж Валентин ще на зорі карколомної кар'єри навіть взяв кілька уроків у легендарного Леоніда Отрюха.

Вже згаданий бос Правої Руки, Дон, теж в бутність свою просто Петром Лихоправом, акторському мистецтву навчався не епізодично, а протягом багатьох років комсомольсько-партійних апаратних інтриг. Тому в найгостріші моменти свого життєвого сходження, слід визнати, набагато заплутанішого, ніж у Валентина, вмів зберігати спокій. Не згірш тієї анаконди, котра нещодавно заковтнула необачного каймана. Попередньо придушивши зубату рептилію в ніжних, коаліційних майже, обіймах. Тож Брокер, терміново викликаний до кабінету з картинами майстрів доби Відродження за кілька хвилин до доленосного дзвінка, вже з порога відчув неабиякий дискомфорт. Добре знавши манери Дона – який саме вів напружені перемови і, далеко від свого звичаю,

не звернув на прибулого жодної уваги – Брокер одразу помітив лихі ознаки. Обличчя, грубо витесане з шляхетно-жовтавого античного мармуру, зараз набуло відтінку банального червонястого граніту. Та й фрази, які час від часу карбував Дон, вказували на явно нештатну ситуацію.

– Та що ти мені торочиш – вертикаль влади, вертикаль влади... Затям, між іншим – палю для катованих теж завжди встановлювали якнайретельніше вертикально!

Гримасу, яку спостеріг цієї миті мимовільний слухач, можна було трактувати по-різному. В тому числі, – зимно пересмикнув лопатками Брокер, – і як вираз обличчя людини, для якої цю саму палю вже почали неспішно загострювати.

Схаменувся, що виявляти свій інтерес, а тим більше розуміння стосовно розмови просто-напросто небезпечно. З підкресленою недбалістю відступив трохи вбік і почав розглядати поповнення живописної колекції. Не без подиву зазначив, що цього разу господар помітно відійшов від добре вже засвоєних Брокером критеріїв. Вони ж засади, вони ж підстави, – пошкілював трохи, згадавши недавно напівжартівливу суперечку з давно знайомими митниками. Звик, що Дон завжди віддає перевагу західноєвропейській старовині. Аж раптово – явно український автор кінця минулого тисячоліття.

– ... Авжеж, тремчу весь – цілий УБОЗ! – не зміг абстрагуватися Брокер від незвично емоційного вигуку. Мимоволі озирнувся і полегшено перевів подих. Напівприречену гримасу Дон замінив саркастичною посмішкою.

– А хоч знаєш, як це насправді розшифровується? – в'їдливо поспитав Дон в аж надто зятого, прикинув підлеглий, опонента. – Управління безпосередньої організації злочинців. Отак...

Дещо спокійніше, притишено продовжив розмову. Брокер знову повернувся до картини, яка вабила своєю безпосередністю. Свіжісіньке сало, закіптявлений горщик, заткнута кукурудзяним качаном сивувата сулія і зеленкуваті добротні, схоже, щойно наляті гранчаки... Мимоволі ковтнув слину. А ще ж і тьяне, розсипом, золото цибулі, домашній житній краєць...

– Маємо зближувати позиції? З отими?.. – знову увірвався,

зовсім з іншого світу, голос Дона. Брокер втішено відстежив, що тепер він нарешті набуває звичної переконливості снігової лавини. І справді крижаним холодом війнуло, коли Дон пояснив майже лагідно:

– Коли заводимо теревені про зближення, не варто забувати, що ця стадія відносин притаманна і дружбі кролика з удавом.

Брокер мимоволі кивнув, схвалюючи. Продовжував роздивлятися картину, професійно зацікавившись підписом. Сам неабиякий знавець, бачив його уперше. Примружився. Хто ж це? «Бр...». Щось на кшталт «Бред...» Маячня, їй право. Але ж симпатична робота...

– Таж я сказав, – завершив після тривалого, терплячого вислуховування співрозмовника Дон. Інтонація, котра колись залишалася малозрозумілою Мовляну, найближчим співробітникам була аж надто добре znana. Як і рубаний жест покладання трубки. Ніби пора й звикнути, але вже вкотре Брокер відчув між лопатками знайомий протяг. Який лише посилювався, коли Дон уважно глянув на нього.

Коли прогорає гаразд масив вугілля, над тліючим глибинним жаром починають з'являтися пекельно розпечені сині вогні. Саме вони й досі ховалися в запалих очницях Лихоправа. Але Брокер відчув уже мало не морозну імлу в повітрі кабінету, отримавши команду:

– За тобою – прикриття Пілота.

Це означало аж надто багато. Смертельну небезпеку передусім, і не тільки для виконавців. Яким Брокер, не гаючись, видав кілька умовних, недоступних розкодуванню, безневинних зовні СМС-сигналів. І дивився на Дона, чекавши наступного. Точніше, невідворотного. А той, довгенько длубавшись, розчинив замаскований в стіні сейф і витяг звідти невеличкий, схожий, як не смішно, на допотопну мобілку десь так початку 90-х, апарат. Тільки за ним зміївся товстелезний, в металізованому облплетенні кабель.

– Закрий, будь ласка, вуха, – люб'язно, швидше ніжно, сказав Дон. Брокер непорозуміло кліпнув. Тоді, гіпнотизований синіми вогнями, слухняно, глибоко застромив пальці в обидва фізіологічних отвори, таких небезпечних часом для їх власника. Оскільки

очі заплющити не веліли, побачив схвальний кивок. А далі став свідком, але суто візуальним, двох коротких розмов, які провів Дон завдяки цілковито невідомій Брокеру системі зв'язку. І вже звернувся до нього.

– ... видай нульову готовність безконтактній бригаді, – з невеличким, швидше психологічним, запізненням почув Брокер, коли в онімілому ненадовго фільмі для нього знову увімкнули звук. Автоматично відіслав з мобільника розпорядження. Заворожено простежив, як Дон виходить з-за столу і наближається впритул. Важка рука обхопила за плечі. Видалося, що Дон не стільки обіймає, скільки спирається.

– Зацікавився, бачу, натюрмортом? – зробив вигляд, ніби не помічає ошелешеності підлеглого. – Справжній фурор недавно викликав у Канаді цей земляк нашого двічі покійника. Там і французи спохопилися. Аукціони, камери, галас... А воно, одоробло, не те, щоб мови знати – балакати не вміє з людьми. Питають, приміром, – хто для вас є вершинами живопису? А цей, Тадейович, в прямому ефірі – «ну, татари, татарйо!» Йому, спантеличено – які ж татари, мо', зросійщені? – «Вот, кримські татари!» Це в нього, виявляється, примовка така. Сенсація вже назривала, скандальна, почали в інтернеті йому духовних предтеч шукати на півострові, де за всю історію свинину хіба наші запорожці їли, а потім окупанти... Добре, була з цим дідом ота мовлянова дівка, швидко все перетворила на інтригу. Так і так, козак Мамай, національний український герой, парсуна класична – а хто він, вибачайте, з етнічного погляду? Нащадок того самого темника, з яким Дмитро Донський, захищаючи інтереси Тохтамиша, розбивався на полі Куликовому! А відтак наш граф – бачиш, на той час ще й документи впливли, можливо, що й сфальшовані, але ж!.. – наш граф, нащадок Мусіна-Пушкіна, втілює в своїх роботах нерозривні, завдяки салу, зв'язки братніх народів... Тут вже сенсація гримнула на повний зріст. Головне, Тадейовича ні до яких ЗМІ вже не допускали, Микола постарався. Журнал «Плейбой» лікті гриз, бо розійшлася чутка, що в свої сімдесят з чималим гаком дід ще ого-го, і то з дуже нестандартним контингентом...

Падлюки, словом, – з почуттям закінчив мистецтвознавчий

екскурс Лихоправ. – Це все мені парою нулів після стартової цифри обійшлося...

Жорстка рука, що досі спочивала на плечі Брокера, на мить перетворилася в лещата. А потім зісковзнула і зробила заспокійливий змах.

– Ще маємо трохи часу, – сказав Дон. – Особливо, доки той тухтій оговтається... Але й не дуже багато. Тому – давай – конкретно...

Брокер так ніколи й не дізнався, кого тримав за тухтія Дон. Але, однозначно, не Валентина. Який зрештою зняв доленосну слухавку.

Права Рука мав тішитися зі своїх фізіогномічних спостережень. Обличчя Кучинського якимсь одномоментно змарніло і відчутно зблідло.

Зрештою, він був офіцер. Не в сучасному, корумпованому зверху донизу і водночас запобігливому розумінні. Все життя, сільський хлопець з непевними ознаками руського загонового шляхетства, хоча б за прізвищем, Кучинський створював себе офіцером згідно старовинних непохитних уявлень. Державна людина, не більше й не менше. Звісно, Валентин гаразд розумів, що в державі, якій він служить, можливе майже все. І теза Мовляна, спрожого висловлена в кабіні «Газелі», стосовно відсутності в Україні питань і наявності лише відповідних тарифів, для Валентина вже давно була не одноразовим журналістським осяянням, а постійно діючим керівництвом до дій. Він просто намагався виставити для певних руйнівних корпорацій такі цінники, щоб їх діяльність стала наперед неприйнятною.

Нерентабельною, коли вже мовою їх справді високофахових бухгалтерів. Минуло всього кілька обігів секундної стрілки завжди замкненим для неї колом, як він гадав, що дечого серйозного в цій справі добився.

Доки не почув зі слухавки апарата стратегічного зв'язку, можливо, підсвідомо стилізованої невідомим дизайнером під кlobук кобри, голос Дона. Жорсткий, гримкотливий, украй знайомий. Але й новий. Немов людською мовою озвався раптом високогірний каменепад.

Справа полягала навіть не в змісті сказаного, доволі толерантному, як на Дона. Сам факт невимушеної з'яви олігарха, коли вже користуватися цим евфемізмом замість міжнародно визнаного «капо ді мафіозо», в одній з найважливіших стратегічних систем державної безпеки – Валентина просто приголомшив. Цей момент і зафіксував, не без зловтіхи, Олесь Анджеєвський. Хоча, на відміну від генерала, поняття навіть не мав, хто і про що каже.

– Привіт, Валентине, – пролунало з недосяжних, як цілком реально оцінював всього-навсього генерал-майор, висот. – Нессибля... – було додано після деякої паузи. Кучинському був відомий цей ритуальний термін, і відтак начальник найважливішого, коли чесно, управління ДПА продовжував німувати. Доки не почув деякий конструктив.

– Цей... мій... так ні про що і не домовився?

– Та й не міг, – сковтнувши згірклу слину, озвався Валентин.

– Напевне, що й так, – напрочуд спокійно зреагував Дон. – Гаразд. Слухай сюди. З твоїми... чи там миколиними... витівками навколо байстрюків Феміди... розберусь сам.

– Розберусь, – притиснув голосом Дон. Так, що Валентину стало дещо зле. Хотів щось сказати, але вчасно згадав один з заповітів Корлеоне.

– Але це, на сьогодні, минуще й смішне, – продовжував наважувати голосом Дон. – Маленьке особисте прохання... Хвилин за п'ятнадцять мого недолугого перемовника має забрати вертоліт. Чи гвинтокрил, або ж гелікоптер... Та не «Чорна акула», не лякайся. Він підхопить Олесья з вашого даху, плоскої ділянки – всі характеристики підходять. Твоя справа – вивести його нагору і заспокоїти охорону. Тобі вже видніше, як. Вибачай, але час квапить – той, що саме настав...

– Це зробити неважко, – відгукнувся, не дуже швидко, Валентин. – Чим далі, тим швидше... А ти що, – прорізалося в голосі щось живе, – і насправді цих... отих... кидаєш напризволяще?

Якби Кучинський більш тісно, на кшталт того ж Брокера, співпрацював з Доном, його б налякала тривала мовчанка в слухавці.

– Я нікого й ніколи не кидаю, – важкувато відповів Дон. – І

напривольяще – теж... Невдовзі ти це зрозумієш. А зараз дай у вуха цьому сопляку.

Кучинський добросовісно впорався з пропонованим завданням. І хоч трохи полегшив свої терзання, поспостерігавши, як вибалушилися очі Правої Руки. Технічні аспекти були простішими. Невелика, на двох, дюралева бабка зависла, навіть не стала торкатися, над застиглими бітумними калюжами даху, отримати який прагнули всі підприємці. Зовсім не у виконробівському розумінні. Хоча тепер Права Рука, втягнутий в кабінку потужним зусиллям Пілота, міг похвалитися, що бачив це все... згори. Прикриваючись обома руками від шаленого потоку повітря, Валентин простежив, як сьогоднішній кошмар переміщується до Борисполя.

Але це йому лише здавалося.

Повернувшись до власного кабінету, котрий зараз видавався не стільки передовим командним пунктом, скільки більш-менш надійним бомбосховищем, Валентин переоцінив побутове визначення, яке сам собі і пригадав: «Весь вичавлений...» Сучасні бізнес-преси набагато потужніші й технологічніші, ніж в застарілих уявленнях навіть не битих в тім'я генералів.

Новий гримкий дзвінок спецтелефона Валентин саме так і сприйняв. Немов удар по голові. Не мавши жодного сумніву стосовно абонента, процідив крізь зуби:

– Та що ж іще неясно?

Після глибокої паузи почув неймовірно знайомий голос.

– Любий друже... – в запалій раптово тиші Кучинський відчув добре ним колись відстежений жест артистичних доволі рук. Ніби намагався змахнути крилами напівпаралізований чи там з надмірностями переогодований, вільний колись, дуже давно, птах. На це, дедалі безпорадніше, сіпання Валентин вже не міг останнім часом дивитися. Але слухати Верховного Головнокомандувача генерал Кучинський був зобов'язаний.

Отож і перепускав потроху повз вуха мало не півгодинну промову стосовно жодним чином не позначених ворогів національної ідеї, мистецького Арсеналу, розбудови історичної столиці Гетьманщини Батурина. Дійшло й до витівок тамтешніх розкрадачів,

такого собі Бабіва зокрема. Кучинський, вже перебуваючи на цей момент в певному гіпнотичному трансі, відчув кволий професійний порух. Хоч щось близьке до справи, суттєвіше аби...

Конкретика наступної фрази поцілила, на відміну від початку спілкування, просто в лоб.

– Виходячи з цього, керуючись вищими інтересами держави...
– Кучинський набрав у груди повітря, чекаючи нового словесного потоку. – Я підписав Указ про призначення вас, пане Валентине, головою Державної податкової адміністрації.

Призапасена порція кисню дуже й дуже придалася. Бо подих людині, яка на шляху від сержанта до генерала не перескочила жодної сходинки, заціпило ґрунтовно. Коли ж Кучинський дещо оговтався і спробував реагувати, наступна фраза лідера Майдану влучила просто в сонячне сплетіння.

На відміну від свого друга Мовляна, Валентин не так уже й страждав від надміру уяви. Вона в нього була, швидше, прагматичною. Але, почувши чергову тезу, генерал відчув себе знову шестирічним хлоп'яком. Який, поставлений у ворота, як найменший, мужньо намагається спіймати справжній футбольний м'яч, вкотре позшиваний старшими хлопцями з грубесних, давно задерев'янілих, але й доти жваво лупцьованих латок. І той ребристо-горбатий твердесний снаряд влітає просто-таки під груди. Болісно забивши подих.

– Але... бачте... щоб оприлюднити цей Указ... Я повинен мати гарантію... що нині діючий очільник вашої організації... ізольований. Бо інакше він зможе вдатися до небезпечних для держави дій.

Кучинський сидів, чітко тримаючи зміну голову спецтелефона на дистанції гарантованого укусу. Тобто, сприйняття почутого. Але сприйняти почуте, вибачайте за тавтологію, він геть не міг.

– Я чекаю на відповідь, генерал-лейтенанте! – почув невдовзі несподівано різке.

– Та я ж генерал-майор... – безглуздо, слід визнати, доповів Валентин.

– Так от, генерале-полковнику, – почув раптово стомлений голос. – У вас півтори години, щоб врятувати нашу фінансову

систему. Я... я не встигаю. Спецчастини внутрішніх військ отримали наказ, але їх пересування дуже помітне і тому можливе лише в звичайному, не форсованому режимі. Це надто пізно.

– А інші?.. – за все життя Валентин не вставляв стільки безглузких реплік, як в останні хвилини. Вчасно заткнувся.

– Я радий, що ви розумієте... генерале армії. За годину й двадцять хвилин. А потім ви ніхто і звати вас ніяк. Нагадаю, легітимність Указу настає відразу після ізоляції...

Валентин уже забув, коли чув у трубці короткі гудки не з власної ініціативи. Якщо трубка мовчить, то в неї можна, принаймні, дивитись. Що й робив, доволі тупо, Валентин. Мавши глибокі й суто специфічні знання стосовно завдання, яке щойно виповзло зі змієподібної слухавки, він гаразд розумів, що це навіть не десять кроків назустріч людям. Які ніхто й не збирався робити. Швидше, десять кроків у різні боки. Головне, водночас. Краєм ока машинально відстежував, як безпорадно, маленькими скутими порухами тицяється секундна стрілка в пошуках прориву з рокованого кола.

Коли її зусилля ,вороже зустрінути всіма дванадцятьма незворушно-посадковими золотими знаками циферблату, вкотре почалися спочатку, генерал знову почув наполегливий дзвінок. Не без подиву зазначив, що метал владного тризубого символу на спецпараті цілковито співпадає за походженням з тими ж непохитно-пихатими обмеженнями на шляху невтомного борця з часом. Точніше, борчині – коли враховувати, що стрілка таки ж вона – майнуло в тьмяніючій уже свідомості Кучинського. Котра, однак ж, слухняно фіксувала, як рука, ніби маніпулятор біоробота, чітко підносить злочасний клубок кобри до потрібної, з точки зору акустики, точки.

Генерал відкрив було рота, щоб пояснити – наскільки ясна йому вся безнадійність ситуації, глибинні корені якої він майже встиг прорахувати. За мить мусив визнати, що друга помилка протягом настільки короткого часового відтинку – це вже забагато для його відповідальної посади. Яку, не виключено, таки доведеться змінити. Щоправда, невідомо, куди ж виведе оця владна вертикаль. На відміну від образних уявлень Дона, для

Валентина вона в цей момент асоціювалася швидше зі штопором. Авіаційним. Дуже крутим.

І єдиним орієнтиром льотчику, загнаному в роль камікадзе, для якого вже й сама земля виявилася загрозово перехнябленою і норовила помінятися місцем з небом, став незворушний голос такого собі диспетчера. Котрий вже відправив за дуже ризикованим маршрутом свою Правицю і намічав не менш складний пілотаж, вищий у всіх відношеннях, для Валентина.

– Знову слухай сюди... – почув він наростаючий гуркіт снігової лавини, яка найбільше тішиться, домчавши точки повної незворотності. – Цей... гм... вже підписав. І підпису не відкличе. Подбали, нах-нах... А тобі зараз треба негайно провести крізь охорону викликаних на допит до твоїх слідаків трьох добросовісних, але трохи забудькуватих підприємців. Жодного металобрухту в них немає – несибля...

Кучинський, попри всю напругу, болісно поморщився через цю вульгарність. Але, згадавши цілу низку нюансів у системі охорони, ті ж самі рамки-детектори, порозуміло кивнув.

Спохопившись, уточнив час. Потрібний йому, щоб виправити пропускні папери. Переконався вже, що для людей Лихоправа темпоральних проблем не існує.

– Тільки щоб комар носа... – зайве зовсім нагадав Дон. Теж, схоже, давалося взнаки тривале напруження, бо таку репліку за інших обставин Валентин визнав би за цілковито безтактну. А за тих, що склалися, хутко й мовчки зняв зі спецзахищеної електронної пошти дані і викликав – дещо недбалішим, ніж завше, тоном – керівника бюро перепусток.

– Потрапили ці пацани, – сказав невимушено, демонструючи добре знану лише в «дуже обмежених колах» невідпорну по-смішку. – Бери список...

Той містив з десятка півтора керівників цілком реальних фірм.

– Йдуть здаватися моїм хлопцям... – пояснив Кучинський. – Але деяких трохи помаринуємо. Хай визріють. Так... Так... Ага. Оцих двох... і цього теж... Якраз негайно. Те, що треба.

– Вибачайте, – дещо розгубився досвідчений вельми виконавець. – В нас же так не заведено... Заявку оформити, те, се...

Час треба, знаєте ж...

На віртуальному годиннику зворотного відліку, котрий пульсував тої миті в підсвідомості Валентина, залишалось вже менше години. Він легенько позіхнув, делікатно прикрившись долонею.

– Та я б і сам їх – до дідька... Але, – глянув значливо, – час, то є гроші. Ви ж людина тямуща...

Анітрохи не підлеглий генералу чиновник заворожено дивився на палець, ніби ненароком спрямований вгору. Чітко паралельно вертикалі влади.

– Ну, за годинку, сподіваюсь, встигнемо, – сказав обачно, вичікувально.

Цікаво, що б він спромігся вимовити, якби принаймні увявити був здатен ту шеренгу нулів – помислив генерал.

– Ми ж... спільну... справу робимо, – видав певну вербальну квитанцію. – Що, власне, длатися? За хвилин тридцять хай і приходять. У моїх вовкодавів вже слина капас.

Після короткого обміну поглядами чиновник слухняно кивнув.

Отак і вийшло – а точніше, що зайшли. По одному, звісно. Троє дуже пересічних з вигляду, середнього віку чоловіків, дрібнуватих на тлі здоровезних чатових. Прапорщики, мавши неабиякий досвід, дещо зневажливо глянули на достатньо пристойні, навіть дорогі, але ж зовсім не від Бріоні чи там Кардена, костюми підслідних. А також на залишені, згідно приписів, при варті непоказні мобільники далеко не престижних моделей. Лінькувато, боковим зором, провели до ліфтів чергову порцію жертвних овечок. Які ще й нудно уточнювали, що там за поверх та куди повертати. Ніби не вказано було чітко в бездоганно, як завжди, оформлених паперах.

Саме туди, куди було чорним по білому вказано, всі троє і вирушили на очах випадкових, чи й не зовсім, як воно буває у подібних конторах, спостерігальників. Але жоден з останніх не завважив, як зовсім не свята трійця опинилася в одному-єдиному кабінеті. На те вона й була безконтактна бригада, виплекана Доном задля уникнення, передусім, вогневих дотикань з опонентами. Яюсь же обходилися без неминуче вираховуваних стволів ті самі японські ніндзя. Чи, приміром, фанатичні асасини... Напівмістичні,

примарно-всюдисущі.

Втім, нічого фантомно-містичного генерал-майор не вдрів. Коли його по-рисячому напорошені вуха вловили ледь чутний шерех дверей, а очі, відірвавшись від комп'ютера, взяли в кадр конкретних пацанів. Які, судячи з усього, критичний пацанячий вік доволі успішно пережили. Відтак добре знали ціну доданого, а ще частіше відібраного часу. А відбирається він якраз безповоротно, – дуже вчасно зауважив сам собі Валентин. І таки згаяв мало не хвилину, розглядаючи посталі перед ним маловиразні обличчя.

Бачив, звісно, не їх. «На ліце часов в уси закрутілись стрелкі...» Валентину вперше житті спало на думку, що, оскільки стрілки рухаються циферблатом наввипередки, то в певні, а не всіма передбачувані, моменти утворюють справдешні ножиці. Котрі відтинають щоразу, обчиржують той шмат шагреневої шкіри буття, який у нас все ще лишився.

Вмонтований в підкірці хронометр подавав дедалі тривожніші сигнали. Бар'єр, що відділяв від вирішального моменту, стрімко витончувався, мов пластівець льоду в окропі. Але сам Валентин зберігав крижаний спокій. Немов коли ще сержант Кучинський стояв у підземному переході метро, сам-один відстежуючи промовисте наближення бандюків. І водночас, краєм ока – неймовірно уповільнення руху найметкішої стрілки на дешевезному китайському будильнику з ближнього торговельного лотка. «Приймай рішення, сержанте», – почув підсвідомо свій тодішній, ще зовсім юначий, голос.

Приймайте рішення, генерале... армії?

* * *

Жодних рішень. Навіть стосовно сорту мартіні. Так визначилася саме тієї миті Олена. Недбало кинула офіціанту: «На ваш розсуд», – і сиділа далі в малозалюдненому ресторані п'ятизіркового готелю, на терасі, яку чи не впритул облягав незрівнянний ультрамарин Середземного моря. Колиска цивілізації, – довелося запасти на штамп, зужитий ще відомою сталінською проституткою Олексієм Толстим. Чий блискучий талант, особливо до творчості на задані теми типу оборони Царицина, не могла, як журналістка,

належно не поціновувати. Вона й себе спершу відчула нібито дівчинкою за викликом, коли могутній міжнародний медіа-холдинг запросив на малозрозумілий семінар з обміну досвідом стосовно висвітлення подій на постсовковому просторі. Слабке пручання відносно невчасності виїзду з неабияк розпеченого чутками Києва було придушене самим генеральним менеджером. Олена ковтнула мартіні і побачила образ, який схвалив би навіть вимогливий Мовлян. Десь таку заклопотану власними щебетаннями пташку, яку запопав до паші дехто з родини котячих. І несе кудись, а там, можливо, випустить. Хіба, що зовсім не виключено, може й трохи, ледь-ледь, міцніше стиснути щелепи.

Олена зробила повніший ковток.

Дурепою їй, звісно, і раніше траплялося бувати, особливо у взаєминах з Надією. Але нинішня ситуація виглядала такою безневинною... Доки не переконалася, що низка занять, доповідей, майстер-класів з достатньо професійними, хоча й маловідомими їй колегами, супроводжується не тільки навчальним відеорядом.

Олена поставила на столик дивним чином спорожнілий келих і дещо енергійніше, ніж спершу, пошукала очима гарсона. Чи як їх там саме тут?..

Бог з ними, високооплачуваними студіями. Дуже швидко Олена вирахувала, що не має жодної змоги виїхати десь трохи далі певного периметру. Починалося невеличкою морською прогулянкою з відвіданням старовинних архітектурних пам'яток, острова-держави, де химерно переплелися відлуння хрестових походів і не менш ненадлих виправ Сулеймана Пишного. Ані проти заповзятливих хрестоносців, ані середньовічного лідера ісламського світу Олена не мала нічого особисто. Але вже на виході з'ясувалося, що в капітана невеличкою ошатного теплохода не все гаразд з ліцензійними паперами. Спантичений вираз обличчя досвідченого морського перевізника, як і закам'янілі фізії портових чиновників, Олена запам'ятала.

А далі сталися ще деякі прикросці, починаючи від поламки орендованого авто і завершуючи відміною саме в день придбання квитка єдиного місцевого авіарейсу до регіонального центру. Олена добре засвоїла правило репортерів і спецслужб.

Якщо співпадінь більше двох, то це вже ніякі не співпадіння. Залишалося думати. Дратувало, одначе, що й друга порція мартіні виявилася якоюсь швидкоплинною. Олена, дивуючись сама собі, замовила ,всупереч всьому, текілу. Потішилася з деякої ошелешеності прислуги.

Вона ще не підозрювала про головне співпадіння, котре невідомим їй досі чином могло звести нанівець попередні. Олесь Аджеевський ніколи в житті не вживав спиртного і, само собою, не палив. До бару зайшов, бо чекав умовного дзвінка стосовно прибуття швейцарського кур'єра. Обмінятися кількома словами, навіть безневинного змісту, завжди краще в деякій метушні, властивій подібним закладам, аніж приглядаючись до закутків хай і шикарних, але напханих невідомо чим апартаментів.

Найважливіші справи ніколи не вирішуються в надрах офісів. Навіть Ленін з Парвусом стрічалися в пересічних кав'ярнях. Чим це скінчилося для трьох світових імперій тієї доби, не знають хіба надто ледачі.

Права Рука пошкодував, що людності тут дещо замало. Зробив замовлення, яке мало втішило персонал. Про всяк випадок, хоча готель і всі його ключові точки ретельно промоніторила група супроводу – перед тим, як вшитись і не привертати нічиєї уваги – зиркнув довкола. Нічого особливого – підтвердив сам собі Олесь.

А тоді побачив майже навпроти Олену. Та, не звертаючи уваги на постать за сусіднім столиком, занурилася в ритуал класичного споживання текіли з сіллю та лимонним соком. Права Рука несподівано заціпенів.

Цей вільний вигин руки, мов лебединої шиї. Граційний рух всього тіла, хай і не до нього – до скляної боеголовки. Ефективної, судячи з усього – вже розширені дещо очі незнайомки сповільнено, але міцно взяли в приціл Олеся.

Погляди зустрілися.

Це був неймовірний сонячний спалах, що вмить затьмарив і вибагливий інтер'єр, і навіть весь могутній, живий, просолений обшир Середземномор'я. І висвітлив у пам'яті Анджеевського зовсім інше, далеке, давно загублене в повсякденній, цілодобовій, власне, метушні...

Дедалі густіюча, настояна спека з присмаком живиці облягала їх по мірі заглиблення в ліс. І щось нове, наростаюче, напружене відчував Олесь. І в собі, і в завжди жвавій, а тут все більше прихульній і ніби відстороненій Марійці.

Присів на довжелезний, вивернутий недавнім буревієм стовбур сосни. Марійка стояла впритул, дихала все частіше й глибше. Чомусь знітившись, опустив голову, і вона раптом скуйовдила жорстку потилицю. Мов яке диво, розглядав її тоненькі пальці в безглуздо грубій синтетиці неоковирних босоніжок вітчизняного виробника.

– Скинь сандалики, – сказав захрипло. Без жодного подиву, мовчки Марійка роззулася, і тепер її маленькі ступні поринали в товстий зеленкуватий мох. Олесь, відчуваючи загадкову певність, легенько піднявся долонями від опуклих литок, гладесенькими стегнами до недоречного зовсім, як йому видалося, маленького клаптика матерії. Відчув навіть несподівано затужавілими пальцями надавлений резинкою пружок на ніжному тілі, – саме тоді, коли потягнув цей клаптик вниз.

В ці коротесенькі секунди серце виривалося Олесю з грудей, і чекав він чого завгодно, ляпаса передусім. Але Марійка лише обережно переступила на місці, полегшивши його працю. Олесь сполохано підвів погляд і осягнув, що її очі міцно заплющені. Підкоряючись досі невідомій силі, вже без жодного сумніву, високо підняв поділ легенького платтячка.

І побачив просто перед собою молочно-білу смужку між втягнутим, достоту хлоп'ячим животом і засмаглими стегнами, якими вниз стікали двійко крихітних прозорих крапель. Марійка не ворухнулася і, схоже, навіть перестала дихати. Зате Олесь рухався швидко й нескінченно довго, мов у чарівному сні...

Олена, в якій високоякісний напій лише загострив професійну спостережливість, відзначила, дещо подивована, що незнайомиць нескліпно, неввічливо навіть, уперто дивиться просто їй у вічі. І сама невідь чому застигла в незручній позі. На його столику почав наполегливо озиватись мобільник. Олена, ніби осторонь, з новою крихтою подиву зафіксувала – Моцарт. Авжеж, сорок перша симфонія Вольфганга Амадея... Маестро мав би образитись на

цілковиту байдужість Анджеєвського до свого геніального твору. Втім, зробила чергову помітку Олена, мобільник і не збирався втихомиритись. Невеличкий концерт класичної музики обірвався, коли незнайомиць глибоко зітхнув – ніби з води випірнув, продовжувала свої нотатки Олена – і напрочуд точним жестом, ніби професійний шахіст-бліцвіник, натис копку.

Олесь і справді виринав з неабиякої товщі, але не води, а простору – часу. Тисячі кілометрів і десятки років, перша студентська практика в далекому-далекому селі, де йому пророкували одружитися на доярці і потроху спиватися буряківкою; перший чоловічий досвід... Час різниться від води тим, що для нас, смертних, нездоланно тече лише в одному напрямку. І Мовлян навіть висловлював якомсь фантастичну ідею, що людина старішає і гине лише тому, що намагається опиратись цьому нестримному потоку, навіть іти проти справді космічної течії. Олесю, котрий нарешті опинився на поверхні загадкової навіть для Дірака чи там Лоренца субстанції, тепер вже було не до цих роздумувань. Телефонував кур'єр.

Олена, яка вся заглибилася в спостереження, несподівано для себе ледь здригнулася. Щось незвичайне, хоча й ніким, крім неї, не помічене, відбулося всього за кілька кроків. Ніби невлівима, вражаюча навіть здаля холодом хвиля пройшла незнайомцем, і він, не змигнувши й оком, став цілковито іншою людиною. Жорсткими й вивіреними виявилися навіть незначні рухи, владними, невлівимо загрозливими – риси симпатичного, добродушного секунду тому обличчя... Олена ошелешено закліпала. Чи не з зайвої чарочки текіли отаке верзеться. Однак інтерес до незнайомця, який викликав тепер незрозумілі асоціації з... гм... ідентифікованим Борном, наприклад? – в колишнього аналітика ЗДЕЦ швидше зріс. Як воно, в цьому фільмі? Спецагент бере участь в надекстремальних подіях, втрачає пам'ять, потім її відновлює...

Олена й уявити не могла, наскільки небезпечно наблизилася до істини. Мало кому досі вдавалося відстежити ту грань, за якою зникав сором'язливий, лагідний, здатний зашарітися від лихого слова взірцевий сім'янин Олесь Анджеєвський і поставав мото-рошнуватий для ворогів Дона Права Рука.

В Олени ще залишалося трохи кактусового трунку, коли незнайомиць завершив коротку розмову. Недовго розглядав її, наче й справді намагався щось згадати. Тоді позирнув на годинник – подібні моделі вона звикла бачити під час інтерв'ю з завсідниками політтусні – і неспішно вийшов. Залишивши велику райдужну купюру на столику і наростаюче сум'яття в голові Олени. Вона ще довго сиділа в ресторані, потім блукала готельним пляжем, мало не спотикаючись об напівоголені чи й оголені зовсім, за місцевим звичаєм, тіла. Спадала задушна, гаряча п'ятьма. Дихаючи напіврозтуленим ротом, Олена нарешті дісталася до рецепції і мало не зіткнулася з незнайомцем, який саме отримував ключ.

В номері було спекно аж до млості. «Кондишен» байдикував, або, швидше, вона так і не зуміла його налаштувати. Бачити безмірно поштиву челядь не хотіла. Просто почала скидати з себе геть усе, навмання залишаючи детальки, аж до найдрібнішої, по чималій площі апартаментів. Якими тинялася, ледь заточувавшись, доки не впала горілиць на бездоганно застелене величезне ліжко.

Паморочилось не від чужого клімату чи необережно вжитої текіли. Постійно виникав дивний погляд незнайомця за сусіднім столиком, де Олена, до речі, зі своєю журналістською доскіпливістю не завважила жодного спиртного. Навіть сухого червоного, такого звичного в Середземномор'ї. Може, «травичка»? Але згадала, як рівно, впевнено заходив цей молодик у своє, дещо крутіше за новоукраїнськими поняттями, помешкання. Його, теж професійний, тільки невідомого фаху, відчужений зирк. Аж надто, відмітила Олена знову, відчужений.

Глибоко зітхнула, спробувала розслабитися. І ні з того, ні з цього – здалося – згадала останню зустріч з Миколою.

Тоді вона сиділа вільна від решток одежі і попередньої скутості. Просто перед очима побачила те, що ледь настрахано чекала. Майже дитинна радість зближення все наростала. На вершині цієї хвили Микола м'яко скерував її наступні рухи. Чутливо сприйняла спершу колінами, потім ліктями і затверділими враз пиптиками привабливу свіжість шорсткуватого лляного простирадла. Завмираючи, відчула його лагідне, але міцне й наполегливе тіло.

Нетерпляче прогнулася назустріч.

...Олена раптом виявила, що з тихим стогоном повторює той самий рух. Підвелася з колін і, струснувши головою, пішла в душув. Але твердий, пружний струмінь, ніби й незнарошне раз у раз дотикаючись найчутливіших частинок її тіла, не освіжав, а дедалі більше знетямлював. Дідусь Фройд порився, кволо подумала Олена. Не витираючись, вийшла в передпокій і деякий час стояла, заплющивши очі. А тоді, широко їх розчахнувши, впевнено вийшла в по-нічному освітлений коридор. О цій порі тут не знайшлося нікого, хто б витріщився на цілковито оголену, дуже привабливу жінку. Яка, втім, у ці хвилини теж нічого не помічала, крім табличок на дверях. Доки не побачила саме ту і почала тихо шкрябатися в двері. Мов заблукале кошеня, котре нарешті, глибоко інстинктивно, знайшло те, що шукало.

Двері не відразу відчинив Олесь. З предметів туалету мав при собі рясні пляжні труси і чималенький револьвер. Який, щоправда, відразу опустив. І зробив два кроки назад, а Олена, мов сновиди, ступила вслід. Деякий час вони невідривно дивилися в очі одне одному. А потім Олена перевела погляд і несподіваним навіть для себе точним рухом міцно і водночас ніжно вхопила те, що наполегливо, виклично постало в бавовняних нетрях трохи нижче худорлявої талії Олеся.

... Під ранок вона поверталася до себе в Його сорочці. Котра ледь прикривала як ніколи обціловані сіднички. Світло ошадливі господарі вже вимкнули, і Олена йшла простеленою повним місяцем доріжкою, не чувши під собою ніг. Бо прислухалася до ледь вловного чоловічого запаху від легенької вдяганки. Яка, однак, незвично сильно притискала розпашілі після ночі груди... Тому, впавши в ліжку, довелося порозстібати гудзики. Більше вона нічого не встигла зробити, зморена сном.

Котрий анітрохи не брав у ті куці досвітні години Олеся. Розкішна вітальня його номера менше всього, принаймні зовні, нагадувала клітку. Але він вперто, нескінченно ходив по колу, мов і справді спійманий хижак. Збагнувши зненацька, що грати, і то набагато надійніші, ніж у звіринці, давно й сумлінно вибудовував собі сам. Нудні, за графіком, як полюбляла дружина, подружні

обов'язки. Безліч домашніх клопотів, що постійно тримали в напрузі, хоч і покладені переважно на челядинців. Адже четверо діточок – це морока, не помножена на чотири, а зведена в четверту ступінь. Олесь невесело посміхнувся, згадавши оту саму задачу з фізики. А найцікавіше, що все, ним роблене, а багато в чому вже й здійснене, хоча б оті найпрестижніші, Гарвард, Йель, дипломи двох старшеньких – вважалося і дружиною, і спадкоємцями за само собою зрозуміле. Зате шалений спротив викликала у всіх його, як видавалося, необов'язковість. Постійні запізнення, а часом і пощезання з крутої волі Дона, від яких, до речі, іноді залежали не тільки добробут, а й саме життя, і не тільки Олеся – в родині сприймали з кривими посмішками. Знову наш татко загуляв, тлумачила подорослішалим діточкам дружина. За двадцять з гаком років навіть гадки не мавши, чим насправді переймається батько благополучної родини. Бо це благополуччя Олесь з дивовижною винахідливістю, відточеною на роботі в Лихоправа, завжди обставляв мало не випадковими нібито чинниками. Ось, наша фірма виграла тендер, а бонусом є можливість навчати дитину за океаном... Мало не щороку міняючи посади в різних ЗАТ і ТОВ на підставі кар'єрного зросту, а це все підтверджувалося записами в трудовій книжці, яку досі чомусь всерйоз сприймала дружина, Анджеєвський мав чимало оперативного простору. Оцю квартиру на Печерську нам надали, як службу, але з правом майбутнього викупу на пільгових умовах. Особнячок у Конча-Заспі, то всього-навсього заставне майно, яким мусили поступитися необачні партнери. А шеф дозволив пожити нашій родині. Автомобіль – звісно, службовий... Все ніби й складалося, але дружина мала ще й гнітючу та непозбавну звичку контролювати його мало не щогодини завдяки комунікаційним здобуткам людства, котрі, як відомо, мають малопередбачувані наслідки. Та грець йому, тому людству – мало не до найсерйозніших речей міг призвести один з дзвінків благовірної на мобільник Правої Руки в момент, коли... як би делікатніше... коли обставини потребували якнайповнішої тиші. Мов на тому підводному човні, що зачаївся, пеленгований звідусюди. Олесь врятував тоді ситуацію дивом. Для Дона. Залишалося наступного

дня порятувати себе. В знайомому кабінеті, де Лихоправ ще не поміняв колекцію цеглистих томів Бланка-Леніна, Бронштейна-Троцького, Джугашвілі-Сталіна на колекційні зразки живописних полотен епохи Відродження, крім господаря присутній був ще й Брокер. Цього Права Рука не чекав. Відчув на мить легеньку слабкість. Але подолав себе і спокійно, протокольно зупинився перед головним столом. Лихоправ не запросив сісти, і це був ще один недобрый знак.

– Ти в шахи граєш? – озвався Дон, коли Олесь вже вдруге облизнув пересохлі губи. Оцьому мистецтву несподіваного початку розмови Права Рука вчився в нього все життя. Дечого досяг.

– Слабенько, – відповів скромно. Хід на хід.

– Генс уна сумус, – поклав кістлявого кулака на стіл Дон. Люб’язно показуючи зжовклі міцні ікла, пояснив.

– Це латиною. Гасло світової шахової спільноти. Означає – всі ми одна сім’я.

Олесь поштиво нахилив голову.

– Всі. Ми. Одна. Сім’я, – чітко, мов армійський старшина для тугодумних, повторив Дон. Насуплено дивився на нього.

– Так. І це теж моє кредо, – твердо відповів Олесь. Дон сіпнув борлаком. А далі почув...

– Але ж маю свою сім’ю. Просто – родину...

Краєм ока Олесь бачив, як зблід Брокер. А обличчя Дона тепер нагадувало маску з обсидіану. Не кольором, а гостротою скалок, з яких тепер складалося. Цю особливість каменю Скелястих гір страшенно полюбили індіанці доколумбових часів, майстри виготовляти наконечники для стріл.

– І що ж ти отримав у своїй сім’ї, а що – від моєї? – після нестерпної вже паузи, глухувато звідався Дон. Брокер ледь повернув голову. Але Дон стомлено махнув рукою.

– Йди. Думай... Якщо є чим, – таки не стримався.

Кілька днів Права Рука був цілковито відсторонений від справ. Тоді, наче й не сталося нічого, отримав чергове карколомне завдання.

І так з року в рік. А тепер оця справа надзвичайної складності. Швейцарські рахунки.

Права Рука припинив нарешті метання по колу і впав у вигідне крісло. Він знову опинився в ролі точки докладання неймовірних сил. Самі по собі суми, які він отримав повноваження контролювати, не такі й значні. Щось там близько двох мільярдів штатівських. Але вони були заздалегідь запрограмованим ключиком, а швидше, як уже оцінював Права Рука, відмичкою до регуляторів фінансових потоків зовсім іншого масштабу. Енерготранзит, наркотрафіки, работоргівля – все награбоване, що за шахрайськими схемами виводилося з України в офшори і циркулювало потім, постійно, на кожному обороті, нарощуючи доларову масу. Найцікавіше, міркував далі Олесь, що в цих заплутаних процесах задіяна практично вся вітчизняна банківська система. Дрібненька, звісно, та ще й поглинута значною мірою зарубіжжям. Але, якщо зараз дехто намірився скинути значну частину обігу в окремо взятий басейн – а саме таку версію Права Рука вважав за найвірогіднішу – то фінансам України... як це казали в тому далекому селі?... Ага. Клямка.

Олесь, ніби вперше, почав розглядати невеликий, простуватий, в межах пристойності почовганий шкіряний дипломат. Зовсім непростою була його начинка, в якій, можливо, й зумів би розібратися самотужки Оленин комп'ютерний геній. А може, й ні. Коротше кажучи, то був спеціальної конструкції ноутбук з відповідною системою зв'язку, який давав змогу, не встаючи з цього самого крісла, поставити повноважний і завірений електронний підпис під деякими платіжними документами.

Щось схоже на ядерний кейс президентів, прикинув Олесь. Тільки той спрямовує мегатонни вибухівки, а цей... Пригадав сленг дев'яностих, коли, зокрема, польсько-китайські «човники» теж міряли бабло «тоннами». Мегатонни валюти, еге ж, хмикнув Олесь. І ще невідомо, який з цих кейсів в нині діючій цивілізації доцільніший.

Дон анітрохи не порадив би, мавши змогу придивитися до виразу, що виник на обличчі його Правої Руки.

Цієї ночі, нестямної, шаленої, нескінченно тривалої і прикро короткої, Олесь з нещадною гостротою і, власне, вперше відчув, що збігла уже більша і краща частина його перебування на

Землі. «На лагідній землі...» – згадав Марину Цветаєву. Тільки от... краща? «Живем, а хулі толку», – висловлювався мовою радянських будмайданчиків один відомий в рідному містечку Мовляна за часів комсомольського ватажка Лихоправа виконроб. Коли витонченіше, то настрою, який дедалі повніше огортав тепер Олесь, цілком відповідали б саморобні вірші Стаса – на жаль, незнані йому. Власне, як і той провінційний трудяга.

Вже залишилось менше жити .

Та раптом розквітають квіти.

І тихо проростає жито.

І ще так хочеться любити.

І будь коханим. От дивак.

Бо все – не так. Не так. Не так...

Але, якщо Стаса найбільше допікало оце «не так», то Олесь уже майже визначився – як. Для початку вдався до вчинку, який забороняв собі все життя. Відчинив дверцята напхом напханого холодильника і з якоюсь первісною цікавістю почав роздивлятися колекцію найрізноманітніших пляшок. Від ряботиння наліпок, то підкреслено скромних, чорно-срібно-золотих, то зумисне крикливо-барвистих, розбіглися б очі і в обізнаного на трунках гурмана. Справді, злізла мавпа з дерева, покпив із себе Олесь. Давно не почувався таким впевненим і розкутим. Уподобав чи-маленьку ємкість із зображеною навіщось білою конякою. Не без мороки відкоркував і нахлюпав десь більше половини склянки для мінеральної.

Стоячи, немов задля історичності моменту, повагом, кількома ковтками спорожнив. Трохи обпекло, а так нічого особливого – з деяким подивом констатував. І ще більше здивувався, коли розпізнав, трохи запізнило, запах дорожнього віскі.

Приблизно так тхнула самогонка, якою його, педагога-практиканта, безуспішно намагалися пригощати на марійчиній батьківщині.

Покрутив головою. Не бере, одначе... Подумав, трохи додав. Тут вже почалися процеси всмоктування. Для Олесь це означало раптове загострення всіх відчужань і бурхливу хвилю несподіваних думок. Звісно, вони завирували навколо Олени. Пройшовся

вітальною – вже вгамовано, неквапно, зовсім не нагадуючи недавнього заграатованого звіра. Хлюпнув до склянки ще трохи. Потік свідомості дещо завихрювався, мов те віскі у вузькому горлечку.

Що ми знаємо про кохання, гадав собі Олесь. Та нічого. Воно схоже, напевне, на інформаційний вибух спрямованої дії. На тебе, Олено, на мене. Інформація найгрубіших і найтонших рівнів, до генетичного включно. І підсвідомості теж...

Олесь зупинився зі склянкою в руці.

Олена була в небезпеці.

Вночі вони спілкувалися, як це переважно й трапляється, про все і ні про що. Від окремих зойків до спроб монологів, які переривалися найприроднішим чином. Але тепер для Правої Руки випите виступило чимось на кшталт клею, яким послуговується палеонтолог, збираючи до купи з окремих розрізнених, малозрозумілих спершу шматочків чиїсь викопні рештки. А потім з купи невиразного мотлоху постає у всій грізній красі ікластий череп тиранозавра рекс.

Олесь підніс склянку до губ і застиг. Повільно зробив ковток.

Він теж побачив чудовисько. В дитинстві дуже любляв фільми «Легенда про динозавра» чи «Готель «У загиблого альпініста». Тепер бачив перед собою легенду про загиблого журналіста. Загроза для насправді обізнаних з походженням легенди була, на відміну від кіношних жахастиків, реальна. А часу – обмаль.

Права Рука глянув на готельний таймер. Акуратно поставив «Білу коняку» в холодильник. І зробив ще один вчинок, немислимий в попередньому житті – відключив усі засоби зв'язку, доступні дружині. Тоді вмовстився до неабияк зім'ятого ліжка і миттєво, солодко заснув.

Він спатиме так рівно півгодини. Потім встане й набере Олену.

Її розбудив телефонний дзвінок. І вже перші почуті слова жбурнули Олену з теплих хвиль сновидінь на тонкий, підступно потріскуючий, мов незрозумілі перешкоди в ефірі, лід. Кригу над Безоднею.

– Вони зламали мій комп'ютер, – без передмови, дуже знервовано повідомив юний геній. – Влізли в програму... Там було... Не повністю, але було...

Вона прекрасно розуміла. Після тривалої суперечки з Мовлянном Олена тоді, нарешті, просто злякалася. Зокрема, звеліла єдиному співучаснику підготовки передачі про справжню долю двічі покійника України, як дозволяв собі чорно жартувати Микола, – звеліла геть усе стерти з пам'яті комп'ютера. Доступного, як її вже просвітили, хакерським атакам. Юнак, замордований ревнощами, обіцяв усе зробити.

Виявляється, таки зробив. Але не все. Гонорово вважав, що до його надбань доступитися нікому. Але ж знайшлися.

– Розумієш, це хакери найвищого класу, – пригнічено визнав. – Мені казали, є такі хлопці... Але їх міцно тримають контори...

Олена мовчки натисла кнопку.

Контори. Які зараз уважно її слухають – певні ази Олені Мовлян зумів утовкти. А сама вона стає зараз ключовою постаттю. Одна справа – малозрозумілі відеокадри, які можна тлумачити по-всякому. Інша – коментар відомої міжнародної журналістки, автора дослідження.

Так ось чому її сюди витягли і, про всяк випадок, пасли. Але що ж далі?..

Далі задзвонив телефон. Внутрішній, готельний. Олена дивилася на нього переляканими очима. Перевіряють, чи я на місці. І відразу увійдуть. А я ж не підфарбована – майнула дуже доречна думка. На продовження теми виявила, що досі сидить на ліжку в повністю розстібнутій сорочці Олеся.

Третій дзвінок. Шостий. Восьмий. Безвихідь.

Трубку брати боялася. Було в ній щось від слизького і холодного плазуна. Увімкнула спікерфон.

– Будь внизу за п'ять хвилин, – почула спокійний голос незнайомця. Якось не встигла поцікавитись іменем нічного феномена. – Документи не забудь. Все дуже терміново.

– А... я... зрозуміла, – пробелькотіла Олена. Плутаючись в задовгих для неї рукавах, почала скидати сорочку.

Головне питання – як за ці хвилини впоратися з макіяжем – так і залишалося нез'ясованим.

Минуло вже мало не три місяці навіженої роботи, але Микола, мов сьогодні, пам'ятав мить, коли ледь помітний фіолетовий відблиск чорно-синіх очей Джулії плавно перетік у примарний спалах блискавиці в глибині бузково-сизих хмар край горизонту. Він щойно повернувся з такої марудної далечі, відчув своє недоладне підліткове тіло десь там, на межі шістдесятих – сімдесятих, на околиці піонертабору, звідки зробив чергову спробу до втечі. Разом з друзями – і то була помилка.

Вологий пісок неприємно холодив босі ноги, хлоп'ята швиденько гайнули через двір, побралися городами, а далі починався луг, заболочений, мочаруватий; з мілкої води стирчали купини, і ген за ними чорно стигла вода в торфових канавах. Рідко падав дощ, водою бігли неспокійні брижі. Боцула мерзлякувато повів квадратним плечем:

– Зайшли...

– За мною давайте, – крізь зуби сказав Іван. Нюхом, чи що, чув він стежку між хисткого купиняччя... Микола підбирав пальці, примічаючи жовто-зелені жорсткі леза осоки. Дісталися торфовища, постояли над крутими берегами канав, непроглядною, тяжко пахнучою водою.

– Оступишся, і амба, – сказав Іван, уважно дивлячись на Миколу, і довго чвиркнув слиною. Той теж невпевнено сплюнув.

– Ну, дурниця, біля нас канави – ото справді, – відповів глухо. Його вже починав гнітити цей заводнений похмурий обшир, хмари, що лиховісними болотяними випарами валували з-за горизонту – поспіль брудно-сірих, землистих, вугільно-димних тонів. Проймав невіразний страх, Микола ледь відступив... Іван озирнувся.

І – сам побрів між купин, високо заносючи тонкі, чорно засмаглі ноги. Боцула непевно ступив слідом, кутики широкого рота весело піднялись: «Еге, тут твердо...» Микола пострибав і собі, страхаючись грузьких, на його думку, місць.

Потроху вибиралися на вищу місцину, купини зникли, пішла колюча, недавно кошена трава. Іван, не зважаючи, уперто прошкував далі, до смужки верболозів, що позначала берег Псла. Микола обережно переставляв ноги, намагаючись приминати

трав'яні шпичаки; пальці набубнявіли, побіліли. Нарешті, добулись річки, Іван притямом скинув сорочину, заплигав, стягуючи закороткі йому штанці.

– Купатися будемо, – кинув, не оглядаючись.

Тіло його враз потемніло, взялось ліловими плямами. Боцула тяжко зітхнув, потоптався на місці; берег круто спускався вниз, вода густо заросла зелом, і куширі ті міцно пахли гнилою теплою сирістю, водоростями, вода – сіра, прозеленкувата – рвучко водила туди-сюди тверді листки старого латаття. «Ух, течія», – сказав Боцула, нерішуче сіпаючи гудзики.

– Хіба це течія, – уривчато сказав Микола. Вже стояв при самій воді, шулився в своїх блаженьких трусиках; заворожено дивлячись на стрімку глибочінь, зробив крок, другий – ногам стало несподівано тепло. – Хіба... – голос перехопило, він щосили стискав зуби і не обертався, щоб товариші не зрозуміли, як йому страшно. Зайшов по пояс, спинився... Іван, швидко: «Боїшся, малявка...»

За все життя Микола плавав мо' тричі, і то – в ставку, чіпляючись за дно. Він ступив ще, ступні поринали в м'який слизуватий мул, «а от і йду», – шепотів сам для себе. Оглянувся на берег. Його легко, нечутно відірвало від ґрунту – заборсався, поринаючи, пливли перед широко розплющеними очима повісма зеленої каламуті... Вихопився на поверхню, сьорбнув повітря і води, теплої, м'якої на смак; майнули низько склубочені хмари, дивно похилений берег...

Знову відчув смак води, зовсім іншої, неживої і переохолодженої. Побачив очі Джулії, по-дитячому налякані, але вперті. Винувато посміхнувся, виявивши, що перетворився на деякий час в рослину, яку дівчина щедро поливає з пластикової пляшки. Глибоко зітхнув. Напрочуд освіжений мозок десь осторонь зазначив – давненько, ох і дуже давненько-таки не траплялося, Миколо, щоб у жінок тремтіли губи через твої проблеми зі здоров'ям.

– Я... ак... ти?... – пролепетала Джулія.

– Чудово, – спокійно відказав Мовлян. Хоча подібне з ним сталося вперше. З легеньким гумором згадав молодого француза, точніше, наварця, який зомлів, перевтомившись у подружньому

ліжку. Від іншої згадки стало зовсім не до сміху.

– А як ти? – поцікавився. – Як... ти... мене знайшла?

Джулія знітилася. Відчувши, що Мовлян повністю оклигав, обережно присіла йому на коліна. Перші фрази Микола вислухав з очевидною підозрою. Потім на його адаптованому до телешоубойовищ, незворушному зазвичай обличчі дедалі простодушніше проступав подив. Дівчина розповідала стисло, просто і напрочуд вичерпно. Але те, що втяла ця «малолетка», коли вдатися до лексику Роману, склало б честь непоганій опергрупі. Почала Джулія, зрозуміло, з телефона мовлянової «поштової скриньки». Отримала відкоша. Але зафіксувала ключову фразу – мовляв, Микола поміняв місце проживання, а нове, само собою, невідоме.

– Я подумала... – замислено оповідала Джулія. – Подумала, що ти переховуєшся... Якщо міг купити «Газель», то жити в нічліжках не будеш. І часто мінятимеш квартири...

Вже давно заламана брова Мовляна потроху повзла вгору. Виявлялося, Джулія, послуговуючись всього-навсього газетами оголошень, ретельно просканувала динаміку винаймання певного класу квартир на Печерську і добулася певного алгоритму – деякі з них орендували всього на кілька діб.

– Дещо відчувалося в розмовах з власниками... – розповідала вона. – А... а потім... я вирахувала три-чотири квартири, які могли б тебе зацікавити. І почала їх обходити... От і все.

Губи, що вже давно перестали тремтіти, знову здригнулися.

– А звідси... звідси я вже збиралася йти. Коли Ти відчинив...

Вперто дивилася вбік. У Мовляна, який, чесно кажучи, не тямився з подиву, заворушилася нова думка.

– Це ж треба пожити в столиці, і чимало... – зронив. Джулія швидко зиркнула на нього. Знову відвела погляд. Помовчала.

– Ну, і пожила, – сказала врешті з викликом. – Пожила в одного хлопця... Він з нашого села, батьки «однушку» на Солом'янці колись доп'яли...

Зовсім несподівано для Миколи Джулія почала червоніти.

– Але я – йому – не давала! – випалила, глянувши майже з відчаєм.

Ох і запас словниковий у дівчинки, збентежено подумав

Мовлян.

– Та облиш... – пробурмотів. – І... слухай...

Нарешті звернув увагу, що Джулія так і залишилася в шатах праматінки Єви.

– Накинь що-небудь, – попросив. – А то... незручно яюсь...

Джулія слухняно зісковзнула з колін.

– Авжеж, зараз... Накину, – пообіцяла з дещо лукавою інтонацією. Микола ненадовго розслабився в кріслі. Тоді почув шелест босих ніг по килиму і ще якість незрозуміле шарудіння. Рвучко озирнувся і на мить зачляк.

Ясно, що Вона не могла такої речі не помітити. В прихожій висіла величезна боброва шуба, раритет совітських часів. Вона й коштувала тоді, як майже горбатий «Запорожець». Нині це вже був швидше ритуальний предмет, як і те звірувате опудало. Тільки ж бо Джулія в антикварному хутрі, що тяглося за нею, раритетом зовсім не виглядала. Сяючи очима, деякий час позувала перед Миколою. Потім шуба зісковзнула додолу. А Вона, знайомим вже рухом схиливши голову, повільно повернулася спиною до Миколи і плавно опустилася на коліна. Ніби хотіла щось знайти в лискучих пухнастих хвилях.

Ширше розсунула лікті, і невеликі наливні груденята, легенько гойднувшись, занурилися темно-рожевими вістрями в розстелене на підлозі хутро. Затужавіли. Зате м'яко розкрилося те потаємне, що нагадало Миколі невеличку дику троянду, і він спрагло облизнув губи. Джулія притлумлено застогнала і ще глибше прогнула тоненьку талію. Тоді він і поспішив кращою в світі дорогою, колись описаною не журналістом-фантастом, а справді фантастичним поетом на ймення Лорка. Притримував гарячими сухими долонями стегна, що розхитувалися дедалі на-полегливіше. І в якийсь момент почув ніби невелику овацію своїм, справді непоганим, зусиллям. Бо тепер Джулія вже підвелася, як могла, закидаючи голову, і її груди плескали в такт їх спільного руху, котрий чомусь нагадав Мовляну вільні змахи крил.

Злетність. Саме цей стан душі він відчував у наступні тижні. Бо всі минулі роки, доки інші шукали щось для себе, він вперто знаходив – себе. Нарешті, це сталося. І тепер залишалося або

спекатися небезпечного відкриття, або йти далі. Адже ті, що шукали, вже давно ремігають у доволі ситому стійлі. І повільно водять осоловілими очима, коли він, Микола, починає говорити їм незрозуміле...

«Онi хотелi непонятного», – згадав найстрашніше звинувачення для «інодумців» на вигаданій братами Стругацькими планеті з середньовічно-інквізиторським устроєм. Але ж ті, хто думає інакше, і є насправді єдині, здатні мислити в стаді, при звичаєному до одностайності. Мов у тому чорному жарті, що виник в голові Мовляна під завершення одних з компартійних посиденьок, грізно іменованих зборами, неодмінно протокольованих і узгоджуваних з вищенаставленими інстанціями: «Голосували одностайно?» – „Та ні... Однозграйно».

Тому в Миколи й з'явилася достатньо самобутня теза, пов'язана з його нежиттєздатними в специфічному помаранчевому середовищі проектами. У вільному – від ненормативної лексики, передусім – перекладі це звучало приблизно так. Мовляв, не хочуть працювати зі мною, то працюватиму без них. Насамперед добряче потрудився в Інтернеті, добре знаючи, чого шукає.

Старанно допомагала Джулія, миттю вловивши його задум. Взагалі-то її дивні здібності часом викликали у Миколи щось схоже на марновірний острах. Взяти хоча б той випадок із заглоченим компом. Коли Мовлян обережно поцікавився, коли ж і де в своїй глушині зовсім юне дівча отак намастачилося працювати з доволі накрученим апаратом, Джулія, не замислюючись, відповіла:

– Та ж я його вперше в тебе побачила... Ні, якщо чесно... – ледь зашарілася. – Колись Аскарида до себе заманив, показував – похизуватися... Тільки ж у нього якийсь там ящик, тьху... А в тебе така ляля...

Ноутбук в Миколи і справді був найновітнішої моделі. Але не це обумовило його глибоке заціпеніння. Джулія витлумачила запалу мовчанку по-своєму.

– Та я ж там тільки глянула і втекла, – майже сердито озвалася. – А тут... біля тебе... майже годину стояла. Що ж там неясного? Дивись...

Оскільки Микола німував і далі, юнка сприйняла це за цілковиту згоду з такими очевидними, як на неї, аргументами. Легенько торкаючи пальчиками то клавіші, то сенсори, невимушено увійшла в програму. Гордовито поглянула на Мовляна і навіть набрала коротенький текст – дико безграмотний, відзначив він машинально. Акуратно вийшла з «Віндоуз». Тим часом Микола потроху виходив з чергового шоку. Що ж там неясного, справді...

Взявши на озброєння це гасло, набагато пізніше не надто доречно задіяне його подаленілим товаришем, все ще генерал-майором Кучинським, Микола надалі значно легше стримував емоції подібного штибу. Наприклад, коли зрозумів, що Джулія достатньо непогано, особливо як на старшокласницю з якоїсь Задралівки, розуміє англійську. Щоправда, набір фраз, які вона могла сформулювати сама, був далеченько від Шекспіра і, м'яко кажучи, дещо своєрідний. Вдавшись до чергового журналістського розслідування, Мовлян порівняно легко допетрав, у чому річ. Просто Джулія за компанію з Романом переглянула чимало відеофільмів родом з дев'яностих, де оригінальний звук супроводжувався саморобним перекладом, та ще й з прищепкою на носі диктора. Зміст тих кіношедеврів, які дивом дожили, разом з допотопним відиком, до епохи дисків і флешок, розгадати було неважко.

Набагато складніше Микола сприймав інші здібності Джулії. Переконавшись, що елементарний диктант вона може написати на тверду одиницю в будь-якій шкалі оцінювання, підсунув їй кілька книжок – Михайло Коцюбинський, Григорій Тютюнник, той самий Дж. Оруел... Був ошелешений, переконавшись, що все те вона поглинула за один вечір. Надзвичайно тихий довгий вечір, коли в новій уже, але теж дуже затишній, квартирі лунав лише шелест сторінок та клацання його комп'ютера. І не просто поглинула.

Акуратно поклавши на журнальний столик останнього томака, Джулія глянула затуманено в бік облутаного світовою інтернет-павутиною Мовляна. Той миттєво відчув її мовчазне звертання. Повернув голову.

– Послухай, Миколо... – останнім часом їй подобалося ви-

мовляти його ім'я. Виразно, ніби відчуючи смак кожного звуку. – Миколо...

На цей голос Мовлян негайно випірнув з потужного потоку інформаційної каналізації. Який доскіпливо, своїм звичаєм, обстежував. Крім усього, його ще й сполохав очевидний розпач в інтонації дівчини.

– Та що таке?

– Поясни мені... – вона нервово переплітала пальці.

Щось не помічав раніше в дуже безпосередньої істоти настільки інтелігентсько-рефлексивного жесту, зазначив собі Мовлян.

– Ну чому, чому... – Джулія безпорадно розвела руками. – Всі ці персонажі української літератури такі... такі... слабенькі, пригноблені, уполіуджені... В того ж Григора Тютюнника взяти – то ховають, то хворіють і помирають, то... Навіть про весілля пише, оце, «Віддавали Катрю» – туга одна... А Коцюбинський? Одні біди, нещастя і суцільна, справді, фата моргана... Де ж герой, де переможець? Єдине, що мова в обох така красива – ніколи не чула...

Зате в нас пісні гарні, машинально згадав Микола. Потім йому дійшло значення останніх слів Джулії. Мову вона не просто читає – чує.

– А звідки ти це взяла, – звідався суворо. – Персонаж, герой?..

– Так я ж і передмови прочитала, – зізналася, ніби застукана на гарячому, Джулія. І невимушено продовжила свої літературознавчі студії.

– А оцей... ніякий не герой, звісно, так, персонаж... В Оруела, Вінстон... Зрікся всього, сидить, дудлить свій смердючий джін... Аж бридко.

Вічні питання побачила ця дика кізка, ошелешено помислив Мовлян. Газель з-під Задралівки. Ту бі о нот ту бі, оце ж вам квещен. Бути чи не бути. Бути чи видаватися. Чи взагалі – все забути й позбутися. Згадав колекцію пляшок з-під джину на попередній квартирі і мимоволі скривився. Джулія знову зрозуміла все інакше.

– Безпросвітне щось, справді... А ті щури, яких він вигидав... – в неї навіть «гусяча шкіра» виступила на обличчі. Пересмик-

нулася. – Бр-р...

Микола, який лихоманливо осмислював зміни, що на очах відбувалися з Джулією, вирішив вдатися до тайм-ауту.

– Теж мені пацюки, знайшла, чого лякатися, – кинув легко-важно. Хоч це й далось важкувато. – От, наприклад, чупакабра... Ти ж, напевне, фільм і про неї дивилася?..

Дівча, справді, мов дитина, переключилася моментально.

– Авжеж, фільм... – пирхнула. – От у нашому селі, ми ж від Чорнобиля недалеко – дядько Степан таку потвору вилами нахромив... Щось між кенгуру й лисицею, їй-право. Телебачення прилетіло, еменесівці... Навіть з районної ментівки чмур...

Останній термін Микола коментувати не став. У нього визрів певний задум.

– Послухай, Джуліє, – вона вже звикла до нового імені. – Давай так... Я трішки почитаю вголос, хоча б з тієї ж «Фата моргани»... А ти набереш на комп'ютері. І роздрукуєш. Гаразд? Заодно новий принтер перевірив.

Сприйняла це, як забавку. Лець висовуючи від старання кінчик язика, набагато швидше, ніж ще вчора, ворушила пальчиками клавіатуру. Мовлян пару разів глипнув на екран і протер очі. Але вирішив дочекатися паперового носія, котрий йому Джулія, щасливо посміхаючись, і вручила. Микола фахово, по діагоналі, проглянув текст і повільно випустив на стіл.

Витончені мовні водограї великого сонцелюба, насичені зворотами й відтінками, доступними, як зважено оцінював Мовлян, не кожному студенту філфаку, – весь цей ювелірний виріб справжнього майстра слова дівча із Задралівки перенесло зі слуху на аркуш без жодного ганджу. Ані коми, ані титли – міг би сказати батько Шевченко. Мовлян безглуздо посміхнувся. Непевно провів рукою, мов той екстрасенс, над стандартним цілком А4.

– Щось не те? – збентежено поспитала Джулія.

– Та все... те... – промимрив Микола. Стрепенувшись, мало не зі злістю спитав.

– А що ж ти в школі робила?

– В школі? – безжурно посміхнулася вона. – Те, що й решта. Нічого, – пояснила недотепі, яким відчув себе у цю мить колиш-

ній перший віце-президент ЗДЕЦ. – Та й яка там у нас школа... Вчителі всі пенсіонери, а в них і кури, і качки, і город... Кролів ще дехто тримає, – додала навішось.

Джулію почав спантеличувати вираз обличчя Мовляна. А той спершу згадав відому багатьом фразу власного батька, Андрія Савича, котрий очолював багато років подібний освітній заклад і десь там кинув спересердя: «І як у цих алкоголіків ще досі народжуються такі діти?» Тодішній директор восьмирічки мав на увазі своє відкриття переможців обласних математичних олімпіад, яких дбайливі батьки навіть вдягнути пристойно не могли для поїздки в Полтаву. Теперішній безробітний журналіст зробив відкриття інше.

Він нарешті зрозумів, як же точно назвати колір очей Джулії. Збентежено звернуті до нього, вони ще побільшали.

Це був насичений індиго.

Отак і сталося, що в офіс щотижневика, який вже давно животів на межі банкрутства, Мовлян з'явився не просто раптово, а ще й з юною референткою. Чиї ймовірні функції всі тамтешні староприживалки визначили спершу за цілком однозначні.

Що анітрохи не знітило вчорашню школярку. Вбрану й доглянуту у відповідних салонах не згірш телезірки. Зате вкрай недобре мався вчорашній уже керманич провального видання, придбаного Мовляном за допомогою знаменитої картки Дона. Микола не без подиву згадав, що саме ця опасиста тушка влаштовувала йому колись іспит на предмет «приймання участі» в «міроприємствах». Тепер з цієї кульки потроху виходило повітря. З тихим шипінням, шелестом і навіть малопристойними звуками.

– Миколо Андрійовичу... Але ж... я б міг... Бути у вас, ну, хоча б... Радником...

Мовлян уважно роздивився цю знакову, що й казати, постать. Яка вже не поширювалася коридором, заповнюючи геть увесь простір. А запобігливо липла до стінки.

– Радником? – перепитав задумливо. Той поспіхом закивав. – Розумієте... Не подобається мені це слово. Якись такі... – клацнув пальцями. – Непевні асоціації викликає.

Зате Джулія співставляла ще не так давно абсолютно незна-

йомі поняття цілком впевнено. Вже за чверть години після розставання з попереднім мешканцем шикарного єврокабінету вона показала пальчиком на табличку, прикручену до дверей кімнати набагато скромнішої.

– Відділ рад і права, – повагом прочитав Мовлян.

Джулія пирхнула. Дістала з сумочки фломастер і зробила невеличку редакційну правку. Микола роздумував не більше секунди.

– Що ж, – підсумував. – Новий відділ – зрад і провокацій – очолиш саме ти.

Джулія, дуже задоволена, показала язика.

Повернувшись до єврокабінету, звернув увагу на окремі томики в претензійно – геть прозоро – заскленій шафі. Залишені в деякій метушні попереднім господарем, швидше всього, як цілковитий непотріб. Звично креснув поглядом і швидко дійшов висновку, що, на відміну від ошатного сховища, книги там складовані доволі каламутні. Але іскра все-таки виникла, коли погляд зупинився на одному з добротних корінців.

– Ага, – сказав неголосно, – от тобі й один з перших посібників.

Видобув опус. Це був ваговитий, не завжди послідовний, дуже прикрашений життєпис Надії. Нашвидкоруч – тисли, певне, строки замовлення – зіплений одним з плодючих, мов та пацючиха, письменників нової генерації. Не Макіавеллі, зазначив собі Мовлян, навскіс проглянувши з десятків сторінок. Але трудився працюватий ремісник літературного ринку, мов для справжнього самодержця.

Джулія, вже як справді професійний аналітик, зацікавилася автором. Тицьнула в монументальну обкладинку, де утверджувалося сріблястим тисненням: «К.К. Тюпа».

– Ка... Ка... Тьху, – сплюнула невимушено. – Ох і прізвечко...

Микола спостерігав, як швидко шелестять під її тонкими чутливими пальчиками аркуші добротного паперу, мелькають літери. Висаджені, мов картопля, квадратно-гніздовим способом. В сподіванках на прибутковий врожай. Джулія на мить зацікавилася, нижче нахилила голову. Гойднулися чорні хвилі. Попри всі старання високооплачуваних салонних приборкувачів, вони – дивом – завжди зберігали дикувату непокореність.

І знову згадав інші хвилі, теж свавільні, але золотаві. Си-
ломіць скручені потім, ну, не в баранячий ріг – в протокольну
косу. Повільно сковтнув, відігнавши спогад про дріт, тільки
що не колючий, яким гвалтовно в'яжуть в паки скошені й об-
молочені, запресовані, ще недавно живісінькі стебла пшениці.
Перетворюючи їх в мертву солому. Після підготовки за певними
технологіями, дуже цікаву худобі.

Джулія закінчила гортати.

– Так собі, на справжній посібник не тягне, – виснувала. – Але
дещо є...

Мовлян ніби виринув з важкого сну.

– А скажи, будь ласка, – промовив поважно. – Оце слово...
«прізвечко»... Це неологізм чи просторіччя?

Хоча останнім часом юнка, скеровувана Мовляном, засвоїла
величезну купу знань, в них траплялися неминучі прогалини.
Іноді з цього приводу в них виникала своєрідна гра, де Мовлян
пробував підловити, а Джулія все частіше вислизала. Причому,
не лише завдяки отриманому з численних дисків та інтернет-
програм. Невідомі їй речі вона дедалі впевненіше просто ви-
раховувала, дуже вдало поєднуючи вельми далекі між собою
терміни, факти, явища. Пару разів у дурні пошився й сам Мовлян,
переоцінивши власну ерудицію. Яюсь, згадавши про червоний
диплом фізика, вдався до забороненого, власне, прийому.

– От, що ти скажеш про значення закону всесвітнього тяжіння?
Сила якого прямо пропорційна добутку мас двох тіл, що взаємо-
діють, і обернено – квадрату відстані між ними?

Знав уже, що уроки з точних наук вона просто прогулювала.
Джулія ледь покривилася і майже одразу видала:

– Це означає... Означає...

Що послаблення приязні між двома чиновниками набагато
випереджає швидкість втрати одним з них колишніх владних
повноважень. От...

Вона навіть трохи вагалася. А Микола, дещо ошелешений, ще
й згадав відразу один з неофіційних законів «партійного будів-
ництва». Викладався ж бо такий предмет у ВПШ при ЦК КПУ, а
серед слухачів тієї Вищої школи Мовлян мав свого часу чимало

приятелів. Звучало це так: «Якщо після випуску одногрупник отримає посаду на щабель вищу, ніж ви – то, в кращому разі, він буде ставитись до вас не гірше».

Після цього епізоду Мовлян ставився до Джулії з наростаючим захватом. Мав для цього всі підстави. Саме бурхлива діяльність спершу вигаданого, а потім і створеного нею відділу за дуже короткий період змусила рахуватися з донедавна хирлявим тижневиком дедалі більше владоможців. Ним спершу зацікавилися, а потім і почали брати до уваги на Пагорбах. Іноді Мовлянуну просто бракувало часу відстежувати й координувати всі глибинні рейди Джулії та хутко набраних нею співробітників, яких спершу оцінював доволі легковажно. Мусив докорінно помінати думку, коли Джулія, тихо посміхаючись, поклала на стіл головного редактора окрему теку. Саме ці матеріали обумовили появу десь через місяць кодового тексту на моніторі Валентина.

«На стовпах висіли народні депутати...»

В якісь моменти Микола не без усмішки згадував свій епатаж. Котрий все чекав часу. Але тоді, ознайомившись з десятком сторінок в банальному пластиковому обкладинку, він якраз і подумав, що нищівним можливостям лицарського меча, навіть, наприклад, Грейсвандіра принца Корвіна з улюблених молодим ще Мовлянном «Хронік Амбера» Роджера Зелозни, – далеко їм до ріжучих і протинаючих властивостей скромних папірців стандартної, під офісний принтер, щільності.

Розуміла це і Джулія. Того ж вечора, пересвідчившись, що Микола все прочитав і засвоїв, і відповідно оцінив – запитала задерикувати:

– А ти хоч знаєш, що таке – селфмейдмен?

Була вже в своїй улюбленій, коли армійською мовою, формі одежі – яка, на розсуд Джулії, якраз і передбачала повну відсутність такої. Тому спершу Микола озвався ледь грайливо.

– У твоєму випадку все-таки не «мен», а – «вумен»...

Вона пирхнула, мов кішка, відступила на крок. І теж дикувало-злыми, мов у обожнюваної будівничими пірамід істоти, стали очі кольору індиго.

Вона продовжувала їх гру, в якій досі незаперечно домінував

Мовлян. Тепер несподівано зробила хід першою. Що ж, в шахах білі теж завжди починають. Але це не означає, що неодмінно виграють, думав він. Вихватка Джулії несподівано зачепила за живе.

– То й зятям собі, дівчинко, – асфальтобетонним голосом диктора загальносоюзної телепрограми «Час» доби генсека Черненка проказав Мовлян. – Ніхто й ніколи у цьому світі ще не зробив себе сам...

Вона всім розворотом тіла – Мовлян мусив відвести свій чоловічий погляд, щоб зосередитися – засвідчувала недовіру. А він згадав цеківського високопосадовця. Невеликий, кремезний, мов той загадковий гном з дитячої казки, геть чужий серед стандартних, ще сталінського стибу кабінетних меблів. Могутній, ледь плаский, напівоголений череп. Маленькі, пронизливі, сумні очі. Людина, яка завжди знала більше, ніж того хотіла.

На мить здалося, що він підсвідомо відчуває контакт з давно вже, на жаль, покійним. Потім ефект медіума пощез. З'явилися потрібні слова.

– Якщо тобі цікавий мій погляд, – вже зовсім м'яко, з легенькою академічною інтонацією продовжив Микола. – Згаданий тобою термін вигадали спершу платні біографи тих чи інших успішних осіб. Між іншим, особа і особистість – достатньо різні речі. Чесно кажучи, – відволікся, – невітшно відстежувати, як в усіх джерелах інформації недолуге й, головне, безлике словечко «успішний» витискує набагато природніші, властиві всій історії цивілізації поняття – самотутній, розумний, талановитий... Людяний, зрештою...

– Всі ми люди. Але не зрештою, а – передусім, – нетерпляче перебила Вона. Він знову відчув цю велику літеру. Не без зусилля – Джулія стала зовсім поряд – продовжив.

– Отож, стосовно «себе сама...» – ледь перекривив. – Ніколи, розумієш, ці тихі заняття не сприяли народженню нової людини. Ані в прямому, ані в переносному розумінні.

Несхибна просвітлена оптика індигових очей виказала деяку розгубленість Джулії.

– Для кожної людини, якою б геніальною і самодостатньою її потім не зображали... – спокійно ясував Мовлян. – Завжди ви-

никав момент істини. З'являлася постать, яка виступала... – він усміхнувся, смакуючи щойно постале визначення. – Виступала детонатором кумулятивного вибуху закладених в особистості можливостей.

Вона зосереджено перетравлювала.

– Найцікавіше, що ця постать – каталізатор зовсім не обов'язково має бути видатною, – додав Микола. – Іноді вона взагалі непомітна ні для тодішнього оточення, ні для наступних пропагандистів «селфа»...

– Ти сказав – момент істини...

Вже вкотре Микола переконувався, що хід міркувань Джулії йому дедалі важче передбачувати. Краєм ока помітив, як гойднулися чорно-сизі хвилі. Раніше вони були настільки розлогі, що могли, за нахиленої голови, приховувати оті білосніжні вершини, які виникали потім несподівано, ніби острови перед очима спраглого мореплавця. Останнім часом Вона почала підстригатися набагато коротше, знову-таки, наперекір Мовляну.

– А що таке – істина?

Микола різко повернув голову. Але це не було продовженням гри. Лише щира цікавість.

– Колись, трохи менше як дві тисячі років тому... – сказав повільно. – Таке питання вже ставив п'ятий прокуратор Іудеї, вершник понтійський Пілат.

Для неї, зрозумів Микола, обітована земля все ще залишалася terra інкогніта. Махнув рукою.

– Якщо коротше... У компартійних вузах нас настирливо повчали, що критерієм істини є практика. Так звана суспільна практика.

Вона напружено слухала.

– Цілковито брехлива й шкідлива вигадка марксистів, – бридливо зазначив Мовлян. – Нічим не краща байки, що свобода, мовляв, це усвідомлена необхідність...

Він вже не міг стримуватися. Але, доки відсовував на край столу ноутбук і папери, думку таки завершив.

– Головним критерієм істини є ти сам. Сама... Бо істина – завжди лише твоя, власна. І ніхто, крім тебе, її не здобуде.

Через деякий час, коли вони вже перекочували до так і нерозстеленого ліжка, Джулія запитала, тамуючи частий віддих:

– А це правда... що я... як це... сексуальна?

– Сексуальна, – з машинальним менторством поправив Микола. За мить в нього майнуло непогане слівце – сексозавал. А миті наступної наставнику таки дійшло, що з нього відверто кепкують.

Це лише додало йому снаги.

Тієї ночі Мовляну здавалося, що він десь на шляху до своїх головних істин. Та все виявилось, як завжди, складнішим. Саме з наступного ранку, залишивши ще сонного Миколу, Джулія мобілізувала весь свій відділ зрад і провокацій на черговий мозковий штурм. Потроху відбивалася від рук, все частіше ігнорувала редакційні оперативки, пощезала раз за разом в незрозумілих відрядженнях. Микола дедалі менше міг відстежувати напрямки її шукань, оскільки Джулія відверто уникала його порад і допомоги. Трохи схудла, непомітний переважно фіолетовий відблиск очей загострився. Микола уважно читав матеріали, які клали на стіл її підлеглі. Виразно бачив контури павутини, що потроху сплітаються навколо деякого об'єкту. Котрий про себе позначав літерою К. Мав на увазі Кризу, котра потроху визрівала в кредитуванні – як фінансовому, так і політичному. Примара банківського обвалу на тлі позачергових виборів, невідома сила, що прагне хаосу і сум'яття – ці всі невеселі образи водили рукою Мовляна, коли він набирав для Кучинського, замість двох – трьох обумовлених фраз, цілий психологічний етюд.

«На стовпах висіли народні депутати...»

Микола нарешті відправив генерал-майору електронну пошту. «Мило», як висловлювалася вже набагато просунутіша за нього в усіляких комп'ютерних вивертах Джулія. Котра вже другу добу не з'являлася вдома.

Вдома? Мовлян посміхнувся так, ніби надкусив стеблину полину. Не так давно у відповідь на його терплячий докір стосовно хаотичних пощезань Джулія спалахнула:

– Що значить – дома? Це не моя хата... Моя – до дідька – в Задралівці!

Колишній телеідол зміг лише відчутти, як змінюється вираз

власного обличчя. Впоратися з тими зрадницькими перетвореннями учаснику стількох раптовостей в прямому ефірі, де він завжди продовжував сяяти бездоганною посмішкою, сили волі забракло. Можливо, тому, що вперше за доволі тривалий і дуже непевний час він тільки-но починав, завдяки Її присутності, почувати себе в домівці. А не черговій нічліжці.

Хоча зусилля умільців Дона й зробили малорозпізнаваною міміку Мовляна, Джулія враз прищухла. Легенько торкнулася його руки.

– Вибач... Ти – справжній, гарний... Але я повинна знайти Себе. Для тебе...

– Теж мені – криза підліткового періоду, – необачно буркнув все ще розшарпаний в душі Микола. Джулія крутнулася на низькому – завважив – каблучку і вихопилася в двері. Відтоді всі її мобільники вперто жалкували, що абонент не може відповісти. Микола допізна залишався в офісі, вкотре, механічно вже вмикаючи виклики і чувши не менш механічні, повні оптимізму доповіді відчужених автоголосів.

Знову, самому собі обридлим жестом, поклав на стіл уречевлення одного з найпідступніших винаходів людства. Ті бісові фанати електронних див гадали, що заощаждать нам час. Відтоді, неабияк прискорений, він сам став набагато нещаднішим до всіх. Микола тупо дивився у вікно. Тонким потьмянілим склом незворотно зісковзував донизу розплесканий, багряно розпечений залізний осколок – призахідне сонце. Міцно стис долонями скроні. Несподівана, недоречна зовсім згадка... Вони, підлітки, грали в партизанів. Скрадалися підліском, сизо спалахували стриженою павутиною всохлі соснові гілки... Майже наяву Микола бачив і місце зустрічі. Велике й спорожніле, абияк обрихтоване провислими латами обійстя, за давнєно пропахле сухим кінським кізляком, і сосна кривуляста при ганку, а черепиця піскуватосіра, звітрена, й проступає, жолобиться пересохлий лишай. Він і собаку згадав ураз, пелехату, сонну від старості, як вона заточується подвір'ям, слабко кашляє. Ікла здоровецькі, німічні, мов огірки-жовтяки. Дід на призьбі, конопляна борода, грубезні, вируділі валянци...

Микола схопився на рівні й застиг, слухаючи шалене калатання серця. Випадкових спогадів не буває.

Валянці серед літа. Партизани в спокійних сімдесятих.

Мовлян несподівано отримав код поведінки Джулії. Останніми днями він розумів її ненабагато більше, ніж свого часу, будучи непоганим кандидатом у майстри спорту, гру шахового гросмейстера, зовсім ще юного вундеркінда Василя Іванчука.

Повільно сів, майже сповз у затишні глибини шеф-редакторського крісла. Прояснилося головне. Джулія, швидше всього, таки захопилася партизанщиною. Мов той крит, коли погешешному, заглибилася в чужий табір, до групи К, як найменував її для себе Микола. Тим-то й була настільки обчириженою в часі, відбиваючись від його, – придурка, поблажливо оцінив себе Мовлян, – просторікувань відчайдушними вихватками.

Але ж, доречно згадав класику, прозорни в корінь. Відчай. Цим часом вона вже гаразд розуміла глибину небезпеки. Але ж так вперто хотіла дорівнятися йому. Чий звитяги, гіркувато посміхнувся Микола, романтично перебільшувала. Бо він завжди був, треба нарешті визнати, хоча й не пішаком, – достатньо потужною фігурою, але ж на орендованій шахівниці. І, як не обертай, в чужих руках.

Кисті Мовляна, зціплені на бильцях крісла, побіліли.

Джулія ж вирішила стати з перших кроків фігурою самодостатньою. Не поступатися нікому, і йому теж. На жаль, неповнолітнім просто невтямки, що таке смерть. Наскільки це просто – все є, і лише тебе немає. Уявити таке просто бракує найрозкутішої юної фантазії.

Микола підійшов до вікна і побачив, що тьмяно розжарена, по-старовинному округла сокира швидко занурюється в розлиту овидом рідку каламуть, на очах вичахає, гасне. І в цьому залишковому, спопелілому світлі несподівано виявив просто під євровікнами офісу геть всохле, могутнє колись дерево. Чий оголені, беззахисні гілки утворювали ніби спотворену грудну клітину, кістяк чорнобильського незвіданого мутанта, нещадно, до білого – там, де відпали висхлі шматки кори, рештками здорового глузду тлумачив собі Мовлян – обгризені, обсмоктані

невідомими ненадлими хижачками.

Здригнувся і від злюкясіного витвору власної уяви, і від різкої мелодії мобільника.

– Та-та-татата! Та-та-татата!

Не так давно, пригадавши і поділяючи тезу товариша генерала, що друзів і телефони не міняють, він замовив для відомого лише «дуже обмеженим» апаратика цей лиховісний рингтон. Чим завдав чимало клопоту виконавцям, які дуже слабкенько уявляли, що ж то за тема нашестя чужинців і хто він такий, сам Шостакович. Нема, бач, щоб принаймні Поплавський чи там Верка Смердючка, «Раша гудбай» або ж нахабно злизана з давно відомої мелодії «Кропива». Впертість Мовляна не залишилася без винагороди.

Разом з раптово набираючою сили п'їтьмою, кабінет затоплювали жорстокі, невідворотні акорди. Так. Нашестя чужинців.

– Та-та-татата! Та-та-татата!

Простягнув захололу несподівано руку і негнучкими пальцями почав виколупувати текст СМС-повідомлення. Воно містило кілька зашифрованих ними удвох термінів, які, зведені в систему, означали початок дуже грізного процесу. Ініційованого саме силами К. Очі Мовляна залишалися майже нерухливими, пожадливо сковтуючи короткі рядки на бузково-фіолетовому екранчику. А потім взагалі застигли і помітно збільшилися.

Замість заключного, вкрай необхідного для подальших дій, набору цифр і літер, які б відкривали координати, чи там ревізити, відстеженої Джулією структури, він побачив короткий, відкритий і явно обірваний рядок.

«Я тебе лю...».

Наступні вчинки Миколи були такими ж послідовними, як і безглуздими. Спершу спробував з'ясувати, звідки прийшло повідомлення. Зрозуміло, що це було, коли по-їхньому, «подавленіє номера». Далі перебрав, вперто, заціпеніло, всі мобільники Джулії – звісно ж, відключені, але один «поза зоною досяжності». Цей комплект цифр він навіщось акуратно зафіксував. І завмер у кріслі.

Облягала п'їтьма. Неначе тієї ночі в майстерні Тадейовича.

Тільки там, пам'яталося, блимала й кволо дзижчала допотопна лампа денного світла, ніби муха, що пручається в турботливих обіймах павука. В офісі ж шеф-редактора панувала цілковита, цвинтарна тиша. Мовлян нервово, різко повернув голову до вікна, згадавши посталу серед вируючих хмар почвару, морду величезної мавпи. Але побачив лише біліючий в хисткому світлі вуличного ліхтаря гігантський скелет мутанта.

Котрий дивовижним чином нагадав йому всохле дерево на одній з картин старого. Яка, разом з іншими, наробила стільки шелесту серед канадійської української громади, а потім і французи, спасибі Квебеку, зацікавились. Хоча дякувати, передусім, потрібно було Олені, її журналістській популярності і мистецтву, дуже жіночному, телевізійної інтриги. Одна її винахідлива реакція на дідове «татарйо» чого варта була...

Спомини не виникають намарне, черговий раз переконався Мовлян. Виявив, що його пальці міцно вплелися в завиток волосся на скроні. Асана зв'язку з Космосом, жартували часом друзі. Що ж. Кожен жарт частково його в собі таки містить.

Тепер він бачив безсумнівні перегуки багатьох речей. Найголовніше, це несподіваний зарубіжний виїзд Олени з втратою будь-яких зв'язків. Котрі, суто професійні, після припинення особистих, вони спокійно підтримували. Потім, звісно, очолення Кучинським громіздкого відомства ДПА. Інформація про цю подію, як у нас заведено, з'явилася набагато раніше в Інтернеті, ніж в офіційних джерелах. «Вітаю, генерале армії, – не полінувався набрати відомий небагатьом номер Мовлян. І не втерпів, пошкілював. – Щоправда, як вважають чимало люду, армії окупаційної...» Судячи з сухої подяки Валентина, йому на той момент було зовсім не до гумору.

Рівняння з трьома невідомими, машинально вдався до давно вже застарілих знань Мовлян. А четвертий його учасник відомий аж надто. Замордований журналіст. Якого спершу вбили в автокатастрофі, а потім, для гарантії, ще й голову відірвали. Натуральним чином. Микола мимоволі торкнувся своїх, міцних доволі, в'язів. Лівою рукою. Бо права вже тягнулася до одного з телефонних апаратів, що нічим з-поміж розташованих на столі

не вирізнявся.

Крім деяких особливостей свого мікрочіпового начиння.

Мовляну вже не залишалося нічого іншого, як звернутися до фахівця з рівнянь набагато вищої складності, ніж навіть улюблені ним колись диференційні. Хоча освіту Петро Лихоправ мав, згідно диплома, історичну. Коли вважати за історію офіційно затверджену в Москві точку зору на події минулого, якою по-слуговувалися усі радянські вузи. Та ще й з головного предмета, наукового комунізму, майбутній Дон схопив тоді ганебну трійку. І то лише завдяки відповідальній комсомольській посаді. Зате в дикому практичному капіталізмі епохи первинного накопичення виявився, далеко від романтичного Мовляна, круглим відмінником. Ну, дуже відмінним від деяких достойників дев'яностих...

Микола повільно вчавлював кнопки. Скільки їх натис за цей день Дон, звісно, не відав. Одним з найважливіших сигналів був виклик Брокера.

– Еге ж. Отаке воно і є, життя. Філософськи сказав колій, дослухавши останній виск підсвинка...

Цю фразу неговіркий завше довгов'язий напарник, але й запеклий конкурент донової Правиці вивалив, ледве дослухавши стисле повідомлення про події на далекому середземноморському курорті. І похлинувся, наразившись на лютий погляд. Брокер був далекий від літературно-образного мислення. Але гаразд допетрав, що, якби сині вогні в очницях Дона мали силу принаймні ножа, то він би вмить позбувся, для початку, деяких розташованих поза червону порожниною, важливих органів.

– То ти щось путнє скажеш?.. – пом'якшуючи голосом ситуацію, повільно озвався Лихоправ. Брокера, схоже, потроху несло.

– А що ж там, про покійника? Аут бене, аут ніхіль... – несподівано для самого себе козирнув латиною.

Дон сидів і розглядав його ніби звіддала.

– Ти хоч розумієш, що насправді відбувається? – запитав на-решті.

– Та не згірше, ніж ви, – здвигнув м'язистими плечима Брокер. За мить між ними поповз холодок. Всю небезпечність зопалу бовкнутого всі ми, звісно оцінюємо. Коли вже надто пізно. – Олесь

заблокував ситуацію, але реальні переміщення, трансферти... – Він майже вчасно збагнув, що накоїв. Намагався все перенести в ділове річище. Нічого приватного. А якраз про їх особисті стосунки з Правицею Дон знав дуже добре. – В нас є мінімум доба.

– У нас. Доба, – Дон відштовхнув крісло і встав. За всю ретельну службу Брокер пам'ятав, можливо, пару таких випадків. Але тоді крайнім був Права Рука.

– А в них. Скільки в них. Я – тебе – питаю.

Доба, необачно заявлена Брокером, давно вже почалася і бурливо розвивалася. Десь на її початку мобільник Дона висвітлив поклик Мовляна. Лихоправ, перебуваючи в шалених клопотах, не сприйняв це за нагальне. Даремно – збагнув раптом цього невиспаного ранку, відвівши очі від сполотнілого помічника і вздрівши знову знайому цифрову комбінацію.

Брокер же отримав нагоду трохи оговтатися, слухаючи коротку розмову.

– Так. Так... Ого! Що ж, скинь електронкою, на ту, другу адресу... Зустрітись? Мабуть, що так. Але... утрюх.

– І сам з ним поговори, – вислухавши, як зрозумів Брокер, якісь зауваги, наважив голосом Дон. – Як – з ким? З отим, хто в нас постійно встряє третім. Ще з твого містечка починаючи... Окупаційної армії, мать!.. Ну, нарешті.

Дон натис кнопку і знову роздивлявся Брокера.

А той вперше за стільки років побачив перед собою не гранітний чи там базальтовий моноліт. Літню людину, яка стомилася. Дон дуже довго, незвично довго обмірковував повідомлення Мовляна. Власне, Джулії. Брокер нишком, не повертаючи голови, зиркнув на антикварний, з бронзовим механічним міні-театром настільний годинник. Схоже, скаламучені білки розсували припухлі від недосипу повіки з певним рипінням. Бо Дон зреагував негайно.

– Схоже, все це зараз нагадує цугцванг... – прозвучало несподівано.

Брокер трохи знався на термінах древньої гри, щоб збагнути тонкощі оцінки позиції. З інформації, якою не вважав потрібним поділитися Дон, впливало, що програє сторона, котра першою

зробить хід. Тобто, порушить рівновагу, яка ненадовго виникла. Але ж то в шахах гравців лише двоє. А тут, видалося Брокеру, коло учасників дедалі ширшає Спробував щось визнати.

– Тоді нам потрібен гросмейстер...

Безневинно-жартівлива, як на думку Брокера, фраза для підтримки розумної розмови справила на Дона дивовижне враження. Той не просто застиг. Але й, звичний пропікати очима співрозмовника – і Брокер ще не знав людини, яка б не відвела погляд першою – просто застряг ними в поверхні столу. Мов та риба-меч своєю зброєю – в дубовій обшивці якогось там вітрильника. Але бачив Дон не дбайливо поліровану текстуру екзотичного дерева. Це була тепер площина доволі хиткого столика, і місцями розтрісканий, а деінде вичовганий лак вкривав невибагливо зображені шістдесят чотири клітини. Де після короткої баталії залишалося всього кілька чорних і білих фігур. За одну з них саме й взявся той, кого вже тоді називали Гросмейстером – щоб завдати, як вже відчув тодішній, сімдесятих років студент Петро, невідпорного комбінаційного удару. Відчув, але вирахувати критичне поле все не міг. Маневри Гроса-Носа, як піддражнювали старші талановитого підлітка, якраз і славилися непередбачуваністю. Найгірше, що в початкуючого комсомольського активіста і більш-менш досвідченого шахового любителя Лихоправа вже закінчувалися скромні, заощаджені на пиві саме для цього престижного матчу рештки стипендії. Адже лічені тоді в містечку кандидати в майстри, серед яких нещодавно з'явилися нові, оцей Грос-Нос і ще незнайомий Петру Мовлян, просто так з аматорами грати не згоджувалися. Мінімальна заведена ставка в бліц-партії була теж солідна – 50 копійок.

Гросмейстер миттєво поставив під бій власного ферзя і тим же рухом перемкнув годинник. Лихоправу вистачило зовсім небагато, щоб все збагнути. Мовчки віддав останній карбованець, не продовжуючи гри.

Яка знайшла зовсім несподіваний розвиток десь років через п'ятнадцять. Коли початкуючі бізнесмени, до яких належав і Лихоправ, відчували все гострішу потребу в готівковій валюті. У напівкримінальній конвертованій тині крилося кілька більш-

менш відомих спеціалістам постатей, здатних на ризиковані, і, що головне, гарантовані послуги. Серед них Петро не без подиву виявив молодика, котрого партнери поштиво, а іноді й дещо налякано теж називали Гросмейстером. Зовсім в іншому, далекому від майже безневинної юності сенсі. Звісно, знали про давнє уподобання і про те, що за міжнародним рейтингом ФІДЕ він давно сягнув рівня таки справжнього гросмейстера. От лише виконати останній формальний норматив усе не ставало часу. Можливо, він уже починав замислюватися, хто ж вартісніший в житті за новими, та ще й постійно змінюваними правилами. Той самий справжній гросмейстер чи Гросмейстер, визнаний бізнесменами на кшталт Петра.

А Петро, як і дехто до нього, не міг не віддати належне людині, яка пережила кілька серйозних наїздів на початку безбаштових дев'яностих. Причому, ініціатори зазіхань на головну святиню того періоду, так чи інакше пов'язану з інтересами Гросмейстера, самі довго не жили. Хтось став покійником за посадою, вилетівши з теплого податкового крісла. Дехто й сам втратив інтерес до життя, оскільки воно звелось до відвідин лікарів та аптеки. Дехто... Лихоправ ще не дослідив навіть частини отриманого списку, як став домовлятися про зустріч.

Після протокольних душевних спогадів про деякі тонкощі голландського захисту, уподобаного колись студентом-аматором, Петро недбало запитав:

– Слухай, а що сталося з отим придурком... Хто він там, Лаптюша, чи ще якимось... Така «Мазда» накручена, а тут – ДТП, ледве кістки до купи стулили...

Лихоправ прекрасно знав, що данину відморозку платили всі колеги Гросмейстера. Останній тривалий час знаходив якісь відмовки. Потім стався прикрий збіг – коли Лаптюша нарешті їхав за обумовленою пачкою, перехопленою, за тогочасним звичаєм, аптечною гумкою, то вгатився на перехресті у вантажівку. Та ще й неабияку.

– Ти ж знаєш приказку водія КРАЗа, – здвигнув плечем Гросмейстер. – Є в мене один, знайомі Іскандером кличуть... Так от і каже – він думає, проскочу. А я – хрін ти проскочиш. А в КРАЗа,

до речі, підранки рідко трапляються. Цьому пощастило...

Лихоправ, усе ще достатньо цнотливий в стосунках з законом, відчув, як йому зимно перехоплює подих. Притому, що нічого особливого Гросмейстер не виказував. Не надто модна напівспортивна вдяганка майже смішно поєднувалася з опасистим черевцем. Пухкі, кавалком губи... Щоправда, Петро відразу згадав руку з делікатними пальцями, яка саме в потрібну мить бралася за ту, що слід, фігуру.

– Ось ти, Петре, – порушив той завислу мовчанку. – На скільки ходів розраховуєш комбінацію? Жертву пішака, наприклад?

– На три-чотири, – машинально озвався Лихоправ.

– А я – на десять, щонайменше, – сухо повідомив Гросмейстер.

Деталі подальшої розмови і наступних взаємин цих двох становили одну з найважливіших таємниць потроху вибудовуваної імперії Дона. Про існування Гросмейстера не відали ані Правиця, ані Брокер. Дещо, але зовсім поверхово, знав Афганець, цілковито осібний від них. А щось вирахувати... Ну, розвернувся там тягач-панелевоз з напівприцепом на шляху надто ідеалістичного політика – який, сам винуватий, звичаєм сучасних слуг народу, якраз і мчав, не рахуючись з правилами, на супершвидкісній іномарці. На результати чергових виборів це, може, й вплинуло – особливо ж посприяло людям, котрих Дон мав тоді за друзів. Але, вибачайте, причому тут?!.. Як і, скажімо, що спільного між загибеллю норавливого журналіста, який мав необачність летіти чартерним рейсом, і причинами неадекватної поведінки пілотів за не надто й складної нештатної ситуації з двигунами. Ви ще скажіть, що хтось щось їм у пальне додав. Смішно, панове...

Тому Дону стало зовсім не до сміху, коли ключове ймення пролунало від одного з, високим штилем кажучи, наріжних каменів його структури. Причому, фраза ненароком сформулювалася так, що виглядала пробною кулею. Ще, правда, не свинцевою. Але... Деякий час Лихоправ гарячково, як колись, на останніх секундах руху цейтнотного прапорця, розглядав зовсім шалений варіант. Можливо, ці троє – Правиця, Брокер і Гросмейстер – таки знайшли один одного і тепер ведуть свою гру?..

Підняв нарешті погляд-меч і відразу зрозумів, що ідея недо-

статньо божевільна, щоб бути правильною. Вираз наляканого обличчя навпроти розшифрувати було неважко. Трохи складніше завдання постало, коли за пару секунд вийшов на зв'язок Мовлян.

– Домовився, – повідомив коротко. – Місце те саме.

Дон розумів, що подробиці зараз доречні щонайменше. Але мусив перепитати.

– Я ж тобі розповідав, – майже безжурно доточив Микола. – Місце і час, де ми з ним вперше познайомилися.

– А, хай тобі... – Лихоправ згадав. Глянув на старовинні дзигари, де мініатюрні бронзові фігурки, підкоряючись втіленій сотні років тому волі майстра, саме розпочинали – знову, як і вперше – свій механічний, вивірений, неминучий рух. Зрозумів, що встигає.

– Я їду в метро, – сказав коротко, вже не звертаючи уваги, що коїться з мімікою Брокера. – Жодного супроводу. Жодних дзвінків. Найвища готовність всім.

Брокер тільки й зміг заворожено кивнути головою.

Ніхто з них, одначе, не знав, що саме цієї миті найвища готовність настає і для Мовляна. Той ледве закінчив перемови з Доном, як лиховісну ходу чужинців озвучив той самий мобільник. Думав лише про Неї, і негайно відповів, навіть не глянувши на номер. Все одно притлумлений.

– Так, Джуліє!

– Авжеж, що так, – почув жорсткий чоловічий голос. – Твоя дівка в нас. Слухай спокійно.

Мовлян німував. Всі відчуття раптом загострилися і водночас заціпеніли. Немов увалив, ні, не склянку, кварту зрідженого азоту, і той, провалившись вниз живота, починав підніматися, ожеледячи серце і мозок. Дуже, дуже стримано слухав по-військовому коротку доповідь, з якої машинально виснував, що означена група К майже тотожна зі знаменитим підрозділом «ВВ». Жодних слідів якого недолугим помаранчевим владцям вистежити так і не вдалося.

Голос, який поки що лунав без жодної реакції з боку Миколи, спершу видався непізнавано знайомим, коли таке визначення взагалі можливе. Потім ворухнулися потрібні нейрони, оголені в ці секунди, мов мідні контакти в сірчаній кислоті. Тембр змінений,

як і в мене, осторонено констатував Мовлян. Але оця владна, всотана роками манера не розмовляти, а ставити завдання, незаперечність... Мовлян згадав спершу покійного, як і він сам, генерала Каа, з яким мав нагоду кілька разів спілкуватися в ненабагато нижчому ранзі першого віце-президента ЗДЕЦ. Потім – Стаса. І, вже невздогін – нібито вільну дорогу перед «Ніссаном» та злетні куполи козацької церкви, проковтнуті останнім поворотом...

– Ерудована подруга, – повернув до конкретики генеральський голос. – Після кількох кубиків «сироватки правди» чого тільки не розповіла. Одне дивно, їй цей Оруел так запам’ятався – якісь, схоже, спогади про майбутнє...

Мовлян мовчав.

– Ви ж, свого часу, журналюги, дещо рознюхали, – продовжував співрозмовник. – Пам’ятаєш публікації про щурів-мутантів у московському метро? Ніякі то не мутанти були, спецлабораторія колег довгенько трудилася. Нам теж кілька екземплярів передали, плодяться потроху. Ну, я тобі скажу – справжні чупакабри...

Багатозначної паузи цілком вистачило, щоб перед внутрішнім зором Мовляна, без жодного глюку, постали рядки з роману «1984», самотужки знайдені в комп’ютері на дванадцятому поверсі ЗДЕЦ.

«Кільце маски закрило все, крім пацюків. Дротяні дверцята були від нього буквально за два вершки. І пацюки, схоже, розуміли, що зараз станеться. Один з них все метушився від нетерплячки... Вінстон бачив його вуса і жовті зуби. І знову його охопила паніка. Він став сліпим, безмозким, безпорадним... І раптом (ні, це ще не було порятунком – лише проблиском надії, але пізно, напевне, надто пізно) – він раптом зрозумів, що в усьому світі є тільки одна людина, на яку можна перенести покарання, одне тіло, яке він міг поставити між собою і пацюками. І він несамовито закричав, безугавно наполягаючи на одному:

– Зробіть це з Джулією! Зробіть це з Джулією! Тільки не зі мною! З Джулією! Мені плювати, що ви зробите з нею! Хай пацюки розгризуть її обличчя, об’їдять її до кісток. Тільки не зі мною! З Джулією! Не зі мною!»

Він дочитав останні слова. Пауза тривала. Пари зрідженого

азоту явно не справлялися з завданням. Микола почув потужні, гарячі удари свого серця. І голос, дещо нервовий, генерала Каа.

– То що неясно?

– Ясно все, – вперше озвався Микола. – Де... ви... мене чекаєте?

– А це ні до чого, – лагідно навіть сказав той. – Ти зустрічайся... з обома. Дивись, без фокусів. Потрібну нам інформацію... тобі передзвонять. І подальші інструкції отримаєш. Справа не проста. Від твоєї... правильної поведінки... сам розумієш! Вони в нас, ці пацюки, дуже голодні. Майже як нардепи.

Мовляч мовчки обірвав сигнал. Постав хвилину. Уповільненими рухами вибрав і пов'язав чорний зі сріблом галстук. І рушив до підземелля, позначеного літерою «М».

Майже одночасно зі свого кабінету виходив Дон. На порозі його зупинив незрозумілий тремтливий звук – неначе лопнула перенатягнута струна. Він озирнувся й побачив, що якраз посередині ритуального, віками вивіреного, несхибного танцю по колу забронзовілі маріонетки несподівано зупинилися і застигли в недоладних позах.

Частина п'ята

РІЧНІ КІЛЬЦЯ

Фіолетовий відблиск червонястих прозорих очиць на мить загіпнотизував. Лише кілька секунд тому він відірвав погляд від незавершених рядків, що навіть легесенько пахли гелем від улюбленої Мовлян ручки. Художню прозу, на відміну від усіляких журналістських вправ, Микола вперто волів утілювати за старомодними звичаями Буніна та Хемінгуея.

– На те він і рукопис, – відгукнувся якимось майже сердито на відповідні кпини надсучасної вже Джулії. Облишити засіяні зернинами-літерами сторінки довелося, зачувши неприємне металеве хрупання і поскрипування в замках броньованих дверей. Майже відразу вони ледь прочинилися, і в передпокій просковзнули три незрозумілі, а відтак дуже небезпечні, інстинктивно осягнув він, істоти.

Схожі на дивних покручів пацюків з кенгуру, вони рухалися на потужних кігтястих задніх лапах, тримаючи порівняно невеликі передні на рівні грудей. Склавши їх мало не побожно – пирхнув би за інших обставин Мовлян. Він же, майор запасу, якби змальовував подібне в службовій записці командирів, неодмінно зазначив – хижак рухалися ідеальним строєм винищувальної ескадрильї, кожен правіше і ледь позаду головного. Чия вищирена, заповнена дрібними гострими зубами паща, мокра від слини, в глибокій тиші промовляла все дуже виразно.

Докотилася й хвиля гострого звірячого запаху. Замлоїло під грудьми, але це була гидливість, не страх. Різкий кидок від столу, і головний отримав настільки нищівний удар з льоту, що перекинувся й засіпав кінцівками. Слиннявий писок заюшився ще й кров'ю.

Але двоє, зберігаючи моторошне безгоміння – лише зашаруділи килимом голі рожеві хвости – тактично грамотно накиннулися з двох сторін. Крім укусів, яких майже вдавалося уникати, вони ще й намагалися випустити жертві тельбухи ударами задніх лап, один з пазурів на яких був дивним чином подовжений і гострий, мов лезо. Десь це скидалося на змиршавілу версію велоцираптора юрського періоду, міг би пожартувати за інших обставин Мовлян. Але бійка точилася не з гумором, а зі смертю. Лічені її хвилини, протягом яких кімнату рясно скропили темно-червоні бризки, почали вже й справді видаватися знемагаючому одинаку

нескінченною геологічною епохою.

Знову більш-менш вдало ухилився від випадку смертоносного кігтя і таки дістав теж заюшену пашу супротивника зліва. Тут пролунав уже не скрип, а зойк покалічених дверей, що розчახнулися навстіж. І майже відразу, вже на порозі передпокою, він побачив витягнуту руку з масивним воронованим стволом. Грому пострілу не почув. Зате осягнув, що за вікном повільно згасає сонце.

* * *

Внизу розстидалося нескінченне снігове поле. Ніби там щойно вшухла завірюха, залишивши ряди заметів і цілих сріблястих курганів, гострі зледенілі заструги, пухкі розсипи. Олена крадькома глянула на Олеся, котрий не зронив ані слова, доки літак набирав висоту. Риси незнайомця – а й справді, інтимна близькість зовсім не є приводом для знайомства, повчали її бувалі подружки – виглядали набагато жорсткішими, аніж минулої ночі. Дивним чином Олена згадала улюбленого Хемінгуея і його «Сніги Каліманджаро». Де самотній леопард з невідомою ні для кого метою дістався крижаної вершини.

Чим це закінчилося для гордого звіра, їй згадувати не хотілося. Зате пам'ять чітко змалювала недавній ранок. Зустрівши внизу, Олесь – він нарешті представився – коротко кинув:

– На тебе чигають. Схоже, щось пов'язане... – незрозуміла загрозлива тінь майнула таким округлим, добродушним обличчям. – Із загиблим журналістом. Треба звідси вирватись.

– Але ж... – вихопилося в Олені. Відчула, як слабнуть ноги.

– Це мій клопіт, – рівно промовив Олесь. Обличчя теж стало безвиразним. Ніби посмертна маска – спробувала сховати свій ляк за журналістською фантазією Олена. Слухняно пішла поруч. Сторонньому оку повинно було видаватися – от, ще одна молода одноразова курортна сім'я поспішає до знаменитого середземноморського пляжу. Правда, дещо міг здивувати хоч і поношений, але аж надто діловий для цієї ідилії, твердокутний дипломат, яким недбало помахував Олесь. Втім, мало які можуть бути екзотичні забаганки в явно закоханої пари...

Далі почалася карколомна винахідливість, якої Олені не доводилося зазнати навіть з найжагучішими партнерами. Тільки тут

слова на однакову літеру «С» – секс і смерть – відчутно різнилися. На дуже короткій дистанції змінилися чотири автомобілі, в які невимушено пересідали ці двоє. Певний час їхали звичайним, як невірно зовсім видалося акулі мікрофона, маршрутним таксі. Нарешті, обшарпаний автораритет, тьмяно-жовтий «Мерседес», трохи молодший за Олену, ні з того ні з сього увірвався просто на злітну смугу, де з давно працюючими двигунами стояв великий порівняно літак.

Один з трьох чартерів, замовлених і вже оплачених на сьогодні Анджеєвським. Перший злетів дещо раніше, порожній, але з зареєстрованими на борту двома пасажирами. Зовсім не в тому напрямку, який обрав для себе Олесь.

І нарешті розслабився трохи в кріслі. Посміхнувся – спершу скупю, кудись у простір. А тоді широко, щиро – Йй. Олена закліпала очима. Навіть не уявляла, наскільки чарівливим може бути це обличчя. Яке вона, коли чесно, навіть роздивитися до пуття за цю сторчголову добу, далеку ще від завершення, не встигла. І відразу, жіночим уже чуттям, зрозуміла, що бачить зовсім не професійний мімічний набір тупоголових «мачо». Чарівність чоловічої певності – занотувала собі журналістка.

А Олесь з легеньким гумором пояснив, що летять вони до курортного теж містечка в Північній Африці. Одного з більш-менш прибуткових центрів бананової держави, відомої постійно діючими військовими переворотами та землетрусами. Навіть неясно, від чого більше потерпають аборигени. Нещодавно, наприклад, хунту голубих полковників, котрі шанували Леніна і Мао, як те чи інше плем'я мамбо-ямбо священного Небесного Крокодила, змістила ліга чорних майорів. Котрі настільки вірні демократичним цінностям, що негайно дозволили США розгорнути тут свою військову базу. Що ті з приємністю і зробили...

Тут епічну оповідь Анджеєвського перепинила з'ява стюардеси. Як і належить, довгоногої блондинки. Взагалі-то, на таких коротких маршрутах цю розкіш замовляють лише зрідка. Але Олесь був не жлоб, а економіст. Щоправда, специфічного дещо профілю. Що ж стосується неземного янгола з популярної колись радянської пісеньки, то вона продемонструвала професійну гол-

лівудську посмішку.

Олена раптом згадала, наскільки довго не мала й ріски в роті – дещо, слід визнати, таки потрапляло, але... Отож зробила розлоге замовлення з вельми вишуканого, як підказував їй міжнародний досвід, меню. Янгол подивилася, дуже приземлено, на замовника чартеру. Лець затріпотівши довжелезними віями. «Біда не в тому, що жінки продажні, – не втримався від аналітично-філософського вислуду Олесь. – Вони ще й перепродажні».

– Віскі, – сказав коротко. – «Вайт Хорс».

І додав:

– Склянку.

* * *

Пахло порохом димом. І ще щось, солодкувато-солоне, чулося в квартирі. Ніздрі Мовляна лець ворухнулися. Можливо, саме цей запах відклався в його підсвідомості, коли знетямленого тоді Миколу офіцери Каа перевозили в Київ. І були розстріляні людьми Брокера, і асфальтовий п'ятачок на узбіччі траси перетворився на суцільну калюжу крові...

Повільно опустил воронований зливков револьвера. Стало всього двох куль, бо третя потвора, якій так вдало зацідив спершу Панько, вже здохла.

Микола, стримуючи нудоту, квапливо переступив через голі хвости, що вже перестали здригатися. Підхопив на руки нерухомого кота, притис, забруднивши відразу стильний костюм. Здалося, чи жовтаві очі лець ворухнулися?

І вже тоді, тамуючи власний шалений пульс, відловив чутливими пальцями повільне серцебиття Панька. Поклавши його на стіл, прямо на списані нещодавно аркуші, хутко набрав приватну «швидку». І, лець заспокоївши подих, спокійно заговорив. Застосовуючи найбільш переконливу версію поставленого голосу колишнього ведучого Першого Національного.

В очікуванні приїзду, який обіцяли за кілька хвилин, безсило опутився в крісло. Нарада трьох була доволі плідною, але більшість козирів залишалася в чужих руках. Один Правиця чого вартий, з його майже президентським кейсом, що досі контролює мегатонни валюти... Щоправда, Мовлян помітив незрозумілу

іронію на обличчі Дона, коли зайшла мова про можливі наступні кроки Олеся. Лихоправ явно щось знав, але поступився ініціативою Кучинському, а сам промовчав.

А Микола промовчав про Джулію. Боявшись, що властиві Дону круті методи можуть коштувати дівчині життя. Отож в рівняннях, набагато складніших за інтегральні часів його юності, залишалось мінімум двійко невідомих.

Джулія... Мовлян поволі оглянув квартиру – рештки недавнього, майже родинного, затишку. Радійте кожному дню, коли поряд ті, хто вас любить. Глянув на такий пам'ятний шкіряний диван і зовсім недоречно згадав...

Молочно-білі стоячі груди й тоненька світла смужечка з чорним пушком унизу разюче виділялися на засмаглому легенькому тілі. Вона глянула затуманено, повільно опустила вії. Лагідно взяв тендітні рожеві ступні, зігнув ноги в колінах і широко їх розвів. Вона слухняно ковзнула долоньями вниз по пласкому, жіночно округленому животику. Завмерла. А невдовзі залунали тихі стогони, й нарешті – високий радісний зойк.

... Мовлян стрепенувся, почувши зовсім справдешний зойк, і то зовсім поруч. Струснув головою, повертаючись до тьми. То був рингтон квартирного телефона, заведений на жартівливій хвилі Джулією. Зойк повторився. Сподіваючись, що це повідомляє про прибуття бригада «швидкої», притьмом схопив слухавку.

– То що, бачив, на що ми здатні? – почув самовдоволений, вже чітко для себе ідентифікований голос. – А тепер запам'ятай місце зустрічі. І не длайся – з нею буде те саме...

Оті пацюки-чупакабри мали вбити Панька, напрочуд спокійно помислив Мовлян. Його ледь розширені зіниці зупинилися на стінному годиннику, чия секундна стрілка, схоже, завмерла. Ні, ледь-ледь, судомно, смикнулася... Так. Вбити. І спотворити, обгризти тіло, залишивши мені зразок наочної агітації і пропаганди заодно.

Тут його осяяло.

– Та на біса мені та дівка, – сказав спроквола. Задіявши всю артистичність, винесену з наскрізь брехливих шоу-токовищ. – Тут, після зустрічі «великої трійки», – додав, уже природніше, легкої іронії, – такі можливості відкриваються... Там мільярди,

зрозумів? Мільярди.

Помовчав. Каа німував теж.

– Втім, – з благородною втомою продовжив Микола, – тобі там теж місце може знайтися. Принаймні, я зацікавлений, не вони – є одна заморочка... Ти, давай – думай.

І плавно поклав трубку.

Сидів, чекав. Розчепірів пальці – вони легенько здригалися. Як і передбачав Мовлян, за пару хвилин телефон озвався знову. І голос був той, але зовсім інший. Деякий час Микола слухав, потім зобразив легеньке роздратування.

– Щоб тобі дійшло... – промовив ледь зверхньо. – Дон втратив контроль над швейцарським кейсом. Людина, яка його транспортувала, загинула.

Блефувати, так блефувати, думав Мовлян. Крім усього, побачивши нещодавно вираз обличчя Лихоправа, Микола щиро вважав, що Анджеєвському залишається зовсім небагато отого самого «лебенсцайту». Отож, говорив правду. Але, як і заведено, не всю. Генерал приголомшено мовчав.

– Я знаю, – лагідно продовжив Микола, – що твій «ВВ»... – з того кінця дроту почувся якийсь булькаючий звук. – Та годі вже. Так от, «ВВ» має чимало інформації, яка б дозволила нам з тобою цих двох обійти. Бо вони розповіли чимало. Необачні трохи хлопці. Або ж мене за надто порядного мають. Та тільки порядність зараз в Україні не тільки нерентабельна, а й збиткова.

Почув щось схоже на полегшене зітхання.

– Тому нам і справді треба зустрітися, – сказав задушевно. – Десь у кафе, генделіку... Виключно особисто. Жодних твоїх холуїв – інакше їх блокують люди Дона. Я для нього легенду вигадую, а ти ж Брокера знаєш...

Обізнаність підтвердив короткий мат.

– Так отож, – підсумував Микола. – Давай через півтори години. Станція метро... – дивуючись сам із себе, назвав координати часів сержанта Кучинського.

– Згода, – пролунало похмуро. – Всі умови прийнятні. Але, – в голосі виникла легенька зловтіха, – що б ти не говорив, дівка залишається в нас. На ПМЖ, – хмикнув генерал.

– До зустрічі, – сухо відказав Микола.

Він ледве встиг, натягнувши рукавички, виволікти трупи мутантів на балкон і прикрити якимось шматтям, як з'явилися лікарі. Спершу спантеличені кривавим погромом у квартирі, і Мовляну довелося на ходу вигадувати аж надто високохудожню байку – а потім відверто шоковані особою пацієнта. Котрий хрипкувато, але ще дихав.

– Вибачте... – молодик в білому халаті намагався, не дуже вдало, зберігати діловий вигляд. – Власне, клініка «Базиль» переймається проблемами людей...

Микола, котрий якраз порпався в тумбочці, розвернувся на повен зріст.

– Бачте, – сказав неголосно. – Для мене Панько набагато більше людина, ніж деякі ближні.

– Та й окремі дальні теж, – додав, подумавши. І розгорнув віяло райдужних папірців, чия європейськість не викликала сумнівів. – Сподіваюся, вистачить? З врахуванням консультацій ваших колег-ветеринарів...

Спостерігаючи метушню, яка розпочалася негайно навколо Панька, Микола вирішив – житиме.

* * *

– Сер, приземлення в аеропорту призначення заборонене.

Вкрай поштивий голос командира літака, що виструнчився в своїй красивій, ретельно розцяцькованій всілякими нашивками формі біля VIP-крісел, так і не вивів Олеся з глибокого тривожного сну. Де високо поставав місяць, дрібний, напівприхований молочними смугами туману – достоту замерзла ргутна кулька. І в його непевному світлі примарні ікласті тіні широким колом охоплюють тоненьку, з кісками дівчачу постать... Правиця сильно здригнувся, покидаючи глибини підсвідомості. Його наполохано шарпала Олена.

Командир ввічливо повторив повідомлення наземного диспетчера.

– То в чому річ? – лінкувато запитав Олесь. Мозок його вже перемкнувся на лихоманковий режим.

Командир чемно пояснив, що летовище охопив несподіваний

страйк з елементами хуліганства. Оскільки вже прибула поліція, котра в цій державі не надто панькається з ворохобниками, не виключена ще й стрілянина. Так чи інакше, все обслуговування злітно-приземлювального комплексу паралізоване, і ніхто не ризикне наражати літак і людей на смертельну небезпеку.

– А... варіанти? – недбало запитав Анджеєвський. Нічого в ньому не змінилося. Лише на чистій доти скроні Олена, чії спостережні здібності у ці хвилини край загострилися, помітила маленьку, розмірено пульсуючу жилку.

– Запасів пального стане, щоб повернутися, – чітко доповів командир. – Звісно, вам компенсують.

Олесь дратівливо скривився.

– Офіцере, ми з вами – чоловіки... І ви що, нових руських не знаєте? – поворушив пальцями, імітуючи підрахунок папірців. Такий собі інтернаціональний жест. Командир і так тягнувся струнко, але зараз Олені видалось, що струні загрожує луснути. – Я не можу розчарувати даму, вона давно мріяла про це узбережжя... Вірю вашій професійності, – Правиця несподівано встав і міцно потис руку повітряному вовку.

Той повільно, впевнено кивнув. Зовсім швидко з'ясувалося, що в межах досяжності ще одне курортне містечко, де сісти, звісно, складнувато, але... за певних зусиль... швидше всього, безпечно.

– Звичайно, це додаткові видатки для моєї компанії, – зітхнув командир. – І, власне, екстремальний захід...

– Що ж, – Анджеєвський ледь посміхнувся. – Такі ситуації вимагають екстра-гонорару.

Спокійно дістав чекову книжку. «Паркер» з золотим пером – Олесь у цих питаннях був дещо консервативним – швиденько вивів цифру з потрібною кількістю нулів і загонистий розчерк. Командир, взявши в руки цю авангардну графіку, на мить заціпенів. А тоді притьмом кинувся до пілотської кабіни.

– Ти неймовірний, – тихо сказала Олена. Їй навіть лячно було доторкнутися. Олесь зробив це сам.

Обоє не могли знати, що вже за хвилину Гросмейстер, отримавши чергові супутникові дані про зміну курсу чартера, вимовив свою знамениту в шахових колах фразу, котра завжди позначала

невідворотність:

– Люблю, коли суперник грає за моїм планом...

* * *

Микола замислено крутив невибагливу, кільокагривневу гелеву ручку. Принаймні, це стверджувала наліпка: «гел інк пен, браво 0,5». Але бравість пристрою полягала зовсім не в зручній для роздачі автографів начинці, – якої, власне, і не було. Активована легеньким порухом пальця, ручка, випадково доторкнувшись бу-цім звичайнісіньким вістрям стержня до, скажімо, кисті потрібної руки, практично невідчутно впорскувала міні-дозу певної – коли точніше, то дуже непевної – хімічної сполуки. Та ще й залишала цілком природну чорнильну крапку. Останню в житті партнера по, наприклад, підписанню договору. Котре могло тривати ще декілька днів і раптом урватися внаслідок потужного мозкового крововиливу.

Відомий усім не до ночі згадуваний князь світу цього з його схильністю скріплювати домовленість розчерком натуральною кров'ю клієнта, відпочиває, – подумав Мовлян, вислухавши інструкції Брокера. Той раптово виник на його шляху додому після зустрічі трьох, мов Абадонна зі стіни. Ефект посилювали великі темні окуляри, зовсім не інфернальні. «Хамелеони», збагнув після секундного шоку зовсім не слабкодухий Мовлян.

– Доручення Дона, – коротко попередив Брокер. Розмовляли вони зовсім недовго, але крім суті справи, Микола відчув у поведінці людини, котра зараз практично замінила для Лихоправа Анджеєвського, щось схоже на ревності.

– На тебе неодмінно вийдуть, – резюмував посланець. – За нашими даними, не випадково твоє дитя-індіго... – ледь іро-нічно покритив губи. – Дивним чином пощезло. Ох і великі ж крокодили заворушилися в болоті. Намагайся, щоб до тебе виліз найбільший...

– Але ж це... – напружено вимовив Мовлян. – Це... убивство.

«Хамелеони» прислужилися, заховавши лють, що блискавкою промайнула очима, звичними дивитися крізь приціли різних модифікацій. Переважно – оптичні.

– Зовсім ні, – лагідно, аж до мурашок по шкірі, промовив

Брокер. – Протиотрута існує. Але відома вона тільки нам. А їм залишиться час для роздуму.

Дорога цяцька... – він все ще тримав на долоні такий безневинний, з банальним захисним ковпачком циліндрик. – До речі... Ти хоч замислювався, скількох людей, котрі лише виконували накази – навіть не бізнес, і анітрохи особистого – замочили тільки тому, що ти встряв у не свої справи?

Оце жорстке «ти» нарешті змусило Миколу стямитися. Він мовчки простягнув правицю. Зовсім не для рукостискання.

... І тепер він готувався до зустрічі з Каа. Намагався, ніби в добрі старі телевізійні часи, продумати всі монтажні плани – загальні, середні, великі. Особливо головний, з чорнильною крапкою. Через короткий час збагнув, що поєднати все в цьому динамічному сюжеті може тільки натхненна імпровізація. Інакше очільник «Вервольфу» неодмінно помітить силуваність поведінки візаві.

Мовлян чортihnувся – спиртного вдома він не тримав уже давно.

Тому по дорозі зазирнув до амбітного доволі закладу, де пару разів бувала з ним і Вона. Замовив сотку «Хенессі». Посмакував, кивнув офіціанту:

– Давай ще сто, доки не почалося...

Молодик непорозуміло глипнув, вміло наливаючи шляхетний напій. Явно не знав анекдот про неплатоспроможного клієнта. Микола другу порцію заливав потроху – часу ще вистачало. Несподівано, боковим зором, помітив, що не надто залюдненою залогою ніби пробіг вітер. І продовжував шелестіти притлумленими, але збудженими голосами, доки Мовлян плавно, мов башту головного калібру, розвертав голову до входу. Лець не похлинувся заключним ковтком коньяку.

Джулія стояла на порозі – боса, в недоладному спортивному костюмі. Охоронець вже підтюпцем біг до неї, бурмотівши:

– Обнаглелі, б...

– Стояти! – різко, чітко скомандував Мовлян.

Здоровило здивовано, але слухняно завмер. Аж надто добре знали тут Миколу. Особливо після його коротенької телефонної розмови з генералом окупаційної армії Кучинським. Вона тоді

відбувалася безпосередньо з кабінету господаря закладу. Котрий таким чином спекався неабияких неприємностей. Адже суть держави Марнія міститься не в законах, найгуманніших у світі. А в особливостях їх застосування.

Мовлян рушив назустріч – повільно, мов відморожений, ніби й досі не довіряючи власним очам. Зате Джулія метнулася, гейби дика кішка. Обхопила за шию так, що Микола, рятуючи хребці, мусив усерйоз напружити м'язи. І зразу відсторонилася, завмерла босоніж на парадному, для «ві-ай-пі» килимі кафе. В своєму тренувальному, на пару розмірів завеликому однострої вона трималася з гідністю, недосяжною для носіїв усіляких супермодельних суконь.

– Швидше, Миколо, – радше наказала, ніж попросила. – Швидше!

Коштовний келих розлетівся скалками по сходах, коли вони, тримаючись за руки, метнулися вгору, до виходу.

Треба було бачити обличчя офіціанта – двісті грамів дорожнього трунку, та ще й фужер. А через деякий час – гримасу одного з крутих завсідників. Крутого настільки, що залишив свого п'ятисотого «Мерса» не зачиненим, та ще й з увімкненим двигуном – праглося хуленько освіжити подих і поспішити на ділову здибанку. Таку послугу Мовлян оцінив ментально. Оскільки пересуватися до найближчого опорного пункту Дона тим «джи-пом», який викрала Джулія, було надто ризиковано. Вона ніби й вирубала «джі-пі-ес» – навігатор, але мало що...

Найближчі півгодини крутий обривав мобільники двом полковникам і одному майору – а ті, от лихо, були на вельми оперативних нарадах і свої «Нокія» повідключали. Офіціант утирав сльози і соплі перед розлученим новим менеджером, котрий поняття не мав про Мовляна. Охоронець, який міг би дещо підказати, вирішив триматися від гріха подалі. Що ж, одна залізна леді не випадково колись сказала, що більшу частину життя ми витрачаємо на боротьбу з загрозами, які ніколи не здійсняться. В момент, коли крутий остаточно охляв біля барної стійки, а молодик з краваткою-«метеликом», сьорбаючи носом, вже почав писати фатальну для себе службову записку-пояснення, схода-

ми спустився новий відвідувач. Високий, худорлявий, носатий. Віднедавна він уподобав користуватися великими окулярами, які змінювали свою затемненість залежно від інтенсивності освітлення. У напівпідвальному примірку скельця стали майже прозорі, що полегшило процес розпізнавання.

– Гей, шановний, – звернувся невідомий в «хамелеонах» до крутого. Котрий продовжував істерично мацати свого смартфона. – Ви не підкажете... Моє діло, звісно, сторона... Але який дивак залишив на тротуарі відкритого «мерина», та ще й двигун працює?.. Народ, знаєте, в нас балуваний...

Крутий спершу отетерів. Але потім щось добачив крізь прозорі скельця «хамелеонів». Швидкості його ривка сходами міг би позаздрити котрийсь із винищувачів вертикального злету.

А Брокер – бо це був таки він – пройшов просто у кабінет менеджера. Охоронець рипнувся, але якось недоладно застиг. Невідомий, ніби й справді зі стіни, виник перед великим начальником.

– Це ще хто?.. – роздратовано запитав той. – Куди сек'юриті дивиться?..

Але сам, поза власною волею, дивився в лінзи на видатному носі Брокера. Котрі явно мали зменшувальний ефект для амбіцій співрозмовників. Про Абадонну, на своє щастя, менеджер просто ані сном, ані духом не відав.

– Це те, що завинив вам... е-е... куратор у податковій, – сухо сказав Брокер, поклавши на стіл відповідний паперовий набір.

– А це, хлопче, за моральну шкоду, – вручив майже стільки отетерілому челяднику.

І спокійно залишив заклад. Поряд з виходом жорстко загальмувала носорогоподібна туша позашляховика. Брокер і справді дуже поспішав.

Коли чесно, його страшенно роздратовала поведінка Лихоправа. Коли, вслід за все ще босоногою Джулією і зосередженим Мовляном, до кабінету негайно висмикнули Брокера. Після коротких попередніх обмінів інформацією він уже мав чітку,poseкундно розплановану собі програму дій. Але Дон раптово сказав:

– Проїдь у цей генделік і, як належить, владнай... Все починається з дрібниць, – ледь ворухнув підборіддям. І Брокер, без

жодного звукообміну, не зовсім чемно зірвався з місця.

Якщо відверто, Дон міг відіслати туди когось із «шісток», приблизно з таким же результатом. Лихоправ, до того ж, розумів, що ті чи інші обговорення були б набагато продуктивніші за участі головного тепер виконавця його волі. Але...

Він побачив Джулію. І виникло щось неймовірно щемливе, котре анітрохи не в'язалося з присутністю лиховісної постаті Абадонни, як уже почав жартома називати Брокера Лихоправ, мало не напам'ять обізнаний зі знаменитим романом Булгакова. Справа, звісно, полягала зовсім не в напівтемних, іноді ж загрозливо чорніючих окулярах.

Відіславши розважливого кілера, Дон деякий час мовчав, хоча Мовлян і Джулія просто нетямалися від напруги інформаційного поля, в якому перебували. Тим часом з Петром коїлося дещо дивне. Нарочито відвівши погляд, щоб не турбувати дівчину навіженим синім вогнем в глибоких очних западинах, він з несподіваною гіркотою подумав, наскільки давно юні створіння не кидали на нього таких поглядів, як Джулія до Миколи. Зрештою, все скінчилося разом з комсомолками. Бо, панове, секс-бізнес-послуги, це вже зовсім інше...

Його співрозмовники вважали, що, низько схиливши тепер голову, Дон якнайглибше обмірковує ситуацію, яка різко змінилася.

А він просто згадав дещо первісне.

... Навіть ущерть налитий місяць, що наскрізь висвітлював легенькі, молочно-райдужні хмаринки у неймовірній височині, не міг прозирнути глибокої тіні під старезними вербами, де вони стояли впритул вже так довго. Але тепер її частий, поривчастий віддих змінився на уповільнений і глибокий. Петро нарешті опанував негнучкими спершу пальцями невеличку улоговинку між її стегон, глибоко внизу підліткового майже, підтягнутого живота. І вона, після перших його невпевнених рухів, повільно розширилася і поглибилася. Саме тоді її руки, доти сплетені на хлоп'ячій потилиці, розслаблено зісковзнули вниз. А потім одна з них невміло, лякливо почала шукати і нарешті знайшла давно затверділу, неоквиРНу і занадто велику, як наполохано вважав сам Петро, річ. Котра вже муляла, вперто напинаючи цупку джинсову тканину.

Дівчина обережно, але наполегливо намагалася це диво вивільнити. Спершу розшарпнувши «блискавку», а потім довго порпавшись в надто рясних складках сатину.

Це таки сталося. Майже водночас із його здобутками в прибиранні убіч вузької, вже геть вологої смужки матерії і зануренням нетерплячих пальців у загадкову глибіню.

І тут Петро спаленів, зрозумівши, що вже – раптовими поштовхами – обливає її ніжну, пестливу, прохолодну долоньку чимось нестримно гарячим, брутальним, лясним самому собі... А вона, зовсім неочікувано, затріпотіла всім тілом і не відсахнулася, а щільніш пригорнулася до нього, міцно і боляче вп'явшись зубами в плече...

* * *

Удар був несильний.

Покришки шасі чартера тихо загомоніли бетонкою достатньо тривіальної смуги, яких за час плідної праці на Дона Олесь набачився донесхочу. Звичайнісінький аеропорт. Єдине, що порівняно недалеко, якщо брати сучасні мірки і засоби пересування, знаходилися Едемська долина і загадковий Баальбек. Червоноземна улоговина, пізніше відома як Бекаа, на гадку багатьох дослідників, серед яких і шанований Анджесвським нобелівський лауреат Іван Бунін, якраз і була землею, відведенаю Всевишнім для Адама і Єви.

Він скося глянув на Олену.

А Баальбек, який цю Едемську долину ніби вінчав... Там Олесь таки зумів побувати, з усією родиною. Залишки храму Сонця, який римляни будували чи не триста років. Поруйнований за наступне тисячоліття землетрусами, він продовжував зводити до неба частину вцілілих циклопічних колон висотою, що вимірювалася десятками метрів. Спиралися вони на знамениту Баальбекську терасу, вимощену з тисячотонних плит в незапам'ятні часи, задовго до появи легіонерів. Одну з них, розміром з автобус «Неоплан», наполовину вгрузлу в землю напівдорозі до храму, Правиця бачив на власні очі.

Хто були ці будівничі тераси – титани грецьких міфів, космічні пришельці?..

Втім, Олесь швидко повернувся до реальності, в якій потертий

шкіряний кейс з вмонтованим ноутбуком тиснув на коліна багато відчутніше, ніж та сама доісторична плита гнітила червонозем Едемської долини. Воно й справді, речі непорівнювані – півтори тисячі тонн дикого каменю чи десятки мегатонн надсучасної вибухівки.

Жодної піротехніки, банальна валютна зелень, що чекає кодової команди в кількох провідних банках Старого і Нового світу. Олесь кволо усміхнувся. Прикинув, що натуральний ядерний вибух десь так в районі нью-йоркської Уолл-стріт чи там лондонського Сіті не спричинив би у фінансовому глобалізованому світі такого переполоху, як ті кілька електронних листів, що він зможе спрямувати вже наступного ранку.

Світанок, як відомо, настає за будь-яких умов. За обставин цілком конкретних, він може засяяти або без нас, або без дечого чи декого, нам надзвичайно важливих. Правиця згадав цю сентенцію, коли місцеві митники, лінькувато запхавши до кишень звичний бакшиш, несподівано занервували, уздрівши начинку того, що спершу сприйняли за звичайний дипломат.

– Дивлюсь, тут і справді спекотно, любий, – неголосно сказала Олена, витираючи хустинкою краплини з чола Правиці.

Щоправда, за тутешніх правдивих сорока градусів Цельсія піт цей був холодний.

Митниця звикла діяти на засадах і підставах. Законодавчих, звісно. Але чутий вже давно жарт Брокера Олеся втішав мало. Добре хоч, ці хлопці більш-менш володіли англійською, яку він знав досконало. І потроху второпав, що тутешні правила забороняють ввозити придатну для продажу побутову техніку – задля захисту власного виробника.

За оту саму техніку вони мали спецпристрій, замаскований під посередній, але, звісно, брендовий ноутбук.

Хотів би я бачити оцього вашого виробника, здатного вивершити щось подібне, – з деяким чорним гумором подумав Олесь. Не менш лихі жарти долі тривали. Вже й старший їхній з'явився, доволі череватенький для порівняно молодого віку. Саме під його керівництвом Правиці оголосили остаточний вердикт. Вельмишановний турист має право вибору.

Взагалі-то, незаконно ввезений товар можна і конфіскувати. Бо, бачте, незнання наших митних правил не звільняє з-під відповідальності... Очиці на шокастому смаглявому обличчі так і вп'ялися в Олесь. Той сумовито здвигнув плечима і делікатно усміхнувся.

– Ваше право, пане полковнику... – Анджеєвський прекрасно бачив, що ранг співрозмовника в жодному разі не перевищує майорського. – Тільки ж, якщо за цей поношений конфіскації хтось виручить хоча б сотку баксів... Нащо такі клопоти?

Митник ледь розслабився і загнув другий палець. Наш гість може залишити це сумнівне майно на зберігання, та й отримати при виїзді. Ясна річ, така послуга поважної служби дещо коштуватиме...

Олесь розсипався в подяках. Але, в якийсь момент зам'явшись і навіть зашарівшись, повідомив, що пам'ять ноутбука містить деякі любительські відеофільми особистого характеру, які вони з дамою полюбляють дивитися саме удвох. І втрата цієї можливості відчутно збіднить їх відпочинок у цих прекрасних краях.

Якщо досі зіниці митника нагадували достатньо жорсткі крапки, то тепер ці атрибути пунктуації швидше мали відношення до запитальних знаків. Олесь ледь заквапився.

І засвідчив сподівання, що пан полковник виявить притаманну йому мудрість і пристане на вигідну і цілком легітимну пропозицію. Є певний міжнародний досвід, а він, Анджеєвський, чимало подорожує світом, маючи належні статки... Митник згідливо кивнув... Так от, існує практика, коли в отаких суперечливих ситуаціях приїжджий залишає той самий, скажімо, ноутбук при собі, оскільки це пов'язано з його життєвими потребами і правами людини. Але натомість вносить заставу. Вдвічі-втричі більшу за номінальну вартість провезеної речі. А потім, на виїзді, цю суму йому повертають.

– Тобто, двісті-триста «зелених»? – з деяким ваганням перепитав начальник поста.

Олесь з гідністю похитав головою. Ми ж бо серйозні люди. Сказано про номінал. А він у цієї фірми не менший п'ятисот.

– Але ж, – з тонкою усмішкою зауважив митник. – Ці питання

можуть бути вирішені потім лише зі мною. А бувають же і вихідні, і відрядження...

Правиця підніс руки долоньями догори, мимоволі повторивши жест дона Карлеоне. Про що мова. Коли вже й станеться така прикрість, то він з дамою сподівається ще не раз відчутти переваги цього чудового клімату, м'якого, як і серця достойних представників влади. Єдине, звісно, що за цей час пан полковник може бути підвищений на посаді, переведений до столиці...Що ж, ми лише порадіємо за нього.

Доки Олесь діставав гаманця, слуга держави ще раз, гостро фаховим поглядом зміряв його костюм від Бріоні. Рукав ледь зісковзнув, продемонструвавши ексклюзивний годинник. Митнику залишилося констатувати, що час і місце йому випали сьогодні цілком вдалі.

Зате цим двом все бракувало удачі, щоб знайти прихисток. Принаймні, від сонця – воно вже настільки напекло небо, що те подекуди взялося білими пухирями. А про Олесеву голову, перевантажену безсонням, ніжним спілкуванням в аеропорту і запаморочливими перспективами, шкода було й говорити. Особливо в торохтючому таксі, яке нарешті доправило їх до найшикарнішого, як запевняв водій в екзотичному білому бурнусі, готелю.

Тільки там вони отримали відкоша.

– Вибачте, сер, – порт'є був, як і годиться на цій роботі, безутішний через прикрості клієнтів. – Буквально вчора розпочали масштабний ремонт. Схоже, з'явиться новий господар...

Не втримався від спокуси попліткувати, чортihnувся подумки Анджеєвський. Якому вже ставало непереливки ще й дякуючи добрій дозі віскі, спожитій в літаку. Зараз організм, чого не міг передбачити зелений початківець у відповідальній справі спожиття алкоголю, настійно вимагав поліпшити кислотно-лужний баланс. Що в ісламській країні дуже й дуже непросто.

– Так уже, вибачте, сер, випало, – продовжував співчувати ключник.

Якби Правиця був у дещо ліпшій спортивній формі, то неодмінно згадав би залізне правило спецслужб – якщо випадковостей більше, ніж одна, то це вже зовсім не випадковості.

Страйк на летовищі, ремонт готелю, так примхливо суміщені в короткому часовому відтинку... Олесь кволо потер скроню.

– А... що б ви порадили? – поставив давно очікуване запитання. Портєє миттєво пожвавився і майже скоромовкою почав пояснювати. Не дослухавши, Анджєєвський простягнув через стійку хрумкий папірець.

– Викличте лімузин.

Навіть те, що тут вважали ВІП-легковиком, виглядало неабияким цивілізаційним здобутком на шляху до комфорту, припаркувавшись поряд з понурою спорудою. Як з'ясувалося трохи пізніше, ще за часів щирої інтернаціональної дружби її звели для свого консульства радянські будівельники. Щось усереднене між середньовічним поховальним склепом невибагливої аристократичної родини і новітнім офісом партійної бюрократії початку вісімдесятих років минулого століття. Олесь навіть струснув головою, уздрівши це дежа вю часів, коли амбіції сталінського ампіру безнадійно захрясли в прозі хронічної недостатності будівельної індустрії СРСР. Щось подібне він і справді бачив – де? коли? – авжеж, у містечку мовлянової юності. Колишній обкомівський готель, вже приватизований послідовниками комсомольського вождя Лихоправа. Тільки там, над Десною, ще спромоглися на білу цеглу, а тут, за кількясот метрів од насиченого аквамарину Середземномор'я, все ліпили з «жаби» – так іноді студенти будзагонів величали основу основ архітектури розвинутого соціалізму. ЖБИ – «железобетонніє іздєлія». Неоковирність цих панельних конструкцій не могли приховати й геологічні майже нашарування опоряджувальних робіт, за якими крилися не тільки вади монтажу, але й купа вкраденого цементу. Всі ці нюанси Олесь у незабутні інститутські роки зятявив добре. «Та й дідько з ним, – подумав легковажно, розраховуючись з геть упрілим в парадному однострої водієм. Обличчя араба в цей момент мало не затьмарило сяйвом зависле в зеніті сонце. – Жаби не тонуть...»

Аби цю необачну сентенцію, засвоєну давненько вже Олесем від свого безуспішного вербувальника, підполковника КДБ, почув навіть не той, до ночі не згадуваний, а простуватий з виду Грос Нос, то неодмінно б зронив:

– Ще й як тонуть... Якщо прив'язати до лапки добру цеглину.

Але Правиці було не до такої просунутої аналітики. Він дещо занервував, коли їх з усією невідворотністю східної чемності взялися поселяти чомусь на другому поверсі. Надто доступному, підказував досвід. Але, вийшовши на простору лоджію, прилеглу до майданчика з басейном, Олесь раптово заспокоївся. Відчув лише запах йоду, розпарених на осонні морських водоростей. І майже перестав слухати багатослівні перепрошування головного менеджера з приводу перевантаженості через ремонт у конкурентів. Та й спати хилило не на жарт.

... Зате Грос Нос, отримавши умовлену СМС-ку, налаштований був дуже серйозно. Ніби за шахівницею, коли в суперника настає цейтнот і важливо самому не піддатися чужому розпачливому поквапу.

Видобув з шухляди-криївки і спроквола розгорнув свіжу, ніким ще не прочитану мапу. Звичайний ніби зразок якісної поліграфічної продукції, але всіяний незрозумілими колами, дугами, стрілами та цифровими відмітками.

Невігласу в картографії вона швидше всього видалася б командирською п'ятикілометровкою якогось екзотичного узбережжя. Куди мав висаджуватися десант. І, судячи з колюче позначених напрямків, захоплювати зненацька певні території.

Тільки ж десанти приходять з повітря, хмикнув Грос Нос. Або з моря. А тут...

* * *

Лінійний крейсер «Худ», найпотужніший у світі, краса і гордість Гранд-флоту Великобританії, стрімко наближався, виростав зі свинцевих обширів Північного моря, прагнучи скоротити небезпечно для нього відстань до німецького флагмана.

Чотири башти головного калібру лінкора «Бісмарк», озброєні кожна двома 14-дюймовими гарматами, чутливо розвернулися назустріч, – «Антон», «Берта», «Дора», «Цезар» хрест-нахрест ворухнули стволами.

– Бачу ціль, – чітко доповів командир головного далекомірного поста «Бісмарка». – Дистанція – п'ятнадцять миль, критичний кут підвищення.

– Вогонь! – гримнув капітан лінкора Ліндеман. Поруч незворушно застиг адмірал Лютьєнс, який не відривав очей від цейсівського бінокля. Біля ненабагато гіршої оптики завмер і англійський адмірал Холанд. Він теж віддав команду своїм артилеристам.

Але сім тонн сталі й вибухівки – загальна вага бортового залпу головного калібру «Бісмарка» – були вже в повітрі. Нищівною навісною траєкторією вони ринули згори на броньовану палубу британського флагмана, розстрожили все на своєму шляху, і один снаряд дістався порохових погребів.

Вибух був настільки страшним, що носова гарматна башта вилетіла з основи і перекинулася в повітрі, мов сірникова коробка. Тільки важила вона майже дві тисячі тонн.

А з 1418 членів екіпажу «Худа» порятувалися лише троє рядових матросів.

... Якусь мить Роману Тіщеву видавалося, що якраз він і є одним із тих сигнальників, пожбурених жахливим ударом зі щогли далеко від майже трьохсотметрового броньованого корпусу, переламаного навпіл. Виринав з глибини видінь, і ніяк не міг позбутися відчуття, що все пручається, виривається з моторошних лабет солоної безодні. Чий погляд переслідував його, коли вже й випірнув на поверхню переплутаних простирадл і збагнув, що бачить знизу не рухливу плівку водяної поверхні, а статичну, давно не білену стелю найманої кімнати. Як і годилося, в дрібних тріщинах і павутинні.

Ці затишні деталі подіяли заспокійливо. Але серце калатало відчайдушно і ще довго.

Потроху Роман прочумався. Більш-менш усвідомлено блукав очима між убогих натяків на меблі, вкотре побачив світлину ще такої юної тоді дружини. Невдовзі після того «фоткання» вона втекла до вельми заземленого, «жизнєнного», казали в його селі, прапорщика, не витерпівши гарнізонних поневірянь з непрактичним і вже, на її погляд, немолодим, ранувато посивілим старлєем.

Заплющився. Видовище останньої битви гігантів епохи лінійних кораблів чітко, покадрово прокручувалося в пам'яті.

Кілька місяців тому, несподівано і вельми прикро для всіх

спраглих на цьому кутку напіввимерлого села, Роман облишив добряче заживати. І не якогось жалюгідного шістдесятивідсоткового розчину води в спирті чи там недолугого коньяку з ціною чомусь меншою натуральної собівартості, а вишуканого солодового напою власного виробництва градусів так під сімдесят. Ще й черговий технологічний процес обірвав напівдорозі, завдавши особливої травми діткливим душам реліктів місцевого бомонду. Особливо скривдженим почувався безробітний вчитель Віталій Онанійович, котрий напідпитку вимагав іменувати себе виключно «істориком». Відтоді поняття «запій» могло пасувати Роману в одному-єдиному розумінні – поглинання купи книжок переважно чомусь про таємниці Другої світової війни та наукової фантастики. Лише рамки української майорської пенсії обмежували її розміри, які зростали чисто фізично після кожного наскоку на розвали книжників не надто віддаленого, і за це спасибі, обласного центру. Спершу ті вміло втюхували Тіщеву всякий совковий непотріб на зразок карповських дифірамбів полководцю Жукову або й самих мемуарів-фентезі «маршала Победи». Але Роман на диво швидко став розбиратися в тій чи іншій туфті. Особливо після дискусій з вічно похмеленим Валиком на прізвисько Щур – старожилом зони раритетів з асфальту на розі вулиці Комсомольської. Котра, не без подиву дізнався новобранець полку книгоманів, за часів німецької окупації іменувалася Гітлерштрасе.

А влаштувавшись на роботу, Тіщев розпочав уже полювати і за спогадами Гудеріана та Манштейна і мріяв про «Історію...» Черчіля.

Все б нічого, але з недавніх пір майору не давали спокою сновидіння. Коли раніше ніч була просто безпросвітним, мов генеральський погон, важким похмільним забуттям, звичним випаданням з часу – то нині перетворилося чи не в самодостатній відтинок доби. Навіть захопливіший – видавалося Тіщеву – за звичні денні клопоти. Сни приходили нескінченними вервечками яскравих кольорів, переконливих сюжетних розвитків, розкриваючи цілий паралельний світ – цю улюблену забавку метрів «сайєнс фікшн» Роман осягнув уже добре. Переважно виникало те, що він для себе іменував «споминами про майбутнє». Але інколи

вони настільки наживо перепліталися зі справдешніми епізодами доволі насиченого минулого, що майор, прокинувшись, деякий час залишався переконаний в достеменності деяких миттєвостей.

Запідозривши, що це вже віщує негаразди з «дахом», Тіщев за короткий час опанував стосик спеціальної літератури, починаючи з сонників – від європейських лікарів до сибірських цілительок і завершуючи Зигмундом Фройдом. Останнього Роман визнав як сексуально затурканого і томик невдовзі відклав. Зацікавила, нагадавши дещо з військово-технічної освіти, журнальна стаття про інфразвуки, що гуляють в земній корі та вириваються часом назовні, знетямлюючи цілі натовпи. Але вже з наступних абзаців Тіщев допетрав, що такі явища характерні для сейсмічно активних регіонів, де й зароджуються ті енергетично насичені, але нечутні простолюду коливання. Махнув рукою – звідкіля ж ті землетруси на Поліссі? І майже заспокоївся стосовно лабільності – навігадують же слів! – власної психіки.

Одначе, останній сон, короткий, очевидний, ніби він сам був тим сигнальником і з двадцятиповерхової висоти спостерігав загибель «Худа» – навіть кількасотметрові димно-висячі смуги від палаючого пороху-кордиту, розкиданого вибухом, стояли перед очима – знову приголомшив.

Нарешті марево над Північним морем розтануло. Роман сів, зосереджувався – розглядав грубо припасовані мостини з рештками сурику десь так часів дорогого Микити Сергійовича, щілини між ними – груба тодішня шпаклівка давно розкришилася, збереглася лише шматочками. Ворухнув пальцями босих ніг і відчув заспокійливе тепло старого вичовганого дерева.

Якись вочевидь книжні слова виникали на тлі разючого сну. Тіщев трохи напружився і нарешті видобув їх, набрані чомусь жирним шрифтом через всю сторінку.

– Невідворотність долі, – прочитав уголос. Здвигнув плечима. Гнучко, одним рухом, вихопився на рівні з продавленою солдатської «койки» – збирався ж до лісу і отак заспав.

... Повільно повертав голову, неквапно визначаючи дистанцію до чергової зграйки грибів, що прорвалася-таки з підземних товщ до білого світу і його надійного, справді швейцарського, «мессе-

ра». Майор не без задоволення поглядав на гостро зблискуюче лезо ножа, іноді навіть повертаючи його перед очима і милуючись грою світла на гартованій сталі. А тоді плавно, навіть випадкова гілочка під армійським черевиком не хрусне, рушав для невідворотної різанини. Складали голови лискучі маслюки, добре замасковані піддубовики, гордо виструнчені справжні, білі гриби.

Кошик заповнювався дуже швидко. Тут, на одному з найвідоміших в колишньому Союзі танкових полігонів, де раніше щодня не просто стояло, а рвалося навсібіч ревище броньованих монстрів, нині панувала повсюдна тиша. Лунав іноді пташиний крик. Сизувато зблискували лишайники, що впевнено обсіли вже напівзаплілі глибокі сліди гусениць, гарматних вирв. Пісок на нещадно торованих у давні вже часи брязкітливим металом траків танкових директрисах поріс полином. І лише іржаві рештки не вибухлих колись снарядів, порослі берізками бетонні брили тодішніх спостережних пунктів, помітних здалеку на безкрайньому знелюдненому обширі, де лише подекуди спиналися невеличкі, миршаві купки самосійних сосон, зберігали спомини про минулу мілітарну велич території. Яка нині нагадувала місячний пейзаж, потроху, несміливо опанований земною рослинністю.

Роман Тіщев у своєму вицвілому камуфляжі виглядав тут цілком природно. Єдине, що могло б привернути увагу випадкового грибника, який забрів у досі заборонену для цивільних зону, так це відносно нові, захисного, звісно, кольору погони з майорськими зірками. Коли чесно, чіпляти їх на свій підношений, хоча й ретельно випраний, обладунок десятирічної давності Тіщев права не мав. Давним-давно випханий у відставку, пересічний вахтовий охоронець при жалюгідній рештках колись знаменитої навчальної дивізії. Але щось муляло, щось тисло в грудях колишнього комбата, змушуючи чіпляти для лісових вилазок ознаки старшого офіцера на робочий, власне, комбінезон. Та й хто йому зауважить у цих лишайникових пустках, де зрідка сяйне зовсім не оптика, затишна павутина. Комендантський патруль, чи що – гіркувато посміхався Роман.

Зате він сам раптово завважив дещо несподіване. Спершу відчув, мало не підошвами. А потім і дослухався до призабутого

клекоту дизеля. І, зрештою, побачив танк, що вивернув з-за невеликого пагорба, довершеного перехнябленою, напіврозібраною дерев'яною вежею одного з орієнтирів колишнього навчального маршруту. Застиг здивовано.

Незрозумілою була й поведінка танка. Він явно намагався рухатися швидше, якраз на Тіщева. Але дивно тицявся, завмирав, тоді надривався у форсажі двигуна і мало не плигав з місця. Та ще й заточувався навколо учбової траси, бозна звідколи не використовуваної, але добре відомої Роману.

Рішуче закрокував назустріч. Т-64 наближався ривками, механік-водій вже мав чітко бачити його постать і рішуче піднесену руку. Але різко загальмував і зарився гусеницями в пісок чи не в останній момент, мало не тицьнувшись лобовою бронєю в захищені лише «камуфою» груди Тіщева. Що б сталося, якби водій черговий раз не впорався з управлінням, а цю невтішну звичку мав, майор те зрозумів дуже швидко, – Роман якось не подумав. Там й часу не було. Люк брязнув, звідти висунувся хлоп'ячий рядовий і невміло обматюкав несподівану перешкоду.

І, мов риба об лід, наштотхнувся на зустрічний, набагато досконаліший і поставлений командирський мат. Роман відчув несподіване натхнення.

– Спецуповномоченний Генштаба! Оперативная проверка! Доложите обстановку! – грізно випалив незрозумілий і неочікуваний для солдатика чолов'яга. Але великі зірки на погонах були цілком очевидні.

І він, і сержант-командир танка, що висунувся з башти, почали доповідати. З'ясувалося, що з Києва в дивізію приїхала висока перевірка і запрагла виконання учбового завдання. А це передбачало проходження належної дистанції, та ще й враження мішені. Боездатний танк з горем навіпіл знайшли, а от з екіпажем сталися непереливки, оскільки майже весь особовий склад на той час був зданий в оренду близькому батьку-командиру, але далекому географічно сільгоспідприємству. Хотіли посадити за важелі офіцера, але комісія, хоча вже й напівпритомна, вперлася. Видряпали їх.

– А полковник ще й каже... – рядовий вже мало не розмазував

соплі худеньким, захарчованим обличчям з пушком над верхньою губою. – Каже... не дай божок, в норматив не вклатедесь, по нарядах згною. А я ж, – шмигнув носом. – Танк веду другий раз...

У Романа виник в очах дивний для хлопців блиск. Добре знаний, одначе, начальникам невікірливого офіцера під час його яскравої служби в Забайкаллі, коли відзнаки постійно чергувалися зі стягненнями. Чому й підполковника на «дембель», всупереч всім неписаним армійським традиціям, не дали.

– Геть від важелів, – сказав спокійно.

Солдатик навіть не збагнув, яким це робом невідомий майор прослизнув у люк. А за мить дизель загримів рівно і потужно. «Шістдесятчівка» м'яко ринула маршрутом, здіймаючи буревій піску.

– Хто ж вам так фрикціони регулював... – єдине, що поцідив кризь зуби Тіщев, пройшовши половину дистанції вдвічі швидше, ніж хлопці – попередню. І почув розпачливий голос сержанта:

– Мішень! Треба ж вразити мішень! Ми не встигаємо!

Роман прекрасно розумів. Умови цього учбового завдання передбачали, що мішень – власне, щит з дощок – на короткий час піднімається електроприводом, а потім пощезає знов. Різко повернув до невеликого узвишшя, зупинив танк. Мішень було видно майже вдвічі далі штатної відстані. Та ще й під дуже незручним кутом.

Сержант відчайдушно сопів, намагаючись щось зробити з механікою прицілювання.

– Звільни місце навідника, – благодушно сказав Тіщев. Сержант, слухняно посторонившись, знову-таки не помітив, яким це чином майор миттєво перемістився у тісному просторі танка. Припав до оптики.

В якусь критичну мить Роман побачив, що мішень вже починає хилитися. Але снаряд з дульною швидкістю понад тисяча метрів на секунду встиг. І він не без задоволення побачив, як розлетілися і повільно падали друзки.

– Сержант!

– Я!

– Оскільки мішень знищена, умови завдання дозволяють

рухатися довільним маршрутом. Даю орієнтири... – Роман переконався, що хлопці його зрозуміли. – Що ж, виконуйте наказ. Про мене – ні слова. Це була спецперевірка... І запам'ятайте, справжній командир каже – «роби, як я». А оті придурки, що вмостилися тепер на полковницьких кріслах – «роби, як я говорю». Затямили різницю?

Судячи з їх виразу облич, такі затямили. Роман зіскочив з броні. Екіпаж, з'ясувалося, потім перекрив усі вимоги і отримав найвищу оцінку київської комісії. Відповідна реляція стосувалася і прекрасних організаторів навчального процесу. З такої нагоди полковник і його попіхачі пиячили добрий тиждень. Був ще один гарний привід – вдало продали останній законсервований КРАЗ із спецрезерву. Щоправда, майже весь відкат готівкою забрали до столиці, але й виконавцям вищої волі перепало непогано.

Та навіть у вибагливому похмільному мареві їм би ніколи не дійшло, з якого дива впали на голову оці перевіряючі. А надто ж і не приблизився нікому той інтригуючий момент, що наймовчазніший серед членів комісії, геть сивий підполковник з колодочками бойових орденів, невідомим чином встиг перебалакати з горе-екіпажем танка і до, і після блискучої виправи.

То був один з небагатьох друзів Сергія-афганця.

* * *

Кінець світу в окремо взятому готельному номері обоє побачили однаковісінько.

Нуртуюча п'ятка і нескінченне падіння посталими сторч коридорами, ковзання вертикальним чомусь паркетом, безсилі, уповільнені спроби затримати все прискореніше сповзання, літ по спіралі в чорне жерло, бездонне провалля, звідки, з неймовірних глибин, наростав назустріч вібруючий лютий рев – настільки низький, що й звуку вже не було чути, лише знесилено бриніло, знемагало, мов перетягнута басова струна, саме тіло... Олень нарешті за щось відчайдушно вчепився і розплющив очі. Олена, чию руку він стис до синців, навіть не відчула болю. Дійсність часом виявляється набагато гіршою від сну, бо в ній неможливо прокинутися. Кошмар не відступався, лише набував дедалі відчутніших рис.

Навколишня п'ятка ходила ходором, масивне ліжко ніби зави-

сало час від часу в повітрі, і водночас німіло, немов у зтягнутому стрибку в порожнечу, серце. Вони нестямно обнялися, захищаючи одне одного. Не розрізняючи, де чії руки, ноги, груди... Потроху все вшухало.

Настала тиша. Принаймні Олена, згорнувшись клубочком між подушками, крізь удару пульсу в скронях чула лише шарудіння, шкрябання, непевні переступання через раптові завади – Олесь невидюче тупцював попід стінами дуже тісної, перекошеної, сповненої вапнистого їдкого пилу коробки, в яку перетворилася їхня спальня. Потім усвідомила його неголосне, малозрозуміле бурмотіння: «Авжеж... Землетрус... Панелі, цемент... Всі поверхи...!»

– Олесю... – тоненько, жалібно покликала вона. – Що це?...

– ... Це він, – тихо сказав Правиця.

– Х... хто? – долаючи спазми у горлі, спромоглася Олена.

– Він, – монотонно повторив Олесь. – Він. Він, він...

У непевному присмерку, що сотався крізь тріщини і завалене уламками вікно, очі Правиці сяйнули сизувато-антрацитовим містичним блиском.

– Він...

– Хто?... – вона вже зірвалася на зойк.

Олесь мовчав. Долинав лише його притлумлений, дуже короткий подих. А тоді долучився ще один, майже домашній, затишний звук. Ніби дитина, бавлячись, надгризала шматочками печиво – схоже, трохи зачерствіле. З'ясувалося, то були скалки ще відведеного їм часу.

– Хрум... Хрум...

Над головами двох дуже повільно, рубаними поштовхами, цілковито заповнюючи весь простір між стін невідворотно опускалася багатотонна плита перекриття. Як на віко домовини, то аж зайве сюрреалістично, – подумала Олена. Її дедалі гучніший сміх, викликаний таким спостереженням, нітрохи не зворухнув заляклого поряд Олеся.

* * *

Розшарпнув стулки вікна.

Холодний не до пори вітер струменів згори, льодяні пасма

повільно сповзали від високого лоба до вперто й дещо болісно вигнутих брів, намагалися зачепити вже й так ледь прихоплені інешм короткі жорсткі вуса. Довелося відпустити, бо хімічні закляття таємних радників Дона потроху починали втрачати силу, і з-під звичної машкари деінде проглядалися відсвіти чар юного колись телевізійного принца. Авжеж, красуні і чудовисько – криво усміхнувся Мовлян.

Укотре, з уже наростаючою силою, відчув утому від чужих приголомшливих проблем, чужого обличчя вже мало не професійного вбивці. Минула чаша оця, бо Каа, на що Микола й розраховував, у лабіринтах метро так і не виник. Ясна річ, генерал-фантом зрозумів, що після неймовірної втечі дівчини-індіго розмова стає малоцікавою.

Мав готувати нові, поки що невідомі аргументи. Тому Дон невідкладно звелів заховати Миколу на виключно Лихоправу та Брокеру відомій квартирі, одній з тих, що винаймалися ненадовго для повного екстриму, а потім їх вертали до звичайного життя. Коли вже воно настане і для мене, гіркувато помислив Мовлян. Цього разу заходи застороги були настільки надзвичайними, що він мав навіть залишити Петру свій мобільний, отримавши натомість пристрій одностороннього зв'язку.

– Тобі подзвонять, – чи не вперше в історії їх стосунків Дон опустився до технічних деталей. – І лише тоді відкриєш зсередини...

– А, так двері можна відчинити?.. – простодушно перепитав Мовлян.

Дон глянув без жодних емоцій. Так, ніби пекельні вуглини в глибоких очницях вже зовсім перетліли. І це було набагато моторошніше, ніж відверта лють. Яку він, втім, теж міг проявити лише перед найдовіренішими. Дивувало, що зараз поміж таких – Миколи, Брокера, Сергія-афганця – опинилася й Джулія.

– Можна зняти внутрішнє блокування і вимкнути сигнал на машину охорони, – монотонно продовжив Дон. Заціпенілий поряд Брокер кинув на Миколу хижий погляд. – І тоді двері відчинить той, кому я дам оці ключі, – розкрив і відразу затис у кулаці долоню. Схоже, однак, що там була не якась хитропрофільна залізяка,

а високоінтелектуальний мікрочіп. Мовлян нічого й не допетрав, але губами Джулії ковзнула невловима тінь. Східна така – зазначив собі Мовлян, і був правий. А от стосовно біолокаційних можливостей візаві таки помилявся.

–Знаю, знаю твої таланти, Юля, – несподівано озвався Петро.

–Доведеться й тебе причинити. А я ж не Каа, від мене так просто не втечеш...

Він навіть зробив у бік дівчини якийсь світський жест, що явно залежався в нафталінових сховках часів звітно-виборних партконференцій.

Мовлян даремно прикипів очима до відверто злої гримаски Джулії. Йому конче вартувало бачити неймовірний подив і навіть переляк, що часткою секунди висвітлився і негайно, силоміць був згашений в очах Сергія. На яких всемогутній Дон щойно постав звичайною людиною, самим собою зразка отак початку дев'яностих.

А це було немислимо і небезпечно. Для всіх.

Як не дивно, ніхто більше цієї миттєвості весни не помітив. А Микола ще й не дуже доладно пожартував: .

– Отож, святий Петро має ключі на вхід до раю, а ти – на вхід до нього...

І так перевантажене недавніми шаленими гонитвами, короткими, але в режимі «кремій-іскра» перемовинами, загальною напругою, що вже зашкалювала – добірне товариство не здобулося снаги розбиратися в настільки бездоганній лінгвістичній конструкції. Почали розходитися за раніше обговореним планом, обмінявшись лише поглядами.

Один з них, зовсім не батьківський, який Дон непомітно – це він так вважав – кинув на новоз'явлену Юлю, бачив і справді один Сергій.

«Знову – з речами на вихід», – залишалося шкилювати з самого себе Мовляну. Він ще зберігав гарний, наскільки це за всіх обставин було можливим, настрій. Отриманий після коротенького спілкування з Джулією, вперше за день більш-менш безпосереднього, хоча попереду й застигла спина Брокера. Той розвозив «ві-ай-пі» гостей Дона, згідно з виписаними, без жод-

ного врахування їх інтересів, квитків.

Обох вже встигли перевдягти й дещо підгримувати, а Брокер, задля повноти інкогніто, сумістив обов'язки і водія, і охоронця. Джулія не звертала жодної уваги на його скам'янілі плечі, розповідаючи жваво й образно. А Микола звично тасував уявні монтажні плани. Середній – скулена тоненька фігурка дівчини в спортивних лахах з чужої, пшепрашам, дупи. Загальний – доволі простора камера, два гевали-охоронці в чорних уніформах без жодних розпізнавалок, розглядають щось цікаве на моніторі комп'ютера. Дівчина закрила обличчя руками. Середній – переобтяжені інтелектуальною розвагою пики вертухаїв.

Крупний – босі ноги дівчини повільно підтягуються під себе...

Тут Микола спіткнувся на професійних складнощах. Краще всього мати три камери, виставлені на різних рівнях. Бо як інакше розкласти покадрово наступні дві-три секунди, навіть менше. Вертикальний злет Джулії, розтяжка в повітрі, ребро правої ступні врубється нижче вуха одному здорованню, рожева ніжна п'ята лівої – точно в «п'ятак» другому. А тендітні пальчики з дещо занедбаним, щоправда, манікюром у плавному падінні, чи швидше польоті валькірії, встигають набрати на клавіатурі компа комбінацію, що вбиває всю охоронну систему підземелля. На пульті центрального поста принаймні хвилину не могли втямити, що сталося.

– Але як?.. – тільки й пробелькотів Микола.

– Та запросто, Ватсоне, – повторила Джулія його ж старий жарг короткої пори її власного комп'ютерного навчання. – Ті йолопи, щоб порозважатися з лівими сайтами, відключили ненадовго пароль – я з цим відразу розібралася. А в них же єдина система, все автоматизоване. Блокую всі двері, необхідні їм, відкриваю лише потрібні мені... Далі вже елементарно... – вона прилащилася дуже ніжно й розкуто, продовжуючи ігнорувати затверділі в'язи Брокера.

– Авжеж, – приголомшено подумав Микола. – Як там казав чемпіон світу з шахів Хосе Рауль Капабланка – і –Граупера? Берем саме ту фігуру, яку слід, і ставим якраз на потрібну клітинку. Всього-навсього, – пробурмотів, обережно звільняючись з її обіймів. – Але як ти цих двох гицелів нокаутувала? Колишня ж

десантура, як мінімум...

Джулія безжурно махнула рукою.

– А що там такого?.. Я ж стільки фільмів передивилася – ну, оті, Джекі Чан, Ван Дам... У нього... ну, в отого... купа касет була.

Вона трохи збилася з легковажного тону. І треба ж, ледь зашарілася, подумавши, що Мовляна якось зачіпає згадка про невдатного власника «Газелі». Миколу, звісно, це хвилювало на той момент щонайменше.

Брокер, якого не оминула жодна деталь спілкування на задньому сидінні, м'яко загальмував і нарешті повернув голову.

– Миколо, тобі тут.

... Отут він тепер і стовбичив. Закрив уже вікно, щоб не полахати зайве невидиму, але ж невсипущу охорону. Вперся чолом у захололе скло. Все обридло. Він дедалі глибше усвідомлював безглуздя в тому броунівському русі, що загрозово поглинав людей під тим мікроскопом, в який вряди-годи і з чималим, напевне, подивом заглядає хіба Всевишній. Микола поморщився від примітивності образу. На відміну від багатьох, звичних виглядати ревними віруючими, гаразд розумів, що Бог зовсім не бородатий стариган на хмарі чи принаймні на розписаному склепінні церкви. Колись він навіть намагався сформулювати це Стасу. Але, схоже, кількість спожитого тоді коньяку таки перейшла в якість – швидше негативну для чіткості дефініцій.

– Всевишній – тобто, Логос, вселенський закон, – повільно торував словами дорогу для думки, – є інтегральне означення, сутність і форма існування інформації. Явище всеосяжне, космічне... – Мовлян затнувся і з надією глипнув на порожню склянку.

– А хто ж тоді... князь світу цього? – хмикнув, своїм звичаєм, Стас. Долити навіть не подумав. То й дідько з тобою, п'яно обравився Микола.

– Князь п'їтьми, – відповів з гідністю, надто твердо вимовляючи слова, – це явище, породжене біосоціогенезом на планеті Земля. Окремий випадок для Космосу. Сукупність, або ж множина злякисних, тобто здатних неконтрольовано від Бога розвиватися, розмножуватись, поширюватись неадекватних видів інформації як часткових втілень Хаосу – антипода Логоса... – у Мовляна

остаточно пересохло в горлі. Але склянка була вже повна – чи ще повна?.. – і над нею скептично ворухилися рудуваті вуса Стаса.

Ми тоді так ні до чого й не прийшли, – кволо пригадав Микола. Та й що путнього з абстрактно-глобальних вислідів, якщо на моїй конкретній землі вступає в неконтрольовану стадію ланцюгова реакція і справді сатанинських сил? Коли всі, чи майже всі запобіжні механізми – поглиначі надмірного збудження неконтрольованих енергій – вже заклинило? Мов графітові стержні в тому злощасному чорнобильському реакторі. Безвихідь.

Вихід є завжди. В двері, – згадав жарт однокурсника. Котрий в ті юні роки їх спільного навчання, коли ще поняття «вишу» не вживалося, а життєва шахівниця відчувала явне засилля передусім жіночих фігур – якраз і видав цю тезу, радісно підтриману розвеселеним гуртом. Значно пізніше, коли вільнощі дивовижних дев'яностих конали в бюрократичних лабетах, затискуваних спершу ніби й спроквола, але дуже цілеспрямовано, – мовлянів товариш раптово і, що прикро, на власному досвіді доволі успішного все ще підприємця спізнав важливе уточнення до свого оптимістичного твердження. Податкова міліція безцеремонно, з властивою цьому адміністративному новоутворенню невимушеністю довела, що гнучкість розуму аж ніяк не впливає на твердість ґрат. Якими так радісно вказані двері перекриваються ззовні.

Тоді Микола зумів допомогти. І ще інколи чув – дедалі рідше – глибокі аналітичні оцінки ситуацій, що все спліталися, мов гаддя на Здвиження, в його рідній країні. Звісно, аналіз тим поважніший, і, що суттєво, безпечніший, чим далі ти від місця подій. А товариш знайшов прихисток аж за справді синім, на відміну від Чорного, Середземним морем.

Мовлян відступив на крок від уже безпросвітно темного вікна і деякий час дивився, як чорне ікло п'їтьми вгризається в білду, знекровлену плоть місяця. Зимно ворухнув плечима. В затишній, дбайливо облаштованій м'якими переважно меблями кімнаті, його починав затоплювати лютий холод – достоту як після пам'ятної розмови з Темним на знаменитих Пагорбах. Авжеж, місце подій... Неймовірно гостро відчув, що стоїть саме в їх епіцентрі, і чекав настання часу. Котрий і озвався майже

одразу ніяк не очікуваним о цій порі коротким гонгом переговального пристрою.

Повільно підніс – чомусь до скроні – тонкий, мов лезо, електронний провісник. І завмер.

Відчув резонуючий, містичний майже жах. Цілковито ірреальний, мов примари ожилих чупакабр, що нетерпляче шкрябаються у скляні двері балкона – а ті повільно, нечутно розчиняються...

Мовлян струснув головою.

– Вбого це все, панове – вбого, – сказав тихо. – Могли б, якби й справді вирахували, і просто на хату завалити... Чи, може, в хаті?..

Тепер йому стало гаряче від крові, що знову зануртувала в жилах. Успадкована почасти від предків-сердюків, гетьманської варті. Вони, як і римські легіонери-принципи, мали єдиний вибір. Перемогти або померти.

Микола мовчки підкинув у долоні револьвер, став акуратно навпроти оглядової оптики броньованих дверей, зовсім не подбавши про їх блокування – і повільно натис кнопку.

Стулки розчинялися навстіж. Нестерпно довго.

– Дивак, – тихо сказав Брокер. – Чому не озвався? Забрати стільки часу... Через п'ятнадцять хвилин маємо бути, де належить.

Тільки зараз Миколі дійшло, що гальмівні колодки в його мізках починають небезпечно клинити. І перша ж нарихтована ним фраза надала цьому явищу дохідливе підтвердження.

– Але ж... у цей час... – озвався надзвичайно, як сам одразу відчув, переконливо. І заткнувся, побачивши, як за плечем Брокера нізвідки, схоже, матеріалізувався Сергій-афганець. Той роздивлявся Миколу з набагато меншою ніжністю.

– Нічого, прорвемось, – сказав майже лагідно. Мовлян бачив давно відомий йому знак смерті в цьому оптично бездоганно від'юстованому погляді. – Танки твані не бояться. Ну... хутко!

Так до Миколи не звертались ніколи, навіть Лихоправ. Але опинився він вже на сходовому майданчику внизу навіть швидше двох заклятих друзів. Усі інтелігентські рефлексії, які іноді визначав Стас отакий стан Мовляна, відпали геть. Моментально оцінив, що гарантувати його доправлення на потрібне місце в належний

час Дон доручив, власне, двом очільникам своїх, казенною мовою кажучи, незаконних збройних формувань. Відтепер колишній телеідол повністю поклався на свою журналістську інтуїцію. А вона вже не тихенько підказувала, а просто-таки волила: події не лише назріли. Вони рушили.

А от засіб пересування, такий собі гібрид підводного човна та міні-аеробуса, де спільного з традиційними учасниками дорожнього руху було хіба що чотири грубезних колеса, зовсім не рушив. Він рвонув. Мовляч суто фізично відчув, як м'язи спини витискають свій відбиток на м'якій шкірі сидіння. Прискорення було, мов для астронавтів у Станіслава Лема. Але й на першій космічній, як подумки охрестив післястартову швидкість Микола, їм довелося нарізати вигадливі візерунки вулицями столиці десь і справді оті чверть години.

Щоб дістатися панельної багатоповерхівки в прохідному дворі, де валявся на видноті напіврозтягнутий собаками пакет «Boss» із умовно їстівними рештками. Безжальний, практично безтіньовий, мов у телестудії, потік світла суперфар жорстко окреслив ту картинку, а потім вперся у прочинені двері під їзду.

Вони косо звисали на розшарпаних петлях, як і обірвана іржава пружина, що мала колись притягувати стулку. І вся ця конструкція видавала їдке поскрипування. Таким було заключне творче спостереження ошелешеного Мовляча, коли мовчазний тандем хутко перемістив його темрявою щербатих сходів, завів у напівосвітлений 60-ваткою радянських часів передпокій і... пощез.

Микола трохи постояв, оговтуючись.

Паралельно з майже невловимими, але й незнищеними запахами казенного лінолеуму, жеківських фарб, непевної затхлості нечасто провітрюваного приміщення його поволі огортало знайомиє, але дуже рідкісне відчуття. Те, що приходило до Мовляча, мо', кілька разів за все життя. Колись це з ним уже відбувалося. «Той вершник був я сам, – згадав Гете. – І я ніколи не вдягав такого сірого камзола...» Все можна трактувати прозаїчніше, подумав Микола. Дуже схожу квартиру, поліпшену версію «хрущоби», зразка вісімдесятих, так званої «біло-зеленої» серії, він отримав – першу в житті – з приходом на посаду власкора тодішнього

Держтелерадіо до обласного центру, містечка своєї юності...

Але ці поверхові враження мало набагато глибші підтексти. Вони стали проглядатися, коли Мовлян минув квадратний хол, обшитий формальдегідною, ламінованою під дуб ДСП – гордість новоселів застійних років минулого століття. І нарешті побачив Дона. Той сидів у старому, розтягнутому на ліктях і навколо жилавої шиї светрі, фланелевих потертих штанях. Рука, якою підпер неголену щоку, стриміла з просторого в'язаного рукава жовтуватою сухою костомахою.

Микола гостро відчув, що ця необжита усамітнена квартира була місцем, де для Лихоправа зупинявся час. Точніше, Петро випадав з нього, один-однісінький. Але сьогодні вирішив прихопити з собою Мовляна. Якого, втім, ще й досі не помічав і лише після характерного «кхе-кгм» повільно повернув голову.

– ... Вибач, – сказав Микола найперше, що видалося тієї миті важливим. – Вибач. Але... Якийсь ти... Недоглянутий, чи що. Не зовсім розумію, їй же Богу.

Лихоправ майже не зворухнувся назустріч. Міг би й далі видаватися купою добротних, в міру приношених ганчірок у тому ж кріслі. Важелезний, справжнього дерева каркас, вата, поролон, цупка – зносу немає – натуральна тканина невиразних осінніх кольорів. І навіть мідні цвяшки дуже потемніли... Петро опустив руку на бильце, прикривши грубуватою долонею ті раритети. Тепер до Миколи був звернутий гранітно-червонястий відблиск залісуюватого лоба і пекельно-сині вогники очей. Саме ті, що виникають над ще не догорілим антрацитом.

– Бачиш, – сказав неголосно, ніби продовжував бозна коли розпочату розмову. – З роками чоловік стає нарешті схожим на себе, справжнього. А я... Я набагато самотніший в колі сім'ї, аніж наодинці.

Запала мовчанка. Дещо невпинно визрівало, росло, накопичувалося, мов несамовита напруга в грозовій хмарі, що неквапно облягає все небо

* * *

... Тиша, що настала по тому, як Олена спромоглася вгамувати свої несподівані веселощі, тривала недовго. Знову ожила, почала

хрумкати, догризати рештки залишеного їм часу й простору, плита перекриття над головами. А тоді вони почули рівний, потужно наростаючий шум і неймовірно низький, дедалі могутніший звук, що зіставляв вібрувати усе навколо і їх самих. І це насувалося стрімко, мов залізничний експрес, котрий і гадки не мав гальмувати.

– Цунамі, – видихнув Олесь. – Таки цунамі... – він ще силкувався щось пояснити Олені, коли перші тисячі тонн солоної сутності лагідного Середземномор'я ринули на руїни готелю.

Удар. Грім, дивно поглинутий водяною товщею. Знову все заходило ходором. Зусібіч боляче вдарили тонкі цівки води. В одному місці вона увірвалася вируючим струменем, швидко заповнюючи кімнату, і дуже швидко Олена, що спливла під стелю разом з ліжком, могла дістати рукою шорстку поверхню плити. Цілковита п'ятьма. Глибоко вдихнула свіже, з різким морським запахом повітря, переконана, що робить це чи не востаннє.

Але все припинилося. Вода стояла на попередньому рівні, озиваючись легеньким хлопотінням на їх рухи. Помітно тисло на вуха. Вона простягла руку і вхопилася за плече Олесь.

– Повітряна подушка, – почула його голос, зовсім незнайомий. Можливо, через те, що вуха заклало, ніби під час швидкого приземлення літака. Сковтнула.

– Перепад тиску, – майже академічно продовжував Олесь. – Стримує падіння плити і подальший підйом води. Але повітря потроху виходить. Цікава фізична задачка...

– Ти про що? – кволо, майже нічого не сприймаючи, крім лагідної невагомості в теплій воді, озвалася Олена. Чомусь згадала, як з волі імператора римські сенатори відчиняли собі вени, лежачи у ванні.

– Дуалізм вирішення, два невідомих, – пояснив тим же відстороненим, ніби з неймовірної далечі, голосом Олесь. – Такі собі, скажімо, ігрек та зет... Тобто, що швидше – обвалиться плита чи вода сягне її рівня?

Журналістці, не обтяженій зайвиною точних наук, цілком конкретно видалося, що хтось із них все таки з'їхав із глузду. Наступна репліка лише підтверджувала цей багатообіцяючий здогад.

– Але ж є ще і так званий X-фактор... – тепер уже невиразно,

швидше собі під носа, пробурмотів Правиця. Олена ще не встигла замислитись про перспективи останніх миттєвостей життя в компанії з явно схибнутим, коли Олесь пірнув. Гучно заплескотіло. Здійняті хвильки вже майже заспокоїлись, а він усе не з'являвся. В Олени, яка щойно згадувала про шляхетні способи самогубства, спиною пробігли крижані дрижаки, затамувала подих... Якраз вчасно, щоб охнути. Олесь виник зовсім поряд. Нечутно, плавно, задираючи підборіддя над поверхнею і підносячи ще вище обома руками ноутбук – чи що воно там було насправді. Але яка цінність могла тепер чаїтися в електронних платах, донесочу витриманих у морській воді? Стріха шарудить тихенько, дах з'їжджає помаленьку – остаточним вердиктом пролунав у затуманеній свідомості Олени дуже доречно згаданий жарт, що набув популярності в часи створення ЗДЕЦ.

* * *

Микола згадав знаменитий анекдот більшовицьких часів, коли переляканий чиновник, викликаний на засідання парткомісії і зачувши грізне питання про якісь там політичні коливання, чесно відповів:

– Так, коливався... Але – тільки разом з лінією партії!

І міркував далі... Лихоправ завжди випереджав, особливо в переломні моменти, ці коливання. Не «разом», а ледь-ледь у прийдешньому. Такий собі... Хроноклазм?

Отож, маємо величезну павутину, якою й справді була КП-СС. І павука-мутанта, який відчуває її майбутнє – на рівні найменших тремтінь сплетеної переважно старшими колегами владної сітки.

І оцей мутант завжди віддавав перевагу прориву на оперативний простір, аніж банальній гризні в банці, – закінчив своє журналістське дослідження Мовлян.

Скидалося, що Дон всі останні години отак і провів, зачаївшись в реліктовому сховку, і саме тепер визрів для нового, цілком несподіваного як для ворогів, так і для найближчого кола – його часом чи не найважче розірвати! – кидка. Скелястий рельєф обличчя повільно оживав. Лихоправ майже непомітно, аби не в'їдлива спостережливість Мовляна, змінив позу в кріслі – ніби перетік, наче той Термінатор нового покоління, в межах ви-

копного светра. А ще це нагадало Миколі анаконду, яка здалеку запеленгувала зледащилу здобич, того ж здоровенного каймана, що тішиться осонням на прогрітому піску – і наближається непомітно й невідворотно, мов переливаючись все ближче й ближче... Фантазії Мовляна обрубало несподіване – хоча на що інше від Дона можна було сподіватися, пора й звикнути – запитання.

– Що, по-твоєму, є влада?

– Якщо коротко... – Микола виграв пару секунд, щоб переключити мізки. – Отож, коли стисло... – натхнення вже прийшло. Разом з чіткою дефініцією. – Влада є тисячоліттями виплекана система панування особистостей над недоумками, які при цьому вважають себе розумними – часом аж надто. Один із найдосконаліших механізмів цієї системи – так звана демократія. За турканій більшості дуже втішно думати, що все коїться саме з її волі – мовляв, захотіли й обрали. Словом, «маємо те, що маємо».

– Не думаю, що остання теза просто помилкова, – включився відразу Лихоправ. – Це свідомо облуда. Насправді маємо тих, хто нас має...

Петро хижко посміхнувся, і Мовлян не дуже в руслі розмови поміркував, як років двадцять тому реагували на цей переконливий прикус вихованки літературної студії при обласній газеті «Комсомольський гарт».

– Тих, хто нас має... – задумливо повторив Дон. – І сподівається цей процес – головне, він уже пішов – поглибити, поліпшити. Реформувати.

– Та нащо ті реформи в країні неляканих ідіотів, – щиро здивувався Мовлян. – Згадай...

– Ільфа і Петрова я пам'ятаю, – сухо озвався Лихоправ. – Але вони теж або брехали, або лукавили. Або – що сумнівно, не ті хлопці – чогось недотямили... – він подався вперед. – Зарубай собі, Миколо, де ще там місце є. Ми живемо в країні переляканих ідіотів.

Помітив тінь, що ковзнула обличчям навпроти.

– Принаймні, ан масс, – погодився благодушно, вдавшись до французької не в звичному для себе розумінні. Але відразу продовжив пресинг.

– В країні, де кожний порив до свободи завершується в черговому ярмі.

Микола напружено посміхнувся.

– Добре ж ти поціновуєш український менталітет...

– Оцей самий? Моя хата скраю? – Лихоправ, котрий щойно мало не розпливався в кріслі, ставав дедалі жорсткішим. Під безформною ніби вовною чітко прорізалися плечі. Жилаві, м'язисті, прямі... – Між іншим, коли в село вриваються чужинці, найперше спалахує саме крайня оселя... Але тут інакше, пожежа йде планово-притлумлено, як ото в нас на Поліссі торфовища горять. Майже непомітно, тільки трава всихає і дихати нічим. А підлісок з обвугленим корінням вже ніколи не стане лісом...

– Достобіса ж у тебе романтики, – тільки й сказав Мовлян.

– А так. Я починав, коли їхали – пам'ятаєш? – за туманом і за запахом тайги... То вже потім, – перекиривив. – «А я еду, а я еду за деньгами – за туманами пусть едут дуракі...» З отаких розумників усе й починалося.

Микола знизав плечима. Втрачав нитку розмови.

– То й що? Підприємливі, кмітливі...

– Отож, отож, – покивав головою Лихоправ. – Тільки в чиновницькій державі всі ці якості дадуть протилежні від сподіваних результати. Це в казках – королівства кривих дзеркал. А на одній шостій земної суші – феодальні угіддя прямих заборон, де все залежить не від законів, а від підзаконних актів, закритих відомчих інструкцій та їх виконавців...

– Та що ти мені абетку проповідуєш, – розізлився нарешті Мовлян. Підтягнув якийсь розхитаний стілець з цератовим облізлим сидінням, вмовстився. – І навіть не політекономії Маркса, наскрізь фейкової, а...

– Починає доходити, – напрочуд мирно перебив Лихоправ. – Ти ще згадай, якщо чиновницький апарат СРСР був пухлиною доброякісною... То в нових державах, Україні насамперед, небачено розрісся і став злякисним утворенням.

Як і канцер, воно не розуміє, що, знищивши організм, згине й саме.

– Ти мені ще розкажи, – теж стримано доточив Микола, – що

в нас зовсім не парламентсько-президентська республіка, як записано в Конституції, а кланово-олігархічна диктатура. Власне, чим погано? – почав шкилювати. – Знаю деяких... Гречку роздають, храми мурують...

Це вже було необачно. Він добре знав, Петро в молодші набагато роки, десь у часи першого знайомства з капітаном Кучинським, вельми охоче спілкувався з містечковим кліром і чимало чесно зароблених грошей виділяв на потреби людей, котрі наполегливо кликали комсомольського ватажка до причастя. Потім несподівано охолов.

Миколі теж стало дещо зимно після свого легковажного випадку.

– Знаєш, – Лихоправ анітрохи не зреагував на кпин. – Сьогодні мені видається, що пожертви олігархів на церкву з украдених в людей грошей... швидше за все нагадують анекдот вірменського радіо про партійні внески з хабарів. Які має обов'язково платити чесний комуніст.

Несподівано сіпнув борлаком.

– Але я, – сказав повільно. – Я... довго був чесним комуністом.

Запала тиша, гнітюча мало не фізично. Мовлянь, схаменувшись, намагався збагнути хід думок Дона. Його виручив телефонний сигнал – звичайнісінький. Гучно деренчливий, жодних тобі модних рингтонів. Наполегливі, один за одним дзвінки з якогось несусвітнього минулого видавав допотопний теж апарат. Навіть з набірним диском, яким зараз чи й скористатися хто зуміє – подумалось Миколі. Співрозмовник спокійно взяв чорну, ебонітову, схоже, слухавку і деякий час сидів незворушно. Тоді спроквола сказав:

– Всі, причетні до цієї справи, давно покійні, – помовчав, покривився. – Крім одного... – покривився знову. – Та й це... Справа наживна.

І повільно кивнув, почувши вочевидь очікувану відповідь.

Промовив, ніби сам собі:

– Ніколи не варто жувати те, що давно вже пора виплюнути.

Підвів очі на Миколу. І це вже був цілковито погляд Дона.

– Генерал контррозвідки, – пояснив. – У відставці, звісно. Такі зараз тільки заважають... Наївний, думав, що мафію можна по-

бороти. Але досвід Беніто і Коби однозначний – її можна лише очолити.

До чого нам сьогодні Мусоліні й Сталін, спантеличено помислив Мовлян. Та Лихоправ ніби й не помічав його. Знову зручно вмовстившись у кріслі, неголосно згадував.

– ... і якось ми отак, знічев'я, чарка за чарку... – покосував нарешті на Мовляна. – Не спи, Миколо! Починаємо з генералом моделювати ситуацію, як ото політолохи кажуть. Я йому й закинув – а от скажи, спецслужба, товариш... – Мовлян не зовсім розчув прізвище. Залишилася лише асоціація з якимось важкуватим для травлення овочем. – ... якщо завтра котрийсь майор піджене під будинок з куполом пару танків – що буде? Коли маєш на увазі силовиків, одвічає генерал, то не бий голови – всі розбіжаться. А народ? Що ж, він поділиться приблизно навпіл. Яке це? Просто. Половина дивитиметься й плескатиме в долоні. А друга? А друга побіжить за вилами, щоб ніхто з сесійної зали не втік.

– Непоганий анекдот, – акуратно озвався Микола. – Не чув навіть...

– Угу... То в чому ж проблема, питаю в генерала. Виявляється, в тім, що... Пару боездатних танків на всі ЗСУ знайти поки що можна, доповідає контррозвідка. Навіть третій, кажуть, десь у районі селища Десна потроху іржавіє. А от зі справжнім майором – халепа.

Мовлян раптово суто професійно відчув у неголосній розважливій балачці Дона обвальню наростаючий гуркіт тисячотонного потяга. Який лише набирає швидкість. І зрозумів, що перебуває простісінько на вібруючих від напруги рейках.

– Так от...

Обличчя Дона різючим чином перетворилося на завітрений, червонястий, грубими сколинами вирубаний граніт. Він зціпив зуби, ніби відкусивши початок фрази, і лише через пару ударів Миколиного серця повідомив:

– Майора – я – знайшов.

Виразно стримуючи рух, поклав грубий, поснований охлялими венами, кулак на почовганий журнальний столик. Микола недоречно згадав уповільнений відеоряд. Чорний телефонний

динозавр неголосно брязнув, мов клямка на сільській хвіртці.

– Прийти можна або вчасно, або ніколи, – після тривалої паузи доточив Дон. – Я мушу – і зобов’язаний – робити тільки те, що ніхто, окрім мене, не зробить. Замало часу.

Вловивши на обличчі Мовляна залишки непевності – за цілковитого розуміння всього незворотного, що стрімко наближалось – Дон суворо завершив.

– Говорю або те, що думаю, або те, за що відповідаю.

Всі розумні люди кажуть те, що думають, але ж не все – згадав Микола. Мав цілковитий хаос у голові. Тому для нього особисто – і для Дона, як з’ясувалося дещо пізніше, теж – цілковитою несподіванкою стала з’ява отих двох. Нечутно, мов нічні мороки, Брокер з Афганцем виникли ніби й справді зі стіни і так само мовчки поставили поряд з реліктовим телефоном якусь надсучасну конструкцію. І знову пощезли, мов розтанули в повітрі – видалося надто вразливому в ці миттєвості Мовляну.

А Дон плавно, мов башта лінкора, розвернувся в кріслі. Прямою простягнутою рукою зробив простий жест, який, одначе вразив розбурхану фантазію Миколи. Бо саме так, згори-вниз, зліва-вправо рухали гарматним жерлом, беручи жертву в перехрестя прицілу, німецькі «тигри» перед несхибним пострілом. Але виявилось, що Дон всього-навсього шукав потрібну кнопку поряд з наполегливо блимаючим червоним вогником. Намацував чомусь доволі довго. Нарешті, натис.

Мовлян стрепенувся, почувши знайомий голос Правиці. Але насамперед йому дійшов не зміст слів, а їх абсолютно незвична для Олеся благальна інтонація. А в момент, коли почав усвідомлювати сенс проказуваного хаотичною скоромовкою, теж ніколи від Правиці не чутою, Дон знову ткнув пальцем. І голос обірвався.

– Хай допріє... – пробурмотів Дон. Глипнув на ошелешеного Миколу й меланхолійно промовив дещо, як тому в ці навіжені секунди видалося, зовсім недоречно:

– Зробив добро – і забудь. А ще зятя, Миколо. Чим значиміша послуга, яку ти надав – тим більше тебе за неї ненавидять.

Жодне добро не лишається безкарним, машинально пригадав Мовлян. Але до чого це саме тепер... Втім, Дон уже поновив

зв'язок. Щоправда, спікерфон транслював лише незрозумілі звуки, котрі Микола, дедалі більше знетямлюючись, невдовзі розпізнав як плескіт безтурботних хвилюк.

– То що, синку, – напрочуд лагідно звідався Дон. – Допомогли тобі твої... бакси?

– Я все зрозумів, шеф, – якимось придушеним... Може, й насправді вже придушеним голосом озвався Правиця.

– Коли дійсно так, – тим самим, дивно ніжним навіть тоном провадив Лихоправ, – то я зараз підкину монетку і вирішу, що з тобою робити. Знаєш бо краще за мене принцип комп'ютерного мислення – двійкова система, «так – ні»...

Олесь німував. Лише в слухавці лунали якісь механічні звуки, котрі спричинили в Миколи асоціацію: «хрум... хрум...»

– А ти знаєш, от біда – ця бісова гривня примудрилася стати руба, – невтішно повідомив. Почув притлумлений зойк і впізнав голос Олени (Мовлян теж). Трішки зачекав, продовжив наскрізь медово. – То, може, свою підкинеш? Електронну, маю на увазі.

– Я вже підкинув, – хутко озвався Олесь. – До ваших ніг.

Дон трішки поморщився від цієї зайвої красивості. Мав, що не кажи, неабиякий літературний смак. Але повільно взяв трубку зовсім іншого апарата.

Тільки зараз Миколі, чії сприйняття нечувано загострилися, стало ясно, що ж то за чорний монстр. Саме такі громіздкі агрегати під малозрозумілою назвою «концентратор» утверджувалися на робочих столах відповідальних працівників обкомівського рівня. Мали кілька грубих перемикачів для різних ліній зв'язку. Головне – широко відомої у вузьких колах керівної «сотки». Залічені хвилини розпочав прогрівати двигуни надпотужний підйомний кран на військовій американській базі поряд з потерпілим від землетрусу містом. А Дон якимось незвично глибоко, уривчасто зітхнув. Схоже, такий звук видає трясовина, заковтнувши чергового нещасливця, – спало на думку Мовляну. Щоправда, цього разу Правиця уник якщо не засмоктуючої драговини, то ще небезпечнішої стихії. Але про всі подробиці Микола дізнався набагато пізніше. В тому числі й те, що тимчасово, як виявилось, привласнений Олесем «ноутбук» мав потужне автономне жив-

лення та власні системи зв'язку, а рівні захисту такі, що міг би спокійно працювати в морській воді на глибинах, недоступних аквалангістам.

А в реальному часі Дон уже відповідав на невисловлене запитання Миколи.

– Так, контроль повністю відновлений, – сказав коротко. – Кілька хвилин тому він передав усі ключі, паролі й коди куди належить... – обличчям Дона, що вже повернулося текстурою до шляхетного античного мармуру, ковзнула й пощезла невітшна для Правиці гримаса.

– І що ж... тепер... – обережно почав Мовлян. – З ним ще й Олена...

– А тепер – нічого особистого, – з моторошнуватою веселістю, яка охоплювала Лихоправа саме в критичні моменти ще з молодих років і мимохідь викликала дрижаки у тих, хто за таких ситуацій опинявся поряд, відповів Дон. – Виключно справа.

– Ти що ж, гадаєш, я тебе побазікати покликав? – продовжив за мить. – Мені потрібна була твоя ... – поклацав пальцями. – Реакція, мабуть... Думка...

Чхати хотів ти на мою думку, хмикнув про себе Мовлян. Зовсім інше... Зрозумів, що вже з перших хвилин візиту до цієї застиглої, мов бурштин, чарунки часу, який Дон і справді, дуже схоже, вмів зупиняти – його, Миколу, почав муляти невиразний спогад. Тепер він нарешті набув чіткості.

Теорія інтуїтивного резонансу... Ще в сімдесятих роках минулого століття його колега – широко невідомий письменник, болісно усміхнувся Мовлян – прекрасний фантаст Володимир Савченко висунув ідею, на яку, схоже, ніхто всерйоз не відгукнувся. Бо йшлося нібито про очевидні речі. Відомі ще зі школи – солдати йдуть у ногу по мосту, частота кроку співпадає з власними коливаннями міцної споруди, і вона раптом розвалюється. Тобто, несподіваний сплеск енергії, в цьому випадку руйнівної.

Але зовсім інша річ, якщо мозок людини напружено працює над серйозною проблемою, і після низки спроб, невдач, зривів і депресій, створена його електромагнітними імпульсами квантово-хвильова модель співпадає з дійсними вібраціями Космосу...

Теж енергетичний сплеск, осяння, прямий контакт, – те, що набагато пізніше назвуть геніальним відкриттям. Закон всесвітнього тяжіння Ньютона, катодні промені Пуллоня, що стали відомі як рентгенівські... Але нерідко людині, щоб увійти в інтуїтивний резонанс, власних можливостей замало. Потрібне ще одне енергетичне джерело чітко визначеної частоти коливань.

В акустичних взаємодіях це камертон. Цікаво, – пригадав добре відоме фізикам явище Мовлян, – коли два камертони налаштовані на одну хвилю, то між ними відбувається перетік енергії. Коли завмирає один, починає звучати другий...

От і зараз він почував себе отим вичерпаним, занімілим тимчасово камертоном. Спустошеність після пікової напруги. Зате Дон почувався піднесеним і нетерплячим. Пора було щось відповісти.

– То... в тебе вже є план?... – видав напрочуд оригінальне, як сам за мить зрозумів, питання. Дон аж хруснув пальцями.

– Ніколи не існувало і не існує жодного плану! – оголосив, розвернувшись усім тілом до Мовляна. «Ніколи не було й не буде ліпшої влади, як влада імператора Тиберія!..» – невідомо чому згадав той захриплий голос Пілата-Ульянова з чудового фільму Юрія Кари. Кволо зауважив:

– Але ж... Світова історія переповнена описами блискуче втілених планів полководців і політиків...

Дон не втерпів – коротко висловився великоруським наречієм української мови. Після чого все-таки перейшов на рідну.

– А ти подумай – було в планах, скажімо, Ганібала стати наприкінці життя вигнанцем, цькованим Римом по всьому світу і зрештою змушеним випити отруту? А які плани плекали Антоній і Клеопатра – звісно ж, не фінальний укус гадюки й смерть її сина Цезаріона? І, зрозуміло, в планах Наполеона після Ельби – блискучих планах! – аж ніяк не відводилося місце Ватерлоо... Ет, журналюга нещасний... – махнув спересердя рукою колишній вчитель історії.

– Постривай. Постривай, – пожвавішав Микола. – Справді... це як з ретельно продуманим переворотом, котрий все-таки провалився – і тоді його призвідці є мерзеними злочинцями. А якщо вдався дрібненький заколот... Його надалі іменують Великою

революцією, а самі інспіратори, перелякані власним нахабством – вже не менше, як вожді світового пролетаріату.

– Таки не безнадійний, – покосував на нього Дон. Сині антрацитові вогники в запалих очницях горіли рівно й потужно. – До речі, на моє глибоке переконання... – затнувся, формулюючи. – Жодна відома нам революція ніколи не приносила людям добра. Це... ну як...

Замовк, ворухив пальцями.

– Як викидень, – підхопив Мовлян. – Жертва якого, коли й виживе, залишиться калікою, – до нього поверталосся натхнення. – Масш цілковиту рацію. Плани великих і буцімто геніальних стратегів стають такими лише після їх остаточного успіху і відповідної канонізації... в інформаційному полі.

– Авжеж, – іронічно посміхнувся Дон. – І вже набагато пізніше розумні, як моя дружина потім, представники другої найдревнішої професії... – глипнув на Миколу. – Пишуть статті та книги з належним комплектом дифірамбів.

– Це ще невідомо, яка з цих найдревніших перша, – з гідністю озвався той. – Спочатку було слово, згадай-но.

– Ага, ти ще мені священні тексти приплети, – махнув рукою Дон. Подолавши новий внутрішній Рубікон – це гаразд відчував Мовлян – він перебував у доброму та енергійному гуморі. – Облиш. У великому пізнанні – велика скорбота.

Авжеж, крилата фраза Еклезіаста, він же Когелет, згадав Мовлян. Несподівано дотямив, що цей афоризм насправді містить теж обтяту інформацію. Бо... Скорбота виникає саме в тих, хто пильно оберігає найпотрібніші файли від щасливих невігласів. І лише в тому разі, коли цінні та ретельно герметизовані знання потрапляють назовні вузького кола посвячених, утаємничених сект. На взірець Маркса й Енгельса, теж сатаністів-ілюмінатів – як стверджують деякі дослідники. Микола вже й рота розкрив, щоб поділитися відкриттям, яке спало на голову, мов ньютонове яблуко. Сер Айзек теж, до речі, був неабиякий фрукт... Але вчасно збагнув, що Дон вже нетерпеливиться і філософічні справи починають його відволікати. Лихоправ поспішав поставити крапку.

– А ти все – плани, плани... – буркнув з усе тією ж небезпеч-

ною розвеселістю. – Насправді геніально планував Хосе-Рауль Капабланка, – переможно глянув. Микола несподівано і ніби й недоречно згадав свою розмову з Джулією. Невже?.. Дон продовжував, усміхаючись. – Просто-напросто, коли хід твій, береш потрібну фігуру і ставиш якраз на ту, що треба, клітинку. Протягом всієї партії, зауваж.

– І... все? – доволі безглуздо перепитав Мовлян.

– І все, – погодився Лихоправ. – Є, правда, одна дрібничка. Свої ходи робить ще й суперник.

Обличчя його знов закам'яніло.

– Зараз хід мій, – повідомив. – І на часі згадати про одну з головних технологій влади – втюхати вахлакам переконання, що все діється з їх демократичної волі та під неухильним контролем громади...

Коротко, безжально реготнув.

– З цього й почнімо, – сказав наскрізь діловито. – Проект ЗДЕЦ луснув – хай живе Міністерство Правди. А тому...

Покрутив долонею в повітрі, достоту мов професійний шахіст, що вибирає, яку з фігур пожертвувати.

– Тому... поговори зі Стасом, – звелів, але дуже м'яко. – І приходьте до мене.

Розмова була закінчена.

* * *

Відділ зрад і провокацій.

Саме такий надпис вивчав цілий, сказали б військовики, генерал армії. Окупаційної, як під'юджував при нагоді Мовлян давнього друга-податківця, а нині керівника служби, фіскально-каральна сутність якої анітрохи не змінилася в ході перманентних, майже за Троцьким, революційно-демократичних реформ. Котрі зрештою зводилися до дедалі розкішніших меблів і вивісок для кабінетів різного рангу очільників одноразового, мов той усім знаний гумовий виріб, вжитку.

Валентин Кучинський дивуватися відвик ще за першого незалежного президентства. Але й він роздивлявся скромну табличку на звичайнісіньких, навіть не дубових чи там букових дверях дещо спантеличено. Оскільки за ними мав критися один

з найтаємніших центрів інформаційної війни. Лихоправ, котрий Валентина сюди й спрямував, натякнув навіть, що він, всемогутній нібито Дон, має доволі невиразне уявлення, чим саме там переймаються волонтери віртуального фронту.

– Але ж це всього-навсього підрозділ миколиного щотижневика, – хмикнув тоді неабияк, видавалося йому, обізнаний генерал. – Теж мені, з біса, біном Ньютона...

Інfernально-математичного сленгу Валентин набрався, ви-мушений останнім часом цікавитися звичками комп'ютерних вундеркіндів. Що й привело його, зрештою, за допомогою до Петра.

А той дещо силувано, дивлячись у стіл – ніби вивчав там своє задзеркальне відображення, подивувався Кубинський – сповістив:

– Справа тут зовсім не в Мовляні, – замовк і дещо тихіше додав. – Є така Джулія...

Підвів нарешті очі. І те, що там Кубинський безпомилково роздивився, змусило генерала внутрішньо охнути.

Він би ще й не так охнув, а може, щось би й сказав уголос саме тепер. Якби дізнався, чим займається означена особа, доки дехто вельми компетентний стовбичить під табличкою, витріщаючись, мов відома істота на нові ворота. Генерал не домовлявся заздалегідь про зустріч. І не тільки тому, що його можливостей вистачало, аби встановити – Джулія на цей час перебуватиме в себе. Мав не для всіх приємну звичку у важливі моменти з'являтися геть раптово. Сповна демонструючи заскоченому співрозмовнику переваги несподіванки і власної ґрунтовної підготовки. Навіть якщо йшлося про дружній цілком візит.

Одначе у випадку з дівчиною, чий вік викликав певний скепсис у генерала, все йшло наперекіс від самого початку. Єдина достовірна інформація, на яку здобулися зазвичай небезпечно меткі підлеглі Кучинського, зводилася до назви нікому не відомого поліського села на узбіччі чорнобильської зони та паспортних даних двох тамтешніх молодих аборигенів. З якими вона, можливо, мала якісь стосунки. А далі... Далі і от до цих дверей відстежувалася, коли вже користати визначення того самого Мовляна, біла пляма або ж чорна діра на тлі добре знайомих силуетів. Притягуваних до того загадкового астрономічного об'єкту – комп'ютерна су-

перстар, авжеж! – набагато сильніше, ніж могло видаватися по-верховим спостерігачам. До яких Кучинський ніколи не належав.

Але й він навіть запідозрити не зміг, що за лічені секунди сам став об'єктом навіть не розглядин, а ґрунтового дослідження. Мов ота колонія мікроорганізмів у крапельці рідини на предметному склі мікроскопа. Приховані відеокамери вже на перших кроках таким банальним, навіть з хатньою ліаною-манстерою в кадубі, коридором відсканували відвідувача під різними кутами і в потрібних частотних діапазонах. Процесори моментально ідентифікували об'єкт і викинули на монітор десь так сотню кілобайт розмаїтого тексту. Котрий містив навіть ті подробиці, які сам Валентин почав забувати. Наприклад, про таку собі податкову журналісточку з містечка, от дива – мовлянової юності... Погляд Джулії, котрий по діагоналі зчитував нові й нові сторінки, цей абзац утримував довше на пару мікросекунд. Цілком достатніх, щоб торкнутися потрібного сенсора.

Отож і вийшло, що коли генерал нарешті підніс руку, аби ввічливо постукати, йому це не вдалося. Стулка несподівано, хоча й дуже плавно відійшла. Кучинський зробив крок навздогін, креснув професійним поглядом і переконався, що двері таки дуже непрості.

Потім Валентин побачив її.

Джулія сиділа ніби й оддалік, в глибині просторого, дещо завантаженого малозрозумілими, зовсім не меблевими конструкціями приміщення. Але дивним чином з'ясувалося, що генерал опинився просто перед нею. «Мов муха на блюдечку», – майнуло в голові геть недоречне. Кучинський вже розумів, що перший контакт програв безповоротно. І все-таки спробував кинути отой свій знаменитий прицільний погляд, який іноді фіксував опонента не згірш монтажного пістолета.

Але мана тривала. Один його друг, такий собі письменник-фантаст, заповзаявся би, звісно, просторікувати про невідомої природи захисний екран чи там дискретне силове поле. Тільки ж Кучинський мусив, набагато пізніше, визнати цілковито ганебну для фахового слідка ситуацію. Тієї миті він не помітив і не запам'ятав ані прикмет її одягу, ані навіть обрисів короткої – хоч

це відклалося – зачіски. Бачив лише незрозумілий, з неймовірної далечі, погляд очей глибокого кольору індиго. Скільки це тривало, згадати потім він теж не міг.

... І тут усе минулося. Точніше, на зміну цим очам прийшов ранній світанок над Псллом, коли небо ще зберігає насичену, ніби в передгрозя, синяву. Але потім воно швидко блякне, розмивається шаленим потоком енергії, що струменить навсібіч від неймовірно високого літнього сонця. Ще слизький з ночі мул на обмілинах швидко береться порепаною кіркою. Вона мало не обпікає босі п'яти; гостро, здичавіло пахнуть водорості, полишені серед спеки відступаючою, знесиленою течією. Сама вода вздовж піщаних язиків, спрагло витягнутих мало не до середини зомліваючої ріки, вже не темна й лиха, як навесні. Рудаво-золотиста, кволо ворушить хвильки, що сягають хіба трохи вище кісточок... Тому й легенького човна-плоскодонку доводиться, силкуючись удвох, довго тягти міліною, щоб пошукати прихистку в знайомих Валентину старицях. Там, прикриті гущиною вербових віт, подекуди ще ховаються від нетерплячих молодих рук білі лілеї... Саме в таку криївку вони нарешті запливли, супроводжувані поглядом з височіні – великий старий шуліка поволі звужував кола на майже нерухомих крилах. Відчувши нарешті прохолоду, Валентин облишив весла і відкинувся на встелене пересохлим сіном дно човна. За мить побачив над собою в химерних переплетіннях пагонів сонячно-рябого ягуара, що вогнисто пролився крізь віти і плигнув йому прямісінько на незахищений живіт. Валентин очманіло підскачів, мало не перекинувши хистку плоскодонку. І почув її сміх. Не відразу збагнув, що Валентина, побачивши, як зморений хлопець задрімав, плеснула на нього жменьку води.

... Весь той літній сільський міраж у добре кондиціонованому міському офісі тривав не більше секунди, – збагнув Кубинський, почувши замість дівочого сміху наскрізь діловитий голос менеджера. Чи там сисадміна, як це вони ще себе тепер називають – спрацювала в генерала іронія самозахисту.

– Давайте, – простягнула тонку сильну руку Джулія. Судячи з вишуканої простоти дорожнього манікюру, все-таки не традиційна поліська відьма, ошелешено виснував Кучинський.

Машинально простягнув елегантний футляр з терабайтником, але напівдорозі стрепенувся. Гадав, що внутрішньо, але Джулія все спостерегла. Ледь усміхнулася.

– Та не хвилюйтеся... – генерал мовчки спостерігав, як його заспокоює створіння, відчутно молодше власної доньки. Він, знову-таки, не підозрював, що іншим би разом Джулія особливо не розбалакувала. Але нещодавно вона мала дуже бентежну розмову, і їй праглося трохи відсторонити раніше почуте.

Або, навпаки, глибше те все осмислити.

– Справді ж, цікаві речі відбуваються з чоловіками, як тільки їм потрапляє до рук іграшка аж надто великих розмірів, – вона вже й справді усміхалася. – Володарі перснів, бачите... А може, й справді, як у Толкієна – виникає аж надто сильний зворотний зв'язок?.. Не турбуйтеся, про вашу проблему мені сказали... – відразу збагнула, що множина у цьому випадку геть недоречна. – Так, сказав... Петро.

Петро, помислив Кучинський. Отже, не Дон і навіть не Лихоправ. Може, він з нею і про історію Правиці говорив? Схоже, що так. Бо без усвідомлення масштабів невидимої битви, яка набуває останнім часом небезпечного характеру, навряд чи варто влазити в цю... хм... коробочку. Наче й зовсім не скриня Пандори, надто з виду, та й за габаритами.

Генерал ніби новими очима роздивлявся предмет, все ще затиснутий в його долоні. Справді... Грамів двісті не таких вже й вигадливих сплавів зовсім не рідкісних металів. Щоправда, певним чином оброблених і «законтачених», як висловлювався його шкільний вчитель праці. Технології, звісно, двадцять першого століття, але доступні більшості поважних фірм на кшталт «Сіменс» чи «Соні».

Тільки ж в оцій, як висловилося Джулія, іграшці зараз приспана цікавенька система віртуальних цілковито сигналів. Здатна, потрапивши в реальне, банківське, скажімо, середовище, обвалити – куди тому цунамі! – мегатонні масиви невразливих, як досі переконані світові експерти, матеріальних цінностей. Вроді отих, наскритованих в цілі монблани по всіх континентах, крім хіба Антарктиди, зелененьких папірців з портретами поважних

демократів чи там республіканців.

Кучинський нарешті простягнув руку з електронним носієм інформації про ймовірний найближчим часом Апокаліпсис – поки що фінансовий і, для початку, в окремо взятій країні. Мимоволі потер кисть, що починала було терпнути.

Погляд Джулії, щойно мало не грайливий, став тепер геть відчуженим. Задзеркально потойбічним, висловився б Мовлян. Валентин перехопив його випадково, вже вмовистившись у запропонованому люб'язно кріслі. І, як це іноді буває, передоручивши на певний час проблему, що неабияк муляла, а потім і допікала останніми днями, дещо відсторонився й сам.

* * *

Той сонячний спогад юності, так щемно й раптово навіяний поліськими чарами, вже танув і прозорішав, мов струмені ранкового туману над Пселом. Натомість спливали набагато грубіші, виразніші згадки про недавні, гвалтовно вимушені, відвідини батьківських місць. Помер останній зі старшого покоління Кучинських, двоюрідний дядько Василь. «Від чого? – перепитала напівсонно-сполохано Валентина, коли їх десь о першій годині ночі розбудив бозна-коли вже чутий міжміський дзвінок на стаціонарний телефон. – Ще ж не старий зовсім...»

Валентин лише хрипко кашлянув. Прекрасно знав головні причини, що швидко зводили в могилу не тільки старших дядьків, а вже й декого з його однолітків. Безвихідь і пияцтво... Виїзд на похорон відклався в пам'яті кількома фрагментами. Необізнаний з глибинними особливостями національних автоперегонів водій зарано звернув з більш-менш пристойної київської траси, прикинувши на карті, що «так ближче». За кілометр-два почав чортитися, а, покосувавши на генерала, і собі зціпив зуби. Кучинський тим часом спостерігав нову для себе картинку. Попереду всі переваги місцевих комунікацій демонстрував доволі пристойний років десь так двадцять тому рейсовий автобус. Мабуть, один з перших «МАНів» чи навіть «Мерседесів», зовсім не новенькими перегнаних «човниками» з Польщі на початку дев'яностих. Попри поважний і досі вигляд, він випишував по дорозі якусь хмільну синусоїду, повільно ковзаючи від узбіччя до узбіччя. Іноді май-

же завмирав, часом прискорювався на тій чи іншій стометрівці і знову повз, ніби обнюхував дорогу. Кучинський ще нічого не допетрав, коли його потужний позашляховик потрапив у зону турбулентності, специфіку якої так наочно демонстрував отой літній «МАН». Ані витривала підвіска, ані грубезні шини генеральському «Лендкрузеру» не зарадили. Машину затрусило так, що водій притьмом загальмував і надалі лише незграбно копіював маневри ведучого, сівши автобусу на хвіст. Кучинський похмуро дивився у вікно. Вибоїни, притрушені щербінкою, справжнісінькі вирви, повні уламків брудної криги і каламутної води. Острівці чогось схожого на асфальт, латки незрозумілої суміші, вже розтріскані, розбиті. Купи пластикового сміття по узбіччях... Все це тривало нескінченно в судомно закоцюблomu зимовому, майже безсніжному просторі. А надто – в часі, і він потрапив до села, коли процесія вже наближалася до старого цвинтаря.

Як це часто трапляється на Полтавщині, за сотню з гаком років він опинився в центрі села, густо заріс деревами, а там, де вже не ховали – глodom та шипшиною... Далі Валентин пригадував уривками. Сумний, переважно жіночий натовп. Далекі родичі й близькі сусіди легко пізнавали його, а він майже нікого не міг вгадати серед червонясто-одутлих або ж землясто-зсохлих, однаково неголених облич. Наполеглива бабуся, яка, з'ясувалося, вчилася в десятому «Б», коли він перейшов до восьмого «А». Поминальний обід в їдальні школи, де половина приміщень стояли порожні й неопалювані. Розведений спирт, його їдкий, невідомий Валентину смак і опіки від спогадів про дядька, що дедалі рельєфніше поставали на денцях часто замінюваних повними тих самих пляшок з-під горілки.

Бачив не жовтаво-зчорніле, майже незнайоме, так і не заспокоєне обличчя, загрубілі, гарні в молодості кисті, грубо обрізані темні нігті. Перед очима поставав Василь десь кінця вісімдесятих. У ті дивовижні часи талонів на мило й цукор, перших кооперативів і черг приїжджих за маслом і ковбасою в печерських крамницях, – Василь, хмільнувато веселий, дотепний, частенько з'являвся в столиці, привозив нехитрі сільські гостинці. Втім, домашні ковбаси, кілька різновидів сала, від запеченого з часни-

ком та лавровим листом до копченого за дідівськими рецептами досвідченою господинею, настояна на травах і калгані оковита ставали для не надто пересичених друзів молодого майора Кучинського лише додатковим приводом відвідати колишню квартиру Справжнього Полковника, куди нещодавно переїхали Валентин і Валентина. В розлогих кімнатах «сталінки», ще просторіших через практичну відсутність меблів, посланець голови колгоспу-мільйонера створював справжню оазу гумору з теренів Котляревського і Гоголя – останній-бо народився за якихось півсотні кілометрів від їхнього села. Нескінченні жарти, то запекло-добродушні, то наївно-в'їдливі, то відверто під'юджувальні – стосовно, звичайно ж, господаря, якого Василь іменував, залежно від настрою компанії, або «небожком», або «ментярою», викликали в гостей нестримний сміх і навіть прохання: «Та дай хоч дожувати, чортяко...» Траплялися в цьому чоловічому гурті й один-двоє, що почувалися дещо сковано, принаймні на початку. З молодими офіцерами могутньої тоді структури, коли російську аббревіатуру «ОБХСС» постачальники й завбазами всіх народів Союзу нерушимого вимовляли однаково, пошепки й оглядаючись, – людям, причетним до розподілу суворо лімітованих благ агропостачів чи агропромсервісів, приятелювати було вкрай потрібно. Просто їх турбувала й пригнічувала невідомість можливих запитів нових знайомих. Точніше, старих, але посталих в іншій якості. Коли ж за другою сулійкою чи штофом – Василь цінував старовинне скло, якого тоді в селах траплялося ще чимало – з'ясовувалося, всього-навсього... Словом, що колгосп з кількома мільйонами славнозвісних «дерев'яних» на безготівковому, само собою, рахунку, не може у власній області придбати необхідні вкрай запчастини, не кажучи вже про агрегати чи двигуни... Складські щури полегшено зітхали. І, перепросивши, на кілька хвилин забирали посланця країв дрімучих чорноземів до сусідньої кімнати. Після чого Василь набирав просто з його домашнього міжміський код і горлав, не зважаючи на кислувату міну Валентина, приблизно таке:

– Діду, здоров!.. Що?.. А ти як думав, я ж до кого їхав! Значить, так... Та ні... «КАМАЗ» жени, конешно... Та не треба мені

завгара... Чого-чого? Бо в нього голова, як груша! Не пойняв? Там, де думати, всохло, а де жувати – ого! Іван Ляпотун хай іде. Та отієї, ти пойняв, хай бере! Та що там чекова книжка... Ну да... Я ж сказав, зубрівка кінчається!..

Тоді майор Кучинський неабияк переймався, що його некорислива і така обтяжлива для здоров'я допомога землякам може визнаватися, як розважливо почнуть говорити за добрих чверть століття по тому, за ознаки корупційних діянь. Що ж... Отой, неймовірно задовгий для молодого слідчого, мало не геологічний пласт часу пощез, мов пустельний міраж, генерал армії Кубинський сидів на шкільному стільчику – лист гнутої фанери, нерівні металеві ніжки – і бачив перед собою пом'яте буре обличчя Івана Титаренка, на вуличне прізвисько Ляпотун. Той шкрябав навіщось виделкою голубий досі пластик столика і бурмотів: «А ти ж помниш, Валька...»

Він таки пам'ятав. Хоча в часи бартерного безладу, що змінили добу світлого майбутнього, котре ніколи не настає, появи дядька Василя в Печерському районі набули зовсім іншої специфіки. Валентину вони чомусь нагадували своєю передбачуваністю політ кажана.

Старий голова вчорашнього колгоспу-мільйонера виявився безпорадним за нових обставин. Особливо, коли постійно затримувана зарплатня теж почала обчислюватися цифрами з шістьма нулями, тільки в купоно-карбованцях. А докірливого погляду мертвих очниць, в які перетворилися вікна тваринницького комплексу з видертою живцем столяркою, дід і взагалі знести не зміг. З ним відійшла ціла епоха, чого, як водиться, ніхто й не помітив. Відтак дядько Василь, чії неабиякі комунікативні здібності та здобута заочно років двадцять тому середня спеціальна, та ще й радіотехнічна, освіта аж ніяк не надавалися новим господарям села, до хутко створеного СТОВ навіть не потикався. Став, за висловом одного приятеля, мультиспецом-безпритульником. «Гострий на язик? – буркнув у відповідь Василь. – То поголи мені ж...» Цей епізод він устиг розповісти Валентину, матеріалізувавшись, мов згусток мороку літньої ночі, в його квартирі разом з неосяжними брезентовими сумками. Невимушено пояснив, що

їде «на Польщу» і треба ж десь перебути пару годин до відправлення автобуса. Добре хоч, Валентина перебувала у відрядженні. Зате, поки Валентин намагався врегулювати рівень звуку в звично гучноголосого і п'януватого дядька, прокинулася Ганнуся. Приборкати її було вже несила. Мала сиділа з ними на кухні й мовчки стежила цікавими оченятами, як дорослі куштують якусь незрозумілу, зовсім без бульбашок, пляшкову воду. Дуже несмачну, бо кривляться. Але ж ковтають – батько потрошку, а дядько одним духом. Озвалася лише тоді, коли Василь потягнувся налити розсолу з банки: «Що ви, не можна, там огірочки живуть...» Василь спершу сторопів, потім розчулено чмихнув. І негайно поліз до меншої з торб: «Давай тепер нашої... Як це ні? Що, запишався, комуняка?» Валентин ще раніше стомився пояснювати, що не треба плутати члена партії з комуністом. Тяжко зітхнув, а за мить вибалушив очі – дядько пригощав буряківкою, та ще й підгорілою. Лише періодичний продуманий тренінг за системою «не вмітимеш пити – виженуть», рекомендованою Справжнім Полковником, допоміг тодішньому підполковнику повільно заштовхати кляте пійло. А от Василь, звично спробувавши вирішити проблему залпом, враз позеленів і вискочив. «Ви ж так унітаз налякаєте, дядьку», – докірливо зауважила за хвилину Ганнуся.

За кілька місяців той самий дядько зробив статечний візит у ролі генерального директора ЗАТ «ВАЛІ», пишаючись тогочасною уніформою успішного бізнесмена – малиновим піджаком. Кучинський одразу вирахував, що то скорочення імен Василя і його дружини. Ними двома, власне, список акціонерів і вичерпувався. На зауваження, що така назва фірми, коли трактувати її по-москальськи, може викликати непорозуміння, Василь авторитетно пояснив, що це якраз Валентин нічого не тямить. Бо, між іншим, на Сході «валі» – то є титул володаря. «Тонка справа, цей Схід...» – зітхнув Кучинський. І мав рацію. Майже відразу з'ясувалося, що закрите товариство «ВАЛІ» відкрило тільки для себе і під несусвітні проценти кредит, який невдовзі – от дива – треба повертати. А грошей уже катма. Лише галопуюча тоді інфляція і розумні поради підполковникових знайомих допомогли обійтися виходом майже на нуль.

Після того дядько вирішив, що копати а ля Буратіно в країні дурнів на полі чудес, яке являв собою бурхливо створюваний пострадянський ринок, заняття малоцікаве. І взявся до розкопок справжніх – в компанії «чорних археологів». Через деякий час Кучинському зателефонували на мобільний з управління МВС рідної області, і рівний у званні, але вельми відмінний за посадовими функціями колега гречно поцікавився, чи й справді такий собі прізвисьце – ім'я – по-батькові є близьким родичем його співрозмовника. Кучинський швиденько приладнав на місце відвислу щелепу і рівним голосом підтвердив, що таки так. Чекав малоприємного продовження розмови, але по той бік ефіру лише тяжко зітхнули й подякували. Підполковник негайно набрав дядька і, звісно, почув, що абонент поза зоною досяжності. «То й добре, що не в зоні», – буркнув Валентин.

Він уже почав забувати цей дзвінок, коли Василь з третьої спроби, як потім пояснив, і без жодних попереджень застав небожатко вдома. Трохи вищий і кремезніший за Валентина, завжди піднімався високими поверхами «сталінки» стрімголов, а тут помітно захекався. «Старість не радість», – глухувато озвався, піймавши погляд родича. Витер схудле обличчя. – Та й пагорб слави над занепалим героєм, бач, наростив...» Полковник, знов не без подиву, і справді констатував у ненабагато й старшого дядька округле черевце. Дещо замасковане... футляром для гітари, який Василь навіщось тримав, мов той АК-47, напереваги. Негайна підозра полковника справдилася. Хоча й не в гіршому варіанті. Там і дійсно був інструмент, але не для пробивання дірок в живих людях, а просто ріжучий. Напрочуд світлий, хижо вигнутий, з коротким арабським надписом ближче до відсутнього руків'я клинок. Добре, хоч не «шмайсер» чи фаустпатрон, майнуло в голові Валентина. Дядько, розмотавши не дуже чисту ганчірку, мало не побожно тримав старовинну шаблю на руках. Дихнув, помилувався, як затуманився загадковий метал – чи не справжній булат.

– Коштовна річ, – прагматично зауважив полковник. На той час він товаришував з деякими вартувими кордону і мав нагоду побачити цікаві зразки антикваріату. Також і холодної зброї, вилученої на шляху до Європи чи й за океан. Дядьків екземпляр ви-

глядав навіть переконливіше. – На штуку зелених, щонайменше, потягне, а може... – додав замислено.

Василь блиснув очима.

– Та це ж... наша шабля! Запорожці, Дике поле... – дядько крутнув лезом, що таємниче виблискувало. Добре, ефеса немає. А то б і фехтувати взявся, подумав Кучинський. Дійшло, нарешті, що дядько напідпитку.

– Нікому не продам! – запально продовжував Василь. – Дома, на килимі повішу... Хай син щодня бачить!..

Той добротний шерстяний, глибоких вишневих тонів виріб, який в їхньому селі вважали за престижне саме чіпляти на стіну, Валентин пам'ятав. Ще до колгоспної епопеї дядько влаштувався в бригаду полтавських нафтовиків, що літали вахтувати до Тюмені. Хизувався добрячими заробітками, але єдиним їх уречевленням став отой, надкушений невдовзі мілля, предмет недосяжної тоді навіть для багатьох справних господарів розкоші. «Де гроші?» – реготав дядько на несміливі докори дружини. – А звісно, в мішках!..» – промовисто прищулював і справді набряклі повіки.

Він і тепер мружився, знову милуючись шаблоюкою, тільки очі були вже не суціль зухвали, як у ті часи. Зітхнув, присів на новий шкіряний диван. Нагадав чомусь Кучинському надувну кульку, з якої почало потроху виходити повітря. Принаймні, зморшки на дядьковому обличчі цій картинці відповідали.

– Наливай, чи що... – махнув той стомлено рукою. Ледь повагавшись, Валентин дістав пляшку шотландського віскі. «Авжеж, як наша самогонка, тільки слабкіша», – резюмував, розпробувавши, дядько. Він уже перестав наполягати на неодмінній співучасті небожа, наштотхнувшись якимось на його чітку фразу – мовляв, п'є тоді й стільки, як сам вважає за потрібне. Доки Василь, приголубивши ще пару чарок, переповідав байки та бувальщини рідного краю, полковник не полінувався зробити кілька фотографій шаблі у потрібних для фахівців проекціях. Хоча дядько особливого інтересу до столичного ринку раритетів не виявив. Невдовзі на видану все-таки Валентином інформацію надійшло кілька спокусливих пропозицій. Але, як він і передбачав, абонент

знову не міг відповісти.

Потім полковник дізнався, що дядько був на Майдані серед найзапекліших прихильників месії, але невдовзі розчарувався в тому пришесті настільки, що й його, колишнього комуняку і нинішнього «президентського», як Василь вважав, фіскала зарахував до ворогів нації. Про що Кучинському стало відомо чи не останньому. Вже по тому, як зажеврив холодно отой самий ранок. Котрий, відомо ж, настає неодмінно, але може колись це зробити й без нас.

* * *

... Генерал повільно підвів голову. Першої миті свого повернення до робочих реалій відчув незручність через таке недоречне, мов у героїв Курта Воннегута, випадання з часу. Але миті наступної зрозумів, що коли в цьому приміщенні малозрозумілої геометрії, переповненому специфічним обладнанням, і є предмет, нікому анітрохи не цікавий, то це він сам. А також не без подиву і деякої професійної досади зауважив, що тут присутній ще й дехто третій. Валентин міг би побитися об заклад, що нікого, крім Джулії, в момент його прибуття тут не було. А тепер мала місце наявність присутності, як висловлювався в незабутні часи прапорщик Гейченко. Невибагливо вбраний молодик вільно вмостився з торця стола Джулії, який – ну, не міг так грубо недобачати недавній слідчий! – впирався щойно в глухий закуток. Зі стіни він вийшов, чи що – розпачливо подумав Кучинський.

Обличчя незнайомиць і справді мав підземельно бліде, а сам ніби завис у невиразній півтемряві... Генерал мало не сплюнув. Тільки не через ліве плече, а просто спересердя. Спохопився нарешті, що Джулія таки дійсно спілкується... ні, не з привидом, а з екраном, до того ж, наділеним незнайомими Валентину можливостями для передачі майже об'ємного зображення.

Зате лексикон, яким послуговувалися ці двоє, сповна тілесна дівчина і голографічний фантом, залюбки міг бути віднесений до ритуальних звертань жерців. Щоправда, лунали швидше техногенні терміни, аніж заклинання чаклунів вуду чи адептів кабали. Початок діалогу генерал, звісно, вгавив. Але майже одразу зрозумів, що для нього це нічого не змінює. Або... майже нічого.

– ... Бекдор, – почув Кучинський. З уст Джулії це пролунало напівстверджувально-напівзапитально. І спершу викликало у Валентина дивні перегуки з прочитаними в сержантські роки «Хроніками Амбера» Роджера Зелозни. В грубуватих, перебудовного видання томиках фентезі діяли демонічні принци. Серед них майбутній король Рендом; замовлені мечі з власними іменами, наприклад, Грейсвандір; таємничі карти для переміщень в просторово-часовій тині... Валентин кліпнув, відволікаючись від повільного руху в світляній хмарці, яку зараз більше всього нагадував у присмерку робітні співрозмовник очільниці відділу зрад і провокацій. Ніби й справді згусток некробіотичної інформації, викликаної чорним магом – майнуло у Валентина. Недоречно, слід сказати, майнуло. Бо химерні ланцюжки асоціацій вже виводили на вірний шлях. Авжеж, бекдор. Коли невибагливо перекладати з англійської – чорний хід...

Невдовзі після «ексцесу виконавця», як сам собі службовим терміном позначив Кубинський вчинок Правиці, з'ясувалося, що певна кількість небезпечних мегабайтів пройшла Всесвітньою Павутиною відносно ненадійним шляхом. Швидше всього, деякі фрагменти, які Анджеєвський мусив передавати в аж надто незручних умовах, потрапили до чийось пустотливих рученят. І ті вже намагалися знайти лазівки до основних масивів, контрольованих переважно Доном. Але ж тісно пов'язаних з дуже чутливими фінансовими механізмами, якими в цій державі опікувався спеціальний, буцімто надсекретний і надзахищений, підрозділ у відомстві генерала армії. І доволі швидко почало впливати, що принаймні оці «над-над», вибачайте за тавтологію, не надто й доречні. Саме помітивши ознаки деякого переполоху в яйцеголових підлеглих, котрі доти вважали, що не поступаються навіть заокеанським колегам, Кучинський вкотре згадав правило англійського флоту. Котре неухильно дотримувалося, в усякому разі, за доби наполеонівських війн, і мало в активі перемоги під Абукіром і Трафальгаром. А суть проста – капітан на своєму кораблі повинен знатися в усьому, від секстана до гармати, щонайменше не гірше за штурмана і артилерійського офіцера.

Отож спробував розібратися в деяких комп'ютерних пре-

мудрощах. І швидко виявив, що вони зовсім не зводяться до швидкісного набору певних клавіатурних комбінацій. Вкотре на тяжкому шляху пізнання випало переконатися, що та чи інша творча справа – то, передусім, стан душі або й група крові. Але на тій стадії, де генерал визнав за доцільне зупинитися, він вже чітко бачив різницю між хакерами і... кулхацкерами. Тверезо віднісши себе до останнього різновиду мешканців павутинних мереж.

Тому був здатний, хоча й вельми приблизно, зрозуміти, що Джулія веде мову про такий собі дефект алгоритму. Зловмисно закладений розробниками ніби й безневинних програмних доповнень, але з метою таємного доступу до чужих системних надбань. Бекдор, кажете... Що ж, людям радянського виховання, до яких, не страждавши комплексами, щиро зараховував себе Кучинський, поняття «чорного ходу» або ж «заднього крільця» достатньо знайоме.

«Але ж, постривай», – похопився у своїх вислідах, що зайшли вже далеченько, дилетант у зміїсто-безпросвітних погонах. Тим паче, що Джулія з потойбічним партнером розмовляли тепер швидше якоюсь кібернетичною, аніж людською, мовою і відволікти його ну ніяк не могли. «Якщо це й справді ота халепа, – продовжував міркувати Валентин, – то її спершу треба якимось побитом заслати в наше програмне забезпечення. Мов пацюка до комори зі збіжжям... А мене ж скільки разів запевняли, що маємо неприступну систему кодів-паролів– чого-ще-там...»

– ...троян, – вперше осмислено почув генерал голос прибульця з Задзеркалля. Звичайнісінький, треба визнати, голос. Тихий і навіть трохи сонний. Але Джулія стрепенулася й набрала кілька бурхливих акордів. Якби це були клавіші рояля, а не компа, то вийшло б неабияке фортісімо – машинально подумав Кучинський. Тим часом його мозок розшифрував, принаймні, в першому читанні, почуте.

Так ось воно що... Троян, тобто шкідницьке програмне забезпечення, часом у вигляді дрібних сервісних доповнень. Буцімто корисне й безневинне. Настільки, що намічена жертва охоче цю наживку бере й користується, не підозрюючи про наслідки. Власне, як і ті істоти, що тішаються безплатним сиром, але зовсім

недовго. Генерал лихоманково згадував. Він увійшов нарешті в резонанс коливанням думок співрозмовників, відхилення яких від точки істини все зменшувалися, а частота вдалих підходів наростала. І тепер ціла низка навіть дріб'язкових, здавалося б, скалок минулого, що свого часу ніби й випадково застрягли в свідомості Кучинського, стрімко склалися в дедалі повніше зображення. Хоча й хистке поки що, мов отой голографічний фантом. Але вже зовсім не міраж в інформаційній пустелі, подумалося генералу.

Уже відчував наближення відкриття. Пригадав себе дитиною, яка, затамувавши подих, вперто струшує калейдоскоп, і раптом з невиразного світляного місива, безладних кольорових відблисків постає геометрично довершена, райдужно сяюча конструкція, вигадлива сніжинка чи далека зірка...

Щоправда, неймовірно красивий вітраж може незворотно осипатися від поспішного руху. Це добре знав Кучинський, завершуючи структурувати подумки систему взаємин комп'ютерної служби його відомства з навколишнім агресивним середовищем. Бренди, імена, фірми, паролі... Добре, що мав звичку, наче хірург, дуже коротко зрізати нігті – вони б давно вже вп'ялися в долоні. Перелік ймовірних зловмисників – хоча, власне, нащо ті вороги, коли є любі друзі – дедалі скорочувався. Кучинський зачаїв подих, тасуючи «в умі», як казала сільська вчителька, спершу грубу, а потім і зовсім тоненьку колоду світлин. Ще трохи, і з'явиться джокер. Невже так просто...

– ... все набагато складніше, – прорізався голос ззовні. Кучинський судомерно перевів подих, ніби випірнув з сомової ями на рідному Пслі. Отямився. Зрозумів, що знову чує голос прибульця, в якому, до того ж, з'явилася бліда тінь емоцій.

– Твоя, Джуліє, ідея про пацюка... – продовжувала світляна тінь. Кучинський кліпнув, дещо згадавши. – Вона таки божевільна, але недостатньо, щоб усе вирішити. Одного-єдиного гризуна, який допався до цієї системи, навіть «вони»... – інтонація була не зовсім зрозуміла. Але генералу стало кмітливості ідентифікувати фахову іронію. – Навіть вони, ці фіскали, змогли б вирахувати. Не зовсім кулхацкери, зрештою... Але...

Запала пауза. Джулія з ногами влізла у своє обертове крісло,

згорнулася, мов кішка перед кидком. Повільно витягнула вперед руку, жестом екзорциста. Тільки розп'яття не було в тій вузькій дівочій долоні. Було щось інше. Воно на мить відволікло увагу генерала. Але тільки на мить.

– Постривай! – почув її аж надто дзвінкий голос. – А якщо їх кілька, цих пацюків? Кожен зокрема і справді не становить загрози та не викликає підозри? А от їх взаємодія, суперпозиція... – далі Кучинський на рівні своїх знань нічого второпати не міг. Залишалося дати волю фантазії. Яка дуже швидко вивела на оповідання призабутого письменника-мариніста епохи вітрильників. Фабула випливала зі старовинного переказу. Коли на кораблі аж надто починали дошкуляти щури, матроси ловили кількох і вкидали в порожню бочку – звісно, без води й харчів. Через деякий час там залишався один, що пожер усіх товаришів по нещастю. І коли його випускали в трюм, усі родичі починали панічно тікати за борт...

– ... Суперпацюк, – озвався на тривалий монолог Джулії співрозмовник.

– Мені треба подумати, – додав після короткої глибокої мовчанки. Генерал ще встиг згадати, що саме суперпацюком Мовлян називав якимось Сталіна, маючи на увазі його специфічні стосунки з вірними лєнінцями. Фантом раптом засяяв сильніше і... пощез. Ніби й справді в глухій, як у середньовічному склепі, стіні.

– Він подумає, – ледь не побожно сказала Джулія. Безвільно опустила руки на стіл, кисті, здалося Кучинському, майже розтеклися поверхнею. Тепер він зрозумів, чим же був нещодавно спантелечений.

На одному з її пальчиків, котрі, попри всю доглянутість, швидше пасували б розбишакуватуму підлітку, а не юній лєді, міцно трималося цілковито чужорідне тіло. Невеликий, нахабно вишуканий блакитний камінчик був ніби НЛО, що прилетів зі світів, неймовірно далеких від поліського дівчати в напівспортивному лляному, трохи вже пом'ятому костюмі та з короткою хлоп'ячою зачіскою. Кучинський, за всього професійного досвіду, втупився непристойно відверто й надовго. Джулія, нарешті повернувшись із кіберпросторів, зафіксувала цей дивний для неї

факт. Збентежено ворухнула долонею, і прикраса несподівано бризнула синіми іскрами.

– Що, подобається? – запитала невпевнено. – Це... знайомий подарував. Казав... – ледь зникла. – Казав, це був винятково художній інтерес – дуже важко щось підібрати під колір... моїх очей.

Ще б пак, доточив подумки генерал. Блакитні брильянти настільки дорогі, а головне, рідкісні, що навіть деяким українським прокурорам не до шмиги їх надбати.

І муляє мені невиразна підозра, продовжував міркувати Кучинський... Знаю я, гарна дівчинко, хто ж тобі цю дрібничку вручив. По-батьківськи, авжеж. Тут Валентин мимоволі згадав легенький кпин Джулії стосовно розмірів чоловічих іграшок, і... сталося неймовірне, несподіване, а можливо, що й непоправне.

Генерал окупаційної армії Кучинський потім неодноразово аналізував цей момент їхньої розмови. І жодним побитом не міг прояснити, що ж за мана до нього зійшла. Розраджувала дещо теорія катастроф, якою він колись по-аматорськи цікавився. А вона якраз і стверджує, крім усього іншого, що до екстремальних наслідків завжди призводить не одна чи кілька причин, а неодмінно їх послідовна комбінація.

Наприклад, літак простояв зайву добу в аеропорту, за цей час тропічна комаха встигла спорудити гніздо, заблокувавши датчик, пального випадково недозаправили, другий пілот не виспався, а там щось прогавили метеорологи... Якби ж виявився відсутнім хоча б один із цих чинників, все б закінчилося вимушеною посадкою – може, трішки жорсткішою, ніж завше.

Так чи інакше, Кучинський навіть набагато пізніше не зумів розібратися, що ж спонукало його відкрити рот і бовкнути:

– А ти... ви... знаєш, скільки коштує цей... колір індиго?

Дівчина, ніби вперше щось помітивши, розглядала камінчик і лише неухважливо знизала плечима. Можна було хоча б тут зупинитися або незграбно збрехати. Але ж пішаки назад не ходять, як би того не кортіло гравцеві. Втім, Кучинський і сам не знав, чого ж він, власне, хоче. Відтак пролунало:

– Залежно від чистоти – до двох мільйонів. Зелених, звісно.

Джулія різко підвела голову. Очі її почали розширюватися, і

закам'янілий у цей момент, мов античний герой, генерал знову відчув, як повільно тоне в дедалі глибшій, чорніючій синяві. Але наступної миті він швидше відчув, ніж зрозумів, що опинився вже на периферії цього нетутешнього погляду. Котрий, ще більш стривожений, перемістився явно за спину Кучинського.

Дуже повільно озирнувся.

За пару кроків, але й ніби дуже оддалік, стояв, роздивляючись на них, Мовлян. Якось незграбно засилював кодову магнітну картку в нагрудну кишеню, нарешті впорався. Легенько клацнули, причинилися двері, і німа сцена утрюх завершилася. Джулія, ледь не зачепивши носа Валентина полою полотняного піджачка, вилетіла з-за столу назустріч Миколі, здавалося, увіткнулася в груди. Але спинилася майже впритул, неголосно щось сказала. Мовлян відповів, теж тихо. Обоє на мить завмерли.

А Кучинський, на якого зараз не звертали щонайменшої уваги, кинув свій прицільний погляд. Дехто порівнював його чіпкість з електрозварювальним контактом. Генерал завважив, що вугрувата маска, яка гарантувала непізнаваність колишнього телеідола, потроху втрачає свою кострубатість. Таки відступає, мов старий потемнілий лід, і з-під неї дедалі виразніше кризіне колишне обличчя Мовляна.

Але надалі генерал почав тихо дивуватися. Звук, що справжній Микола – це, насамперед, енергія. Вогонь в очах, як полюбляли казати романісти Срібного століття. Зараз Валентин бачив хіба що сліди того завзятого блиску. А будиши самовченим, та зовсім непоганим психологом, однозначно констатував неабияку втому, що проглядала і в погляді, і в жестах Мовляна.

– ... Облиш, пусте. Зі Стасом поспілкувалися, – Микола почав розмовляти дещо голосніше. Отже, зустріч відбулася, взяв собі на карб генерал. Обізнаний, хоча й частково, з замірами Дона. А от Миколі про візит Кучинського в цю «топ сікрет» лабораторію під епатажною вивіскою відділу відомого тижневика Лихоправ не повідомив нічого – зрозумів і знову здивувався генерал. Втім, Джулія вже розповідала Мовляну про суть справи. Коротко й невимушено. Валентин, одначе, використовуючи вигоди своєї спостережної позиції, звернув увагу на деяку скутість її рухів.

Здивувався втретє, зовсім ненадовго. Бо стало ясно – мимохить а чи й свідомо, дівчина тримала руку так, щоб ексклюзивний діамант не потрапляв на очі Миколі. А це було б непросто, якби не очевидна неухважність останнього. Треба сказати, що й до теми генеральських відвідин теж. Лише коли всі троє розташувалися навколо робочого столу Джулії і та, заспокоївшись, повідомила ще деякі подробиці, Мовлян спробував увімкнути мізки. Налаштовані, як видалося Валентину, примхливо-іронічно. Стасова заслуга, подумав теж з гумором. Звик, що на аналітичні здатності журналіста подібні заходи, від яких багато кому велося б сутужно, практично не впливають.

Проте немає правил без винятків, згадав невдовзі, залишаючись поки що в ролі інтер'єру, Кучинський.

– Алгоритм, кажеш... – Микола непевно повів рукою. – Алхіміки Алголу – Коболу... – його розважала гра слів. Генерал міг компетентно сказати, що ці древні комп'ютерні мови віджили своє ще на зорі програмних революцій. Але визнав за доцільне промовчати. – Пам'ятаєш, ми з тобою сперечалися – «Алхімія слова»? Оцей поляк, автор... – Мовлян раптом затнувся, обличчям майнув дивний вираз. – Ну, Зохендовський, Пшимановський?..

– Ян Парандовський, – чітко, але з подивом підказала Джулія.

Мовлян мовчки подивився на неї.

Кучинський, звісно, не міг знати, що така зміна ролей у всьому процесі знайомства дівчини з літературою під опікою журналіста сталася вперше. Але відчув, між цими двома пробігло щось незвичне.

– Ет, забув, справді, – жест був майже невимушений. Майже. Генерал продовжував німувати. Видно було, як несподіваний гість, він же й господар, зробив над собою певне зусилля.

– Суть не в цьому, – продовжував уже жвавіше. – А вам з графом Ігнат'євим... – останні два слова скептичний переважно Мовлян вимовив з неабиякою повагою. Кубинський зрозумів, про кого йдеться, й відігнав марновірну думку, що, може, Джулія й справді викликала дух якогось аристократа. З цієї поліської відьмавки станеться...

– Так от, – вловив нарешті довго надibuвану думку Микола.

І навіть пожвавішав. – Чи не спало на голову...

Кучинський здригнувся. Та за мить згадав цей старий жарт. Мався на увазі недорікуватий комуніст-капіталіст, який доскочив-таки колись політичних висот «не першої, але й не другої» людини в державі. Той, правда, говорив, що йому «на голову впала доля».

– ... як цікаво було б залити в цю залізяку грамів принаймні двісті-триста, – дуже серйозно закінчив Мовлян.

Джулія, що не зводила з нього очей, вже набагато темніших від лукавого камінчика, вперше за цей час кліпнула. Валентин отетерів. За мить йому полегшало.

– Маю на увазі, – поважно вів своєї Микола, ніяк не виявивши, що немало потішений їх реакцією, – створення програми, яка б імітувала сп'яніння. Комп'ютерне сп'яніння, – підкреслив без тіні гумору. І не втерпів, пішов околяса. – Відомо, є логіка формальна, математична, є логіка жіноча... Тобто, відсутність всякої логіки... Але ж фізики знають, що негативний результат експерименту – це теж результат, і вагомий... – Джулія незворушно слухала. – Отож, треба передбачити велику кількість маловірогідних асоціацій, гальмування одних підпрограм і прискорення інших, зняття певних обмежень – ну, вам видніше...

Він так і не присів, стовбичив, ледь розгойдуючись – руки в кишенях. Запала тривала мовчанка. Таки й справді перетрудився – єдине, що спало на голову вже генералу. Зиркнув обережно вліво. Джулія перебувала ніби в трансі, очі набули кольору стиглих тернин.

– Все це дуже цікаво... і дуже складно, – тихо заговорила, коли Кучинський почав уже всерйоз турбуватися за них обох. – Але ж... Ця наша ідея, пацюки в діжці... А тут ще й п'яні пацюки... І вони не тільки жеруть один одного, та ще й розмножуються... Мутагенні фактори... Отже, отже... Так, на виході маємо дещо пекельно-чорнобильське...

Вона завмерла. Тихо, ні до кого не звертаючись, закінчила дуже доступне, особливо для генерала, дослідження:

– Чупакабра.

Кучинський, ошелешено слухаючи цей образний опис цілої

низки хакерських звітяг, лише водив очима за схемою Мовлян – Джулія – Мовлян. Якраз на останньому слові, вимовленому з ноткою містичного захвату і жаху, Валентину видалося, що дах іде саме в нього. Однак наступне запам'яталося, мов опік.

Джулія загальмовано, рівно, мов сновида, підійшла до Мовляна – так близько, що мусила сильно закинути голову. Потилиця зовсім беззахисна – невідь чому подумав генерал.

– Ти... ти ж такий... сам знаєш, – сказала незрозуміло. – Тільки, я тебе прошу...

Руки опустила зовсім безвільно, розслаблено. Одна з ознак зосередженого на своєму задумі вбивці – згадав ні з того ні з сього підручник психолог Кучинський.

– Ти ж не помирай, – почув голос Джулії.

* * *

На ній була тільки футболка, добре знайома Миколі, блаженська й вицвіла, бо Стас, уподобавши котру з домашніх вдяганок, міг тягати її роками. За згаданий час товариш помітно з того «коттону» виріс. Але на підлітковій фігурці імпровізована туніка спадала вільними і справді античними складками майже до колін. На яких і зупинився схвальний загалом погляд Мовляна. Похопившись, глянув прямо в очі – подивовано розчехнуті, ясно-голубі, нічим не скаламучені. Враження доповнювали ще й трохи завеликі, по-дитячому білі зуби між напіврозтулених з несподіванки, анітрохи не зіпсованих підмальовками губ. Цілком дорослих, як зрозумів за мить спостережливий гість. Спантичений спершу, бо цікавості до неповнолітніх Мовлян у Стаса ніколи не помічав.

– Ой, я думала, сантехнік прийшов, – випалила, одразу оговтавшись, незнайомка. Ширше розчинила двері. Біологічний вікдесь під тридцять, продовжував свої висновки Микола. Непогано, дорогий товаришу. Хоча, що говорив у таких випадках знайомий професор-медик? «Атеншен, пліз, май діе френд», – мовляв, начувайтесь, любий друже... Він усміхнувся зовсім не брендовотелевізійною, а цілком людською посмішкою подружці Стаса. Саме так, з'ясував невдовзі Микола, визначала вона себе в цих стосунках. Невимушених і безпосередніх, бо, поки Мовлян вітався з дещо невиспаним і трохи відтак злим господарем, встигла

миттєво перевдягнутися в щось джинсово-молодіжне, цмокнути Стаса і випурхнути за двері.

– Припхався, ні світ, ні зоря, – бурчав той, потроху пересуваючись з передпокою до залитої полудневим сонцем вітальні. В цій європейського стибу новобудові, хоча й далекій від колишньої стасової «елітки», спланували все непогано. Та сама зала для гостей приховувала в глибині кухню і відверто пропонувала бар зі справжнісінькою стійкою. Від погляду на яку настрої у нечасно розтурканого аналітика-політолога помітно поліпшився.

– В мене ж термінове замовлення, – докірливо ворухнув темно-рудими вусами. Майже без сивини, ошелешено подумав Мовлян. Невже фарбувати взявся.

– І Європа, і Штати дістають, – продовжував Стас. Звертався, втім, не до Миколи, а до розмаїтої колекції пляшок. Відкоркованих, але переважно повних. – Хвилює їх, бачте, протистояння бандитів з шахряями, довгострокові тенденції кортить відстежити... А тут ще й місцеві личинки... – скоса зиркнув з-під припухлої повіки.

«Личинкою» Стас обзивав друга, коли перебував у доброму гуморі. З приводу якого сумніватися зараз не випадало. В запалі неодмінних між ними дискусій міг вдатися й до жорсткішої оцінки «неук». Особливо, коли Мовлян звертався до своїх і справді непересічних знань. «Ну, я ж тебе зараз...» – з веселою злістю подумав Микола.

– А що тобі, власне, відомо, – почав лінкуватю, – про такі собі три стадії розвитку космічної личинки на ймення «хомо сапієнс»?

Той недовірливо глянув.

– Що, шахіст прийшов з домашньою заготовкою?..

– Чом би й ні, – здвигнув плечем Мовлян. – До речі, шахи якраз і є практично ідеальною моделлю нестійких ситуацій динамічних рівноваг. Надзвичайно властивих, по суті, внутрішньо притаманних людству...

– Ти не забаранчай, – Стас уже заковтнув наживку. – Що там за триаду вигадав, Гегель з хуторів поблизу Диканьки?

Микола, аби трохи подратувати, вмостився в кріслі. Зручному, але стратегічно віддаленому від бару, до якого тяжів Стас.

– То слухай. Мова, звісно, про вікові цикли. Перша стадія – личинка не розуміє майже нічого. Друга – розуміє достатньо, аби більш-менш нормально харчуватися...

– І що?.. – хмикнув співрозмовник.

– Третя, – оголосив Микола. – Розуміє більше, аніж хотіла б розуміти.

– Так собі, – підсумував Стас. – Як я можу судити, заключної стадії досягає дуже мало личинок. Чи там лялечок... Тобі, наприклад, до метелика ще ой як далеко, – підпустив очікувану шпильку. І знову задивився на багатство відтінків, від міцного чайного до ніжно-медового, солодового, що крилося за майже жіночними округлостями пляшок. Микола, не стримавши посмішки, пересів ближче.

– Давно б так, – пробурмотів Стас. Наперекір очікуванню, плеснув ледь-ледь на денця. І навіть випити не поспішав. А ковтнувши, зауважив:

– Між іншим, нещодавно взявся й сам дещо узагальнювати. Теж – щаблі, етапи... Коли хочеш – стадії взаємин.

– Кого з ким?

– По цей бік...е... барикад – ми з тобою, – почав здалеку Стас.
– А по той... гроші та жінки.

Мовляч ненадовго замислився. І мусив визнати, що ці два, ніби й зовсім різні, феномени у протистоянні з чоловіками запросто можуть виступати тандемом. Глянув заінтриговано. А Стас, відчувши позиційну перевагу, почав загинати пальці. Коли відволіктися від взаємних реплік та булькання, вибудувана аналітиком піраміда набула врешті неабиякої довершеності.

– Спершу стосунки платонічні, – пояснив автор. – Думаєш, але не маєш.

– Далі – думаєш, як мати їх більше...

– Перестаєш думати, бо їх достатньо...

– Знову думаєш – що з ними робити далі...

– Не думаєш, якби й хотів – бо вони вже думають за тебе...

– Наприкінці – думаєш і жахаєшся. Якщо, звісно, здатен і доти думати, – переможно завершив Стас.

– Інколи ти й справді можеш ворушити сірою речовиною, –

великодушно озвався Мовлян. – Як це в класика? «У тому киселі, що був колись мізками, ще залишилось трішки розуму і тямі?» Видається, одначе, переважна більшість чоловіків зупиняється на другому рівні. Незначна меншість досягає третього. Окремо взяті... гм... доживають до п'ятого... – Микола завагався.

– А в заключний стан впадають одиниці, – весело завершив Стас. – Відтак не забуваймо про антиоксиданти, – потягнувся за пляшкою.

– Цікава класифікація постає, – визнав нарешті Мовлян. – Варто б запам'ятати...

Останнім часом з прикрістю, але ще без ляку помічав, що його знаменита здатність фіксувати все не згірш прихованої камери дає інколи прикрі, хоча й непомітні для оточуючих, збої.

– Облиш, – ніби відчув легенький сумнів у голосі Миколи Стас. – Наші однолітки тільки й роблять, що жаліються на гіршу з роками пам'ять. Все навпаки! – молодод блиснув очима, пожвавішав. Можливо, тому посприяли вже й півсклянки шанованого в цій домівці «Закарпатського». – Або ж навспак. Пам'ять стає гарною і розумною. Бо тепер мозок поглинає не весь мотлох під'ряд, на кшталт порохотяга...

– Пілосмока, – перебив Мовлян.

– ... а лише те, що сам вважає дотепним, вартісним і досконалим.

– Авжеж, – зацікавлено підхопив Микола. – І саме в тих координатах, які ти вибудував за всі проминулі роки...

– Коли точніше, йдеться про систему відліку, – підняв палець Стас. – Фізик хрінів... А все це починається з того катехізісу, який засвоїв у дитинстві...

Микола був далеко не згодний з тим, що дитині треба зубрити якийсь набір церковних догм. Проте з'ясувалося, Стас мав на увазі зовсім інше. Навіть не полінувався, облишивши склянку, шаснути до робочого кабінету. І зовсім не дивлявся на захарашеній території суворого табу, заповідній не те, що для подружок, а навіть і самого Мовляна.

– От, можеш прочитати, – не без гордості простягнув покремсаний правками листок. Микола вже майже звичним жестом

розташував папір подалі від очей. Сканування тексту, попри всі закарлючки, забрало, як завжди, пару секунд. Формулювання ж першого враження, якого з деяким нетерпінням очікував Стас, загальмувало читача помітно більше.

– Тобі що, лаврів Фройда на старість закортіло? – спитав на решті Мовлян. Не зовсім упевнено.

– До чого тут вік, як говорила одна досвідчена одеська хвойда, – пирхнув аналітик. Спересердя потягнувся вихопити аркуш свого улюбленого, з лимонним відтінком, паперу для нотаток. Але Микола спритно ухилився. Знову взявся переглядати стислі абзаци. Стас, оцінивши цей мовчазний комплімент своєму добробку, вдоволено гмикнув. Як і слід було чекати, відсorbнув бурштинового напою. Мовлян, продовжуючи вчитуватися, непомільним рухом влив дещицю й до своєї горлянки. Котра видала, зовсім не з приводу якостей трунку, колись так добре відоме підлеглим: «Кхе-кгм...»

Коли відкинути всі графічні захаращення, властиві почерку Стаса і його роботі з живим словом – яке, відомо ж, впадає в кому, коли остаточно затиснуте стандартами комп'ютерного шрифту – бачив Микола наступне.

«КАТЕХІЗИС ДЛЯ ВНУКА

1. «Ти підкорявся у своїх вчинках жінкам – а жінки, вони на цьому світі лише завада справі. Хоча на тому, звісно, потраплять до святих».

Дон КОРЛЕОНЕ. «Хрещений батько», Маріо П'ЮЗО.

2. «Вони й самі не знають, чого, власне, хочуть. Але, якщо будеш виконувати всі ці забаганки, закінчиш попідтинню».

Губернатор Віллі СТАРК, «Вся королівська рать», Роберт Пенн УОРРЕН

3. «Якби не ця кохана дружина, він уже давно став би великою людиною».

Микола КОНДРЕНКО, директор підприємства.

4. Твої проблеми цікавлять їх рівно в тій мірі, в якій заважають тобі вирішувати їхні.

5. Ти шукаєш безболісне вирішення питання. Вона – привід для переможного конфлікту.

6. Говорити їй про те, що насправді збираєшся зробити – верх ідіотизму.

7. Її чотиритактний цикл:

1) Коли щось треба – підлеститись.

2) Коли все зроблено – пояснити, що все мало і не так.

3) Коли є аргументоване пояснення всіх названих вище обставин – влаштувати істеріку.

4) Після істеріки – знову щось треба.

8. Універсальні підходи:

1) Ніколи не дзвони перший, якщо попередня домовленість вже досягнута.

2) Ніколи не працюй без передоплати».

– Невже щось нове для себе відкрив? – реготнув Стас, помітивши, як рух сірих очей завмер на останньому слові.

Посмішка у відповідь вийшла дещо силуваною.

– Чому ж, – озвався стримано. – Можу навіть доповнити... Ну, наприклад – не поспішай робити для неї те, чого це... дивовижне створіння ніколи не зрозуміє і не пошанує.

– Ну, це вже швидше переспів Роберта Пенна, – ревниво зре-агував Стас.

– Тоді зменшимо філософську висоту, – Мовлян усміхнувся природніше, – як тобі ще одна цитата: «Він виглядав настільки щасливим, що дружина відразу запідозрила недобре»?

Товариш кивнув, але дивився недовіливо. Аж занадто мене відчуває, з досадою подумав Мовлян. Продовжив звичну для них інтелектуальну гру.

– Ага, не чув? А тепер – приз у студію... – Микола ненадовго переvertилися для ролі ведучого політичного ток-шоу, чії справжні думки й переживання публіці знати зовсім не варто. Вимогливо потягнувся за склянкою, негайно поповненою. Освіжив подих і видав:

– Найвище в світі мистецтво – зробити свої проблеми чужими.

Проникливий Стас і справді запідозрив, що з товаришем коїться щось не зовсім відповідне результатам його літературно-компілятивних вправ. Але йому й на гадку не спало, спогади якої глибини розворушив у Миколи не такий вже й витончений епатажний набір. Мовлян повільно, дуже повільно цмулив коньяк,

не відчуваючи витонченого букету. «Майже все наше життя – це проекція на прийдешнє помилку минулого. При тому, що самі помилки не минають ніколи», – подумав він.

Але... невже і те незабутнє було, за великим рахунком і знаменитим висловом Талейрана, гірше, аніж злочин?

... Їх уже облягла глибока ніч. Легенько відштовхувана старезною лампочкою вгорі. Батьки давно забралися спати, а може, прислухатися. Одначе в особистій її кімнатці вони так і залишалися наодинці зі всіма збентеженими думками, дотримуючись певної, невідомо ким вигаданої, відстані між напруженими стегнами.

Розмова потроху згасала, перетворюючись у недоладні фрази без відповіді. Раптом вона простягнула руку до мисочки на столі, залишеної турботливою мамою.

– Поїж, нарешті, – сказала, низько опустивши погляд. І піднесла долоньку, всерть заповнену брунатно-рожевими, трішки зморщеними родзинками.

Тут, дякувати вишнім, з ним щось настало. Чи, можливо, повстало. Микола тихо простягнув руку, незграбно тицьнувшись десь нижче її ключиці.

– Я... хочу... інших, – промовив захрипло.

Вона спаленіла. Потім різко – Микола аж злякався – зблідла. І, зрештою, ніжно зашарілася.

– Відвернися, – такої наказової форми з дівчачих уст наш селюк ще ніколи не чув. Але покійно повернув убік потужні плечі.

Чув шелест тканини, легеньке потріскування – «електростатика», доволі безглуздо зміркував студент фізмату. Тихе переступання ніг, потім їх шерех – уже босих – ближче, ближче... А тоді почув її голос, але добрати сказаного не зміг. Різко повернувся. Вона так і не насмілилася зняти останнє. Напівпрозора легенька тканина майже не приховувала темний трикутничок. Голову тримала низько схиленою.

Каштанове густе волосся, короткувато підстрижене за тодішніми уподобаннями, майже вкривало таке знайоме обличчя. Але його бракувало, щоб приховати два пуп'янки, що, рожево-брунатні, уперто бубнявіли, мало не протинаючи і так загісний простір «комбінації».

Його знову штовхнула досі не розпізнана сила. Микола схопився, взяв її на руки – не відчувши жодної ваги, але щільно сприйнявши цілком зрілу тілесність округлих сідничок і дивовижну легкість, стрункість дівочої спини. Лихоманково оглянувся і майже поряд уздрів широке, з «панцирним», як тоді називали, матрацом – ліжко.

... Потім він, на превелику радість її батьків і неабияку прикрість власних, сам наполіг якнайшвидше одружитися. І був нестямно щасливий – мо', цілий місяць. А далі почало з'ясовуватися, що в новій прекрасній сім'ї, де йому ще й випало деякий час проживати і бути «зачухою» («завідувач чужим хазяйством» – розшифровував цей, родом з Полтавщини, термін двоюрідний дядько Кучинського), менше всього цікавляться «творчістю відомого українського журналіста». Микола завжди кпив з цього велемовного штампу, особливо властивого колегам рівня районних газет, але.... Хвилювали новонабутих родичів, а передовсім, на жаль, молоду енергійну дружину, лише уречевлені, матеріально-побутові плоди тієї самої творчості. Парадокс, як це спершу сприймав Микола, полягав ще й у тому, що запити коханої зростали явно швидше за його справді неабиякі кар'єрні успіхи. Принаймні, після успішного дебюту молодого фантаста на сторінках поважних часописів з'ясувалося, що написати речі ґрунтовніші йому просто ніколи. Десь тоді сталася знакова, як пізніше осягнув Мовлян, розмова.

– О, ти ж витратив на це питання зовсім небагато часу, – вирішила зробити чоловіку комплімент надуспішна, як на ті часи, бізнес-вумен. Що крилося за саме тим і багатьма іншими її здобутками, Іру не цікавило ніколи.

– Так, – сухо відповів Мовлян. – Але... – помовчав. – Це час, безповоротно забраний з мого життя.

Вона чи не розчула, чи й не збиралася чути. А те, до чого невідворотно йшлося, сталося навіть раніше, ніж він підсвідомо чекав.

... Все це промайнуло в голові швидше, ніж рука поставила на місце склянку. Часу таки властиві флуктуації, кволо подумав Микола. Пригадав метелика, що нестерпно довго розпливався лобовим склом «Ніссана». Але ж чому, все те розумівши, ти за-

вжди, аж до останнього, повертався? – запитав сам себе, знаючи, що відповіді немає. «То будь чи видаватись? От же квещен», – спробував вдатися до самоіронії. Гіркувато посміхнувся.

Лише тепер звернув увагу на вишукану особливість барного дизайну. Їх склянки надійно стояли на грубезному зрізі добрячого дубового кряжа, надтонко, втім, до скляного полиску відшліфованого. Мовлян обережно зазирнув крізь те задзеркалля, звідки, зі столітньої щонайменше глибини, піднімався вихор загадкових ліній.

– Річні кільця... Чи рокові, як вірніше?.. – Микола не страждав філологічною зашореністю. – Адже є річниці, але трапляються й роковини...

– Ти ще скажи – роковані кільця, – пирхнув Стас.

Але задумався і повільно процитував себе, незрівнянного:

Час опада. І проростає знову –

Коли – між нас, коли – крізь нас.

А все залежить лиш від слова,

Яке шукаєш раз у раз.

– Що ж, розминку закінчили, – сказав жорстко Мовлян. – До справи.

Стас мовчки дивився на нього. Попри майже вгвтану пляшку, обидва були гнітюче тверезі.

* * *

Доволі мляво просувалися перемовини і в зовсім іншій компанії. Хоча метикували там повноцінно, на трьох. Ще й мали б надихатися меблюванням, котре навіть потерпало від надміру справжнього золота, дерева коштовних порід та вміло вичинених шкір, безжалісно здертих з екзотичних тварин. Доленосний офіс розташовувався наразі далеченько від Печер – так ставало модним серед просунутих узивати Пагорби. Але кмітливі, фахові та, головне, напрочуд чутливі до забаганок хазяїна дизайнери достеменно втілили в цій реінкарнації державного кабінету «намбер ван» майже все, що видавалося апаратним уречевленням влади. Майже, бо в усій повноті він і сам уявляв її подеколи швидше інтуїтивно. Собі ж на користь, бо отим своїм звірячим нюхом на можливі й неможливі підстави й засади в законодавчих та ви-

конавчих лабіринтах не раз пошивав у дурні занадто амбітних і, як їм видавалося, духовно вищих опонентів. Один сивочолий поет-початківець чого вартий.

– Зрештою, хто є розумні? – сказав, ні до кого не звертаючись. Різкі складки ледь поглибилися – підібгав губи. – А ті, хто використовує ідеї дурнів.

– Або ж, – закінчив у цілковитому безгомінні, – хто є дурні? Ті, чийми ідеями безкоштовно скористалися розумні, хм...

Двоє за столом, який викликав би чималий ажіотаж на аукціоні антикваріату десь у Лондоні, поштиво німували. Нічим не заявляли про себе. Лише дещо від сіроманця невлучиво крізноло в ретельно доглянутих рисах молодшого. І щось від зачаєної перед кидком змії, можливо, через цілковиту знерухомленість – тільки ледь мінився, залежно від світла у вікні, відблиск темних окулярів – простежувалося в іншій, похмуро чорніючій постаті, генеральської виправки якої не могли приховати ані крісло, ані невиразний діловий костюм.

Звично, підозріливо приглянувся до них з-під буцімто сонливо напівопущених повік. Звичайно ж, знав і навіть задумувався, що на всіх щаблях життя і за будь-якої посадової висоти кожна людина виявляє себе лише так, як їй це дозволяє найближче оточення. Водночас щиро вірив, що своїх гайдуків вибирає собі сам. Може, така певність і справді пов'язана з суто віковим впаданням у творчий розквіт, як подекують і про нього теж. Але ж дещо вдавалося, та й далі вдається. Скажімо, якщо вже ніяк не випадало приборкати антикомуністичне повстання – надто заповзвся Захід розвалити імперію зла – то ворохобників-націоналістів треба було принаймні очолити. І хто ж це, питаєте, зрештою зробив? Отож бо. І маємо тепер диктатуру кількох сімей під вивіскою президентсько-парламентської чи там парламентсько-президентської, – яка, до дідька, різниця, – республіки. Довелося, щоправда, тимчасово допустити до представницьких функцій оцього тюхтія – але ж не до основних, панове, зовсім ні... Одна з переваг довготривалого перебування при владі – потроху пощезає спокуса явно, привселюдно позбиткуватися над суперниками. Натомість пізнається справжній смак, глибинний сенс у таємному керуванні і проце-

сами, і людьми. Які навіть не здогадуються, чию приховану волю виконують, вважаючи її мало не за свою власну.

– І тоді хто є ху? – поспитав несподівано гучно й не дуже зрозуміло. Вдоволено спостеріг, як здригнулися і знов напружено завмерли ті двоє. Перезирнулись. Молодший розкрив невеличку теку, глянув запитливо. Отримав неохочий кивок і швидко почав доповідати.

Хазяїн слухав, зберігаючи кислувату міну. Для чого, власне, і не вимагалось зусиль. Так, знову розбірки між тупорилими бандюками і метикованими шахраями. Зрештою, хто б з них не змінив тютхтя з його напрочуд дружною командою, народ вони допечуть ще більше. Треба лише подбати, щоб чергове повстання жертв знову, як і досі велося, очолили попихачі їх катів.

А отут вже виникають питання. Схоже, заслана козачка, яка так вдало паралізувала бодай позірні потуги месії приборкати апетити газової мафії, та ще й заробила на цьому, вміло все перекрутивши, симпатії чималого кавалка біомаси – розпочинає оця обнадійлива дівчинка свою гру. Що ж, з політичними проектами головне – вчасно їх закрити. А ще краще – підтримати паралельний, устроювати ще один наш важіль до хисткої та заплутаної системи балансів і противаг в борюканні олігархів, яку лише наївнята можуть сприймати за межування гілок влади і протистояння політсил... Бридливо посміхнувся, згадавши, як в рідному хуторі відгукнулися на отримання ним «хлібної картки» з азійським профілем вождя на червоній шкуринці. «Авжеж, наш кудлатий обов'язково вступить – не в лайно, так в партію». Що ж, той вибір зробив набагато більше, ніж могли б подумати земляки. Міряли-бо своєю міркою, пам'ятаючи, як попередній новобранець «розуму, честі й совісті», шкільний воєнрук мусив, аби не втратити того квитка, хутенько одружуватися на власній учениці-дев'ятикласниці. А мені ж вдалося запопасти цілу країну – не без подиву подумав Хазяїн.

Невдоволена міна так швидко змінилася на милостиву посмішку, що молодший збився у своїх аналітичних викладках. Хотів продовжувати, але нашттовхнувся на знайомий жест.

– Ти б краще подумав, як цю косу притупити, – сказав. – Тіль-

ки... без надмірностей. Ще потрібна буде... А то в нас вистачає... різаків, – вдався до поліського діалектизму, але генерал розумів чудово, про що йдеться.

– Дурень з ініціативою, то справа відома, – продовжив Хазяїн. – Але надто розумні починання небезпечніші стократ... – уже цілком певно дивився на генерала.

Той поспішив запевнити, що вже відбувся потрібний обмін сигналами, і до екстремальних заходів з обох сторін не дійде. Хто ж міг подумати, що... е-е... тимчасова ізоляція якоїсь дівки сподвигне Лихоправа негайно перевести своїх бойовиків на військове становище.

– Саме ти й мусив подумати, – обірвав Хазяїн. – І непроста ця дівка, зовсім непроста... Ваші кіберики ще й досі длубаються без жодного пуття? А я маю інформацію...

* * *

– То що воно, зрештою, таке – інформація? – вередливо поцікавився Стас. Микола покосував на пузатеньку пляшечку в його руці і прикинув, що стадія примх починається майже за планом.

– То майже як єгипетська піраміда... – сказав замислено. – І всі дослідники переважно копирсалися біля її підніжжя. А починати треба від вершини. Від означення, – швидко, вимогливо глянув на Стаса. – От і сформулуй, коли попався.

– А...е... – той мало не похлинувся. – Так нечесно! – ображено продовжив багатообіцяюче розпочатий спіч. – Ти ж у нас спеціаліст.

– Можливо, – напрочуд лагідно озвався Мовлян. – Але йдеться про біомасу. Ну, уяви себе... гм... споживачем цього продукту.

– Генетично модифікованого? – хмикнув Стас.

– До цього теж підійдемо, – пообіцяв Микола. – А тепер...

Той приречено зітхнув.

– Ох і доп'явся, – пробурчав неохоче. – Ну, це нові знання, які отой самий споживач і отримує... Е... в результаті сприйняття і переробки певних... відомостей, – перевів подих.

– От-от, – кивнув Мовлян. – Переробки, осмислення вже потім... Не зовсім клінічний випадок, вітаю. Але – далі?

– Стривай, стривай, – пожвавішав аналітик. – Щось же казав

Норберт Вінер... Про позначення цим терміном змісту, отриманого з зовнішнього світу... в процесі нашого пристосування до нього і пристосування до нього наших почуттів, – прискорив передачу тексту. – Маєш?

Тепер можна повірити, що колись цей лисуватий дядько був дуже ледачим, але допитливим і кмітливим студентом, розвеселився Микола. Стас тим часом заходився всерйоз.

– А ще це можна назвати передачею різноманітності, мірою складності структур, а головне... – тут він кліпнув очима, сам здивувавшись звідкись пригаданому, яке на тлі його нинішньої діяльності сприймалося зовсім по-новому. – А головне, що це водночас і... Ймовірність вибору!

– За це варто... – підметушився біля бару, вперше в присутності Миколи скориставшись міксером. Мовлян недовірливо ознайомився з полиново-гіркуватою сумішшю. Могло бути страшніше.

–Ну, додам ще з царини квантової механіки, – усміхнувся, передбачаючи реакцію товариша. Набрив у груди повітря і...

Завмер. Щось подібне він колись відчув, коли шукав у електронних закапелках мобільника вкрай важливий номер, який безсумнівно там був збережений, а екранчик безжально висвічував на всі маніпуляції з кнопками: «Пусто!»

Але зараз порожнечу, і то цілковиту, він виявив у власній пам'яті, і саме там, де все й мало зберігатися. На мить стало моторошно. Щоправда, лише на мить. Стас, смакуючи свій витвір, ще не встиг зрозуміти характеру паузи, як Мовлян, витерши спітніле чоло, видав:

– Інформація є фундаментальний генералізаційно-єдиний безпочатково-нескінченний законопроцес автоосциляційного, резонансно-сотового, частотно-квантового та хвильового відношення, взаємодії, взаємоперетворення та взаємозбереження у просторі та часі енергії, руху, маси, – одним духом закінчив страхолюдну дефініцію. І пожадливо сьорбнув Стасів коктейль.

Прислухався до себе. Все минулося. Безліч згадок, несподіваних чудних асоціацій ряхтіли в свідомості. Мов барвисті бризки лугових метеликів, що вилітали колись фонтанчиками з-під ноженят малого Миколи.

Стас, на диво, зовсім не обурився. Що неодмінно відбувалося, коли Микола починав утискати його своїми фізичними заморочками. Зосереджено водив очима, іноді щось бурмотів під носа. Микола прислухався: «Взаємодія, взаємоперетворення... може, ще й взаємозбагачення, так... Просторово-часові зв'язки...» Аналітику після власної згадки про певне цілком, але самому ще не до кінця зрозуміле співвідношення предмету їх розмови з вибором все стало дуже цікавим.

– А перекласти доступно можеш? – запитав зрештою.

– Чому ж, – пирхнув Микола. – Для початку – пара банальних ілюстрацій.

Стас зробив округлий запрошувальний жест свіжовідкоркованою пляшкою.

– Згадай зі школи – та не кривись так! – формулу «енергія є маса, помножена на швидкість світла в квадраті». Виведену англійцем Хевісайдом, хоча її і приписують Айнштайну. Присутні всі фундаментальні фізико-філософські феномени: енергія, матерія, простір, час, оскільки швидкість є похідною від простору по часу. Але вищим щаблем пізнання є виключно формула – без якої всі окремо взяті чинники стали б просто безглуздим переліком понять.

– А завдяки саме такому поєднанню всього чотирьох... ні, п'яти... математичних символів, – тихо сказав Стас, – вибухнула атомна бомба.

– Оця формула і є... інформація, – доточив з дивним виразом обличчя.

– Друга ілюстрація не менш цікава, – продовжив, навіть не відволікаючись на склянку в міцно зчеплених пальцях, Мовлян.

– Явлення людини. Все є. Час – дев'ять місяців, матерія, енергія – повністю материнське. Але... Якщо стався збій в генетичних ланцюжках ДНК, всі вище згадані чинники нічого не варті. З'явиться виродок. Яких, втім, нині в світі не бракує...

Мовлян поставив склянку з її незайманим духмяним вмістом і хруснув кистями, концентруючись.

– З'ясованим вище чином... – продовжив майже академічно. Колись-бо читав, зрідка, на запрошення, лекції в деяких закладах.

– Інформація є нескінченним космічним явищем. Коли точніше...

Замовк, торкнувся пальцями пасма волосся на скроні.

– Тобто?... – не втерпів Стас.

– Інформація є нескінченний причинно-наслідковий зв'язок між фундаментальними фізико-філософськими феноменами: енергією, матерією, простором, часом. Відтак це найвищий, інтегруючий чинник буття.

Запала коротка мовчанка. Мовлян раптово для себе побачив знайомий натюрморт. Над вибагливою експозицією іноземних пляшок – колекцію для бару Стас добрав ретельно – домінували в дубовій рамі добрячий шмат сала з прорістю, заткнута кукурудзяним качаном сивувата сулія, окрасць житньої паляниці. Випечена в селянській хаті традиційним чином, на капустяному листі – не мав сумніву Микола. Колись він намагався довести Тадейовичу, що любовно ним заґрунтований шмат грубого полотна є насправді фрагментом площини перетину двох паралельних Галактик. І саме доторки пензля повертають до життя та увічнюють на ньому давно спожите, відквітле й зачерствіле в обох непок'єднаних світах... Втім, старий поблажливо-спокійно поставився й до бездоганної математичної моделі, й до вишуканої образності міркувань, явно спровокованих радянським портвейном за 1 крб. 62 коп. на голодний студентський шлунок. «Ти поїж, поїж, татарйо», – дбайливо підсовував Миколі молоду соковиту цибулю, крупну сіривату сіль і, головне, неосяжну чорну скибку, ніби щойно врізану з тієї самої картини. Власне, ще не завершеного, з грубими пастозними мазками мастихином підмальовка...

Мовлян стрепенувся, почувши раптом виразний хлібний запах. Кліпнув очима й зрозумів, що це Стас мало не під носа йому поставив замість коктейля велику чарку. Вмісту набагато прозорішого за будь-яке рішення Верховної Ради чи там Кабміну.

– Пий, – звелів. – Оговтайся, мислитель.

– Між іншим, – все ще машинально, весь у споміні, озвався Микола, – оці «пий», «їж» – чистий москалізм. В українській хаті завжди припрошували, а не силували...

Проте слухняно спорожнив чарку і не менш старанно прожував дещо смачне, котре відразу повернуло до головної теми картини.

– Де ти її доп’яв? – схаменувся нарешті. – Адже це з тих, що в Тадейовича видурили давненько вже...

– Рукописи не горять, – відповів Стас з таким виглядом, ніби сам був автором афоризму. – Картини – теж... Оті халамидники розкумекали, які гроші ниньки викладають за роботи його світлості. Вилізли на аукціон. Ну, а я, стукач зловмисний, – скрушно хитнув головою, – шепнув Дону...

– Бідолахи, – зі знанням справи сказав Мовлян.

– Чому ж? – невинно знизав плечима Стас. – Їм чесно повернули гроші. Повністю! Ту суму, яку раніше отримав Тадейович...

Обидва від душі зареготали. Давненько такого з нами не було, подумав Микола. Цікаво, що коли все людство ностальгічно згадує старі добрі часи, дехто ще й досі тужить за світлим майбутнім.

– То кажеш, найвищий, інтегруючий чинник... – повернувся до основного Стас. – Що ж, навіть в Біблії сказано: «Спочатку було Слово, і Слово було у Бога, і Слово було – Бог»...

– Є ще й тонкощі перекладу, – негайно відгукнувся Мовлян. – Адже грецьке Логос – це не тільки й навіть не стільки Слово. Насамперед – вселенська закономірність, вічна суть буття. Світовий Розум, зрештою...

– Чи не забагато великих літер на квадратний дециметр газетної площі? – пирхнув Стас. – Мене зараз більше цікавлять практичні проєкції твого Логосу на отечественне законодавство. Особливо виборче.

– Вітчизняне, – машинально поправив Микола.

– Ні, отечественне, – вперто глянув з-під лоба аналітик. – Ти першоджерела читай. «Та Отечество так любить, так за ним бідкує, так із нього, сердешного, кров як воду точить...» Дійшло?

– «... а братія мовчить собі, вирячивши очі...» – задумано продовжив Мовлян.

– Гірше, ніж мовчить, – сухо зауважив Стас. – Ремигає напхану їй до рота словесну жуйку. Авжеж – антикорупція, реформи, економічно обґрунтовані тарифи...

– На воду, перетовчену в ступі всіляких телешоу, – прикро усміхнувся колишній зірковий герой екрану.

– Кожному періоду боротьби за владу, – Стас уже не відволі-

кався на репліку, і це було важливою ознакою, – притаманна та чи інша формула.

– Перебудова, гласність, прискорення, – відгукнувся, ризикуючи нарватися, Мовлян. Але йому вже почало дещо доходити.

– Самодержавність, православ'я, народність, – охоче продовжив Стас. – Союз нерушимий; нинішнє покоління житиме при комунізмі ... – твердо тицьнув пальцем. – І що їх... об'єднує?

Палець продовжував цілити прямисінько в сонячне сплетіння Мовляну. Той швидко відповів, виграючи час:

– То швидше гасла, а не формули...

– Ні-і... Не бався... – тепер Стас багатозначно хитав пальцем, зображуючи ним щось схоже на метроном під самим носом Миколи. Відхилятися було нікуди. – Чим же вони гірші за... просто мекання: «Є... дорівнює ем це квадрат»?

– Тим, що у випадку Манхеттенського проекту пологи завершилися успішно.

Микола мав на увазі знамениту кодовану телеграму про атомний вибух в пустелі Аламогордо, яку отримав президент США Трумен під час переговорів зі Сталіним у Потсдамі. Малюк народився таки здоровеньким. Нівроку.

– Прав-вильно, – Стас нарешті опустив доленосний перст. Лише тому, що запрагнув зволожити явно пересохлий язик. Після доброго ковтка відразу, як це за ним водилося, протверезів. Хоча й не зовсім.

– А оті, як ти вірно кажеш, гасла, – дошкульно посміхнувся, – виявилися яловими. Я-ло-ви-ми. Як заморена колгоспна корова. І, зрештою, дали зворотний результат.

– Але ж були зовсім інші, – швидко дозрівав Мовлян. – Котрі якраз і спричинили ланцюгову реакцію в соціумі, вивільнили енергію маси. Тільки вже людської. Співставну зі справді космічними, мегатонними виверженнями...

Перед очима в нього постала з'ява сонячного протуберанця, помаранчевого, мов Майдан.

– Авжеж, – чомусь тоскно сказав Стас. – Тільки мегатоннами мірялося гарматне м'ясо. Як там? «Грабь награбленное!» «Айн фольк! Айн райх, айн фюрер!»

– Справді, паралель дивовижна, – продовжував своєї Микола.
– Матеріальна складова, котру політики визначають як «біомаса», неймовірний спалах суспільної енергії, руйнівний, як правило, – «разрушім до основанья, а затем...».

– Тільки ж «затем» ніколи не настане, – на м'ясистому обличчі Стаса застигла гіркувато-полинова, мов його коктейль, гримаса. Улюблений напій божевільного Ван Гога, абсент, був тут ні до чого. – Оскільки ніщо не може стати всім просто за визначенням.

Микола знав, надто прямі аналогії нерідко заводять на манівці. Але схильність до математичних точних підходів перемогла.

– Що ж тоді відіграє роль світла? В оцій сакральній «ем це квадрат»?.. – запитав швидше в себе. Їх погляди схрестилися, і обидва зрозуміли одночасно.

– Таж швидкість поширення інформації... – почав Стас.

– ... яка передається зараз переважно електромагнітними коливаннями – радіо, телебачення, Інтернет, – підхопив Мовлян. – А вони якраз і дорівнюють за швидкістю світлу!

Тиша запала така, що падіння цівки рідини в його склянку, скероване безтрепетною рукою Стаса, заповнило кімнату гуркотом потяга. Микола потягнувся було, але рука безвільно зісковзнула вниз. Виник момент цілковитої спустошеності, а потім включилися добре знайомі обом інтуїтивно-резонансні явища.

– ... зверни увагу, – пояснював, пробуючи щось доточити жестами, Мовлян. – Щоб ота рівність Хевісайда-Айнштайна спрацювала в урановій версії, потрібно досягти цілком певної, так званої критичної, маси. З якої і розпочинається реакція...

Далі йшли малозрозумілі злісному прогульнику уроків фізики терміни.

– ... реакція може бути й некерованою, – пустивши повз вуха явно йому непотрібне, але зачепившись за згадку про графітові стержні, вставляв невдовзі Стас. – Тоді й призвідцям доводиться блокувати частину, як ти кажеш, енергонасичених елементів, а то йвилучати їх. Для Гітлера це «ніч довгих ножів», розгром керівництва штурмових загонів СА, убивство найближчого полічника – Рема...

– ... для Сталіна – вбивство на його замовлення Кірова, великий

терор 1934-1937 років... – переключився майже одразу Мовлян.

Цей пінг-понг новими й новими згадками та порівняннями тривав ще деякий час. А потім уявна тенісна кулька зависла десь над сіткою й почала – видалося Миколі – повільно обертатися. Мов той райдужний диск на моніторі перевантаженого комп'ютера. Стас це відчув також. Знову перезирнулися, і тепер Миколу осяяло першого.

– Критична маса урано-плутонієвого заряду, ми про це говорили, – проказав повільно. – Але у випадку соціуму важливіша інша межа – накопиченого в суспільстві критичного обсягу дестабілізуючої інформації...

– Тобто, швидкість її надходження, «вкидання», кажуть наші політлохотронники, – Стас кривувато посміхнувся, – має значно переважати природну роботу здорового глузду, все-таки притаманного масовій свідомості, по виведенню отруйних продуктів її напіврозпаду. Інформаційних токсинів...

– Тим-то більшовики негайно закрили всі газети опонентів, захопили пошту й телеграф, – хутко сказав Микола.

– А партайгеноссе Гітлер залюбки і в безпрецедентних обсягах користувався навіть зародковими тоді можливостями радіо та кіно, яких його суперники не змогли вчасно оцінити, – зауважив Стас. – Ти ще Леніна згадай – яке з мистецтв для нього було найважливіше.

– І літаком гасав фюрер з мітинга та мітинг у критичні моменти виборчої кампанії, – додав Мовлян. – Найсучасніша комунікативна технологія в поєднанні з ораторським впливом на людські тлуми, величезні натовпи...

Стас підняв долоню, мало не впершись нею у мовлянові груди.

– Все вірно, – сказав напрочуд тихо. Микола бачив його перекошені вуса, побуріле, зовсім не від початої щойно текіли, обличчя. – Але все змінилося.

Піймав здивований погляд Мовляна.

– Ну, майже все, – продовжив сердито. – Слухай сюди.

Перевів подих і якусь мить невидюще дивився крізь товариша. Той мимоволі завмер.

– Десь на рубежі тисячоліть постала нова якість біомаси, – заговорив нарешті. Глухувато, без звичної Миколі емоційності.

– Якщо раніше і справді вирішальним був вплив на юрму, бо це, скільки б тисяч не зібралось...

– Та й десятків тисяч... – зронив Мовлян. Стас навіть не глянув.

– ... завжди єдиний мультиорганізм зі своєю специфічною психологією і керованістю...

– Густав Ле Бон, «Психологія натовпу» – настільна книга Сталіна, – не втерпів Мовлян.

– ... то зараз у натовп, причому багатомільйонний, перетворилася доволі стала аудиторія популярних телеканалів та користувачів Інтернету, – монотонно завершив аналітик. – Просто фізичний, стадний контакт їм замінив, не менш ефективно, екранний фетишизм.

– Це все – одна юрма, – з притиском додав Стас. – Зомбована не оратором, а комплексним впливом «ящика». З цього нам і треба виходити.

* * *

Микола вийшов з лабіринту чупакабри, в який починав на його очах перетворюватися ще донедавна майже затишний замок кібернетичних привидів, створений ним для Джулії.

Її оригінальне побажання він взагалі не сприйняв, але почувався і насправді кепсько. Приховати того не зміг і для Кучинського, який наполегливо став пропонувати свої автопослуги. Але Миколі запраглося незвичної останнім часом справи – просто прогулятися. Особливо, що Брокер, виконуючи волю Дона, про дещо домовився з перевертнями Каа, і надзвичайні заходи остороги відмінили. Мовляну, щоправда, були не зовсім зрозумілі мотиви Лихоправа, оскільки недовге протистояння засвідчило – люди Брокера і особливо спецназ Сергія-афганця вочевидь переважають колишній крилатий звіринець, та й земноводних на кшталт «Гідри» теж. Про чію персональну безпеку вболівав Петро, Мовляну й на думку не спадало.

Мимо власної волі звикнувши за чималий період відстежувати свої пересування містом крізь затемнене чи там поляризоване, інколи й взагалі броньоване скло нестандартно маневруючих автомобілів, Микола в пішохідному режимі просто випав з часу.

Схоже, надовго, бо після кількох недбалих поворотів почав розуміти, що банальним чином заблукав. Як водиться, спробував іти навпрошки і вже зовсім несподівано опинився на околиці занедбаній промзони. Судячи з неземних запахів і чорної райдуги кольорів давно висохлих калюж навколо побурілих бетонних блоків – хімічної. Мовлян шарпнувся назад і взагалі втрапив у якийсь нез'ясовний, химерно розгалужений лабіринт. Вже перестаючи розуміти, чи це дія продуктів розпаду застарілих хімікалій, чи відносно свіжих парів абсенту, почув легеньке поскрипування і побачив металеву зелену хвртку в облупленій цегляній стіні. Щось треба було згадати, дуже важливе. Натомість штовхнув плечем і крізь іржавий скрегіт ступив широко вперед. За спиною глухо бримнуло залізо.

Ледве встояв на ногах через різницю висоти. І відсахнувся, бо до нього вже тяглися з нетерплячим тремтінням химерні мацаки, кінцівки невідомих мутантів, їх зелені, дивно сплюснені, багатопалі кисті... Лише за довгу мить Микола добачив, що перед обличчям його тріпоче гілка каштана, листя якого і справді нагадувало людські долоні. А далі йому в очі впали древні, чи не з часів палеозою черепахи, які втонули в рідкому ще тоді асфальті, залишивши назовні лише рубцюваті, грубі панцирні щити з ієрогліфічними загадковими позначками, що поблискували темним металом.

Микола розпізнав на чавунній спині однієї з учасниць того доісторичного запливу знак якості часів СРСР від заводу-виробника водоканалізаційного обладнання. І нарешті отямився.

Це була, зрештою, звичайнісінька тиха вуличка. Їй би, звісно, більше годилося виникнути навколо Мовляна не посеред мегаполісу, а на околиці містечка його юності. Надто ж того майже сільського закутка, що все рідше приходив у його сни разом з просторою, з грубезних колод вивершеною прадідом-теслею хатою, де в напівтемних сінях сушилися й загадково пахли бабусині цілющі трави, а десь неподалік дудніли рейками дивні, ніби зі старовинних дагеротипів взяті трамваї, яких насправді в тому обласному центрі ніколи й не було... Микола стрепенувся, мало не засторцювавши через виповзлу з асфальту потемнілу, лискучу, мов стара гадюка, металеву штабу. Зрозумів, що то не

трамвайна лінія, а рештки заводської, невідь коли забутої вузькоколійки. Куди це мене, і справді, занесло?.. Наростало відчуття потойбічності. З деякою полегкістю пригадав, як дещо подібне сталося в тому ж таки хуторі регіонального значення.

Микола – студент, ще не гаразд обізнаний з величезним, як на нього, тодішнього, нестерпно залюдненим містом, якимось забіг до аптеки. Вона розташовувалася в наріжному внутрішньому дворику, що виходив і на гамірний проспект, і на зарослу яблуньками, вишеньками, навіть дикими трояндами вуличку одноповерхових будинків, іноді ще дореволюційних, з різьбленими парадними дверима, давним-давно забитими. На обидва боки від аптеки вели однаковісінькі доріжки. Микола, своїм звичаєм обмірковуючи водночас кілька захопливих тем, їх напрямки на зворотному шляху переплутав. Йшов цілковито тотожним мощенням з повоєнної різноманітної, переважно темно-брунатної, кам'яної твердості цегли, ступив у знайому нібито арку в такому ж мурованому, але навіщось густо, багатшарово пофарбованому паркані, і...

Отетерів, опинившись не серед квапливих пішоходів та потоку автівок – аж кілька штук водночас у полі зору, траплялися навіть чорні «Волги»-двадцятьчотвірки, немислима рідкість у рідному райцентрі – а на вузенькій, з протоптаними в траві стежинками замість тротуару, залітій зеленню і тишею вуличці. Де навіть неширока смуга недавно, схоже, покладеного на рештки древньої бруківки асфальту видавалася чимось чужорідно-інопланетним.

Оскільки попередньо Микола мало не всю ніч штудіював зовсім не конспекти лекцій з матаналізу, а правдами й неправдами роздобутий лише на один день грубенький том із серії «Зарубежная фантастика», автори якого чимало уваги приділяли телепортаціям та мандрівкам у часі, результат стався цілком передбачуваний. Щонайменше пару хвилин у невиспаній, але напхотом напханій бластерами, зорельютами, психотелекінезом та іншими заморочками голові першокурсника перебувала непохитна певність, що він опинився або в перших роках двадцятого століття, або, принаймні, десь на задвірках великої імперії. Втім, великого історика Пікуля Микола тоді ще почитати не зміг. Зрештою, ошаліло водивши очима, побачив клапоть газети, що висовувався не-

подалік зі смітнички – в добре вже йому знаний «Комсомольський гарт» хтось явно загортав оселедця. А здогадавшись-таки підняти голову, Микола побачив саме в тому напрямку, де їм і належало бути, зелені маківки найбільшого на Лівобережжі собору доби великого гетьмана. Тут було б доречним перехреститися, але в сільській родині вчителів дітей цьому навчати боялися.

... Мовляч уже заспокоєно роззирався навкруги, намагаючись зорієнтуватися зрештою, куди ж він забрів. Чогось прикметного до поля зору не потрапляло. Неподалік лише стримів ліхтарний стовп, ніби недогризений маслак, обліплений внизу білястими волоконцями. Звісно, не м'ясом, а рештками оголошень, обшарпаних перехожими і негодою. В насупленому на сході небі, серед тліючих попелищ і головешок роз'ятрених низьким уже сонцем хмар, повільно, виразно прогуркотів грім. Микола насторожено глянув і згадав ще один трапунок.

... Готуючись до переїзду в столицю, він, за наполяганням дружини і вже доволі поширеним звичаєм, «прихватував» – кпили друзяки-журналісти, яким довелося те добро витягувати – простеньке умеблювання корпункту. Далі ним займалася рідня, і, як мимохідь дізнався свіжоспечений ведучий одного з новостворених каналів, потрапили ці невибагливі вироби вітчизняного легпрому на тестеву дачу. Куди лише років за кілька майже випадково занесло нового телеідола. Близького до вершини популярності в світі прямих ефірів, анітрохи не заангажованих вільних студій та щойно змавпованих, допотопних вже для Заходу телеігрищ. Принаймні, в рідному містечку його раз за разом пізнавали на вулицях, реагуючи по–провінційному безпосередньо. Довелося з невеликою групою дуже обмежених людей – здається, якраз тоді цей жарт і заключився – тікати подалі від перегрітого асфальту і не менш палких шанувальників, а надто ж шанувальниць. На завершення вельми насиченої програми Микола раптом згадав, що номер в готелі так і не замовляли. Проблем, звісно, не було, але виник несподіваний привід завітати «на фазенду», як стали тут говорити після серіалу про рабіню Ізауру. Тим паче, що єдине, чим могли там приневолити гостей, так це справді нелегкою працею над «свіжиною» – так мовою тестя іменувався щойно вигнаний первак. Після звитяжної,

хоча й зтяжної, розбірки з гнобителем, як встигли назвати завідувача міні-гуральні миколині сателіти, оскільки тесть обмежував учасників застілля ще й у такому фундаментальному праві людини, як ухиляння від чарки, Мовляну стало снаги запакувати компанію в бусик. Чи не першу в містечку «Тойоту», на яку розжилася одна з гілок місцевої влади, відповідальна за ліцензування деяких цікавих видів підприємницької діяльності. Навіть не гілка, а галузка, тільки вже далека від совково-дерев'яних стандартів. Утім, Микола, ревізуючи з допомогою двох поки що прямоходячих приятелів зарості бузку, в яких загубився ще недавно дуже жвавий тамада дійства, над таким співпадинням тоді не замислювався. Бо думка вже починала кружляти в пошуку місця для перепочинку, дедалі стискаючи коло.

Отож він наостанок зумів чітко роз'яснити наступні завдання огидно тверезому і підкреслено уважливому водію (якби той знав, що цей телевізійник звелів покласти йому в багажник, то був би ще й просто приязний), провів очима «Тойоту» до найближчого вірного повороту і здався на милість стійкому, мов цвях, наглядачу фазенди. Останнє, що ясно запам'ятав – вечір, хоча й захмарений, був сповнений паркого тепла і тихого світла. Яке згасло чи не швидше, ніж Микола торкнувся головою подушки, навіть не встигнувши роззирнутися.

Після цілковитого ауту, як визначав для себе Мовлян стан, в який він спершу провалився, настала нарешті фаза активного сну. Він побачив і почув пральну машинку, що гарцювала по підлозі і плескала навсібіч водою. А коли Микола спробував її спершу упіймати, а потім притримати, підступна «Вятка» обернулася на телетайп. Той несамовито гуркотів і фонтанував цівкою піни, але насправді то виштовхувалася, цілими рулонами, біла перфорована стрічка з терміновим дорученням від Головної редакції новин УР. Мовлян зрозумів, він вгавив щось надзвичайно важливе, вхопив жменю чорних дір на білому тлі і почав падати у морок їх бездонних глибин...

Темрява роздерлася зі сліпучим тріском. Принаймні так сприйняв момент пробудження Микола. Наступним усвідомленим кадром було розчинене в чорноту і плескіт зливи вікно, за ним

хтось забивав у невидиму землю розпечені добіла цвяхи з такою силою, що вони кострубато ламалися, розсипалися жевріючими уламками. Від чергового удару просіло, взялося тріщинами все небо, сповнилося ліловими сполохами. І в прозорих відсвітах, що раз за разом пробігали кімнатою, вихоплюючи найдрібніші деталі, Микола раптово і достеменно упізнав, де він опинився.

Це був офіс корпункту Українського радіо, орендований саме в адмінкорпусі регіонального видавництва, бо в миготливому грозовому світлі Мовлян ясно бачив верхівку липи, що звично зазірала йому у вікно наприкінці вісімдесятих. Саме так, бо в дев'яностому вже демонтували допотопний торохтючий теле-тайп, чію осоружну дерев'яну тумбу Микола зараз добре бачив, продовжуючи заціпеніло лежати на дивані. Повільно повернув голову і пересвідчився в автентичності смугастої м'якої імпор-тної оббивки, роздобутої на міжрайбазі задля додаткової творчої наснаги сусідів-газетярів у пліткуванні та натяках. Тільки ж тоді, у вісімдесят восьмому – чи вісімдесят дев'ятому? – році Микола ще залишався, на подив і недовіру багатьом, однолюбом.

У вісімдесят восьмому, приречено зрозумів Мовлян. Завдяки черговому спалаху він побачив згори на книжковій шафі, куди звично клав професійний магнітофон, саме свій «Репортер» шостої моделі, громіздкий, але надійний. Якраз наступного року йому видали набагато зручніший «дев'ятий», а цього ветерана списали.

«І на скільки ж це мене закинуло?..» – приголомшено, але без тіні сумніву подумав Мовлян. Замість виконати подумки елементарну арифметичну дію, почав загинати здерев'янілі чомусь пальці: – «Вісімдесят дев'ятий... Дев'яностий... Дев'яносто перший...»

Коли цей продуктивний процес вдалося завершити, Микола деякий час тупувато роздивлявся свій напіввтиснутий кулак. Горобина ніч тривала, і майже в такт ударам, коли черговий гіллястий ріг блискавки розпанахував чорно-сізе підчерев'я хмар і звідти вивалювалися нові потоки води, в голові Мовляна метлялися згадки про фільм з дивною назвою – чи «Вперед у минуле», чи «Назад у майбутнє»... Потім обпекла думка – а от цікаво, коли ж до свого офісу повернеться Микола-власкор зразка п'ятирічної давності?

Він – тодішній – міг і серед ночі втелючитися, іноді й не сам...

Якщо цей опік і мав клінічно призвести до пухиря, то останній безслідно луснув, швидко й безболісно, мов дошова бульбашка. Оскільки в миготливому світлі вогняного танцю з шаблями, який виконувала гроза, Микола уздрів, – в ногах у нього дещо біліє. Рояль з клавішами слонової кістки опинитися там ніяк не міг, але, за всіма законами жанру, чому б не череп бідного Йорика? Долаючи напівмістичний острах, телеведучий повільно дотягнувся і, відчувши пучками всього-навсього папір, рвучко підніс артефакт до носа.

Щоб чітко роздивитися в біло-фіолетовому примарному тріпотінні атмосферних розрядів своє інтерв'ю обласному щотижневику, видрукуване в рубриці «Відомі земляки» сьогоднішнім – Микола хапливо глянув на рік – числом під оригінальною назвою «Таємниці прямого ефіру».

Пізніше, не без певних емоцій, слідство в особі Мовляна встановило, що рятівний для психіки темпорального блукача доказ ще звечора поклав тесть. Поповнивши, таким чином, новим експонатом створений власноручно з корпунктівського мотлоху міні-музей видатного родича.

...Микола нарешті повернувся з глибини спогадів у достеменну, остаточну сучасність. Оту саму мить між промайнулим і прийдешнім, яку оспівувала одна з його улюблених пісень. Пару секунд мірявся поглядом з десятками риб'ячих очей-сплесків, що підморгували з поверхні стаціонарної, схоже, водойми в заглибині просілого асфальту. Дощ розпочався щойно, сліпий, але дедалі наполегливіший. Мовлян озирнувся і несподівано побачив вільне таксі, літню, але доглянуту чорну «Волгу». Мо', ровесницю його першої службової автівки, давним-давно зраженої з іномарками все престижніших моделей. Роздивився на лайтбоксі надпис «КЕБ». Малозрозумілий більшості столичного люду, в Миколи він одразу асоціювався з Конан Дойлом і його симпатичними героями. Позитивно розцінивши жест Мовляна, машина сумирно, майже не розхлюпавши води, зупинилася поряд. Він не без подиву впізнав номери, які ще на початку дев'яностих видавали в його вздовж і впоперек об'їждженому власкором регіоні. Рідкісна річ,

щоб такі не пішло по руках за цей чималий час!

Водій присвиснув, почувши адресу.

– Мені додому швидше доїхати, – хмикнув. – Занесло ж вас...

– Може, й швидше, але не ближче, – гречно озвався Мовлян.

– Авжеж, – таксист говорив з незрозумілою інтонацією. – Головне місто влади, що тут скажеш...

І почав говорити. В основному про глибоко інтимні стосунки, які прагнуть на кожному кроці нав'язати йому оті самі владці. А він, тезко рівноапостольного князя – знайому постать на кручі побачили одночасно – намагається цих слуг народу, оплачуваних також і з його податків ФОПа, себто фізичної особи-підприємця, схилити якщо не до платонічних, то принаймні рівноправних зносин. Соковитий і барвистий монолог водія-профі, як прикинув, теж фахово, Мовлян, переповісти навіть для найрозкутішого телешоу не випадало. Така могутня лексика рине задурно, щиро засмутився журналіст. І докинув свою тріску до цього бурхливого потоку, що ніс, а швидше, волочив, чимало несподіваних предметів. Починаючи від даїшних радарів, продовжуючи рахунками за послуги при техногляді і завершуючи... До завершення, з усього судячи, було дуже далеко. Не ближче, як до кінця замовленого маршруту.

– Але ж є різні гілки влади, – надто здалеку, і це відчув одразу сам, запустив таки свій плавзасіб Микола. – Можна звернутися до судової з позовом до виконавчої...

– Гілки, – пирхнув водій. – Там чагарник цілий. «І стежечка, де ти ходила, колючим терном поросла», – процитував несподівано. І знов перейшов на португальсько-московський діалект. Микола невимушено перекладав для себе на більш-менш літературну українську. Потроху увійшовши в образ державного дрібно-посадовця, яким сприймав його таксист, іноді вставляв скупі репліки. Мимоволі згадав себе, початкуючого радіожурналіста, котрий з усіма жертвами його інтервенцій – себто, учасниками інтерв'ю – спершу розмовляв однаково. Власне, однаково щиро, але це не допомагало. Хтось випадав у монологи, які годі було перервати, інший збивався, повторювався і зрештою ціпенів перед мікрофоном, немов жабка перед вужем. Були й такі, що ніби проголошували завчену напам'ять доповідь, взагалі не реагуючи

на відчайдушні спроби візаві вести людську розмову... Лише набагато пізніше, і то з допомогою київських друзів, незрівнянних «радістів» Марата Погорілого, Толі Комірного Микола почав осягати тонкощі того дивовижного жанру – які спершу його, визнаного самим собою за письменника, дещо дратували. Тепер, зронивши два-три слова, мов ті камінці, що спричиняють лавину, і справді отримувач черговий обвал емоцій, несподівано точних спостережень, дошкульних висловів. З'ясувалося, що за кермом сидів не простий собі водило чи їздюк, застосовуючи класифікацію від Петра. Володимир був середньої руки клерком у правоохоронній системі, коли здуру повірив у якісь там кроки назустріч людям, декларовані майже месіанським натхненням найпопулярнішою тоді, а нині пощезлою політсилою. Тільки деякі її невтопльовані, на відміну від єнотів підвиду «у.е.», виплодки ще вистромлювали промовляючі голови з телевізійної піни... «Треба запам'ятати, – зчудувався Мовлян. – Майже кінообраз...» Та дідько з ними, професійними путанами, продовжував таксист. Тільки ж, коли він повернув державі погони, зірочки на яких, хай і непогані, давно й неабияк муляли, з'ясувалося – все не так просто. «Майже як в анекдоті про Кая і Герду, пам'ятаєте? Ось тобі чотири крижаних літери, Ж, П, О, А – і доки не складеш із них слово «счастье»... – доповнив оповідь водій. Отож, згадана – не до ночі – політсила, отримавши тріумфальну перемогу в основному завдяки таким ідіотам, як він, Володимир, геть забула, що підприємці – теж люди. Не те, що кроків, а навіть простеньких заходів з дерегуляції ніхто робити, схоже, й не збирався. Тільки хабарі в податковій, зважаючи на нещадну боротьбу з корупціонерами, зросли щонайменше удвічі. Але й справно спрямовувані справжнім фіскалам конверти не зарадили спровокованій справі – не простій, а кримінальній. Оскільки після чергових кадрових змін почалася й чергова кампанія, що потребувала цілого стада цапів для заклань. Утрапив до цієї ритуальної процесії й Володимир. Але, оскільки до сумирних парнокопитних не належав, а підібрані для такої людини статті загрожували навіть не гучними штрафами, а тихими багаторічними термінами, перетворився на різновид термінатора. Звісно, без ефектних автокатастроф, що

зопалу спало на думку Миколі, котрий стрепенувся від такого порівняння. Каскад звитяг, перевтілень на кшталт рідинної Т-моделі кіборга-убивці відбувався за письмовими переважно столами і навколо них у вигляді перекваліфікацій, нищівних для фіскалів-юристів спростувань аудиторів з європейським іменем і так далі. Власне, далі після крижаного, справді рідкоазотного душу в одному з вищих судів Києва було вже нікуди. Від працювито, але недолуго склепаної справи залишилися крихкі уламки, як від опонента Шверценеггера в знаменитому фільмі. Ну, а сухий залишок квітучого спершу бізнесу Володимира якраз і випав на той час в оцю знайому з бувальцями «Волгу». На щось ліпше ресурсу просто не стало.

При цьому таксист з багаторічним вже стажем на дрібниці не розмінювався. До служби, яку нині очолював Кучинський, особливих претензій не мав. Бо не сходив з твердого переконання, що все лихо криється під куполом відомої пам'ятки архітектурного соцреалізму на Пагорбах.

Мовлян співчутливо згадав анекдот, коли декілька молодиків у камуфляжі забігають з АК-47 до певної зали засідань, велять пригнутися одному з тодішніх кумирів електорату і... «Волга» трохи сіпнула, Микола побачив геть незнайоме досі обличчя в людини за кермом. Яке викликало цієї ж миті спогад про перехрещене коло прицілу.

– Та ні... – тихо озвався фізична особа-підприємець. – Не так...

Очі його, міг присягнути Мовлян, сяйнули справді фосфорним блиском.

– На палі їх посадити, – спокійно, безвиразно промовив незнайомиць. – І щоб до-о-овго стриміли й бачили діло рук своїх...

Різкіше звичного натис на гальма:

– Приїхали...

Мовлян довго не міг втрапити ключем у власні двері, зовсім не через примарне економ-освітлення. Нарешті ступив крок у темінь передпокою і перше, що почув – люте, чуже шипіння потужного хижака. Шарпнувся назад, механічно встигнувши клацнути вимикачем. За метр-півтора застигла, шкрябнувши пазурами, біляста, набагато більша звичайного kota, горбата іс-

тота. Пару секунд вони дивилися у вічі один одному.

Потім Мовлян глибоко зітхнув. А грізна почвара навпроти повільно випростала вигнуту дугою спину, і довжелезна, вся сторч, шерсть почала влягатися.

– Панько... – тільки й вимовив Микола.

Кіт, що вже майже оклигав після візиту чупакабр Каа, обережно наблизився й хотів уже винувато потертись об ноги. Але, нюхнувши зблизька штанину, знову шарахнувся і зашипів – вже без агресії, швидше гидливо.

– Та що це, від нього справді сіркою повіяло?.. – півголосно подумав про таксиста Мовлян. Потім все-таки стало кебети, що прогулянка закапелками хімзаводу, чи що там колись було, позначилася на його одезі дуже відчутно для й так нервового після ветлікарні kota. На ходу скидаючи одяг, рушив до ванної.

Потім вони ще трохи посиділи з Паньком. Застрибнути на стіл той не зумів, прикро брязнувся щелепою об дерево. Микола підняв, посадив поряд зі склянкою з засобом для поліпшення душевної рівноваги і заодно кислотно-лужних балансів організму. Кіт підозріливо поворушив носом, заспокоївся і звично вмотивився між рукописних нотаток та комп'ютерних роздруківок. Поклав квадратову, дещо схудлу мордочку на Миколину долоню й заплющився. Мовлян потроху допивав своє зілля, не змінюючи пози, доки очі не почали злипатися. Взяв Панька, що якраз почав муркотіти, на руки і пішов до спальні. Джулії не було. Вона вже переселилася до власної квартири і з'являлася в найменш очікувані моменти. Мовлян відчув швидше полегкість, що сьогодні сюрпризу не сталося. Щось силуване почало виникати між ними. І за присутності Кучинського Микола осягнув це особливо виразно.

Заснув несподівано легко, ніби поринув у невагомість. Вони їхали з донькою в легковик, тільки це був уже не «Ланос», а той самісінький «Ніссан», який, добре знав Микола, давно став криївкою для величезних сомів у чорній глибині чорторію. Це непокоїло. Але навколо буяли зелень і сонце. Петро, схудлий і мовчазний, зупинив позашляховик серед луку на ледь помітному путівці, де з тріщин порепаної від спеки колії пробивалася жорстка невисока трава. Мовлян з Оксаною вийшли роздивитися

дорогу, що петляла й ховалася в низинах, але жодних прикмет, крім далекої смуги вільшанику, напевне, вздовж берега стариці, і стада незворушних бавовняно-білих гігантів у вицвілому небі, не було. «Хмари, мов білі слони», – сказав Микола, і донька жваво заперечила, що то швидше нагромадження торосів і крижаних замків з казки про Снігову королеву; Мовлян дивився на неї і несподівано зрозумів, наскільки ж вона виросла і все більше схожа не на нього, як у дитинстві, а на матір. З неба й справді повіяло лютим холодом, швидко темніло, десь пощезли Петро з «Ніссаном», і вони вже стояли на кручі, а внизу бурчала, нуртувала чорна вода, на очах затоплюючи острівець, що залишався під ногами. Мовлян простягнув руки до Оксани й прокинувся.

З вікна, розчиненого навстіж вітром, летів і дійсно холодний водяний пил, Панько давно втік з ліжка, що стало геть незастигшим. Микола замерз, закриваючи несподобану ступку. Сон пощез. Загорнувся в халат, вийшов на кухню і, роздивляючись рештки темної рідини в пляшці, почав відновлювати, фраза за фразою, заключну частину бесіди зі Стасом.

... Довершивши розумову розминку, а заодно і ексклюзивний коктейль, який, виявляється, автор називав «Спомини схибнутого», вони продовжили роботу над суто практичними втіленнями деяких теоретичних надбань. Неодноразово звучала теза майже за Некрасовим, тільки не Віктором, що о цій порі прекрасній вижити в давно приватизованому інформаційному полі не доведеться жодному з них. А грати за чужими правилами не випадає і поготів.

– Це довготривала, позиційна тусанина у давно створеній і завбачливо поділеній, як між синами лейтенанта Шмідта, псевдоінформаційній драговині, – діловито пояснював Стас. – Таке собі середовище епатажів, фейків, третьорядних новин, які раптово стають топ-темами на всіх, зверни увагу, каналах...

Мовлян, згадавши ЗДЕЦ і розмову з Темним, лише посміхнувся.

– ... створене за згодою давніх і нібито нових, але саме отими «попередниками» допущених, гравців. Виключно для замулення справжніх проблем. Знетямлення, дезорієнтації біомаси...

Микола стрепенується. Він раптом ніби кризь нову провітлену

оптику побачив обставини, за яких погодився піти фактичним очільником ЗДЕЦ. Якраз тоді йому дедалі агресивніше заважали розставляти логічні крапки в «Неволі слова» – задля яких, власне, Мовлян цю передачу і створював. Чи ж було це просто збігом?..

– ... Тому новачку борсатися в цій трясовині немає жодного сенсу, – Стас припасовував слова, мов колись добрі майстри мостили бруківку. – Ані політично, ані економічно. Навіть Лихоправ не потягне, – глипнув на Миколу.

І побачив незнайому досі злу посмішку, що зовсім не пасувала до чуттєвих уст і дентального фотоспалаху колишнього телеідола. Зате перебувала в повній гармонії з рештками камуфляжного доробку спеціалістів Дона на все ближчому до власного обличчі Мовляна.

– Несходимі Прип'ятські болота не завадили танкам Гудеріана, – сказав неголосно. – Бо він їх просто обійшов.

У завше карих, але тепер скоріше темно-бурштинових очах аналітика засвітилося порозуміння. Але й певний сумнів.

– Не забувай, що казали з приводу пропаганди і Ленін, і доктор Гебельс, – сказав, вагаючись. – Довготривалі повтори впізнаваних лозунгів...

Посмішка Мовляна стала вже відверто хижою.

– Жодні повтори не допоможуть, якщо першопочаткова формула хибна, – останнє слово навіть не відрубав. Відкусив.

– Всі гуманітарні катастрофи цивілізації двадцятого століття, – вже спокійніше, з гіркою іронією продовжив Мовлян, – сталися завдяки новим технологіям і новому мисленню. Від моторного Гейнца до заблокованого у Форосі... – тепер це була вже звична, ледь сумовита усмішка. – Маємо третє тисячоліття, Стасе. Коли не встигає навіть танковий бліцкриг.

Тут він, як потім з'ясувалося, дещо помилявся. Але в головному мав рацію, і співрозмовник це повністю розумів.

– Отже... інформаційний бліцкриг, – підсумував Стас.

– Кібербліц, – повільно кивнув Мовлян. – Так буде сучасніше. І... точніше.

Ім знадобилося ще пару годин, щоб упорядкувати відносно короткий остаточний текст.

* * *

Коли Дон нарешті ознайомився з єдиним примірником, роздрукувавши який Мовлян зі Стасом стерли в пам'яті комп'ютера електронний оригінал, то після тривалої мовчанки сказав лише, що розсекреченим цей документ буде дуже й дуже нескоро.

З невідомих тоді Мовляну причин Лихоправ знайшов час для ґрунтовної зустрічі лише через кілька днів. Готовий звіт, а точніше, конкретний план дій вилежувався у його найзахищенішому сейфі. Сумнівно, що ті лічені аркуші стандартного формату, але зовсім не шаблонного змісту, весь цей час спілкувалися лише з холодним і ковзким металом сховища. Микола, відчуючи певну авторську нетерплячку, уявляв, як Дон дістає ті тоненькі, такі безневинні на погляд папірці з нанесеними у певній послідовності знаками. Доступними для кожного, хто засвоїв абетку. Але невідворотність, що за ними поставала, ще довго, а може, й назавжди залишиться таємницею для тих, чиє життя змінять невдовзі оті нащадки клинопису шумерів та вузликowego письма жерців майя.

Символи доби, закляття долі, міркував Микола, крокуючи коридорами резиденції, настільки пам'ятної після першого візиту. Що б, здавалося, такого – кілька грамів пресованих решток деревини, дещиця фарби зі стрічки друкарської машинки, ну ще крапля суміші простеньких хімічних сполук, чорно розмазана кінчиком металевого пера? Але потім з'ясовується, скажімо, що ручку тримав такий собі Адольф, а фарба відбилася на білому паперовому тлі, зокрема, словом «Barbarossa»...

Знайомий референт в приймальні Дона повернувся до Мовляна трохи наполохано, хотів ніби щось сказати, але, схоже, не насмілився зупинити того, хто вже тривалий час заходив до кабінету без доповіді. Микола, звісно, завважив той непевний рух, але й справді квапився до розмови. І наштотхнувся на косий погляд Лихоправа та обрубаний шмат фрази:

– ... це твій останній шанс, зрозумів?..

Єдине, що втямив першої миттєвості Мовлян – останнє слово стосувалося не його. Тому завмер, озирнувся і не зразу розпізнав схованого осторонь у глибокому кріслі Правицю. Той помітно змарнів, а неодмінна навіть за найбільш кепських обставин при-

язна посмішка тепер нагадувала квітку, що постояла тиждень у спустошеній пересохлій карафі. Микола відновив контакт з поглядом Дона, в якому відобразились неясні сумніви. Але той не зник обтяжуватися подібним. Кивком залишивши Миколу на місці, продовжив:

– Сценарій має бути узгодженим щохвилини. Покадрово, як тут один каже... – глипнув на Мовляна. – А тому передусім перетреш оті деталі... з головним кадром.

Правиця видав якийсь неясний звук.

– Та ні, – махнув рукою Дон. – Про головного виконавця кажу. Скоординуєш потім з Брокером. Вільний.

Правиця пощез миттєво й нечутно. Навіть не переглянувся з Мовлянцем, котрий, треба визнати, досить-таки недоладно стовбичив при вході.

– Чого ти там, присядь, – зовсім іншим тоном запросив Дон.

Очі теж мав цілком людські, трохи побляклої синяви, білки в червонястих прожилках. Щось навіть непевно-винувате ковзуло там, але отаке своє спостереження Микола одразу відніс до ненаукової фантастики. Можливо, подумав, Лихоправу стало ніяково через затягування з обговоренням проекту «Хрещатик». Спершу Стас пропонував назву «Манхеттен», щоб ніхто не здогадався. Але ані Дон, ані Мовлян ксенофільством не страждали. А іронія аналітика, як це з ним іноді траплялося, залишилася непоміченою.

– Що, кожному овочу – свій час? – визнав за можливе пожартувати Микола. Незручність ще зависала в повітрі, але справжніх її причин Мовлян не знав. Хоча думав інакше.

– Та ні, – повільно проказав Дон. – Кожному овочу – свій ящик.

Помітив наполохану тінь на обличчі Миколи і хитнув головою.

– Не турбуйся. Є низка питань, де кращого спеціаліста просто не маємо. Принаймні, до останнього часу...

В очах знову майнуло дещо незрозуміле. Однак Микола не зважив, захоплений ходом своїх думок. То у популярному фільмі покійник, трапилося, забагато знав. В реальному житті випадає й таке, що надмір обізнаності його часом продовжує. Авжеж, швейцарські рахунки, а тепер ще й фінансові кібератаки...

Дон вже тримав у руках знайомі аркуші. Це нагадувало фокус,

бо письмовий стіл, масивний, схожий на єгипетський саркофаг, щойно був незаймано чистим. Але Микола знав, робочий простір навколо Дона містить чимало таємничого. Еге ж, герметичні знання, казали задовго до Ісуса.

– Треба синхронізувати деякі моменти, – буденно повідомив Лихоправ. – Сідай ближче. Для початку зберися з кебетою – оцей крилатий буцімто вислів «Хто володіє інформацією, володіє світом...» насправді теж є прикладом обтинання тези. А повністю вона, принаймні у нашому випадку, мала б звучати...

Микола зосереджено глянув на нього. Підхопив:

– ...володіє світом. Якщо має можливість осмислити, опрацювати і нав'язати загалу... – переможно посміхнувся. – Потрібну для своєї влади частину цієї інформації.

– Лише частину і лише оброблену, – схвально кивнув Дон.
– Оце вже кінцева суть.

Десь за годину вони добралися до заключних акцій, і тут, чи не вперше, Мовлян був збентежений замірами Дона.

– Але ж логічно, згідно з законом... – почав дещо розгублено.

Дон рвучко повернувся в кріслі.

– Затям... – трохи прикусив губу, явно стримуючи щось ненормативне. – Закони цієї держави і логіка – явища несумісні. Як горілка з портвейном.

Тут колишній комсомольський ватажок ледь розслабився, схоже, дещо пригадавши. І завершив уже спокійно.

– Або закон, або логіка. Тритіум нон датур, – козирнув незграбною латиною. – Тому... Будемо діяти логічно.

Продемонстрував характерний вищир, який категорично не бажав віддавати на поталу стоматологам. У подібних ситуаціях переплутати цей трохи нерівний жовтуватий набір потужних різців та ікол з приязною посмішкою могла хіба дуже наївна людина.

Попри свій залишковий романтизм, Мовлян до таких не належав. І вони сумлінно продовжили роботу, аж до організаційних моментів деякої прес-конференції, передбачуваної зміст якої майже позбавив Миколу вагань і сумнівів. Уже пізньої пори, повертаючись додому теж знайомим броньованим «Мерсом», в якому віз колись Дону теку з документами Надії, за шаховою

звичкою прораховував подумки варіанти. Пастки з боку суперників він бачив, як і можливості їх обійти. Підступних проміжних ходів, здатних різко поміняти оцінку головних варіантів, Микола за опонентів не знайшов.

Як і Джулії у своїй квартирі, де вона не з'являлася вже давненько, а цього дня навіть і не зателефонувала. Дивно, але це не стривожило Мовляна. Не виникала в нього й думка, що на проміжні ходи шахівницею здатні не лише чорні фігури.

А тим часом, коли Микола вже піднявся сходами, звично ігноруючи ліфт, і зупинився ненадовго перед дверима, на одній з об'їзних доріг, що вели до столиці, заскрипів допотопними гальмівними колодками, шорхнув зношеною гумою численних коліс, засіпався і нарешті завмер величезний трейлер. «КРАЗ»-тягач, схожий, в тому числі й буро-зеленим захисним обладунком, на гостя з юрського періоду виглядав порівняно скромно на тлі ще одного, броньованого динозавра, але всього-навсього з минулого століття. Крізь камуфляжні плями давним-давно не підновлюваної фарби «Т-64» деінде виступила іржа, колись сяючі від постійного гасання полігоном траки потьмяніли. Довжелезний ствол гармати був опущений і нагадував швидше хвіст побитого собаки, аніж зброю, що за потужністю переважала відому в історії переворотів шестидюймовку.

Сержант-строковик із-за керма вилазити не поспішав, зверхньо поглядав згори, і двоє дашників трохи кумедно тупцялися, задираючи голову. Дертися вузькими приступками було незручно, особливо череватому прапорщику, та й не годилося отак нахабно вторгтися на територію армії – навіть молодший, без жодної лички на погонах, розумів деякі тонкощі ситуації. Її незручність, втім, за лічені секунди розрядила поява теж камуфльованого «УАЗика», явно пошарпаного в службових бувальцях. Але ж «командирського», як звали в народі цю модель.

– Чого вам, хлопці?.. – лінкувато озвався офіцер з відповідного крісла. – Спецвантажі – справа ВАІ, зрозуміло?

Від міцного сивуватого чоловіка віяло такою енергією і певністю, що не в тім'я битий і на все лихе проворний прапор децю задлявся з відповіддю.

– Вам же відомо, – знайшовся нарешті, – є обмеження ваги автопоїзда... Там далі ремонтні ділянки... Ви, власне, куди?..

– Звісно, в столицю, – спокійно відказав командор автопробігу. І уточнив, не чекаючи реакції:

– Верховну Раду розстрілювати.

– Так і мене візьміть, – гигикнув молодший. Прапор сторопіло мовчав, тоді запізнило цитькнув на підлеглого. Знявся несподівано вітер, війнуло холодом. Обидва даїшники мерзлякувато повели плечима.

– Жартівник ви в нас, пане майоре... – досадливо озвався цивільний водій. Легко, ніхто б не сказав, що ступає на протез, вислизнув на асфальт. – Авжеж, постріляти зібралися, от і набой взяли...

Недбало вручив кожному по блоку сигарет «Парламент». Даїшники переглянулися. Майор сказав уже наскрізь діловито:

– Фірма на металобрухт купила, веземо різати. Ось представник – Сергію, покажи документи, щоб хлопці не мучились...

Той ніби з повітря, а не з заднього сидіння, видобув солідний шкіряний дипломат. Старший, до якого повернулася самоповага, за пару хвилин шарудіння в скирті паперів знову скис. Такої кількості високопосадових підписів і гербових печаток йому тримати в руках ще не випадало.

– Зампотило армії генерал-майор... Заступник начальника Генштабу генерал-лейтенант... Командир спецзагону ВАІ полковник... – бурмотів, упріваючи. Останнього він трохи знав особисто. І коли побачив вигадливий підпис, яким колишній випускник школи прапорщиків, а нині отака вже птаха, полюбляв прикрашати чужі конспекти, вирішив – годі час марнувати.

– Зрозуміло, – проказав поважно. Прикинув приблизно, як підлаталися на цій обладдці удостоєні честі розставляти автографи на майнових документах. Запитав з непевною надією:

– А от... гармата... її ж демонтувати мали?..

– Виключно в заводських умовах, – чітко сказав майор. – Затор, оптику, електроніку зняли в частині, акт докладається. Башта опломбована, хочеш, подивись, – в байдужому загалом голосі зазвучала легенька начальницька нетерплячка. У прапо-

ра перед внутрішнім зором промайнули загонисті генеральські розчерки, і він мимоволі облизнувся. Але не зовсім простий, як виявлялося, водій дружньо, по-людськи, усміхнувся.

– Спецтехнології запроваджуємо, – передав даїшнику рекламно розмальований конверт. – Проспекти фірми, на дозвіллі з колегою глянете...

Той невловимим, відпрацьованим жестом переправив проспекти до внутрішньої кишені, врахувавши, що молодший ловить гав біля танка. Перетопчеться, сопляк. Чемно козирнув майору, який, схоже, цього жесту не помітив.

– Охота ж тобі розважатися, – сказав за пару кілометрів Сергій-афганець. Трохи раніше він увімкнув мобільник, показав коротку незрозумілу фразу і знову вимкнув цей міні-генератор електромагнітних хвиль.

Роман Тіщев хмикнув. Вмостився зручніше. Дістав томик, розгорнув на потрібному місці – він завжди пам’ятав сторінку, де зупинився.

– Правду говорити легко й приємно, – зауважив. Усе-таки належав до покоління начитаних, а не науглених. І заглибився в «Спогади солдата» Хайнца Гудеріана.

* * *

Приходить любов, як останнє

Одвічне до тебе питання.

Птахи прокидаються зрання,

Щоб знов оспівати кохання...

Якби дехто з людей, котрі мали зухвалість вважати себе більш-менш обізнаними в тій царині, де гуляли душевні порухи Петра Лихоправа, взявся окреслити – звісно, в межах неминучих припущень – над чим думає, якими документами переймається дуже пізньої пори цей далеко не молодий і вельми заклопотаний чолов’яга... Та ще й насмілився, ступаючи в слід всіляких глобальних астрологів, свій прогноз оприлюднити... То з таким диваком, можливо, іншим разом і справді проникливим, слід було б негайно укладати парі, маючи одне-єдине побоювання – стосовно платоспроможності віщуна.

Дон тримав у руках тоненьку збірку катренів Стаса, вручену йому бозна-коли автором з винахідливою присвятою, сплетеною навколо грецького «петрос», тобто камінь – і, зрозуміло, ніколи й за жодних обставин далі тієї самої титульної сторінки з автографом не читану.

Тепер він повільно перегортав сторінки вишуканого друку. Був час, коли аналітик ставився до своєї поетичної іпостасі доволі трепетно і на чудовий папір та поліграфічні витребеньки не скупився. Це вже пізніше пристав на думку Мовляна, що, перш ніж глумити білосніжний аркуш геніальною, звісно ж, базграниною, варто ще раз задуматися.

Але гальма існують, щоб їх іноді попускати – подумав Петро, надивавши чергове осяяння молодого – бо після сорока життя, відомо ж, тільки починається – автора.

Кохана спить. Кохана спить.

Ми юні і необережні.

Пливем з майбутнього в прийдешнє,

Їх наша поєднає мить.

– А час уже розставив верші, – несподівано для себе доточив Лихоправ. І наполохано оглянувся. Хоча, звісно, ніхто й ніщо не змогли б зафіксувати жодного звуку в надзахищеній від всіх видів прослуховувань робітні, де різючим чином поєднувалися життерадісні натюрморти Тадейовича, брунатні, сині й просто пошарпані палітурки томів Сталіна, Леніна, Троцького, суперсистеми зв'язку справді-таки третього тисячоліття і ще дуже багато чого, заведеного до столу, схожого на єгипетський саркофаг. Деяким, аж надто вразливим, відвідувачам Дон і сам видавався мало не ожилою стараннями невідомих магів мумією часів десь так фараона Рамзеса. Але цей образ швидко танув завдяки цілковитій повнокровності, наполегливій енергії господаря. Особливо, коли йому б заманулося бути по-справжньому чарівливим.

Саме в такій, маловідомій співробітникам, різновидності Петро постав уранці цього дня під час робочої, що наголошувалося, зустрічі.

Яка означала завершення попередніх випробувань віртуального феномена, що його Джулія вперто називала «Чупака-

брою». Коли оминати низку хакерських заморочок, які вона безуспішно намагалася розтлумачити Лихоправу, а він, анітрохи не здоганяючи, уважно слухав – то цей програмний комплекс, комп’ютерний мутант нового покоління, давав змогу брати під контроль практично всі рухи суперників у Світовій Павутині, без їх відома ламати найхитромудріші рубежі електронної оборони. Більш-менш доступним для колишнього вчителя історії став наведений Джулією приклад чергової атаки кулхацкерів, як вона зневажливо висловилася, Каа на редути державних таємниць відомства Кучинського. Мало того, що нападники отримали облизня, так Джулія з Ігнат’євим здобули ще й надійну лазівку, той самий «бекдор», до програмного забезпечення необачних агресорів. Коли Дону дійшло, що відтепер є можливість непомітно отримувати масу цікавої інформації, а при потребі ще й паралізувати значну частину ресурсів «Вервольфа» та його партнерів, він негайно залучив Грос Носа. На організацію їх взаємодії якраз і пішов той тиждень, що видавався Мовляну згайним. Могло тягтися й більше, оскільки Джулія спершу відверто не сприймала обережно, але вперто нав’язуваного Доном, як вона вважала, юзера. Бар’єр несумісності подолали, коли зачеплений за живе Гросмейстер показово обіграв крашу з-поміж шахових програм, які зуміла роздобути Джулія. А невдовзі вони вже вдвох – аристократичного Ігнат’єва прикладна сторона його вислідів цікавила мало – знайшли комбінаційне, як висловилася вже сама завідувач відділу зрад і провокацій, рішення для беззастережної перемоги над всією кібернетичною потугою Каа.

– Тепер ви можете вжарити його як завгодно! – випалила наприкінці короткого роз’яснення. Тривала боротьба Мовляна з її просторіччями позначалася, але не завжди. Почувши таке, Микола б неодмінно поморщився. Зате обличчя Лихоправа застигло кам’яною маскою. Джулія, не надто обізнана з особливостями міміки Дона, нічого й не помітила. Її більше хвилювало, чи звернув увагу Петро, що вона зняла каблучку з ексклюзивним камінцем кольору індиго.

Він це завважив. Але зараз був просто ошелешений. Дівчина явно не розуміла, яка могутність опинилася в її руках. Слабко-

духому на місці Лихоправа могло б і зле стати, але в Дона лише пробіг між лопаток нервовий, тонізуючий холодок. За мить осяявся однією з найпривабливіших своїх посмішок, яка переважно призначалася тим незговірливим, чиє майбутнє він уже визначив. Джулія, звісно, була абсолютно унікальним явищем і вартувала більшої щирості, але за моторошного цейтноту, в який вона загнала, анітрохи про це не відаючи, вирішення долі самого Дона, перебирати засобами було банально ніколи. Він люб'язно світився поглядом до дівчини, а перед внутрішнім зором вперто стовбичив Грос Нос. Той давно відмовився від напівспортивних одяганок мало не секондхендової якості, пострункішав, а пухкий колись кавалок губ перетворився на м'ясистий твердий дзьоб. Цей небезпечний образ мало не застував трохи наполохане власною безпосередністю, таке важливе для Петра юне обличчя Джулії. На якому врешті з'явилася зустрічна, ледь винувата посмішка.

Дон зміг перевести подих. І зосередився. Добре хоч, така жадана і настільки жахлива у своїй некерованості поліська відьмавка таки нічого в ці критичні секунди не відчула. А він уже повністю увійшов у такий необхідний для лідера стан, коли природним є говорити лише те, що слід, виключно тому, кому слід, і неодмінно тоді, коли слід. Шановане Стасом правило казати те, що думає, але не все видавалося майже недолугим на тлі розкутої і динамічної імпровізації, яку утнув до краю відмобілізований Дон у власному театрі одного актора.

І одного глядача. Котрий залюбки брав участь у виставі, за лічені хвилини відкривши Дону головне – жодних дій Гросмейстер без її участі розпочати не зможе.

– Чупакабра – то така звірюка, що визнає лише одного хазяїна, – несподівано серйозно промовила Джулія. Петро міг заприсягтися, що очі її за цих слів змінили колір від знакового для обох діаманта до чорного оніксу. Але ж ненадовго.

– Так-таки нічого й не втне? – майже грайливо перепитав.

– Юзер, він і є юзер, – здвигнула тендітними з виду плечима Джулія. Ворухнулися її опуклі м'язи і борлак у Петра. – Хіба що... Ну, якусь дрібничку, – додала поблажливо.

– Це ж бо яку? – зберегти легковажний тон Лихоправу було

непросто.

– Щось короткочасне і... статичне... Як би це пояснити...
– вона, схоже, збиралася перейти до професійної говірки, що зробило посмішку Дона дещо нервовою. Обійшлося. – Ну, наприклад, на короткий час заблокувати весь рух на рахунках їх основного банку.

– Тисячі лише юридичних осіб? – швидко, недовіжливо і цілком щиро відгукнувся Дон.

– Яка різниця, – безжурно озвалася вона. – Але навіть у такому випадку мені потрібно сказати йому два-три кодових слова. Оскільки...

Вона ще продовжувала охоче пояснювати, коли Дона, що називається, пробило. Рідко ж трапляється таке, що може докорінно змінити – ні, не план, а суть кампанії... Цього разу він вже нічого не зміг з собою зробити і дивився на Джулію настільки заціпеніло, що та спантеличено змовкла. Картаючи себе за отаку нечемність, спілкування хакерським аргом з відвертим чайником.

А от процеси в агрегаті, який вона так необачно порівняла про себе з невибагливою посудиною, сягнули своєю інтенсивністю тих, що розбухують активну зону ядерного реактора під час безтямних експериментів. Сліпуча мить істини настала, Дон побачив усе на кілька ходів уперед. Але, на відміну від чорнобильського випадку, жодних зривів даху і викидів назовні не сталося. Він навіть зумів зобразити щось схоже на легеньку іронію.

– То можеш і справді спробувати?.. Знову будете тиждень копірситися, – недбало махнув рукою.

– А хоч зараз, – азартно, з деякою образою запропонувала вона. – Вирубаємо хоч і на годину, як два пальці...

Тут уже докірливо покривився Петро, а Джулія трохи зарілася.

– Навіщо, – спокійно сказав Дон. – Переполоху наробиш. Давай хвилин на п'ять. Якщо вийде, звісно...

Сердито блиснула очима. Але він уже видобув просто зі стола-саркофага, як видалося Джулії, точну копію того апарата, який так дався колись взнаки Кучинському. Джулія ошелешено дивилася на старомодну ебонітову, в бронзовій оправі, з чашкою

мікрофона в зоні підборіддя, трубку. Товстий, свинцево важелезний кабель був короткуватий, і їй довелося нахилитися мало не до обличчя Дона. Петро відчував її рівний, чистий віддих, запах волосся, поки Джулія, попри незручну позу, чітко вимовила кілька абсолютно безглузких слів.

– Час пішов, – сказала, випроставшись, але не відходячи. Легенька сукня застувала все перед очима Петра. – За годину рівно почнеться. Але... – переможно посміхнулася. – Не п'ять хвилин, але ще й п'ять секунд. Отак!

Дон із зусиллям перевів погляд на циферблат «Ролекса».

Джулія повільно повернулася до свого крісла.

– Ну, побачимо, – він імітував невеличкий сумнів. І дуже природно, зобразивши деяку незручність, вибачився, що мусить заглянути в «релакшен рум». Вона не без цікавості глянула, як відійшла і знову повернулася на місце за спиною господаря звичайнісінька, одна з кількох однакових панель чорного дерева.

Модерний схрон, як назвав його яось Мовлян, був обладнаний бездоганно, і не тільки тією технікою, про яку подумала Джулія. Звукоізоляція теж була відмінна. Тому приборкувачка «Чупакабри» не могла почути ані слова дуже змістовної і навіть неспішної – щойно розпочатий годинний відлік дозволяв – розмови Дона з Каа. Само собою, дзвінок був на номер, відомий лише цим двом.

Потім Лихоправ, згадавши чомусь відомого кіноперсонажа Юрія Кари, ретельно помив руки і, показово пригладжуючи мокрими руками зачіску, з'явився перед Джулією з чорної стіни.

Тепер вона відчула в ньому певну зміну, і то на краще. Лихоправ поведився розкуто, розповів навіть кілька анекдотів минулого століття, в яких вона нічого майже не зрозуміла, крім легенького еротичного підтексту. Справді, не чувши ніколи популярної в певних колах компартійних функціонерів пісні, важко було оцінити належним чином модифікацію слів: «Не расстанусь с камсамолом, буду вечно с маладим!»

Та загальний напрям розмови Джулія розуміла достатньо, як і погляд Петра, що пару разів ковзнув по її вільній від прикраси руці. Спробувала повернутися до справ, але Дон спокійно пояс-

нив, що всі деталі пробного рейду «Чупакабри» йому доповість Анджеєвський. Хоча... З цього приводу їм, звичайно, потрібно ще раз зустрітися, значуше промовив Петро. Пізно увечері, бо неминучий галас навколо одного зі стовпів банківської системи держави вимагатиме від нього, Дона, оперативних дій. Тому – наприкінці робочого дня, його робочого дня, підкреслив звично. То, може, запросити на таку підсумкову технічну конференцію Грос Носа і Правицю, обережно закинула вона. Ні, твердо постановив Дон, вони всього-навсього виконавці. А все вирішуватимуть лише двоє. Так, двоє. Він і вона, Джулія.

– Сподіваюсь, ти розумієш, що це означає, – неголосно сказав Петро.

Джулія необачно облизнула раптово пересохлі губи, що він оцінив по-своєму. Деякий час пекельні антрацитові вогники в очах Петра гасли в глибокій синяві індиго, неспроможні нею опанувати. А потім вона відвела погляд і рівним голосом повідомила, що постарается знайти час. Так, наприкінці... її робочого дня.

Найближчі і відповідно більш-менш забезпечені від його емоційних реакцій співробітники Дона просто-напросто ошаліли б, почувши цю відповідь. І для Брокера, і для того ж Олеся в найкращі його часи навіть слабка подоба такої поведінки могла мати не передбачувані жодною страховою компанією наслідки. Петро ошалів теж. Але зовсім з іншої причини.

– Я чекатиму... – буденні два слова прозвучали хрипкувато. Джулія гайнула до виходу швидше, ніж він вибрався з-за столу, щоб провести.

... Отож Дон чекав. Спершу це надзавдання дня, що тривав, у повній відповідності з назвою відомого колись роману, довше віку, полегшувала його ділова насиченість. Вельми багатообіцяюча, оскільки незаперечний успіх акції «Чупакабра» обумовив цілу низку необхідних і перспективних кроків. До того ж, паралельно завершувався ще один захід, і вже доволі пізно особисто завітав Брокер, щоб доповісти про успішну телепортацію головного об'єкту операції «Майор». Цей укоханий фантастами термін надавався якнайбільше. Оскільки, за всіма документами, кілька десятків тонн бойового металу знаходилися в технічному парку

рідної частини. А коли брати не папірці, а реальну броню – за сотню з гаком кілометрів, у столиці.

Дон схвально оцінив результати цього сміливого експерименту з четвертим виміром, здійсненого на рівні героїв Рея Бредбері та Герберта Уелса. Радісно збуджений Брокер прагнув поділитися подробицями. Дон уважно слухав, але невдовзі професійний погляд доповідача зафіксував, що шеф усе частіше поглядає на циферблат не так давно відремонтованого антикварного механізму з фігурками-маріонетками.

– Він що, зупинився, тварюка? – почув нарешті спантелечений Брокер. Машинально перепитав: «Годинник?..»

– Та ні. Час, – очі Дона блукали десь далеко.

Час і справді захряс нестерпно. Особливо, коли Брокер, так нічого і не збагнувши, але не втративши кмітливості, хуленько вшився. А Петро почав гортати сторінки вишуканої, з віньєтками і авангардною графікою оформленої збірки Стаса. Тихо проказав знову: «Приходить любов, як останнє одвічне до тебе питання»...

Вона таки прийшла.

* * *

– Вдалий експромт і є таким, бо добре визубрений.

У Стаса була прикметна здатність говорити найлютішу банальщину таким тоном, що співрозмовник мимоволі задумувався над її подвійним дном. Але Мовлян відповів тої ж миті.

– Справжні експромти не просто готуються. Вони визрівають усе життя.

Обидва з професійним інтересом слухали промову Лихоправа, що лунала з буцімто імпровізованої, але напрочуд добре оснащеної, акустично в тому числі, сцени на Майдані. Де все піднімалася людська повінь, повільно натискала на чорні дамби спецназівців, найжачені щитами. Хвилі мітингарів потроху плюскотіли біля тих бездушно правильних, безликих прямокутників і квадратів, тактично грамотно розставлених на небезпечних для Пагорбів напрямках. Представників літаючого звіринця, як називав про себе Микола всіляких беркутоподібних, було набагато більше, ніж передбачалося, і це Мовляна тривожило. Як і погляди, поведінка людей. За помаранчевих часів ті очі ряхтіли, немов різдвяні свіч-

ки. Зараз у них переважала розпачливість, гнів, недовіра. Коли Надія, своїм звичаєм, спробувала промовляти невідпорними колись для простаків гаслами, почула наростаючий шум і, зрештою, свист. Розгублено відступила, продовжуючи навіщось широко посміхатися. Глянула – очікувально – на цибатого молодика в простеньких з виду окулярах. Одного з лідерів нової генерації, що розмножилася на Печерах. Метикованих шахраїв, згадав чиєсь доволі вдале визначення Микола. Несподівано для себе виявив дещо кроляче в прикусі яйцеголового. Саме так Мовлян сприйняв силувану гримасу, з якою той потягнувся за мікрофоном.

Але головним інструментом сцени несподівано і владно заволодів Лихоправ. І вже перші його слова спородили в натовпі короткий шквал, а потім дивну тишу. Таку, що Стас згадав описану Станюковичем фатальну зону тайфуну, де без жодного вітру, в моторошному безгомінні безладно, зусібіч, накочуються величезні вали. Що й відбувалося на щерть залюдненому обширі навколо. Вони обмінялися з Миколою короткими репліками, які обом видалися нікчемними, і надовго замовкли.

Бо не вгавав Лихоправ.

– ... То ще раз питаю! Чому життєві, насущні питання вирішуються більшістю, коли розумних людей – якраз меншість?

Напівоголені кремезні хлопці продовжували потужно бити в металеві бочки. Змінили ритм, і тепер кожна рубана фраза Лихоправа супроводжувалася обвальним гуркотом. Ще один резонанс, покривив губи Микола. Повільно піднімалися в похмуре небо пасма чорного диму, стелився, липнув до асфальту чад згорілих шин. Прозирнуло нарешті сонце – кусюче, недобре.

– ... І я вам розповім, що таке парламент! – небезпечно нахиляючись над краєм прірви, що розділяла обраних на сцені і стлумлений внизу народ, вигукнув Лихоправ. – Коротко і ясно. Це – повна відсутність особистої – кажу, особистої! – відповідальності. Вони вже прийняли стільки небезпечних рішень – а хто в одвіті? Пішов, накрившись, уряд? Розвалили – створили стару-нову коаліцію? Де тут совість, де громадянський обов'язок, питаю?..

Стас, звичний, мов той кіт, ходити осібно, десь уже тинявся в

натовпі. І він, і Мовлян вважали, що на цій стадії подій зробили все, від них досі залежне, і стирчати напихваті в штабі не бачили сенсу. Щоправда, Дон якось незрозуміло глянув, коли Микола пояснював, що хоче просто поспілкуватися, з приїжджими особливо. Але обмежився проханням триматися ближче і не завдавати клопоту людям Афганця, які за деякими некерованими наглядатимуть. Особливої стурбованості ніхто не виявив. Справді, пожежа йшла давно і за планом, як висловилася колись миколина донька. Спершу виникли окремі, короточасні заворушення, в яких виділялися групи гірників зі звичними вже касками. Але до них раптом приєдналися тітоньки, чиї порожні каструлі торохтіли набагато гучніше. Декому вельми мудрому в новому уряді підказали організувати потужну демонстрацію підтримки влади по лінії профспілок, і до столиці навезли кілька тисяч функціонерів. Ті кволо тупцялися у відведених місцях, тримаючи явно на спільний копил розтиражовані, однаково нудні плакати. Аж з'ясувалося, гроші на їх відрядження десь пощезли, як і автобуси, що мали розвезти наступного дня по домівках. Побігавши по різних інстанціях і почувши відмовки на кшталт «я вас туди не посилав», голодні й випхані з неоплаченої ночівлі профлідери раптово згадали деякі традиції пролетаріату. Зв'язалися зі своїми трудовими колективами, яким вкотре, дуже вчасно, затримали зарплату, посылаючись на проблеми з електронними платіжками. Треба ж, так склалося, що саме на той момент обурені даїшно-податковими утисками пасажирські автоперевізники з цілої низки регіонів зібралися їхати своїми бусами до столиці і були тільки раді пасажирам-однодумцям, нехай і безплатним. На пальне їм уже скинулися невідомі доброзичливці. Зрозуміло, що всі ці події супроводжувалися лементом у соцмережах і в'їдливими телесюжетами.

А поки все нові й нові прибульці обживалися в хутко й зі знанням справи поставлених наметах, гримнула криза невиплат пенсій через картки наймасовішого і, звісно, найнадійнішого банку, які раптово виявилися недіючими. Водночас поширилася чутка, що насправді неспроможною є, власне, сама приватна установа. Урядовці й банкіри змагалися у спростуваннях, але

перед камерами їх очі помітно бігали. Загрозливо і, як завжди, непередбачувано захитався валютний курс, нажахавши тримачів гривневих депозитів... Словом, наметове містечко на майдані, зведене навіть із запасом, дуже швидко виявилось перенаселеним. Автобуси, зупинки яких ДАІ швидше імітувало, невпинно рухалися до столиці, і стрибок цін на бензин їх не злякав, а швидше роз'юдив.

Пригадуючи ці підмальовки до грізної картини, що нарешті постала майже за відомим рецептом «сьогодні рано, а завтра пізно», Мовлян продовжував паралельно відстежувати чергові тези Лихоправа. До їхніх зі Стасом заготовок той підійшов і справді творчо.

Надто коли врахувати, що публічним політиком зробився за лічені дні – завдяки каскаду скандальних прес-конференцій нового профспілкового лідера національного масштабу, найяскравіші фрагменти яких негайно захлопнули Інтернет. Причому, дехто з прикрістю переконався, що тихцем видалити з мереж риторичку, яка явно переважала відшліфовані за інших умов декларації намірів від жінки з косою, чомусь не вдається. Більше того, саме на піку протистояння, який, за всіма компетентними розрахунками, наставав саме зараз, на частотах провідних телеканалів з'явилися, брутално перервавши заплановану розважуху, високофахові патріотичні передачі. Про їх виготовлення та розміщення медіамагнати й гадки не мали. І припинити цей бенефіс Лихоправа, з яким невідомі, але дуже добре обізнані в корупційно-офшорних обладках нового уряду автори пов'язували громадське спасіння, не було жодної технічної змоги! Після короткого сторопіння і дещо триваліших знавісніло-безрезультатних розбірок з підлеглими тим, кому слід залишилося спостерігати, як Лихоправ кваліфіковано патрає в прямому ефірі надсекретну, за сімома комп'ютерними замками сховану інформацію. Передусім про незаконно, без жодного оподаткування, виведені за кордон цілком певними особами багатомільярдні доларові статки. Причому, на обличчі Петра, якого вже дехто починав порівнювати з апостолом, не знаючи до пуття, хто саме виганяв міняйл за огорожу храму, не спостерігалось ані благородного обурення, ані патетичного над-

риву. Лише тінь загадковості. Особливо виразна, коли Лихоправ повідомив, що решту імен назве саме на Майдані... «Посмішка чупакабри», – зауважив з нервовим смішком Стас, присутній при монтажі остаточної редакції цього експромту. – «А ти хоч знаєш, що воно таке?..» – дратівливо озвався Мовлян. Йому якраз починала щось нашіптувати інтуїція.

Що ж, Дон завжди знав більше, ніж озвучував.

Але зараз він був сама щирість та безпосередність. Знову ризиковано став з самого краю прірви, хоча її глибина й вимірювалася всього-навсього висотою сцени над асфальтом – коли на перший погляд.

– Вас мало обзивали стадом баранів, біомасою?.. – Лихоправ нахилився вперед і зберіг рівновагу, різко викинувши руку назустріч людській безодні, що вперто вдивлялася в нього. – Вас мало дурили обіцянками, доки злодії ставали багатими, чесні – бідними, а бідні – жебраками?.. Досить!

Розлігся схвальний рев, у якому Микола розчув і нотки недовіри.

– Досить безвідповідальності невловимих ляльководів! Край захланності їх маріонеток, що ховаються за депутатський мандат! Геть безликих вершителів доль, які узурпували ваш вибір! Ганьба партіям – прислужницям олігархів!

Лихоправ розлого вдаряв кулаком об піднесену до грудей долоню, вслід котився металевий гуркіт і гойдалася людська хвиля.

Микола фізично відчув могутню енергетику, що наростала в кам'яній ущелині. Відчуття загострилися. Виразно бачив, як нервово ворухить сивими, жовтими від тютюну вусами, сухорлявий чолов'яга, по-командирському підтягнутий, схожий на смаленого вовка. Несподівано знайомою видалася напружена посмішка дівчини. Вона машинально поправляла куценьку зачіску і все дивилася на Мовляна... Зосередився, аби відстежити, як промовець перейде до проголошення відозви об'єднаної опозиції. Звісно, з вимогою дочасних парламентських виборів. Так, принаймні, передбачав план, хоча Лихоправ незрозумілим чином почав відхилятися від тексту.

Схоже, юрма відчула, як в майданному дійстві заклонуло-

ся дещо непередбачуване. Притихла. Петро високо підняв над головою далеко помітні аркуші, завмер. Надія переглянулася з довготелесим молодиком, той сіпнув неголеною щокою. Обидва зробили півкроку вперед і різко зупинилися.

Бо Лихоправ, уловивши момент, коли погляд безодні, сфокусований десятками тисяч очей, остаточно завмер на його піднесеній правиці, різко опустив петицію і миттєво їх розшматував. Тріск порваного впритул до мікрофона паперу нагадав Миколі автоматну чергу. Тлінні рештки так довго узгоджуваного тексту, клаптики улесливих домагань і лякливих погроз підхопив порив вітру, спорудив з них подобу хисткого, сюрреалістичного повітряного замка. Примарні вежі затріпотіли й обрушилися на завмерлі посеред сцени постаті. Мовляну видалося, що модельного крою піджак цибатого молодика вкрила аж надто помітна лупа. Напевне, журналіст був єдиною людиною на величезній площі, котра відвела погляд від Петра.

– Це жалю гідна відозва, – неголосно промовив той. Чули всі. – Нові злиденні звернення, нові плазування перед владою. Та ще й від кого, як гадаєте? – голос його набирав знайомої вже багатьом невідворотності каменепадку. – Та від об'єднаної опозиції! А знаєте, що її об'єднує?

Лихоправ вивершувався над німуючим Майданом.

– Та їх спільне корито єдне, навколо якого вони по черзі гарцюють. То влада, то опозиція – тільки вивіски змінюють! – гаркнув він. Замашний жест, скерований водночас і в бік Пагорбів, і до заляканих на сцені завосковілих фігур, розчахнув шлюзи. Прокотився страшний, наростаючий рев. І замовк, бо знову підніс правицю Петро.

– Ви вже звелися – то йдіть, простягніть руку по свою правду! Самі не візьмете – ніхто не дасть!

Стоячи на деякому узвишші, Мовлян бачив суцільне море людей, все ще застигле в мовчанні. Потім з його глибини почав зароджуватися новий, низький, вібруючий звук, що передусе тектонічним потрясінням. Він уже почав переходити у навальний рев і ще не проминув тієї рокованої межі, коли розходиться тріщинами земля і падають всі перепони, – як щось сталося.

Мовляч бачив: по плесу людських голів, що лише починало повільно нуртувати, ніби вдарив... ні, не дощ – крупний град. Відразу в десятках місць виникли спершу сплески, потім завихрення, знявся розпорошений, знетямлений крик. Натовпом пройшли безладні хвилі, течії. Ще нічого не збагнувши, крім того, що все погано, Микола звівся навшпиньки – вчасно, щоб побачити, як чорні дамби спецпризначенців обвалилися просто на людські потоки, і в повітрі замиготіли гумові кийки.

Тисячоголосий зойк, мішанина чорних одностроїв і строкатої юрми, глухі та ляскучі удари запанували навколо. Микола різко ухилився від кийка пробігаючого мимо гевала з нашивкою «Беркут», почув за спиною незрозумілий звук, оглянувся і побачив того самого сивовусого смаленого вовка, що повільно падав, дивлячись чорно-кривавою діркою замість ока.

Падав нескінченно довго, погляд Мовляча застиг у часі. Потім цілком самостійно перемістився до дівчини, дивно знайомої. Вона гнучко вивернулася з лабет ще одного орангутанга в чорному, відчайдушно намагалася втекти, але зачепилася кросівкою – справжній «Адідас», безглуздо відбилося в свідомості Миколи – за тіло сивовусого, спробувала переплигнути і вже в некерованому, обірваному польоті зіткнулася з грамотно націленим кийком.

Микола знову-таки нестерпно довго бачив, як розійшлася шкіра трохи вище скроні, повільно, тоді все швидше зацебеніли червоні цівочки вмить побілілим обличчям дівчина враз втративши всю зграбність згортком джинсового мотлоху падає закривавленим обличчям до грубих наваксованих черевиків і волохата мавп'яча лапа заносить кийок щоб добити. Потім все раптово змінилося. Він уже стояв зовсім поряд і осторонено спостерігав свій власний і ніби чужий водночас кулак що плавно влітає простісінько у вищирений, заслинений рот людиноподібної істоти...

Все це відбувалося у цілковитому безгомінні, неначе за товстим склом. Аж ніби клацнув перемикач. Разом з болем в обідраних кісточках, увірвалася буря різких, болючих сприйнять. Оглушливий гамір, в якому наростала, на зміну страху, знавісніла лють; млосний, солодкуватий, на підсвідомому рівні затямлений запах, а ще якась їдка хімія, чад горілої гуми... Втім, увага

Мовляна була прикута до людиноподібного. Той вже оговтався, але не кинувся навіжено, як сподівався Микола. Повільно став у справжню стійку, і тепер доводилося стежити за його ногами, куди саме полетить підкований черевик...

Враз усе стало іншим. Налиті кров'ю очиці навпроти вступилися за спину Мовляну. Вибалушилися і заціпеніли. Микола, звісно, оглядатися не збирався, але почув різку зміну в голосах на Майдані. Щось людське майнуло в блимаках «беркута» – переляк. Зовсім по-цивільному позадкував, сторцюючи, і кинувся геть. Напрочуд прудко, як для такої шафи.

Мовлян миттєво розвернувся.

Тижднів зо два тому в одному з будинків, прилеглих до комплексу Головоштамту, розпочали капітальний ремонт. Котрий неабияк драгував місцевих постійним гурчанням важкої техніки, ядучо-зеленою щільною сіткою, якою затулили старовинний фасад, купою будматеріалів у внутрішньому дворі, для яких навіть спорудили громіздкий ангар... Подейкували, що то облаштовують підземний хід для потаємних переміщень мешканців Печер – втім, це спростували автори гучних екологічних розслідувань у прямому ефірі.

Микола ще стояв спиною, коли та маскувальна сітка впала, повільно й красиво, мов декорація в драматичному спектаклі провінційного театру. Але тепер спостерігав наступну дію. З темного провалля, що зяло замість частини стіни, рикнувши пару разів дизелем, повільно виповз і зупинився посеред вулиці танк. Довжелезний ствол гармати ворухнувся вниз-угору, потім неквапно поплив у горизонтальній площині. Мовлян, звісно, не бачив майора, який зайняв місце навідника. А сам Роман Тіщев дивився крізь непогану оптику на червоні, вже потемнілі краями плями серед сміття на асфальті, застиглий в очікуванні натовп, дві «швидкі», що завертали навіщось до сцени, де стовбичили ті самі, ніби правцем ухоплені, постаті, але не було Лихоправа. Зате далі й вище, на підйомі до знайомого купола, вистачало панічно віткаючих фігурок в чорному. Ожив зв'язок.

– Що ж ви запізналися, мати... – почув голос Сергія-афганця.

– А команда була? – люто огризнувся Тіщев. – Він хоч живий?..

– Внизу, біля поранених, – після короткої паузи озвався той.
– Шмальни холостим, щоб усім зрозуміло було. І рушай нагору.

«І вдарив грім», – ворухнув губами Мовлян, згадавши, ну дуже доречно, оповідання Рея Бредбері. Де необачний крок і зайвий, можливо, постріл теж призвели до непередбачуваних наслідків. Боковим зором вловив неймовірне нагромадження хмар на вже пригаслому небі. Підтоплені глибокою темною водою присмерку, вивершувалися колосальні засніжені вежі, нестерпно білі й пухнасті. Мовлян повернув голову – на сцені знову стояв Лихоправ, геть скривавлений. Здрігнувся і зрозумів, що то чужа кров.

Акустична система працювала і далі справно. Але Мовлян нічого не міг зрозуміти. Зате явно почув зовсім тихий голос мало не з-під ніг.

– Тату, – поклікала дівчина. Рвучко нагнувся і остаточно пізнав ті очі, що вже закривалися. – Та-ту...

* * *

Снайпери знову вицілювали їх, беспорядно розпростертих на відкритому звідусіль белебні посеред Майдану, доньку і укладлого поряд Мовляна. Він навіть бачив їх незворушні фейси, примітні хіба що дуже виразною безликістю. Якась аж надто самостійна часточка інтелекту Миколи продовжувала дивуватися, що Ксена зненацька звернулася рідною мовою. Адже, як і годилося киянці в першому поколінні, спілкувалася виключно чужинським наречієм...

Микола на мить замружився і навіть струснув головою. Потім підняв повіки і знову глянув на ті моторошно застигли, відворотно невідворотні маски замість облич. «Отвратительно неотвратимие», – не втримався від улюбленої гри в слова.

Стоп-кадр. Так називався нехитрий формат перегляду, застосований Олениним комп'ютерним генієм. Котрий при знайомстві, почувши чуже Миколі ім'я, не втримався від швидкого позирку спершу на нього, потім на Джулію. Саме удвох вони завітали до однієї з найкращих в столиці студій, звідки Олена щойно розіслала чергові репортажі до найвпливовіших агенцій новин такої собі планети Земля. Всі падали з ніг після безсонної ночі, але дівчина-індиго виявила твердість, притаманну швидше відомому

камінчику кольору її очей. Мовлян, хоча місця для емоцій після всього наче й не залишалось, все-таки нервував з приводу зустрічі двох жінок, які вперше мали побачити одна одну. То й нічого... Роздивилися. І одразу перейшли до відеоряду.

На Олену в той день, для якого вже почали вигадувати красиві назви, працювало кілька найкрутіших технічно камер, наданих Доном і люб'язно опікуваних його людьми. Але розставлені вони були саме так, як вважали за потрібне останні. Причому, змінити диспозицію на користь журналістських забаганок ніхто не збирався, і це Олена зрозуміла майже одразу. Тим часом «сліпими» для можливих сюжетів залишалися принаймні два сектори, хай вузьких, але з домінуючими над Майданом висотками. З власною камерою Олени і її штатним оператором теж сталася невеличка прикрість, якій важко було запобігти в збудженому натовпі. Хтось гукнув, що то провокатор з усім ненависного «Ентера», і доки прибіг сотник Порубів, обидва делікатних механізми, один на тринозі, другий на власних двох, вже були виведені з ладу. Несильно, але акуратно. До кінця зйомок, принаймні, гарантовано.

Така недоречна, але дуже своєчасна подія лише підтвердила зріючу переконаність Олени, що на часі задіяти «приховані резерви». Цей термін, поширений в нарисах про переможців соціалістичного змагання часів радіожурналістської юності Мовляна, вона від нього й засвоїла. Щоправда, зовсім з іншого приводу, але творчо.

А сам Микола отримав у розпалі подальших подій коротеньке СМС від Олени, відправлене як підсумок здобутків тих самих резервів – напівпрофесійного «Кенона» і десь такого ж рівня фаховості недорогого додатка до неї. Чортихнувся, бо разом зі Стасом гарячково готував головну конференцію дня – чи ночі? Мабуть, все-таки ранку... Конференцію зовсім не для преси, в доволі складному навіть для їх витончених технарів режимі. Оскільки доводилося поєднувати і примітивний скайп, і чинись приватну «продакшн», і невчасно пощезаючий сателіт. Але подумав, відволікся на хвилину, ігноруючи португальську лексику колеги, і хутко набрав: «Буду за три години. Жодних витоків».

Затримався хвилин на п'ятнадцять, оскільки необачно об-

мовився Джулії – без її комп'ютерних привидів не обійшлося – куди прямує потім. Йти довелося вже удвох, пішки, без охорони – новий Прем'єр ненадовго заснув у кріслі, а ще не призначені офіційно міністри внутрішніх справ та оборони Сергій-афганець і Роман Тищев куняли поряд, іноді отетеріло зиркаючи на гнітючу розкіш далеко не кращого в цих стінах кабінету. Куди інженери під керівництвом Ігнат'єва вже перекинули кілька ліній спец'язку.

Під комуністично-окупаційною символікою, що сторопіло спостерігала за скоєним з підкупольної висоти, спав танк – з іржавої броні іноді скрапувала... роса, полегшено зітхнув Микола. Джулія зимно здригнулася, притулилася до Мовляна. Ступали засміченим асфальтом, подекуди проглядалися сліди траків, валялася, мов підстрелена і затоптана ворона, куртка спецназівця. Майдан стояв знелюднений, німий, десь далеко жевріло вогнище. Чисте, вистуджене небо починало зеленіти. Пора найкращих снів – доволі безглуздо подумав Микола. Сподіваюся, Ксену хоча б кошмари не мучать. В клініці «Базиль», куди він встиг двічі передзвонити, запевнили, що пацієнтку протримають на легеньких снодійних десь добу. Забої, травматичне розсічення шкіри, ознак струсу мозку не знайшли, але краще поберегтися. Мовлян завважив, що зникає кривувато посміхатися.

– ... і це все збережено в електронних носіях? – почув він голос Джулії і зрозумів, що на мить задрімав і сам. Схоже, з розплющеними очима, бо екран і застигли зображення бачив, як і раніше. Цікаво, чому вони без масок, майнула думка. Цілком природна для учасника деяких забійних акцій. Двічі покійник України, згадав шкилювання Стаса.

– Звичайно, – спокійно відповіла Олена. – На різних дисках. Після минулої атаки ми, – глянула на комп'ютерного генія, – переглянули систему захисту.

Джулія роздивлялася хлопця, що помітно напружився, аж надто відвертим поглядом. Ситого пітона, перед яким вистрибує молоденький кролик. Сонно посміхнулася.

– Вибачте... Я так розумію, в ефірі цього ще не було?

– Це ж невідпорний доказ, – обличчя Олени посуворішало. –

Злочини убивць Зоряної сотні...

Отак починаються легенди, подумав Мовлян. Вже глибокої ночі, коли небо прояснилося і натовп непорушно щільно мовчки стояв чекав навколо Верховної Ради дехто потім усі підняли голови і побачили спалахи метеорів. Вони цілими роями прилетіли з чорної нескінченності. Мовлян розумів, що то рештки потоку Персеїдів. Чи Леонідів?.. Астрофізику він складав таки більше чверті століття тому. Але сотні тисяч людей, що зачали подих навколо, вважали, – душі хотіли попроситися у вільній відтепер країні.

– ... мають бути задокументовані невідпорно, – наголосила останнє слово Олена. – А тут, на жаль... Що камера, що касета... Потрібна ретельна комп'ютерна реставрація. В нас є спеціальна програма...

– Може, допомогти? – не надто зацікавлено запитала Джулія. Юний геній, а потім і Олена скромно посміхнулися. Мовлян теж, але подумки і з іншої точки зору.

– Тоді нам, мабуть, час... Любий, – не втрималася від шпильки Джулія. Та Олена на останнє слово не зреагувала, зате благально глянула на Мовляна.

– Постривайте... може, шеф Міністерства Правди...

І що їх усіх муляє, навіть найрозумніших, засмутився він.

– Розповідь про загадкову без-прес-конференцію? Решту ми, власне, знаємо...

Мовлян на мить застиг. Про що він думав, обидві жінки вираховували тільки набагато пізніше.

– Це абсолютно закрыта інформація, – сказав суворо. – Але... оскільки... Всі тут і так знають забагато... – присутні побачили доволі рідкісний останнім часом фотоспалах миколиної посмішки.

Він, звичайно, мав на увазі не події минулої, але ще не завершеної доби. Багатократно рознесені найпопулярнішими агенціями навколо кульки, загубленої кимось в безмежжях Космосу, де вона мчала невідомо куди зі швидкістю 30 кілометрів на секунду. В десять тисяч разів хутчіші електромагнітні хвилі вже розтиражували для десятків мільйонів приймачів подробиці ночі,

коли блокований неміряною юрмою і самотнім танком парламент приймав поправки до Основного Закону. Майже одностайно. Бо декому повелося зле і їх повертали до тям відвиклі від подібних екстримів лейбмедики – зрештою, довелося викликати всюдисущі швидкі від клініки «Базиль». «Нічого, якщо Панька поставили на ноги, то й ці очуняють», – оптимістично зауважив, пробігаючи мимо, Мовлян. Поспішав до сусіднього приміщення, куди, виявляючи повагу до законодавчого зібрання, в повному складі – про що Дон подбав задалегідь – з’явився Конституційний Суд і почав прискіпливо, але дуже оперативно розглядати пропоновані зміни до предмету його юрисдикції. Особливо переконливо звертався до колег незле відомий Кучинському суддя – «нік», котрий мусив перебрати на себе обов’язки головуючого замість трохи недужого, але присутнього колеги. Коли оминути цікаві хіба історикам правознавства деталі, то підсумки багатоходової комбінації за схемою ВР-КС-ВР і т.д. були доволі скромними. Всі залишалися на своїх місцях, від нардепів до Президента. Конституційний лад не зазнав жодних утисків, навіть передбачені ним позачергові вибори ніхто не поспішав проводити. Всього-навсього поміняли Прем’єра, оскільки досі чинний подав з власного бажання належну заяву.

Єдине, що могло стурбувати вимогливу і віддану демократичним цінностям світову громадськість, так це надмір, буцімто, повноважень у свіжоспеченого керівника виконавчої гілки влади. В кулуарах дещо відтерплі після несусвітнього жаху, уособленого плямистим та іржавим, як їх совість, Т-64 нардепи почали, озиряючись, називати Лихоправа гетьманом. Хоча про Скоропадського, скажімо, більшість із них мали доволі приблизне уявлення. Але ж країна в критичному стані, починали гаряче доводити, похапцем поглинаючи коньяк у коротких перервах, деякі народні обранці. Між ними швидко відбувалося нове позачергове розшарування. Хтось із малої батьківщини нового вождя навіть спробував організувати насамкінець скандування «Лихоправ – завжди прав!» Але його присадили. Надто урочистий момент. Підсилений ще й появою послів «великої вісімки», щоправда, без одного з них. Суть неофіційних поки що розмов звелася до глибокої занепокоєності трагічними жертвами і наполяганні на досконалому,

всебічному й прозорому, можливо, з міжнародною участю розслідуванні. Водночас висловлювалася, обережно, певність у легітимності та народній підтримці прийнятих конституційною більшістю рішень.

– Взагалі-то, – зауважив усе ще усміхнений Мовлян, – поняття багатоходової матової комбінації добре знайоме шахістам. І часом, хоча й набагато пізніше, аналітики доводять, що жертви фігур були некоректні. Могли стати марними, якби... Тільки ж, – незрозуміло покривив губи, – на той момент результат відрукований у всіх підсумкових таблицях. А історія умовного способу не знає.

Спохмурнів, укотре згадавши, що й сам досі багато чого не знає і, ще гірше, не може зрозуміти. Але мусив продовжувати гру і жартівливо майже перейшов до таємничої розмови з кількома головними акціонерами ЗАТ «Верховна Рада». Змалював кумедну майже картинку, як витягували на зв'язок і уточнювали, хто кого бачить і чує. Але, зрештою, все втрясли, Прем'єр ще раз звірив список. Мовлян глянув на свій багатоканальний монітор і зробив закадровий знак – починай.

І голос Дона нагадував тепер вже не гуркіт тисячотонної брили, зрушеної землетрусом. Це була – оцінив Микола – високогірна кам'яна лавина.

– Пацани... – почав Лихоправ, пильно вдивляючись в фізії на телеекранах. Всі вони якось втрачали барви і витягувалися. – Де ви ховаєтесь, я знаю. У кожного є літачки, гвинтокрили. Даю вісім годин – щоб виникли тут, у мене, на Банковій. З усіма... підкреслю, усіма... – тут Лихоправ доволі делікатно усміхнувся, продемонструвавши потужні жовтуваті ікла. – Реквізитами ваших офшорних рахуночків.

Братва німувала. Єдиною динамікою була зелень, яка плавно затоплювала їх писки на моніторах.

– Але попереджаю, – тихо додав Дон. – Якщо хтось затримається хвилин так на п'ять... Державна варта його стрічатиме.

І закінчив, стримано поклавши кулак на стіл.

– Вогнем. Автоматним. На знищення.

... Мовлян переказав свої враження, задіявши весь літератур-

ний хист. Джулія стримано позіхала, оскільки відстежувала весь той процес з точки зору кіберзахисту. Хлопець і Олена дивилися на нього великими очима.

– Якщо він це зробить... – майже побожно проказала вона.

– Зробиць, зробиць, – недбало сказав Мовлян. – Ще й тобі інтерв'ю ексклюзивне викладе... – розслаблено махнув рукою. Діяти треба було швидко і, головне, раптово. – А ти мені цю касетку дай...

Він давно бачив ту жалюгідну «Panasonik-mini DV», що лежала на столі окремо від набагато сучасніших. Олена машинально простягнула коробочку. Рука її в останній момент здригнулася, але запізно.

– Подивлюся на свіжу голову, – благодушно промовив Микола. – Вам же оригінал-вихідник поки що непотрібний... – Юний геній ошелешено дивився то на нього, то на Олену. – Джуліє, не будем заважати...

Він і ще щось базікав, підкреслено неквапно вибираючись з їх студії-помешкання, невимушено розкланювався з обома на сходовій площадці... І лише двома поверхами нижче зупинився, витер лоба і глянув на Джулію.

– Молодець, – неголосно прокоментувала вона.

Микола повільно кивнув. Прекрасно знав, що запис пощезне з найдосконаліших криївок юного генія, щойно Джулія зв'яжеться з Грос Носом. А це забере півгодини, не більше.

– Це люди Каа, – озвався ще тихше. – Їх треба, без жодного розголосу...

– Так. Я їх упізнала, – голос Джулії був невиразний. Мов витіпана ганчірка на сходах, біля якої вони стояли. – Але ж ти нічого не знаєш.

Єдине, що зміг Мовлян – повернути голову.

– Каа віднедавна цілком підконтрольний Дону, – тьмяно продовжувала вона. – Отак, – стисла невеликий міцний кулак.

Пальці побіліли – завважив Мовлян.

* * *

Край неба тане зеленавий лід.

В росі лишився непощезлий слід.

*Чужий чекає неосяжний світ
Вже з перших кроків від Її воріт.*

Вона таки прийшла, коли Петро саме перечитував заключний чотиривірш. Джулія знову була без брильянта. Але добре пам'ятала натуркування обізнаних сільських подружок, що не може брати в отих сво... словом, залицяльників надто коштовних подарунків. Бо тоді вже не хочеш, а мусиш відробляти. Але вона ще нічого не вирішила для себе цієї ночі, і Лихоправ майже відразу, якимось загостреним, звірячим чуттям збагнув, що має робити. Для себе він давно перефразував відомий вислів Наполеона про статистику, в редакції Дона це звучало так – є брехня, велика брехня, а є просто політика. І якщо невдахи втішають себе, що, мовляв, політика є мистецтво можливого, то Дон тримався радикально протилежної думки. Особливо довіреним наводив прості приклади. Гітлер в 1932 році – і в сорок другому, Сталін в сорок першому – і в сорок п'ятому.

Кохання теж нерідко вимагає неможливого. Отож Лихоправ примудрився надзвичайно тонко натякнути Джулії, що Микола вже давненько здогадався про його, Петра, почуття і, видається, готовий поступитися. Можливо, не може оцінити вірно її непередбачуваності і дещо від того стомлюється. Не виключено, що й нова з'ява Олени в колі його професійних інтересів має певне значення... Він невимушено плів словесне мереживо, лагідно, щиро поглядаючи на Джулію, яка невдовзі похнюпилася і, схоже, була вкрай зацікавлена власними, не зовсім ретельно доглянутими нігтиками. Але пазурі підозри потроху, мов з котячих м'яких подушечок, вистромлялися і нарешті дістали до живого. Джулія випросталася, гордо підняла голову, і Петро вперше побачив дикі чорні тернини замість звичних уже краплин індиго.

Те, що мало настати – сталося. Коли справжні втілення інь і янь опиняються в дбайливо замкненому просторі, то кричущі протилежності антрацитових пекельних вогнів і запаморочливої тернової холоднечі притягнуться неодмінно. Щоправда, Петро і спершу, й тривалий час потім не розумів, що для Джулії тоді все й насправді горіло синім полум'ям. Вже скоро вона завмерла в чеканні, схиливши голову на складені навхрест руки, так, що

пружні невеликі груди терпко притислися до холоднувато-ковзкої поверхні шовкового простирадла. Він відчув негнучкими від підліткового майже хвилювання пальцями тендітні кісточки дівочих стегон, там, де вони переходять у крижі. Чи не відразу мусив напружити кисті, бо вона несподівано сильно, мов спіймана рибина, почала битися й звиватися. В цілковитій тиші; щоб не скрикувати, міцно прикусила подушку. Потім, і ще довго потім, була вміла і слухняна, і навіть, повірилося йому, ніжна, але не зронила й слова, доки все-все не скінчилося.

А закінчилося й справді все, приголомшено подумав Петро, залишившись під ранок геть самотнім, вже в робочому кабінеті. Ні, не зовсім так. Він хапливо крутнув головою і серед вигадливих скупчень п'їтьми, створених по кутках антикварною настільною лампою, добачив і вгадав одну світлу тїнь – якраз тому, що риси її були змінені.

Саме вона залишалася між ними всю ніч і нікуди не подїлася на світанку.

... Петро був здатен зрозуміти це і, можливо, змиритися. Лихоправ думав дещо інакше. А за столом, власне, сидів Дон. Довго, нерухомо. Тоді висунув шухляду і почав перебирати фотопортрети, поділені на два нерівних стоси – ніби щойно знята, перед роздачею, колода карт. Роздивлявся, невиразно бурмотів і повертав на місце. Нарешті, одна-єдина світлина завмерла в руці.

Механічні фігурки-маріонетки в годиннику стародавнього майстра все чвалали замкненим колом.

Обличчя самого Дона, викарбуване в присмерку жорсткими чорними тїнями, більше всього нагадувало зараз обсидіанову маску, яку його команда бачила дуже рідко і пам'ятала назавжди.

Він глянув на годинник, потягнувся до телефона і знов опустив долоню. Обережно витягнув далекозорі окуляри, якими тепер користувався лише на самоті, начепив і продовжував уважно вивчати добре знайоме фото. Повільно, не відриваючи погляду, поніс його до шухляди.

Рука здригнулася і застигла – наполегливо почав нарощувати акорди «Польоту валькірій» виставлений на окреме замовлення рингтон мобільного.

Юність не просто минає. Вона минає непомітно.

Такою була перша думка Мовляна, коли він зайшов до пала-ти, де ще міцно спала Ксена, і постійно присутній біля неї лікар здогадливо залишив свій пост.

Він досі картав себе, що не впізнав її одразу. Звісно, сучасна зачіска з грайливими платиновими відтінками, так не властива тодішній русявій голівці, жіночна вже цілком постава на зміну кутастій і помітно худорлявішій... Але як він не добачив цього правильного овалу обличчя, тонкого прямого носа, величезних очей – зараз, щоправда, спокійно заплющених? Одвічно за деревами не видно лісу, прикро оцінив Микола свою спостережливість стосовно тих змін, що відбувалися за чималий час з донькою. Але ж постривай... Знову обтята, поверхова приказка, яку ще й величають народною мудрістю! Адже й за лісом точнісінько так не бачать листя, дикої ягоди, розчавленої комашки – помислив Мовлян.

Він і сам після слів Джулії про невідомі нікому стосунки Дона і Каа відчув себе не більше як мурахою, що якогось дідька влізла між скреготливих, іржавлених, пропахлих допотопним солідолом шестерінь і зубчатих передач, котрі повільно перемелюють все живе в своїй неугавній коловерті. Вціліти можуть хіба слухняні маріонетки, жорстко підлеглі прихованим механічним приводам середньовічного циферблата на столі у Дона... І він, і Джулія не мали ані снаги, ані часу продовжувати розмову. Микола, при-наймні, почувався анітрохи не краще отієї ганчірки в них під ногами, багатократно вжитої, жорстко викрученої і, зрештою, недбало кинуті. Залишалося дві-три години, щоб перепочити, і він, добравшись додому, справді провалився в чорний колодязь без жодних сновидінь – але спершу глибоко зітхнув, закинув голову і побачив, як розпечена до крижаної прозорості печатка повного місяця неквапливо таврує заблуканий, обідраний табун передранішніх хмар... Розбудило яскраве світло і мобільник. Ксена просила забрати її з лікарні.

– Тату... Хоч ти не вмирай, – почув звідкись здалеку дитячий зовсім голос. Стрепенувся, зрозумів, що теж задрімав, і зовсім близько вже побачив уже розплющені очі доньки, повні тривоги.

– Пусте, – провів долонею по дійсно змарнілому за останні дні, неголеному обличчю. Яюсь заново відчув давно звичні на дотик вугруваті висипи. – З чого ти взяла? І... між іншим... як мене пізнала? – розумів, що каже якісь поверхові дурниці. Ксена невідривно дивилася на нього.

– В тебе ж обличчя... справжнє... воно просто світиться крізь оцю маску... – сказала нарешті. – І, коли ти потім повернувся спиною... Я завжди пам'ятала твою офіцерську виправку...

Справді, вдох з Ірою вони навіть жартували з цього приводу. Але ж справа зовсім не в армії, недоречно усміхнувся Мовлян. Не звичний до гнучкості хребет, навіть умільці Дона щось там загівали, аби змінити ще й поставу.

Тим часом широко відкриті очі доньки почали наповнюватися сльозами.

– Боляче? – наполохано запитав Микола. І вже звівся, щоб покликати медиків.

– Ні, – тихо сказала. – Зі мною... все гаразд. Але мама...

Він приголомшено вислухав її розповідь, в якій ключовим словом був невідворотний медичний термін. За чверть години вони вдох сиділи в Миколиному позашляховику. «Їдемо додому?» – стверджувально запитав Мовлян, вперше за стільки часу маючи на увазі замиський будинок. І, не звернувши уваги на якийсь непевний жест Ксени, втиснув педаль газу.

... Щур за східним календарем, вона облаштувала свою останню – чи передостанню, гірко помислив Мовлян, нірку, як і завжди, ґрунтовно. Мов той євроремонт у їх останньому на двох – тепер Микола глухо скотнув – житлі. Все знайоме Козерогам. Найдрібніші побутові потреби для знерухомленої вже людини, вигідні крісла і столик для гостей – які чомусь не квапились...

Ксена розпанаханими очима дивилася на кам'яне обличчя батька. З того напрочуд твердого каменю, який надається для найважчих і найвідповідальніших потреб. Але від необачного удару в певну точку розлетиться на друзки.

Ксена, у своїй юній простоті, цього удару й завдала. Тільки найуразливішої місцинки, як воно й трапляється з люблячими дітьми, все-таки не знала.

– Тату... – смикнула за рукав. – Тату... Але ж вона ще жива... Тільки... Тільки в хоспісі. Така була воля, – додала квапливо. – Не хотіла, щоб я її бачила... У цьому стані.

– Що? – явно непритомним голосом перепитав Мовлян.

Ксена хутко повторила, вже трохи посмілівшавши, з певними деталями.

– Поїхали, – тепер уже не тільки обличчя, але й голос батька набули гостроти й твердості, принаймні, сколини кременю. «Але ж...» – пробелькотіла донька.

Наступної миті юному кандидату права, доктору філософії ет цетера стало нарешті тями заткнутися.

... Він звично відмів – жорстким поглядом, без жодного слова – наполоханих служителів. Повільно підніс руку в короткому виразному жесті. Всі вшилися. Крім надто простодушної медсестрички, яка задлялася, регулюючи кисневе обладнання. Але тепер для Мовlyана вона мала не більше значення, аніж рідкісної краси розквітлий кактус на підвіконні.

Ксена поряд, здавалося, перестала дихати. А її обличчя видавалося набагато блідішим, аніж у тіла навпроти. Обплутаного трубочками і датчиками, заворожено спокійного, дуже схудлого.

За наступні кілька хвилин, котрі застиглому на порозі начмеду шанованого закладу, попри весь його досвід, видалися вічністю, Мовлян ані разу не скліпнув.

Найстрашніше для чоловіка – в тому першопочатковому розумінні слова, яке ми нині з полегкістю забуваємо – є безсилля допомогти найближчим людям. І плювати на такий зручний, хитровигаданий термін «форс-мажор», коли помирає кохана, а вся муштрована світова медицина перед Нею, ще живою, завчено кланяється, кланяється...

Мовлян повільно ступив крок уперед.

Він любив цю жінку, розіп'яту зараз перед ним у перехрестях найсучасніших томографічних, магніторезонансних, просто електронних приладів. І жодна, коли вже зізнатися, чималенька кількість привабливих осіб, що побували за всі роки в його ліжку, не мали до цієї константи ані відношення, ані впливу.

Йому здалося, чи повіки Іри справді ворухнулися? Втім, це

не мало жодного значення, бо загадкову райдужку її очей він пам'ятав з щонайпершої зустрічі. І знову негайно побачив це диво перед собою.

А потім – і справжню райдугу, що охопила півнеба перед розшарпаною «полуторкою». Вантажівка плуганилася розбитим путівцем, поміж степових могил. Кургани ватагами і поодиноці випливали назустріч. Ніби земне відображення неквапно торуючих вишній шлях, обтяжених цілющою для пересохлих обширів водою хмар. Чотирирічний Миколка, запорпаний в кузові поміж переселенського скарбу, зачудовано помітив, що райдуга – подвійна, її вища складова зливається з самим небом, розпоршується у неосяжній, темніючій високості...

Що ми знаємо про перенесення енергії у просторі і часі? Над тим мало не схибнулися вчені, навіть такі, що справді мали прямий контакт з Космосом. Але принишкла Ксена раптом побачила дивний кольоровий відсвіт, що майнув між ледь простягнутими вперед руками батька і дивно заспокоєним обличчям мами.

Звичайно ж, то була гра сонячного світла на багатовимірному склі численних мензурок, крапельниць, екранів. Воно пробилося таки до похмурого покою. Микола поволі витер з обличчя гарячі, солоні, густі мов кров краплі поту.

* * *

Все життя тільки тим і займався, що нікуди не встигав, похмуру подумав Мовлян. Для людини, яка багато років дивувала колег здатністю назвати час з точністю до однієї-двох хвилин, таке самозбиткування виглядало принаймні дивним. Але Микола драгувала тривала неможливість поговорити наодинці з Доном. На те, звісно, були причини. Постійні вояжі далеким і не дуже зарубіжжям, купа челяді різного калібру, успадкована від апарату попередника, яку Лихоправ намагався розігнати, а вона якимось збоченим чином розмножувалася і ревно оберігала доступ до головного тіла... Таки ж головного. Оскільки народні обранці, попереджені кожен про наявність від двох до десятка кримінальних підозр, повертатися до лав біомаси явно не хотіли і голосували за все, що слід. І це при тому, що новий Прем'єр мав достатньо і власних повноважень. Роль Президента звелася

і взагалі до представницько-декоративної.

– Щось це мені нагадує... – замислено сказав Стас, коли вони відволіклися від чергової купи невідкладних, так їм обом тоді видавалося, справ. Про афоризм Олега, котрий зараз мелькав у близькому оточенні Правиці і з візиту до якого і почалися, власне кажучи, карколомні пригоди Мовляна, Микола на той момент підзабув. Та й деякі інші речі проявлялися в пам'яті набагато повільніше, аніж він звик. От і почувши репліку аналітика, мусив чекати, доки висвітиться, нарешті, отой рік. Авжеж. 1933.

– Нічогеньке собі «щось», – хмикнув нарешті Мовлян. – Всього-навсього канцлер Шикльгубер, президент Гінденбург і упосліджений рейхстаг.

Стас кліпнув. Навіть двічі.

– А коли ще й подивишся відеозапис виступу Лихоправа, де той говорить про особисту відповідальність у парламенті, та порівняєш з деякими сторінками відомої книжки, написаної в тюрмі Ландсберг ще далеко не канцлером... – Микола замовк. Потерцюку, знову різко відчувши чужорідності на шкірі.

– То й що та книжка, – пожвавішав Стас. – Вічно демонізують всілякі маразми. Недаремно ж сказала баронеса Маргарет, що 80 відсотків життя витрачаємо на боротьбу з загрозами, які ніколи й за жодних обставин не здійсняться... А коли всерйоз про цю саму «кампф», то це дуже непоганий методичний посібник у боротьбі за владу. І не більше.

Мовлян лише всміхнувся – замість полізти, їхнім звичаєм, в суперечку. Власне, це була тій усмішки. Стас занепокоївся.

– Що це з тобою останнім часом? – запитав не без підстав. – Мо', депресія?.. Затям, в депресію треба поринати якомога швидше, – промовив повчально. – Головне, вчасно досягти дна.

Микола кволо махнув рукою. Стас, як не дивно, нічого не запідозрив стосовно розстрілу на Майдані. І навіть на всі заставки розхвалював Дона за появу Тіщева, невідворотну, мов доля. Може, все знає, підлюка, та ще й прикидається, глянув Мовлян роздумливо. Саме так, «підлюка», висловлювався його колишній водій з приводу порушників на трасі. Здається, він його теж бачив у день утвердження демократії – авжеж, без танків її євровисот нам

ніяк не сягнути ... Зате, з ким спіткався напевно, то це зі Справжнім Полковником, він же СВ, смалений вовк. Перетнувшись в одному з таких численних коридорів на Банковій з Кучинським, Микола почув про загибель наставника і зрозумів одразу, що то за людина випадково опинилась за його спиною. Авжеж, всі на пару секунд застигли, намагаючись збагнути, що ж відбувається. А тоді він різко ухилився від кийка беркутівця, вліво і вниз, і на лінії пострілу звідкись згори опинився Справжній Полковник.

Чому ж «звідкись», покривив губи Мовлян. Тепер він точно знає і ту будівлю, і вікна, і обличчя снайперів.

Як не дивно, без масок – дійшло йому навздогін. Але ж чому така легковажність у професійних кілерів? А тому, що їх таки мали впізнати в деяких засекречених версіях сценарію. Оскільки відомий принаймні йому і Стасу варіант передбачав просто загальні перевибори, в результатах яких планували свою частку і Гарант, і Надія. Забувши, що переможець отримує все, і *vae victis*.

Якщо це – справжній звитяжець, підсумував Мовлян. Схоже, він промовив це вголос, оскільки Стас дивився вже й справді наполохано. Може, і тому, що обережно тримав за горло, мов отруйного плазуна, трубку апарата спецзв'язку, виклик якого Мовлян дивним чином не чув. Мовчки взяв простягнуту слухавку, двічі кивнув і нарешті, спохопившись, промовив:

– Так. Так. Буду.

... Дон дивився буцім крізь нього. Навиліт.

– Мені доповіли, ти наполягав на зустрічі, – озвався, одначе, цілком гречно. – Мовлян, справа невідкладна.

Микола повільно кивнув. Тільки тепер спливла замулена десь у ставках-відстійниках підсвідомості фраза Олега – насправді невідкладною буває тільки смерть.

Зазвичай Дон у подібних ситуаціях тримав паузу, даючи візаві право першої репліки – і, як правило, першої помилки. Наразі йому ніби щось муляло. Зазирнув у недбало заскиртовані папірці на незвично захарашеному столі, нетерпляче їх відсунув і майже відразу запитав:

– Очевидно, тебе цікавить, звідкіля оці імпровізації?..

Мовлян не відчував особливого інтересу до речей, ним уже

осягнутих. Але одразу збагнув, що Дону кортить вибалакатися. Завжди ставився з великою іронією до всіляких сповідей, а особливо ж до сповідальників. Можливо, тому, що ці психологічні явища, як не крути, є банальною складовою роботи справжнього журналіста. Але ж натрапити на співрозмовника з відповідним настроєм – справжня знахідка. Тому кивнув знову.

– Перемогти в грі можна лише за двох обставин, – не чекаючи, власне, на оту мовчазну реакцію, розпочав Лихоправ. Саме Лихоправ, не без подиву відзначив Микола.

– Треба або віртуозно користуватися її правилами, що дається небагатьом, – значливо підняв палець, – або мати можливість ці правила самовільно і щоразу змінювати.

І саме другий варіант – найбільш ефективний, – завершив Лихоправ.

– І викликає найяскравіші почуття в інших гравців, – докинув, заохочуючи до продовження, Мовлян.

– Ненавидять того, кого неможливо зневажати, – одразу відгукнувся Лихоправ. – Згадай Калігулу: «Хай ненавидять, аби боялись». А я уточню тезу імператора. Ненавидять, бо бояться. Первинні, тваринні швидше емоції – але ж найсильніші.

– Ніщо тваринне людям не чуже, – Мовлян по-своєму трактував вислів одного з творців інфернальної економічної теорії.

– Авжеж, – ствердно пристукнув долонею Дон. – А тому бути благородним зі свинотою само по собі є свинством, – переможно глянув на Миколу і продовжив свої світоглядні вправи.

– «Всі люди створені рівними...» – процитував, але дивно інтонуючи, з непогано знайомої Мовляну промови Лінкольна. Блиснув очима. – І це він прорікає з нагоди перемоги, тобто, масового людинобвиства під отим містечком Гетісбергом!

У Мовляна щось промайнуло в очах, але Дон уже надто захопився, щоб звернути увагу.

– Насправді ж люди народжуються різними, і це є аксіома точної науки генетики, – продовжував жорстко. – Якби люди з'явилися на світ насправді «рівними», немов кульки для підшипника...

– Але й серед таких є дефектні... – тихо зауважив Микола.

Дон тільки глипнув.

– ... то не існувало б жодних підстав декларувати, пропагувати, зводити в закон і, нарешті, стверджувати мільйонами жертв настільки очевидний факт!

– Згоден, навіть без пафосу, – здвигнув плечима Мовлян. – Навіть Оруел написав якимось, що всі тварини рівні, але є і рівніші... І, мабуть, саме тому частина нерівних, чи там горбатих, має загинути, торуючи шлях до європейських цінностей? Це, звісно, не стосується касти недоторканих...

– Це ти на ще одного американця, Грехема Гріна, перескочив? – швидко перепитав Лихоправ. – Авжеж. «Наша людина в Гавані», де отой капітан місцевої поліції Сегура шкодує, що викритий агент не належить до тих, кого вільно катувати...

– Писав таке Грем Грін, – кивнув головою Мовлян.

– Талановитий розвідник, письменник, алкаш... В якому тільки порядку ці чесноти називати, хм... – Лихоправ глянув на Миколу пильніше. – Втім, розумію. Тебе збентежили оті кілька десятків загиблих...

– Більше сотні, як вже з'ясувалося, – рівним тоном уточнив Мовлян.

– Так, так... Хто ж міг подумати, що Каа влаштує таку провокацію? Танк, ти ж знаєш, тільки для підстраховки був задуманий, жодних бойових дій... – затнувся, побачивши ну дуже щирий подив на обличчі журналіста.

– Каа?.. – перепитав Мовлян.

Якусь мить Дон мовчки дивився на нього. Справді, жодних імен організаторів розстрілу негайно розпочате офіційне слідство ще не називало, і найдопитливіші мисливці за сенсаціями блукали манівцями. Навіть Олена, виявивши цілковите пощезання деяких відеоматеріалів з надзахищеного буцімто диска і співставивши певні речі, натяк зрозуміла. Досвід дистанційного лише спілкування з Доном мала дуже переконливий.

А той плавно напнув на затверділі щелепи скрушну посмішку.

– Чисто за Фройдом, по-старечому, забалакуватися почав, – повідомив довірливо. – Звісно, до пуття ще ніхто нічого не встановив – ані по лінії Афганця, ані люди Кучинського... Але

ця особа в голові крутиться, що й казати...

Доки язик вміло розвивав винахідливо започатковану в голові фразу, там встигли прокрутитися зовсім інші речі. Передусім, несамовита радість Каа, коли тому дійшло, що у пастці, змайстрованій живою дівчиною і віртуальним монстром-чупакаброю, йому можна помінятися місцем з осоружним уже екс-гарантом, та ще й під гарантію всім відомого слова Дона... І деякі деталі торгівлі, негайно розпочатої між ними, теж згадав почасти Лихоправ, слухаючи власний, навіть винуватий трохи, голос.

– Ясно, відповідальність за такі, хай і непередбачувані, інциденти лежить на лідері...

– Вождеві, – ввічливо поправив Мовлян.

– Як не називай, але... – махнув рукою Лихоправ. – До речі...

Микола не без подиву спостерігав, як він хутко підійшов до книжкової шафи і майже відразу видобув звідти грубенький том. Початок минулого століття, машинально прикинув Мовлян.

– Дивись, Гегель, «Філософія історії», московське видання 1935 року, – не без гордості книголюба презентував Лихоправ.

Тридцять роки, початок сумнозвісних сталінських процесів, подумав Мовлян. Тільки зараз він оцінив, що Дон запросив його не до офіційної резиденції на Печерах, а в печеру справжню, давній суперзахищений і, власне, нікому крім своїх, невідомий офіс. Еге ж. Чужі серед своїх, свої серед чужих...

Схоже, на потрібну сторінку Лихоправ заглядав укотре, оскільки знайшов її відразу. Повернувся за стіл і знайомим жестом підняв палець.

– «Адже всесвітня історія звершується у більш високих сферах, ніж та, в котрій своє місце посідає мораль, тобто те, що має особистий характер, будучи совістю індивідуумів... Не можна до всесвітньо-історичних діянь і до тих, хто їх вершить, висувати моральні вимоги, недоречні по відношенню до них. Проти них не повинні лунати випадкові скарги стосовно особистих чеснот – скромності, смиренності, любові до людей і співчуття...»

До біса кострубатий переклад, знову суто механічно відзначив Мовлян. А може, подібну філософію і справді не випадає формулювати звичайною людською мовою? Лихоправ похапцем

перегорнув і продовжував цитувати.

– «Така велика особистість вимушена розтоптати ту чи іншу безневинну квітку, зруйнувати багато на своєму шляху».

– Сильно? – звідався. Микола простежив, як той бережно опускає том на стіл, і тихо сказав:

– Сволота.

– Хто?.. – дуже безпосередньо перепитав Лихоправ.

– Гегель, – спокійно відповів Мовлян. – А може, ще й той недолугий товмач.

Міг помилуватися, як перед ним у всій скам'янілій красі постає обличчя Дона. Але настав час перейти до того, що вже не відкладеш.

– Йшла мова про касту недоторканих, – почав відсторонено.

– І виникає простісіньке питання...

Дон мовчки сіпнув борлаком.

– Якщо потрібно залякати юрму, не зупиняючись перед пролиттям крові, – спокійно продовжував Мовлян, – то найефективніші дві складові.

Для наочності почав загинати пальці.

– Перша. Снайпери «знімають» призвідців. Принаймні найнебезпечнішу, найактивнішу групу. Скажімо, тих, хто стовбичить на звідусіль відкритій сцені...

Друге. Відкривається вогонь на масове, підкреслюю, масове ураження в найбільш загрожуваному напрямку, щоб негайно зупинити натовп і обернути його на втечу. Жодних замаскованих снайперів для цього не треба. Достатньо кількох, всім очевидних, невразливих для юрми, автоматників. Кров, смерть, паніка – справу зроблено...

Дон їв його очима. Які, втім, натрапили на дещо зачерствіле.

– Отож, – питається в умові задачі – чому робилося все з точністю до навпаки? Вибіркові, одиночні кулі по всій площі, невразливі, тобто, е... недоторканні... лідери? А головне – навіть снайпери? А це саме вони, бо кулі потрапляли виключно у життєво вразливі місця...

Дон ворухнувся, навіть розтулив рота, але Мовлян швидко підняв долоню.

– Так. Правильна відповідь. Приз в студію... Снайпери були потрібні, щоб створити десятки розпорошених, дрібних осередків емоційного сплеску, – замість одного, масового, панічного. Та найважливіше, – Мовлян нахилився вперед, – вони ретельно вицілювали жертв. Аби, борони Боже, не зачепити недоторканих... – помовчав. – І, принагідно, прибрати пішаків... які в цій грі вже непотрібні. Або... заважають.

Мовчанка запала настільки довга, що Микола мимоволі глянув на середньовічний хронометр з химерами. Ні. Фігурки неспинно торували замкнений, мов змія, що пожирає власний хвіст, шлях у нескінченність.

– То ти все знаєш... – дуже просто сказав Лихоправ. І трохи обм'як у кріслі. – Але ж хто... – озвався за пару секунд Дон. І одразу вирахував, Мовлян побачив це. Підстав хвилюватися не мав. Нині Джулія була чи не єдиною в світі людиною, якій від Петра нічого лихого не загрозувало.

А от Мовлян у від Дона... Котрий практично беззвучно поворушив губами, але Микола вловив, можливо, навіть візуально: «Каа так наполягав...» Постава Дона затверділа.

– Це не був діловий крок, – сказав жорстко. – Чисто особисте. Все вже минулося, все – збагни...

Отут Микола в своєму запороговому майже стані і почав переставати розуміти.

– Ти тут ні до чого, – м'яко, ніби й справді тяжкохворому, пояснював Лихоправ. Говорив і ще щось, але Микола спіймав лише заключне, вимовлене Петром зі справжньою гіркотою. – ... отак і Кучинський колись не хотів мене визнати, пам'ятаєш?.. Але ж є речі, – очі Дона фосфорично сяйнули, – без яких не можна обійтись. Якщо справді хочеш зробити державі справу, а людям – добро.

– Добро?.. – ледве вимовив Мовлян.

– Та очуняй нарешті, – в голосі Дона прорізалася втомлена лють. – Лише наші дороги між Задрипівками і Задралівками вбивають за місяць вдвічі більше народу, ніж потрапило під кулі в Той День, – він вимовляв і справді так, з великої літери. – А я... Я збудую автобани... і назву їх іменами Зоряної сотні. Я при-

щикну хвоста олігархам, і вони ще скавучатимуть – пику Гаранта на прес-конференції бачив?.. Я...

– Ти... – Микола вже не міг слухати. Кімната пливла навколо навколо навколо обличчя Дона теж. – Ти... А твої чиновні корупціонери... – в нього щось сталося з дикцією і Дон глянув здивовано здалеку непорозуміло. – Все це розкрадуть... І допомогу інвалідам, що вижили – теж...

Його повернув до реалій гримучий дзвінок телефона. Старомодну трубку Дон спіймав миттєво, ніби й справді перехопивши змію в кидку.

Це був той самий апарат. Найвищого захисту. Микола побачив, як суто соматично (і впікся ж у пам'ять медичний термін) здригнувся Дон. Бо такі дзвінки змінювали, і нерідко, чимало ситуацій на території близько півмільйона квадратних кілометрів.

Слухавка завмерла у кістлявій твердій долоні, а вже наступної миті Лихоправ почув голос Ксени, її ввічливі пояснення і сторопіло глянув на Миколу. Той, ненадовго отямившись, вхопив важку залізяку, чемно простягнув назустріч.

Зовсім недавно, порушуючи всі неписані правила, він дав заведений номер одній-єдиній, найважливішій зараз для нього, людині. Котра за найближчого розвитку подій могла б його інакше і не знайти. А провести Іру туди, де він до неї неодмінно колись приєднається, Микола вважав себе зобов'язаним. Колись, будучи молодшим і дурнішим – хоча розуму з роками, відомо ж, не додається – погордливо заявляв, що всі його боргові розписки знаходяться вже ген на цвинтарі. І нікому він, та й нічим, не винний.

Мовляв давно осягнув усю безглуздість таких базікань.

У трубці, схожій на стилізований каптур кобри, голосно дзвенів такий пізнаваний голос.

– Тату... тату... Остання томографія... Головна пухлина розпадається.

Деякий час він німував. Тоді спромігся:

– А... метастази?

– Лікарі... в ступорі, – повільно мовила Ксена. – Все ще... Дуже незвичайно.

Мовляв перевів погляд на ошелешеного почутим Лихоправа.

Але чомусь нічого не побачив. Натомість виявив солонкуватий присмак на губах і з величезним подивом зрозумів, що це кров. Його, Миколи, справжнісінька кров. Звідкілясь, дуже далекий, долинув голос Петра:

– ... яка, мати вашу, Феофанія? В реанімацію!

* * *

Є тільки дві справжні таємниці – зачаття і смерті.

Це була перша розсудлива думка Стаса, коли ледь вляглася хвиля безпосередніх відчуттів і він нарешті зміг відвести погляд, надовго прикутий до Мовляна.

Власне, те, що лежало зараз безтямно в охопленому складною електронікою, моніторами, трубками і датчиками пристрої, який і ліжком назвати не випадало, дуже важко асоціювалося з його одвічно діяльним другом.

Кажуть, що родичів нам посилає Бог, а друзів обираємо самі, розмірковував далі Стас, намагаючись хоч трохи відійти від першого враження. До речі, яке точне слово, панове. Адже вражає і куля, якої випадково уникнув Микола... Але про що це я, ворухнув темно-рудими, цупкими ще, але помітно при-трушеними крупною сіруватою сіллю вусами. А про те, що ота поширена сентенція є глибоко помилкова. Рідня приходить до нас заплутаними стежками генетики. А друзів просто дає Всевишній.

Обережно, майже крадькома, глянув знову. Обличчя Мовляна нагадувало швидше посмертну маску якогось митця, що вони колись роздивлялися удвох у майстерні Тадейовича. Хіба що маску цю вкривали, ніби незмитий бруд, чужорідні вкраплення вугруватого висипу, що помітно виділялися на алебастровому тлі. Вони й самі по собі утворюють незалежну, ворожу Миколі, але міцно вживлену машкару, зробив несподіване для себе відкриття Стас.

Він вже трохи заспокоївся. Невідомим чином згадалася давня їх суперечка навколо думки древнього китайця. Лао Цзи бачив причину могутності великих рік і морів у тому, що вони обрали позицію нижче за всіх ручаїв, джерел, дощових потоків – чому ті, постійно і невпинно, віддають їм частину своєї води, енергії і, власне, самих себе.

Мудрець, звісно, проводив прозору паралель з певними державними діячами та, сучасною мовою кажучи, політсилами. І ця східна витонченість дещо роздратувала тоді Миколу. Він, пам'ятається, стверджував, що якраз моря, безпосередньо сприймаючи космічну, сонячну снагу, сповна віддають її докільню у вигляді теплих вітрів та дощових хмар, котрі якраз і стають першопочатком для джерел і ручаїв. Стас, своїм звичаєм, в'їдливо зауважив, що, наприклад, Цезар, винятково обдарований богами, як те визнавали всі його сучасники, теж щедро ділився надбаним з народом і сенатом, аж до Брута включно – і що?.. Як це в них часто траплялося, тому легко поміняла чиясь раптова асоціація, обумовлена дзеньканням скла.

Стас зітхнув, поміркувавши, як доречно було б зараз Миколі отримати хоч якусь наснагу окрім тієї, що скапує зі скляних приладів у наштрикані далі нікуди вени. Мимоволі глянув на ікону в узголів'ї, край чужорідну тут, і виявив, що то й справді не церковна річ, а реконструйований НАСА відбиток обличчя з Турінської плащаниці. Поставив біля дверей безглуздий пакет з апельсинами, силоміць втиснутий подружкою, і вийшов з палати-лабораторії.

Враховуючи попередні розмови з купленим при корені молодшим лікарським персоналом, нечутно плив коридором у сяючому білому халаті – такий собі опасистий привид. І вдало матеріалізувався, принаймні, в царині слуху, поряд з прочиненими дверима завідувача відділення.

За ними явно точилася суперечка. В академічному, звісно, витриманому стилі, але, як одразу вловив аналітик, достатньо нервова. І поважний професор, і молодий кандидат одразу двох наук, медичних і фізико-математичних (взагалі-то, коли точніше, біофізик – Стас був достатньо обізнаний, «хто є ху» в фаховому оточенні пацієнта номер ван) однаково скептично ставилися до перспектив міністра Правди. І те, що вживали при тому офіційне найменування цієї поважної гілки тернового куща, яким сьогодні видавався Стасу Кабмін – ролі не грало. А от до своєї, що суттєво, ролі в цій ситуації колеги підходили з однаково здоровим цинізмом, властивим багатьом пострадянським послідовникам

Гіпократа, але по-різному. Старший в основному переймався аспектами соматичними, наголошуючи на виснаженості як нервової системи підопічного, так і низки життєво важливих органів. Відтак все полягало в правильному підборі консервативного лікування, хоча... Так ото ж, підхоплював молодший. Комп'ютерне обстеження за найновітнішою, ще не перевіреного клінічно методикою... Стас почув стримане пирхання професора... встановило різкий спад енергетики. Причому, стався він зовсім недавно, і саме це призвело до бурхливого загострення негативних процесів у справді перевантаженому, але ж зовсім не зношеному організмі. Звідки я це взяв, оті лічені дні? О, це дуже складна технологія досліджень енергоінформаційного поля, можливо – в голосі двічі кандидата з'явилася притлумлена іронія – ви чули про частотні характеристики аури людини, ефект Кірліан...

Стас вульгарно підслуховував, затамувавши подих. «Частотні характеристики» банально означали барви, дечого він від Мовляна набрався. Та й сам був не лише старомодно начитаний, але й новітньо яндексований і картинки тієї самої аури та сяйва, що супроводжувало досліди Кірліан, уявляв непогано.

– ... відомо. Як і про експериментальний характер всього цього... е... – почув Стас завершення репліки професора. В того явно крутилося на язиці щось типу «шарлатанства», але прозвучало коректне. – ... доробку.

– А головне, колего, – зітхнув старший. – Які ваші практичні рекомендації? Враховуючи, що стан хворого... е... термінальний?

Стас сковтнув. Цього йому молодші реаніматори не говорили. Мо, не знали й самі. Забувши рекомендовану роль привида, вже відверто просунув обличчя в двері. Медики пильно дивилися один на одного.

– Ми вже достатньо адекватно описуємо ці явища, – тихо сказав молодший. – Контролюємо вплив препаратів, ви ж за ці три дні спостерігали... Але добитися безпосереднього зворотного зв'язку, різко поліпшити енергетику – сьогодні це, хіба... – він промовисто підняв руку догори.

– То ви Прем'єра маєте на увазі? – їдко поцікавився професор. – В того енергії стане, і на нас теж... Може, хоч що-небудь? – до-

дав. Майже благально. – Стан, повторюю, термінальний.

Сполошено вдарив дзвінок, і на столі загорілася лампочка – зовсім не кольору здорової аури.

* * *

І знову навколо розкрився міжзоряний простір, майже як і уявляв його собі застиглий навколішки над лісовими пеньком, замурзаний живицею хлопчик, виводячи в товстому, «клітинкою» шкільному зошиті кострубаті літери під косо підкресленими словами: «Фантастичне оповідання»... Тільки тут не було мороку й холоднечі, від яких героя юного Миколи захищав поруділий від космічної радіації скафандр, де вже закінчувався кисень. Власне, він не відчував жодної потреби дихати, пливучи, коливаючись у лагідних хвилях тепла і дивного, всепроникного світла, життєдайному середовищі, в якому все більше праглося розчинитися остаточно, поєднатися з тим, першопочатковим і безмежним... Якоїсь миті він і відчув себе на тій межі, і тоді прийшов короткий переляк, а потім все єство струснув, звідкись ззовні, владний імпульс. Він повернувся, відчув свою цілісність і гостру потребу опинитися саме там, де має дещо здійснити. Спершу виник подив, бо Мовлян чітко усвідомлював, наскільки далеке місце зустрічі від його постійного, так мало придатного для миттєвих майже переміщень носія. Але згадав, що може на невеликий час залишити цю білкову субстанцію, яка нерідко завдавала стільки мороки тому квантово-хвильовому пакету, осередковій інформації, яким він себе щойно остаточно осягнув. А відтак відкрилося і багато іншого, багатство ліній силового поля планети, з отих, що викликають сполохи полярного сьйва. Втім, шлях лежав у напрямку екватора, і швидше, аніж кліпнути оком, він уже бачив згори щемно знайому долину, масну, дуже схожу на чорноземну, але червонясту, мов загусла кров, ріллю, автостраду, якою шелестів колись автобус ліванської турфірми; а ще далі й нижче чітко виділялася давно забута, але збережена залізнична колія, якою, майже за століття до туристичної виправи Мовляна, мандрував ще далекий від нобелівського лауреатства Іван Бунін. Микола звернув увагу і на двійко могутніх дерев, чи не все, що залишилося від кедрових гаїв, які буяли тут, в долині

Бекаа, відомій більше як Едемська, тисячоліття тому. Але слід було поспішати, і вже наблизилося узвишшя, увінчане зграйкою мегалітів-колон, які підтримували колись покрівлю храму Сонця, а зараз – просто небо. Стрімко скорочуючи відстань, Микола встиг роздивитися, набагато краще, аніж колись, титанічні кам'яні, точно оброблені блоки, на вивітреній поверхні їх чітко виднілися лінії символів, що прийшли з неоглядної давнини і які мовлянові предки – арії називали добре знаним ім'ям – свастя. Ще звернув увагу на їх заламані прямокутно лінії, не обрубані коротко, як на давньослов'янському храмі в містечку його юності, а розпросторені в далеч, нескінченність, мов пучки стебел незнаних злаків чи просто сонячних променів. Але придивлятися було ніколи, бо під колонами, поряд з кам'яними велетами вже зібралися ті, хто його чекав. Стояли невимушено півколом, більшість незнайомі, по-різному вбрані, але серед них Мовлян побачив і кількох відвідувачів його повторюваних роками, оновлюваних снів, ту саму Любу з кафешки за зеленими металевими дверима в стіні, інші впізнавані обличчя. Поет Леонід Отрюх стояв поряд з дядьком в незрозумілій, старогрецького стибу накидці, з лавровими гілочками на кудлатій голові. Льоня зиркнув на Миколу швидше сердито, і той подумав, що й справді так давно його не згадував.

Та було не до дрібниць. Невеличке зібрання опановувала відчутна стривоженість. Може, ще й тому, що сідало сонце, навколо купчилися тіні, справжні згустки п'тьми, що скрадалися мов хижі істоти, підбиралися ближче до чистої, ясно освітленої все ще місцини, де зійшлися гуртом і стурбовано чекали – зрозумів Мовлян – його друзі.

Відчув тоскний неспокій. Він мав повідомити дуже важливі речі, знав це ясно, але не міг віднайти під їх пильними поглядами жодної думки. Навколо мертвіла тиша, і згасало, конало розіп'яте на призахідному прюзі сонце. Де ж ти, слово, покликав у відчай Мовлян.

– Слово без любові – безплідне... – несподівано тихо вимовив він. Не так побачив, як відчув, що всі перед ним зворухнулися. А далі почав переповідати те, що раніше викликало стільки мук і сумнівів, а зараз стало природним і незаперечним, мов потроху

темніюче небо, де проклонулися перші зірки.

– Слово, Логос, Всесвітній закон, світопорядок – є інтегральне означення, сутність і спосіб існування інформації. Всеосяжне космічне явище, відоме людям, як Всевишній, – чітко сказав Мовлян.

Йому здалося, чи тіні навколо відсахнулися від світлого досі майданчика?

– Князь п'їтьми – локальне, обмежене явище, породжене хибами біосоціогенезу на планеті Земля, – Мовлян пришвидшував оповідь, легко й безпомилково з'являлися потрібні терміни. – Це сукупність, множина зляюкісних, тобто, здатних неконтрольовано від Бога розвиватися, розмножуватися, поширюватися неадекватних і ворожих Логосу форм інформації. Тих, які є частковими втіленнями Хаосу – антипода Логоса.

Доречно тому вважати, що вся ця згадана зляюкісна сукупність повинна ідентифікуватися окремо від першопочаткової, Божої інформації. Назвемо її – суформацією, – додав несподівано для себе.

Слухачі почали переглядатися і жестикулювати. Люба потерла рукою лоб.

– Істотно, що ті чи інші інвазії суформації виникають як цілком об'єктивна реальність, мають уречевлені наслідки по мірі ускладнення форм руху матерії, – впевнено продовжував він. – Якщо в царині механіки, фізики, до квантової включно, маємо лише окремі невизначеності в дії фундаментальних законів, то вже для біології суформація виростає принаймні на порядок. Поширені прояви – генетичні порушення, які спотворюють розвиток від клітинно-тканинних рівнів до цілих організмів. Канцер, спадкові хвороби, істоти-мутанти – найочевидніші приклади, які призводять до загибелі особин і цілих біологічних видів, – пояснював, дедалі краще розуміючи все й сам, Мовлян.

Квапився, бо Едемську долину вже заливала чорнота, і лише тут, на горуячій над обширом терасі, вимощеній невідомо коли тисячотонними блоками з незнаних каменоломень, згасаюче сонце ще рвало п'їтьму на клоччя.

– Але справжнє домінування суформації настає в людському суспільстві. Саме неадекватні, сатанинські соціально-економічні, релігійно-расові теорії призвели до загибелі цілих етносів

і цивілізацій, непоправних гуманітарних втрат. В усій відомій нам історії людства, коли злякисна суфформація блокувала або витісняла первинну, Божу інформаційну сутність, вона детермінувала найстрашніші конфлікти та війни, – пролунало в колі, що змикалося навколо решток світла. Війнуло крижаним холодом.

– Висновок. Суфформація є об'єктивною реальністю, яка наростає у вищих формах руху матерії і досягає екстремуму в найрозвинутіших людських спільнотах. Вона має цілковито матеріальні уречевлення – від раку до теорій Маркса, Гітлера і світових війн. Суфформація – це, зрештою, інфернація. Отож історія не знає умовного способу, а сатана – князь світу цього, як і сказано в Біблії... – Мовлян затнувся.

Серед навколишніх з'явилася Джулія. Дуже відмінна від них, виглядала блідою світлотінню, примарою, від якої сахнувся Отрюх. Клапті п'їтьми відчутно загусли, ніби обсідалася згряя величезних чорних кажанів чи навіть птеродактилів.

Він бачив, що захід вже перетворився в суцільну багряну, запалену рану.

– Тому слухайте! – почув раптом свій, але ніби й не власний, голос. – Інформація всеосяжна й вічна, бо це Слово, Всевишній, Логос. Суфформація обмежена системою, якою заволоділа і не дає змінитися на краще, це Хаос, що протидіє Логосу. Але жодна космічна система, людство теж, не може зберегти закритість, залишатися замкненою. Відтак вона або розвивається, або розпадається, і там, де пролилася кров, знову росте виноград, – закінчив, знову несподівано для себе.

Незліченні крила мороку, що обгортали людей на руїнах храму Сонця, раптом завмерли.

– Душа безсмертна. Вона знає це сама, – неголосно проказав Мовлян. – Морози згинуть. І повернеться весна.

Світло! Неймовірно яскраве світло заповонило все навколо, і всі завмерли, мов на фото, але без жодної тіні – чітко бачив Мовлян. Світло посилювалося, не залишалося вже нічого, крім осяйного потоку – і він згадав спалах, в якому зникло тіло Ісуса і залишився його образ на плащаниці.

* * *

– Зіниці не реагують, – сухо сказав професор.

Ще раз, піднявши повіку, присвітив спеціальним ліхтариком в око Мовляну, і руки його безвільно повисли.

Хвилина за хвилиною купа розумних приладів засвідчувала, що основні життєві процеси в об'єкта дослідження, власне, припинилися. Рівна, байдужа пряма на кардіографі. І це все після відчайдушних зусиль, застосування всього можливого, включаючи надсучасне реанімаційне обладнання, похапцем доправлене літаком з Австрії за особистим дорученням Прем'єра.

Стас, залишений в палаті-лабораторії попри всі канони екстремальної медицини – можливо, в якості важливого свідка на потім – зачаровано дивився на один-єдиний монітор, де хоч щось ворушилося. Втім, не «щось», а енцефалограма. Туди ж, на відміну від колег, які потроху впадали в коматозний стан не згірш пацієнта, дедалі з більшим подивом вглядався молодий двічі кандидат наук.

Стас справедливо вважав себе тут невігласом. Але й він чудово розумів, що залишилися, можливо, вже й лічені секунди до тієї рокової межі, коли кисневе голодування спричинить незворотні процеси, і миколині мізки плавно почнуть перетворюватися в дещо середнє між ріпою і картоплею.

Двічі кандидат знав, що цей момент мав настати якраз тоді, коли старший колега скористався ліхтариком. Чому й не відривався від химерних електронних розчерків на екрані і раптом видав незрозумілий звук.

Це відволікло Стаса від бурі думок. Одна з них розвивала тезу, висловлену колись Мовлянком. Потік часу, що обтікає навіть цілі натовпи загалом спокійно, ламінарно, неодмінно стає турбулентним, звихреним, наштовхнувшись на справді нестандартний екземпляр виду *homo sapiens*... В Миколи це була просто фантастична заморочка, сюжет для чергового ненаписаного оповідання. А Стас гарячково пригадував, що завихрення можуть утворювати ще й циркуляцію, замкнене коло. То раптом у ньому час зупиниться, і Мовлян матиме додатковий шанс?..

Але справжня турбуленція пішла наступної миті всією бригадою лікарів. І навіть Стас негайно зрозумів, що серце запра-

цювало. Нестерпно довго від удару до удару... Професор знову вхопився за ліхтарик.

Зіниці Мовляна розширилися назустріч потоку світла. Потім, взагалі немислима річ, ворухнулися губи. «Де я...» – почулося Стасу, чий і так вельми непоганий слух став неймовірно заточеним.

– Ти тут! Ти з нами! – вигукнув несподівано для себе і, головне, для всіх інших. В шоковій тиші пролунав напружений голос двічі кандидата:

– Він сказав – деі.

Знань мертвої, але вічної, як Рим, мови Стасу стало, щоб зрозуміти сенс наступного пошепту Мовляна:

– Деі... згусток інформації... відправлений... спалах Велико-го Вибуху... нам... попереднім, загиблим Всесвітом... Слово...

Це все аналітик ледве розчув крізь ділову метушню медиків, які негайно взялися підключати додаткові прилади, крапельниці, датчики. Стас не міг бачити, як зіниці Мовляна розширилися знову, вже без зовнішнього подразнювача. Перш ніж йому засилили інтубаційну трубку, шепнув:

– Але... Джулія... Вона пощезла в тому світлі...

Серед суцільних, нібито хаотичних, але дуже точно керованих професором переміщень залишилося стовбичити двоє. Молодий біофізик і Стас. Останній, збагнувши, що для всіх інших він просто не існує, звернувся до вченого з дуже оригінальним запитанням:

– Що ви думаєте?

Той відповів, ніби повільно повертаючись до свідомості:

– Те, що сталося – неможливе. А те, про що я з цього приводу думаю... Неможливе теж.

* * *

У невидимому перехожим храмі, який він підсвідомо отожднював з власною душею, вже зрушилися деякі закладені від початку дикі брили, розтріскалося чимало власноруч докладених цеглин – особливо ж припасованих недбало чи запозичених у перших зустрічних. Потроху обсипалися вітражі, переважно занадто барвисті, потьмянів метал їх оправ – навіть срібло. Але тепер він знав, що дбайливо вибрані, обтесані поколіннями май-

стрів-пращурів наріжні камені стоять несхитно. І підтриманий ними шарпаний негодами купол гідно зустріне нові світанки.

Мовлян стояв біля широко розчачнутого вікна, ледь піднявши плечі від свіжості, і ніби вперше роздивлявся вулицю, нечисленних о цій порі пішоходів і далекий, на овиді, силует собору. Так, ранок настане за будь-яких умов, згадав свій давній вислів. Ніби умиваючись, провів довгими чутливими пальцями по обличчю і здригнувся від незвичного дотику.

... Він дуже довго залишався самотнім, повільно, мов древня мармурова статуя, занурюючись у безодню хистких пісків часу, на пустельній поверхні яких блукали по колу мертві брижі. І так само неухильно, один за одним, приходили сни. Кольорові, багаті, сповнені подіями і людьми, яких він давно забув, а інколи й просто ніколи не знав. Іноді його брутално відволікали від тієї райдужної, переконливої реальності, щоб напхати в організм якоїсь умовної поживи, і він мовчки мирився з такою наругою, аби якнайшвидше повернутися у свій справжній і такий привабливий світ. Потім сни почалися дедалі химерніші, він все частіше бачив метеликів, величезних, барвистих, достоту оті махаони, що так рясно кружляли над цвинтарем, де малий Миколка зустрівся з дідом Савою. Метелики покидали зачерствілі обладунки лялечок, відчайдушно виборсувалися з отих змертвілих уже захисних оболонок до світла і радісно, вільно злітали. Він теж відчув злетну невагомість, хотів полинути вслід за крилатими красенями і зрозумів, що змахує всього-навсього руками.

Стрепенувся, сів і широко розплющив очі.

Як і годилося, все було в жанрі дежа вю. Незнайома, само собою, комфортна палата, купа пігулок на тумбочці... Повів головою, шукаючи набридлу ще уві снах крапельницю, але її, от диво, не було. Зате звисала зі стіни достатньо архаїчна – цілком притомно відзначив Мовлян – камера відеонагляду. А за мить з'явилася Ксена. Застигла, дивлячись на нього, тоді притьмом підбігла до узголів'я.

– Прийми оце, оце... і оце, – тицяла брунатну, ядучо-оранжеву капсули і непримітно сіру таблетку. – Лікарі сказали, нехайно, як прокинешся...

Мовлян м'яко, мовчки відвів її наполегливу долоньку і сидів, широко усміхаючись. Усміхнулася й вона, дещо перелякано. Миколі спало на думку, що він неминуче заріс і таким писком, справді, хіба дітей лякати. Але, торкнувшись щоки, виявив зовсім гладеньку шкіру.

– Справжня борода була, – вона зрозуміла цей жест. – Брр... – пирхнула смішно, як в дитинстві. – Ти спав так міцно... і я поголила. Стас гарний станок приніс... І, вибач, – трохи затурбувалася, – вуса, ти ж, мабуть, спеціально відпускав... Я їх зголила теж, – повідомила винувато. – Ось, поглянь...

Дістала з шафи чималеньке дзеркало. Микола почав тихо сміятися ще на її перших словах. Підніс до обличчя магічний, за багатьма переказами, предмет і зазмер.

На нього дивився, крізь десятилітню, щонайменше, товщу часу зовсім молодий тоді власкор Мовлян. Щоправда, жорсткішим став шрам міцно стулених губ, твердо виділялися вилиці і пощезла така довготривала юнача романтичність в очах. А головне, головне... Микола несамохіть обхопив долонею обличчя.

Пощезла осоружна маскувальна оболонка, що останні місяці муляла вже по-справжньому, і шкіра – Мовлян обережно водив пучками – стала дитинно чиста.

– Це було дуже дивно, – тихо сказала Ксена. – Воно... Спозвало клаптями, одразу, як ти вийшов з клініки...

Мовлян кліпнув очима. Дійшло, що донька мала на увазі всього-навсього клінічну смерть.

– І ти... – вона не дуже вдало стримувала хвилювання, – ніби виникав здалеку... з глибини... повертався справжнім... І воно пощезло зовсім.

Авжеж. Воно, подумав Микола. Помітив, що очі в Ксени стають дедалі вологішими, і сказав грубувато:

– Бач, цілий художній образ вивершила... Хто в нас, зрештою, письменник – я чи ти?.. До речі...

Побачив, не відриваючись від дзеркала, що власним, дедалі пізнаванішим обличчям майнула тривожна тінь.

– Мама вже в реабілітаційному центрі, це Близький Схід, поважний заклад, – швидко відповіла вона. – Я... фото при-

хопила... Одне – після вашого... побачення. А друге – вже там, Середземне море...

Швидко взяв і довго дивився крізь пластикові прямокутні вікна в минуле. Перша світлина була, мов чорно-білий зойк. Але друга... Полегшено зітхнув.

Ксена пильно дивилася на нього і ніби знову побачила той дивний, пам'ятний відсвіт. А може, просто в палату повніше зазирнуло сонце.

– Послухай, – сказала вона. – Я... викупила оту першу твою квартиру – ну, часів «Неволи слова», біля Ботанічного саду... – Микола глянув. – Поживи в мене, а то... – сковтнула, замовкла.

Мовляв, дивуючись собі, неквапливо, впевнено кивнув.

... Отож, ранок докотився до розчахнутого вікна в його з донькою житлі. Разом з легеньким дощем, і Микола не без жалю повернув на місце ізолюючий від світу європакет. Тихо озвався мобільний. Нещодавно він поміняв мелодію, бо Ксена зазвичай довго спілкувалася ночами з комп'ютером і прокидалася пізно. Принаймні, до кави в ліжко пара годин, і можна прокласти ще один маршрут між екзотичних насаджень на дніпровій кручі, усміхнувся він. Але... «Кого це мордує ні світ ні зоря», – перебільшено обурився, увімкнувши зв'язок, бо впізнав голос Стаса.

Виявилось, той стояв під дверима і не скористався дзвінком, знаючи звички цієї родини. Нечутно переступив поріг і, супроводжений господарем на кухню, почав півголосно вибачатися. Терміново виїжджав до Брюсселя, зв'язки з Євросоюзом, сам розумієш... Почав ділитися новинами по Міністерству Правди, вимовляючи цю неофіційну назву якраз з великих літер, неабияк захоплений масштабом і оригінальністю вирішуваних завдань. І невдовзі розчаровано переконався, що Мовляну все те анітрохи не цікаво. Єдине, що раптово розворушило міністра, так це безплідні досі інтелектуальні потуги Стаса навколо чи то герба, чи логотипу для самобутнього, м'яко кажучи, відомства – така була несподівана забаганка Прем'єра.

-Кхе-кгм...А що тут вигадувати? Згадай краще скульптуру з трьома мавпенятами.Власне, це одна й та сама мавпочка, яка водночас затуляє і очі, і вуха, і рота – така собі проекція особис-

тості в трьох найважливіших вимірах. Колись така статуетка була навіть модною, а нині її призабули. І не випадково, – осміхнувся Мовлян. – Найкращий символ для наших не гідників при владі...

– Що, що?.. – озвався Стас. Мов тороплений, казали у таких випадках у рідному селі міністра.

– Якщо є достоїнство, маємо достойників. Національних, зокрема, – незворушно пояснив Мовлян. – А коли існує ще гідність, то, відповідно, повинні бути... гідники. Але ті, про кого кажу, зовсім не гідники – окремо пишеться, окремо... Так от, згадана статуетка в ролі логотипу найточніше передає їх цілковите небажання ані бачити, ані чути, ані сказати. Принаймні, якщо це не гарантує негайного зиску.

– Збиткуєшся, – скрушно озвався Стас. – Нема, щоб товаришу допомогти в цій рахубі...

– Та ні, – замислено сказав Мовлян. Зимно пересмикнув плечима. – Це як у недоброму сні... Дивишся у дзеркало і бачиш волохату морду примата... І тобі охота розтовкти її, а натомість розлітаються скляні друзки в срібній амальгамі... Але ж те дзеркало справді магічне, і сколини минулого повертають час і знову складаються в ту осоругу... – він знову сильно здригнувся.

– Щось тебе повело, – обережно, стурбовано сказав Стас. Микола довго подивився на нього, ніби пізнаючи заново, і містичне видіння, яке вже починало тяжіти над обома, згинulo.

– Пусте, – промовив нарешті. – Фантазія, хай їй... абищо.

Безжурно махнув рукою.

– Виконуєш мої обов'язки, то й виконуй, – хмикнув Микола. – Це ж тобі не шапка Мономаха, просто міністерство... Заживеш? – видобув з якогось хитрого, невідомого Ксені відсіку підвісної шафки пляшчину добре обом знайомого напою.

– І зовсім непросте відомство, – принципово заперечив Стас. Що не завадило йому хутко простягнути руку за чаркою. – А... ти?

– Що ви, що ви, – благодушно озвався Микола. – Адміральський час ще не настав, народний контроль діє...

Коли чесно, останніми днями не відчував до цієї справи жодного інтересу. Стас недовіриливо зиркнув і почав смакувати. Мовлян задумливо спостерігав.

Згідно з розпорядженням Прем'єра, міністр перебував у відпустці для лікування на невизначений термін. «А потім настала тиша», – іронічно згадав Микола драматичний рядок з якогось бойовика. Звісно, якщо з самої гори, себто, з Пагорбів порадили мимохідь людину не чіпати, то жодна «підлюка» й не посміє. Крім, зрозуміло, Стаса, який вівся з будь-якими замовниками, до яких відносив і нового вождя нації, мов не зовсім домашній кіт. Зі світом Дона зараз ненав'язливо комунікували Мовляна лише він та двійко ще менш помітних, але невідчепних охоронців. Одним з них, на подив Миколи, виявився його колишній водій. Зустріч була теплою, щирою, але не зовсім. Міністр чудово розумів, що особовий склад цього міні-спецпідрозділу затверджував сам Прем'єр, котрий не міг не пам'ятати свого тезку. І за цим дещо стояло, над чим Мовлян волів не задумуватися. І багато в що інше він зараз теж заглиблюватися не хотів. Настане день.

– Що принишк?.. – озвався Стас, зацікавлено поглядаючи на єдиний поки що предмет розмови. Навіть, як вони жартували, підмет щойно розпочатого речення.

– Слухаю тишу... і булькання, – спокійно відповів Микола. Налив.

– Яка, з біса, тиша, – в аналітику прокинувся сперечальник. – Дош барабанить.

– Боже, який оригінальний образ. Навіть для журналюги на замовлення, – Мовлян прийняв виклик у доброму гуморі. – Хоча б подумав трохи... – він і справді на мить зосередився. – От, наприклад... Дош вистукує «морзянку», закодоване послання...

– Це ж тебе на «дятла»-радиста в армії вчили, – пирхнув Стас. – Ну, погодимось... А що за послання?

– Можливо, з вічності, – серйозно відповів Микола. Не забуваючи про обов'язки господаря.

– Вічності, вічності... – буркнув Стас. Перехилив третю. – Куди не спішу, так це до ближчого знайомства з нею...

Якби не швидке всмоктування якісного коньяку, він би цю тему не зачепив. Злякано глянув на Миколу. Але той був налаштований філософічно.

– Доведеться ж колись, – сказав лагідно.

– То видай просторово-часові координати, фізик хрінів, – з полегшенням відгукнувся аналітик.

– Може, тобі ще й радіус-вектор намалювати? – Мовлян полюбляв гнобити опонента своєю перевагою в точних науках, це було складовою їх розваг. – Але... Про дещо я міркував, траплялися нагоди...

Стас навіть за повною чаркою не потягнувся, відчуваючи, що починається дещо цікавіше.

– Нагадаю ази, – академічно завів Мовлян. – Душа...

– Знаємо, знаємо, – нетерпляче перебив Стас. – Електронно-плазмовий квантово-хвильовий пакет, носій інформації та програми її засвоєння і переробки...

– Вірно, – незворушно продовжував Микола. – І його треба повернути, де взяв. Господу Богу, коротше.

– Так душу чи життя? – бовкнув трохи захмелілий Стас. Микола здивовано похитав головою.

– Ох і неук... тобто, личинка... – дратував, вживаючи улюблені звороти співрозмовника. – Коли вже так, то що воно таке – життя?

– Спосіб існування білкових тіл, – готовно процитував Стас бородатого ілюміната.

– Ще одна брехня з їх інфернальної теорії, – скривився Мовлян. – Соромно, панове... Насправді ж, затам – життя є спосіб отримання, накопичення, осмисленого структурування і передачі інформації людиною.

– Лю-ди-но-ю, – підкреслив. – А все інше... якраз і є існування.

– Ого, – сказав Стас. Було видно, що він напружено міркує. Але Микола вже позирнув на годинник, хоча міг цього й не робити, і завершував розмову.

– Ну, а з твого питання...

– І твого теж, – не втерпів Стас. Хоча від почутої дефініції ще не отямився.

– Згоден, – кивнув люб'язно Микола. – Так от, хто й коли повертає... Можна, звісно, виділити певні групи. Умовно. Не перебивай... Почнімо з убогих, ебїонів, як їх називають в писаннях... У житті мали все, на що здатні, вертаються з радістю і без особливих уточнень згори.

Стас застиг з надпитою чаркою.

– Далі – дещо складніший випадок. Ті – згадай власника коня-«холстомера», у Льва Толстого – хто вже давно мертвою тушею поганить землю, не знає нічого, крім власних задоволень, псує повітря і, що важливіше, будь-яку гарну ауру. Творцю такі особливо бридкі, і момент зустрічі відкладається надовго – доки самі остаточно розкладуться.

– Виходить, будь отаким лайном – і довше проживеш? – приголомшено перепитав Стас.

– Якщо це можна визнавати життям... – знизав плечима Мовлян.

– Але переходимо до цікавішого. Група, дуже нечисленна, творців. Отих, що на постійному зв'язку з Космосом. Доки не завершили пошук, дуже потрібні й цікаві Йому, – тицьнув пальцем угору. – Рішення дуже індивідуальні. Мій колишній декан, Микола Штепа, один з лідерів у електронній оптиці, під сотню прожив. І на дев'ятому десятку читав лекції з квантової механіки.

Мовлян замовк.

– І... все? – обережно поспитав Стас.

Мовлян вагався.

– Не зовсім, – сказав нарешті. – Бачиш... Є носії екстремальної інформації, які можуть знадобитися Творцеві... щомиті. І тут вік не грає жодної ролі. Еваріст Галуа, Леонід Кисельов, Михайло Лермонтов...

– Застрелений у двадцять шість років... – луною озвався Стас.

– Отож, – констатував Мовлян. Ще раз, уже відверто, глянув на годинник. – Вибачай...

Підвів голову і світло усміхнувся.

– Пора.

* * *

В самісіньку височінь неба нескінченно тяглися кострубаті, розшарпані риштовання. Немов хто знову заповзвся зводити вавилонську вежу, подумав Мовлян, спостерігаючи рештки дощових хмар, знесених вітром.

Останніми днями він полюбив блукати Ботанічним садом, задумливо розглядаючи замчані з далеченьких таки куточків пла-

нети екзоти, дивуючись їх чіпкій волі до життя і розмноження на чужих ніби дніпровських кручах. От і сьогодні йшов знайомими стежинами, але невдовзі звернув навпрошки, хотів повернутися додому до пробудження Ксени. Місцина виявилася незнайома і взагалі знелюднена, напевне, через погоду, лише оддалік іноді виникали й знову ховалися в заростях дві трохи набридлі постаті. Що ж... Стас якось натякнув, що з огляду на стан здоров'я Мовляна Дон не бажає, аби з ним спілкувалися, хто б то не був. Про справжній зміст їх останньої розмови з Прем'єром аналітик і не підозрював. Тож варта чи вертухаї, хмикнув Микола.

І захопився розглядинами потужної чужинської рослини, що вільно красувалася і, схоже, навіть тіснила потроху сусідів-автохтонів. А все ж таки, далеко цим заморським гостям до розлогого буяння Країни Дрімучих Зел його дитинства... Пригадав, як зовсім маленьким відчув весною наростаючий шум молоді трави. Коли вона проламає зашкарублу земну кору і зеленими цівками рветься до сліпучо чорної стратосферної висі. Спершу джерельцями, далі ручаями і ріками, потім суцільною повинню укриваючи весь виднокрай. А коли Миколка забрів туди глибше, то зустрів погляди безлічі очей, синіх, жовтавих, темно-фіолетових, сором'язливих, гордих, наполоханих – то були квіти, що о тій порі просто-таки навісніли в прагненні до світла на старому цвинтарі за школою...

Щось раптово змінилося навколо, барви поблякли, ніби впало нечутне закляття. А, то сонце зайшло за хмару, полегшено зітхнув Мовлян. Повернув голову і побачив Джулію.

Вона стояла на класичній відстані кроку і простягнутої руки і Микола розумів що цей бар'єр не можна долати обом. Натомість поглянув на охоронців, що перемістилися ближче і зайняли саме передбачену для подібних випадків позицію. Все ніби згідно з приписами, але він побачив непевну міну в Петра і зробив висновки. Потім усміхнувся Джулії, але блідий гіпсовий зліпок навпроти не зворухнувся.

– Що з тобою?.. – запитав занепокоєно. Адже недавно, Стас казав, ледве пережила незрозумілий серцевий напад. Йому й справді видалося, що дівчині зле.

А їй було набагато гірше. Джулія не сумнівалася, що Дон

сказав правду про згоду-зраду Мовляна, що він все знає про нічні відвідини Лихоправа – той сам їй, чисто випадково, обмовився. Та й стриманість Миколи після одужання вона пов'язувала зовсім не з його станом здоров'я.

Але ж Мовлян про ті терзання Джулії сном-духом не відав. Посмішка поволі збігла з його справжнього обличчя. Такого привабливого, з розпукою подумала Джулія.

– Я думала... – відчайсно почала вона. – Я мусила... переконатися. Мені здалося... – судомно передихнула. – Що він... це справжня сила. Але... сила не може бути злою. Ти – добрий, – тихо закінчила вона.

Мовлян анічогісінько не збагнув. Навколо наполегливо темніло, він не помітив, як у неї побілили губи.

– Врятуй мене, – жалібно, мов маленька, попросила вона.

І знову він не розумів майже нічого. Але любов і розпач Джулії сприйняв сповна і знову постав перед вибором. Йому доводилося обманювати жінок, для їх же блага, як він себе по-чоловічому переконував. Але зараз брехати просто не міг.

– Іра одужеє, – сказав просто. – І я повертаюсь до неї.

«І пориваю з Доном», – хотів додати одразу, але не встиг. Джулія благально ніби викинула до нього обидві руки. Микола збагнув суть цього жесту, лише побачивши навпроти власних грудей короткий спалах.

Світ почав плавно обертатися але достатньо повільно щоб Микола побачив як Джулія підносить пістолет до власної скроні і Петро в кидку вибиває зброю і озвіріло хапає її за руки.

– Не чіпати, – голос Мовляна, уже з землі, пролунав бездоганно, мов у студії, але сам він цього не почув.

Невтомно пожирали блакить кошлаті, а може, й пір'ясті чудовиська допотопних часів. Доки Мовлян намагався впізнати звичні з дитинства дощові хмари, неоковирні ящери щільно заповнили оковид.

І тоді Микола побачив, як над ним незворотно, все вище й вище, піднімається саме небо.

Ростислав МУСІЄНКО

Чернігів, 12. 08. 2016

Літературно-художнє видання

Ростислав Андрійович МУСІЄНКО

ЗАВИХРЕНИЙ ЧАС

Науково-фантастична антиутопія

Редактор **Володимир Трейтяк**

Технічний редактор **Олег Єрмоленко**

Комп'ютерна верстка та дизайн **Олега Єрмоленка**

Авторське корегування

Підписано до друку 22.09.2016.

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman Сур.

Ум. друк. арк. 34,5. Ум. фарб.-відб. 34,5. Обл.-вид. арк. 32,09.

Зам. 0126. Тираж 500 прим.

ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.

Серія ДК № 4079 від 1 червня 2011 року

Тел.: (0462) 972-664

Віддруковано ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»

14027, м. Чернігів, вул. Станіславського, 40

